HADİS ANSİKLOPEDİSİ

KÜTÜB-İ SİTTE

Tercüme ve Şerhi

Prof. Dr. İbrahim CANAN

Prof. Dr.
İbrahim CANAN

HADİS ANSİKLOPEDİSİ

KÜTÜB-İ SİTTE

12. CİLT

AKÇAĞ

ZAMAN

KAPAK

Tufan BİLGE

DİZGİ VE MİZANPAJ

Salih KARAHAN

Said KASIM

TASHİH

İsmail ERDEN

YAYINCI

AKÇAĞ YAYINEVİ

BASKI

GRAPHISCHER GROSSBETRIEB PÖSSNECK GMBH

EIN MOHNDRUCK BETRIEB

FEZA GAZETECİLİK A.Ş.

Çobançeşme Mah. Kalender Sok. No: 21

Yenibosna/İSTANBUL

Tel.: (0212) 551 14 77 - 652 33 50 (3 hat)

Fax: 652 24 23 Telex: 28 99 4

KISKANÇLIK BÖLÜMÜ

GADAB (ÖFKE) BÖLÜMÜ

GASB BÖLÜMÜ

GIYBET VE NEMİME (SÖZ TAŞIMA) BÖLÜMÜ

MUSİKİ VE EĞLENCE BÖLÜMÜ

GADR (VEFASIZLIK) BÖLÜMÜ

FEZAİL BÖLÜMÜ

BİRİNCİ BAB: BAZI PEYGAMBERLERİN FAZİLETİ

İKİNCİ BAB: RESULULLAH'IN FAZİLET VE MENKIBELERİ

ÜÇÜNCÜ BAB: ASHABIN FAZİLETLERİNİN MÜCMEL ZİKRİ

KADIN SAHABİLERİN FAZİLETLERİ

EHL-İ BEYTİN FAZİLETİ

DÖRDÜNCÜ BAB: İSLAM ÜMMETİNİN FAZİLETİ

BEŞİNCİ BAB: FARKLI CEMAATLERİN FAZİLETLERİ

SAHABE DIŞINDA BAZI KİMSELERİN FAZİLETİ

ALTINCI BAB: BAZI ZAMANLARIN VE MEKANLARIN FAZİLETİ

GAZVELER BÖLÜMÜ

(11. ciltten devam)

❑ BÜDEYL İBNU VERKA İBNİ AMR

Huza'a kabilesindendir. *İbnu Şihâb*'a göre Mekke fethinde Merrü'z-Zahrân'da müslüman olmuştur. Ancak *İbnu Mende* ve *Ebu Nu'aym*'a göre daha önce müslüman olmuştur. Her hal ve kârda Hudeybiye sulhü sırasında *Resulullah*'a dostane tavır izhâr etmiştir. İbnu İshak fetih günü Mekkelilerin Büdeyl'in ve mevlası Râfi'in evine iltica ederek emniyet sağladıklarını belirtir.

Müslüman olduktan sonra *Huneyn*, Taif, Tebük gibi seferlere iştirak etmiştir. Fetih günü müslüman olanların büyüklerindendir. Huneyn seferinde elde edilen ganimetleri ve esir edilen kadınları, Resulullah *(aleyhissalâtu vesselâm)*'ın Büdeyl İbnu Verka'nın muhafazasına tevdi ettiği kaydedilir.

Büdeyl, Resulullah'tan önce vefat etmiştir; (radıyallahu anh).

❑ URVE İBNU MES'UD İBNU MUATTIB

Hudeybiye Sulhü sırasında Kureyş'in, *Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)*'a elçi olarak gönderdiği kimselerden biridir. *Muğîre İbnu Şu'be* (radıyallahu anh)'ın da amcasıdır. Resulullah *(aleyhissalâtu vesselâm)*'ın sulh teklifini Mekkelilere kabul ettirmede telkin sahibi olmuştur: قد عرض عليكم خطة رشد فاقبلوها "Size doğru (mâkul) bir teklifte bulundu, onu kabul edin" demiştir.

Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm), Taif kuşatmasından vazgeçip Medine'ye dönerken arkadan gelip, daha Medine'ye varmadan yolda yetişir ve müslüman olur. Kavmine dönüp İslam'ı neşretme izni ister. Ancak Aleyhissalâtu vesselâm, ona: *"Kavmin seni öldürür"* diyerek, kavminin İslam'ı kabulde göstereceği kibirden haber verir. Ancak Urve:

"Ey Allah'ın Resulü! Ben kavmime gözlerinden daha sevgiliyim!" der. Aslında sevilen, itaat edilen bir kimse idi. Nitekim, daha önce *Muğîre İbnu Şu'be*'nin İslâm'dan önce işlediği gadr sebebiyle ortaya çıkan kavgayı tam 13 kişinin diyetini ödemeyi üzerine alarak yatıştırdığını belirtmiştik.

Hülasa, kendisine muhalefet etmeyecekleri ümidiyle kavmini İslâm'a davet etmek arzusuyla döner. Onlara müslüman olduğunu söyler ve davete başlar, ama nafile. Ok yağmuruna tutarak şehid ederler.

Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm), Urve hakkında:

"Onun kavmindeki durumu, Sâhib-u Yâsin'in kavmindeki durumu gibidir" buyurmuştur.

Katâde, Kureyş müşriklerinden *Velid İbnu'l-Muğîre*'nin söylediği, **"Bu Kur'ân, iki şehrin birinden bir büyük adama indirilmeli değil miydi?"** (Zuhruf 31) sözüyle Mekke'de kendisini, Taif'te *Urve İbnu Mes'ud'u* kastettiğini belirtmiştir. İki büyük şehir, anlaşılacağı üzere Mekke ve Taif'dir.

Urve'nin, fiziken Hz. İsa'ya benzediği söylenmiştir, (radıyallahu anh).

HUDEYBİYE SULHÜNÜN EN BÜYÜK MEYVESİ:

ALLAH'IN KILICI HÂLİD

Daha önce Selef ulemâsının, *Hudeybiye Sulhünü* İslâm'ın en büyük zaferi olarak tavsifte ve Kur'ân-ı Kerim'de geçen Feth-i Mübin ile onun kastedildiğini söylemekte ittifak ettiklerini belirtmiştik. Bu sulhün İslâm davasına kazandırdığı faydalar çoktur. Biz, burada onun en mühim meyvelerinden biri, belki de birincisi olan Allah'ın Kılıncı Hâlid İbnu Velîd'den bahsedecek, kısaca onu tanıtmaya çalışacağız.

Hâlid İbnu'l-Velîd İbni'l-Muğîre el-Kureşî el-Mahzûmî, künyesi Ebu Süfyan'dır. Mamafih *Ebu'l-Velîd* de denmiştir. Annesi *Lübâbetü's-Suğrâ Bintu'l-Hâris İbni'l-Hazri'l-Hilâliyye*'dir. Lübâbe, *Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)*'ın zevce-i pâkleri Meymune Bintu'l-Hâris (radıyallahu anhâ)'nın kız kardeşidir. Şu halde Hâlid, bir bakıma Aleyhissalâtu vesselâm'ın baldızının oğludur.

Hâlid (radıyallahu anh), cahiliye devrinde de Kureyş'in kalbur üstü eşrafından biri idi. Nitekim Resulullah *(aleyhissalâtu vesselâm)* insanları mâdenlere benzetecek, cahiliyede şerefli olanların İslam'da da -ilim öğrenmeleri şartıyla şerefli olacaklarını belirtmiş idi. İbnu'l-Esir, *Hâlid'* in Cahiliye devrinde savaş hazırlığının yapıldığı çadırda, harb kurmayları arasında yer aldığını, ayrıca süvari birliğinin başı olduğunu belirtir.

Hâlid (radıyallahu anh) müslüman olmak isteyince *Amr İbnu'l-As* ve *Osman İbnu Talha* ile birlikte *Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)*'a gelirler. *Aleyhissalâtu vesselâm* onları görünce: رَمَتْكُمْ مَكَّةُ بِأَفْلَاذِ كَبِدِهَا *"Mekke size ciğerparelerini atıyor"* diyerek, hem bunların değerlerini, hem Mekke'nin, kurmaylarından kaybını hem de İslâm'ın büyük kazancını dile getirmiş oluyordu.

Davalar dayandıkları esasların hakkaniyetleri ve cihanşümul oluşlarıyla büyük ise de, o davaya sahip çıkan el ve kafaların güçleriyle yüce ve güçlü olur ve sancağını yüce kalelerde dalgalandırır. Veya İslam gibi hak davayı muzaffer kılacak güçlü ellere, çaplı kafalara da ihtiyaç vardır. Davanın hak olması yeterli değildir; ilâhî kanun böyle.

Hülasa Uhud'un müşrik kahramanı *Hâlid*'in İslâm'a girmesi büyük bir kazanç olmuştur.

Hz. Hâlid'in müslüman oluş vakti ile ilgili muhtelif rivayetler var ise de Hudeybiye'ye kadar ve hatta Hudeybiye seferi sırasında da müşrikler safında yer almış olduğu sahih rivayetlerde sâbittir.

Halid müslüman olduktan sonra, *Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)* pek çok seferlere komutan olarak görevlendirmiştir. İlk defa Mûte seferinde komutaya ard arda geçen üç şahsın da şehid olması üzerine, dördüncü komutan olarak -askerlerin nasbıyla- başa geçer; ve İslâm ordusunu geri çekmek suretiyle feci bir hezimetten korur. Resulullah *(aleyhissalâtu vesselâm)*, buradaki başarısını takdiren Seyfullah lakabını verir. Daha önce de kaydettiğimiz gibi Resulullah, onu ilk defa Mekke Fethinde İslam ordusuna komutan tayin eder.

Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) zamanında:

★ Huneyn seferine katılır; Taif'teki Uzza tapınağını yıkmaya tavzîf edilir; *Devmetu'l-Cendel*'in şefi *Ukeydir İbni Abdilmelik*'e; Benî'l-Hâris İbnu'l-Ka'b'a gönderilir. Hz. Ebu Bekr zamanında Ridde savaşlarının komutanı oldu. Önce Tuleyha'yı, sonra Müseylime'yi, sonra Mâlik İbnu Nuveyra vs.'yi bertaraf ederek hepsini bastırdı. Burada işi bitince Hz. Ebu Bekr onu İran ve Bizans'la savaşmak üzere Suriye'ye gönderdi. Şam onun eliyle fethedildi.

Hz. Ömer halife olup da azledinceye kadar Suriye bölgesindeki İslâm ordularının başkomutanlığını yaptı.

Hz. Halid, girdiği her savaşta mutlaka başarı elde ettiği için, müslümanlar arasındaki haklı bir şöhrete ve takdire kavuşmuştu. Hz.

Ömer'in onu azledişi müslümanlar arasında bir şok meydana getirmiş, bir kısım dedikodulara sebep olmuştu. *Hz. Ömer* (radıyallahu anh) "Bütün beldelere" çıkardığı bir tamimle, meseleyi tavzih etme; hem kendisi, hem de Hz. Halid aleyhinde yapılan spekülasyonları bertaraf etme ihtiyacı duyar. Halkın neler söylemiş olabileceğini bu tamimin metninden anlamak mümkün olabileceği için, Taberi Tarihi'nin kaydettiği metnin tercümesiyle yetiniyoruz:

"Ben, Hâlid'i ne [tarafımdan] bir öfke, ne de [onun tarafından] bir ihânet sebebiyle azletmedim. Lakin halk onun sebebiyle fitneye düştü. (Allah'ın verdiği zaferleri) ondan bilmeye başlamasından ve böylece belaya düşmelerinden korktum. İstedim ki, zaferleri bize verenin Allah olduğunu bilsinler de (ondan bilme) fitnesine maruz kalmasınlar."

Allah'ın kılıcı *Hâlid,* Hz. Ömer'in, azlinden sonra komutan olduğu orduda er olarak hizmetine devam edecektir.

Hz. Hâlid Yermuk savaşı sırasında başında taşımakta olduğu kalansuve (takke)yi kaybeder. Israrla aratır. Bulunamaz; tekrar tekrar aratır, sonunda bulunur: Meğer arkasındaymış. Ancak basit bir kalansuvedir. Niçin bulunması için bu kadar ısrar ettiği sorulunca: "Resulullah *(aleyhissalâtu vesselâm)* umre yaptı, bu sırada başını tıraş etti. Herkes saçını kapmak için koşuştu, ben önce davrandım, nasiyesinden (alın) aldığım saçtan bu kalansuvenin ön kısmına koydum. Bu saç beraberimde oldukça, hangi savaşa katıldı isem mutlaka kazandım" der ve kalansuveyi hırsla arama sebebini açıklar.

Hâlid (radıyallahu anh) Hicrî 21 yılında Humus şehrinde vefat etmiştir. Medine'de öldüğü de söylenmiştir. Öleceği zaman: "Savaş meydanında ölmeyi çok taleb ettim ama muktedir olamadım, nasib yatakta ölmekmiş" diyerek bu ölümden üzüntüsünü ifade eder. Bir başka rivayette de şöyle dediği nakledilmiştir: "Yüz savaşa katıldım. Bedenimde yara almadık bir karış yer yok; mutlaka ya ok, ya kılıç, ya da mızrak darbesi değdi. Buna rağmen işte yatakta ölüyorum, tıpkı bir eşek gibi." *Hâlid İbnu Velîd*'in oğlu munkarız olur ve nesli kesilir. Medine'deki evlerine *Eyyup İbnu Seleme* vâris olur.

Hitam-ı misk olsun diye Hudeybiye ile ilgili bölümün sonuna "Sonsuz Nur" kitabından Hudeybiye bahsini aynen aktarmakta fayda mülahaza ettik.

HUDEYBİYE

Bir kere daha hatırlatalım; Allah Rasûlü, nazarı nereye ulaştı ise ka-

demi oraya basan, misli görülmemiş bir liderdi. Düşüncelerini pratiğe dökmede O'nun eşi ve menendi yoktu. Mevzû ile alâkalı dünya kadar hâdise sıralamak mümkündür. Ancak biz, sadece bir tek misalle iktifa edeceğiz. *İbn-i İshak* anlatıyor:

Hicretin altıncı senesi Allah Rasûlü, tam bir metafizik gerilim içinde bulunan ashabını, umre için Mekke'ye götürmeye söz vermişti. Böyle bir umre, hem Muhacirîn'in yıllardır süren sıla hasretini giderecek, hem de bütün Müslümanlara yeni bir gerilim kazandıracaktı. Ve Allah Rasûlü bu mülahâza ile 1400 kadar arkadaşını aldı, yola koyuldu.

Allah Rasûlü, Müslümanlığı Mekkeliler tarafından bilinmeyen, Huzaa oymağından birini, ihtiyat tedbiri olmak ve istihbaratta bulunmak üzere daha önceden göndermişti. İstihbarî bilgilere göre, Kureyş, bütün kabileleri toplayarak bir toplantı yapmış ve Müslümanların Mekke'ye sokulmaması hususunda ittifakla karar almıştı.

Evet, *Kureyş*, silah kullanmak pahasına, Müslümanların Mekke'ye girmesine mâni olmak azmindeydi ve kararlaştırdıkları gibi de tatbik ettiler. Askerler, Belâdin mevkiini işgal etmişler. *Halid b. Velid ve İkrime b. Ebi Cehil* kumandasında iki yüz kişilik bir müfreze de Râbığ ile Cuhfe arasında olan Kurâü'l-Gamim'e kadar gelmişlerdi. Bu durumdan haberdar olan Allah Rasûlü, hemen o tarafa doğru yürüyüş emri verdi. Müslümanların gelmekte olduğunu görünce Halid, derhal Mekke'ye giderek, onları durumdan haberdar etti. Bu esnada Efendimiz de Hudeybiye'ye kadar gelmiş bulunuyordu.

Hudeybiye, Mekke'den 50-60 km uzaklıkta bir yerin adıdır. Esasen daha önceleri bu isim, orada mevcut bir kuyunun ismi iken, daha sonra, o kuyuya yakın bir köyün de adı olmuştu.

1. Su Mu'cizesi

Konaklanan yerde sadece bir kuyu vardı ve kuyuda da su yoktu. Susuzluk ciddi bir tehlike arzetmeye başlayınca, sahabe Allah Rasûlü'ne müracaat etti ve ne yapmaları gerektiğini sordular. Allah Rasûlü kendi sadağından bir ok çıkarıp yayını gerdi ve bu oku kuyunun dibine sapladı, derken okun saplandığı yerden su fışkırmaya ve kuyu yükselmeye başladı. Bu başka değil, ancak bir mu'cizeydi. Cenâb-ı Hakk Ashabın çok muhtaç olduğu bir zaman ve zeminde, Peygamberi'nin eliyle, inananlara bir mu'cize daha göstermişti.

Herkes bu sudan içti, abdest aldı, kaplarını doldurdu ve artık su sıkıntısı kalmamıştı.

2. Elçiler

Huzâa kabilesi, Müslümanlığı kabul etmemekle beraber müslümanlarla müttefik idiler. Mekkelilerin hazırlıklarını onlar da duymuşlardı. Birkaç kişi gelip, durumu Allah Rasûlü'ne haber verdiler. Heyet arasında *Büdeyl b. Verka* da vardı. Bu zât ancak Mekke'nin fethinden sonra Müslüman olmuştu. Efendimiz, bu zata itimat ettiği için, onu Mekkelilere göndermiş ve gayesinin sadece umre olduğunu onlara bildirmesini emretmişti.

Büdeyl, Mekkelilere Allah Rasûlü'nün mesajını iletti. *Urve b. Mesud es-Sakafî* de dinleyenler arasındaydı. Söylenenleri gayet ma'kûl bulmuştu. Gidip Allah Rasûlü'yle görüşmek teklifini ileri sürdü ve Mekkeliler onu böyle bir vazife ile Allah Rasûlü'ne gönderdiler.

3. Değişen İnsanlar

Urve, Efendimizin yanına geldi ve O'nunla konuşurken bir aralık eliyle Allah Rasûlü'nün mübârek sakalına dokunmak istedi. Bu eski bir Arap âdetiydi. İşte o anda Urve'nin eline şiddetli bir darbe indi.. darbenin sahibi, Urve'nin öz yeğeni *Muğire b. Şube* (ra)'ydi. "Pis elini, Allah Rasûlü'nün pâk sakalına sürme. Bir daha tekrar edersen elini koparırım!" dedi. Urve donup kalmıştı. Daha birkaç ay önce Muğire'nin işlediği cinayetin diyetini, o ödememiş miydi? Müslüman olunca yeğeni birden ne kadar değişmişti. Ayrıca sahabenin, Allah Rasûlü'nün etrafında nasıl pervâneler gibi döndüğü de Urve'nin gözünden kaçmamıştı. Mekke'ye döndüğünde bu hayranlığını şu şekilde dile getirdi:

"Ben nice *Kisralar, Kayserler* ve *Necaşîler* gördüm. Fakat bunların hiçbirini etrafındaki insanların Muhammed (sav)'e olan bağlılığı gibi bir bağlılık içinde görmedim. Gelin beni dinleyin ve bu adamla uğraşmayın!" Bu görüşme neticesiz kaldı. Allah Rasûlü Kureyş'e *Hıraş b. Ümeyye*'yi gönderdi. Ancak Kureyşliler ona, hücum edip devesini öldürdüler. Kendisini de öldüreceklerdi ama, müttefiki olan bir kabile imdadına yetişti.

4. Elçi Osman

Bundan sonra *Kureyş*'e bir başkasının gönderilmesi gerekiyordu. Hz. Ömer(ra)'e teklif edildi. Ancak, Mekke'de Ömer'in düşmanı çok, dostu ise hiç yoktu. Onun gönderilişinin sulh adına bir faydası olacağı şüpheliydi. O, bu kanaatını Allah Rasûlü'ne bildirince, *Hz. Osman* (ra)'ın gönderilmesine karar verildi.

Kureyşliler *Hz. Osman*'ı yakalayıp hapsettiler. Bir ara onun öldürüldüğü şâyiası bile duyuldu. Gelmesi gecikince, bu şâyianın doğruluğu ka-

naatine varıldı. Bunun üzerine, Allah Rasûlü, Müslümanları biata çağırdı. Kendisi bir ağacın altında oturmuştu ve gelip gelip biat ediliyordu. Daha sonra bu ağaca "Rıdvan ağacı" dendi. Rıdvan ağacı, Hz. Ömer döneminde kesilmişti; zira Hz. Ömer (ra) bu ağaca kudsiyet atfedilmesinden korkuyordu.[1]

5. Ölüme Biat

Biat sesini duyunca herkes yerinden ok gibi fırladı.. ve o uğurda ölüme kadar her şeye biat ettiler. Çünkü o esnada ancak ölüm için biat edilirdi. Evet herkes koştu hem öyle koştular ki bir yarım insanın dışında Allah Rasûlü'nün, mübarek elini sıkmadık tek fert kalmadı.[2]

Sadece bir insan kalmışdı ki, o da şu anda Mekke'deydi ve hayatta olup olmadığı da bilinmiyordu. Allah Rasûlü yine, zaman ve mekanı aştığı anlardan birini yaşıyor gibiydi. Sanki zaman ve mekan önünde dürülmüş ve sanki çok ötelerdeki Osman (ra)'ın elinden tutmuş gibi bir hâli vardı. Sağ elini kaldırdı, "Bu benim elim" dedi. Ardından da sol elini kaldırdı: "Bu da Osman (ra)'ın eli" buyurdu. Ve ardından ilave etti: "Şahit olun, ben Osman (ra)'ın yerine biat ediyorum."[3]

Bu ne kudsî biattı ki Allah Rasûlü o biata vekalet ediyordu..!

Mes'ele çok ciddîydi.. ve herkes feverân içindeydi. Sinirler iyice gerilmiş, ashab infilak etmeye hazır gibiydi.. ve sadece Allah Rasûlü idi ki denge ve i'tidâlini hiç bozmamıştı. Gerçi içi yanardağlar gibi fokur fokur kaynıyordu ama, O insanüstü iradesiyle bu yanardağların dahi patlayıp etrafa lavlar saçmasına mâni olabiliyordu. Aman Allahım! Bu ne sarsılmaz irade..!

6. İş Kolaylaştı

Tam bu gerginlik esnasında, Allah Rasûlü ileriden bir toz belirdiğini müşahede etti. Biraz sonra da tozlar arasından Süheyl çıkıvermişti. O, Süheyl'i çok iyi tanırdı. Yanındakilere: "İş artık kolaylaştı. Kureyş anlaşmaktan başka bir şey yapamaz" dedi. Kolaylık mânâsıyla irtibatlı, Süheyl isminden tefe'ül edilmesi de ayrı bir konu. Allah Rasûlü'nün insanları tanımasına bakın ki, daha Süheyl'i görür görmez hemen neticeyi söylemişti. O, Urve'yi gördüğü zaman da Kureyş'in anlaşma niyetinde olduğunu söylemişti ama, Süheyl'le bu iş kesinlik kazanacaktı. Nitekim

---

1- İbn Sa'd, Tabakat, 2/100.

2- İbn Hişam, Sîre, 3/330.

3- Aynı yer.

hâdiseler Allah Rasûlü'nü tasdik çizgisinde cereyan etmeye başlamıştı bile. Süheyl, anlaşmak için geldiğini açıkça ifade etti. Zaten, Allah Rasûlü de böyle bir anlaşma istiyordu.

7. Anlaşma

Gerçi anlaşma maddeleri ilk bakışta, tamamen Müslümanların aleyhinde gibi görünüyordu ama, Kur'ân bunu, neticesi itibariyle bir fetih olarak anlatıyordu.

Süheyl Allah Rasûlü'nden ne kadar taviz koparabilirse bunu kendisi için büyük bir muvaffakiyet sayacaktı. Onun için en küçük mes'eleleri dahi gündeme getirmekten çekinmiyordu.

Mesela; daha anlaşmanın başlangıcında yazılan بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ cümlesine itiraz edip, bunun yerine بِاسْمِكَ اللّٰهُمَّ yazılmasında diretti. Allah Rasûlü de onun bu teklifini kabul etti.

Suheyl'in ikinci itirazı, "Resûlullah" ifadesine oldu. "Biz zaten senin Rasûllüğünü kabul etmiş olsak, böyle bir anlaşmaya lüzum kalmazdı" dedi. Efendimiz kâtiplik yapan Hz. Ali (ra)'ye; orayı da karalayıp مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ اللّٰهِ yazmasını söyledi. Ancak, bu teklif, Hz. Ali'ye ağır gelmiş ve bir miktar duraklamıştı. "Rasûl" kelimesini silmek içinden gelmiyordu. Bunun üzerine Allah Rasûlü, bizzat kendi eliyle o ifadeyi çizdi ve مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ اللّٰهِ ifadesini yazdı veya Hz. Ali (ra)'ye yazdırdı.

Anlaşma maddelerinin hemen hepsi uzun münakaşalara sebep olmuştu. Süheyl, kendi dedikleri yazılmadıkça böyle bir anlaşmaya imza atmayacağını söylüyor, Allah Rasûlü de böyle bir anlaşmanın getireceği büyük neticeler itibariyle, dış yüzündeki ürperticiliğe rağmen bu isteklerin çoğuna "evet" diyordu.

Bu maddelere göre:

1. Müslümanlar bu sene Mekke'yi ziyaret etmeden geriye dönecekler.

2. Ziyaret ancak gelecek sene yapılacak ve ziyaret müddeti de sadece 3 gün olacak.

3. Yanlarına hiçbir silah almayacak ve herkes sadece beline kuşanmayı âdet haline getirdiği kılıcı ile gelebilecek, o da kınında bulunacak.

4. Mekke'den Medine'ye gitmek isteyen olursa kabul edilmeyecek; aksine Mekke'ye dönen kimselere de engel olunmayacak. (Yani Müslü-

manlardan biri Medine'ye gitmiş olursa veya Müslümanlara sığınırsa, o derhal Kureyş'e teslim edilecekti.)

5. Arap kabileleri istedikleri tarafla birleşmekte serbest bırakılacaktı.

8. Hz. Ömer'in Feveranları

Görüldüğü gibi, bu maddelerin hepsi de ilk bakışta Müslümanların aleyhine gibiydi. Hele, bir Müslümanın tekrar Kureyş'e teslim edilmesini öngören madde, Müslümanları çıldırtacak bir madde idi ki, Hz. Ömer (ra)'ın, Allah Rasûlü'nün karşısına gelerek: "Sen Allah'ın Rasûlü değil misin?" diyecek kadar feveranına sebep olmuştu. Allah Rasûlü bu esnada dahi sükûnetini bozmamış ve Ömer (ra)'in sorularına gayet soğukkanlı şöyle cevap vermişti:

- *Evet, ben Allah'ın Rasûlü'yüm.*

- Biz hak yolda değil miyiz?

- *Evet, hak yoldayız.*

- Öyleyse bu zilleti niçin kabul ediyoruz?

- *Ben Allah'ın peygamberiyim ve Allah'a isyan edemem.*

- Sen Ka'beyi ziyaret edeceğimizi söylemedin mi?

- *Evet, söyledim. Fakat bu sene demedim.*

Ömer (ra) hızını alamamış ve *Hz. Ebu Bekr* (ra)'in yanına gitmiş, ona da aynı şeyleri sormuştu. O da Allah Rasûlü'nün verdiği cevaplarla mukabelede bulunmuştu.

Daha sonraları Hz. Ömer, bu hadiseyi her hatırlayışda ızdırapla iki büklüm olur ve nedâmet yutkunurdu.. kimbilir, bu yolda, ne sadakalar vermiş, ne oruçlar tutmuş ve ne istiğfarlarda bulunmuştu! Evet O, dediğine binlerce defa pişman olmuştu.

9. Ebû Cendel

Sadede dönüyoruz: Süheyl'in oğlu *Ebu Cendel*'in, o esnada ayağındaki prangaları sürüye sürüye gelişi bardağı taşıran son damla olmuştu. Ebu Cendel bitkin bir vaziyette oraya gelmiş ve kendisini Allah Rasûlü'nün önüne atıvermişti. Bu manzaraya sahabeden hiçbirinin yüreği dayanmamış ve hepsi hıçkıra hıçkıra ağlamışdı. Süheyl: "Anlaşmanın geçerli olması için ilk şart oğlumun bana iadesidir" dedi. İşte o anda kopan çığlıklar, yavrusunu kaybetmiş bir ananın ızdırap dolu feryadı gibiydi. Allah Rasûlü de gözyaşlarını tutamamıştı. Süheyl'e rica ettiler: Daha anlaşmaya imza atmadık.. Ebu Cendel muaf tutulabilir. Ancak, bu tek-

lifler hiç mi hiç hüsn-ü kabul görmedi ve Süheyl sözünde ve talebinde diretti. Ve Efendimiz (sav), gözyaşları içinde Ebu Cendel'i geriye iade etti. Fakat ona, yakın bir gelecek içinde, müjdeli birşeyler fısıldadı: "Allah sana ve senin gibi olanlara çok yakında bir kurtuluş nasip edecektir".... Ve dediği gibi de oldu.[4]

10. Ebu Basir ve Arkadaşları

Hudeybiye'den hemen sonra Mekke'den kaçan Ebu Basîr künyesi ile ma'ruf Utbe b. Esîd, gelip Allah Rasûlü'ne iltica etmişti. Ardından Kureyş, Medine'ye iki adam göndererek Ebu Basîr'in iadesini istedi. Allah Rasûlü onu da iade etti. Fakat Ebu Bâsir, yolda bu muhafızlardan birini öldürdü; diğeri de kaçarak canını zor kurtardı.

Ebu Basîr, tekrar Allah Rasûlü'nün huzuruna geldi. Ancak, İki Cihan Serveri: "Bir peygamber verdiği sözden dönemez," diyerek Ebu Basîr'i Medine'ye kabul etmedi. Bunun üzerine de Ebu Basîr Medine dışında, Zulmerve'ye yakın Îss'de yerleşti. Derken Mekke'deki mağdur Müslümanlar, bu sığınaktan haberdar olunca teker teker kaçıp Ebu Basîr'in yanına yerleştiler.. ve bu Mekkelilerin korkulu rüyası oldu. Ebu Basîr ve arkadaşları, ticaret için oradan geçmek zorunda olan Mekke kervanları için artık büyük bir tehlike teşkil ediyorlardı...

Mekkeliler, bizzat Allah Rasûlü'ne müracaat ederek, Müslümanların Medine'ye kabul edilmesini istediler. Böylece, Hudeybiye anlaşmasının Müslümanları en çok rahatsız eden maddesi, bizzat bu maddeyi teklif edenler tarafından ilga edilmiş oluyordu. Bu da apaçık bir zafer demekti.[5]

Zaten, Hudeybiye dönüşünde Fetih sûresi nazil olmaya başlamış ve bu anlaşma apaçık bir fetih olarak vasıflandırılmıştı.[6]

Allah Rasûlü çok memnundu. Düşündüğü herşey, mevsimi gelince çözülen düğümler gibi çözülmeye başlamıştı bile... Aslında O, fettah olan kılıcını düşmanın başına tâ Hudeybiye'de indirmişti ve düğüm orada çözülmüştü ama, hâric-i vücud nokta-i nazarından ve âlem-i şehadet itibarı ile düğüm şimdi çözülüyordu. Bir gün Seyfulbahr tepesinin fütüvvet ruhunu temsil eden yiğitleri, evet henüz bıyıkları terlememiş, çiçekleri burnunda bu delikanlılar, Allah Rasûlü'nün *"Seniyyetü'l-Veda"*yı aşarak Medine'ye geldiği gibi şimdi Medine'ye giriyorlardı. Ve, başta Allah Râsûlü olmak üzere bütün Medine halkı da onları, Seniyye-i Veda türküleri ile

4- İbn Hişam, Sîre, 3/321-333; İbn Kesîr, el-Bidâye 4/188-193.

5- İbn Hişam Sîre, 3/337-38.

6- İbn Hişam, Sîre, 3/334.

karşılıyordu. Küfür miyopları, kendi elleri ile kendi şartlarını bozmuşlardı. Ve bir gün gelecekti; Allah Rasûlü'nün paktına dahil olan bir kabileye tecavüz edecek ve Allah Rasûlü'nün kurrasını öldürecek, dolayısıyla da kendi ahidlerini bütün bütün nakzedeceklerdi.[7] Allah Rasûlü de Hudeybiye ile blokajı atılan büyük fethi bizzat Mekke'ye girerek fiilen tahakkuk ettirecekti.

HUDEYBİYE'NİN GETİRDİKLERİ

Size bir vakıayı ariz-amik anlatarak, önemli bir hususun mukaddimesini hazırlamaya çalıştım ki, o da Hudeybiye'nin getirdikleriydi. Ne getirdi Hudeybiye? Allah Rasûlü bir sulh yapmıştı, bu sulh Müslümanlara ne kazandırdı?

1. İslam'a Koşanlar

Evvela, bu sulh döneminde İslâm'ın Kılıcı *Halid İbn-i Velid* (ra) müslüman oldu.

Halid b. Velid, harplerde dize getirilecek bir insan değildi.. olmamalıydı da... İlerde İslâmî izzete dönüşecek gurur mevcudiyetini devam ettirdiği sürece, kılıç zoruyla İslâm'a girmesi imkânsızdı. Ayrıca, istikbâlin bu eşsiz kumandanını, Cenâb-ı Hakk, lütfuyla korumuş ve onun izzetiyle İslâm'a girmesine zemin hazırlamıştı. Eğer böyle bir sulh dönemi olmasaydı, Halid'in buzları nasıl eriyecekti!

Nitekim, Mekke'de yapacak iş kalmayınca Halid, evet o kavgacı insan, hiç olmazsa biraz düşünme fırsatı bulmuştu. Hudeybiye'de Müslümanların zahiren mağdur edilmeleri ve ikinci sene gelip yaptıkları umrenin hâl ve keyfiyeti, Halid ve Halid gibi düşünenleri derinden derine tesiri altına almıştı. Evet, sulh dönemi, onun için de bir durulma dönemi oldu. Ve bir müddet sonra da gelip Allah Rasûlü'ne teslim olduğunu ilan etti.[8] Bu teslimiyet de onun "Seyfullah" olmasını netice verdi. Ve zaten, Allah Rasûlü bu neticeyi beklemekteydi. *Amr İbn-i Âs* (ra) da bu dönemde Müslüman olanlardandır.[9] Hudeybiye musalahasıyla gelen bu monoton, bu ülfet dolu hayat, bu yiğitleri bu kahramanları ve harp meydanlarının küheylanlarını bıktırdı.. bıktırdı; gelip aksiyon cephesini seçtiler ve Allah Rasûlü'nün tarafına geçtiler...

Osman b. Talha (ra) da bu dönemde kazanılan büyüklerdendir. *Osman b. Talha* (ra), hayatı boyunca Beytullah'ın anahtarını taşımış ve

7- İbn Hişam Sîre, 4/32-37.

8- İbn Kesîr, el-Bidâye, 4/272.

9- İbn Kesir, el-Bidâye, 4/269.

daha sonra da Allah Rasûlü o anahtarları yine ona vermişti. İsimleri geçen bu şahıslar, askerî ve siyasî dehalarıyla, ordular bozan insanlardı. İşte bu insanlar, sulh döneminin yumuşak ikliminde ancak kendilerini idrak edebilmişlerdi.

2. Ka'be Kimsenin Tekelinde Olamaz

İkincisi: O güne kadar Kureyş, herşeye tepeden bakıyordu: "Beytullah bizim" diyor ve hiç kimseyi yanına sokmuyorlardı. Gelen herkes bâc ödüyor ve Ka'be'yi öyle ziyaret edebiliyordu. Aksi halde, Beytullah'ı ziyaretleri mümkün değildi.

Halbuki, Allah Rasûlü'yle yapılan anlaşmada böyle bir şart ileri sürülmemişti ki, bu da Kureyş adına çok büyük bir hata ve çok büyük bir atlamaydı. Müslümanlar ertesi yıl Ka'be'yi bâc ödemeden tavaf edince[10] diğer kavim ve kabilelerde bir uyanma oldu. Demek ki Kureyş, Ka'be'nin yegane sahibi değildi. Öyle olsaydı, Medine'den gelen Müslümanlar, vergi ödemeden Ka'be'yi nasıl ziyaret edebilirlerdi? O halde kendileri niçin böyle bir hakka sahip olmasınlardı ki! İşte herkesde bu fikir uyanmış ve Kureyşlilerin resmen, Ka'be'nin tek hakimi olmadıkları ortaya çıkmış oluyordu. Böylece, daha sonraki yıllarda, herkes herhangi bir şeye takılmadan gelip Ka'be'yi ziyaret edecek ve şeâiri haykırabilecekti.

3. Hizmet Sulh Atmosferinde Olur

Üçüncüsü: Sulh ile Kureyş gailesinin olmayacağı on sene garanti altına alınmış oluyordu. Bu on senelik zaman dilimi, Müslümanlar için çok mühimdi. Allah Rasûlü bu dönemde yetiştirdiği irşad ekiplerini çeşitli yerlere gönderme fırsatını buldu ki, bu da, bütün Arap Yarımadası'nda İslâm'ın sesinin duyulması demekti. Evet artık her yerde Kur'ân sesi yükseliyor ve herkes İslâm dinine koşuyordu. Kur'ân-ı Kerîm'in: ... يَدْخُلُونَ فِي دِينِ اللّٰهِ اَفْوَاجاً **"Fevc fevc Allah'ın dinine girerler"** (Nasr, 110/2) diye müjdelediği an işte bu andı. 10 sene, yeni bir neslin yetişmesi demekti. Kureyş, Müslümanlara nasıl bir fırsat verdiğinin farkında değildi. Farkında olsalardı, böyle bir anlaşmaya asla yanaşmazlardı. Bu zaman diliminde Müslümanlar hem keyfiyet hem de kemmiyet planında epey mesafe katettiler. İslâm'a yeni dehaletler, bir taraftan ümidi, diğer taraftan da askerî gücü artırıyordu. İşte bu güç ile Müslümanlar birgün Mekke'nin kapısına dayanınca Kureyş'in yapacak hiçbir şeyi kalmayacaktı.

10- İbn Hişam, Sîre, 4/12.

4. Sulhda İslâm'la Tanıştılar

Dördüncüsü: Bu sulhün kazandırdığı ayrı bir avantaj da, Hudeybiye anlaşmasına kadar, iki taraftan birbirine gidip gelme olmuyordu. Karşılaşmalar hep kılıçların konuştuğu meydanlarda vuku buluyordu. Harp psikolojisi içinde, İslâmî hakikatleri karşı tarafa anlatmak da mümkün değildi. Sulh sebebiyle gidip gelmeler oldu. O güne kadar İslâm'a ait güzelliklerden habersiz yaşayanlar gidip gördüklerinde, bu güzellikler karşısında hayranlıklarını gizleyemiyorlardı... Medine'de yaşanan hayat, cennet hayatından farksızdı.. ve onu gören büyüleniyordu. Abdest, ezan, cemaatla kılınan namaz ve o insanların namazdaki huşû ve huzurları, Mekkelilerin gönlünü, baş döndürücü bir cazibeyle kendine çekiyordu. Hudeybiye sulhü sayesinde, içine İslâm'ın sesinin, soluğunun ve Kur'ân mesajının girmediği hemen hiçbir ev kalmamıştı. Ebu Cehil'in evinde bile eğer, o güne kadar yaşasaydı, tek başına sadece kendisi kalacaktı. Onun için Hudeybiye, Mekke fethinden evvel bir fetihti.

Evet, Allah Rasûlü, bir adım atarken, nasıl attığını çok iyi biliyordu. Nazarının ulaştığı yere ayağını da koyuyordu. Nazar ve ayak bütünlüğü içinde hâdiselerin üstesinden geliyor ve problemleri bir bir çözüyordu.

5. İslâm Resmen Tanınmaya Başladı

Beşincisi: Bütün kavim ve kabileler bu sulh sebebiyle, Efendimiz ve O'nun temsil ettiği site devletinin, sağlasolla mukavele ve anlaşma yapabilecek bir devlet hüviyetinde olduğunu kabullenmeye başlamışlardı. Günümüzde nasıl, yeni kurulan veya bağımsızlığını ilan eden devletler, diğer devletlerin onları devlet olarak tanımalarıyla meşruiyet kazanıyor ve bunu devletlerarası münasebetlerinde bir referans olarak kullanıyor; öyle de Allah Rasûlü onlarla böyle bir mukavele akdettiğinden dolayı tanınmış oluyordu. O'nu Kureyş tanıyınca Taifli niye tanımayacaktı ki? Evet, tanımalar, birbirini ta'kip etti.

İşte Allah Rasûlü, Hudeybiye gibi en ağır şartlar altında imza attığı bir anlaşmadan, böyle iç içe fetihler çıkaran harika bir insandı. Hiç düşünmeden, hemen karar vermek zorunda kaldığı bir atmosfer içinde, hiç akla ve hayale gelmeyen böylesi bir fethin zeminini hazırlayabilme, hiç şüphesiz beşer düşünce sınırlarını aşan ve mucize diyebileceğimiz bir muvaffakiyetti ki, bu da O'nun hak peygamber olduğuna en canlı bir şahittir. Zira hiçbir beşerin, ne kadar dâhi de olsa, böyle zahiren hezimet gibi görülen bir anlaşmadan, bu şekilde bir fethe ulaşabilmesi görülmemiştir. Çünkü böyle bir başarı beşer takatini aşan bir güç, bir irade ve bir ilme vâbestedir.

6. Arkasında Allah Vardı

Evet, O'nun çözdüğü problemlere bakınca, O'nun arkasında bütün varlığa hükmeden Sonsuz Kudret'i görmemek mümkün değildir.

Ayrıca, O'nun, bu Kafdağından ağır mes'elelerin altından rahatlıkla kalkmasının arkasında, Kudret Eli'ni, O'nun siyanetini, riayetini, hıfzını, himayesini ve O'nu korumasını, "Bu benim Peygamberimdir" demesini görüyor ve bütün benliğimizle coşarak Muhammedu'r-Rasûlullah (sav) diye haykırıyoruz. Evet, Allah Rasûlü karar verirken çok hızlı karar veriyor.. bu hızlı karar için de işin içine girebiliyor.. ve içine girdiği her işin de üstesinden gelebiliyor. Evet, nasıl oluyor da O'nun hayatında -siyer şahit- bir kerecik olsun ta'mir isteyen bir davranışa rastlamıyoruz, hatta başkalarına göre hezimet, mağlubiyet, sarsıntı durumlarında bile, işin bir kenarından tutar-tutmaz o hezimetten bir zafer çıkarabiliyor ve kendi hesabına idbârları ikbâl yapabiliyor. Evet, mağlubiyetler, O'nun elinde muvaffakiyete inkılâb ediyor, hezimetler de zafere dönüşüyor.. ve bozgunlar, O'nun sayesinde, fütuhat şeklinde arz-ı endam etmeye başlıyordu.. O, âdeta eşyanın akışına, tabiatına, fıtratına zıt, ayrı bir akış, ayrı bir tabiat, ayrı bir fıtrat meydana getiriyor. Oysa ki bunlar Allah (cc) 'a ait şeylerdi: وَاللّٰهُ خَلَقَكُمْ وَمَا تَعْمَلُونَ **"Sizi de sizin işinizi de yaratan Allah'tır."** (Sâffât 37/96). Allah (cc), en ekmel, en eşref, en efdal mahlukunun eliyle kendi işlerini yaratıyor... Niçin yaratıyor?: "Bu benim kulum, bu benim peygamberim, bilesiniz" demek için ve: Bilesiniz ki, Ben, herşeyde O'nu destekliyorum. Siz milyonlar, milyarlar olsanız; O benim biricik kulum da bir tane olsa yine hepinize galebe çalacaktır. Neden? Çünkü Ben O'nu, nezdimdeki bütün kuvvet hazineleriyle destekliyorum. لاَ حَوْلَ وَلاَ قُوَّةَ اِلاَّ بِاللّٰهِ

O'nun arkasında ben varım ve hiç kimse unutmamalıdır ki, arkasında Allah (cc) 'ın bulunduğu Zât'a karşı ilân-ı harb etmek, Allah (cc)'a karşı ilân-ı harb etmek demektir. Hz. Muhammed (sav) mağlup olmadı, mağlup olmayacak. O'nu mağlup etme sevdasında olanlar, akıllarıyla zıtlaşıyor, kalbleriyle de ters düşüyorlar demektir. Daha doğrusu, kendilerini olmazların kuruntularına salmış bahtsızlardır. Böylelerini Allah, ırgalar, sinyaller verir, ikaz eder, "kendinize gelin, ey haddini bilmezler!" der.. bütün bunlardan birşey anlamayınca da derdest eder ve işlerini bitirir.

Evet, *Hz. Muhammed* (sav)'le muharebe yapılmaz, O'na karşı çıkılmaz. Müeyyidi Allah (cc) 'dır O'nun. Hatta bir yerde O'nun biricik Hâmi-

si, zevcelerinin dahi küçük bir tavır almalarına karşı, O'nu teselli sadedinde meâlen buyuruyor ki **"Allah senin arkandadır, melekler Senin arkandadır"** (Tahrîm, 66/4). Yani semâvatın bütün ruhanî sekenesi Seni te'yid etmektedir. Senin orduların bunlar olunca, artık milyonlarla, milyarlarla sana karşı çıkılmaz ki! Karşı çıkan kafasını sert bir yere çarpıp kendi kafasını parçalamış olur. Evet, Allah (cc) belki imhâl eder, ötede herhangi bir itiraz ve mazeretleri kalmasın diye, onlara on defa, yirmi defa, otuz defa mehil verebilir ve âdeta onlara şöyle der: "Görün, anlayın, doğru yola gelin, ahirette itirazınız kalmasın." Ama, hadîsin ifadesiyle, bir kere de yakaladı mı artık iflah etmez.[11][*]

Hudeybiye'yi, incelerken, Allah Resûlü'nün, üstün idareciliği faslında, müşkilleri nasıl çözdüğünü bir ölçüde tahlil etmiştik. Hudeybiye'de bir harp olması muhakkaktı. Ancak Allah Resûlü, kuvvet dengesi olmadığı bir yerde -ki karşı tarafta, on bin müsellâh (silâhlı) insan, başında Halidler, İkrimeler ve daha gözü dönmüş bir sürü insan.. beri tarafta da, sahâbenin rivayet ettiğine göre bin altı yüz silahsız insan.. Sırtlarında ihram, umre düşüncesiyle oraya kadar gelmişler- Allah Resûlü, bir tek insanın burnunu kanatmadan -hezimet muhakkak olan böyle bir karşılaşmayı- Cenâb-ı Hakk'ın inâyet ve keremiyle zaferle ve muvaffakiyetle noktalamıştı.

Hudeybiye.. Hicret-i Seniyyenin tam altıncı senesi... Sıla hasreti sahâbenin içini yakıyor.. Bilâl-i Habeşî Mekkeli değildi. Habeşistan'dan gelmişti ama, Mekke'yle öylesine bütünleşmişti ki, Medine-i Münevvere'ye hicret edip, biraz da hummâyla hırpalanınca: "Ah Mekke! Acaba sana bir kere daha kavuşabilecek miyim? Ah Nur dağı! Seni bir daha seyredebilecek miyim?" diye yanıp inlemişti. *Hz. Ebu Bekir* gibi büyük bir irade bile, sarsılmış, kendisini Mekke'den atan ve uzaklaştıran insanlara bedduâ etmişti.[12] Aşağı-yukarı Dau'ssılâ herkesin içini yakıyordu. Yerin göbeği Mekke.. Onunla göbek bağı olanlar, yerin göbeğine ne zaman seyahat yapacaklarının rüyasını görüyorlardı. Altı sene geçmişti aradan, Ka'be'yi tavaf edememişlerdi. Oysa ki, Ka'be'yi, en son, onların babaları Hz. İbrahim (as) onarmış ve tamir etmişti.

إِنَّ أَوَّلَ بَيْتٍ وُضِعَ لِلنَّاسِ لَلَّذِي بِبَكَّةَ مُبَارَكًا وَهُدًى لِلْعَالَمِينَ

"Doğrusu insanlar için konulan ilk mâbet, elbette ki Mek-

11- Buharî, Tefsîr, Sure, (11) 5.

(*) M. Fethullah Gülen, Sonsuz Nur, 1/448-460.

12- Buharî, Menkıbu'l-Ensar, 46.

ke'de bulunan, o çok mübarek ve bütün alemlere hidâyet rehberi olan evdir" (Âl-i İmran: 96) âyet-i kerimesiyle anlatılan Ka'be, Hz. Âdem (as)'in eliyle yapılan yeryüzünde ilk binaydı. İlk peygamberin yaptığı ve Halilurrahmân'ın onardığı bu binadan, evet işte bu binadan O'nun en şerefli evladı Hz. Muhammed Mustafa (sav) sökülüp atılıyor ve altı sene gibi uzun bir süre içinde gelip orayı ziyaret edemiyordu. İşte O'da sıla hasreti ile yanıp kavruluyordu. Önlerine düşüp, ashâbına İslâm' a göre bir tavaf yaptırmak istiyordu. O gün Ka'be, putlarla doluydu. Ka' be'nin etrafında da bir sürü put vardı. O güne kadar Ka'be'yi tavaf edenler, tavaf yerine maskaralık yapıyorlardı. Onların yaptıklarına tavaf denmezdi. Onların Ka'be etrafındaki tavaflarına Kur'ân-ı Kerim **"bükâ"** ve **"tasdiye"** diyor (Bkz. Enfâl, 8/35). Islık çalıyor ve ellerini çırpıyorlardı. Bilhassa geceleri, günahkar elbiselerle Ka'be tavaf edilmez diye, kadınlar bütün urbalarını atıyor ve Ka'be'nin çevresinde öyle dolaşıyorlardı.[13] Kadınıyla-erkeğiyle, bir değişik dönemin, değişik esaslarına bağlı olarak, bir değişik tavaftı ki, anlamak, izah etmek çok zordu.

İşte Allah Resûlü, Ka'be nasıl tavaf edilir, umre nasıl yapılır, bunu göstermek istiyordu ve birinci maksadı bu idi. İkinci olarak da gösterecekti ki, Ka'be sadece Mekkelilerin veya Kureyşlilerin değil onlar kadar onda başkalarının da hakkı var. Hele Ka'be'ye şerefini, şanını iade edecek Hz. Muhammed (sav) ve O'nun kudsî cemaatinin herkesten ziyade hakkı vardı. Aslında Ka'be, çoktan minberinden ayrılmış bir mihrab gibiydi. Allah Resûlü, Medine'de kurduğu minberini, mihrabın yanına çekmek istiyordu. Ka'be, bizim ebedlere kadar mihrabımızdır ve başta da Hz. Muhammed (sav)'in mihrabıydı. İçinde putlar olduğu için muvakkaten o, Mescid-i Aksâ'ya dönüp bir süre öyle namaz kılmıştı. Kılmıştı ama, gözleri daima semâdaydı ve Ka'be'den, yüzünü dahi çevirmeye tahammül edememişti. Allah (cc) :

قَدْ نَرٰى تَقَلُّبَ وَجْهِكَ فِي السَّمَاءِ فَلَنُوَلِّيَنَّكَ قِبْلَةً تَرْضٰيهَا ...

"Yüzünü semâya çevirip durduğunu görüyoruz. Yakında Seni, hoşnut olacağın kıbleye çevireceğiz" (Bakara, 2/144) diyor ve O'nu teselli ediyordu. Mescid-i Aksâ'ya doğru namaz kıldığı süre, O'nun için hep hicrân oldu. O hatibin mihrabı, Ka'be; minberi de Medîne idi. Medine yalnızdı. Mihrabın yanına götürülünce, imamın imamlığı tamam olacaktı. Esasen O'nun imamlığı tamdı. Ancak pratikte de böyle olması için; mutlaka Ka'be'nin mü'minlerin, elinde olması lazımdı. Bu kapıyı da

13- Müslim, Tefsîr, 25.

ilk defa bir umre ile zorlayacaktı. Onun için; "Hele bir umre yapalım" diyordu. İslâm esaslarına, İslâm düşüncesine, İslâm anlayışına ve İslâm ruhuna göre bir umre... Henüz hacc farz kılınmamıştı. Hacc, O'nun hayatında ilk ve son bir kere oldu. Evet, Efendimiz, farz olarak hayatında bir defa hacc yaptı. Ve Ona Kur'ân-ı Kerim **"Hacc-ı Ekber"** dedi (Bkz. Tevbe, 9/3). Umreye de "Hacc-ı Asgâr."

Avam halk arasında "Hacc-ı Ekber" Arafat'ın Cum'aya rastlamasına denmektedir. Ama aslında böyle bir anlayış daha çok halk kaynaklıdır.

Mübarektir, güzeldir Arafat'ın cum'a gününe rastlaması ama, Hacc-ı Ekber, hacc'ın, Hac mevsiminde yapılanına, "Hacc-ı asgar" da (küçük hacc) umreye denir. Üçüncü olarak da bütün kabilelere kudsîler ordusunu götürüp gösterecekti. Böyle bir birlik geçerken kimsenin burnu kanamayacak, kimsenin bir gülüne dokunulmayacak, kimsenin bağ ve bahçesine girilmeyecek ve çapulculuk yapılmayacaktı. Evet bu ordunun böyle şeylerden uzak olduğu herkese gösterilecekti. Halbuki o güne kadar çölden böyle bir güçle geçenler hep çapulculuk yapmışlardı. Onlar ise, sekîne ve itmi'nân ordusu olarak gelip-geçeceklerdi. Bu hac, hac içinde İslâm'ı temsil ve bu temsilin bütün Araplara gösterilmesi, evet bunun te'min edilmesi çok mühimdi. Bu aynı zamanda İslâm'a ait bir mesaj ma'nâsını da taşıyordu. Zira onları görenler şöyle diyeceklerdi: "Biz yeryüzünde şimdiye kadar böyle insanlar görmedik, olsa olsa bunlar, melek olabilirler." İşte Efendimiz bu mülâhaza ile yollara dökülmüştü; başka düşüncesi de yoktu. Onun için sahâbe, sadece kılıçlarını almış, bu yolculuğa öyle çıkmışlardı.. Hudeybiye mevkiine kadar da hiçbir engele raslamamışlardı. Hudeybiye'ye gelip ulaşınca, Kureyş'in hazırlıklarından haberdar olan bazı kimseler dediler ki: "Kureyş, bütün güç ve kuvvetiyle size karşı koyacak ve sizi engelleyecek.." Sükûnet ve sekîne insanı vuruşmak, çatışmak istemiyordu. Zaten vuruşmak ve çatışmak için de gelmemişti. Karşılaştığı şeyden ötürü fevkalade mahzundu. Zira, Ashâbına verdiği söz vardı: Size umre yaptıracağım! demişti. Onlar da, İslâmî ölçüler içinde yapılacak bu yeni ve orijinal umreyi, hem de Allah Resûlü'yle beraber yapmanın müjdesiyle coşmuş ve buraya kadar o duygu ve düşüncelerle gelmişlerdi. O güne kadar yaptıkları, ne hacc ne de tavaf.. İslâm esaslarına göre, vahiyden kaynaklanarak sistemleştirilmiş bir umre yapacaklardı.. hem de bunu Allah Resûlü yaptırtacaktı. Böylece, hem onlar hem de herkes umrenin nasıl yapıldığını görüp öğrenecekti.

Allah Resûlü Hudeybiye'de mecbûri duruş yaptı ve sahâbe'yi de durdurdu. Ashâbına ve kendisine inananlara; kendi cesaretine, kendi müthiş

îmanına rağmen, bunu yapıyordu. Biliyordu ki, Rabb'ine sığınarak bir kavgaya girse yine onları mağlup edecektir. Ancak O bunu yapmayıp bekleyecekti. Engelleme, belirgin hale gelince, ashabıyla biat yenilemesi yaptı. İslâm uğrunda, ölmeye kadar herşeylerini feda etmek üzere biat aldı. Ve işte bu biata, yüce dergahdan hoşnutluk sesi:

لَقَدْ رَضِيَ اللّٰهُ عَنِ الْمُؤْمِنِينَ اِذْ يُبَايِعُونَكَ تَحْتَ الشَّجَرَةِ فَعَلِمَ مَا فِي قُلُوبِهِمْ فَاَنْزَلَ السَّكِينَةَ

عَلَيْهِمْ وَاَثَابَهُمْ فَتْحًا قَرِيبًا * وَمَغَانِمَ كَثِيرَةً يَاْخُذُونَهَا وَكَانَ اللّٰهُ عَزِيزًا حَكِيمًا

"Allah inananlardan, ağaç altında Sana baş eğerek el verirlerken, and olsun ki hoşnud olmuştur. Gönüllerinde olanı da bilmiş, onlara güvenlik vermiş, onlara yakın bir zafer ve ele geçirecekleri bol ganimetler bahşetmiştir. Allah güçlü olandır, Hakîm olandır" (Fetih, 48/18-19).

Andolsun ki, Allah (cc) mü'minlerden razı oldu. -Ki onlar ağaç altında Peygambere biat ettiler. Biatlar üstü bir biat- Onların kalblerinden geçenleri Allah (cc) çok iyi biliyordu ve kalblerinden şu geçiyordu: Allah Resûlü "öl" derse öleceğiz, "kal" derse kalacağız, bize "yürüyün Ka'be' yi tavaf edin" derse tavaf edeceğiz, "silahınız yok ama şu çelik orduya kendinizi çarpın derse çarpacağız" duygu yumakları bu olabilir ve daha fazlasını söylemek te bizi aşar.

Bu arada Allah (cc) onlara sekîne inzâl buyurdu.. ve onların bu civanmertliğine mukabil çok yakın bir gelecekte, O da, onlara apaçık bir fetih ihsan va'detti. Evet Cenâb-ı Hakk onlara, Kur'ân'da bunu va'dediyordu.

Hudeybiye'de, Allah Resûlü'nün düşündüklerinden sadece bir tanesi olmamıştı. O da bir sene sonra olacaktı ve oldu: Geldiler, İslâmî ölçülere göre Ka'be'yi tavaf edip Hocerü'l-Esved'e yüz sürdüler. Bunun dışında düşünülenlerin hemen hepsi olmuştu. Gösterdiler ve çöl gördü ki, çölün çapulcularından başka, ona emniyet getirecek, orada emniyet ve güveni temsil edecek bir kutsîler ordusu var ki geçtiği her yere emniyet tohumları ekmektedir ve 2-3 sene sonra da bunlar... duygularda yeşerip çimlenecek. Evet işte, bu görünümü sergileye sergileye ta Medine'den Mekke'ye kadar gelmişler; köye, kasabaya, çadıra hasılı bâdiyede her yere uğramışlar, çeşitli kimselerle görüşmüş ve çeşitli kimselerle karşılaşmışlardı. Bu uğrayıp-görüp geçtiği yerlerdeki insanların hemen hepsi 2-3 sene sonra gelip O'na iltihak edecek ve Ka'be'nin fethi için O'nunla beraber yerin göbeğine doğru sefer yapacaklardı. Keza, Kureyş'le beraber bütün müşrikler de anlamışlardı ki, Ka'be sadece Kureyş'in değil, O'nda

bütün insanların hakkı vardır. Hususiyle de, insanlığın iftihar tablosu Hz. Muhammed (sav) ve O'nun cemaatinin...

Aslında Kureyş, böyle bir hakkı Hudeybiye'deki muahedede kabullenmiş ve Allah Resûlü'nün imza attığı kağıda onlar da imza atmışlardı. "Siz de Ka'be'yi ziyaret edebilirsiniz. Bu sene bize ait, gelecek sene size ait. Bundan sonraki yıllarda her sene gelir Ka'be'yi tavaf edersiniz" demişlerdi.[14] Bu aynı zamanda müslümanların mevcudiyetini kabul etmek demekti. Oysa ki, o güne kadar yapılan propaganda, Mekke ve Ka'be'nin sadece müşriklere ve bilhassa Kureyş'e ait olduğu şeklindeydi.. ve bir ölçüde başkaları da bunu kabullenmiş bulunuyordu.

Herkes, orada müşriklerin göstereceği töre ve sisteme uyardı. Kimse hususi bir merasim icad edemezdi. Oysa ki Hudeybiye'de kabullenilen muahede şartlarına göre, Mekke'ye gelecek ve kendi töreleriyle Ka'be'yi tavaf edeceklerdi. Allah Resûlü, onbinlik bir ordunun karşısında silah olarak sadece kılıcı bulunan 1600 kişi ile böyle bir zafer elde ediyordu.. Kendini herkese kabul ettirme ve kalblerin kapılarını aralama zaferi.

Meselâ *Urve İbni Mes'ûd, Süheyl İbni Amr,* murahhas olarak oraya kadar gelmiş Allah Resûlü ile görüşmüşler, Ashâbın O'na bağlılıklarına şahit olmuş ve Allah Resûlü'nün davranışlarından, O'ndaki Allah (cc)'a îmanın, O'ndaki mehâfetullah'ın ve O'nun üzerindeki peygamberâne hallerin çok tesirinde kalmışlardı. Derken içlerindeki buzlar erimiş, bakış zaviyeleri başkalaşmıştı. Ve bu insanlar çok yakın bir gelecekte inanıp İslâmiyete girmeye namzet idiler. Hatta, daha o zaman bile Mekke'ye döndüklerinde, oradaki sertlikleri kırmış ve müslümanların lehine havayı yumuşatmışlardı. Bu arada müslümanlıktaki yumuşatıcılık ve müşriklerdeki sertlik yer değiştirmelere bile sebep olabiliyordu ve bunun canlı misalleri de vardı.[15] Evet, mütereddit ve mütehayyirler, bir bir Allah Resûlü'nün safına geçiyorlardı. Belki zahiren Hudeybiye, bir geriye dönüştü, ama, pek çok ganimeti olan bir gerilim dönüşüydü. Ayrıca bunun ötesinde Kureyş'ten de emin olunacaktı. Artık arkadan saldırmayacaklardı. Tabii bu arada bir de pakt teşekkül etmişti: Benî Bekir'le Kureyş, Benî Huzâa ile de müslümanlar ayrı ayrı birer pakt kurmuşlardı... Ve bunlar, birbirlerine saldırmayacaktı. Bundan dolayı Allah Resûlü, çok seviniyordu. Zira, tam 10 sene çölde, birçok kabileye İslâm'ın sesini, soluğunu duyurabilecekti.[*]

14- İbn Kesir, el-Bidâye, 4/192-193.

15- İbn Hişam, Sîre 3/325-26.

(*) M. Fethullah Gülen, Sonsuz Nur, 2/98/103

❑ UMRETU'L-KAZA

4270 ١ - عَنِ البَرَاءِ بْنِ عَازِبٍ رَضِيَ اللهُ عَنْهما قَالَ: [اعْتَمَرَ رَسُولُ اللهِ ﷺ فِى ذِى القَعْدَةِ فَأَبَي أَهْلُ مَكَّةَ أَنْ يَدَعُوهُ يَدْخُلُ مَكَّةَ حَتَّى قَاضَاهُمْ عَلَى أَنْ يَدْخُلَ مِنَ العَامِ الْمُقْبِلِ، يُقِيمُ فِيهَا ثَلاثاً لاَ يَدْخُلُ مَكَّةَ السِّلاَحَ إلاَّ السَّيْفَ فِى القِرَابِ، وَأَنْ لاَ يَخْرُجَ مِنْ أَهْلِهَا بِأَحَدٍ إِنْ أَرَادَ أَنْ يَتْبَعَهُ، وَأَنْ لاَ يَمْنَعَ أَحَداً مِنْ أَصْحَابِهِ أَرَادَ أَنْ يُقِيمَ بِهَا. فَلَمَّا دَخَلَهَا وَمَضَىٰ الأَجَلُ، أَتَوْا عَلِيّاً رَضِيَ اللهُ عَنْه. فَقَالُوا قُلْ لِصَاحِبِكَ اخْرُجْ عَنَّا، فَقَدْ مَضَىٰ الأَجَلُ. فَخَرَجَ ﷺ فَتَبِعَتْهُ ابْنَةُ حَمْزَةَ رَضِيَ اللهُ عَنْهُمَا: تُنَادِى يَا عَمِّ يَا عَمِّ. فَتَنَاوَلَهَا عَلِيٌّ رَضِيَ اللهُ عَنْه فَأَخَذَ بِيَدِهَا. فَقَالَ لِفَاطِمَةَ رَضِيَ اللهُ عَنْهَا: دُونَكِ بِنْتَ عَمِّكِ؟ فَحَمَلَتْهَا. فَاخْتَصَمَ فِيهَا عَلِيٌّ وَزَيْدٌ وَجَعْفَرٌ رَضِيَ اللهُ عَنْهُمْ. فَقَالَ عَلِيٌّ: هِىَ ابْنَةُ عَمِّي، وَقَالَ جَعْفَرٌ: هِىَ ابْنَةُ عَمِّي، وَخَالَتُهَا تَحْتِي، وَقَالَ زَيْدٌ: بِنْتُ أَخِي. فَقَضَىٰ بِهَا ﷺ لِخَالَتِهَا؛ وَقَالَ: الْخَالَةُ بِمَنْزِلَةِ الأُمِّ؛ وَقَالَ لِعَلِيٍّ رَضِيَ اللهُ عَنْه: أَنْتَ مِنِّي وَأَنَا مِنْكَ، وَقَالَ لِجَعْفَرٍ: أَشْبَهْتَ خَلْقِي وَخُلُقِي. وَقَالَ لِزَيْدٍ: أَنْتَ أَخُونَا وَمَوْلاَنَا]. أخرجه الشيخان.

«قِرَابُ السَّيْفِ» قال الأزهري: هو غِمْدُه.

1. (4270)- *Bera İbnu'l-Âzib* (radıyallahu anhümâ) anlatıyor: "Resulullah *(aleyhissalâtu vesselâm)* Zülkade ayında umreye çıkmıştı. Mekkeliler Onun Mekke'ye girmesine izin vermediler. Resulullah, gelecek yıl girmek, orada üç gün kalmak, Mekke'ye silahlar torbalarda olarak girmek, ailelerinden peşine düşmek isteyen çıksa bile kimseyi almamak, Ashabından Mekke'de kalmak isteyen çıkarsa kimseye mani olmamak şartları üzerine anlaşmıştı.

Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) (Mekke'ye umre için) girip, müddet de dolunca, Mekkeliler Hz. Ali'ye gelip:

"Arkadaşına söyle! bizi terketsin, müddet doldu!" dediler. Resulullah *(aleyhissalâtu vesselâm)* çıktı, ancak Hamza'nın kızı (radıyallahu anhümâ) peşine takıldı:

"Ey amcam, ey amcam!" diye bağırıyordu. Hz. Ali (radıyallahu anh) onu alıp elinden tuttu. Hz. Fatıma (radıyallahu anhâ)'ya:

"Amcanın kızını yanına al!" dedi. [Medine'ye gelince] kızı (yanına alma) hususunda Hz. Ali, Zeyd ve Câfer (radıyallahu anh) ihtilafa düştüler. Hz. Ali:

"O benim amcamın kızıdır! (Ben ehakkım)" diyordu. Ca'fer (radıyallahu anh):

"O hem amcamın kızı, hem de teyzesi nikahım altında!" diyordu. Zeyd de:

"Kardeşimin kızıdır!"[16] diyordu. Resulullah *(aleyhissalâtu vesselâm)*, kızın, teyzesinin yanında kalmasına hükmetti ve: "Teyze anne makamındadır!" buyurdu. Hz. Ali (radıyallahu anh)'a yönelerek: "Sen bendensin, ben de senden!" buyurdu. Cafer (radıyallahu anh)'a: "Yaratılışın ve huyun bana benzer" diyerek iltifat etti. Zeyd (radıyallahu anh)'a da: "Sen bizim hem kardeşimiz, hem de mevlamız (âzadlımız)sın!" buyurdu." [Buhârî, Meğâzî 43, Umre 3, Cezâu's-Sayd 17, Sulh 6, Cizye 19; Müslim, Cihâd 90, (1783).]

AÇIKLAMA:

Burada *Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)*'ın Hudeybiye antlaşmasına konulan bir madde gereğince sulhü takip eden senede yapılan umre anlatılmaktadır. Ulemâ umumiyetle Resulullah'ın dört umre yaptığını söyler:

1- Hudeybiye senesi yapılan umre: Gerçi bunda tavaf ve sa'y yapılmamıştır ama kurban kesilmiş, tıraş olunmuş ve ihramdan çıkılmıştır. Bu sebeple ulemâ bunun da bir umre olduğunu söylemiştir.

2- umretu'l-kaza: Bu, sadedinde olduğumuz umredir. Buna kaza denmesi sulh yapıldığı yıl niyet edildiği halde yapılamayan umrenin kazası olduğunu ifade etmez; antlaşma gereği yapılan umre ma'nâsını ifade eder. Çünkü kaza kelimesi, burada "antlaşma" ma'nâsına gelen mukâza' dan gelmektedir. Antlaşma umresi demek daha muvafık olur.

3- Ci'irrâne'de yaptığı umre.

4- Veda haccı sırasında Hacc-ı kıranla yaptığı umre, (Daha fazla bilgi için (1576-1883 numaralı hadisler) görülmelidir.)

16– *Zed İbnu Hârise*'nin Hz. Hamza'yı kardeş bilmesi, hicretten sonra Aleyhissalâtu vesselâm'ın onları (radıyallahu anhümâ) kardeşlemesinden ileri gelir.

❑ MÛTA GAZVESİ

4271 ١ – عَنِ ابْنِ عُمَرَ رَضِيَ اللهُ عَنْهُما قالَ: [أَمَّرَ رَسُولُ اللهِ ﷺ فِي غَزْوَةِ مُؤْتَةَ زَيْدَ بْنَ حَارِثَةَ رَضِيَ اللهُ عَنْه. فَقَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ: إِنْ قُتِلَ زَيْدٌ فَجَعْفَرٌ، وَإِنْ قُتِلَ جَعْفَرٌ فَعَبْدُاللهِ بنُ رَوَاحَةَ رَضِيَ اللهُ عَنْهُم. قَالَ عَبْدُاللهِ: كُنْتُ فِيهِمْ فِي تِلْكَ الْغَزْوَةِ فَالْتَمَسْنَا جَعْفَرَ بنَ أَبِي طَالِبٍ رَضِيَ اللهُ عَنْه فَوَجَدْنَاهُ فِي الْقَتْلَى وَوَجَدْنَا فِيمَا أَقْبَلَ مِنْ جَسَدِهِ بِضْعاً وَتِسْعِينَ مَا بَيْنَ رَمْيَةٍ وَطَعْنَةٍ؛ زَادَ فِي رِوَايَةٍ: لَيْسَ مِنْهَا شَيْءٌ فِي دُبُرِهِ]. أخرجه البخاري.

1. (4271)- *İbnu Ömer* (radıyallahu anhümâ) anlatıyor: "Resulullah *(aleyhissalâtu vesselâm)* Mûta gazvesinde Zeyd İbnu Hârise (radıyallahu anhümâ)'yı emir (komutan) tayin etti ve dedi ki:

"Eğer Zeyd öldürülecek olursa, komutan Ca'fer'dir. Ca'fer öldürülecek olursa Abdullah İbnu Ravâha'dır" (radıyallahu anhüm).

Abdullah der ki: "Bu gazvede aralarında ben de vardım. (Bir ara) *Cafer İbnu Ebî Talib* (radıyallahu anh)'ı aradık. Onu ölüler arasında bulduk. Öyleydi ki cesedinin ön cephesinde doksan küsür ok ve mızrak yarası saydık." Bir rivayette de şu ziyadeyi ilave etmiştir: "Arka tarafında hiç yara yoktu." [Buhârî, Meğâzî 44.]

4272 ٢ – وَعَنْ أَنَسٍ رَضِيَ اللهُ عَنْه: [أَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ نَعَى زَيْداً وَجَعْفَراً وَابْنَ رَوَاحَةَ لِلنَّاسِ قَبْلَ أَنْ يَأْتِيَهُمْ خَبَرُهُمْ. فَقَالَ: أَخَذَ الرَّايَةَ زَيْدٌ فَأُصِيبَ. ثُمَّ أَخَذَهَا جَعْفَرٌ فَأُصِيبَ. ثُمَّ أَخَذَهَا عَبْدُاللهِ بنُ رَوَاحَةَ فَأُصِيبَ، وَإِنَّ عَيْنَي رَسُولِ اللهِ ﷺ لَتَذْرِفَانِ. ثُمَّ أَخَذَهَا سَيْفٌ مِنْ سُيُوفِ اللهِ: خَالِدُ بنُ الْوَلِيدِ مِنْ غَيْرِ إِمْرَةٍ فَفَتَحَ اللهُ تَعَالَى لَهُ]. أخرجه البخاري والنسائي.

« ذَرَفَتِ الْعَيْنُ » إِذَا سَالَ دَمْعُهَا.

2. (4272)- *Hz. Enes* (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah *(aleyhissalâtu vesselâm)*, Zeyd, Cafer ve İbnu Ravâha'nın öldüklerini onlardan haber gelmezden önce bildirdi. Şöyle demişti:

"Bayrağı Zeyd aldı ve isabet aldı (öldü). Bayrağı ondan sonra Ca'fer

aldı o da öldü. Sonra Abdullah İbnu Ravâha aldı, o da öldü. -Böyle deyince Resulullah *(aleyhissalâtu vesselâm)*'ın gözleri yaşla doldu.- (Resulullah sözlerine devam etti): Bayrağı,sonra Allah'ın kılıçlarından bir kılıç, tâyin edilmeksizin aldı: *Halid İbnu'l-Velid...* Allah Teâla Hazretleri ona zafer verdi." [Buhârî, Cenâiz 4, Cihâd 7, 183, Menâkıb 25, Fedaili'l-Ashâb 25, 44; Nesâî, Cenâiz 27, (4, 26).]

4273 ٣- وَعَنْ قَيْسِ بنِ أَبِي حَازِمٍ قَالَ: [سَمِعْتُ خَالِداً يَقُولُ: لَقَدْ انْقَطَعَ فِي يَدِي يَوْمَ مُؤْتَةَ تِسْعَةُ أَسْيَافٍ، فَمَا بَقِيَ فِي يَدِي الاَّ صَفِيحَةٌ يَمَانِيَّةٌ]. أخرجه البخاري.

3. (4273)- *Kays İbnu Ebî Hâzım* (radıyallahu anh) anlatıyor: "Hâlid'in şöyle söylediğini işittim: "Mûta günü elimde dokuz kılıç kırıldı. Elimde sadece Yemen'de mamul bir safiha (geniş demirli kılıç) kaldı." [Buhârî, Megazî 44.]

4274 ٤- وَعَنْ عَوْفِ بْنِ مَالِكٍ الأَشْجَعِيِّ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ قَالَ: [خَرَجْتُ مَعَ زَيْدِ ابْنِ حَارِثَةَ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ فِي غَزْوَةِ مُؤْتَةَ وَرَافَقَنِي مَدَدِيٌّ مِنَ الْيَمَنِ لَيْسَ مَعَهُ غَيْرُ سَيْفِهِ فَنَحَرَ رَجُلٌ مِنَ الْمُسْلِمِينَ جَزُوراً. فَسَأَلَهُ الْمَدَدِيُّ طَائِفَةً مِنْ جِلْدِهِ. فَأَعْطَاهُ إِيَّاهُ فَاتَّخَذَهُ كَهَيْئَةِ الدَّرَقَةِ وَمَضَيْنَا فَلَقِينَا جُمُوعَ الرُّومِ، وَفِيهِمْ رَجُلٌ عَلَى فَرَسٍ أَصْفَرَ عَلَيْهِ سَرْجٌ مُذْهَبٌ. فَجَعَلَ الرُّومِيُّ يُغْرِي بِالْمُسْلِمِينَ فَقَعَدَ لَهُ الْمَدَدِيُّ خَلْفَ صَخْرَةٍ فَمَرَّ بِهِ الرُّومِيُّ. فَعَرْقَبَ فَرَسَهُ بِسَيْفِهِ فَخَرَّ الرُّومِيُّ فَعَلاَهُ بِسَيْفِهِ فَقَتَلَهُ وَحَازَ فَرَسَهُ وَسِلاَحَهُ. فَلَمَّا فَتَحَ اللهُ عَلَى الْمُسْلِمِينَ بَعَثَ إِلَيْهِ خَالِدُ بنُ الْوَلِيدِ فَأَخَذَ مِنْهُ بَعْضَ السَّلَبِ. قَالَ عَوْفٌ: فَأَتَيْتُ خَالِداً، فَقُلْتُ لَهُ: أَمَا عَلِمْتَ أَنْ رَسُولَ اللهِ ﷺ قَضَى بِالسَّلَبِ لِلْقَاتِلِ؟ قَالَ: بَلَى. وَلَكِنِّي اسْتَكْثَرْتُهُ لَهُ. فَقُلْتُ: لَتَرُدَّنَّهُ إِلَيْهِ أَوْ لأُعَرِّفَنَّكَهَا عِنْدَ رَسُولِ اللهِ ﷺ. فَأَبَى أَنْ يَرُدَّ عَلَيْهِ. قَالَ عَوْفٌ: فَلَمَّا اجْتَمَعْنَا عِنْدَ رَسُولِ اللهِ ﷺ قَصَصْتُ عَلَيْهِ قِصَّةَ الْمَدَدِيِّ وَمَا فَعَلَ خَالِدٌ. فَقَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ: يَا خَالِدُ مَا حَمَلَكَ عَلَى مَا صَنَعْتَ؟ قَالَ: اسْتَكْثَرْتُهُ. فَقَالَ: رُدَّ عَلَيْهِ الَّذِي أَخَذْتَ مِنْهُ. فَقُلْتُ: دُونَكَهَا يَا خَالِدُ، أَلَمْ أُوفِ لَكَ. فَقَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ: وَمَا ذَاكَ؟ قَالَ: فَأَخْبَرْتُهُ. قَالَ: فَغَضِبَ ﷺ وَقَالَ: يَا خَالِدُ لاَ تَرُدَّ عَلَيْهِ، هَلْ أَنْتُمْ تَارِكُونَ لِي

أُمَرَائِي؟ لَكُمْ صِفْوَةُ أَمْرِهِمْ وَعَلَيْهِمْ كَدَرُهُ]. أخرجه مسلم وأبو داود.

« يَفْرِى بِالْمُسْلِمِينَ » الفرى القطع، وهو كناية عن شدة فكنايته فيهم.

وقوله « لأَعْرِفَنَّكَهَا » أى لأجازينك بها حتى تعرف صنيعك هذا. وقوله « دُونَكَهَا » أى خذها كأنه وفاء له بما وعده.

و« صِفْوَةُ الشَّيْءِ » بكسر الصاد خالصته إذا اثبت الهاء كسرت الصاد وإذا حذفتها فتحتها، فقلت صفو الشيء.

4. (4274)- *Avf İbnu Mâlik el-Eşcaî* (radıyallahu anh) anlatıyor: "Mûta gazvesine Zeyd İbnu Hârise (radıyallahu anh) ile birlikte çıktım. Bana Yemenli bir asker refâkat etti ki, üzerinde sadece bir kılıncı vardı. Müslümanlardan biri bir deve kesti. Yemenli, ondan derinin bir parçasını istedi, o da verdi. Yemenli ondan kendine bir nevi kalkan yaptı. Yolumuza devam ederken bir Rum birliğiyle karşılaştık. Onlar arasında, üzerinde müzehheb (altın işlemeli) eğer taşıyan sarı bir at üzerinde bir adam vardı. Adamın silahı da müzehheb idi. Rumî adam müslümanlara şiddetle saldırmaya başladı. Yemenli asker de bir kayanın arkasında saklanarak onu takibe başladı. Derken rumî ona uğradı. Yemenli kılıncıyla atın ayaklarını kırdı ve Rumî yere düştü. Hemen kılıcıyla üzerine atılıp adamı öldürdü. At(ta olanları) ve silahı aldı.

Allah Teâla Hazretleri müslümanlara zafer müyesser edince, *Hâlid İbnu'l-Velid* adama birini göndererek selebden (öldürdüğü kimsenin eşyalarından el koyduğu şeylerden) bazısını ondan aldı.

Avf der ki: "Ben Hâlid'e gelerek, kendisine:

"Bilmiyor musun, Resulullah, selebin öldürene ait olduğuna hükmetmiştir!" dedim.

"Elbette biliyorum. Fakat aldıkları gözüme çok geldi!" dedi. Ben:

"Ya bunu adama geri verirsin, ya da durumu Aleyhissalâtu vesselâm'a söylerim!" dedim. Ama Hâlid, geri vermekten imtina etti."

Avf der ki: "Resulullah *(aleyhissalâtu vesselâm)*'ın yanında toplanınca, ben Yemenlinin ve Halid'in yaptığı şeyleri hikaye ediverdim. Resulullah *(aleyhissalâtu vesselâm)*: *"Ey Hâlid niye böyle yaptın?"* diye sordu. Hâlid:

"Bu gözüme çok göründü!" dedi. *Aleyhissalâtu vesselâm:*

"Ondan ne aldı isen geri ver!" dedi. Ben:

"Ey Hâlid! Al işte, ben sana (böyle yapman gerektiğini) söylemedim miydi?" dedim. Resulullah: *"Bu da ne demek?"* buyurdu. Ben de anlattım. Bunun üzerine Resulullah öfkelendi ve:

"Ey Hâlid, ona geri verme! Siz benim komutanlarımı bana bırakır mısınız hiç! [Sizin ve komutanlarımın misali, deve veya koyun çobanı tutulup da onları güden, sulama vakti gelince havuza götüren çoban ve sürüsüne benzersiniz. Sürü gelir havuza girer, temiz suyu içer, çobana bulanığı kalır. Temizi size bulanığı komutanlarıma."[Ebu Dâvud, Cihâd 148, (2719, 2720); Müslim, Cihâd 44, 45, (1753, 1754).]

AÇIKLAMA:

1- Mûta gazvesi hicretin sekizinci yılında Cemâdilûla ayında cereyan etmiştir. Mûta, bugünkü Kudüs'e iki merhale uzaklıkta Suriye bölgesinde bir mevkinin adıdır.

2- Bu seferin sebebi, Bizans'ın Suriye bölgesindeki yetkililerinden biri olan *Şurahbil İbnu Amr el-Gassanî*'nin, *Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)*'ın Basra sorumlusuna gönderdiği elçiyi öldürmüş olmasıdır. Resulullah elçisini öldüren Şurahbil'i cezalandırmak istiyordu.

Ordu *Zeyd İbnu Hârise* komutasında idi. Müslümanlar Mu'ân nam mevkiye varınca Herakliyus'ün yüzbini Rum, yüzbini de Lahm ve Cüzâm kabilelerinden olmak üzere gayr-ı Rum ikiyüzbinlik bir ordu ile üzerlerine gelmekte olduğu haberini alırlar. Burada iki gece kalıp ne yapacakları hususunda muhasebede bulunurlar. Hatta Resulullah'a yazıp ne yapılması gerektiğini sormayı düşünürler. Ancak *Abdullah İbnu Ravâha:* "Ey insanlar sizin şu anda hoşunuza gitmeyen şey, Medine'den yola çıkarken aradığınız şeydir: Şehîd olmak. Biz insanlarla sayıya bakarak, kuvvete bakarak savaşmıyoruz, din için savaşıyoruz. Yürüyelim. Bize mutlaka iki güzelden biri var: (Şehidlik veya zafer)" diyerek askerleri teşçî eder:

"Vallahi doğru söyledi!" derler ve yürürler. Müslümanlar, Bizanslıların Rum ve hıristiyan-Arap karışımı muazzam ordusuyla Mûta'da karşılaşırlar.

Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın belirttiği gibi, önce *Zeyd İbnu Hârise* şehid olur. Bayrağı Cafer İbnu Ebi Talib alır, o da şehid olur. Sonra bayrağı Abdullah İbnu Ravâha alır.

Resulullah *(aleyhissalâtu vesselâm)* bu esnada (akşam), müslümanları Mescidde toplamış, an be an haber veriyor, şehid olanları ismen söylüyor, arkadan komutan olanı söylüyor, ölenler için istiğfarda bulunuyor.

"Bayrağı Abdullah İbnu Ravâha aldı" deyip susar. Derken Ensâr'ın rengi değişir, Abdullah'tan hoş olmayan bir şey sâdır oldu zannederler. Bir müddet sonra Resulullah: *"Düşmanla savaştı ve şehid oldu! Cennete kaldırıldılar, altın divanlar üzerindeler!"*der ve üzüntü gider.

Resulullah sonra bayrağı *Hâlid İbnu Velîd*'in aldığını *"Bayrağı Allah'ın kılıçlarından bir kılıç aldı"* diyerek haber verir. Hâlid o günden sonra seyfullah lakabını alır.

Hâlid İbnu Velîd, İslam ordusunu bu pek büyük kalabalığa ezdirmemek için geri çeker.

❑ ÜSÂME İBNU ZEYD'İN, CÜHEYNE'NİN HURUKA'YA GÖNDERİLMESİ

4275 ١- عَنْ أَبِي ظَبْيَانَ قَالَ: [سَمِعْتُ أُسَامَةَ بْنَ زَيْدٍ رَضِيَ اللّٰهُ عَنهما يَقُولُ: بَعَثَنَا رَسُولُ اللّٰهِ ﷺ إِلَى الْحُرَقَةِ فَصَبَّحْنَا الْقَوْمَ فَهَزَمْنَاهُمْ. فَلَحِقْتُ أَنَا وَرَجُلٌ مِنَ الأَنْصَارِ رَجُلاً مِنْهُمْ. فَلَمَّا غَشِينَاهُ قَالَ: لاَ إِلَـهَ إِلاَّ اللّٰهُ. فَكَفَّ عَنْهُ الأَنْصَارِى وَطَعَنْتُهُ بِرُمْحِي فَقَتَلْتُهُ. فَلَمَّا قَدِمْنَا بَلَغَ ذٰلِكَ النَّبِيَّ ﷺ. فَقَالَ: يَا أُسَامَةُ أَقَتَلْتَهُ بَعْدَ مَا قَالَ لاَ إِلَهَ إِلاَّ اللّٰهُ؟ قُلْتُ: إِنَّمَا قَالَ مُتَعَوِّذاً. قَالَ: أَقَتَلْتَهُ بَعْدَ أَنْ قَالَ لاَ إِلَهَ إِلاَّ اللّٰهُ؟ فَمَا زَالَ يُكَرِّرُهَا حَتَّى تَمَنَّيْتُ أَنِّى لَمْ أَكُنْ أَسْلَمْتُ قَبْلَ ذٰلِكَ الْيَوْمِ]. أخرجه الشيخان وأبو داود.

وزاد مسلم في رواية أخرى عن جندب: [أَقَتَلْتَهُ وَقَدْ قَالَ لاَ إِلَـهَ إِلاَّ اللّٰهُ: كَيْفَ تَصْنَعُ بِلاَ إِلَهَ إِلاَّ اللّٰهُ إِذَا جَاءَتْ يَوْمَ الْقِيَامَةِ كَرَّرَ ذٰلِكَ عَلَيْهِ].

«الْمُتَعَوِّذُ» الْمُلْتَجِئُ خَوْفاً مِنَ الْقَتْلِ.

1. (4275)- *Ebu Zabyân* anlatıyor: "Üsâme İbnu Zeyd (radıyallahu anh)'ı dinledim, diyordu ki:

"Resulullah *(aleyhissalâtu vesselâm)* bizi Huruka'ya gönderdi. Sabah baskını yapıp hezimete uğrattık. Ben ve Ensar'dan biri, Hurukalı bir adama rastladık. Adama galebe çalmıştık, Lâilaheillallah dedi. Adam bunu söyler söylemez Ensâri savaşmayı bıraktı, ben devam ettim ve mızrağımı saplayıp öldürdüm.

Medine'ye geldiğimiz zaman benim yaptığım, Resulullah'ın kulağına ulaşmış. (Beni çağırttı ve.)

"Ey Usâme! Sen, lailâhe illallah dedikten sonra adam mı öldürdün?" diye sordu. Ben:

"O bunu, canını kurtarmak için söyledi!" dedim. Resulullah *(aleyhissalâtu vesselâm)*: *"Sen onu Lailahe illallah dedikten sonra öldürdün mü?"* dedi. Bu cümleyi o kadar çok peşpeşe tekrar etti ki, keşke bugünden daha önce müslüman olmasaydım (müslüman olarak böyle bir cinayeti işlememiş olurdum) diye temenni ettim." [Buhârî, Diyât 2; Müslim, İman 158, (96). Ebu Dâvud, Cihâd 104, (2643).]

Müslim'in *Cündeb*'ten kaydettiği bir diğer rivayet şöyle: *"Sen Lâilahe illallah diyeni öldürdün mü? Kıyamet günü Lailahe illallah gelince ona nasıl hesap vereceksin?"* Bunu ona çok tekrarladı."

AÇIKLAMA:

1- Bu seriyye, hicretin yedinci yılı Ramazan ayında cereyan etmiştir. Bu seriyyenin komutanı *Gâlib İbnu Ubeydullah el-Kelbî*'dir. Seriyyenin, komutandan ziyade, Üsâme'nin ismini alması, bu sefer sırasında Üsâme' nin işlediği hatanın şüyû bulması, onun çokça konuşulması sebebiyledir.

2- Hadis ve siyer kitaplarında benzer hadiseler kaydedilmekte, bazılarında farklı hadiseler aynı şahsa nisbet edilebilmektedir. Sadedinde olduğumuz gazve, *İbnu Sa'd*'ın kaydına göre yüzotuz kişilik bir ekibin gazvesidir. Resulullah, seriyeyi Necid'de Batn-ı Nahl'in geri tarafındaki Meyfa'a nâm mevkide bulunan Benî Ahvâl ile Benî Abd İbni Sa'lebe üzerine göndermiştir. Burası Medine'ye sekiz konaklık bir mesafededir.

Bazı rivayetlere göre Üsâme (radıyallahu anh)'ın öldürdüğü kimse *Mirdâs İbnu Nehîk'di.* Kabilesi müşrik olmasına rağmen, kendisi müslüman olmuştu. Mirdâs koyun güdüyordu. Müslümanlar gelince herkes kaçmış, fakat bu müslüman olduğu için kaçmamıştı. Müslüman süvarilere es-selamu aleyküm diye selam verir. Ancak Üsâme, öldürerek koyunlarını alır.

Resûlullah bu hadiseye ziyadesiyle üzülür ve bir rivayette: *"Siz onun elindekini almak için öldürdünüz"* buyurur.

Bazı rivayetler şu âyetin bu hadise üzerine indiğini belirtir: "Size (İslâmca) selam veren kimseye "sen mü'min değilsin" demeyin" (Nisa 94).

Hadisin bazı vecihlerinde Resulullah, Üsâme'yi: *"Bâri kalbini yarsaydın da bu sözü samimiyetle mi söyledi bilseydin ya!"* diyerek paylamıştır.

❑ FETİH GAZVESİ

4276 ١- عَنْ عَلِيٍّ رَضِيَ اللّهُ عَنْه قَالَ: [بَعَثَنِي رَسُولُ اللّهِ ﷺ أَنَا وَالزُّبَيْرَ وَالْمِقْدَادَ. فَقَالَ: إنْطَلِقُوا حَتّى تَأْتُوا رَوْضَةَ خَاخٍ فَإِنَّ بِهَا ظَعِينَةً مَعَهَا كِتَابٌ فَخُذُوهُ مِنْهَا. فَانْطَلَقْنَا تَتَعَادَى بِنَا خَيْلُنَا حَتّى أَتَيْنَا الرَّوْضَةَ. فَإِذَا نَحْنُ بِالظَّعِينَةِ فَقُلْنَا: أَخْرِجِي الْكِتَابَ. فَقَالَتْ: مَامَعِي كِتَابٌ. فَقُلْنَا: لَتُخْرِجِنَّ الْكِتَابَ أَوْ لَنُلْقِيَنَّ الثِّيَابَ. فَأَخْرَجَتْهُ مِنْ عِقَاصِهَا. فَأَتَيْنَا بِهِ رَسُولَ اللّهِ ﷺ، فَإِذَا فِيهِ: مِنْ حَاطِبِ بْنِ أَبِي بَلْتَعَةَ إِلَى نَاسٍ مِنَ الْمُشْرِكِينَ مِنْ أَهْلِ مَكَّةَ يُخْبِرُهُمْ بِبَعْضِ أَمْرِ رَسُولِ اللّهِ ﷺ. فَقَالَ ﷺ: يَا حَاطِبُ؛ مَا هذَا؟ فَقَالَ: يَا رَسُولَ اللّهِ لاَ تَعْجَلْ عَلَيَّ! إِنِّي كُنْتُ امْرَأً مُلْصَقاً فِي قُرَيْشٍ وَلَمْ أَكُنْ مِنْ أَنْفُسِهِمْ، وَكَانَ مَنْ مَعَكَ مِنَ الْمُهَاجِرِينَ لَهُمْ قَرَابَةٌ يَحْمُونَ بِهَا أَمْوَالَهُمْ وَأَهْلِيهِمْ بِمَكَّةَ فَأَحْبَبْتُ إِذْ فَاتَنِي ذلِكَ مِنَ النَّسَبِ فِيهِمْ أَنْ أَتَّخِذَ فِيهِمْ يَداً يَحْمُونَ بِهَا قَرَابَتِي، وَمَا فَعَلْتُ ذلِكَ كُفْراً وَلاَ ارْتِدَاداً عَنْ دِينِي، وَلاَ رِضاً بِالْكُفْرِ بَعْدَ الإِسْلاَمِ. فَقَالَ ﷺ: إِنَّهُ قَدْ صَدَقَكُمْ. فَقَالَ عُمَرُ رَضِيَ اللّهُ عَنْهُ دَعْنِي يَا رَسُولَ اللّهِ أَضْرِبْ عُنُقَ هذَا الْمُنَافِقِ. فَقَالَ ﷺ: إِنَّهُ قَدْ شَهِدَ بَدْراً، وَمَا يُدْرِيكَ؟ لَعَلَّ اللّهَ تَعَالَى اطَّلَعَ عَلَى أَهْلِ بَدْرٍ. فَقَالَ: اعْمَلُوا مَا شِئْتُمْ فَقَدْ غَفَرْتُ لَكُمْ. فَأَنْزَلَ اللّهُ تَعَالَى: يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لاَ تَتَّخِذُوا عَدُوِّي وَعَدُوَّكُمْ أَوْلِيَاءَ تُلْقُونَ إِلَيْهِمْ بِالْمَوَدَّةِ وَقَدْ كَفَرُوا بِمَا جَاءَكُمْ مِنَ الْحَقِّ. إِلَى قَوْلِهِ: فَقَدْ ضَلَّ سَوَاءَ السَّبِيلِ].

أخرجه الخمسة إلا النسائي.

«رَوْضَةُ خَاخٍ» بِمُعْجَمَتَيْنِ مَوْضِعٌ بَيْنَ مَكَّةَ وَالْمَدِينَةِ.

«وَالظَّعِينَةُ» فِي الأَصْلِ الْمَرْأَةُ مَادَامَتْ فِي الْهَوْدَجِ ثُمَّ جُعِلَتِ الْمَرْأَةُ الْمُسَافِرَةُ ظَعِينَةً ثُمَّ جُعِلَتْ إِلَى الْمَرْأَةِ نَفْسِهَا سَافَرَتْ أَوْ أَقَامَتْ.

«وَالعِقَاصُ» الْخَيْطُ الَّذِي تُشَدُّ بِهِ الْمَرْأَةُ أَطْرَافَ ذَوَائِبِهَا. وَالْمَعْنَىٰ أخرجت الكتاب من ضفائرها المعقوصة.

1. (4276)- *Hz. Ali* (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah *(aleyhis-salâtu vesselâm)* beni, Zübeyr'i ve Mikdâd'ı gönderdi ve dedi ki:

"Gidin Ravzatu Hâh nam mevkiye varın. Orada bir kadın bulacaksınız. Onda bir mektup var, mektubu ondan alın gelin."

Gittik. Atımız bizi çabuk götürdü. Ravza'ya geldik. Kadınla karşılaşınca:

"Mektubu çıkar!" dedik. Kadın: "Bende mektup yok!" dedi.

"Ya mektubu çıkarırsın yahut senin elbiselerini soyarız!" diye ciddî konuştuk. Saç örgülerinin arasından mektubu çıkardı. Onu Resulullah *(aleyhissalâtu vesselâm)*'a getirdik. İçerisinde şu vardı:

"Hâtıb İbnu Ebî Belte'a tarafından, Mekke'de olan bazı müşriklere yazılmıştı. Resulullah *(aleyhissalâtu vesselâm)*'ın (sefer hazırlığı ile ilgili) faaliyetlerini haber veriyordu. Resulullah *(aleyhissalâtu vesselâm)* (Hâtıb'ı çağırarak):

"Ey Hâtıb, bu da ne?" diye sordu. Hâtıb:

"Ey Allah'ın resulü, bana kızmada acele etme. Ben Kureyş'e dışardan katılan bir adamım. Ben onlardan değilim (aramızda kan bağı yok). Senin beraberindeki muhacirlerin (Mekke'de) akrabaları var. Mekke'deki mallarını ve âilelerini himaye ederler. Bu şekilde nesebten gelen hâmilerim olmadığı için oradaki yakınlarımı himaye edecek bir el edineyim istedim. Bunu katiyyen küfrüm veya dinimden irtidadım veya İslâm'dan sonra küfre rızamdan dolayı yapmadım" dedi.

Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm): "Bu bize doğruyu söyledi!" dedi.

Hz. Ömer atılarak: "Ey Allah'ın Resulü! Bırak beni, şu münâfığın kellesini uçurayım!" dedi. Resulullah *(aleyhissalâtu vesselâm)* da:

"Ama o Bedr'e katıldı. Ne biliyorsun, belki de Allah Teâlâ Hazretleri Bedir ehlinin hâline muttali oldu da: "Dilediğinizi yapın, sizleri mağfiret etmişim" buyurdu. Bunun üzerine Allah Teâlâ Hazretleri şu vahyi indirdi: **"Ey iman edenler! Benim düşmanımı da kendi düşmanlarınızı da dostlar edinmeyin. (Kendileriyle aranızdaki) sevgi yüzünden onlara (peygamberin maksadını) ulaştırırsınız (değil mi?) Halbuki onlar Hak'tan size gelene küfretmişlerdir"**(Mümtehine 1). [Buhârî, Megâzî 9, Cihâd 141, 195, Tefsir, Mümtehine 1, İsti'zân 23, İstitâbe 9; Müslim, Fedâilu's-Sahâbe 161; Ebu Dâvud, Cihâd 108, (2650, 2651); Tirmizî, Tefsir, Mümtahine, (3302).]

4277 ٢– وَعَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللهُ عَنْهُمَا: [أَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ غَزَا غَزْوَةَ الْفَتْحِ فِي رَمَضَانَ]. أخرجه الشيخان.

2. (4277)- *İbnu Abbâs* (radıyallahu anhümâ) anlatıyor: "Resulullah *(aleyhissalâtu vesselâm)* Feth gazvesini Ramazan ayında yaptı." [Buhârî, Megâzî 47, Savm 34, Cihâd 106; Müslim, Sıyâm 88, (1113).]

4278 ٣- وعن عروة بن الزبير قال: [لَمَّا سَارَ رَسُولُ اللهِ ﷺ عَامَ الْفَتْحِ بَلَغَ ذلكَ قُرَيْشاً. فَخَرَجَ أَبُو سُفْيَانَ بن حَرْبٍ، وَحَكِيمُ بن حِزَامٍ، وبُدَيْلُ بن وَرْقَاءَ يَلْتَمِسُونَ الْخَبَرَ. فَأَقْبَلُوا يَسِيرُونَ حَتَّى أَتَوْا مَرَّ الظَّهْرَانِ. فإذَا هُمْ بِنِيرَانٍ كَأَنَّهَا نِيرَانُ عَرَفَةَ. فَقَالَ أَبُو سُفْيَانَ: مَا هذه؟ لَكَأَنَّهَا نِيرَانُ عَرَفَةَ؛ فَقَالَ بُدَيْلُ بن وَرْقَاءَ: نِيرَانُ بَنِي عَمْرٍو. فَقَالَ أَبُو سُفْيَانَ: بَنُو عَمْرٍو أَقَلُّ مِنْ ذلكَ. فَرَآهُمْ نَاسٌ مِنْ حَرَسِ رَسُولِ اللهِ ﷺ فَأَدْرَكُوهُمْ فَأَخَذُوهُمْ، فَأَتَوْا بِهِمْ رَسُولَ اللهِ ﷺ فَأَسْلَمَ أَبُو سُفْيَانَ. فَلَمَّا سَارَ قَالَ لِلْعَبَّاسِ: احْبِسْ أَبَا سُفْيَانَ عِنْدَ خَطْمِ الْجَبَلِ حَتَّى يَنْظُرَ إلَى الْمُسْلِمِينَ. فَحَبَسَهُ الْعَبَّاسُ فَجَعَلَتِ الْقَبَائِلُ تَمُرُّ مَعَ النَّبِيِّ ﷺ كَتِيبَةً كَتِيبَةً عَلَى أَبِي سُفْيَانَ. فَمَرَّتْ كَتِيبَةٌ. فَقَالَ: يَا عَبَّاسُ مَنْ هذه؟ قَالَ: هذه غِفَارٌ. فَقَالَ: مَالِي وَلِغِفَارٍ. ثُمَّ مَرَّتْ جُهَيْنَةُ. فَقَالَ: مِثْلَ ذلكَ وَمَرَّتْ سُلَيْمٌ. فَقَالَ: مِثْلَ ذلكَ حَتَّى أَقْبَلَتْ كَتِيبَةٌ لَمْ يَرَ مِثْلَهَا. فَقَالَ: يَا عَبَّاسُ مَنْ هذه؟ قَالَ: هؤُلاَءِ الأنصار عليهم سعد ابن عبادة معه الرَّايَةُ. فَقَالَ سَعْدٌ: يَا أَبَا سُفْيَانَ الْيَوْمَ يَوْمُ الْمَلْحَمَةِ، الْيَوْمَ تُسْتَحَلُّ الْكَعْبَةُ. فَقَالَ أَبُو سُفْيَانَ: يَا عَبَّاسُ، حَبَّذَا يَوْمُ الذِّمَارِ. ثُمَّ جَاءَتْ كَتِيبَةٌ وَهِيَ أَقَلُّ الْكَتَائِبِ، فِيهِمْ رَسُولُ اللهِ ﷺ وَأَصْحَابُهُ، وَرَايَةُ النَّبِيِّ ﷺ مَعَ الزُّبَيْرِ ابْنِ الْعَوَّامِ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ فَلَمَّا مَرَّ رَسُولُ اللهِ ﷺ بِأَبِي سُفْيَانَ قَالَ: أَلَمْ تَعْلَمْ مَا قَالَ سَعْدُ بن عُبَادَةَ؟ قَالَ: مَا قَالَ؟ قَالَ: كَذَا وَكَذَا. فَقَالَ كَذَبَ سَعْدُ بن عُبَادَةَ، وَلَكِنْ هذَا يَوْمٌ يُعَظِّمُ اللهُ فِيهِ الْكَعْبَةَ وَيَوْمٌ تُكْسَى فِيهِ الْكَعْبَةُ، وَأَمَرَ رَسُولُ اللهِ ﷺ أَنْ تُرْكَزَ رَايَتُهُ بِالْحَجُونِ، وَأَمَرَ خَالِدَ بْنَ الْوَلِيدِ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ أَنْ يَدْخُلَ مِنْ أَعْلَىٰ مَكَّةَ مِنْ كَدَى، وَدَخَلَ ﷺ مِنْ كَدَاءٍ. فَقُتِلَ مِنْ خَيْلِ خَالِدٍ يَوْمَئِذٍ رَجُلاَنِ: حُبَيْشُ بْنُ الأَشْعَرِ، وَكُرْزُ بْنُ جَابِرٍ الْفِهْرِيُّ رَضِيَ اللهُ عَنْهُمَا]. أخرجه البخاري.

« خَطْمُ الْجَبَلِ » بالخاء المعجمة: أنفهُ النّادرُ منه، وحطم الخيل بالحاء المُهملة والخيل بمعجمة ثم مثناة تحتانية هو الموضع المتضايق الذي تنحطم فيه الخيل ويحطم بعضها بعضاً. وذلك ليراها جميعها وتكثر في عينه.

« والذّمــار » بكسر الذّال المعجمة: ما يلزمك حفظه مما يتعلق بك، والمراد هنا به الحرب لأنّ الإنسان يُقاتل على ما يلزمه حفظه.

« وَالكَتيبةُ » واحدة الكتائب وهى العساكر المرتبة.

و« الملحمة » الحرب والقتال الّذى لا يخلص منه.

« والحجون » أحد جبلى مكّة من جهة الغرب والشّمال.

3. (4278)- *Urve İbnu Zübeyr* rahimehullah anlatıyor: "Resulullah *(aleyhissalâtu vesselâm)* Fetih senesinde (Mekke'ye müteveccihen) yürüyünce, bu haber Kureyş'e ulaştı. *Ebû Süfyan İbnu Harb, Hakim İbnu Hizam, Büdeyl İbnu Verkâ* haber toplamak üzere şehrin dışına çıktılar. Yürüyerek ilerleyip Merrü'z-Zehrân nâm mevkie kadar geldiler. Bir de ne görsünler; her tarafta ateşler yanıyor, tıpkı Arafat'ta hacıların yaktığı ateşler gibi. Ebû Süfyân şaşkın:

"Bu da ne? Sanki Arafat'taki ateşler!" der. *Budeyl İbnu Verka,* "Beni Amr'ın ateşleri olmasın?" der. Ebû Süfyân:

"Ama, Beni Amr'ın ateşi bundan az olmalı! der. *Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)* devriyelerinden bazıları bunları görür, yaklaşır ve tevkif edip, Resulullah *(aleyhissalâtu vesselâm)*'a getirirler. Ebû Süfyan müslüman olur.

Yürüdükleri zaman Abbâs (radıyallahu anh)'a:

"Sen Ebû Süfyân'ı şu dağın burnunda durdur da müslümanları görsün! buyurur. Tenbih edildiği şekilde Hz. Abbas, Ebû Süfyân'ı (hakim bir noktada) durdurur. Kabileler, Resulullah *(aleyhissalâtu vesselâm)*'la birlikte bölük bölük Ebû Süfyân'ın önünden geçmeye başlarlar. Bir bölük geçer, Ebû Süfyan sorar: "Ey Abbas bunlar kim?"

"Bunlar Beni Gıfar!" der. Ebû Süfyan:

"Bana ne Gıfâr'dan!" der. Sonra Ceheyne kabilesi geçer. Ebû Süfyân aynı şekilde sorar, aldığı cevaba benzer mukabelede bulunur. Arkadan Süleym geçer. Ebû Süfyân aynı şekilde sorar, aldığı cevaba benzer mu-

kabelede bulunur. Derken bir bölük gelir ki, bu öncekilerden çok farklıdır. Yine sorar:

"Ey Abbâs bunlar kim?"

"Bunlar, der Abbas, Ensârdır. Başlarında Sa'd İbnu Ubâde, beraberlerinde de bayrak var!" Sa'd der ki:

"Ey Ebû Süfyân, bugün savaş günüdür. Bugün Kabe'nin helal addolunacağı gündür!"

Ebû Süfyân Abbâs'a:

"Ey Abbâs! (Sen Mekkelisin) bugün muhafaza vazifeni yapacağın en iyi fırsat. Görelim seni (şehri yağmalatma)" der. Derken bir bölük daha geçer. Bu geçenlerin sayıca en küçüğü. Bunların içinde Resulullah *(aleyhissalâtu vesselâm)* ve (yakın) ashabı var. Resulullah'ın sancağı da Zübeyr İbnü'l-Avvâm (radıyallahu anh)'ın elindedir. Resulullah *(aleyhissalâtu vesselâm)* Ebû Süfyân'ın yanından geçerken, Ebû Süfyân:

"Sa'd İbnul-Ubâde'nin söylediğini biliyor musun?" der.

Resulullah *(aleyhissalâtu vesselâm)*:

"Ne demişti?" diye sorar. *Ebû Süfyân:*

"Şunu şunu söyledi" diyerek (yukarıda kaydedilen sözlerini) hatırlatır. Bunun üzerine Resulullah:

"Sâd ibnu Ubâde yanıldı. Bilakis, bugün Allah'ın Ka'be'nin şanını yücelttiği bir gündür; bugün Ka'be'ye örtünün giydirildiği bir gündür!" dedi. Resulullah *(aleyhissalâtu vesselâm)*, sancağının (Mekke'nin Batı ve Kuzey cihetinde yer alan iki dağdan biri olan) el-Hacun'a dikilmesini emretti. *Hâlid İbnu Velid* (radıyallahu anh)'a, şehre Mekke'nin üst kısmından, Kedâ'dan girmesini ferman buyurdu.[17]

O gün Halid İbnu Velid'in süvârilerinden iki kişi öldürülür: *Hubeyş İbnu'l-Eş'ar* ve *Kürz İbnu Câbir el-Fihrî* (radıyallahu anhümâ)." [Buhârî, Megazî, 48.]

4279 ٤ – وَعَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُ قَالَ: [جَاءَ الْعَبَّاسُ بِأَبِى سُفْيَانَ بْنِ حَرْبٍ فَأَسْلَمَ بِمَرِّ الظَّهْرَانِ. فَقَالَ الْعَبَّاسُ: يَا رَسُولَ اللّٰهِ! إِنَّ أَبَا سُفْيَانَ رَجُلٌ يُحِبُّ الْفَخْرَ فَلَو

17– Bu ifadeyi, *İbnu Hacer*, başka sahih rivayetlere muhalif bulur. O, rivayetlere göre, "Halid Mekke'nin aşağı kısmından, *Resûlullah* yukarı kısmından şehre girmiştir. Muhacirlerin başında olan *Zübeyr* de yukarı kısmından Kedâ'dan girmiştir."

جعلْتَ لَهُ شَيْئاً. قَالَ: نَعَمْ. مَنْ دَخَلَ دَارَ أَبِي سُفْيَانَ فَهُوَ آمِنٌ، وَمَنْ أَغْلَقَ بَابَهُ فَهُوَ آمِنٌ، وَمَنْ أَلْقَىٰ سِلاَحَهُ فَهُوَ آمِنٌ، وَمَنْ دَخَلَ الْمَسْجِدَ فَهُوَ آمِنٌ]. أخرجه أبو داود.

4. (4279)- *İbnu Abbâs* (radıyallahu anh) anlatıyor: "Abbas, Ebû Süfyan İbnu Harb'i getirmitşi, Merrü'z-Zahr'dan müslüman oldu. Abbâs (radıyallahu anh) dedi ki:

"Ey Allah'ın Resûlü, Ebû Süfyân, şereflenmeyi seven bir kimsedir. (Onun şerefleneceği) bir şey yapsanız!"

"Doğru söyledin! (şehre girerken ilan edin): "Kim Ebû Süfyân'ın evine girerse emniyettedir, kim kapısını kapar (evinden dışarı çıkmazsa) emniyettedir, kim silahını atarsa o da emniyettedir. Kim Mescide (Ka'be'ye) girerse o da emniyettedir!" [Ebû Dâvud, Harâc 25, (3021, 3022).]

4280 ٥- وَعَنْ أَنَسٍ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ قَالَ: [دَخَلَ رَسُولُ اللهِ ﷺ مَكَّةَ يَوْمَ الْفَتْحِ عَلَى رَأْسِهِ الْمِغْفَرُ فَلَمَّا نَزَعَهُ جَاءَ رَجُلٌ. فَقَالَ: ابْنُ خَطَلٍ مُتَعَلِّقٌ بِأَسْتَارِ الْكَعْبَةِ. فَقَالَ: اقْتُلُوهُ]. أخرجه الستة.

5. (4280)- *Hz. Enes* (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah *(aleyhissalâtu vesselâm)*, Fetih günü, Mekke'ye başında miğferiyle girdi. Onu çıkardığı zaman, bir adam gelerek:

"İbnu Hatal[18] Ka'benin örtüsüne sarılmış (vaziyette yakalandı), affedelim mi?" dedi.

"Onu öldürün!" emir buyurdular." [Buhârî, Megâzî 48, Cezâu's-Sayd 18, Cihâd 169, Libâs 17; Müslim, Hacc 450, (1357); Muvatta, Hacc 247, (1, 423); Ebû Dâvud, Cihâd 127, (2685); Tirmizî, Cihâd 18, (1693); Nesâî, Hacc 107, (5, 201).]

4281 ٦- وَعَنْ سَعْدِ بْنِ أَبِي وَقَّاصٍ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ قَالَ: [لَمَّا كَانَ يَوْمُ الْفَتْحِ أَمَّنَ رَسُولُ اللهِ ﷺ النَّاسَ إِلاَّ أَرْبَعَةَ نَفَرٍ وَامْرَأَتَانِ. فِيهِمُ ابْنُ أَبِي السَّرْحِ فَاخْتَبَأَ عِنْدَ عُثْمَانَ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ. فَلَمَّا دَعَا رَسُولُ اللهِ ﷺ النَّاسَ إِلَى الْبَيْعَةِ جَاءَ بِهِ عُثْمَانُ حَتَّى وَقَّفَهُ عَلَى رَسُولِ اللهِ ﷺ. قَالَ: يَا نَبِيَّ اللهِ بَايِعْ عَبْدَ اللهِ؛ فَرَفَعَ رَأْسَهُ فَنَظَرَ إِلَيْهِ ثَلاَثاً، كُلُّ ذٰلِكَ يَأْبَى أَنْ يُبَايِعَهُ ثُمَّ بَايَعَهُ بَعْدَ الثَّالِثَةِ. ثُمَّ أَقْبَلَ عَلَى أَصْحَابِهِ فَقَالَ: مَا

18- *İbnu Hatal*, af dışı ilan edilenlerden biri idi. Az ileride fethi anlatırken temas edeceğiz.

كَانَ فِيكُمْ رَجُلٌ رَشِيدٌ يَقُومُ إِلَى هذا حِينَ رَآنِي كَفَفْتُ يَدِي عَنْ بَيْعَتِهِ فَيَقْتُلَه. فَقَالُوا: مَا نَدْرِي مَافِي نَفْسِكَ أَلاَ أَوْمَأْتَ إِلَيْنَا بِعَيْنِكَ فَقَالَ: إِنَّهُ لاَ يَنْبَغِي لِنَبِيٍّ أَنْ تَكُونَ لَهُ خَائِنَةُ الأَعْيُنِ. قَالَ أَبُو دَاوُدَ: وَكَانَ عَبْدُاللهِ أَخَا عُثْمَانَ مِنَ الرَّضَاعَةِ].

أخرجه أبو داود والنسائي.

« الرَّشِيدُ » اللَّبِيبُ العاقِلُ الفطن.

و« خَائِنَةُ الأَعْيُنِ » كِنَايَةٌ عن الرَّمْزِ والإِشَارَة.

6- 4281)- *Sa'd İbnu Ebi Vakkas* (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah *(aleyhissalâtu vesselâm)*, fetih günü dört erkek iki kadın dışında, herkese (hayatını bağışladı ve) emân tanıdı. Bu dörtler arasında İbnu Ebi Sarh da vardı. Hz. Osman'ın yanında saklandı. Resulullah *(aleyhissalâtu vesselâm)* halkı, kendisine biat etmeye çağırınca, Hz. Osman (radıyallahu anh) onu da getirip *Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)*'ın yanında durdurdu ve:

"Ey Allah'ın Resulü! Abdullah'tan biat al!" dedi. *Aleyhissalâtu vesselâm* (hiç ses çıkarmadan) üç sefer başını kaldırıp ona baktı. Her seferinde bey'at'tan imtina ediyordu.

Üç seferden sonra, onunla da biat etti. Sonra ashabına yönelip:

"İçimizde, elimi bey'at için vermekten imtina ettiğimi görünce kalkıp öldürecek aklı başında bir adam yok muydu?" buyurdular. Ashab:

"İçinizden geçeni nasıl bilelim. Keşke bize gözünüzle bir imâda bulunsaydınız!" dediler. Bunun üzerine:

"Bir peygambere hain gözlü olmak yaraşmaz!" buyurdular." [Ebû Dâvud der ki: "Abdullah, Hz.Osmân'ın süt kardeşiydi."[Ebû Dâvud, Cihâd 127, (2683); Nesâî, Tahrîmu'd-Dem 14, (7, 105, 106).]

4282 ٧- وَعَنِ ابْنِ مَسْعُودٍ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ قَالَ: [دَخَلَ رَسُولُ اللهِ ﷺ يَوْمَ الْفَتْحِ وَحَوْلَ الْبَيْتِ سِتُّونَ وَثَلاَثُمِائَةِ نُصُبٍ فَجَعَلَ يَطْعَنُهَا بِعُودٍ فِي يَدِهِ، وَيَقُولُ: جَاءَ الْحَقُّ وَزَهَقَ الْبَاطِلُ. إِنَّ الْبَاطِلَ كَانَ زَهُوقاً. جَاءَ الْحَقُّ وَمَا يُبْدِئُ الْبَاطِلُ وَمَا يُعِيدُ].

أخرجه الشيخان والترمذي.

« النُّصُبُ » بِضَمِّ الصَّادِ وَسُكُونِهَا: الصَّنَمُ، وجمعه أَنْصَابٌ.

7. (4282)- *İbnu Mes'ud* (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah *(aleyhissalâtu vesselâm)* fetih günü, (Mescid-i Haram'a) girdiği zaman Beytullah'ın etrafında üç yüz altmış tane dikili (put) vardı. Elindeki çubukla onlara dürtüyor ve:

"Hak geldi, bâtıl zeval buldu. Bâtıl zaten zeval bulucudur" (İsra 81); **"Hak geldi, bâtıl hiçbir şeyi yoktan varedemez, gideni de getiremez"** (Sebe' 49) diyordu." [Buhârî, Megâzî 48, Mezâlim 32, Tefsir, Beni İsrail 12; Müsli, Cihâd 87, (1781); Tirmizî, Tefsir, Beni İsrâil, (3137).]

4283 ٨– وَعَنْ جَابِرٍ رَضِيَ اللهُ عَنْه قَالَ: [أَمَرَ رَسُولُ اللهِ ﷺ عُمَرَ بنَ الْخَطّابِ زَمَنَ الْفَتْحِ وَهُوَ بِالْبَطْحَاءِ أَنْ يَأْتِيَ الْكَعْبَةَ فَيَمْحُوَ كُلَّ صُورَةٍ فِيهَا. وَلَمْ يَدْخُلْهَا النَّبِيُّ ﷺ حَتّى مُحِيَتْ كُلُّ صُورَةٍ فِيهَا]. أخرجه أبو داود.

8. (4283)- *Hz. Cabir* (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah *(aleyhissalâtu vesselâm)*, Fetih sırasında Ömer İbnu'l-Hattâb'a, Bathâ'da iken Kâ'be'ye gelip oradaki bütün suretleri ortadan kaldırmasını emretti. Resulullah *(aleyhissalâtu vesselâm)* oradaki bütün suretler ortadan kaldırılmadıkça Ka'be'ye girmedi." [Ebû Dâvud, Libâs 48, (4156).]

4284 ٩– وَعَنِ ابْنِ عُمَرَ رَضِيَ اللهُ عَنْهما قَالَ: [أَقْبَلَ النَّبِيُّ ﷺ يَوْمَ الْفَتْحِ مِنْ أَعْلا مَكَّةَ عَلَى رَاحِلَتِه، مُرْدِفاً أُسَامَةَ بنَ زَيْدٍ رَضِيَ اللهُ عَنْهما. وَمَعَهُ بِلالٌ وَعُثْمَانُ بنُ طَلْحَةَ مِنَ الْحَجَبَةِ حَتّى أَنَاخَ بِالْمَسْجِدِ فَأَمَرَهُ أَنْ تَأْتِيَ بِمِفْتَاحِ الْبَيْتِ. فَذَهَبَ عُثْمَانُ إِلَى أُمِّه فَأَبَتْ أَنْ تُعْطِيَهُ الْمِفْتَاحَ. فَقَالَ: وَاللهِ لَتُعْطِيَنَّهُ أَوْ لَيَخْرُجَنَّ هذَا السَّيْفُ مِنْ صُلْبِي. فَأَعْطَتْهُ إِيَّاهُ. فَجَاءَ بِهِ رَسُولَ اللهِ ﷺ، فَدَخَلَ ﷺ وَمَعَهُ أُسَامَةُ وَبِلالٌ وَعُثْمَانُ، فَمَكَثَ فِيهِ نَهَاراً طَوِيلاً ثُمَّ خَرَجَ فَاسْتَبَقَ النَّاسُ، فَكَانَ عَبْدُاللهِ بنُ عُمَرَ أَوَّلَ مَنْ دَخَلَ، فَوَجَدَ بِلالاً وَرَاءَ الْبَابِ قَائِماً. فَسَأَلَهُ! أَيْنَ صَلَّى النَّبِيُّ ﷺ؟ فَأَشَارَ إِلَى الْمَكَانِ الَّذِي صَلَّى فِيهِ. قَالَ عَبْدُ اللهِ: فَنَسِيتُ أَنْ أَسْأَلَهُ، كَمْ صَلَّى مِنْ سَجْدَةٍ]. أخرجه البخاري.

«الْحَجَبَةُ» جَمع حَاجِب، وَهُوَ سَادِنُ الْبَيْتِ.

9. (4284)- *İbnu Ömer* (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah *(aley-*

hissalâtu vesselâm), Fetih günü Mekke'nin yukarı kısmından, devesinin üzerinde olarak ilerledi. Terkisinde de *Üsâme İbnu Zeyd* (radıyallahu anhümâ) vardı. Beraberinde *Hz. Bilâl* ve (Ka'be'nin) hâciblerinden olan *Osman İbnu Talha* da vardı. Mescid-i Haram'da devesini ıhtırdı. Osman'a Kâbe'nin anahtarını getirmesini emretti. Osman annesine gitti. Ancak kadın anahtarı vermekten imtina etti. Osman:

"Vallahi, ya anahtarı verirsin ya da şu kılıç belimden çıkacaktır!" dedi. Kadın anahtarı verdi. Osman Resulullah'a getirdi. Aleyhissalâtu vesselâm kapıyı açıp, Betyullah'a girdi. Onunla birlikte Hz. Üsâme, Bilal ve Osman da girdiler. Gündüzleyin içnde uzun müddet kaldı,sonra çıktı. Halk (içeri girmede) yarış etti. Abdullah İbnu Ömer ilk giren kimseydi. Girince, Bilâl (radıyallahu anh)'ı kapının arkasında ayakta duruyor buldu.

"Resulullah *(aleyhissalâtu vesselâm)* nerede namaz kıldı?" diye sordu. Bilal, Aleyhissalâtu vesselâm'ın namaz kıldığı yeri işaret ederek gösterdi. Abdullah der ki:

"Kaç rek'at kıldığını sormayı unuttum."(19) [Buhârî, Cihâd 127, Salât 30, 81, 96, Teheccüd 25, Hacc 51, 52, Megâzî 77, 48; Müslim, Hacc 389, (1329).]

4285 ١٠ – وَعَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ قَالَ: [لَمَّا فَتَحَ اللهُ عَلَى رَسُولِهِ ﷺ مَكَّةَ، قَامَ فِي النَّاسِ فَحَمِدَ اللهَ وَأَثْنَى عَلَيْهِ، وَقَالَ: إِنَّ اللهَ تَعَالَى حَبَسَ عَنْ مَكَّةَ الْفِيلَ، وَسَلَّطَ عَلَيْهِمْ رَسُولَهُ وَالْمُؤْمِنِينَ، وَإِنَّهَا لَمْ تَحِلَّ لِأَحَدٍ قَبْلِي، وَإِنَّهَا إِنَّمَا حَلَّتْ لِي سَاعَةً مِنْ نَهَارٍ، وَإِنَّهَا لَنْ تَحِلَّ لِأَحَدٍ بَعْدِي. فَلَا يُنَفَّرُ صَيْدُهَا، وَلَا يُخْتَلَى خَلَاهَا، وَلَا يُقْطَعُ شَجَرُهَا، وَلَا تَحِلُّ لُقَطَتُهَا إِلَّا لِمُنْشِدٍ، وَمَنْ قُتِلَ لَهُ قَتِيلٌ فَهُوَ بِخَيْرِ النَّظَرَيْنِ إِمَّا أَنْ يَعْقِلَ، وَإِمَّا أَنْ يُقَادَ أَهْلُ الْقَتِيلِ. فَقَالَ الْعَبَّاسُ: إِلَّا الْإِذْخِرَ يَا رَسُولَ اللهِ، فَإِنَّا نَجْعَلُهُ فِى قُبُورِنَا وَبُيُوتِنَا. فَقَالَ: إِلَّا الْإِذْخِرَ]. أخرجه الشيخان وأبو داود.

«الْخَلَا» الْعُشْبُ.

و«اخْتِلَاؤُهُ» قَطْعُهُ.

وَقَوْلُهُ: «لَا تَحِلُّ لُقَطَتُهَا إِلَّا لِمُنْشِدٍ» أى لِمُعَرِّفٍ لَهَا عَلَى الدَّوَامِ.

10. (4285)- *Hz. Ebû Hüreyre* (radıyallahu anh) anlatıyor: "Allah

19- Bu bahisle ilgili geniş açıklama daha önce yapıldı (1408. hadis, 5. cilt, s. 513-521.)

Teâla Hazretleri, Resul-i Ekrem *(aleyhissalâtu vesselâm)* Mekke'nin fethini nasib edince, halkın içinde kalkıp, Allah'a hamd ve sena ettikten sonra dedi ki:

"Allahu Zülcelal Hazretleri, Mekke'yi filin girmesinden korumuştur. Mekke'lilere Resûlünü ve mü'minleri musallat etti. Mekke(de savaşmak) benden önce hiç kimseye helal edilmedi. Bana da bir günün muayyen bir zamanında helal edildi. Benden sonra da kimseye helal edilmeyecek. Onun avı ürkütülmemeli, otu yolunmamalı, ağacı kesilmemeli. Buluntular da ancak sahibi aranmak kasdıyla alınabilir.

Kimin bir yakını öldürülmüşse, o kimse iki husustan birinde muhayyerdir: Ya diyet alır, ya da ölünün ailesi kısas ister (katil öldürülür)."

Abbâs (radıyallahu anh):

"Ey Allah'ın Resûlü! İzhir otu bu yasaktan hariç olsun! Zira biz onu kabirlerimizde ve evlerimizde kullanıyoruz!" dedi. Aleyhissalâtu vesselâm da:

"İzhir hâriç! buyurdu." [Buhârî, Ilim 39, Lukata 7, Diyât 8; Müslim, Hacc 447, (1355); Ebû Dâvud, Menâsik 90, (2017).]

4286 ١١ – وَعَنْ وَهْبٍ قَالَ: [سَأَلْتُ جَابِراً رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُ: هَلْ غَنِمُوا يَوْمَ الْفَتْحِ شَيْئاً؟ قَالَ: لاَ]. أخرجه أبو داود.

11. (4286)- *Vehb* (rahimehullah) anlatıyor: "Hz. Cabir (radıyallahu anh)' a sordum: "Mekke fethedildiği gün, herhangi bir şey ganimat kılındı mı?"

"Hayır! cevabını verdi." [Ebû Dâvud, Harâc 25, (3023).]

4287 ١٢ – وَعَنْ جَابِرٍ رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُ قَالَ: [دَخَلَ رَسُولُ اللّٰهِ ﷺ مَكَّةَ وَلِوَاؤُهُ أَبْيَضُ وَعَلَيْهِ عِمَامَةٌ سَوْدَاءُ]. أخرجه أبو داود والترمذي.

12. (4287)- *Hz. Cabir* (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah *(aleyhissalâtu vesselâm)* Mekke'ye girdiğinde sancağı beyaz, üzerindeki sarığı da siyahtı." [Ebû Dâvud, Cihâd 76, (2592); Tirmizî, Cihâd 9, (1679).]

AÇIKLAMA:

1- Kitabımız Mekke'nin Fethiyle ilgili 12 ayrı rivayet kaydetmiş durumda. Rivayetlerde temas edilip de biraz açıklama gerektiren noktalara burada sırayla temas edeceğiz. Ancak, ona geçmezden önce, Fetih hâdisesini, tarihî bir hadise olarak özetlemek istiyoruz.

2- FETİH HAZIRLIĞI:

Mekke, sinesinde barındırdığı Ka'be sebebiyle her devirde ehemmiyetli bir merkez olagelmişti. Ka'be'ye terettüp eden değişik hizmetleri ifâ eden Mekkeliler, yani Kureyş Arapları, diğer Araplara nazaran daha itibarlı, daha şerefli kimseler addediliyordu. Arap yarımadasının her tarafında yaşayan muhtelif Arap kabilelerinin Ka'be'ye olan müşterek saygıları ve tavaf için aynı mevsimlerde yaptıkları ziyaret, Mekkelileri, onların hepsiyle tanışmaya, yakinen tanımaya, dostluklarını kazanmaya sevketmişti. Daha önce de belirttiğimiz gibi, Mekkeliler itibar ve imtiyazlık durumunda piramitin başında yer alıyordu. Bu yönüyle Mekke, sadece dini değil, siyasi ve ticarî bakımdanda mühim bir merkezdi.

Öncelikle bütün Arapları birleştirerek güçlenmeyi, bu güçle de bütün dünyaya ilahi mesajı götürmeyi planına alan bir hareket, Mekke'yi fethetmeyi, oranın sağlayacağı maddi ve bilhassa mânevi avantajlardan istifade etmeyi göz ardı edemezdi. Bu sebeple *Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)* Mekke'yi bir an önce fethetmeyi planlamıştı. Hudeybiye sulhü bu gayeye gitmede en iyi atlama taşı oldu, zemîni fevkalade hazırladı. Müslümanlar sayıca arttılar, Hâlid İbnu Velid, Amr İbnu'l-Âs gibi, Mekke'nin dirayetli şahsiyetleri de İslâm'a kazanıldı. Hele sulhün, bizzat Mekkelilerce ihlâl edilmesi, müslümanların Mekkelilerin üzerine gitmesine meşru bir gerekçe de hazırlamıştı.

Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm) bu maksatla sefer hazırlığına başlamış, Medinelilere ve Eslem, Gifâr gibi müttefiği olan diğer kabilelere de, sefer hazırlığı yapıp, yerlerinde beklemelerini emretmişti. Fakat bunun Mekke'ye müteveccih oldğunu en yakınlarına bile sezdirmiyordu. Öyle ki, bu çeşit işlerde en yakını, "iki vezirimden biri olan Hz. Ebû Bekir (radıyallahu anh) bile, hazırlığın ne tarafta olduğunu merak ediyor, öğrenemiyor, kızı ve Resulullah'ın zevcesi olan Hz. Aişe (radıyallahu anhâ)'ya soruyordu. O da Resulullah'tan, istihbar etmiş olmak şöyle dursun, tahmin bile edemiyordu ki, şu cevabı vermiştir: *"Bilmiyorum. Belki Benî Süleym'e, belki Taif'e, belki de Havâzin'edir."* Cevapta dikkat çekici husus Mekke ihtimalinin zikredilmemiş olması.

Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm), haber sızma ihtimalini asgariye düşürmek için her çeşit seyahati yasaklar. Bazı rivayetler Medine'den dışarıya kimsenin çıkamadığını belirtir.

Bu tedbirlerdeki asıl gaye, Mekke'yi ani bir baskınla ele geçirip, savaşa, kan dökmeye meydan vermemektir.

Şu halde, babın ilk hadisinde (4276) mevzubahis edilen *Hâtıb İbnu Ebî Belta'a*'nın mektubunu yakalatma hadisesini bu çerçevede anlayacağız ve söylenen hususa çarpıcı bir vesika nazarıyla bakacağız.

★ Hazırlıklar tamamlanınca, *Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)* Hicretin sekizinci senesi, 10 Ramazanında Medine'yi terketti, ama yine Mekke istikametine değil. Hazırlanmaları için yazdığı kabilelere uğrayarak, oralardan sefere hazır olanları ordusuna katarak... Böylece hem gittikçe güçleniyor, hem de gideceği istikamet, asıl hedef hususunda tereddütleri artırıyordu.

Bu suretle Mekke önlerine geldiği zaman onbin kişilik bir orduya ulaşmıştı. Konaklama emri verdiği zaman, her bir kabilenin ayrı ayrı yerlere yerleşmesini, geceleyin her askerin ayrı bir ateş yakmasını emretti.

3- FETİH:

Şimdiden sonra hedefi gizlemeye gerek kalmamıştı. Artık mümkün mertebe korkutucu, şoke edici, savaş kararı verme hususunda mütereddid kılıcı ve hatta felç edici bir manzaraya, psikolojik bir tesire ihtiyaç vardı. Bu sebeple geniş araziye dağılan onbin ışığın tesiri Mekke'nin şefi *Ebû Süfyân* ve diğer ileri gelen liderleri şaşkına çevirmiş ve teslimiyete sevketmiştir. 4278 numaralı *Urve İbnu Zübeyr* hadisi bu safhayı tasvir etmektedir.

Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'a "son muhacir" unvanıyla bu Mekke seferi sırasında katılmış olan Abbâs İbnu Adilmuttalib (radıyallahu anh), İslam ordusu Merru'z-Zahran'da konaklayınca, Resulullah'ın Mekke'ye ani bir baskınla girmesi halinde Kureyş'in ebedî bir helâke uğrayacağını düşünür. Bunu önlemek için bir oduncu veya (çoban gibi) herhangi bir adam bularak Mekke'ye gönderip, Resulullah'ın yerini haber vermek ve gelip *"emân talebetmelerini sağlamak"* maksadıyla Hz. Peygamber'in atına binerek araziyi araştırır. "Erak vadisinde dolaşırken kulağıma Ebû Süfyân, Hakim İbnu Hizâm ve Büdeyl İbnu Verkâ'ın sesleri geldi. Meğerse onlar da haber toplamak için çıkmışlarmış..." der, Abbâs (radıyallahu anh).

Hz. Abbâs, Ebû Süfyân'a bunun onbin kişilik İslâm ordusu olduğunu söyledikten sonra "Atıma bin Resulullah'a gidelim, sana emân taleb edeyim, değilse, seni yakaladı mı vallahi boynunu vuracak" der. *Resulullah*'ın bineğinde oldukları için emniyetle askerlerin arasından geçerler. Ancak *Hz. Ömer, Ebû Süfyân*'ı görünce, koşarak Resulullah'ın huzuruna girer, öldürme izni ister. Fakat *Abbâs* (radıyallahu anh): "Ben civar ver-

dim, himayesine garanti verdim" diyerek Resulullah'ın emânını sağlar. Resûlullah: "Sabahleyin gelin" der.

Ertesi sabah *Ebû Süfyân, Hakim İbnu Hizâm ve Büdeyl İbnu Verkâ* üçü birden müslüman olurlar.

Bu safhadan sonrası, 4278 numaralı Urve hadîsinde nakledilmiştir.

Ebû Süfyân (radıyallahu anh) bir rivayete göre Mekke'ye *Hakim İbnu Hizam* ile birlikte gelir, Ka'be'de şöyle bağırır:

"Ey Kureyşliler! İşte Muhammed! Karşı koyamıyacağınız güçle geldi. Kim benim evime girerse emniyettedir. Kim Mescide girerse emniyettedir, kim kapısını kaparsa emniyettedir!"

Sonra ilave eder:

"Ey Kureyşliler! Müslüman olun selamette kalın!"

Hanımı Hind gelerek, sakalından tutup:

"Ey Âl-i Gâlib, bu ahmak ihtiyarı öldürün!" derse de, Ebû Süfyân:

"Bırak sakalımı! Yeminim olsun, sen de müslüman olmazsan boynunu uçuracağım, çabuk evine dön!"der. Hint, terkeder gider.

Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) ordunun bir kısmını Zübeyr'in emri altında Kedâ'dan sevkeder. Bir kısmını Sa'd İbnu Ubâde komtasında yine Kedâ cihetinde sevkeder. Sa'd'ın: "Bugün savaş günüdür. Bugün (Mekke'nin) haramlığı kalkmıştır" dediğini bir muhâcir Resulullah'a getirir. Bunun üzerine Hz. Ali'yi peşinden göndererek: "Bayrağı ondan al, şehre bayrağı sen taşı" der.

Bir kısım orduyu Hâlid İbnu Velid'in emrine verir ve Mekke'nin yukarısından şehre girmesni emreder. Eslem, Gıfar, Müzeyne, Cüheyne ve diğer Arap kabileleri hep buradadır. Hâlid, ilk defa burada Resulullah'ın emriyle İslâm askerlerine komutan olmuştur.

Fetih sırasında ciddi bir çatışma olmaz ise de, İkrima İbnu Ebi Cehl, Safvân İbnu Ümeyye ve Süheyl İbnu Amr'ın alelacele toplayabildikleri kimselerle Hz. Hâlid'in önüne çıkıp savaştıklarını, bu çatışmada 13 müşriğin öldürüldüğünü, müslümanlardan da 3 kişinin şehid olduğunu zikretmek gerekir.

Esasen, *Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)* daha önceden, kendileriyle çatışma çıkaranlar dışında hiç kimsenin öldürülmemesi hususunda komutanlarına sıkı tenbihte bulunmuştur. Af dışı tutulanlarda bu yasaktan hariçti.

4- AF DIŞI TUTULANLAR:

Mekke fethedilirken, *Resulullah*'ın aff-ı umumî dışında tuttuğu ve "Ka'be'nin örtüsüne sarınsa bile" yakalandığı yerde öldürülmesini emrettiği kimseler var. Bunlar 8 erkek, 4 kadındır.

ERKEKLER:

1) *İkrime ibnu Ebî Cehl:* Bu, Resulullah'a eza vermede babasına benzemekte idi. Hem şahsi düşmanlıkta ve hem de İslâm'a karşı savaşmada aşırı idi. Fetih gerçekleşir gerçekleşmez. Yemen'e kaçtı. Hanımı *Ümmü Hakim Bintu'l-Hâris* müslüman oldu. Resulullah'tan kocası için emân istedi. Yanına Rumî kölesini de alarak aramaya çıktı. Kocası tam Habeşistan'a gitmek üzere gemiye bineceği sırada yetişip: "İnsanların sıla-i rahme en çok kıymet vereni, en çok halim ve en ziyade kerim olanının yanından geliyorum, sana emân verdi" diyerek geri götürür.

Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) onun dönmesinden memnun olur. O da müslüman olur ve Resulullah'tan eski günahları için Allah'tan mağfiret dilemesini taleb eder. Aleyhissalâtu vesselâm da onun adına istiğfarda bulunur, (radıyallahu anh).

2) *Safvân İbnu ümeyye:* Bu da İkrime gibi başı çeken aşırılardandı. Korkusundan Cidde'ye kaçar. Resulullah'a gelen *Umayr ibnu Vehb,* onun için emân taleb eder. Daha önce de belirttiğimiz gibi Resulullah ona da emân verir ve alâmet olarak Mekke'ye girerken taşıdığı sarığını verir. Safvân'ı Cidde'de bulan Umayr, Resulullah'ın "İnsanların en evsal'ı, en halim'i" olduğunu söyleyerek geri gelmede ikna eder. Geri gelmede iki ay mühlet ister. Resulullah dört ay mühlet verir. Anak bu müddetler dolmadan, Taif gazvesi sırasında o da müslüman olur. Samimi bir müslüman olarak kalır ve Cemel vak'ası için Basra'ya yola çıkıldığı gün Mekke'de vefat eder (radıyallahu anh).

3) *Abdullah İbnu Sa'd İbni Ebî Sarh:* "Bu zât daha önceden müslüman olmuş, vahiy katipliği de yapmıştı. Resulullah, *Azizun Hakîm* diye imla ettirdiği halde *Alimum Hakîm* ve benzeri şekilde yazdığı olurdu. Sonunda irtidad edip *Kureyş*'e gitti. Onlara: "Ben Muhammed'e Kur'an yazdım, dilediğim şekilde tahrif ettim, sizin dininiz onunkinden hayırlıdır" demiştir. Fetih günü o da süt kardeşi olan *Osman İbnu Affan* (radıyallahu anh)'ın yanına kaçtı. Hz. Osman, ortalık sükûnete erinceye kadar onu sakladı. Sonra Resulullah'a götürdü ve emân taleb etti. 4281 numaralı hadiste görüldüğü üzere, Resulullah istemeye istemeye, Hz. Osman'ın hatırı için ona da emân verdi.

Abdullah da mütebaki hayatında samimi bir müslüman olmuştur. Sudan'ın fethinde bazı deniz seferlerinde cihad etmiştir. Hicrî 36 yılında Askalan'da vefat etmiştir (radıyallahu anh).

4) *Abdüluzzâ İbnu Hatal:* Bu da müslüman olmuştu. *(aleyhissalâtu vesselâm)*, bunu Ensârî bir zatla yanında kölesi de oldğu halde tahsildar olarak göndermişti. Müslüman olmuş bulunan köle hizmetlerini yapıyor, yemeğini hazırlıyordu. Köleyi öldürüp irtidâd etti. Bunun şarkı söyleyen iki câriyesi vardı, Resulullah'ı hicveden şarkılar okuyorlardı.

*Abdullah İbnu Hatal'*ı *Said ibnu Hureys* ve *Ebû Berze el-Eslemî* öldürdüler.

5) *Huveyris İbnu Nukayz:* Mekke'de Resulullah aleyhine hicviyeler irşadederek *(aleyhissalâtu vesselâm)*'a eza veriyor idi. Fetih günü evinden kaçtı. *Ali İbnu Ebî Talib* yakalayıp öldürdü.

6) *Mikyas İbnu Sübâbe:* Bu da, kardeşi Hişâm'ı hata ile öldüren Ensarî'yi öldürmüş ve irtidâd etmişti. Halbuki kardeşinin diyeti ödenmişti, öldürmeye hakkı yoktu. Fetih günü Mekkeliler hezimete uğrayınca o, bir grupla kaçıp bir yere saklandılar. orada şarap içtilar. *Nümeyle İbnu Abdillah el-Kinânî,* yerini biliyordu. Gelip kılıcıyla vurup öldürdü.

7) *Abdullah İbnu'z-Ziba'rî es-Sehmî:* "Resulullah'a Mekke'de hicviyeler düzüyor, büyük hakâretler yapıyordu. Fetih günü o ve *Hübeyre İbnu Ebî Vehb el-Mahzûmî* -ki *Ebû Tâlib*'in kızı Ümmü Hâni'nin kocasıdır- Necran'a kaçtılar. Hübeyre orada müşrik olarak öldü. İbnu'z-Ziba'rî, dönüp *(aleyhissalâtu vesselâm)*'dan özür diledi. Resulullah özrünü kabul edince müslüman oldu, (radıyallahu anh).

8) *Vahşî İbnu Harb:* Hz. Hamza'nın katilidir. Fetih günü Taif'e kaçmıştı. Sonra ailesinin grubuyla Resulullah'a geldi, "Eşhedu en lâ ilâhe illallah ve eşhedü enne Muhammeden abduhu ve Resûluhu" dedi. Resulullah:

"Bu Vahşî değil mi?" buyurdu.

"Evet!" dedi. *Aleyhissalâtu vesselâm: "Söyle bana amcamı nasıl öldürdün?"* diye sordu. Vahşi anlattı. Resulullah ağladı ve:

"Yüzünü bana gösterme!" dedi. Vahşî, içki sebebiyle ilk celde tatbik edilen kimsedir. Kendi tabiriyle "cahiliyede insanların en hayırlısını (Hz. Hamza'yı öldüren) Vahşî, islâm'da da en şerlisini (yalancı peygamber Müseylime'yi)" aynı harbeyle öldürecek, tevhid davasında mühim bir hizmet ifa edecektir, (radıyallahu anh).

Huvaytıb İbnu Abdi'l-Uzzâ: Fetih günü kaçanlardandı. Ebû Zerr onu

bir bahçede gizlenmiş görünce *(aleyhissalâtu vesselâm)*'a yerini haber verdi:

"Biz, öldürülmelerini emrettiklerimiz dışında herkese emân vermedik mi?" buyurdular. Ebû Zerr gidip, kendisine durumu haber verdi. Aleyhissalâtu vesselâm'a gelip o da müslüman oldu. Rivayete göre, Medine valisi Mervan İbnu'l-Hakem'le, bir gün karşılaşınca Mervan buna laf atar: "Ey müslümanlığı geciken ihtiyar!" der. İhtiyar, şu cevabı verir:

"Ben kaç sefer arzu etmiştim, ancak buna baban mani oluyordu."

KADINLAR:

Fetih günü öldürülmeleri emredilen kadınlar şunlardır:

1) *Hint Bintu Utbe:* Bu kadını, Aleyhissalâtu vesselâm, Hamza (radıyallahu anh)'a yaptığı muamele ve Mekke'de Resulullah'a verdiği ezalar sebebiyle ölüme mahkum etmişti. Resulullah'a bir grup kadının içerisinde kendini gizleyerek geldi ve müslüman oldu. Evindeki bütün putları kırdı ve: "Sizin sebebinizle aldandım" dedi. Resulullah'a iki oğlak hediye etti ve koyunlarının kısırlığındandolayı özür beyanetti. Resulullah, koyunlarına bereket duasında bulundu. Bunun üzerine koyunları çoğaldı. Hind bunlardan bol bol bağışlar ve:

"Bu Resulullah *(aleyhissalâtu vesselâm)*'ın bereketidir. Bize islam'ı nasib eden Allah'a hamd olsun!" derdi.

2) *Sâre Mevlâtu Amr İbni Abdilmuttalib:* Bazı alimlere göre, *Hâtıb İbnu Ebî Belte*'a'nın Mekkelilere yazdığı mektubu taşıyan kadın bu idi. Resulullah *(aleyhissalâtu vesselâm)*'a müslüman olarak gelmişti. Ancak mürted olarak Mekke'ye geri gitti. *Resulullah* öldürülmesini emretti ve *Ali İbnu Ebî Talib* öldürdü.

3-4) *Abdullah İbnu Hatal*'ın iki şarkıcı cariyesi (Kureyne ve Fertana). Bunlar Resulullah *(aleyhissalâtu vesselâm)*'ı hicveden şarkılar okurlardı. Aleyhissalâtu vesselâm da öldürülmelerini emretti. Bunlardan Kureyne adını taşıyan öldürüldü. Diğeri kaçıp izini kaybettirdi. Bilahare Resulullah *(aleyhissalâtu vesselâm)*'a gelerek müslüman oldu. *Hz. Ömer'* in hilafetinin sonuna kadar hayatta kaldı. O sıralarda bir adamın atı çiğneyerek öldürdü. Ölümünün, Hz. Osman zamanında yine bir kaza ile olduğu da söylenmiştir.

Bazı rivayetlerde *Hebbâr İbnu Esved, Ka'b İbnu Züheyr* (meşhur şâir) ve *el-Hâris Tulâtil, Erneb Mevlatu İbnu Hatal* ve *Ümmü Sa'd'ın* da bu listeye dahil olduğunu kaydeder.

Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın ölüme mahkum ettiği bu kimselerin ekseriyetle o devrin efkar-ı umumiye yapıcıları olan şair ve şarkıcıların teşkil etmesi dikkat çekicidir. Şiirle ilgili bölümde Resulullah'ın "dil"in kılıçtan daha derin yaralar açtığını ifade eden sözlerine yer vermiştik. Dikkatimizi çeken husus şu ki, bu af dışı tutulanlardan o esnada kaçıp da sonradan af dileme fırsatını bulanların hepsi tekrar aff-ı nebeviye mazhar olmuşlardır.

Mekke Fethindeki mahkumiyet ve af hadiselerinin yakından bilinmesi gerekir.İbretler, hikmetler, dersler var.

5- FETİHLE İLGİLİ DİĞER BAZI NOTLAR:

★ *Resulullah* Mekke'ye başında siyah bir sarık olduğu halde girdi. Ka'be'nin kapısı önünde durarak:

"Bir olan Allah'tan başka ilah yoktur. Vaadinde sâdıktır. Kuluna yardım etmiştir. Tek başına ahzâbı dağıtmıştır" der ve halka yönelerek:

"Bütün kan davası, intikam hesabı veya hak iddia edilen mal şu iki ayağımın altındadır. Ka'beyle ilgili sadece iki hizmet devam edecektir. Sidane ve Sikâye hizmetleri... (Sidane: Ka'be'nin kapısını açma, kapatma ve onu temizleme vs. işlerini yürütme hizmeti; sikâye, hacılara su verme hizmeti... Cahiliye ve İslam'da bu hizmet Hz. Abbâs'a aiti)" der ve devam eder:

"Ey Kureyşliler size ne yapmamı istersiniz?"

"Hayır! derler. Sen kerim bir kardeşsin ve kerim bir kardeşin oğlusun."

"Haydi gidiniz, hepiniz azadlılarsınız" buyurur, *(aleyhissalâtu vesselâm).*

Resulullah, Mekke halkına, diğer fethettiği belde ahalisine yaptığı muameleyi yapmamıştır. Devrin harp hukukunda fethedilen yerlerin ahalisi esir edilir, malı da ganimet kılınır idi.

Halbuki Mekkelilere: اذْهَبُوا فَأَنْتُمُ الطُّلَقَاءُ *"Gidin serbestsiniz"* demiş, kendisine zulmün, işkencenin, hakaretin her çeşidini yapan bir saat öncesine kadar kendisini yok etmek için bütün güçleriyle çalışmış, çalışanları desteklemiş, bu maksatla *Bedir, Uhud, Hendek* savaşlarını tertiplemiş olan Mekkelileri birkaç kişi hâriç toptan affetmiş, sizler tulekâ'sınız demiştir. Tulekâ, "azad edilmişler" manasına gelir. Tulekâ demesi, belirttiğimiz üzere harp hukukuna göre, savaşta ele geçirilmeleri sebebiyle esir hükmünde olmalarındandır.

★ Mekkelileri azad ettikten sonra Ka'be'yi yedi kere tavaf eder. içine girer, orada namaz kılar. Ka'be'de bulunan 360 put temizlenir.

★ Sonra Safa tepesine oturarak önce erkeklerden ve sonra da kadınlardan bey'at alır.

Kadınlardan da: *"Allah'a şirk koşmamak, hırsızlık yapmamak, zina yapmamak, çocuklarını öldürmemek, göre göre iftira atmamak, ma'rufta âsi olmamak"* şartları üzerine bey'at alır. Kadınlar için Allah'tan mağfiret taleb eder.

Kadınlarla bey'at yaparken *Resulullah*, onların ellerine değmez, musafaha yapmaz. Rivayetler *Resulullah*'ın nikah düşen yabancı kadınlarla musafaha etmediğini belirtir.

★ Öğle vakti olunca, *Resulullah*, Hz. Bilal'e ezan okumasını emreder, Bilal (radıyallahu anh) Ka'be'nin damına çıkar. Kureyşliler tepelerin üzerindedir, kimisi emân beklemekte, kimisine emân verilmiş.

Hz. Bilal'in ezanı, Mekkeliler'in bir kısmına ölümden beter üzüntü kaynağı olur:

★ *Ebû Cehl*'in kızı Cüveyriye: "Bilal'in Ka'be üzerinde anırmasında hazır olmaması, babama Allah'ın ne büyük lütfu!" der.

★ *Halid ibnu Esed:* "Allah babama lutfetti de bu günü görmedi!" der.

★ *Haris İbnu Hişam:* "Keşke bugünden önce ölmüş olsaydım" der.

★ *Attâb İbnu Esîd:* "Allah babam Esid'e şu söyleneni işittirmemekle ne büyük ikramda bulunmuştur!" der.

★ *Ebû Süfyân:* "Ben bir şey söylemeyeceğim. Şâyet söylersem bunu şu çakıllar bile ona haber verecektir!" der.

Derken onlara Resulullah çıkagelir: "Söylediklerinizi biliyorum"der ve hepsini tekrarlar. Haris ve Attâb:

"Şehadet ederiz ki sen Allah'ın Resûlüsün. Bunu, bizimle olan şu kimseler ve bir de Allah biliyordu. Başka kimse bilmiyordu! derler.

İbnu'l-Esir, henüz müslüman olmayan başka bazılarının da benzer sözler sarfettiklerini, ancak sonradan hepsinin müslüman olup, müslümanlıklarında samimi kaldıklarını belirtir.

Resulullah'ın Kureyşlilere hususî muâmelesi boşa değildir. Kısa zaman sonra hepsi müslüman olacak, istikbalin zafer dolu seferlerine komutanlık edeceklerdir.

★ 4282, 4283 numaralı hadislerde Ka'be'deki putlardan ve onların temizlenmesinden bahsedilmektedir. Ka'be'yi bütün Arapların müşterek mâbedi kılan hususlardan biri, her kabilenin kendine mahsus putunun orada yer alabilmesi idi. Bu sebeple Ka'be'nin etrafında çok sayıda put vardı: 360 tane. *İbnu Hacer,* bunların kurşunla yere tesbit edildiklerini kaydeder. Bazı rivayetlerde, Resulullah'ın önünden geçtiği her putun, ensesinin üzerine düştüğü belirtilmiştir.

Bu hadislerden, ulemâ, suretin bulunduğu yerde namaz kılmanın mekruh olduğu hükmünü çıkarmıştır. "Çünkü demişlerdir, şirk ihtimaline yer verir; eski milletlerin küfrü çoğunlukla suretten gelmiştir."

Ka'be'nin dahili ise, Hz. Ömer tarafından temizlenerek *Resulullah*'ın girip namaz kılabileceği hale getirilmiştir. Bazı rivayetlerde, içeride Resulullah'ın da su ve bez getirterek bazı suretleri bizzat yıkadığı gelmiştir. *İbnu Hacer,* bunu *Hz. Ömer*'in nazarından kaçmış olabilen bazı küçük suretler olabilir diye te'vil eder.Hatta, bazı sütunlar üzerinde Hz. İsa ve Meryem tasvirlerinin, *Abdullah İbnu'z-Zübeyr* zamanına kadar kaldığına, o zaman yeniden inşa edilince tamamen bu kalıntılardan temizlendiğine temas eden rivayetler gelmiştir.

6- MEKKE'YE AF:

Burada ayrıca belirtilmesi gereken bir husus, 4286 numaralı hadiste belirtilen Mekke'nin ganimet kılınmamasıdır.[20] O güne kadar yapılan gazvelerde, mağlup tarafın insanı daima esir edilmiş, malı da ganimet.

Mekke, sinesinde barındırdığı mukaddes emânetin hürmetine, kandan ve yağmadan korunmuştur. Resulullah o ilahi emanetin yani Ka'be mukaddesinin hürmetine, en azılı düşmanları olan Kureyşlileri de o mukaddesi muhafaza ve ona bakımda sebkat eden hizmetleri hatırına aff-ı umumiye mazhar etmiştir.

Tabiî ki bu beklenmeyen bir şeydir.

Kureyşliler, ilk vehlede, *Resulullah*'tan, böyle bir zafer kendilerine müyesser olması halinde, müslümanlara yapacakları muameleye paralel bir muamele beklemiş olmalılar.

Nitekim bu endişe, bu babta kaydedilen hadislerde bile gorulmektedir. Hatta, rivayetlerin daha umumi bir değerlendirilmesine gidilecek

20– Mekke sulh yoluyla mı, savaşla mı fethedildi, ihtilaflıdır. Ganimet kılınmaması sulh yoluyla diyenlere delil olmuştur. Ancak ulemânın ekseriyeti savaş yoluyla fethedildiği, ancak affedilerek ganimet kılınmadığı, fethedilen her beldenin ganimet kılınmasının vecîbe olmadığı, bunun başka beldelerde de uygulandığını söylemişlerdir. Teferruata girmeyeceğiz.

olsa, bu meselede, Medine menşe'li Ensâr ile, Mekke menşe'li muhacirler arasında bile bir fark görmek; Medinelilerin, buranın fethini de diğer fetihler gibi görmeye mütemâyil; Mekke menşelilerin ise şehrin kandan ve yağmadan korunmasına mütemâyil olduklarını görmek mümkündür.

Söz gelimi, 4278 numaralı Urve hadisinde *Medineli Sa'd İbnu Mu'âz,* Ebû Süfyân'a:

"Ey Ebû Süfyân! Bugün, savaş günüdür, bugün Ka'be'nin helal addedileceği gündür!" der.

Bu rivayette (4278) açık değilse de, bir başka rivayette, Sa'd'ın ağzından çıkan bu cümlenin "bir muhacir tarafından" derhal Aleyhissalâtu vesselâm'a ulaştırıldığı belirtilir.

Ebû Süfyân, Sa'd'ın bu sözü üzerine Resulullah'ın amcası Abbas'a, Resulullah nezdinde iltimasta bulunarak, şehrin "istihlâl"den yani "kan ve mal" yönüyle helal addedilmekten korumasını taleb eder: يَاعَبَّاسُ حَبَّذَا يَوْمُ الذِّمَارِ "Ey Abbas, (Sen Mekkelisin, üstelik Resulullah'ın amcasısın, müslüman da oldun). Bugün muhafaza vazifesi yapacağın en iyi fırsat. Göreyim seni (şehri yağmalatma!)" der. Bir başka rivayet, Abbas'ın bu endişeyi çoktan hissettiğini, Mekke'ye zorla değil, halkına emân verilerek girilmesinin yollarını aradığını, bu maksadla şehre haber gönderecek bir oduncu bulmak üzere Resulullah'ın atına binerek gezintiye çıktığını, Erâk Vadisi'ne gelince *Ebû Süfyan* ve diğer iki arkadaşına rastladığını belirtir.

Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) da zaten öyle düşünmektedir ve kara listeye alınan 3 erkek, 4 kadın ile, savaşmaya kalkacaklar dışında kimsenin öldürülmemesini komutanlara tenbih etmiş olmasına rağmen, "Mekkeyi istihlâl" esprisi ızhar etmiş olan Medine menşe'li Sa'd'ı, bu esprisi kulağına gelir gelmez, derhal komutanlıktan azleder ve onun yerine Mekke menşe'li Hz. Ali'yi tayin eder.(21) Diğer bir komutan *Hâlid İbnu Velid* (radıyallahu anh) zaten Mekkelidir.

21– Bu husus kaynaklarımızda ihtilaflıdır. Resulullah, Sa'd'dan alınan bayrağı oğlu Kureys'a veya Zübeyr'e vermiş olmalıdır. İbnu Hacer şöyle telif eder: *"Ali Sa'd'dan alınca, Aleyhissalâtu vesselâm Sa'd'ın güvenmiş olabileceğini düşünerek, Sa'd'ın oğlu Kays'a vermiştir. Sonra da Sa'd, oğlu Kays'ın da Resulullah'ın hoşuna gitmeyecek bir davranışı olabilir endişesiyle Resulullah'a müracaat ederek, sancağı ondan almasını taleb etmiştir. Bunun üzerine sonunda (aleyhissalâtu vesselâm) Zübeyr'e vermiştir."* Zübeyr'in de Mekkeli olduğu mâlum.

Kavmi'ne kötülük yapmaması için başta *Ebû Süfyân* olmak üzere, Mekkelilerin Resulullah'a muhtelif müracaatları olmuştur. Bunu şiir okuyarak yapan "kadın"da vardır. *Resulullah,* Ebû Süfyân'a, Sa'd'ın "Bugün harb günüdür..." sözüne bedel: *"Bugün rahmet, merhamet günüdür. Ey Ebû Süfyân Allah Kureyş'i aziz kılacaktır"* diyerek teselli verdiğini görüyorlar.

Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın kara liste ilan etmiş olmasını sonradan af dileme fırsatı bulanları bilâ istisna affetmiş bulunmasına bakarak- da Mekke'yi "kan"dan koruma tedbiri olarak görmekteyiz. Böyle-ce hem onların düşmanlıklarından çok çeken müslümanlara bir rahatlama, hislerini tahfife imkan vermiş oldu, hem de *"bunlar dışında kimse öldürülmeyecek"* fikrinin zihinlerde yer etmesine vesile oldu. Değilse, şahsi kan ve intikam hesapları araya girebilirdi. Kara liste ilanından bir başka gaye de, bu kişilere "kaçın!" mesajıdır. Nitekim bir-ikisi dışında hepsi kaçmış veya bir sığınak bularak gizlenmiş, "hissiyatın yatışması ortalığın sükûnete ermesinden sonra" eman alanların veya alacakların garantisinde Huzur-u Nebeviye'ye ulaşarak affa mazhar olmuşlardır. *Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)* bunların mutlaka öldürülmesini isteseydi "tilkiye kaç" manasına dönüşen böyle bir ölüm listesi ilan etmeksizin, onları tevkif ettirebilir veya hususi vazifelilere sessiz sedasız infaz ettirebilirdi.

Bu, birinci düşman Kureyş'in, Feth'e rağmen toptan affı, hele kara listeye girenlerin de çoğunlukla birer birer affı, İslam'ın civar kabilelerde birden hüsn-ü kabul görmesine **"insanların fevc fevc Allah'ın dini'ne girmesi"**ne (Nasr 3) müessir olan mühim amillerden biri olmalıdır. Böylece İslam'ın bir sen-ben kavgası, bir dünyalık edinme macerası, bir nefsi tatmin sevdası olmadığı; insanları, puta tapmak alçaklığından yükseltmek, zulüm, işkence, haksızlık, kan bataklığından kurtarmak; insanı insaniyetin mertebelerinde yükseltmek; onu iki dünya saadetine kavuşturmak davası olduğu fiilen gösterilmiş oluyordu.

Ayrıca, ileriki hadiselerde Mekke emin, sarsılmaz bir merkez olacak, Resulullah'ın ölümüyle ortaya çıkan irtidad hareketlerinde sâbit kalıp onların yatıştırılmasında, İslam'ın fetih hareketlerine geniş çapta katkıda bulunacaktır, Mekkeliler, Arabistan'ın kültürel seviyesi yüksek kişileriydi. Komşu beldelerin, krallarıyla iyi yaşıyorlardı. Eski hissiyatlar, bunların öldürülmesi İslam'a bir şey kazandırmaz, çok şey kabettirirdi. Affın gerisinde bunların da görülmesi gerekir.

7- MEKKE'NİN TAHRİMİ:

Resulullah'ın Mekke'yi fethettiği gün halka yaptığı hitabede yer verdiği hususlardan biri, Mekke'nin tahrimidir. Yani Mekke şehri, eskiden olduğu gibi haramdır; Orada kan dökülmez. Hayvanları öldürülemez. Otları yolunamaz. Ağaçları kesilemez. Bu, İslam'ın çevre korumasında, meskun mahallerin tahribatının önlenmesinde, tabiî dengenin muhafazasında aldığı ilk örnek tedbirlerden biridir. *Resulullah,* bilâhare kendi

bölgelerinde benzer tadbirlere başvurmak isteyen Tâif, Tay, Cüreyş gibi kabilelere bu izni verecektir.[22] Bu tedbirin ehemmiyetini anlamak için şunu düşünebiliriz. Taşıyla toprağıyla, bitkisiyle mukaddes bilinen bu diyardan, hacılar teberrüken birer yaprak koparsalardı, o memlekette yeşillik diye bir şey kalmazdı. Haram ilan edilmesi bu tahribattan Mekke'yi korumuştur. Başka maslahatlar mevzumuza girmez.

Mekke'nin eskiden beri *haram* bilinen statüsü'nün aynen korunması, İslam'ın diğer Arap kabilelerine benimsenmesinde rol oynadığı gibi, Mekke'de fethi müteakip çıkabilecek hesaplaşmaları da önlemiş olmalıdır. Bu sebeple olacak ki, *Aleyhissalâtu vesselâm,* fetihle birlikte Ka'be önünde yaptığı ilk hitapta buna yer vermiş, kendisi için Mekke'nin "günün muayyen bir saatinde" helal kılındığını, fetihle birlikte helal hali'nin derhal son bulduğunu belirtmiştir: Hatta 4285 numarada kaydedilen *Ebû Hüreyre* (radıyallahu anh) hadisine göre, fetih hitabesine, Mekke'nin bu statüsünü belirleyen hükmü beyanla başlamıştır.

❑ HATIB İBNU EBİ BELTE'A:

Mekke fethiyle ilgili olarak zikri geçen *Hâtıb İbnu ebî Belte'a* vak'ası ve bu hadise karşısında Resulullah *(aleyhissalâtu vesselâm)*'ın takındığı tavır, üzerinde biraz durmamızı gerektiren bir mahiyet taşımaktadır. Ashab-ı Kiram (radıyallahu anhüm ecmâin)'a karşı İslamî ölçünün, bir çok müslüman zihinlerde -ve hatta çevrelerde- kaybolduğu günümüz şartlarında, Hâtıb vak'ası'na dikkat çekmemiz. Resulullah'ın tavrını daha yakından görmemiz, ulemâmızın değerlendirmelerini bilmemiz daha da ehemmiyet arzeder.

★ *Hâtıb İbnu Ebî Belte'a* kimdir? Lahm Kabilesinin Beni Halife koluna mensub bir zattır. *Ebû Belte'a*'nın oğludur. Ebû Belte'a'nın ismi ise *Amr İbnu Umayr İbnu Seleme*'dir. Görüldüğü üzere aslen Mekkeli değildir. *Beni Esed İbnu Abdiluzza*'ya halif olmuştur. Sonra da *Zübeyr İbnu'l-Avvâm İbni Huveylid*'e halif olmuştur. *Ubeydullah İbnu Hamid ibni Züheyr*'in mevlâsı olduğu da söylenmiştir. Bu rivayete göre mukâtebe yaparak hürriyetini satın almış, Mekke'nin fethinde son taksidini ödemiştir.

Bedir ve Hudeybiye gazvelerinde hazır bulunmuştur. يَاأَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَاتَتَّخِذُوا عَدُوِّي وَعَدُوَّكُمْ أَوْلِيَاءَ **"Ey iman edenler! Benim de düşmanım, sizin de düşmanınız olanları dost edinmeyin..."** (Mümtehine 1) ayetiyle Cenab-ı Hakk'ın Hâtıb'ın imanına şehadet ettiği söylenmiştir. Zira

22- Bu hususta geniş bir açıklama ve kaynaklar için İslam'da Çevre Sağlığı adlı kitabımız görülebilir.

bu ayet, Hz. Ali'nin belirttiği üzere (4276, hadis) Hâtıb'ın hadisesi üzerine inmiş ve Hak Teâla hazretleri, Allah'a ve müslümanlara düşman olanların dost edinilmemesini ihtar etmiştir. Muhatab Hâtıb olduğuna göre, iman, teyid-i ilâhiye mazhardır.

MEKKELİLERE MEKTUP HADİSESİ: Bu hadise 4276 numaralı hadiste geçtiği için vak'ayı burada tekrarlamayacağız, değerlendirmesi üzerinde duracağız. Burada şu kadarını belirtelim: Hâtıb mektubu, Vâkidi'nin kaydettiği üzere *Süheyl İbnu Amr, Safvân İbnu Ümeyye* ve İkrime'ye yazar ve şöyle der: "Resulullah, halka gazveye çıkılacağını ilan etti. Sizden başka bir yere gideceğini zannetmiyorum. Sizin nezdinizde bir elimin olmasını istedim."

Alimler, *Hâtıb*'ın Mekkelilere mektup göndermesi hadisesini Hz. Ömer'in ihanetle tavsif ederek, öldürülmesini taleb etmesi karşısında Aleyhissalâtu vesselâm'ın ifâde buyurdukları cümleyi "Başka hiçbir gazveye katılanlar için vârid olmayan, sâdece Bedir gazileri hakkında vaki olan büyük bir beşar" (بِشَارَةٌ عَظِيمَةٌ لَمْ تَقَعْ لِغَيْرِهِمْ) olarak tavsif ederler.

Bu beşaret, rivayetlerde farklı kelimelerle ifade edilmiştir.

Sadedinde olduğumuz rivayette Resulullah *"Ama o Bedr'e katıldı. Ne biliyorsun, belki de*[23] *Allah Teâla Hazretleri Bedir ehlinin haline muttali oldu da "Dilediğinizi yapın, sizleri mağfiret etmişim"*buyurdu" demiştir. İfade burada terecci (yani ümitlenme) sigasıyla gelmiştir. Ancak Ebû Hureyre rivayetinde cezm sigası kullanılmıştır: *"Allah Bedir ehlinin haline muttali oldu ve dedi ki: "Dilediğinizi yapın ben sizi mağfiret ettim"* (Ebû Dâvud). Ahmed İbnu Hanbel'in Hz. Cabir'den bir rivayetinde *"Bedr'e katılan kimse ateşe girmeyecektir"* (لن يدخل النار احد شهد بدرا) buyrulmuştur.

Alimler "Dilediğinizi yapın" ifadesi karşısında münakaşa etmiştir. Ehemmiyetine binaen kaydediyoruz.

★ Bir kısmı, bunu şeriatın umumi prensibine aykırı bulmuştur. *"Çünkü zâhirinde ibâhe var"* demiştir.

★ Bir kısım alimler de: "Bu geçmişten ihbardır, yani "Daha önceki bütün amelleriniz affedilmiştir" demektir" diyerek cevap vermişlerdir. Bunu şu durum te'yid eder: "Eğer bununla istikbale ait bir amel kastedilseydi, mâzi sigasıyla gelmezdi, yani *"mağfiret ettim"* denmezdi; فَسَأَغْفِرُهُ لَكُمْ "Sizi mağfiret edeceğim" denirdi.

23– Belki de diye ifade edebildiğimiz tereccinin Allah ve Resulü'nün kelamında, ihtimali değil, kesin vuku'u ifade ettiği usul kaidesidir. (İbnu Hacer).

★ Ancak bu mülahaza da bazı alimlerce tenkid edilmiştir: "Eğer (sırf) geçmişte işlediği günahlar kastedilmiş olsaydı, Hâtıb kıssasında onunla istidlal uygun olmazdı. Çünkü, Aleyhissalâtu vesselâm, bu cümleyi Hz. Ömer'i Hâtıb mevzuunda söylediği sözde reddetme maksadıyla ona hitaben söylemiştir. Bu kıssa ise, Bedir'den tam altı yıl sonra vukua gelmiştir. Öyleyse hadisten murad, geleceğe bakar. Mazi sigasıyla gelmesi ise, mübalağa ifade etmek içindir, yani "mağfiret olunacağınız o kadar kesin ki sanki mağfiret olunmuş gibi.." demektir.

★ Bazı alimler şunu söylemşitir: *"Dilediğinizi yapın..."* cümlesindeki emir sigası "teşrif" ve "tekrim" içindir. Murad da bundan böyle onlardan sâdır olacak şeylerden dolayı muâheze edilmeyecekleridir. Onlar böyle bir hususiyete mazhar kılınmışlardır. Zira onların o savaşta izhar ettikleri yüce hal, geçmiş günahlarının mahvını gerektirmiş, gelecek günahlarını Allah'ın affetmesine de ehil olmuşlardır. Yani bu hadiseden sonra "işlediğiniz her ne amel olursa olsun affedilmiştir" demektir.

★ Şu da söylenmiştir; Murad, vâki olan günahlarıdır, vâki oldukça affedilecektir.

★ Şu da denilmiştir: "Bu, onlardan günah vâki olmayacağının beşaretidir."

İbnu Hacer, "Bu son görüş tenkit götürür" dedikten sonra, Kudâme *İbnu Maz*'un örneğini verir. Onun *Hz. Ömer* zamanında şarap içtiğini,*Hz.Ömer*'in ona had tatbik ettğini, bu yüzden onun Medine'den hicret ettiğini, ancak *Hz. Ömer*'in rü'yasına giren bir zâtın, *Hz. Ömer*'e onunla musâlaha etmesini söylediğini, Kudâme'nin Bedrî olduğunu kaydeder.

İbnu Hacer, hadisten muradın "Bedrîler bir kısım farzları terketmiş olsalar bile bu sebeple muâheze edilmeyecekleri, günahlarının "mağfûr olduğu"nun beyanıdır" der. Buna 4289 numarada geçen Sehl İbnu Hanzeliye hadisini de örnek gösterir. Orada geceleyin at üstünde nöbet tutan *Enes İbnu Ebi Mersed el-Ganevî*'ye Resulullah: *"(Amelinle cenneti kendine) vacib kıldın. Bundan böyle ameli terketmenin sana bir günahı yok. (Bu amelin cennete gitmen için kâfidir)"* buyurmuştur. Başka örnek de kaydeden İbnu Hacer şu neticeye gider: "Bütün bunlar şunu iş'âr eder (bize duyurur): "Bazı sâlih amelleri yapan kimse, öylesine çok sevaba mazhar olur ki bu, pek çok farzları terketmenin günahına mukabil gelir." Büyük *Tâbiî Ebû Abdirrahman es-Sülemî*'nin sadedinde olduğumuz Hâtıb kıssasından bunu anladığını belirtir, ona muhalefet eden bazı görüşleri dermeyan ederse de *es-Sülemî*'yi haklı gördüğünü ihsas eder.

Ashab hakkında kîl ve kâl ederken bunların bilinmesinin de gerekli olduğunu, bu maksadla mevzuun uzaması pahasına bu bilgileri kaydettiğimizi belirterek Hâtıb hakkında bazı tamamlayıcı bilgiler vermeye devam ediyoruz:

★ *Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)* Hâtıb (radıyallahu anh)'ı hicretin 6. yılında Bizans'ın Mısır valisi Mukavkıs'a elçi olarak göndermiştir. Mukavkıs onu yanına alır. Aralarında şu konuşma geçer:

"Arkadaşından bana haber ver! O gerçekten peygamber midir?"

"Evet o Allah'ın elçisidir."

"Pekiyi, niye kendini memleketinden çıkaran kavmine o zaman beddua etmedi?"

"İsa İbnu Meryem'in Allah'ın resulü olduğuna şehadet eder misin? O niye kavmi onu asmaya kalktığı zaman onlara beddua etmedi de Allah onu yükseltti?"

"Güzel cevap verdin. Hakim bir kimsenin yanından gelmiş hakim bir kimsesin."

Hâtıb'tan memnun kalan Mukavkıs, Resulullah'a bir kısım hediyeler yollar. Kıbtî olan *Mâriye* ve kardeşi Sîrîn ve diğer bir cariye, bu hediyeler arasında yer alır. Resulullah Mâriye'yi kendisine câriye yapmış, oğlu ibrahim *(aleyhissalâtu vesselâm)* ondan dünyaya gelmiştir. Sîrîn'i Hassân İbnu Sâbit'e hibe etmiştir.

Hâtıb (radıyallahu anh) hicri 30 yılında 65 yaşında olduğu halde vefat etmiş, Hz. Osman namazını kıldırmıştır. Şu hadis onun rivayetidir: *"Kim cuma günü yıkanır, en güzel elbisesini giyer, erkenden camiye gider imama yakın olursa, bu ona öbür cumaya kadar (küçük günahlar için) kefaret olur."*

M. Fethullah Gülen'in Mekke'nin Fethi'ne Doğru ara başlığı ile Sonsuz Nur adlı kitabındaki mütalaaaları ise şöyle;

Mekke'nin Fethine Doğru

Allah Resûlü'nün gördüğü rüyalar, sâdık rüyalardır. Nübüvvetin ilk altı ayında gördüğü rüyaların, sabah aydınlığı kadar açık olduğunu ve gece ne görürse, gündüz onun aynen çıktığını, Âişe Validemiz nakleder.[24] İşte Efendimiz'in gördüğü rüya! O, Mescid-i Harâm'a, Kur'ân'ın tasvir ettiği şekilde girecekti. Cenâb-ı Hakk, Habîbi'ne gösterdiği bu rüyayı, yukarıda zikrettiğimiz âyetiyle artık gerçekleşmiş gösteriyordu.

24- Buharî, Bedü'l-Vahy, 3.

Efendimiz'in rüyaları, vahiyle içli-dışlı olmakla beraber, buradaki "rüya", "rü'yet" kökünden "görme" ma'nâsına da gelebilir. Yani nasıl Cenâb-ı Hakk, bazan O'na, cenneti, cehennemi, arş'ı, Levh'i göstermiştir; ve nasıl bazen kıyâmete kadar olacak hâdiseleri gözünün önüne sermiştir; aynen öyle de, birgün *Mescid-i Harâm*'a emniyet ve güven içinde gidilip, hacc ve umre yapılacağını da göstermiştir. Bu görme, rüyada da olabilir açıktan açığa da, bu da bir tevcih.. ister kelimenin zahirine göre rüyayı kendi ma'nâsında, isterse "rü'yet", ma'nâsında kabul edelim, netice değişmeyecektir. Mühim olan, Allah Resûlü'ne gösterilen o tablonun aynen cereyan etmiş olmasıdır. O tabloda Mekke'nin fethi vardır; ve daha şimdiden hâdiseler, müslümanları böyle bir zemine doğru çekmektedir.

Hudeybiye anlaşmasından sonra, Kureyş'e bağlı kabilelerle, müslümanlara taraftar kabileler arasında bir pakt kurulduğunu, yukarıda söylemiştik. Kureyş'e bağlı, Benî Bekr kabilesi, müslümanlara bağlı Benî Huzâa'ya saldırıp katliamda bulununca, Hudeybiye anlaşması ihlâl edilmiş ve anlaşma maddeleri hükümsüz hale gelmiş oluyordu. Durumun vehametini anlayan *Ebû Süfyan,* derhal Medine'ye geldi. Anlaşma maddelerinin aynen geçerliliğini temine çalıştı; fakat onun teklifleri kabul görmedi.[25]

Artık, ok yaydan çıkmışdı.. ve Allah Resûlü, bir harp hazırlığı içindeydi.. Her zaman yaptığı gibi niyet ve gayesini fevkalâde gizli tutuyordu. Bu defa sırrını vezirleri ve hayat arkadaşlarından da gizli tutmuştur. Öyle ki, *Hz. Ebu Bekir,* birgün kızı Âişe (r.anha)'nin evine gidip de, onu yol hazırlığı yaparken bulunca, *Resûlullah*'ın nereye gitmeyi düşündüğünü sormuş ve Hz. Âişe Validemiz'den (r.anha):"Vallahî babacığım ben de bilmiyorum" cevabını almıştı.[26] Evet, hareket bu denli mahrem tutuluyordu. *Hz. Ebu Bekir* ki O'nun en yakını ve en çok sevdiği insandı. Hicrette dahi yol arkadaşı olarak onu seçmişti. Buna rağmen yapılmakta olan sefer hazırlığının hedefi ondan dahi gizli tutulmuştu. Bu da, Allah Resûlü'nün nasıl ulaşılmaz bir erkân-ı harp olduğunun bir başka buudu. Allah Resûlü'nden bu dersi alan Fatih, bir gün şöyle diyecektir: "Sırrımı sakalım bilse, onu dahi keser atarım." İşte Allah Resûlü'nün sır varislerinden bir kutlu serdar!.

Allah Resûlü sır adına askerî harekâtında hep tevriye yapmıştır. Esas hedefi daima saklamış ve başka şekilde anlaşılmasını sağlayacak karineleri nazara vermiştir. Zannediyorum modern erkan-ı harpler de

---

25- İbn Hişam, Sîre 4/31 vd..

26- İbn Hişam, Sîre, 4/39.

farklı düşünmüyorlar. Şayet, bir yerden çıkartma yapacaklarsa, çıkartmanın meydana getireceği gürültünün on katını bir başka yerlerde çıkarırlar. Daima alternatifli hareket ederler ve gerçek hedefi hep saklarlar. Nerden çıkartma yapacaklar? "A" bayırından mı? "B" bayırından mı? "C" bayırından mı? bilinmez. Fakat bunlar 14 asır sonra gelişen harp tekniğiyle alâkalı şeyler... Bunların gerçek kâşifi Hz. Muhammed Mustafa (sav)'dır. Mektep görmemiş, medrese görmemiş, öğrendiklerini bütünüyle Cenâb-ı Hakk'dan öğrenmiş bir ümmiy-i a'lemü'l-ülemâdır. Ve O'nun için bize bir daha "Muhammedu'r-Resulullah" dedirtmektedir.

Evet, yine hedefini saklıyor, yine çölde kuş uçurtmuyordu.. ve kurduğu haber ağıyla kim ne götürüyor, kim ne getiriyor hepsini bir bir tesbit ediyordu. Bunlar, ister vahiy yoluyla, ister o büyük ferâsetin, fetânetin, ferâset ve fetânetiyle olsun; farketmez; O, çölü avucunun içi gibi ta'kib edebiliyordu.

İşte bir misâl: "Bedir'de bulunmuş bir sahâbi, yanlış bir içtihadla, hârekatın son anlarında, Mekke'ye doğru gidildiğini anlayınca, bu durumu haber veren bir mektup yazıp gönderiyor. Bu mektubu su taşıyan saka bir kadın götürmektedir. Allah Resûlü hemen Hz. Ali ile Zübeyr b. Avvâm'ı çağırarak durumu onlara bildiriyor ve onlar da yıldırım hızıyla gidip kadından bu mektubu alıp getiriyorlar."[27] Bu gizlilik, tâ Mekke'ye bir konak mesafe kalıncaya kadar devam ediyor ve kimsenin, ordunun gelişinden haberi olmuyor.

O, Hz. Abbas (ra) vasıtasıyla *Ebû Süfyân*'ı çağırdığında, artık Mekkeli için yapacak birşey kalmamıştı. En hızlı at ve develerle kaçmak isteseler dahi kurtulamayacaklardı.. gayri Mekke o kadar kıskıvraktı.

Ancak Allah Resûlü, yine de çok hassas davranıyordu. Hassasiyeti her iki cephe için de geçerliydi. Ne kendi askerlerinden ne de Mekkelilerden zâiyat verilmesini istemiyordu. O'nun bu hassasiyeti sayesindedir ki, koskoca Mekke fethinde müslümanlardan şehit olanların sayısı sadece 3 kişiydi. Halbuki hâlâ Allah Resûlü'yle harp etme düşüncesinde olan bir sürü gözü dönmüş Mekkeli vardı.. ve bunlar "her çibâd âbâd" diyecek türden insanlardı.

Efendimiz, tam 10 bin askerle gelmişti.. evet iki sene evvel 1600 kişiyle gelip geriye döndüğü Mekke'ye şimdi 10.000 insanla girecekti. Ancak O, bu gücü, onların içlerindeki gerçek kuvvet ölçüsünde değerlendirmiş ve Mekkelilerin görebildiği bir yerde, kişi başına bir ateş yakılma-

---

27- İbn Hişam, Sîre, 4/41.

sını emretmişti. Mekkelilerin bildiği, her çadır için bir ateş yakılmasıydı.[28] Dolayısıyla onlar 10.000 ateşi görünce en az 30.000 insan tarafından muhâsara edildiklerini sandılar.. ve bu durum, onları bütünüyle felç etti. Öyle ki artık teslim olmaktan başka çareleri yoktu. Zaten Ebu Süfyân da Mekke'ye döndüğünde, sadece bunu tavsiye ediyordu.

Çünkü gökteki yıldızları seyreder gibi, yanan bu ateşleri seyretmiş ve bütün bütün mukavemetini yitirmişdi. Zira artık o da bu gece, cahiliyenin son gecesidir ve fetihle müslümanların arasında, sadece bir gece kalmıştır.

Allah Resûlü'nün alternatifli stratejisi devam ediyordu. Mekke'ye girerken orduyu altıya taksim etti ve Mekke'ye altı koldan girildi. Sadece başlarında *Hâlid b. Velid* (ra)'in olduğu kol, İkrime ve yanındakilerle çatışma zorunda kalmıştı. Diğer birlikler hiçbir engelle karşılaşmadan Mekke'ye girmişlerdi.[29]

O gün için Mekke'de mes'ele çıkarabilecek tek insan Ebû Süfyân'dı. Halbuki Allah Resûlü bir cümleyle onu da yumuşatmıştı: "Ebu Süfyân'ın evine sığınanlar korunmuştur."[30] Evet, Ebû Süfyan'a verilen bu kadarcık bir paye dahi, onun elini kolunu bağlamaya yetmişti. Hatta ondan sonra Ebû Süfyân, teslim olmayı teşvik eden en hareretli insan haline gelmişti. Elbette ki bütün Mekkeliler Ebu Süfyan'ın evine sığacak değillerdi. Allah (cc)'ın evi, Ebu Süfyân'ın evinden korunmaya daha layıktı. Ve Allah Resûlü şöyle buyurdu: "Kâbe'ye sığınanlar da korunmuştur." Ve, bir süpriz karar, tarihte ilk defa, dışarı çıkma yasağı konuluyordu. Bu, can güvenliği için gerekli olduğu kadar, ordunun rahat hareket edebilmesi için de gerekliydi. Bu mülâhaza ile Allah Resûlü: "Kendi evine girip saklananlar korunmuştur" diyordu.[31] Böylece Mekkelilerden gelmesi muhtemel bütün direnişler önlenmiş oluyordu.

Efendimiz'in iştirak ettiği diğer gazvelerden sarf-ı nazar, sadece şu Mekke Fethi ve burada tatbik ettiği askerî ve siyasî strateji dahi zannediyorum O'nun ne büyük bir askerî dehâ olduğunu göstermeye kâfidir. Evet, Mekke'nin fethi tek başına, bütün insaf ehline مُحَمَّدٌ رَسُولُ اللّٰهِ dedirtecek büyük bir hadisedir.

Sanki O, Mekke'yi birkaç kere fethetmiş gibi plânın her safhasında,

28- İbn Hişam, Sîre, 6/41-45; İbn Kesîr, el-Bidâye, 4/330.

29- İbn Hişam, Sîre, 4/49-50.

30- İbn Kesîr, el-Bidâye, 4/331-332.

31- a.yer.

gayet rahat hareket etmiştir. Kafasında plânladığı hususlar noktası, virgülüne kadar aynen çıkmış, O da ne yapılması gerekiyorsa onu yapmıştır. Tabii fethin ardından ilan ettiği umumî af ve gösterdiği engin mürüvvet, Mekke insanını derhal O'na teslim olmaya ve İslâm'a girmeye çekmiştir. Bu, ne şirin bir zorlamadır ki, bir gün içinde bütün Mekkeliler müslüman olmuştur. Şimdi sıra, bu yeni potansiyeli aksiyona çevirmeye gelmiştir. Aman Allahım! Bu ne müthiş bir inkılâptır ki, dün O'na düşmanlıkta canlarını verenler, bugün O'nun düşmanları karşısında canlarını vermeye hazırlanmaktadırlar! Evet, Allah Resûlü'nün bakışları kime isabet ettiyse o, kömür iken birden elmas haline geliverdi. Başka teşbih ve benzetmelere ne gerek var? O, kendi ashâbını gökteki yıldızlara benzetmemiş miydi?[32] Evet, Allah Resûlü, dün çukurlarda yuvarlanan, ruhları çamurlaşmış bu insanları, bir gün gibi kısa bir zaman içinde, semâya perçinlemiş ve ışık saçan birer yıldız haline getirmişdi. Getirmekle kalmamış, onlara ebedlere kadar misâl olma ruhunu da üflemişti.[*]

❑ HUNEYN GAZVESİ

4288 ١ — عَنْ أبي هريرة رَضِيَ اللهُ عَنْه قال: [قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ حِينَ أرَادَ حُنيناً: مَنزِلُنا غَداً إنْ شَاءَ اللهُ بِخَيْفِ بَنِي كِنَانَةَ حَيْثُ تَقَاسَمُوا عَلَى الْكُفْرِ]. أخرجه الشيخان.

«الخَيْفُ» مَا انْحدر عن غليظ الجبل وارتفع عن مسيل الماء.

1. (4288)- *Hz. Ebû Hüreyre* (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah *(aleyhissalâtu vesselâm)* Huneyn Gazvesine çıkmayı arzu edince:

"Yarınki konaklama yerimiz inşallah Beni Kinâne Hayfı'dır. Onlar küfür üzerine orada yeminleşmişlerdi" buyurdu." [Buhârî, Megâzî 48, Hacc 45, Fedâilu'l-Ashâb 39, Tevhid 31; Müslim, Hacc 345, (1314).]

AÇIKLAMA:

1- *Hayf,* dağ eteği demektir, Beni Kinâne Hayfı'ndan maksad el-Muhasseb denen yerdir. Müslim'de gelen bir açıklamaya göre, "Kureyş ve Beni Kinâne, orada bir araya gelip kendilerine Resulullah'ı teslim edinceye kadar Benî Hâşim ve Benî'l-Muttalib'e karşı, kız alıp vermeme, mal alıp satmamak şeklinde boykot kararını burada vermişler, burada yeminleşmişler, ahd-ı mîsakta bulunmuşlardı."

32- Aclûnî, Keşfu'l-Hafâ, 1/147.

(*) M. Fethullah Gülen, Sonsuz Nur 2/107-111.

2- Bu hadise Habeşistan hicretinden sonra cereyan etmişti. Müslümanları Necâşî'nin korunması üzerine, onları teslim almak üzere Habeşistan'a giden Kureyş heyetinin boş çevrilmesi karşısında fazlaca öfkelenen Mekkeli müşrikler, müslümanları akrabalık gayretiyle himaye eden Hâşimoğulları ile Abdulmuttaliboğulları'nı bu himayeden vazgeçirmek için bir antlaşma yaparlar. Bu antlaşmaya göre, alış-veriş, nikâh, hatta sohbet gibi her çeşit beşeri münasebetlerden bunlar tecrid edilecekti. Antlaşma metni yazılır ve Ka'be'ye asılır.

Bu boykot hadisesi üç yıl devam eder.Müslümanlar çok sıkıntı çekerler. Öyle ki, yollarda bulunan kuru deri parçalarını kaynatıp yemek mecburiyetinde kalırlar. Çocukların feryadları çok uzaklardan işitilir olur.

Bu zulüm tahammülü aşan bir raddeye varınca, Cenab-ı Hak, ahidnâmeye kitap kurtlarını musallat eder. Allah kelimelerinin geçtiği yerler hariç, yazıyı tamamen yiyip bitirirler. Durumdan vahyen Resulullah haberdar olur. O da bunu amcası *Ebû Talib*'e söyler. *Ebû Talib*, o yazıyla imza atan müşrikleri görerek "Kardeşimoğulunun bana haber verdiğine göre, Allah Teâla Hazretleri sizin ahidnamenize kurtları musallat etmiş, onlar yazıdaki zulüm ve haksızlık ifade eden yerleri tamamen yemiş, sadece Allah Teâla'nın anıldığı yerler baki kalmıştır. Yeğenim bana hiç yalan söylemez. Eğer dediği gibiyse bu kötü işten vazgeçin, şayet yalan söylüyorsa ben onu size teslim edeceğim, dilediğiniz gibi öldürün" der.

Müşrikler tekliften memnun kalırlar ve "söylediği doğru ise boykotu kaldıracağız" diye söz verirler. Bakılınca görülürki, ahidnamenin hali aynen Resulullah'ın söylediği gibidir. Birçoğu *Ebû Talib*'e verdikleri söze pişman olsa da, vicdan sahipleri boykotu kaldırırlar. Bu hadisenin, risaletin onuncu yılı olduğu kabul edilir.

3- Bazı alimler bu hadiseye dayanarak, Resulullah'ın *el-Muhassab*'a inmesini, o günleri hatırlayarak Allah'ın lütfuna karşı bir şükran izharı diye değerlendirmiştir. Bu davranışta Mekkelilere de: "Sizin burada aldığınız kararlarla yaptıklarınızı bilerek siza af ve hoşgörülü davranmada nasıl mübâlağa ettiğimizi de bilin" şeklinde bir mesajın olduğuna da dikkat çekilmiştir.

4- Burada belirtmemiz gereken mühim bir husus, hadiste geçen *Huneyn*'le kastedilen vakittir. Bazı alimler bununla fetih seferi'nin kastedildiğini, çünkü Huneyn seferinin Fethin akabinde olduğunu söylerler. Nitekim hadisin başka vechinde حِينَ أَرَادَ قُدُومَ مَكَّةَ *"Mekke'ye gtimek istediği zaman"* denmiştir. Hatta, bu ifadenin fetih sırasında değil, hacc

sırasında söylenmiş olma ihtimali -dolayısiyle iki ayrı vak'aya delalet edecek iki ayrı hadis olma ihtmali de- belirtilmiştir. Nitekim Vâkıdî'nin bir kaydı Fetih sırasında söylendiğine sarâhat kazandırır: Hz. Cabir anlatıyor: "Resulullah *(aleyhissalâtu vesselâm)* dedi ki: *"Allah bize fethi nasib ederse, menzilimiz (konaklama yeri), müşriklerin ahidleştikleri Hayf'tır: Ebû Talib şı'bı'nın, bizi muhâsara ettikleri yerin karşısı olacaktır."*

4289 ٢- وعن سهل بن الحنظلية رضي الله عنه قال: [سرنا مع رسول الله ﷺ يوم حنين. فأطنبنا السير حتى كانت عشية. فحضرت صلاة الظهر وجاء فارس. فقال: يا رسول الله! إني انطلقت بين أيديكم حتى طلعت على جبل كذا وكذا. فإذا أنا بهوازن عن بكرة أبيهم بظعنهم ونعمهم وشائهم، اجتمعوا إلى حنين. فتبسم ﷺ وقال: تلك غنيمة المسلمين غداً إن شاء الله. ثم قال: من يحرسنا الليلة فقال: أنس بن أبي مرثد الغنوي: أنا يا رسول الله. قال: اركب، فركب فرساً له وجاء إلى رسول الله ﷺ. فقال له: استقبل هذا الشعب حتى تكون في أعلاه ولا نغرن من قبلك الليلة. فلما أصبحنا خرج ﷺ إلى مصلاه. فركع ركعتين. ثم قال: هل أحسستم فارسكم؟ قالوا: يا رسول الله، ما أحسسنا. فثوب بالصلاة. فجعل ﷺ يصلي وهو يلتفت إلى الشعب، حتى إذا قضى صلاته وسلم قال: أبشروا فقد جاء فارسكم. فجعلنا ننظر إلى خلال الشجر في الشعب. فإذا هو قد جاء حتى وقف على رسول الله ﷺ فقال إنني انطلقت حتى كنت في أعلا هذا الشعب، حيث أمرني رسول الله ﷺ. فلما أصبحت اطلعت الشعبين كليهما فنظرت فلم أر أحداً فقال له رسول الله ﷺ: هل نزلت الليلة؟ قال: لا إلا مصلياً أو قاضي حاجة. فقال له ﷺ: قد أوجبت فلا عليك أن لا تعمل بعدها]. أخرجه أبو داود.

« جاء القوم عن بكرة أبيهم » إذا لم يتخلف منهم أحد.

و« ثوب بالصلاة » نادى إليها وأقامها.

و« أوجب فلان » إذا فعل ما يوجب له الجنة أو النار، والمراد هنا الجنة.

2. (4289)- *Sehl İbnu Hanzaliyye* (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah *(aleyhissalâtu vesselâm)*'la Huneyn günü beraber yürüdük. Öğle sonrası oluncaya kadar yürümeyi uzattık. Öğle namazı(nın vakti) girdi. Derken bir atlı geldi.

"Ey Allah'ın Resulü! dedi. Ben sizin önünüzden ilerledim. Hatta falan falan dağa çıktım. Bir de ne göreyim! Havâzin kabilesi toptan karşımda. Kadınları, develeri, davarları toptan Huneyn'de toplanmışlar" dedi. Aleyhissalâtu vesselâm tebessüm buyurdu ve:

"İnşallah, yarın bunlar müslümanların ganimetidir!" dedi ve sordu:

"Bu gece bizi kim bekleyecek?"

Enes İbnu Ebî Mersed el-Ganevi atılıp:

"Ben, ey Allah'ın Resulü!" dedi. Resulullah *(aleyhissalâtu vesselâm)*:

"Öyleyse bin!" buyurdular. Enes atına bindi ve Aleyhissalâtu vesselâm'ın yanına geldi. O zaman:

"Şu geçide yönel, en yüksek yerine kadar çık. [Gece boyu atından inme.] Sakın senin cihetinden geceleyin aldatılmayalım!" tenbihinde bulundu. Sabah olunca Aleyhissalâtu vesselâm namazgâhına geçti. İki rek'at namaz kıldı. Sonra:

"Atlıdan bir haberiniz var mı?" diye sordu.

"Bir haberimiz yok!" dediler. Namaza duruldu. Resulullah *(aleyhissalâtu vesselâm)* namaz kılarken geçide doğru (bazan) göz atıyordu. Namazı kılıp selam verince:

"Müjde, atlınız geldi!" buyurdu. Biz de geçidin ağaçları arasına baktık, gerçekten o idi. Geldi, Resulullah *(aleyhissalâtu vesselâm)*'ın yanında durdu. (Selam verdi ve):

"Ben dedi, gittim bu geçidin en yüksek yerine, Resulullah'ın emrettiği şekilde vardım. Sabah olunca iki geçit daha tırmandım. Baktım, kimseyi görmedim!" dedi. Resulullah *(aleyhissalâtu vesselâm)* ona:

"Gece (attan) indin mi?"diye sordu:

"Namaz veya kazâ-yı hacet dışında inmedim!" dedi. Aleyhissalâtu vesselâm:

"(Bu amelinle cenneti kendine) vacib kıldın. Bundan böyle ameli terketmenin sana bir günahı yok. (Bu amelin cennete girmen için kâfidir)" buyurdular." [Ebû Dâvud, Cihâd 17, (2501).]

4290 ٣- وَعَنْ أَنَسٍ رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُ قَالَ: [لَمَّا كَانَ يَوْمُ حُنَيْنٍ أَقْبَلَتْ هَوَازِنُ وَغَطَفَانُ وَغَيْرُهُمْ بِذَرَارِيهِمْ وَنَعَمِهِمْ؛ وَمَعَ رَسُولِ اللّٰهِ ﷺ يَوْمَئِذٍ عَشَرَةُ آلَافٍ. وَمَعَهُ الطُّلَقَاءُ. فَأَدْبَرُوا عَنْهُ حَتَّى بَقِيَ وَحْدَهُ. فَنَادَى يَوْمَئِذٍ نِدَاءَيْنِ، لَمْ يَخْلِطْ بَيْنَهُمَا شَيْئاً. قَالَ: الْتَفَتَ عَنْ يَمِينِهِ. فَقَالَ: يَا مَعْشَرَ الأَنْصَارِ. فَقَالُوا لَبَّيْكَ يَا رَسُولَ اللّٰهِ، نَحْنُ مَعَكَ، أَبْشِرْ. ثُمَّ الْتَفَتَ عَنْ يَسَارِهِ. فَقَالَ يَا مَعْشَرَ الأَنْصَارِ فَقَالُوا: لَبَّيْكَ يَا رَسُولَ اللّٰهِ، أَبْشِرْ نَحْنُ مَعَكَ، وَهُوَ عَلَى بَغْلَةٍ بَيْضَاءَ. فَنَزَلَ فَقَالَ: أَنَا عَبْدُاللّٰهِ وَرَسُولُهُ. فَانْهَزَمَ الْمُشْرِكُونَ، وَأَصَابَ غَنَائِمَ كَثِيرَةً فَقَسَّمَهَا بَيْنَ الْمُهَاجِرِينَ وَالطُّلَقَاءِ، وَلَمْ يُعْطِ الأَنْصَارَ مِنْهَا شَيْئاً. فَقَالُوا: إِذَا كَانَتِ الشِّدَّةُ فَنَحْنُ نُدْعَى، وَيُعْطِي الْغَنَائِمَ غَيْرَنَا. فَبَلَغَهُ ذٰلِكَ فَجَمَعَهُمْ وَقَالَ: يَا مَعْشَرَ الأَنْصَارِ، مَا شَيْءٌ بَلَغَنِي عَنْكُمْ؟ فَسَكَتُوا. فَقَالَ: يَا مَعْشَرَ الأَنْصَارِ، أَمَا تَرْضَوْنَ أَنْ يَذْهَبَ النَّاسُ بِالدُّنْيَا وَتَذْهَبُونَ بِمُحَمَّدٍ ﷺ تَحُوزُونَهُ إِلَى بُيُوتِكُمْ. قَالُوا: بَلَى يَا رَسُولَ اللّٰهِ رَضِينَا. فَقَالَ ﷺ: لَوْ سَلَكَ النَّاسُ وَادِياً وَسَلَكَتِ الأَنْصَارُ شِعْباً لَسَلَكْتُ شِعْبَ الأَنْصَارِ].

أخرجه الشيخان والترمذي.

«اَلطُّلَقَاءُ» جَمْعُ طَلِيقٍ هُوَ الَّذِى خَلَّىٰ سَبِيلَهُ، وَهُمْ أَهْلُ مَكَّةَ الَّذِينَ أَسْلَمُوا بَعْدَ الْفَتْحِ قَالَ ﷺ لأَهْلِ مَكَّةَ يَوْمَئِذٍ: اذْهَبُوا فَأَنْتُمُ الطُّلَقَاءُ.

3. (4290)- *Hz. Enes* (radıyallahu anh) anlatıyor: "Huneyn gününde, Hevâzin, Gatafân ve diğerleri çocukları ve develeriyle birlikte (savaş yerine) geldiler. O gün Resulullah *(aleyhissalâtu vesselâm)*'ın ordusunda da 10 bin kişi vardı. Mekkeli Tulekâ[33] da Resulullah'ın safında idi. (Savaş başlar başlamaz) hepsi geri kaçtı. Aleyhissalâtu vesselâm yalnız kaldı. O gün iki defa nidâ etti. İkisi arasına bir başka söz karıştırmadı. Şöyle ki:

Sağ tarafına yönelip: *"Ey Ensâr cemaati!"* diye bağırdı. O taraftakiler:

"Buyurun ey Allah'ın Resûlü! Bizseninle beraberiz! Müjde" dediler. Aleyhissalâtu vesselâm sonra da soluna döndü:

33- *Tulekâ:* Talik'in cem'idir. Mekke fethedilince esir durumuna düştüğü halde *Hz. Peygamber*'in esir muamelesi yapmayıp, azad ettiği Mekke halkı. İçinde müslüman olmayanlar da vardı.

"Ey Ensâr cemaati!" dye bağırdı. O taraftakiler de:

"Buyur ey Allah'ın Resûlü! Müjde, biz seninleyiz!" dediler. Aleyhissalâtu vesselam beyaz bir katırın üstünde idi. Katırdan indi ve: *"Ben Allah'ın kulu ve elçisiyim!"* dedi. (Müslümanlar toparlanıp mukabil hücuma geçince) müşrikler hezimete uğradı. Aleyhissalâtu vesselâm çok ganimet elde etti. Onu Muhâcirler ve Tulekâ arasında taksim etti. Ondan Ensâr'a hiçbir şey vermedi. Bunun üzerine Ensârîler (radıyallahu anhüm) (serzenişte bulunup): "Sıkıntı olunca biz çoğalıyoruz: Ama ganimeti bizden başkasına veriyor!" dediler. Bu sözleri Aleyhissalâtu vesselâm'ın kulağına ulaşmıştı, hemen Ensârı topladı.

"Ey Ensar cemaati! Herkes dünyalıkla dönerken, siz Muhammed (aleyhissalâtu vesselâm)'la dönmekten, evinizde onunla beraber olmaktan razı ve memnun değil misiniz?" dedi. Ensâr:

"Elbette ey Allah'ın Resulü, razıyız, memnunuz!" dediler. Aleyhissalâtu vesselâm: *"İnsanlar bir vadiye yürüseler, Ensar da bir geçide yürüse, ben Ensar'ın geçidinde giderim" buyurdular."* [Buhârî, Megâzî 56, Humus 19, Menâkıb 14, Menâkıbu'l-Ensâr 1, Ferâiz 34; Müslim, Zekât 135, (1059); Tirmizî, Menâkıb, (3897).]

4291 ٤ – وعَنْ أبي إسْحَاقَ قَالَ: [جاءَ رَجُلٌ إلى البَرَاءِ بْنِ عَازِبٍ رَضِيَ اللهُ عَنهُما فَقَالَ: أكُنتُم ولَّيتُم يومَ حُنَينٍ يا أبا عُمارة. فَقَالَ: أشْهَدُ على نبيِّ اللهِ ﷺ أنَّهُ ما ولَّى. ولَكِنِ انْطَلَقَ أخِفَّاءُ مِنَ النَّاسِ وحُسَّراً إلى هذا الحيِّ مِنْ هَوازِنَ وهُم قومٌ رُماةٌ فَرمَوْهُم بِرِشْقٍ مِنْ نَبْلٍ كأنَّها رِجْلٌ مِنْ جَرَادٍ فانكَشَفُوا. فأقْبَلَ القومُ إلى رسُولِ اللهِ ﷺ وأبو سفيانَ بنُ الحرثِ بنِ عبدِ المُطَّلِبِ رضِيَ اللهُ عنهُ يَقُودُ بِهِ بغلتَهُ فَنَزَلَ ودَعَا واسْتَنْصَرَ، وهُوَ يَقُولُ:

أنَا النَّبيُّ لاَ كَذِبْ أنَا ابنُ عَبْدِ المُطَّلِبْ

اللَّهُمَّ أنْزِلْ نَصْرَكَ. ثُمَّ صَفَّهُمْ قالَ البراءُ رضِيَ اللهُ عنهُ: كُنَّا واللهِ إذَا احْمَرَّ البَأسُ نَتَّقي بِرَسُولِ اللهِ ﷺ، وإنَّ الشُّجَاعَ منَّا لَلَّذي يُحَاذِي بِهِ]. أخرجه الشيخان والترمذي.

« الأخِفَّاءُ » جمع خفيفٍ وهو المسرع الّذي ليس له شيءٌ يعوقه.

و« الحُسَّرُ » جمع حاسرٍ وهو الّذي لا درع عليه.

و« الرَّشْقُ » الرمى.

و« الرِّجْلُ من الجراد » القطعة الكبيرة.

و« انْكَشَفُوا » أى انهزموا.

و« البَأْسُ » الشدّة والخوف.

ومعنى « احْمَرَّ البأسُ » اشتدّ الحربُ.

4. (4291)- *Ebû İshâk* rahimehullah anlatıyor: "Bir adam Berâ İbnu Âzib (radıyallahu anh)'a geldi ve:

"Ey Ebû İmâre! Huneyn gününde hepiniz geri mi kaçtınız?" diye sordu. Berâ: "Ben, Resulullah *(aleyhissalâtu vesselâm)*'ın kaçmadığına şehâdet ederim! Ancak, askerlerden yükü hafif olan (aceleciler) ile zırh taşımayanlar Hevazin'in bir kanadına yürüdüler. Halbuki buradakiler okçu kimselerdi: Onları çekirge sürüsü gibi hep birden ok yağmuruna tuttular. Bunun üzerine dağılmak zorunda kaldılar. Böylece düşman, Resulullah'a yöneldi. *(aleyhissalâtu vesselâm)*'ın katırını *Ebû Süfyân İbnu'l-Haris İbni Abdilmuttalib* (radıyallahu anh) yediyordu. Aleyhissalâtu vesselâm katırından indi, dua etti, (Allah'tan) yardım taleb etti. Şöyle diyordu:

"Ben Peygamberim yalan değil!

Ben Abdulmuttalibin Oğluyum!

Allahım yardımını indir."

Sonra askerleri düzene koydu. Berâ devamla der ki: "Vallahi, biz savaş kızıştı mı Resulullah *(aleyhissalâtu vesselâm)*'a sığınırdık.Bizim cesurumuz Resulullah *(aleyhissalâtu vesselâm)*'la aynı hizada durabilendi." [Buhârî, Megîzî 54, Cihâd 52, 61, 97, 167; Müslim, Cihâd 79, (1776); Tirmizî, Cihâd 15, (1688).]

4292 ٥ – وَعَنْ سَلَمَةَ بْنِ الأكْوَعِ رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُ قَالَ: [أتَى النَّبِىَّ ﷺ عَيْنٌ مِنَ الْمُشْرِكِينَ وَهُوَ فِي سَفَرٍ فَجَلَسَ عِنْدَ أصْحَابِهِ يَتَحَدَّثُ. ثُمَّ انْفَتَلَ. فَقَالَ رَسُولُ اللّٰهِ ﷺ: اطْلُبُوهُ فَاقْتُلُوهُ، فَقَتَلْتُهُ. فَنَفَّلَنِي رَسُولُ اللّٰهِ ﷺ سَلَبَهُ]. أخرجه الشيخان وأبو داود.

5. (4292)- *Seleme İbnu'l-Ekva* (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah *(aleyhissalâtu vesselâm)* bir seferde iken yanına bir düşman gözcüsü uğradı. Ashabla konuşmaya oturdu. Sonra birden sıvıştı:

Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm):

"Onu yakalayın ve öldürün!" emir buyurdu. Ben (yakalayıp) öldürdüm. Resulullah *(aleyhissalâtu vesselâm)* seleb'ini bana verdi." [Buhârî, Cihâd 173; Müslim, Cihâd, 45, (1754); Ebû Dâvud, Cihâd 110, (2654).]

4293 ٦ - وَعَنْ أَنَسٍ رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُ قَالَ: [اتَّخَذَتْ أُمُّ سُلَيْمٍ خَنْجَراً أَيَّامَ حُنَيْنٍ فَكَانَ مَعَهَا. فَقَالَ لَهَا النَّبِيُّ ﷺ: مَا هٰذَا يَا أُمَّ سُلَيْمٍ فَقَالَتْ: اتَّخَذْتُهُ إِنْ دَنَا مِنِّي أَحَدٌ مِنَ الْمُشْرِكِينَ بَقَرْتُ بَطْنَهُ. فَجَعَلَ ﷺ يَضْحَكُ. فَقَالَتْ يَا رَسُولَ اللّٰهِ أَقْتُلْ مَنْ بَعْدَنَا مِنَ الطُّلَقَاءِ الَّذِينَ انْهَزَمُوا بِكَ. فَقَالَ رَسُولُ اللّٰهِ ﷺ: يَا أُمَّ سُلَيْمٍ إِنَّ اللّٰهَ قَدْ كَفَى وَأَحْسَنَ]. أخرجه مسلم وأبو داود.

6. (4293)- *Hz. Enes* (radıyallahu anh) anlatıyor: "(Annem) Ümmü Süleym, Huneyn savaşı sırasında bir hançer temin etmişti, yanından ayırmıyordu. Resulullah *(aleyhissalâtu vesselâm)* [hançeri görünce] sordu:

"Ey Ümmü Süleym, şu da ne?"

"Bunu, müşriklerden biri bana yaklaşacak olursa karnına saplamak için temin ettim!" dedi. *Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)* bu söz üzerine gülmeye başladı. Ümmü Süleym:

"Ey Allah'ın Resûlü, sizinle olup da şu Tulekâ'dan hezimete uğrayan bizim dışımızdakileri öldür!" dedi. Resulullah *(aleyhissalâtu vesselâm):*

"Ey Ümmü Süleym, şurası muhakkakki Allah bize kâfi geldi ve iyi yaptı" buyurdu." [Müslim Cihâd 134, (1809); Ebû Dâvud, Cihâd 147, (2718).]

AÇIKLAMA:

Huneyn Gazvesi, Mekke Fethi'nin hemen akabinde vukua gelıştir. Yani sekizinci hicri yılın şevval ayının 13'ünde, Huneyn, Mekke'ye üç gece mesâfede bir vadinin adıdır.

Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) Mekke'yi fethedince, Hevâzin ve Sakif eşrafı birbirlerine ziyaretler yaparak, müslümanlara karşı tedbire ve ordu hazırlamaya karar verirler. Sorumluluk, otuz yaşlarındaki Havazin lideri *Mâlik İbnu Avf en-Nasrî*'ye tevdi edilir.

Onun emriyle bütün malları, kadınlar, çocuklar savaş meydanına getirilecektir. Böylece *Evtâs*'a toplanırlar. Diğer imdad kuvvetleri de gelir ve Resulullah'ın üzerine yürümeye karar verirler. Resulullah haberlerini

alınca Şevval'ın yedisinde onikibin kişi Mekke'yi terkeder. Bunun onbini Medine'den gelenler, ikibini de Mekkelidir. İslam ordusunda çok sayıda müşrik de vardır.

Hz. Ebû Bekir bu büyük kitleyi görünce:

"Bugün azlıktan dolayı bize galebe çalınamaz" der.

Hüneyn savaşının ilk karşılaşmasında en önde yer alan Benî Süleym süvarileri bozguna uğrar. Onları Mekkeli Tulekâ takip eder, bunlar da dağılır. Çünkü Hevazinliler dar bir geçitte müslümanların görmeyeceği şekilde saklanıp hep birlikte ok yağmuruna tutarlar. Neye uğradığını şaşıran atlılar birden dağılır. Derken onları takiben diğer askerler de bozguna uğrarlar. Savaş meydanını terketmeyen, Uhud'da olduğu üzere, yine Resulullah *(aleyhissalâtu vesselâm)* ve birkaç yakını, Huneyn'de Resulullah'ın yanından ayrılmayanları *İbnu'l-Esir* ismen verir: *"Abbas İbnu Abdilmuttalib, Ali İbnu Ebi Talib, Fadl İbnu Abbâs, Ebû Süfyân İbnu'l-Haris İbni Abdilmuttalib, Rebi'a İbnu'l-Haris İbni Abdilmuttalib, Ebû Bekr, Ömer, Üsâme İbnu Zeyd* radıyallahu anhüm.

Resulullah şöyle seslenir: *"Ey Allah'ın ve Rüsûlünün yardımcıları! Ben Allah'ın kulu ve Resûlüyüm!"* Ayrıca sesçe gür olan Abbâs (radıyallahu anh)'a emrederek bağırtır: "Ey Ensâr, ey (Hudeybiye'de) Semüre (ağacı altında) bey'at edenler! Ey Bakara suresi ashabı!

Bu çağrıya ashab icabet eder, yavaş yavaş *(aleyhissalâtu vesselâm)*'ın etrafında toparlanıp müşriklerin üzerine saldırırlar. Resulullah-da Abbas'tan bir avuç çakıl ister, "Yüzleriniz sürtülsün!" diyerek müşriklerin suratına fırlatır. Hepsinin gözüne eser-i mucize olarak bir avuç toprak isabet eder. O gün Cenab-ı Hak melekten askerlerle yardım gönderir. Meleklerin başlarına, bir ucu iki omuz arasına sarkan kırmızı sarıklar koymuş olarak göründükleri rivayet edilir.

Kalplerine korku çöken müşrikleri münzehim olarak dağılırlar. Resulullah kaçanların peşini takip ettirir: "Kim birisini öldürür ve de isbatlarsa seleb'i onundur" buyurur. Sonradan on kişiyi öldürdüğünü isbatlayanlar çıkar. Kaçanlar kovalanır. Kovalıyanlardan biri *Seleme İbnu'l-Ekva*'dır. Onun hikayesi 4268 numaralı hadiste uzunca, kendi ağzından anlatıldı.

Bu savaşta çok miktarda mal ve esir ele geçirildi. Esir sayısı 6 bin kadardı. 24 bin deve, 40 bin koyun, 4 bin okiyye gümüş vardı.

Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm), bu ganimeti daha ziyade müellefe-i kulûb'a verdi. Yani, Mekke'nin fethiyle müslüman olmuş, kalple-

rine İslâm gerçek manada girmemiş olan Tulekâ'ya verdi. Onları tam olarak İslâm'a kazanmak istiyordu. *Resulullah*'ın nazarında Mekkelilerin ehemmiyeti vardı. Onların gerçek şekilde kazanılması gerekiyordu. Bizans ve diğer hârici düşmanlara karşı yapılacak savaşlarda başarı için merkezin sağlam olması gerekiyordu. Merkez de öncelikle Kureyş'e, Mekkelilere bağlı idi. Bunların ileri gelenlerine daha çok olmak üzere bol bol verdi. Gerçekten birkaç gün öncesine kadar İslam'ın en azılı düşmanları olan bu Kureyşliler, mağlub edilmiş olmalarına rağmen affedilmiş, malları ve canları bağışlanmış olmaktan başka şimdi de servete garkediliyorlardı:

Ebû Süfyân İbnu Harb'e 40 okiyye gümüş, 100 deve;

Hakîm İbnu Hizâm'a 200 deve;

Nasr İbnu Hâris İbni Kelde'ye 10 deve;

Esîd İbnu Câriye'ye 100 deve;

Alâ İbnu'l-Hârise'ye 50 deve;

Mahreme İbnu Nevfel'e 50 deve;

Hâris ibnu Hişâm'a 100 deve;

Sa'îd İbnu Yerbû'a 50 deve;

Safvân İbnu Ümeyye'ye 100 deve;

Kays İbnu Adiyy'e 100 deve;

Süheyl İbnu Amr'a 100 deve...

Bu liste uzundur. *İbnu'l-Esir* bu verilenin humus'tan olduğu görüşünü tercih eder. Ayrıca her askere dört deve, kırk koyun pay düşer. Atlı olanlar 12 deve, 120 koyun alır. Çünkü atları için iki hisse daha alıyorlar.

Havazin'den bir hey'et gelerek, esirlerin bağışlanmasını taleb eder. Heyette Resulullah'ın süt amcası Bürkan da var. Resulullah mal veya kadın ve çocuklardan birini tercih etmelerini söyler. Kadın ve çocuklarını tercih ettiklerini bildirirler. Aleyhissalâtu vesselâm *"Bana ve Abdulmuttaliboğullarına ait olanları bağışladım"* der. Diğer müslümanlardan bir kısmı Resûllerinin sünnetine ittibaen kendilerine düşen köleleri bağışlarlar. Bağışlamayanlarınkini de Resulullah, en kısa zamanda ödemek üzere borç mukabili bağışlatır. Böylece Hevazinliler de İslam'a dahil olurlar.

Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın, bu bedevî ve Kureyşlilere bol bol verdiğini, kendilerini ihmal etmiş olduğunu gören Ensar duruma üzülür ve bazı hoş olmayan değerlendirmelerde bulunurlar. Bu durum kulağına gelince, Aleyhissalâtu vesselâm Ensarı toplayarak onlara doku-

naklı bir hitabede bulunur. Ensar gözyaşları dökerek pişmanlık izhar ederler. Resulullah konuşmasında, bunların gönlünü alarak İslâm'a kazandırmak için "dünyalık" verdiğini, kendileri için Allah ve Resûlü'nün sevgi ve rızasının daha üstün olduğunu ifade eder. 4290 numaralı hadiste bu hadiseye temas edilir.

Huneyn savaşının bidayetindeki mağlubiyetin -Kur'an'ın teyidiyle- sayı çokluğuna güvenmek ve kesretle övünmekten ileri gelmiştir. Ayet-i Kerime şöyle buyurur. (Meâlen): **"Andolsun ki, Allah size birçok yerlerde ve çokluğunuzun sizi böbürlendirdiği, fakat bir faydası da olmadığı yeryüzünün geniş olmasına rağmen size dar gelip de bozularak arkanıza döndüğünüz Huneyn gününde yardım etmişti. Bozgundan sonra Allah, Peygamberine, mü'minlere güvenlik verdi ve görmediğiniz askerler indirdi, inkar edenleri azâba uğrattı. İnkârcıların cezası budur"** (Tevbe 25-26).

Bu ayetle ilgili olarak yüce Tâbiî Mücahid şu açıklamayı yapmıştır: "Bu ayet, Allah'ın mü'minlere olan fazlını, onlara gönderdiği ihsanını, peygamberleriyle beraber yaptıkları savaşlarda birçok yerlerde tecelli eden nusretini bildiren ilk ayettir. Ayet, zaferin Allah nezdinden ve O'nun te'yidi ve takdiri ile olduğunu müslüman askerlerin sayılarıyla olmadığını belirtmekte, müslümanlara, zaferin Allah indinden geldiğini, bunun gelmesine azlığın çokluğun tesir etmediğini, nitekim Huneyn gününde çokluklarının, onların hoşuna gitmesine rağmen bir işlerine yaramadığını, Resulullah'la sebat eden az bir miktarı hâriç, hepsinin arkalarına dönüp bozguna uğradıklarını, sonra Allah'ın Resûlüne ve O'nunla sebat eden mü' minlere gelen yardımıyla zafere ulaştıklarını ifade etmektedir."

İbnu Kesir bir de ayet zikrederek bu meseleyi vurgular: **"Evet, zafer sadece ve sadece Allah'ın katındandır ve O'nun yardımıyladır. Savaşanlar az da olsa zafer gelebilir, nice az cemaat Allah'ın izni ile çok cemaate galebe çalmıştır. Allah sabredenlerle beraberdir"** (Bakara 249). Ahmed İbnu Hanbel'in bir rivayetinde Resulullah şöyle buyurmuştur: *"En hayırlı arkadaş grubu dörttür, en hayırlı askeri birlik dörtyüzdür, en hayırlı ordu dörtbindir. Onikibin kişiye azlığı sebebiyle galebe çalınmayacaktır."*

Huneyn ile ilgili kitabımıza alacağımız son mütalaalar ise M. Fethullah Gülen Hocaefendi'ye ait.

..Ve Huneyn Bâdiresi

Mekke'nin fethiyle, ortada duran ve hangi taraf galebe çalarsa o ta-

rafa meyletmeye kararlı bulunan kabileler, teker teker İslâm'a dehâlet etmeye başladılar. Bu gelişme Sakîf ve Havâzin kabileleri arasında hazımsızlığa sebebiyet vermişti. Daha fazla gelişmeye fırsat vermemek için hemen harekete geçtiler ve çölde buldukları çapulcularla beraber 20-30 bin kişilik bir ordu kurdular.(34)

Allah Resûlü, istihbarat için Abdullah b. Ebi Hadred (ra)'i bu kabilelerin arasına göndermişdi. Abdullah, elde ettiği bütün ma'lûmatla Allah Resûlü'ne geldi ve durumu rapor etti. Sakîf ve Havâzin kabileleri, büyük bir ordu ile Huneyn'de mevzilenmişlerdi.

Bu her iki kabile de cesaret ve atıcılıkları ile meşhurdu. Ok atmada hepsi de usta sayılırlardı. Bunlara karşı, ekseriyeti yeni müslüman ve genç bir orduyla mukâbele etmek icab ediyordu. Öyle de oldu. Allah Resûlü, derhal Huneyn'e doğru yürüyüş emri verdi. Yoksa, herşey müslümanların aleyhine dönebilirdi. Zira, bu kabileler şayet Mekke'ye kadar gelme fırsatı bulurlarsa, Mekke'de bozgunculuk için fırsat bekleyenlere, bekledikleri fırsat verilmiş olacaktı. Aynı zamanda, çokları itibariyle onurları rencide olmuş Mekke'nin yeni müslümanları, düşmana karşı kavga verirlerse, bu hem onların uzak ihtimal de olsa, sarsıntı geçirmelerini önleyecek hem de kalplerinde İslâm'ın oturaklaşmasını hızlandıracak ve onları iyiden iyiye İslâm'a perçinleyecekti.

Huneyn'e 12.000 askerle gidildi. Bunlardan 2.000 kadarı yürekten müslüman değildi. Diğerlerinin ise çoğu genç ve tecrübesizdi. Bu gençlerin başında da *Hâlid b. Velid* (ra) vardı. Düşman "U" şeklinde mevzilenmişti. İslâm ordusunun öncü kuvvetleri ya farkında olmadan ya da bilerek bu "U" nun içine girdiler. Ansızın gelen ok yağmuru sebebiyle de geri çekilmek zorunda kaldılar. Zira çoğunlukla zırhları yoktu, oklar da çok şiddetli ve isabetli geliyordu. Eğer "U" nun içine bilerek girildi ise, geri çekiliş, bir harp oyunuydu. Nitekim okçular, müslümanların kaçtığını görünce, sevinç çığlıkları atarak yerlerinden çıkmış ve kaçanları takibe koyulmuşlardı. Tabii farkına varmadan, bir kıskaç içine girmiş oldular. Ve, taarruz eden bu güçler ricate mecbur kaldılar. Derken, birkaç saat içinde ölenler ölmüş, kaçanlar da Taif'e sığınmak zorunda kalmışlardı.(35)

Huneyn'in başında da, aynen Uhud'un ortasında olduğu gibi zahiren bir hezimet yaşanmıştı. Ancak Allah Resûlü, bu en zor durumda dahi fıtrî cesâreti ve müthiş fetânetiyle hâdiselerin akışını değiştirmiş ve

34- İbn Kesir, el-Bidâye, 4/368-372.

35- İbn Kesir, el-Bidâye, 4/373 vd.

Cenâb-ı Hakk'ın lütfuyla mutlak bir mağlubiyeti, parlak bir zafere çevirmesini bilmişti.

Peygamberimiz, tam İslâm ordusundaki panik esnasında ileriye atıldı. Öyle ki, Hz. Abbas (ra), Allah Resûlü'nün bindiği hayvanın gemini zor zabtediyor ve O'nun düşman safları arasına girmesine mâni olmaya çalışıyordu. O ise en gür sesiyle:

اَنَا النَّبِيُّ لاَ كَذِبْ اَنَا ابْنُ عَبْدِ الْمُطَّلِبْ

"Ben nebîyim bunda yalan yok. Ve ben Abdülmuttalib'in torunuyum.." diyordu.[36]

Bunun üzerine Efendimiz'in emrine binâen *Hz. Abbas* (ra), *Huneyn*'de sesini, yükseltebildiği kadar yükseltip o gür sesiyle "Ey Semure ağacının altında biat etmiş Sahabiler! Neredesiniz?!" diyerek nida etti.

Daha sonra Hz. Peygamber'in sesini ve çağrısını duyan bütün müslümanlar, Allah Resûlü'nün etrafında toplandılar.. mağlubiyet aşıldı ve zafere ulaşıldı.[37]

Burada bir noktaya işaret etmeden geçemeyeceğim: Allah Resûlü, 18 gazâya iştirak etmiş ve hepsinde de büyük zaferler kazanmıştı. Ancak, benim kanaatım odur ki, *Uhud* ve *Huneyn*, O'nun askerî dehasını gösterme açısından diğerlerinden daha parlak, daha muhteşem zaferlerdi. Çünkü diğerlerinde, O'nun hafizasında plânladığı şeyler aynen tahakkuk etmiş olduğundan, Allah Resûlü, hiç zorlanmamış, neticeye gayet rahat ulaşmıştı. Halbuki, bu iki muharebede beklenmedik hâdiseler zuhûr etmiş, O'nun ilk plânları çarpıtılmış, düşmana fırsat verilmiş, ama buna rağmen, netice yine zaferle noktalanmıştır. Beklenmedik hâdiseler de O'nun hiçbir dahli yoktur. Öyleyse, mutlak bir hezimetten kurtulup, parlak bir zafer elde ettiği Uhud ve Huneyn, O Kumandan-ı Zîşan'ın askerî dehâsının en parlak bir buududur.[*]

❑ EVTAS GAZVESİ

4294 ١ - عَنْ أبِي مُوسَىٰ رَضِيَ اللّٰه عَنْهُ قَالَ: [لَمَّا فَرَغَ رَسُولُ اللّٰه ﷺ مِنْ حُنَيْنٍ بَعَثَ أبَا عَامِرٍ رَضِيَ اللّٰه عَنْهُ عَلَى جَيْشٍ إلَى أوْطَاسٍ فَلَقِيَ دُرَيْدَ بْنَ الصِّمَّةِ فَقُتِلَ دُرَيْدٌ وَهَزَمَ

36- Buharî, Cihad,, 52; Müslim, Cihad, 78.

37- İbn Kesir, el-Bidâye, 4/373 vd.

(*) M. Fethullah Gülen, Sonsuz Nur 2/111-113.

اللّٰهُ أَصْحَابَهُ. وَكُنْتُ مَعَ أَبِي عَامِرٍ فَرُمِيَ فِي رُكْبَتِهِ بِسَهْمٍ. فَانْتَهَيْتُ إِلَيْهِ فَقُلْتُ: يَا عَمِّ مَنْ رَمَاكَ؟ فَأَشَارَ إِلَى شَخْصٍ فَقَصَدْتُ لَهُ فَلَحِقْتُهُ. فَلَمَّا رَآنِي وَلَّى: فَاتَّبَعْتُهُ. وَجَعَلْتُ أَقُولُ: أَلاَ تَسْتَحِي؟ أَلاَ تَثْبُتُ؟ فَكَفَّ. فَاخْتَلَفْنَا ضَرْبَتَيْنِ بِالسَّيْفِ فَقَتَلْتُهُ. ثُمَّ قُلْتُ لأَبِي عَامِرٍ: قَتَلَ اللّٰهُ صَاحِبَكَ. قَالَ: فَانْزِعْ هٰذَا السَّهْمَ. فَنَزَعْتُهُ فَنَزَا مِنْهُ الْمَاءُ. فَقَالَ: يَا ابْنَ أَخِي اقْرَإِ النَّبِيَّ ﷺ مِنِّي السَّلاَمَ وَقُلْ لَهُ يَسْتَغْفِرْ لِي. وَاسْتَخْلَفَنِي أَبُو عَامِرٍ عَلَى النَّاسِ. فَمَكَثَ يَسِيراً ثُمَّ مَاتَ. فَلَمَّا رَجَعْتُ أَخْبَرْتُ النَّبِيَّ ﷺ فَدَعَا بِمَاءٍ فَتَوَضَّأَ ثُمَّ رَفَعَ يَدَيْهِ، وَرَأَيْتُ بَيَاضَ إِبْطَيْهِ. ثُمَّ قَالَ: اللّٰهُمَّ اغْفِرْ لِعُبَيْدٍ أَبِي عَامِرٍ. اللّٰهُمَّ اجْعَلْهُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ فَوْقَ كَثِيرٍ مِنْ خَلْقِكَ، أَوْ مِنَ النَّاسِ. فَقُلْتُ: وَلِي فَاسْتَغْفِرْ. قَالَ: اللّٰهُمَّ اغْفِرْ لِعَبْدِ اللّٰهِ بْنِ قَيْسٍ ذَنْبَهُ، وَأَدْخِلْهُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ مُدْخَلاً كَرِيماً. قَالَ أَبُو بُرْدَةَ: إِحْدَاهُمَا لأَبِي عَامِرٍ، وَالأُخْرَى لأَبِي مُوسَى]. أخرجه الشيخان.

1. (4294)- *Hz. Ebû Musa* (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah *(aleyhissalâtu vesselâm)* Huneyn Gazvesi'nden fâriğ olunca, Ebû Âmir (radıyallahu anh)'ı bir askeri birliğin başında Evtas'a gönderdi. Ebû Âmir, orada Dureyd İbnu's-Sımme ile karşılaştı. Dureyd öldürüldü, Allah da adamlarını hezimete uğrattı. (O sırada) ben Ebû Amir ile beraberdim. Dizine bir ok atıldı. Yanına gelip:

"Bu oku sana kim attı?" diye sordum. Bana bir şahsı işâret ederek (ok atanı) gösterdi. Ona yönelip yanına vardım. Beni görünce kaçtı. Ben de peşine düştüm.

"Utanmıyor musun, durmuyor musun?"diye peşinden bağırmaya başladım. Birden durdu. Karşılıklı olarak bir-iki kılıç salladık. Derken ben onu öldürdüm. Sonra gelip Ebû Amir'e:

"Allah seninkinin canını aldı!" dedim.

"Hele şu oku bir çek!" dedi. Ben oku çektim. (Okun yerinden) su çıktı.

"Ey kardeşimin oğlu, dedi. Resulullah *(aleyhissalâtu vesselâm)*'a benden selam söyle, benim için Allah'tan mağfiret deyiversin."

Ebû Amir, birliğin komutanlığını bana devretti. Bir müddet durup sonra vefat etti. Dönünce, durumdan *Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)*'a bilgi verdim. Bir miktar su getirtti, abdest alıp ellerini kaldırdı. Koltuk altlarının beyazlığını gördüm. Sonra şöyle dua etti:

"Allahım, Ubeyd Ebû Âmir'e mağfiret buyur. Allahım, Kıyamet günü onu, onun derecesini kullarının -veya insanların- birçoğunun derecesinden üstün tut!"

"(Ey Allah'ın Resûlü) benim için de istiğfar ediver!" dedim.

"Allahım, Abdullah İbnu Kays'ın günahını mağfiret et! Onu, kıyamet günü iyi bir yere koy!" dedi. Ebû Bürde der ki:

"O iki duadan biri Ebû Âmir içindi, diğeri de Ebû Musa içindi." [Buhârî, Megâzî 55, Cihâd 69, Da'avat 49; Müslim, Fedailü's Sahâbe 165, (2498).]

AÇIKLAMA:

1- Bu hâdise, *Huneyn savaşı*'nın devamını anlatmaktadır. Huneyn savaşını anlatırken Huneyn'de bozguna uğrayan müşriklerin kaçtığını, Resulullah'ın da kaçanları kovalattığını belirtmiştik. Şu halde sadedinde olduğumuz rivayet, *Ubeyd İbnu Süleym* adındaki Ebû Âmir komutasında bir birliğin, *Huneyn*'den kaçarak Evtas'a gelip toparlanmaya çalışanların peşinden gönderilme hikâyesini anlatmaktadır.

2- *Ebû Amir, Ebû Musa el-Eş'arî*'nin amcasıdır.

3- Bazı müellifler Evtâs'ın Huneyn olduğunu söylemiş ise de, tahkik bunu doğrulamamıştır. Müdakkik alimler Hevazin'den kaçanların bir kısmı Evtâs'a, bir kısmı Tâif'e, bir kısmı da Büceyle'ye gittiğini, Evtas'a, Ebû Âmir'i gönderirken, kendisinin de Tâif'e yöneldiğini belirtirler.

4- *İbnu Hacer*, burada öldürüldüğü belirtilen Düreyd'in meşhur câhili şâirlerinden olduğunu, öldüğünde 120, hatta 160 yaşında olduğunun söylendiğini belirtir.

❑ TAİF GAZVESİ

4295 ١ – عَنِ ابْنِ عُمَرَ رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُما قَالَ: [لَمَّا حَاصَرَ النَّبِيُّ ﷺ الطَّائِفَ فَلَمْ يَنَلْ مِنْهُمْ شَيْئاً. قَالَ: إنَّا قَافِلُونَ غَداً إنْ شَاءَ اللّٰهُ فَثَقُلَ عَلَيْهِمْ. فَقَالُوا: نَذْهَبُ وَلاَ نَفْتَحُهُ، وَقَالَ مَرَّةً: نَقْفُلُ. فَقَالَ: اغْدُوا عَلَى الْقِتَالِ. فَغَدَوْا فَأَصَابَهُمْ جِرَاحٌ. فَقَالَ: إنَّا قَافِلُونَ غَداً إنْ شَاءَ اللّٰهُ. فَأَعْجَبَهُمْ فَضَحِكَ ﷺ]. أخرجه الشيخان.

1. (4295)- *İbnu Ömer* (radıyallahu anhümâ) anlatıyor: "Resûlullah *(aleyhissalâtu vesselâm)* Tâif'i kuşatınca hiç bir netice elde edemedi. Bunun üzerine:

"İnşaallah yarın yolcuyuz (muhasarayı kaldıracağız)" dedi. Bu Ashabın pek ağrına gitti:

"Yâni Tâif'i fethetmeden gidecek miyiz? -bir rivayette "dönecek miyiz" dediler. Aleyhissalâtu vesselâm da:

"Sabahleyin saldırın!" buyurdular. Sabahleyin saldırdılar ve birçokları yaralar aldı. Resulullah tekrar:

"Yarın inşaallah gideceğiz!" buyurdular. Bu sefer askerler memnun kaldılar. Aleyhissalâtu vesselâm (onların haline) güldü." [Buhârî, Megâzî 56, Edeb 68, Tevhid 31; Müslim, Cihâd 82, (1778).]

4296 ٢ – وَعَنْ عُثْمَانَ بْنِ أَبِي الْعَاصِ رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُ قَالَ: [لَمَّا قَدِمَ وَفْدُ ثَقِيفٍ نَزَلُوا عَلَى رَسُولِ اللّٰهِ ﷺ فَأَنْزَلَهُمُ الْمَسْجِدَ لِيَكُونَ أَرَقَّ لِقُلُوبِهِمْ: فَاشْتَرَطُوا أَنْ لاَ يُعْشَرُوا وَلاَ يُحْشَرُوا وَلاَ يُجَبُّوا. فَقَالَ ﷺ لَكُمْ أَنْ لاَ تُعْشَرُوا وَلاَ تُحْشَرُوا وَلاَ خَيْرَ فِي دِينٍ لَيْسَ فِيهِ رُكُوعٌ]. أخرجه أبو داود.

وَ«الْمُرَادُ بِالْحَشْرِ» جَمْعُهُمْ إِلَى الْجِهَادِ وَالنَّفِيرِ إِلَيْهِ.

وَبِقَوْلِهِ: «تُعْشَرُوا» أَخْذُ الْعُشُورِ مِنْ أَمْوَالِهِمْ صَدَقَةً.

وَبِقَوْلِهِ: وَ« لاَ يُجَبُّوا » بِفَتْحِ الْجِيمِ وَضَمِّ الْبَاءِ الْمُوَحَّدَةِ الْمُشَدَّدَةِ وَأَصْلُ التَّجْبِيَةِ أَنْ يَقُومَ الإِنْسَانُ مَقَامَ الرَّاكِعِ وَأَرَادُوا أَنَّهُمْ لاَ يُصَلُّونَ قَالَ الْخَطَّابِي: وَيُشْبِهُ أَنْ يَكُونَ إِنَّمَا سَمَحَ لَهُ بِالْجِهَادِ وَالصَّدَقَةِ لأَنَّهُمَا لَمْ يَكُونَا بَعْدُ وَاجِبَيْنِ فِي الْعَاجِلِ لأَنَّ الصَّدَقَةَ إِنَّمَا تَجِبُ بِانْقِضَاءِ الْحَوْلِ، وَالْجِهَادَ إِنَّمَا يَجِبُ بِحُضُورِهِ، وَأَمَّا الصَّلاَةُ فَهِيَ رَاتِبَةٌ فَلَمْ يَجُزْ أَنْ يَشْتَرِطُوا تَرْكَهَا.

2. (4296)- *Osman İbnu Ebi'l-As* (radıyallahu anh) anlatıyor: "Sakif hey'eti geldiği zaman, *Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)*'ın yanına indiler. *Aleyhissalâtu vesselâm* onları mescidde ağırladı, tâ ki kalplerini daha bir rikkate getirip müessir olsun.

Onlar (müslüman olup bey'at yapmak için) öşür alınmamasını, cihada çağrılmamalarını ve namazın kendilerine farz kılınmamasına şart koştular. Resulullah *(aleyhissalâtu vesselâm)*:

"Sizden öşür alınmasın, cihada da çağrılmayın. Ama rükusuz (namazsız) bir dinde hayır yoktur" buyurdu." [Ebû Dâvud, Harâc 26, (3026).]

4297 ٣ – وَعَنْ وَهْبِ بْنِ مُنَبِّهٍ قَالَ: [سَأَلْتُ جَابِراً رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُ عَنْ شَأْنِ ثَقِيفٍ

إذْ بَايَعَتْ. فَـقَالَ: اشْتَرَطَتْ أنْ لاَ صَدَقَةَ عَلَيْهَا وَلاَ جِهَادَ، وَأنَّهُ سَمِعَ رَسُولَ اللّهِ ﷺ يَقُولُ: سَيَصَّدَّقُونَ وَيُجَاهِدُونَ إذَا أسْلَمُوا]. أخرجه أبو داود.

3. (4297)- *Vehb İbnu Münebbih* anlatıyor: "Bey'at yaptıkları zaman Sakif'in durumu ne idi?" diye sordum.

"Sadaka (zekat=vergi) vermemeyi, cihad etmemeyi şart koştular" dedi ve Resulullah *(aleyhissalâtu vesselâm)*'ın: *"(Onlar gerçek manada müslüman olunca, kendiliklerinden) zekat da verecekler, cihâda da katılacaklar!" dediğini işittiğini söyledi."* [Ebû Dâvud, Harâc 26, (3025).]

AÇIKLAMA:

1- Taif gazvesi, Hevazin seferinin peşinden yapılan gazvelerdendir. Hevazin'de bozguna uğrayan müşriklerin bir kısmının *Taif*'e sığındığını belirtmiştik. Bunların peşine bizzat Resulullah *(aleyhissalâtu vesselâm)* düşerek Şevval ayı içerisinde *Taif* önlerine gelir. Müstahkem kaleler içinde yer alan Taifliler, bir yıllık ihtiyaçlarını tedârik etmiş olarak kapılrını kapayıp, müdafaaya geçerler. Müslümanları çekirge sürüsü gibi çok kesif ok yağmuruna tutarlar. Birçok müslümanlar oklara hedef olup yaralanırlar, oniki kişi de şehid düşer. *Said İbnu'l-Âs* ve *Abdullah İbnu Ebî Ümeyye* şehidler arasında yer alır. Bir ara ordugâhın yeri değiştirilir.

Hiçbir netice alınmadan 18 gün kuşatma sürdürülür, mancınıklarla taş atılır. *Resulullah* üzüm bağlarının kesilip yakılmasını emreder.

Taifliler, Allah ve aradaki rahm (akrabalık) adına yakma işini terketmelerini rica ederler. Resulullah: "Allah ve rahm adına o işi bırakıyorum" cevabını verir, ricayı kabul eder.

Müslümanlara katılacak kölelerin azad edileceği ilan edilir. Bir kısım köleler iltica ederler. Bunları müslümanların yanına vererek İslâm'a öğrenmeleri sağlanır.[38]

Taif kuşatmasının devamı veya kaldırılması için, Resulullah Ashabıyla istişare eder. Nevfel ibn Muaviye (radıyallahu anh): "Bunlar bir deliğe tıkılmış tilki gibidir. Beklersen fethedersin, beklemezsen de bir zarar yapacakları yok, (Çünkü her taraf İslam'a girdi, tek ve yalnız kaldılar, mecburen sana gelecekler)" der.

Resulullah muhasarayı kaldırmaya karar verir ve Hz. Ömer'le ilan ettirir. Ashab "Fethetmeden gidilir mi!" diye itiraz eder. Sadedinde

38- Bu meselede geniş bilgi 1. ciltte geçti. s. 456-457.

olduğumuz birinci hadis, bu itirazı aksettirir. Bunun üzerine Resulullah, "öyleyse sabah mukatele edelim, saldıralım" der ve saldırırlar, hiç bir müsbet netice alınmaz, üstelik yaralananlar olur. Bundan sonra gitme emri Ashabı da sevindirir, böylece kuşatma kaldırılır.

Üçüncü rivayet (4297), bir müddet sonra Resulullah'la bey'at yapmak, müslüman olmak üzere kendiliklerinden gelen heyetin hikayesini aksettirir. Görüldüğü üzere bu hey'et mağlublar olarak gelmedikleri için nazlanmak, bir kısım tavizler koparmak havasındadırlar. Resulullah *(aleyhissalâtu vesselâm)*,onların taleblerinden, henüz imanın yeteri ölçüde kalblerine girmediğini, daha ziyade siyasi bir itaat manasında bir antlaşma, bir İslamlaşma peşinde olduklarını anlar. Gerçek imanın girmesiyle kendiliğinden ortadan kalkacak imtiyazlar tanır: Cihada katılmamak, Öşür vermemek gibi. Halbuki cihad bir mü'min çin en çok arzu edilen şeydir. Öşür de öyle. Bunlar başka suretle telafi edilemeyicek kıymetli ibadetlerdir. Ancak Resulullah "namaz kılmamak", "zina etmek" gibi talebleri reddeder.

Şunu da belirtelim ki, Taiflilerin taleb ettikleri tavizlerin hepsini sadedinde olduğumuz rivayet aksettirmiyor. Başka rivayetlerde onların şu şartları ileri sürdükleri belirtilir:

1- Namazdan muaf olmalıdırlar.

2- Zekattan muaf olmalılar.

3- Tâif şehri haram olmalı.

4- Cihada katılmamalılar.

5- Putları yıkılmamalı.

6- Zina yasak olmamalı.

7- Faizli alış-veriş serbest olmalı.

8- Alkollü içkiler yasak olmamalı.

Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) bu tekliflerle gelen bir heyeti mescidde misafir eder. Hatta bir kısım müslümanlar, "Bunlar müşriktir, necistir, mescide nasıl sokulur?" gibi itirazlarda bulunurlar. Aleyhissalâtu vesselâm "Allah'ın arzını hiç bir şey kirletmez" cevabında bulunur. Taiflileri mescidde ağırlamasının sebebi, sadedinde olduğumuz hadiste "kalplerine daha müessir olmak için" denmiştir. Yani, orada okunan Kur'ân'ı dinleyecekler, Resûlullah'ın vaazlarını dinleyecekler, müslümanların konuşmalarına ve davranışlarına şahid olup bir şeyler öğrenecekler. Böylece İslâm'ı daha yakından, daha mükemmel öğrenme fırsatı bu-

lacaklar. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselam)'ın onları mescidde ağırlamaktan maksadı budur. Resûlullah onları bir müddet Medine'de tutar. Bu esnada her akşam, hiç aksatmadan belli bir saatte gelir, onlarla meşgul olur onlara İslâm'ı öğretirdi.

Sonunda, "Putu siz yıkmayın, biz yıktırırız; zina insanın şerefine yakışmaz; namazsız dinde hayır yoktur" diyerek tekliflerin bir kısmını hemen reddetmiş, cihada katılma ve zekat verme mecburiyetini kaldırmış, Tâif şehrini haram ilan edebileceklerini söylemiştir. İçki hususunda cevabı ne idi kaynaklarımız temas etmez. Faiz hususunda geçici müddet için ruhsat tanıdığı yapılan yirmiiki maddelik antlaşmadan anlaşılmaktadır.[39]

Ashab, cihad ve zekat gibi iki mühim esastan nasıl muaf tutulabilecekleri hususunda hayrete düşmüş ise de, hadiste görüldüğü üzere, Resûlullah tarafından *"...kendiliklerinden..."* bu vecibe ifa edilecektir diye açıklanır. Gerçekten de bir müddet sonra isteyerek zekatlarını ödediler, cihâda katılmak için müracaatta bulundular: Hz. Ebû Bekir'in mürdetlere karşı çıkardığı orduda Taifli bir gönüllüler birliği mevcut idi.

❑ HÂLİD İBNU VELİD RADIYALLAHU ANH'IN BENÎ CEZÎME'YE GÖNDERİLMESİ

4298 ١ - عَنْ ابْنِ عُمَرَ رَضِيَ اللهُ عَنْهُمَا قَالَ: [بَعَثَ رَسُولُ اللهِ ﷺ خَالِداً إِلَى بَنِي جَذِيمَةَ فَدَعَاهُمْ إِلَى الإِسْلاَمِ. فَلَمْ يُحْسِنُوا أَنْ يَقُولُوا أَسْلَمْنَا. فَجَعَلُوا يَقُولُونَ: صَبَأْنَا صَبَأْنَا، وَجَعَلَ خَالِدٌ يَقْتُلُ مِنْهُمْ وَيَأْسِرُ، وَدَفَعَ إِلَى كُلِّ رَجُلٍ مِنَّا أَسِيرَهُ حَتَّى إِذَا كَانَ يَوْمٌ أَمَرَ خَالِدٌ أَنْ يَقْتُلَ كُلُّ رَجُلٍ مِنَّا أَسِيرَهُ. فَقُلْتُ: وَاللهِ لاَ أَقْتُلُ أَسِيرِى، وَلاَ يَقْتُلُ رَجُلٌ مِنْ أَصْحَابِى أَسِيرَهُ. حَتَّى قَدِمْنَا عَلَى رَسُولِ اللهِ ﷺ فَذَكَرْنَاهُ لَهُ فَرَفَعَ يَدَيْهِ وَقَالَ: اللَّهُمَّ إِنِّى أَبْرَأُ إِلَيْكَ مِمَّا صَنَعَ خَالِدٌ مَرَّتَيْنِ]. أخرجه البخاري والنسائي.

«صَبَأَ» إِذَا خَرَجَ مِنْ دِينٍ إِلَى غَيْرِهِ.

1. (4298)- *İbnu Ömer* (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah *(aleyhissalâtu vesselâm)*, Hâlid radıyallahu anh'ı Benî Cezîme'ye gönderdi. (Yurdlarına varınca Hâlid) onları önce İslâm'a dâvet etti. Onlar "müslüman olduk!" demeyi güzel söyleyemediler, "Sâbî olduk, Sâbiî olduk!" dediler. Hâlid de onları öldürmeye, esir etmeye başladı. Bizden her bir

39- Bunların hikâyesi Ka'b İbnu Mâlik'in uzun bir rivayeti olarak daha önce kaydedildi. 654. hadis (4, 14).

askere esîrini verdi. Sonra bir gün geçince, herkese esirini öldürmeyi emretti. Ben:

"Vallahi ben esîrimi öldürmem! Arkadaşlarımdan da kimse esîrini öldürmez!" dedim. Resûlullah *(aleyhissalâtu vesselâm)*'a gelince, durumu haber verdik. Ellerini kaldırıp:

"Allah'ım, Hâlid'in yaptığından beriyim!" dedi ve bunu iki sefer tekrar etti." [Buhârî, Megâzî 58, Ahkâm 35; Nesâî, Âdabı'l-Kudât 16, (8, 237).]

AÇIKLAMA:

1- Bu seriyye, Mekke Fethi'nin hemen akabinde, Huneyn'e çıkmazdan önce şevval ayında vukûa geldi. Hâlid'in emrinde 350 asker vardı. Gidiş gayeleri İslâm'a davet idi, savaş değil.

2- "Sâbiî oldu" ifadesi, İslâm'ın başından beri müslüman oldu mânasında kullanılmış idi. Bu tabirin yaygınlaşmış olmasına binaen *Benî Cezîmeliler, İbnu Ömer*'in ifadesiyle "müslüman olduk" demeyi güzel telaffuz edemedikleri için –ve sâbiî olduk demek daha kolay geldiği için–, sâbiî olduk diyerek imanlarını ilan ederler. Ancak Hâlid radıyallahu anh onların kasdını anlayamadığı için taarruza geçer, öldürmeye ve esir etmeye başlar.

Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın *"Allah'ım, Hâlid'in yaptığından berîyim"* sözü, Hâlid'in, iyi tahkik etmeden, alelacele muhataplarının küfrüne hükmetmesi sebebiyledir Hâlid (radıyallahu anh)'ı aldatan husus, kelimenin zâhiri mânasıdır. صَبَأْنَا "Bir dinden çıktık diğer bir dine geçtik" demektir.

Hadisin başka kaynaklarda gelen devamına göre, *Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) Hz. Ali*'yi gönderip, yanlışlıkla öldürülen bu müslümanların her biri için fidye ödetmiştir.

❑ ABDULLAH İBNU HUZAFE ES-SEHMİ VE ALKAME İBNU MÜCEZZİZ EL MÜDLİCİ SERİYYESİ

(Buna Serriyyetü'l Ensâri de denmiştir)

4299 ١– عَنْ عَلِيِّ بْنِ أَبِي طَالِبٍ رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُ قَالَ: [بَعَثَ رَسُولُ اللّٰهِ ﷺ سَرِيَّةً وَاسْتَعْمَلَ عَلَيْهِمْ رَجُلاً مِنَ الأَنْصَارِ وَأَمَرَهُمْ أَنْ يُطِيعُوهُ. فَغَضِبَ فَقَالَ: أَلَيْسَ أَمَرَكُمُ النَّبِيُّ ﷺ أَنْ تُطِيعُونِي؟ قَالُوا: بَلَى. قَالَ: فَاجْمَعُوا لِي حَطَباً. فَجَمَعُوا فَقَالَ: أَوْقِدُوا

نَاراً. فَأَوْقَدُوهَا. فَقَالَ: ادْخُلُوهَا. فَهَمُّوا وَجَعَلَ بَعْضُهُمْ يُمْسِكُ بَعْضاً وَيَقُولُونَ إِنَّمَا فَرَرْنَا إِلَى النَّبِيِّ ﷺ مِنَ النَّارِ فَمَا زَالُوا حَتَّى خَمَدَتِ النَّارُ، فَسَكَنَ غَضَبُهُ. فَبَلَغَ النَّبِيَّ ﷺ. فَقَالَ: لَوْ دَخَلُوهَا مَا خَرَجُوا مِنْهَا إِلَى يَوْمِ الْقِيَامَةِ. لاَ طَاعَةَ فِي مَعْصِيَةِ اللّٰهِ، إِنَّمَا الطَّاعَةُ فِي الْمَعْرُوفِ]. أخرجه الخمسة إلا الترمذي.

1- (4299)- *Ali İbnu Ebî Tâlib* (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah *(aleyhissalâtu vesselâm)* bir seriyye gönderdi ve birliğin başına Ensâr' dan bir zat koydu ve askerlere komutanlarına itaat etmelerini emretti. (Sefer esnasında komutan, bir meseleden) öfkelenip:

"Resûlullah *(aleyhissalâtu vesselâm)* bana itaat etmenizi emretmedi mi?"dedi. Hepsi de: "Evet emretti!" dediler.

"Öyleyse, dedi, derhal bana odun toplayın!" Hemen odun toplanmıştı. Bu sefer:

"Ateş atın!" emretti. Ashab (odun yığınına) ateş attı. Komutan:

"İçine girin!" emretti. Girmek üzere ilerlediler. Ancak birbirlerinden tutup:

"Biz, ateşten kaçarak Resûlullah *(aleyhissalâtu vesselâm)*'a geldik (şimdi ateşe girmemiz olur mu?)" diyerek girmediler. Öyle durdular. Ateş söndü. Komutanın da öfkesi geçti. Bu vak'a Resûlullah *(aleyhissalâtu vesselâm)*'a intikal edince:

"Eğer girselerdi, Kıyamet gününe kadar bir daha ondan çıkamazlardı! Allah'a isyanda (kula) itaat yok! Taat ma'ruftadır!" buyurdular! [Buhârî, Megâzi, 59, Ahkâm, 4, Haberu'l-Vâhid 1; Müslim, İmâret 40, (1840); Ebû Dâvud, Cihâd 96, (2625); Nesai, Bey'at 34, (7, 159).]

AÇIKLAMA:

1- Rivayette, komutanın kim olduğu ve hangi seriyyeye gönderildiği belli değildir. Hadisin *Buhârî*'deki veçhi böyledir Ancak, başka vecihlerinde, komutan(lar)ın ve serriyyenin mahiyeti ortaya çıkar. Fakat, bazı ihtilaflardan hâlî değildir. *İbnu Sâd*'ın kaydına göre bu hâdise dokuzuncu hicrî senenin Rebuülahir ayında cereyan eder. Resûlullah *(aleyhissalâtu vesselâm)*'a, Cidde yakınlarında bir grup Habeşlilerin görüldükleri haberi ulaşır Bunun üzerine derhal 300 kişilik bir askeri birliği *Alkame İbnu Mücezziz* komutasında yola çıkarır. Birlik deniz kenarına kadar iner. Habeşliler onları görünce kaçarlar. Seriyyeden dönüşte, askerler ev-

lerine dönme hususunda istîcâl gösterirler. Buna kızan Abdullah İbnu Huzâfe, acele edenlere ateş yaktırıp içine girmelerini emreder.

İbnu İshâk'a göre ise, bu kıssanın sebebi, Zû-Karad gazvesinde, Vakkas *İbn Mücezziz*'in öldürülmüş olması seebiyle, Alkame İbnu Mücezziz'in intikam almak istemesi, Resûlullah *(aleyhissalâtu vesselâm)*'ın da onu bu seriyyeye göndermesidir.

Görüldüğü üzere, iki rivayet arasında te'lifi kolay olmayacak ihtilaf mevzubahis. *İbnu Hacer*, "İki ayrı seriyye olabilir" diyerek ihtilafı gidermeye çalışır. Nitekim bu ihtimali güçlendiren husus seriyye komutanlarının da farklı olmasıdır. Ayrıca يَاأَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا أَطِيعُوا اللَّهَ وَأَطِيعُوا الرَّسُولَ "**Ey iman edenler, Allah'a itaat edin, Resûle ve sizden olan emir sahiplerine de itaat edin)** (Nisa 59) ayetinin Adullah İbnu Huzâfe hakkında indiğini ifade eden bir Buhârî hadisi de vak'aların farklı olduğuna delil kabul edilmiştir.

❑ HZ. EBU MUSÂ VE MUÂZ'IN YEMEN'E GÖNDERİLMESİ

(Veda Haccından önce)

4300 ١ - عَنْ أَبِي مُوسىٰ رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُ قَالَ: [بَعَثَنِي رَسُولُ اللّٰهِ ﷺ وَمُعَاذاً رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُ إِلى الْيَمَنِ. فَقَالَ: ادْعُوا النَّاسَ، وَبَشِّرَا وَلاَ تُنَفِّرَا، وَيَسِّرَا وَلاَ تُعَسِّرَا، وَتَطَاوَعَا وَلاَ تَخْتَلِفَا. فَقَدِمْنَا الْيَمَنَ، فَكَانَ لِكُلِّ وَاحِدٍ مِنَّا قُبَّةٌ يَنْزِلُهَا عَلى حِدَةٍ، وَكَانَ يَتَزَاوَرَانِ. فَأَتىٰ مُعَاذٌ أَبَا مُوسىٰ رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُمَا فَإِذَا هُوَ جَالِسٌ فِي فِنَاءِ قُبَّتِهِ وَإِذَا يَهُودِيٌّ قَائِمٌ عِنْدَهُ يُرِيدُ قَتْلَهُ. فَقَالَ: يَا أَبَا مُوسىٰ! مَا هٰذَا؟ فَقَالَ: كَانَ يَهُودِياً فَأَسْلَمَ، ثُمَّ رَجَعَ إِلى يَهُودِيَّتِهِ. فَقَالَ: مَا أَنَا بِجَالِسٍ حَتَّى تَقْتُلَهُ، فَقَتَلَهُ ثُمَّ جَلَسَا يَتَحَدَّثَانِ فَقَالَ: مُعَاذٌ: يَا أَبَا مُوسىٰ كَيْفَ تَقْرَأُ الْقُرْآنَ؟ قَالَ: أَتَفَوَّقُهُ تَفَوُّقاً عَلى فِرَاشِي، وَفِي صَلاَتِي، وَعَلى رَاحِلَتِي ثُمَّ قَالَ أَبُو مُوسىٰ لِمُعَاذٍ: كَيْفَ تَقْرَأُ أَنْتَ؟ فَقَالَ: سَأُنَبِّئُكَ بِذٰلِكَ، أَمَّا أَنَا فَأَنَامُ ثُمَّ أَقُومُ فَأَقْرَأُ، وَأَحْتَسِبُ فِي نَوْمَتِي مَا أَحْتَسِبُ فِي قَوْمَتِي]. أخرجه الخمسة إلا الترمذي.

قَوْلُهُ: «أَتَفَوَّقُهُ تَفَوُّقاً» أي أقرؤه شيئاً بعد شيء ووقتاً بعد وقت، من فواق الناقة وهو أن تحلب ثم تترك ساعة حتى تدر ثم تحلب.

1. (4300)- *Ebû Musâ* (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah *(aleyhissalâtu vesselâm)*, Beni ve Muaz (radıyallahu anh)'ı Yemen'e gönderdi ve şu tenbihte bulundu: *"İnsanların dine (tatlılıkla) davet edin. Müjdeleyin, nefret ettirmeyin.Kolaylaştırın, zorlaştırmayın. Uyumlu olun geçimsiz olmayın."*

Biz Yemen'e vardık. Her ikimizin ayrı birer çadırı vardı, çadırlarımızı müstakilen kullanıyorduk. Birbirimize ziyaretlerimiz olur, (birleşirdik. Bir seferinde) Mu'âz, *Ebû Musâ* (radıyallahu anh)'a geldi. *Ebû Musâ,* çadırının önünde oturuyordu. Yanında [zincire vurulmuş], öldürmek istediği bir yahudi duruyordu.

"Ey Ebû Musâ, nedir bu manzara (ne oluyor?)" dedim.

"Bu bir yahudidir, müslüman olmuştu, tekrar yahudiliğe döndü" dedi.

"Sen onu öldürmeyince oturmayacağım!" dedim.Kalkıp öldürdü. Sonra oturup konuşmaya başladılar. Muâz (radıyallahu anh):

"Ey Ebû Musâ, Kur'an'ı nasıl okuyorsun?"diye sordu.

"Yatağımın üzerinde, namazımda, bineğimde zaman zaman (fırsat buldukça) parça parça okuyorum!" dedi. Sonra Ebû Musâ, Muâz'a:

"Ya sen nasıl okuyorsun?" diye sordu.

"Bunu sana bildireceğim: Ben uyurum, sonra kalkar Kur'an'dan okurum. Böylece uyanıkken ümid ettiğim sevabı uykumda da kazanacağımı ümid ederim" diye cevap verdi." [Buhârî, Megâzî 60, İcâre 8, İstitâbe 2, Ahkâm 7, 12; Müslim, Cihâd 7, (1733), Eşribe 71; Ebû Dâvud, Hudud 1, (4354, 4355, 4356, 4357); Nesâî, Tahâret 4, (1, 10).]

AÇIKLAMA:

1- Kitabımızın birinci cildinde (s. 452-453) Resulullah'ın Hz. Muâz'ı Yemen'e 9. hicrî senede hem muallim ve hem de müfettiş olarak gönderdiğine temas etmiş, bazı açıklamalar sunmuştuk. Sadedinde olduğumuz rivayet, Hz. Muâz'ın oradaki bir macerasını ve Kur'an okumada takip ettiği usulü aksettirmektedir.

2- Bu hadis, daha hicretin 9. yılında Yemen gibi merkeze uzak bir yerde, hadd tatbiki gibi, tamamen devlet otoritesinin ifadesi olan icraata şehadet etmesi yönüyle çok mânidardır. Bu oraların tam manasıyla merkeze bağlandığını, devlet teşkilatının ve devlet hakimiyetinin eksiksiz kurulduğunu gösterir.

3- *Hz. Muâz* şunu demek istiyor: "Ben geceyi cüzlere böldüm, bir

cüzünde okuyup yoruluyorum, bir cüz'ünde de yatıp uyuyorum. İstirahat için uyumam, kuvvet toplayıp yeniden okuyabilmem içindir. Bu sebeple istirahatle geçen zamanımda da, okuyarak geçirdiğim zamanın sevabını aynen rahmet-i ilahiye'den bekliyorum."

4- *İbnu Hacer, Ebû Musa el-Eş'arî*'ye Sıffîn hadisesindeki hakemliği sebebiyle dil uzatan bir kısım Hâricî ve Rafizilere bu hadis vesilesi ile bir cevap verir. Faidesine inanarak kısmen alıyoruz:

"TENBİH: *Ebû Musa (radıyallahu anh)'ın Yemen'e gönderilmesi Tebük gazvesinden sonra idi. Çünkü, (radıyallahu anh)'ın Tebük seferinde Resulullah'la birlikte oldğu bilinmektedir. Bu hadisle, Ebû Musâ'nın alim ve fetânet sahibi, hâzık bir kimse olduğuna istidlal edilmiştir. Eğer böyle olmasaydı Aleyhissalâtu vesselâm onu emir olarak tayin etmezdi." Resullah'tan sonra Ebû Musa'ya Hz. Ömer, Hz. Osman ve Hz. Ali'nin itimad edip vazife verdiklerini belirten İbnu Hacer şöyle devam eder: "Hariciler ve Rafizilere gelince, onlar Ebû Musâ (radıyallahu anh)'a ta'n ederler ve gaflet isnad ederler, fetânet sahibi olmadığını söylerler. Sebep de Sıffîn'de Hakem hadisesinde ondan sâdır olan durumdur. İbnu'l-Arabî ve başkaları der ki: "Gerçek şu ki, böyle bir vasfın ona nisbet edilmesini haklı çıkaracak birşey ondan sâdır olmamıştır. Ondan vaki olan hükmün özü şu idi: Sıffînde iki taraf arasında çok şiddetli bir ihtilaf gördüğü için, meselenin çözümünü, hayatta kalan Bedir ve benzeri gazvelere katılmış büyük sahâbelerden müteşekkil bir heyetin istişare ile çözmesine havale etmenin uygun olacağına içtihad etmişti. Ancak iş, bilinen şekle döküldü."*

❑ ALİ İBNU EBÎ TALİB VE HÂLİD İBNU VELİD'İN YEMEN'E GÖNDERİLMESİ

(Veda Haccından önce)

4301 ١- عَنْ بُرَيْدَةَ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ قَالَ: [بَعَثَ رَسُولُ اللهِ ﷺ عَلِيّاً إِلى خَالِدٍ رَضِيَ اللهُ عَنْهُمَا لِيَقْبِضَ مِنْهُ الْخُمُسَ فَأَعْطَاهُ فَاصْطَفَى عَلِيٌّ مِنْهَا سَبِيئَةً. فَأَصْبَحَ وَقَدِ اغْتَسَلَ لَيْلاً وَكُنْتُ أُبْغِضُ عَلِيّاً. فَقُلْتُ لِخَالِدٍ: أَلاَ تَرَى إِلَى هٰذَا؟ فَلَمَّا قَدِمْنَا عَلَى رَسُولِ اللهِ ﷺ ذَكَرْتُ لَهُ ذٰلِكَ فَقَالَ: يَا بُرَيْدَةُ أَتُبْغِضُ عَلِيّاً؟ قُلْتُ: نَعَمْ قَالَ: لاَ تُبْغِضْهُ، فَإِنَّ لَهُ فِي الْخُمُسِ أَكْثَرَ مِنْ ذٰلِكَ]. أخرجه البخاري.

«الأَصْطِفَاءُ» الاختيارُ، وهو افتعالٌ من صفوة الشَّيْءِ: أى خياره وخالصه.

« والسَّبِيئَةُ » الأمة التي سُبِيَتْ، وإنَّمَا أبْغض بُريدةُ علياً لأنَّهُ ظَنَّ أنَّهُ أخَذَ مَاليس له، فلمَّا أعلمه رسولُ اللهِ ﷺ أن الَّذى أخَذَهُ دون حقه أحبّه.

1. (4301)- *Hz. Büyerde* (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah *(aleyhissalâtu vesselâm)*, Hz. Ali (radıyallahu anh)'ı, humusu (ganimetin beşte birini) almak üzere Hâlid'e gönderdi. Hâlid (radıyallahu anh), humsu ona verdi. Ali, ondan (kendine) bir cariye seçti. Ali, geceleyin gusül yapmış olarak sabaha erdi. Ali'ye kızmıştım. Hâlid (radıyallahu anh)'a:

"Şunu görmüyor musun?" diye söylendim. Sonra da Resulullah *(aleyhissalâtu vesselâm)*'a gelince durumu anlattım.

"*Ey Büyerde!* buyurdular, *sen Ali'ye kızıyor musun?*"

"Evet!" dedim.

"*Kızma!* buyurdular, *zira onun humustaki hissesi aldığından fazladır.*" [Ondan sonra Ali en çok sevdiğim insan oldu.]" [Buhârî, Megâzi, 61.]

AÇIKLAMA:

1- Bu rivayette, *Hz. Hâlid*'in savaşta elde ettiği ganimetin taksimi için *Hz. Ali*'nin vazifelendirildiği görülmektedir. Veda Haccı'ndan önce gerçekleştirilen bu seferden *Hz. Ali* hacc esnasında dönüp bir kısım develer getirecek ve Veda Haccına iştirak edecektir. Haccla ilgili bölümde bunu anlatmıştık. İşte bu taksim sırasında ganimetler arasında yer alan -ve hadisin başka vecihlerinde cariyelerin en güzeli olduğu belirtilen- bir cariyeyi kendine seçen *Hz. Ali*'nin şikayet edildiğini, Resulullah'ın böyle bir seçimi normal karşıladığını görmekteyiz. Üstelik Resulullah *(aleyhissalâtu vesselâm) "Ali'nin humustaki hakkı bundan da fazla"* buyurur. Humus ganimetin beşte birlik kısmıdır. Devlet hissesidir. *Âl-i Beyt*, humustan pay alır. Hz. Ali, Âl-i Beyt'ten olduğu için, o da hisse sahibidir.

2- Hadisin ortaya koyduğu bir problem var; *Hz.Ali*, cariyeyi kendisi için seçtiğinin gecesinde temasta bulunuyor. Halbuki istibrası (rahmin hamilelikten hâlî oluşunun sübûtu) aranmalı idi. Bu da bir hayız dönemi temas etmemeyi beklemeyi gerektirir. Bu soruya şu açıklama getirilmiştir: Cariye bâkire olabilir. Nitekim daha önce geçtiği üzere bâkire için istibra aranmaz. Veya Hz. Ali'nin câriyesi hayızdan yeni çıkmış olabilir. Çünkü cariyelerin istibrası, bir hayız müddetidir.

3- Hadiste dikkat çeken bir husus: Ashabın *Resulullah*'a bağlılığı; nefret, muhabbet gibi tamamen his dünyasına, iç âlemine müteallik hu-

suslarda bile Aleyhissalâtu vesselâm'ın yönlendirici rolü.. Hadiste, Büreyde Hz.Ali'ye nefret etmekte olduğu halde, Resulullah'ın "Hz.Ali'ye kızma, sen onu sev" manasındaki ifadelerinden sonra, Ali, nazarında insanların en sevgilisine dönüyor.

4- *İbnu Hacer:* "Hadiste, Hz. Peygamberin kızı üzerine cariye almanın caiz olduğunun delili var!" der. Çünkü Aleyhissalâtu vesselâm, *Hz. Ali*'nin Hz. Fâtıma (radıyallahu anhümâ) üzerine evlenmesini yasaklamıştı.

❑ ZÜ'L-HALASA GAZVESİ

4302 ١- عَنْ جَرِيرِ بْنِ عَبْدِاللهِ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ قَالَ: [قَالَ لِى رَسُولُ اللهِ ﷺ أَلاَ تُرِيحُنِى مِنْ ذِى الْخَلَصَةِ، وَكَانَ بَيْتاً فِى خَثْعَمٍ يُسَمَّى الْكَعْبَةَ الْيَمَانِيَةَ. فَانْطَلَقْتُ فِى خَمْسِينَ وَمِائَةِ فَارِسٍ مِنْ أَحْمَسَ، وَكَانُوا أَصْحَابَ خَيْلٍ، وَكُنْتُ لاَ أَثْبُتُ عَلَى الْخَيْلِ، فَضَرَبَ عَلى صَدْرِى حَتّى رَأَيْتُ أَثَرَ أَصَابِعِهِ فِى صَدْرِى، وَقَالَ: اللَّهُمَّ ثَبِّتْهُ وَاجْعَلْهُ هَادِياً مَهْدِيّاً. فَانْطَلَقَ إِلَيْهَا فَكَسَرَهَا وَحَرَّقَهَا]. أخرجه الشيخان وأبو داود.

« ذُو الْخَلَصَةِ » قِيلَ كَانَ اسْمَ صَنَمٍ لِدَوْسٍ، وكَانَ فِي ذَلِكَ الْبَيْتِ، وَقِيلَ ذُو الْخَلَصَةِ هُوَ الْبَيْتُ الَّذِى كَانَ لِخَثْعَمٍ بِالْيَمَنِ يَحُجُّونَ إِلَيْهِ تَشْبِيهاً بَيْتَ اللهِ الْحَرَامِ.

1. (4302)- *Cerîr İbnu Abdillah* (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah *(aleyhissalâtu vesselâm)*, bana: "Beni, Zü'l-Halasa'dan kurtarmaz mısın?" buyurdu. Bu, Has'amda bir bina idi. el-Kabetu'l-Yemâniyye denmekte idi. Ahmes kabilesinden yüzelli atlı ile oraya vardım. Ahmesliler at besleyen insanlardı. Ben ise at üzerinde duramıyordum. [Durumu Resulullah'a söyledim.] Aleyhissalâtu vesselâm göğsüme vurdu; öyle ki, parmaklarının izni göğsümün üzerinde gördüm. Sonra:

"Allah'ım, Cerir'i (atının üstünde) sabit kıl, onu hidayete ermiş ve hidayet edici kıl!" buyurdu. Ben gittim, onu kırdım ve yaktım." [Buhârî, Megazî 62, Cihâd 154, 162, Menâkibu'l-Ensâr 21, Edeb 68, Da'avâd, 19; Müslim, Fedâilu's-Sahâbe 137; Ebû Dâvud, Cihâd 172, (2772).]

AÇIKLAMA:

1- Bizzat rivayette açıklandığı üzere *Zü'l-Halasa*, içerisinde put bulunan bir binanın adıdır. Yani dahilinde cahiliye putlarından biri yer

alan bir tapınak, Halasa, üzüm asması gibi başka ağaçlara sarılıp çıkan bir bitkidir. Akik gibi kırmızı meyveleri vardır, hoş kokuludur. Müberred, bu tapınağın yerine, müslümanların, civar ahâlinin ihtiyacı için büyük bir câmi yapıldığını kaydetmiştir.

Has'am ise, Yemen'de bir kabile adıdır. Kendilerini Has'am İbnu Enmâr'a nisbet ederler. Bu binânın Ka'be'yi takliden onun yerini almak düşüncesiyle inşa edildiğini belirtir. Esasen *el-Ka'betu'l-Yemaniye* diye isimlendirilmiş olması da yapılış gayesini gösterir. *Sahiheyn*'in Kitâbu'l-Fiten'de, *Ebû Hüreyre* (radıyallahu anh)'tan kaydettikleri bir hadiste geçen *Zü'l-Halasa*'nın başka bir put olduğu, sadedinde olduğumuz hadiste geçen *Zü'l-Halasa* ile ilgili olmadığı belirtilir. Bu ikinci rivayet şöyle: لاتقوم السّاعة حتّى تضطرب اليات نساء دوس حول ذى الخلصة *"Devs kabilesinin kadınlarının popoları Zü'l-Halasa etrafında titremedikçe kıyamet kopmaz."*

2- Bu düzmece *Ka'beyi* yıktırmak için Resulullah *(aleyhissalâtu vesselâm)* bölge halkından ve eşraftan olan Cerir (radıyallahu anh)'ı seçmiştir. "Bizi kurtar" şeklindeki tercümemizin aslı "Bize kalb rahatı kazandır" şeklindedir.

3- Hâkim'in el-İklil'de kaydına göre, Cerir İbnu Abdillah (radıyallahu anh), Benî Becile ve Beni Kuyeşr kabilelerinden 100 kadar adamla Resulullah'a gelirler. Aleyhissalâtu vesselâm Beni Has'am'dan sorar. Cerir, İslâmî davete icabet etmediklerini söyler. Aleyhissalâtu vesselâm, 300 kadar da Ensar vererek beraber geldiği kimselerin başına Cerir'i komutan yaparak oraya gönderir. "İslâm'a davet edip üç gün bu daveti tekrarlayacaksınız. Girerlerse müslümanlıklarını kabul edeceksiniz ve Zü'l-Halasa putunu yıkacaksınız; kabul etmezlerse kılıçtan geçireceksiniz" buyurur.

4- Bu sefere katılanların miktarı, rivayetlerde farklı rakamlarla ifade edilmiştir.

5- At üzerinde duramadığını söyleyen Cerir'e, Resulullah dua eder ve -bir başka rivayette- eliyle tepeden kalçaya kadar hem ön (yüz) ve hem de arka (sırt) cihetineden sıvazlar.

❑ ZATÜ'S-SELASİL GAZVESİ

4303 ١ـ عَنْ أبِي عُثْمَانَ النَّهْدِى قَالَ: [بَعَثَ رَسُولُ اللّهِ ﷺ عَمْرَو بْنَ الْعَاصِ عَلَى جَيْشِ ذَاتِ السَّلاَسِلِ. قَالَ: فَأتَيْتُهُ فَقُلْتُ: أىُّ النَّاسِ أحَبُّ إلَيْكَ؟ قَالَ: عَائِشَةُ. قُلْتُ: وَمِنَ الرِّجَالِ؟ قَالَ: أبُوهَا. قُلْتُ: ثُمَّ مَنْ؟ قَالَ: عُمَرُ. فَعَدَّ رِجَالاً. فَسَكَتَ

مَخَافَةَ أَنْ يَجْعَلَنِي فِي آخِرِهِمْ]. أخرجه الشيخان.

1. (4303)- *Ebû Osmân en-Nehdî* (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah *(aleyhissalâtu vesselâm) Amr İbnu'l-Âs* (radıyallahu anh)'ı Zâtu's-Selasil ordusunun başında göndermişti.

Amr İbnu'l-As der ki: "(Ya Resûlulah) sana en sevgili insan kimdir?" dedim. "Aişe'dir!" buyurdular. Ben tekrar sordum:

"Erkeklerden kim?"

"Onun babasıdır!" buyurdular. Ben bir kere daha sorayım dedim:

"Sonra kim?"

"Ömer" buyurdular ve bazı erkek (adları) saydılar. Beni en sona atacak korkusuyla sükût edip başka sormadım." [Buhârî, Megazî 63, Fedâilu'l-Ashab 5; Müslim, Fedâilu'l-Ashâb 8, (2384).]

AÇIKLAMA:

1- Bu, hicretin 8. yılında Cemâziyelâhir ayında cereyan etmiş bir gazvedir. 7. yılda olduğu, Muta seferinden sonra cereyan ettiği de söylenmiştir. *İbnu Sa'd*'ın kaydına göre, *Resulullah,* Kudâ'a kabilesinden bir büyük grubun, Medine'yi basmak üzere toplanmakta olduklarını istihbar eder. Bunun üzerine derhal Amr İbnu'l-As'ı çağırıp beyaz bir sancakla Ensar ve Muhâcir'den 300 kişiyle yola çıkarır. Arkadan da Ebû Übeyde ile 200 kişilik takviye gönderir.

2- Bu gazveye *Zâtu's-selasil* (zincirliler) denmesinin sebebi, müşriklerin savaştan kaçmalarını önlemek için, birbirlerni zincirlerle bağlamalarından dolayıdır. Başka tahmin de söylenmiştir. Burası Vâdi'l-Kura'nın gerisinde Medine'ye 10 günlük mesafede bir yerdir. Bu sefer, "Lahm ve Cüzâm azvesi" diye de adlandırılmıştır. Lahm ve Cüz'âm iki büyük kabilenin ismidir.

3- Hadis, muhtelif vecihlerden, farklı ziyadelerle geliştir. *Amr İbnu'l-As* (radıyallahu anh)'ı bu soruya sevkeden husus, emrine verilen askeri birlikte *Hz. Ebû Bekr, Hz. Ömer* gibi büyüklük ve Resulullah'a yakınlıkları herkesçe bilinen kimselerinde yer alması. Kendisi şöyle anlatır: "İçimden kendi kendime dedim: "Benim Resulullah nezdinde müstesna bir mevkim olmasaydı *Hz. Ebû Bekr* ve *Hz. Ömer* (radıyallahu anh)'nın da bulundğu bir ordunun başına beni koymazdı." Gidip önüne oturdum ve: "Ey Allah'ın Resûlü! Sana insanların en sevgilisi kimdir?" diye sordum..."

Yani *Amr İbnu'l-As* (radıyallahu anh) zanneder ki, kendisini Hz. Ebû Bekr ve Hz. Ömer'e komutan yapması, Resulullah nezdinde onlardan daha sevgili olduğnun delilidir. Ancak sorunca anlar ki, en başlarda yok.

Hadis bize şu mesajı vermektedir. Resulullah, kişilere bir kısım kritik vazife verirken, onların kendisine yakınlığına, muhabbetinin derecesine değil, öncelikle liyâkata bakıyordu. Nitekim, aynı gazve sırasında Amr'la Hz. Ömer arasında çıkan ihtilaflar, sefer dönüşü Resulullah'a intikal ettirilince, Amr'ı, her meseledeki tavrı sebebiyle takdir etmiştir. Şöyle ki:

★ Arkadan yetişen *Ebû Ubeyde* bir kısım gerekçeler ileri sürerek imamlığa layık olduğunu söyler. Amr "Sen değil, ben komutanım, sen bana yardımcısın" der, imamlığı vermez. Hatta gece soğuktur, ihtilam olur, yıkanamaz, teyemmümle namaz kıldırır.

★ Amr, bu gazve sırasında ateş yaktırmaz. Hz. Ömer bu yasağı uygun bulmaz, ihtilafa düşerler. *Hz. Ebû Bekr:* "Amr'ı bırak. Zira, Resulullah *(aleyhissalâtu vesselâm)* onu başımıza harp sanatını öğretmeden koymaz" der. Bir başka rivayette Amr bu yasağa itiraz edenlere sert çıkar: "Kim ateş yakacak olursa içine atacağım!" der.

★ Düşmanla karşılaşılır, Amr, hezimete uğratır. Askerlerden bir kısmı "peşlerine düşelim!" der. Amr kabuletmez.

Sefer dönüşü bu ihtilaflar Resulullah'a söylenir. Aleyhissalâtu vesselâm Amr'a niye öyle yaptığını sorar: Amr: "Ateş yakarak düşmana yerimizi haber vermeyi, sayımızın azlığı hususunda bilgi vermeyi hoş bulmadım. Takip etmeyi de "onların imdad kuvvetleri bulunabilir" endişesiyle terkettim" der. Resulullah her davranışını takdirle karşılar.

3- Bu rivayette *Hz. Ebû Bekr, Hz. Ömer* ve *Hz. Aişe* (radıyallahu anhum)'un faziletleri, diğer sahabelere nazaran faziletçe akdem oluşları açık şekilde gözükmektedir. Hadis, bu yönüyle Hz. Ali'nin akdem olduğunu iddia eden Şiilerin aleyhine, Ehl-i sünnet'in lehine şâhid olmaktadır.

❑ TEBÜK GAZVESİ

4304 ١- عَنْ أَبِي مُوسىٰ رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُ قَالَ: [أَرْسَلَنِي أَصْحَابِي إِلَى رَسُولِ اللّٰهِ ﷺ أَسْأَلُهُ الْحُمْلاَنَ لَهُمْ فِي جَيْشِ الْعُسْرَةِ وَهِيَ غَزْوَةُ تَبُوكَ. فَوَافَقْتُهُ وَهُوَ غَضْبَانُ وَلاَ أَشْعُرُ. فَقُلْتُ: يَا رَسُولَ اللّٰهِ أَصْحَابِي أَرْسَلُونِي إِلَيْكَ لِتَحْمِلَهُمْ. فَقَالَ: وَاللّٰهِ لاَ أَحْمِلُهُمْ عَلَى شَيْءٍ فَرَجَعْتُ حَزِيناً مِنْ مَنْعِ رَسُولِ اللّٰهِ ﷺ وَمِنْ مَخَافَةِ أَنْ يَكُونَ قَدْ وَجَدَ

فِي نَفْسِهِ عَلَيَّ، فَرَجَعْتُ إِلَى أَصْحَابِي فَأَخْبَرْتُهُمْ بِالَّذِى قَالَ؛ ثُمَّ أَرْسَلَ إِلَيَّ فَقَالَ: خُذْ هذَيْنِ الْقَرِينَيْنِ، وَهذَيْنِ الْقَرِينَيْنِ، هذَيْنِ الْقَرِينَيْنِ لِسِتَّةِ أَبْعِرَةٍ ابْتَاعَهُنَّ مِنْ سَعْدٍ رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُ حِينَئِذٍ فَانْطَلِقْ بِهِنَّ إِلَى أَصْحَابِكَ. فَقُلْ: إِنَّ اللّٰهَ تَعَالَى، أَوْ إِنَّ رَسُولَ اللّٰهِ ﷺ يَحْمِلُكُمْ عَلَى هؤُلَاءِ فَارْكَبُوهُنَّ. فَانْطَلَقْتُ إِلَى أَصْحَابِي بِهِنَّ. فَقُلْتُ: إِنَّ رَسُولَ اللّٰهِ ﷺ يَحْمِلُكُمْ عَلَى هؤُلَاءِ، وَلكِنْ وَاللّٰهِ لَا أَدَعُكُمْ حَتَّى يَنْطَلِقَ مَعِي بَعْضُكُمْ إِلَى مَنْ سَمِعَ مَقَالَةَ رَسُولِ اللّٰهِ ﷺ حِينَ سَأَلْتُهُ لَكُمْ وَمَنْعَهُ إِيَّايَ أَوَّلَ أَمْرِهِ. ثُمَّ إِعْطَاؤُهُ إِيَّايَ بَعْدَ ذلِكَ لَا تَظُنُّوا أَنِّي حَدَّثْتُكُمْ شَيْئاً لَمْ يَقُلْهُ. فَقَالُوا: وَاللّٰهِ إِنَّكَ عِنْدَنَا لَمُصَدَّقٌ، وَلَنَفْعَلَنَّ مَا أَحْبَبْتَ فَانْطَلَقَ أَبُو مُوسَى بِنَفَرٍ مِنْهُمْ حَتَّى أَتَوُا الَّذِينَ سَمِعُوا قَوْلَ النَّبِيِّ ﷺ فَحَدَّثُوهُمْ بِمَا حَدَّثَهُمْ بِهِ أَبُو مُوسَى]. أخرجه الشيخان.

1. (4304)- *Ebû Musa* (radıyallahu anh) anlatıyor: "Ashabım, Resulullah *(aleyhissalâtu vesselâm)*'a usre (darlık) ordusu, yani Tebük Gazvesi sırasında yüklerini koyacakları deve hakkında sormam için beni gönderdiler.

Yanına vardığımda meğer öfkeliymiş de ben hissedememişim.

"Ey Allah'ın Resûlü, dedim, arkadaşlarım size, beni gönderdiler, kendilerine yük devesi vermenizi istiyorlar."

"Vallahi ben onlara hiçbir yük devesi veremem!" buyurdular. Ayrıldım, ama üzgündüm, hem yük devesi verilmeyişine, hem de bana kızmış olabileceği korkusuyla üzgündüm. Arkadaşlarımın yanına varıp Aleyhissalâtu vesselâm'ın söylediğini kendilerine haber verdim.

Sonra Resulullah bana birini [Bilâl'i] göndererek beni çağırdı ve:

*"Şu çifti, şu çifti, şu çifti al! Bunları arkadaşlarına götür. Ve dedi ki: "Allah -veya Resulullah- sizi bunlarla taşıyacak, bunlara binin"*dedi. Ben onları arkadaşlarıma götürdüm ve:

"Resulullah sizleri bunlarla taşıyacak. Lakin, vallahi sizden biri, sizin için ilk istediğim zaman, Resulullah'ın söylediğini ve vermem dediğini duyan birine gitmedikçe yakanızı bırakmam" dedim. Arkadaşlarım:

"Vallahi sen yanımızda (müttehem değilsin), doğru söylediğine inanıyoruz. Ama sen yine de dilediğini yap!" dediler. *Ebû Musa,* onlardan bir grupla gitti. Resulullah *(aleyhissalâtu vesselâm)*'ın önce söylemiş olduğu

sözü işitenlere, vardılar. Bunlar *Ebû Musa*'nın kendilerine söylediği şeyleri aynen söylediler." [Buhârî, Megâzî 78, 74, Humus 15, Zebâih 26, Eymân 1, 4, 18, Kefâret 9, 10, Tevhid 56; Müslim, Eymân 8, (1649).]

4305 ٢ – وَعَنْ وَاثِلَةَ بنِ الأسْقَعِ رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُ قَالَ: [نَادَى رَسُولُ اللّٰهِ ﷺ فِى غَزْوَةِ تَبُوكَ فَخَرَجْتُ إلَى أهْلِى وَقَدْ خَرَجَ أوَّلُ صَحَابَةِ رَسُولِ اللّٰهِ ﷺ فَطَفِقْتُ فِي الْمَدِينَةِ أُنَادِى: ألاَ مَنْ يَحْمِلُ رَجُلاً لَهُ سَهْمُهُ؟ فَنَادَى شَيْخٌ مِنَ الأنْصَارِ فَقَالَ: لَنَا سَهْمُهُ عَلَى أنْ نَحْمِلَهُ عُقْبَةً وَطَعَامُهُ مَعَنَا. فَقُلْتُ: نَعَمْ قَالَ: فَسِرْ عَلَى بَرَكَةِ اللّٰهِ تَعَالَى قَالَ: فَخَرَجْتُ مَعَ خَيْرِ صَاحِبٍ حَتَّى أفَاءَ اللّٰهُ عَلَيْنَا فَأصَابَنِى قَلاَئِصُ فَسُقْتُهُنَّ حَتَّى أتَيْتُهُ فَخَرَجَ. فَقَعَدَ عَلَى حَقِيبَةٍ مِنْ حَقَائِبِ إبِلِهِ. ثُمَّ قَالَ: سُقْهُنَّ مُدْبِرَاتٍ ثُمَّ قَالَ: سُقْهُنَّ مُقْبِلاَتٍ. فَقَالَ: مَا أرَى قَلاَئِصَكَ إلاَّ كِرَاماً قُلْتُ: إنَّمَا هِيَ غَنِيمَتُكَ الَّتِى شَرَطْتُ لَكَ قَالَ: خُذْ قَلاَئِصَكَ يَا ابْنَ أخِى، فَغَيْرَ سَهْمِكَ أرَدْنَا]. أخرجه أبو داود.

يُقَالُ «حَمَلْتُ فُلاَناً عُقْبَةً» إذَا أرْكَبْتَهُ وَقْتاً وَأنْزَلْتَهُ وَقْتاً فَهُوَ يَعْقُبُ غَيْرَهُ فِي الرُّكُوبِ: أىْ يَجِيءُ بَعْدَهُ.

2. (4305)- *Vâsile İbnu'l-Eska'* (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah *(aleyhissalâtu vesselâm)* Tebük Gazvesine katılmak için çağrıda bulundu. Ben hemen ehlime gittim. Gazveye gitmeye yöneldim. Resulullah'ın ashâbının ilk kısmı yola çıkmıştı bile, Medine'de seslenmeye başladım:

"(Ganimetten gelecek) hissesi taşıyana olacak bir kimseyi (devesiyle) taşıyacak bir kimse yok mu?" diyordum. Ensâr'dan yaşlı bir zât:

"Kendisini münâvebe ile bindirmem ve yiyeceğini de vermem karşılığında (savaştan elde edeceği) hissesi bize olmak kaydıyla götürürüm!" dedi. Ben:

"Anlaştık!" dedim. Ensârî:

"Öyleyse Allah'ın bereketi üzere yürü!" dedi. Böylece en hayırlı bir arkadaşla yola çıktım. Allah ganimetde nasib etti, hisseme bir miktar deve isabet etti. Bunları sürüp, (beni devesine olan Ensariye) getirdim. Adam çıkıp devesinin havıdındaki çullardan biri üzerine oturdu, ve:

"Bu develeri sen geri sür!"dedi. Sonra tekrar:

"Sen bu develeri ileri sür, (bana getirme)!" dedi ve ilave etti: "Ben senin bu develerini değerli görüyorum" dedi. Vesile de:

"Bu başlangıçta anlaştığımız şarta göre senin ganimetin!" dedim. Ama Ensârî:

"Ey kardeşimin oğlu, ganimetini al. Ben senin bu maddi payını istememiştim (sevaba, manevi kazanca iştirak etmeyi düşünmüştüm)" dedi." [Ebû Dâvud, Cihad 123, (2676).]

AÇIKLAMA:

1- *Tebük savaşını* anlatmazdan önce, son hadisle ilgili bir noktayı açıklayalım:

Bu hadiste bir antlaşma mevzubahis: Cihada giden kimse emânet binek alacak mukabilinde, ganimetten terettüp edecek kimseyi binek sahibine verecek. Binek veren'in niyeti bu değilmişse de, anlaşılan bu dur. Bu esasa göre anlaşma yapılmıştır. Alimler böyle bir akit caiz mi değil mi? diye ihtilaf etmiştir. *Ahmed İbnu Hanbel*, atını ganimetin yarısı karşılığında veren kimse hakkında: "Bunda bir beis olmamasını ümid ederim" demiştir. Evzâî: "Ben bunu câiz görürüm" der. *İmam Mâlik* mekruh addeder. Şafiî mezhebine göre, atı ganimetteki pay karşılığı vermek caiz değildir. Böyle bir şey yaparsa, ona binme parası ne tutarsa o ödenir.

2- *Tebük Gazvesi*, hicretin dokuzuncu yılında, Receb ayında ve Veda Haccı'ndan önce yapılmıştır. Tebük, Medine-Şam şehri arasındaki mesafenin yarı yolunda yer alır. Medine'den ondört merhale uzaklıktadır.

3- Bu gazveye Gazvetü'l-Usre de denmiştir. Usre, sıkıntı, darlık manasına gelir. Bu isim ayet-i kerimeden alınmıştır. Zira, Tebük seferine temas eden âyette الَّذِينَ اتَّبَعُوهُ فِى سَاعَةِ الْعُسْرَةِ **"Andolsun ki, Allah, sıkıntılı bir zamanda bir kısmının kalpleri kaymak üzere iken Peygambere uyan Muhacirlerle Ensârın ve Peygamberin tevbelerini kabul etti"** (Tevbe 117).

Seferin bu vasıf alışı, son derece sıcak bir mevsimde yola çıkılmış olmasından, bineklerin azlığından kaynaklanıyordu. Ayrıca meyve mevsimi olduğundan, kimse sefere çıkmak istemiyor, meyveleriyle beraber olmak istiyordu. Seferin sıkıntılı olmasının bir sebebi de bu idi. Nitekim *Ka'b İbnu Mâlik* bu yüzden sefere katılamamıştı. Ordu kalabalıktı, ihtiyaç miktarı suyu ve yiyeceği taşımak muşkil idi. Çok kere susuzluk çekilmiş, develerin kesilip hörgüçlerindeki su sıkılıp içilmiştir. Binme, yiyecek gibi başka sıkıntılar da olmuş, netice itibariyle "sıkıntılı" manasına Gazvetu'l-Usre denilmiştir. Resulullah'ın gerek suyun ve gerekse yiyeceğin bereket kazanmasıyla ilgili mucizeleri bu sefer sırasında fazlaca görülmüştür.

Tebük isminin bir göze ismi olduğu kabul edilir. Ancak suyu pek

azdır. Aleyhissalâtu vesselâm abdest alır, suyunu gözeye boşaltır. Göze zengin bir çeşme haline gelir ve bütün ordu su ihtyacını oradan görür.

4- Bu gazveye çıkış sebebi, Medine'ye gelen bir haberdir. Şam'dan Medine'ye zeytinyağı getiren Nebâtiler "Rumların müslümanlara karşı büyük bir ordu hazırladığı, bunlara Lahm, Cüzzâm, Gasân gibi henüz İslâm'a girmeyen diğer Arapların da katıldığı, öncü birliklerin Belkâ'ya kadar geldiği haberini getirirler."

Aleyhissalâtu vesselâm derhal sefer kararı verir ve halka hazırlanmalarını ilan eder. Başta Mekke olmak üzere bütün taşradaki müslümanlara, kabilelere, sefer hazırlığı yapmalarını bildirir. Nereye gidileceğini, düşmanın azametini açıkca belirtir. Tâ ki ona göre hazırlansınlar. Bazı rivayetlerde, Tebük seferine kadar bütün seferlerde asıl hedefin söylenmediği, hep başka yerler söylenerek gizlendiği kaydedilmiştir. Fakat *Tebük* seferinde "Düşmanın kuvveti, sıcaklığın şiddeti, mesafenin uzaklığı sebebiyle hedef gizlenmedi.

Seferin sebebini anlamada Taberânî'nin şu rivayetini kadetmede fayda var.

"Hristiyan Araplar Herakliyus'a şöyle yazarlar: "Peygamberlik iddia ederek çıkan şu adam var ya! Helâk oldu. Kıtlığa maruz kaldılar, malları da helâk oldu." Bunun üzerine Herakliyus, Kıbâd adında bir şefin komutasında 40 bin kişilik bir ordu hazırladı.Haber Resulullah'a ulaşınca, harekete geçti."

O sıralarda gerçekten İslâm devleti henüz güçlü değildi. Hz. Peygamber *(aleyhissalâtu vesselâm)*, herkesi imkanı nisbetinde sadaka vermeye, bağışa davet etti. Herkes bir şeyler veriyordu. Zenginler daha çok veriyordu. Hz. Osman Şam'a kervan göndermiş idi. "Ya Resulullah bu ikiyüz deve semeriyle, çuluyla bağışımdır. İkiyüz okiyye de (para veriyorum" dedi. Bir başka riayette onun bağışı 300 deve, 1000 dinar altın idi. Hz. Ebû Bekr mevcut malının hepsini, Hz. Ömer yarısını bağışladı.

Resulullah bu sefere imkan nisbetinde çok kimsenin katılmasını istiyor, mazereti olmadıkça kimsenin geride kalmamasını emrediyordu. 80 küsür münafık özür beyan etti, onlara izin verdi. Bedevilerden de bir o kadarı özür beyan ettilerse de onlara izin vermedi. Ciddi bir mazereti olmayan birkaç müslüman da katılmadı. Anak sefer dönüşü bu dört kişiyi *Resulullah* cezalandırdı, Allah'tan af âyeti gelinceye kadar cemiyetten tecrid etti. Elli gün kadar hayat burunlarından geldi.[40] Bu seferde yedi

40- Bunların hikayesi, Ka'b İbnu Mâlik'in uzun bir rivayeti olarak daha önce kaydedildi. 654. Hadis (4/14).

kişi de bekkâun (ağlayanlar) diye şöhret kazandılar. Bunlar pek fakir kimselerdi. Resulullah'a müracaatla, katılabilmek için binek istediler. *Aleyhissalâtu vesselâm "Yok, veremem"* deyince ağlayarak ayrıldılar. Müslümanları, o devrin süperine ezdirmek ümidiyle yahudiler de şamataya, halkın moralini bozmaya başlarlar. Rivayete göre: "Ey Muhammed, derler. Eğer sâdık bir peygambersen, haydi Suriye'ye git! Orası mahşer (kurulacak) yerdir. Peygamberler diyarıdır." Resulullah *(aleyhissalâtu vesselâm)* bunun üzerine Şam'a (Suriye'ye) gitmek düşüncesiyle sefer açar, Tebük'e gelir. Tebük'e vâsıl olunca şu ayet nazil olur: **"Memleketinden çıkarmak için seni neredeyse zorlayacaklardı. O takdirde senin ardından onlar da pek az kalabilirlerdi..."**(İsra 76)

5- *Resulullah*'ın ordusu be seferde 30 bin kişiye ulaşır. Atlıların sayısı da 10 bini bulur.

Resulullah Tebük'te 20 gün kalır, Rumları bekler. Herakliyus o sırada Humus'tadır.

Eyle'nin şefi Yuhanna İbnu Rü'be gelerek Hz. Peygamber'le sulh antlaşması yapar, cizyeye bağlanır. Verecekleri cizye 300 dinardır. Ezruh şefi ile 100 dinara sulh yapılır. Cerbe, Makma halkı ile, mahsullerinin yarısı karşlığında sulh yapılır.

Resulullah burada iken *Hâlid ibnu Velid*'i 420 atlı ile Dûmetu'l-Cende şefi *Ukaydir İbnu Abdilmelik*'e gönderir. Bu, Kinde hıristiyanlarındandır. Hâlid, Resulullah'ın önceden söylediği gibi, Ukeydir'i öküz avlarken yakalar. Resulullah'a getirir. Onun da hayatı bağışlanır. 2800 deve, 400 mızrak cizye olarak alınır. *Resulullah* humus aldıktan sonra gerisi askerlere dağıtılır.

Burada yirmi gün kadar beklendiği halde ne Herakliyus, ne de Hıristiyan Araplardan kimse savaşa cesaret edip gelemez. Resulullah Medine'ye döner.

Dönüş sırasında *Vâdi'l-Müşakkak*'ta, duası bereketine, sızıntı halinde akan bir su, orduya yetecek berekete ulaşır.

Medine'ye yaklaşınca *Mescid-i Dırâr*'ın haberini alır. Mâlik İbnu'd-Duhşum'u göndererek yaktırır.

6- Tebük seferi, çok kârlı bir sefer olmuştur.

★ Sıkça müslümanlara endişe kaynağı olan, Bizans heyulasının korkulacak bir şey olmadığı ortaya çıkmıştır. "Geldik, geliyoruz!" diye hava sıkan veya münâfık ve yahudilerce "Geldiler! Gelecekler, müslümanları

ezecekler!" gibi moral bozucu tesirler hasıl eden propagandalara kaynak olan Bizans'ın ne olduğu anlaşılmış oldu; Bizans süperi, meğerse, artık pençeleri dökülmüş, dişleri sökülmüş, adaleleri çözülüp güçsüz kalmış ve hatta mefluç hale düşmüş bir arslan; arslan postuyla yapılmış bir korkuluk haline gelmiş de bilinmiyormuş. Böylece anlaşılmış oldu. Resulullah'ın Tebük seferiyle meydanlardan kaçtığı görülen Rum'un üzerine müslümanlar cesaretle gidecek, o da çekile çekile İstanbul'un surlarına kadar gerileyecek; *Suriye, Irak, Mısır,* Anadolu birer birer İslam'ın yed-i beyzâsına teslim olacaktır. Son kalıntılarını da Fatih İstanbul'dan atacaktır.

★ Bizans'a karşı yapılan bu seferin ruhlarda nasıl bir rahatlama hâsıl ettiği şuradan da anlaşılmalıdır: Sefer dönüşü müslümanlar *İbnu Sa'd*'ın kaydına göre, "Artık cihad bitti!" diye silahlarını satmaya başlarlar. Bu durum Resulullah'a ulaşınca: *"Deccal çıkıncaya kadar ümmetimden bir grup Allah yolunda cihâda devam edecektir"*buyurarak silahı bırakmayı yasaklar.

Müslümanları bu havaya getiren husus, kanaatimizce şu idi: Hicaz ve çevresi yani Arap yarımadası şirkten temizlenmiş müşrik korkusu kalmamıştı. Müslümanları yukarıda temas ettiğimiz üzere, Rum korkutuyordu. Tebük seferi'yle Rum'un ne olduğu anlaşılıp, Bizans'ın müslümanlara komşu vilayetleri de cizyeye bağlanınca sanki korkacak bir şey kalmamıştı, İslâm hedefine ulaşmıştı. Ama Resulullah'ın misyonu, insanlığın tamamına mesaj götürmekti. Müslümanlar yeni hedeflere, yeni fetihlere hazırlanmalıydı. *Resulullah* rahavete düşülmemesi, cihad mevzuunda gevşekliğe sapılmaması için gerekli tedbirleri alacak, yeni hedefler gösterecektir.

★ *Tebük Seferi,* İslam cemiyetinde münafıkların hâla varolmaya devam ettiğini ortaya koydu. Bir kısım ayetler onların bu vesile ile ortaya koydukları haller üzerine inmiştir. Şöyle ki:

★★ Münafık şeflerden biri sefere katılmamak için, bahane olarak, Resulullah'a: "Gittiğim takdirde Bizans kadınlarına dayanamam. Beni fitneye atma" manasına gerekçeler ileri sürmüştü. Hakkında şu ayet indi (meâlen): **"Onlardan, "bana izin ver, beni fitneye düşürme"diyen vardır. Bilin ki onlar zaten fitneye düşmüşlerdi..."** (Tevbe 49)

★★ Bazıları halka, *"sıcakta sefere mi çıkılır!"* diye mâni olmaya çalışmıştı. Haklarında şu âyet indi: **"Allah'ın peygamberinin hilafına (sefere çıkmayıp, Medine'de geri kalanlar, oturup kalmalarına sevindiler. Allah yolunda mallarıyla ve canlarıyla cihad hoşlarına**

gitmedi. "Sıcakta savaşa çıkmayın" dediler. De ki: "Cehennem ateşi daha sıcaktır." Keşke bilseydiler" (Tevbe 81).

★★ Sefer sırasında da bir kısım fitnelere tevessül ettiler. Birisi şu: "Resulullah'ın devesi kaybolmuştu. Münâfıklardan biri: *"Muhammed size semadan haber getirdiğini iddia eder, ama devesinin nerede olduğunu bilmez!"* der, teşviş çıkarmaya çalışır. Resulullah işitince: *"Vallahi ben gaybı bilmem, Allah'ın bana bildirdiğini bilirim. Devem falanca vadide, yuları bir ağaca takılmıştır, gidin getirin"* der. Aynen dediği gibi çıkar.

★★ Medine'de kalan münafıklar, müslümanlardan ayrı olarak bir araya gelebilmek için kendilerine mahsus, hususi bir mescid yaparlar. Kur'an-ı Kerim ifadesiyle bu, Mescid-i Dırar'dır. Bu hususta şu âyet nazil olur: **"Zarar vermek, inkâr etmek, müminlerin arasını ayırmak, Allah ve peygamberine karşı savaşanlara daha önceden gözcülük (casusluk) yapmak üzere bir mescid kurup, "Biz sadece iyilik yapmak istedik" diye yemin edenlerin yalancı olduklarına şüphesiz ki Allah şâhiddir. Ey Muhammed o mescide hiç girme. İlk gününden beri Allah'a karşı gelmekten sakınmak için kurulan mescidde bulunman daha uygundur.."** (Tevbe 107).

★★ *Tebük*'le ilgili mühim hadiselerden biri savaşa izinsiz, mazeretsiz katılmayan üç müslümanla ilgili olarak gelen ayettir. *Resulullah* bu üç kişiyi insanlarla konuşmaktan, insanların herhangi bir hizmetine mazhar olmaktan yasaklamıştı. Bir nevi içtimâî boykota mahkum edilmişlerdi. Bütün genişliğine rağmen yeryüzünü pek daraltan, çok sıkıntılı bir elli günden sonra onların affını ilan eden ayet gelir: **"Bütün genişliğine rağmen yer onlara dar gelerek, nefisleri kendilerini sıkıştırıp, Allah'tan başka sığınacak kimse olmadığını anlayan savaştan geri kalmış üç kişinin tevbesini de kabul etti..."** (Tevbe 118)

KISKANÇLIK BÖLÜMÜ

4306 ١ - عن أبي هريرة رضي الله عنه قال: [قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ: إنَّ اللهَ تَعالى يَغَارُ وَإنَّ الْمُؤْمِنَ يَغَارُ وإنَّ غَيرَةَ اللهِ أنْ يَأتِي الْمُؤْمِنُ مَا حَرَّمَ اللهُ تَعَالى عَلَيْهِ]. أخرجه الشيخان والترمذي.

1. (4306)- *Hz. Ebû Hüreyre* (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah *(aleyhissalâtu vesselâm)* buyurdular ki: *"Allah kıskançtır, mü'min de kıskançtır. Allah'ın kıskanması, mü'minin Allah'ın haram ettiği şeyi yapmasıdır."* [Buhârî, Nikâh107, Müslim, Tevbe 36, (2761); Tirmizî, Radâ 14, (1168).]

AÇIKLAMA:

Kıskançlık diye çevirdiğimiz kelime gayret'tir. dilimizde gayret kelimesi kıskançlık manasına kullanılmaz. Çaba veya cehd manasındadır. Kadı İyaz, kıskançlık manasına olan gayret'in, kelime olarak *tegayyürü'l-kalb*'ten inşikak ettiğini söyler. Şöyle der: "Bu kendine mahsus olan şeyde müşâreke (ortaklık) sebebiyle öfkenin kabarması, kalbin tegayyürüdür." Bu hal, en ziyade karı-koca arasında olur. Söylediğimiz bu husus insanlar hakkındaki kıskançlığı açıklar.

Allah'a nisbet edilen kıskançlığa gelince: Bu hususta *Hattâbî* derki: "Allah hakkında kıskançlığın ne olduğunu en iyi açıklayan şey Ebû Hureyre hadisidir." Hattabî burada, sadedinde olduğumuz hadisi kasteder. Çünkü orada; "Allah'ın kıskanması, mü'minin Allah'ın haram ettiği şeyi yapmasıdır"denir. İyaz der ki: "Allah hakkında gayret'in, onu yapanın hâlini değiştirdiğine işaret olması da muhtemeldir. Dendi ki, asıl itibariyle gayret, hamiyet ve izzeti nefisdir. Bu tarif, "gayret"i tegayyürün gerektirdiği şeyle tefsir etmektir, böylece gadaba râci olur. Cenâb-ı Hak, Kitabında gadab ve rıza'yı kendi nefsine nisbet etmiştir." *İbnu Arabî* der

ki: "Tegayyürün Allah hakkında muhal olduğu kat'î delille sabittir. Öyleyse lâzımı ile tevili gerekir. Onun lâzımı ise vâid'dir ve faile ceza verilmesidir." Aynî, "Allah'ın gayretini (kıskanmasını), fevâhişten (çirkin fiillerden) yasaklaması ve onları haram kılması ve onlardan menetmesi" diye tarif eder ve şöyle açıklar: "Çünkü gayyur (kıskanç), kıskandığı şeyden başkasını zecr eden (yasaklayan kimsedir). Bu hususu, Resulullah *(aleyhissalâtu vesselâm)*'ın من غيرته حرم الفواحش *Allah kıskanç olduğu için fevâhişi haram etti* "hadisi açıklamıştır. Yani haram etti demek, işlenmesini yasak etti demektir. Yine Aleyhissalâtu vesselâm buyurmuştur ki: *"Allah'ın kıskanması, mü'minin Allah'ın haram kıldığı şeyi yapmamasıdır."*

4307 ٢ - وَعَنِ ابْنِ مَسْعُودٍ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ قَالَ: [قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ يَقُولُ: لاَ أَحَدَ أَغْيَرُ مِنَ اللهِ، مِنْ أَجْلِ ذلِكَ حَرَّمَ الْفَوَاحِشَ مَا ظَهَرَ مِنْهَا وَمَا بَطَنَ، وَلاَ أَحَدَ أَحَبُّ إِلَيْهِ الْمَدْحُ مِنَ اللهِ، مِنْ أَجْلِ ذلِكَ مَدَحَ نَفْسَهُ]. أخرجه الشيخان والترمذي.

2. (4307)- *İbnu Mes'ud* (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah *(aleyhissalâtu vesselâm)*'ı işittim, şöyle diyordu: *"Allah'dan daha kıskanç kimse yoktur. Bu sebeptendir ki fevâhişin açığını da kapalısını da haram kıldı. Medihten Allah kadar hoşlanan bir kimse de yoktur. Bu sebeptendir ki nefsini medhetmiştir."* [Buhârî, Nikâh 107, Tefsir, En'âm 7, Tefsir A'raf 1, Tevhid 15; Müslim, Tevbe 33, (2760); Tirmizi, Daâvât 97, (3520).]

AÇIKLAMA:

1- Fevâhiş kelimesi fahişenin cem'idir. Fâhişe, gerek söz ve gerekse fiille icra edilen herçeşit çirkin fiildir. Allah'ın bütün haramları fevâhiş'e girer. *İbnu'l-Esir*, en-*Nihaye*'de şöyle açıklar: "Hadiste fuhş, fâhşe, meâsi ve günahlardan çirkinliği fazla olanlara denmiştir. Çoğu kere de zina manasında gelmiştir."

2- Allah'ın medh'i sevmesi hakkında Aynî der ki: "Bu, kulların maslahatına bir durumdur. Çünkü kullar, Allah'a (güzel isimlerle tesmiye, nâkıs sıfatlardan tenzih ve kemal sıfatlarıyla tavsif etmek suretiyle) senâ etmekle sevap kazanırlar ve bundan istifade ederler. Değilse Allah Teâla Hazretleri bütün âlemlerden müstağnidir, hiç bir şeye ihtiyacı yoktur. İnsanların medh'i Ona bir fayda vermediği gibi, medhi terketmeleri de zarar vermez.

Hadiste, Allah'a senâda bulunmanın tesbih, tehlil, tahmid ve diğer zikirlerle Allah'ı anmanın fazileti gözükmektedir."

4308 ٣- وَعَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُ قَالَ: [قَالَ سَعْدُ بْنُ عُبَادَةَ رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُ: يَا رَسُولَ اللّٰهِ لَوْ وَجَدْتُ مَعَ أَهْلِي رَجُلاً أُمْهِلُهُ حَتَّى آتِيَ بِأَرْبَعَةِ شُهَدَاءَ. فَقَالَ ﷺ: نَعَمْ. فَقَالَ: كَلاَّ. وَالَّذِي بَعَثَكَ بِالْحَقِّ إِنْ كُنْتُ لَأُعَجِّلُهُ بِالسَّيْفِ قَبْلَ ذٰلِكَ. فَقَالَ ﷺ: اسْمَعُوا إِلَى مَا يَقُولُ سَيِّدُكُمْ. إِنَّهُ لَغَيُورٌ، وَأَنَا أَغْيَرُ مِنْهُ، وَاللّٰهُ تَعَالَى أَغْيَرُ مِنِّي]. أخرجه مسلم ومالك وأبو داود.

«أُعَجِّلُهُ بِالسَّيْفِ» أى أضْرِبُهُ.

3. (4308)- *Hz. Ebû Hüreyre* (radıyallahu anh) anlatıyor: "Sa'd İbnu Ubâde (radıyallahu anh) dedi ki: "Ey Allah'ın Resulü, ben zevcemle birlikte bir adam yakalasam, dört şahit getirinceye kadar ona mühlet mi tanıyacağım?"

"Evet!" buyurdu *Aleyhissalâtu vesselâm.* Sa'd:

"Asla dedi, seni hakla gönderen Zât-ı Zülcelâl'e yemin olsun, şahid aramazdan önce kılıncımı indiririm."

Resulullah *(aleyhissalâtu vesselâm)*:

"Şu efendinizin söylediğine bakın! Evet (biliyoruz ki) o kıskanç bir adamdır. Ama ben ondan da kıskancım, Allah da benden kıskanç." [Müslim, Li'ân 16, (1498); Muvatta, Akdiye 17, (2, 737); Ebû Dâvud, Diyât 12, (4532).]

AÇIKLAMA:

Bu hadis, muhtelif vecihlerle rivayet edilmiştir. Hadisin vürûdu, kazıfla ilgili ayetin nüzûlüdür. Şöyle ki:

"İbnu Abbâs'tan gelen rivayete göre: **"Namuslu ve hür kadınlara (zina) isnâdıyla) iftira eden, sonra (bu babta) dört şâhit getirmeyen kimselerin herbirine de seksen değnek vurun. Onların ebedi şâhitliklerini kabul etmeyin. Onlar fâsıkların tâ kendileridir"** meâlindeki âyet geldiği zaman, Ashabtan kıskançlığı ile meşhur Sa'd İbnu Ubâde, "âyet böyle mi? Yani, ben hâin kadının dizlerine yabancı bir erkeği çökmüş olarak yakalayacağım da, dört şahid getirinceye kadar onu hiç rahatsız etmiyeceğim, hiç kımıldatmayacağım öyle mi? Hayır, Allah'a kasem olsun, ben dört şâhit getirinceye kadar o hâcetini görür (gider). Şâyet karımın yanında bir erkek görecek olsam hiç aman vermeden, önce kılıcımın keskin ağzıyla vurur tepelerim" der. Bunun üzerine Hz.

Peygamber *(aleyhissalâtu vesselâm)* cemaatte bulunanlara: "Sa'd'ın bu kıskançlığına şaşıyor musunuz? Emin olunuz ki, ben ondan daha kıskancım. Allah da muhakkak ki benden ziyâde kıskançtır. Bu sebepledir ki, kullarına (gizli ve açık her çeşidiyle) fevâhişi (yâni çirkin söz ve uygunsuz fiilleri) yasakladı. (Tevbe ve pişmanlıktan Allah kadar hoşlanan bir başkası da yoktur. Bu sebeple ateşle korkutan, cennetle müjdeleyen (elçiler, peygamber)ler gönderdi)" der.

Hz. Sa'd bunun üzerine, "Ey Allah'ın Resûlü, bu (söylediğiniz) haktır ve Rabb-ı Teâla'nın indinden gelmiştir, fakat ben (ilk defa duyunca işte böyle bir) tuhaf oldum" der.

Bu hadiste Hz. Peygamer *(aleyhissalâtu vesselâm)*'ın *Sa'd İbnu Ubâde*'ye sanki şöyle demek istediği ifade edilmiştir: "Allah senden daha kıskanç oduğu halde özür beyanını (tevbe ve pişmanlık) seviyor ve ancak hüccet ortaya çıktıktan sonra müâheze ediyor. O halde sana ne oluyor da bu halde öldürmeye tevessül ediyorsun?"

İmam Şafiî, bu rivayete dayanarak, karısıyla zina ederken yakaladığı kimseyi öldüren kocayı, delille isbatlayamadığı takdirde ölüme mahkum eder.

Hz. Peygamber *(aleyhissalâtu vesselâm)*, suç, objektif delillerle sübût bulmadıkça vicdânî kanaatiyle ceza vermediğini şu rivayetten daha vâzıh olarak anlarız: İbnu Mâce'de kaydedilen -ki kısmen Buhârî de almıştır- bir rivayette Hz. Peygamber *(aleyhissalâtu vesselâm)* şöyle der: *"Eğer ben bir kimseyi delilsiz olarak recmetseydim falanca kadını recmederdim. Zira hakkındaki şüpheyi, sözleri, dış görünüşü ve yanına giren kimse(ler) te'yid etmektedir."*

Nevevî'ye göre "burada, üzerine delil gösterilemeyen, kadın tarafından da itiraf edilmeyen, buna rağmen pek çok kimsenin işitmiş bulunduğu bir kötülük kadından zuhur ettiği şuyû bulan bir kötülük kastedilmektedir. Bu rivayet de ifade ediyor ki, bir fenâlık haberinin yaygınlaşmasına dayanarak hadd tatbik edilmez, mutlaka delil aranır."

4309 ٤– وعَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللهُ عَنْهَا: [أَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ: خَرَجَ مِنْ عِنْدِنَا لَيْلاً. قَالَتْ: فَغِرْتُ عَلَيْهِ أَنْ يَكُونَ أَتَى بَعْضَ نِسَائِهِ، فَجَاءَ فَرَأَى مَا أَصْنَعُ. فَقَالَ: أَغِرْتِ. فَقُلْتُ: وَمَا لِمِثْلِي لاَ يَغَارُ عَلَى مِثْلِكَ؟ فَقَالَ ﷺ: لَقَدْ جَاءَكِ شَيْطَانُكِ. قُلْتُ: أَوَمَعِي شَيْطَانٌ؟ قَالَ: لَيْسَ أَحَدٌ إِلاَّ وَمَعَهُ شَيْطَانٌ. قُلْتُ: وَمَعَكَ؟ قَالَ: نَعَمْ. وَلَكِنْ

أَعَانِى اللّٰهُ عَلَيْهِ فَأَسْلَمَ]. أخرجه مسلم والنسائي.

قوله: « فَأَسْلَمَ » أى إنقاد وأُذْعِنَ وصَارَ طَوْعاً فلا يَكَادُ يَعْرِضُ لِى بِمَا لاَ أُرِيدُهُ، ولَيسَ مِنَ الإِسْلاَمِ الَّذِى هُوَ بِمَعْنَى الإِيمان.

4. (4309)- *Hz. Âişe* (radıyallahu anhâ) anlatıyor: "Resulullah *(aleyhissalâtu vesselâm)* bir gece yanımdan çıkıp gitmişti. (Benim nöbetimde) hanımlarından birinin yanına gitmiş olabilir diye içime kıskançlık düştü. Geri gelince halimi anladı ve:

"Kıskandım mı yoksa?" dedi. Ben de:

"Evet! Benim gibi biri senin gibi birini kıskanmaz da ne yapar?" dedim. Aleyhissalâtu vesselâm:

"Sana yine şeytanın gelmiş olmalı" dedi. Ben:

"Benimle şeytan mı var?" dedim.

"Şeytanı olmayan kimse yoktur" dedi.

"Seninle de var mı?"dedim.

"Evet, ancak ona karşı Allah bana yardımcı oldu da müslüman oldu!" buyurdu." [Müslim, Münafikun 70, (2815); Nesâî, İşretü'n-Nisâ 4,(7, 72).]

AÇIKLAMA:

1- Nevevî'nin açıklamasına göre سلم iki şekilde okunmuştur:

1) أَسْلَمُ bu durumda "selamet"ten gelir ve "Allah bana ona karşı yardım etti, onun şerrinden ve fitnesinden selamette kaldım" demek olur.

2) أَسْلَمَ bu durumda "müslüman olmak"tan gelir ve şeytanın müslüman olduğunu ifade eder. Bu takdirde mü'min olan şeytan hayırdan başka bir şey telkin etmeyeceğinden herhangi bir zararı olmaz.

Bu iki şıktan hangisi ercah? Bu meselede ihtilaf edilmiştir. Hattâbî: "Sahih ve racih olanı birinci şıktır" der. Ancak Kâdı İyâz ikinci şıkkı tercih eder.

Nevevî der ki: "Kâdı İyâz dedi ki: "Ümmet Resulullah *(aleyhissalâtu vesselâm)*'ın ismetinde (korunmasında) icma etmiştir: "Cisminde, hatırında dilinde şetanın şerrinden korunmaya mazhardır."

2- Bu hadiste şeytanın fitne, vesvese ve iğva (şaşırtma)sından sakın-

dırma var. Yani, imkân nisbetinde ondan sakınmamızı sağlamak için onun her an bizimle beraber olduğunu haber vermektedir.

4310 ٥- وَعَنْهَا رَضِيَ اللهُ عَنْهـا قَالَتْ: [مَا رَأَيْتُ صَانِعَةَ طَعَامٍ مِثْلَ صَفِيَّةَ، صَنَعَتْ لِرَسُولِ اللهِ ﷺ طَعَامـاً وَهُوَ فِي بَيْتِي فَأَخَذَنِي أَفْكَلٌ فَارْتَعَدْتُ مِنْ شِدَّةِ الْغَيْرَةِ فَكَسَرْتُ الإِنَاءَ ثُمَّ نَدِمْتُ. فَقُلْتُ: يَا رَسُولَ اللهِ، مَا كَفَّارَةُ مَا صَنَعْتُ؟ قَالَ: إِنَاءٌ مِثْلُ إِنَاءٍ وَطَعَامٌ مِثْلُ طَعَامٍ]. أخرجه أبو داود والنسائي.

«الأَفْكَلُ» بفتح الهمزة: الرعدة من برد أو خوف.

5. (4310)- Yine *Hz. Aişe* (radıyallahu anhâ) anlatıyor: "Safiyye (radıyallahu anhâ) gibi güzel yemek yapanı görmedim. (Bir defasında) Resulullah *(aleyhissalâtu vesselâm)* benim odamda iken, Safiyye ona yemek yapıp [göndermişti]. Çok şiddetli bir kıskançlık hissettim. Öyle ki beni bir titreme sardı. (Gidip) kabını kırdım, sonra da pişman oldum ve:

"Ey Allah'ın Resûlü dedim, yaptığım bu hareketin keffâreti nedir?"

"Tabağa aynıyla tabak, yemeğe misliyle yemek!" buyurdular." [Ebû Dâvud, Büyû 91 (3568); Nesâî, İşretu'n-Nisa 4, (7, 71).]

AÇIKLAMA:

1- Alimler, hadisi fıkhî açıdan değerlendirerek: "Bu hadis, kıymet üzere satılan şeylerin tazmini, kıymetine göre değil misliyle yapılır. Yeter ki misli bulunsun. Misli bulunmadığı hallerde kıymeti üzere yapılır" demişlerdir. Şâfiî ve Hanefiler bu görüştedir.

Kastalânî der ki: "Bir şeyin tazmininde, -dirhem ve diğer misliyatta olduğu üzere- cüzleri birbirine benzeyen şeyler hakkında misline hükmedilmesi esas iken, bu hadis, kıymet biçilen eşyalara dahil olan tabağın tazmininde de misle hükmetmiş olmakla bir çapraşıklık arzetmektedir." Bunun cevabı Beyhakî'nin şu kaydında mevcuttur: Resulullah *(aleyhissalâtu vesselâm)*'ın iki zevcesinin odalarında iki tabağı vardı. Kıran, zevcesinin odasına kırılanı koymak suretiyle kıranı cezalandırmış oldu. Oradaki sağlam tabağı da öbürünün odasına gönderdi. Böylece hadiste, davalı hakkında verilmiş bir hüküm mevzubahis değildir.

Ancak Beyhakî'nin bu yorumu tenkid edilmiş ve *İbnu Ebî Hatim*'in kaydettiği bir rivayetten aleyhine delil getirilmiştir: مَنْ كَسَرَ شَيْئاً فَهُوَ لَهُ وَعَلَيْهِ مِثْلُهُ "Kim bir şey kırarsa, kırdığı kendisininin olur, bir mislini öbürüne öder."

GADAB (ÖFKE) BÖLÜMÜ

4311 ١– عَنِ ابْنِ مَسْعُودٍ رَضِيَ اللّٰهُ عَنْه قَالَ: [قَالَ رَسُولُ اللّٰهِ ﷺ: مَا تَعُدُّونَ الصُّرَعَةَ فِيكُمْ؟ قَالُوا: الَّذِى لاَ تَصْرَعُهُ الرِّجَالُ. قَالَ: لاَ. وَلٰكِنَّهُ الَّذِى يَمْلِكُ نَفْسَهُ عِنْدَ الْغَضَبِ]. أخرجه مسلم وأبو داود.

1. (4311)- *İbnu Mes'ud* (radıyallahu anh) anlatıyor: Resulullah *(aleyhissalâtu vesselâm)* (bir gün):

"Siz aranızda kimi pehlivan addedersiniz?" diye sordu. Ashab (radıyallahu anhum):

"Erkeklerin yenmeye muvaffak olamadığı kimseyi!" dediler. Resulullah *(aleyhissalâtu vesselâm)*:

"Hayır, dedi, gerçek pehlivan öfkelendiği zaman nefsine hakim olabilen kimsedir." [Müslim, Birr 106, (2608); Ebû Dâvud, Edeb 3, (4779).]

4312 ٢– وَلِلثَّلاَثَةِ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُ: [أَنَّ رَسُولَ اللّٰهِ ﷺ قَالَ: لَيْسَ الشَّدِيدُ بِالصُّرَعَةِ، إِنَّمَا الشَّدِيدُ الَّذِى يَمْلِكُ نَفْسَهُ عِنْدَ الْغَضَبِ].

2. (4312)- *Hz. Ebû Hüreyre* (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah *(aleyhissalâtu vesselâm)* buyurdular ki:

"Kuvvetli kimse, (güreşte hasmını yenen) pehlivan değildir. Hakiki kuvvetli, öfkelendiği zaman nefsini yenen kimsedir." [Buhârî, Edeb 76; Müslim, Birr 107, (2760); Muvatta, Hüsnü'l-halk 12, (2, 906).]

AÇIKLAMA:

Bu iki hadiste, *Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)*, öfkelenmeyi yasaklamakta ve öfkelendiği zaman kendini tutmanın ve öfkeyle amel et-

memenin faziletine dikkat çekmektedir. Nitekim, öfkeyi tutmanın ve öfkeli iken nefsine hâkim olmanın ehemmiyetine ayet-i kerimede de yer verildiğini ve böylelerinin övüldüğünü görmekteyiz: **"Onlar bollukta ve darlıkta sarfederler, öfkelerini yenerler, insanların kusurlarını affederler. Allah iyilik yapanları sever"** (Al-i İmran 134). Keza bir başka âyet: **"öfkelendiği zaman bağışlayanlar"**ı övmektedir (Şûra 37).

4313 ٣- وَعَنْ أَبِي وَائِلٍ قَالَ: [دَخَلْنَا عَلَى عُرْوَةَ بْنِ مُحَمَّدٍ السَّعْدِيِّ فَكَلَّمَهُ رَجُلٌ فَأَغْضَبَهُ فَقَامَ فَتَوَضَّأَ فَـقَالَ: حَدَّثَنِي أَبِي عَنْ جَدِّي عَطِيَّةَ رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللّٰهِ ﷺ: إِنَّ الْغَضَبَ مِنَ الشَّيْطَانِ، وَإِنَّ الشَّيْطَانَ خُلِقَ مِنَ النَّارِ، وَإِنَّمَا تُطْفَأُ النَّارُ بِالْمَاءِ. فَإِذَا غَضِبَ أَحَدُكُمْ فَلْيَتَوَضَّأْ]. أخرجه أبو داود.

3. (4313)- *Ebû Vâil* (radıyallahu anh) anlatıyor: "Urve İbnu Muhammed *es-Sadî*'nin yanına girdik. Bir zât kendisine konuştu ve Urve'yi kızdırdı. Urve kalkıp abdest aldı ve:

"Babam, dedem Atiye (radıyallahu anh)'den anlatır ki, o, Resulullah *(aleyhissalâtu vesselâm)*'ın şöyle söylediğini nakletmiştir:

"Öfke şeytandandır, şetyan da ateşten yaratılmıştır, ateş ise su ile söndürülmektedir; öyleyse biriniz öfkelenince hemen kalkıp abdest alsın." [Ebû Dâvud, Edeb 4, (4784).]

4314 ٤- وَعَنْ أَبِي ذَرٍّ الْغِفَارِيِّ رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُ قَالَ: [قَالَ لَنَا رَسُولُ اللّٰهِ ﷺ: إِذَا غَضِبَ أَحَدُكُمْ وَهُوَ قَائِمٌ فَلْيَجْلِسْ فَإِنْ ذَهَبَ عَنْهُ الْغَضَبُ وَإِلاَّ فَلْيَضْطَجِعْ]. أخرجه أبو داود.

4. (4314)- ***Ebû Zerr el-Gıfârî*** (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah *(aleyhissalâtu vesselâm)* bize buyurmuştu ki:

"Biriniz ayakta iken öfkelenirse hemen otursun. Öfkesi geçerse ne âlâ geçmezse yatsın." [Ebû Dâvud, Edeb 4, (4782).]

AÇIKLAMA:

Bu hadisler, öfkeli halde öfkenin sevkedeceği şeyi yapmamayı âmirdir. Kişi öfkesi icabı bir şeyler yapmaya kalkarsa, makul, meşru bir şey yapamaz öfke geçince pişman olacağı şeyler yapar. Öyle ise Resulullah, kişinin öfkeli iken bir şeylerle oyalanmasını, veya faaliyetten kaçınmasını sağlamaya çalışmaktadır. "Birinci hadiste, öfkeli kimseye abdest alması tavsiye edilmektedir. Bu bir bakıma bir başka şeyle meşgul olmak, öfkenin gereğiyle ilgilenmekten uzaklaşmaktır."

İbnu Battal der ki: "Bu hadis, nefis mücadelisinin, düşmanla yapılacak mücadeleden daha zor olduğunu ifade etmektedir. Çünkü *Aleyhissalâtu vesselâm*, öfkesini yenen insanı, kuvvetce insanların en güçlüsü olarak ilan etmiştir."

Bazı alimler de: "Bu soruyu soran, çabuk öfkelenen biri de olabilir. Çünkü *Aleyhissalâtu vesselâm* herkesin mizacına göre emreder, en uygun geleni tavsiye ederdi. Bu sebeple ona öfkeyi terketmeyi tavsiye ile yetindi."

İkinci hadis ise, öfkelenen kimsenin ayakta ise oturmasını, öfke daha da geçmezse yatmasını tavsiye etmektedir. Hattabi: "Ayakta olan kimse bir fiil yapmaya hazırdır, oturan, bu durumdan uzaklaşır; yatan daha da uzaklaşır. Öyle geliyor ki, Resulullah *(aleyhissalâtu vesselâm)* öfkelenen kimseye *"oturma"* ve *"yatmayı"* emretmiştir. Tâ ki, kıyâm veya oturma hâlinde kendisinden bilahare pişman olacağı bir şey sâdır olmasın."

4315 ٥ـ وعن معاذ بن جبل رضي الله عنه قال: [استبّ رجلان عند النبي ﷺ حتى عرف الغضب في وجه أحدهما. فقال ﷺ: إني لأعرف كلمة لو قالها لذهب عنه ما يجد من الغضب: أعوذ بالله من الشيطان الرجيم]. أخرجه أبو داود والترمذي.

5. (4315)- *Hz. Muâz İbnu Cebel* (radıyallahu anh) anlatıyor: "İki kişi *Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)*'ın huzurunda küfürleştiler. (Öyle ki) birinin yüzünde (diğerine karşı) öfkesi gözüküyordu. Resulullah *(aleyhissalâtu vesselâm)*:

"Ben bir kelime biliyorum, eğer onu söyleyecek olsa, kendinden zuhur eden öfke giderdi; Eûzu billahi mineşşeytanirracim" buyurdular." [Tirmizî, Da'avat 53, (3448); Ebû Dâvud, Edeb 4, (4780).]

4316 ٦ـ وعن أبي هريرة رضي الله عنه: [أن رجلاً قال يا رسول الله: أوصني ولا تكثر عليّ لعلّي لا أنسىٰ. قال: لا تغضب]. أخرجه البخاري ومالك والترمذي.

6. (4316)- *Hz. Ebû Hüreyre* (radıyallahu anh) anlatıyor: "Bir adam: "Ey Allah'ın Resulü! Bana kısa bir nasihatta bulun, uzun yapma! Tâ ki nasihatini unutmayayım" demişti. [ve birkaç kere tekrar etmişti]. Aleyhissalâtu vesselâm (bir kelimeyle):

"Öfkelenme!" cevabını verdi!" [Buhârî, Edeb 76; Tirmizî, Birr 73 (2021); Muvatta, Hüsnü'l-Hulk 11, (2, 906).]

AÇIKLAMA:

Bu hadisteki taleb bir başka vecihlerde: "...beni cennete götürecek

bir ameli bana söyle!" şeklinde; "...bana yaşayacağım bazı kelimeler öğret, çok olmasın unutuveririm", "Faydalanacağım bir şey söyle, çok olmasın..." ve "Bana bir söz söyle az olsun, ola ki aklımda tutarım..." şekillerinde de gelmiştir. Buraya kaydetmediğimiz başka vecihler de var. Bu soruyu soranın bazı rivayetlerde kim olduğu bellidir, bazılarında belli değildir. "Bir adam"dır. Anlaşılan o ki, Resulullah *(aleyhissalâtu vesselâm)*'a kişiyi cenete götürecek az ve öz bir amel birçok defalar sorulmuştur. Aleyhissalâtu vesselâm da sorulara birçok kereler "Öfkelenme!" diye cevap vermiştir.

Ahmed İbnu Hanbel ve *İbnu Hibbân*'ın kaydettikleri bir rivayetin sonunda ismi belirtilmeyen bir kimseden şu açıklama ziyade edilir: "Resulullah'ın söylediğini düşününce gördüm ki, öfke bütün kötülükleri cem etmektedir."

Hattâbî der ki: *"Öfkelenme"*nin manası "Öfke sebeplerinden kaçın, öfkeyi celbedecek şeylere yer verme" demektir. Öfkenin bizzat kendisinin yasaklanması mevzubahis olamaz. Çünkü öfke tabii, fıtrî bir haldir, insan cibilliyetinden izâle edilemez." Hattâbî'den başka alimler de şöyle demiştir: "İnsandaki hayvani tabiattan gelen şeyler vardır, bunları bertaraf etmek mümkün değildir. Bu, yasağa girmez, böyle bir yasaklamada bulunmak, muhali teklif etmek manasına gelir. Öyleyse murad, riyazet ve temrinlerle kazanılabilecek bazı alışkanlıklardır."

Bazıları da şöyle demiştir: "Hadisin mânası: "Öfkelenme, çünkü, öfkenin neş'et ettiği en büyük kaynak kibirdir. Zira kişinin arzu ettiği bir şeye muhalefetten kibir vukua gelir. Kibir de onu öfkeye atar. Bu durumda, mütevâzi olan kimseden izzet-i nefis çabuk zâil olacağı için öfkenin şerrinden selâmette kalır." Bazı alimlere göre de hadisin manası "öfkenin emrettiği şeyi yapma!" demektir."

İnsanın yaratılıştan getirdiği bir kısım huyların kullanılması meselesinde Bediüzzaman merhum, biraz daha farklı bir yaklaşım teklif eder. O da Hattabî gibi bu hislerin yok edilemeyeceği fikrinde. Ona göre, sözgelimi öfkelenme, inad etme demek, fıtratını değiştir emrinde bulunmak gibi, yapılması mümkün olmayan bir şeydir. Onun görüşündeki orijinal yön bu fıtrî duyguları "hayırda kullanmak"tır. Yine ona göre, her duygunun her uzvun meşru bir kullanma yeri ve yönü vardır. Öyleyse yapılacak iş onları yoketmek değil, hayır yolunda kullanmaktır. Şöyle der:

"....İşte tahmin ederim ki, nasihlerin nasihatları şu zamanda tesirsiz kaldığının bir sebebi şudur ki: Ahlaksız insanlara derler: "Hased etme! Hırs gösterme, adavet etme! İnad etme! Dünyayı sevme!" yani fıtratını değiştir

gibi zâhiren onlarca mâlâyutak bir teklifte bulunurlar. Eğer deseler ki: "Bunların yüzlerini hayırlı şeylere çeviriniz, mecralarını değiştiriniz." Hem nasihat tesir eder, hem daire-i ihtiyarlarında bir emr-i teklif olur."

Şu halde öfke meselesinde, nefsin isyanlarına öfkelenip terbiyesine koymak, küfür için çalışanlara öfkelenip İslam'ın te'yidi ve tesisi için mukabil gayret göstermek en makul yol olmalıdır.

İbnu't-Tîn der ki: "Aleyhissalâtu vesselâm, *"Öfkelenme"* sözünde dünya ve âhiretin hayrını cem etmiştir. Çünkü öfke, kişileri birbirinden kopmaya, rıfkı bertaraf etmeye götürür. bazan kızılan kimseye eza vermeye sevkeder, bu ise kişinin dinini noksanlaştırır." Beyzavî de şu açıklamayı sunar: "Aleyhissalâtu vesselâm, insana gelen bütün fenalıkların, kişinin şehvet ve öfkesinden geldiğini bilmesi ve kendisine soru soran kimsenin şehvet yönüyle mutedil olduğunu anlamış olması sebebiyle, kendisini kötülüklerden koruyacak şeyi sorunca, insana en büyük zararı veren şey olan öfkeden sonra sahibini yasakladı. Böylece kişi, öfelendiği zaman nefsine hakim olabilirse, en kuvvetli düşmanını yenmiş olur."

İbnu Hacer der ki: "Hadisin büyüğü zikrederek küçüğe uyarıda bulunmuş olması da ihtimal dahilindedir. Zira kişinin en büük düşmanı, şeytanı ve nefsidir. Öfke de bu iki şeyden neş'et eder. Kim bu iki düşmanla bütün zorluğuna rağmen onları yeninceye kadar mücâdele ederse nefsinin şehvetini ezmede daha kuvvetli olur." Hadis hususunda İbnu Hibbân şu açıklamayı eklemiştir: *"Burada Aleyhissalâtu vesselâm: "Öfkeden sonra, yasak edilen şeylerden hiç birini yapma"* demektedir, insanın cibilliyyetinde olan, ortadan kaldırılmasına bir çare bulunmayan şeyi yasaklamış değildir.

Bazı âlimler de şöyle söylemiştir: "Allah öfkeyi ateşten yaratmıştır ve onu insanın fıtratına koymuştur. Kişi ne zaman bir şeye niyet eder veya herhangi bir arzusunda nizaya düşerse öfke ateşi yanar ve yüzü ve gözleri kandan kızarıncaya kadar kabarır. Zira insan derisi, gerisindeki rengi gösterir. Bu durum, kendinden daha aşağıda olan kızan ve ona karşı kendisini güçlü hisseden kimse içindir. Eğer kendinden daha üstün olandan öfke hissederse, ondan, derinin zahirinden kalbin içine doğru inkibâz-ı dem (kan tutukluğu) husule gelir ve üzüntüden renk sararır. Öfke, kendi emsaline karşı ise, kan tutukluğu (inkibaz) ile, genişleme (inbisat) arasında gider gelir, rengi bir kızarır bir sararır. Öfke hadisesi, zâhir ve bâtın değişmesini beraberinde getirir. Rengin değişmesi ve uzuvlardaki titreme gibi. Keza öfkenin bir diğer sonucu fiillerin tertipsiz olarak ortaya çıkması ve tabi'î mizacının istihâleye uğramasıdır. Bütün bu söylediğimiz değişmeler zâhirdekilerdir.

Bâtındakine gelince, batındaki hasıl olanların kötülüğü zahirden daha fazladır. Çünkü öfke, kalpte kin ve hased hâsıl eder ve çok çeşitli kötülükleri içe yerleştirir. Hatta denebilir ki, öfke ile ilk hasıl olan şey bâtının çirkinleşmesidir. Dıştaki değişme de aslında içteki değişmenin neticesi ve semeresidir. Bütün bu söylenenler öfkenin bedendeki eseridir.

Dildeki eserine gelince, bu da çoktur: Aklı başında bir kimsenin söylemekten haya edeceği, öfkesi geçince pişman olacağı kötü kaba çirkin sözlerin söylenmesi gibi...

Keza öfkenin fiildeki eseri dövme, öldürmedir. Eğer öfkelenilen kişinin kaçmasıyla bunlar yapılamazsa, öfkelenen kendine yönelir, elbisesini yırtar, yüzünü tokatlar, bazan yıkılır düşer, bazan da bayılır kalır. Kapkacak kırar, bu işle hiç ilgisi olmayan kimseyi döver.

Şu halde, bu kötülükleri düşünen kimse *Aleyhissalâtu vesselâm*'ın fem-i mübarekelerinden çıkan bu *"öfkelenme"* kelime-i latifesinin, burada sayılması zor, nihayetinde vâkıf olunması imkansız ne ince hikmetlere şâmil olduğunu, ne yüce maslahatlar celbedip ne fena zararları bertaraf ettiğini anlar. Bu söylenenler de dünyevi öfke hakkındadır dinî öfke hakkında değil."

İbnu Hacer dinî öfke tabiri ile, meşru olan hak için, Allah için izhar edilen öfkeyi anlar. Nitekim, *Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)* şahsını ilgilendiren meselelerde sabredip öfke izhar etmediği halde, dini ilgilendiren meselelerde öfke izhar etmiştir. Bunun bir örneği şu hadistir: "İbnu Mes'ud anlatıyor: "Bir adam gelerek Resulullah *(aleyhissalâtu vesselâm)*'a: "Ben sabah namazına falanca yüzünden gelemiyorum çünkü fazla uzatıyor" dedi. Ben Resulullah *(aleyhissalâtu vesselâm)*'ın o günkü kadar öfkelendiğini hiç mi hiç görmedim. Öfkeyle şöyle dedi:*"Ey insanlar! Sizden bazıları nefret ettiricidir. Hanginiz halka namaz kıldırırsa kısa tutsun zira cemaatte hasta var, yaşlı var ve ihtiyaç sahibi var."*

Resulullah'ın bu nevinden öfkelendiği hadiseler çoktur. Demek ki, öfke yasağı mutlak bir yasak değildir. Bu fıtrî haletin kullanılması meşru olan durumlar var.

ÖFKENİN EN İYİ ÇARESİ: TEVHİD

et-Tûfî der ki: "Öfkeyi defetmenin en kuvvetli çaresi, hakiki tevhidi hatıra getirmektedir. Bu, Allah'tan başka failin olmadığını, O'nun dışındaki her failin O'nun bir aleti olduğunu bilmektir. Kime bir başkasından hoşuna gitmeyen bir şey gelecek olursa, hemen hatırlasa ki, eğer Allah dileseydi bu olmazdı; öfkesi dağılır. Çünkü böyle düşündüğü halde öfkesinin devamı, onun Allah'a öfkelendiğini ifade eder. Bu ise ubudiyete aykırıdır."

İbnu Hacer der ki: "Bu açıklama ile, *Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)*'ın öfkelenen kimseye: *"şeytandan istiâze etmeyi"* emretmesindeki sır ortaya çıkar. Zira bu hâlette iken şeytandan istiaze ederek Allah'a yönelse, zikrettiği şeyi hatırlaması ona öfkeyi tutma imkânı sağlar. Eğer şeytan vesvese vermeye, hakkı-batılı birbirine karıştırmaya devam ederse, bunlardan herhangi bir şey hatırlaması zaten mümkün değildir."

4317 ٧– وَعَنْ سَهْلِ بْنِ مُعاذِ بْنِ أنسٍ الْجُهَنِي عَنْ أبيهِ رَضِيَ اللهُ عَنْه قالَ: [قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ: مَنْ كَظَمَ غَيْظاً وهُوَ يستَطيعُ أنْ يُنفِذَهُ دَعَاهُ اللهُ تَعَالى يَوْمَ القِيامَةِ علَى رُؤسِ الْخَلائِقِ حتّى يُخَيِّرَهُ مِنْ أيِّ الْحُورِ الْعِينِ شَاءَ]. أخرجه أبو داود والترمذي.

«وَكَظْمُ الْغَيْظِ» تجرّعُه وتركُ الْمُقَابَلَةِ عليْهِ.

7. (4317)- *Sehl İbnu Mu'az İbni Enes el-Cühenî*, babası (radıyallahu anh)'tan naklediyor: "Resulullah *(aleyhissalâtu vesselâm)* buyurdular ki:

"Öfkesinin gereğini yerine getirebilecek güçte olduğu halde öfkesini tutan kimseyi, Allah Teâla Hazretleri, Kıyamet günü, mahlukatın başları üstüne davet eder; tâ ki, (onlardan önce) dilediği huriyi kendine seçsin."
[Tirmizî, Birr 74, (2022); Ebû Dâvud, Edeb 3, (4777).]

4318 ٨– وَعَنِ ابْنِ عبَّاسٍ رَضِيَ اللهُ عَنْهما قالَ: [لَمَّا قَدِمَ عُيينَةُ بْنُ حِصْنٍ نَزَلَ عَلى ابْنِ أخِيهِ الْحُرِّ بْنِ قَيْسٍ، وكَانَ مِنَ النَّفَرِ الّذِينَ يُدْنِيهِمْ عُمَرُ، وكَانَ الْقُرَّاءُ أصْحَابَ مَجْلِسِ عُمَرَ رَضِيَ اللهُ عَنْه ومُشَاوَرَتِهِ كُهُولاً كَانُوا أوْ شُبَّاناً فقَالَ عُيينَةُ: يَا ابْنَ أخِي اسْتَأذِنْ لِي عَلى أمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ. فَاسْتَأذَنَ لَهُ. فَلمَّا دَخَلَ قَالَ: هِيه يَا بْنَ الْخَطَّابِ! فَوَاللهِ مَا تُعْطِينَا الْجَزْلَ وَلاَ تَحْكُمُ بَيْنَنَا بِالْعَدْلِ. فَغَضِبَ عُمَرُ حَتّى هَمَّ أنْ يُوقِعَ بِهِ. فَقَالَ: الْحُرُّ يَا أمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ إنَّ اللهَ تَعَالى يَقُولُ لِنَبِيِّهِ: خُذِ الْعَفْوَ وَأْمُرْ بِالْمَعْرُوفِ وَأعْرِضْ عَنِ الْجَاهِلِينَ وَإنَّ هذَا مِنَ الْجَاهِلِينَ. فَوَاللهِ مَا جَاوَزَهَا عُمَرُ حِينَ تَلاَهَا عَلَيْهِ، وَكَانَ وَقَّافاً عِنْدَ كِتَابِ اللهِ تَعَالى]. أخرجه البخاري.

8. (4318)- *İbnu Abbâs* (radıyallahu anh) anlatıyor: "Uyeyne ibnu Hısn (Medine'ye) gelince, kardeşinin oğlu Hürr İbnu Kays'ın yanına indi. Hürr İbnu Kays ise Hz. Ömer'in yakınlarındandı. Onun meclisinde yaşlı veya genç bir kısım kurrâ ve fakihler müşâvere heyeti olarak bulunurdu. Uyeyne İbnu Hısn:

"Ey kardeşimin oğlu! Emirü'l-mü'mininin yanına girmem için izin taleb et!" dedi. O da izin istedi. Ancak yanına girince:

"Yeter artık! Ey İbnu'l-Hattâb sen bize bol vermediğin gibi, aramızda adaletle de hükmetmiyorsun!" dedi. Hz. Ömer (radıyallahu anh) pek öfkelendi. Neredeyse dövmek için üzerine yürüyecekti ki, Hürr (radıyallahu anh) atılıp:

"Ey emire'l-mü'minin Allah Teâla Hazretleri Resûlüne: **"Affı esas tut, ma'rufu emret ve câhillerden de yüz çevir!"** (A'raf, 199) emretmiştir. Bu adam da cahillerden biridir" dedi. Vallahi, Hürr ayeti okuyunca Hz. Ömer olduğu yerde kalıp hiçbir şey yapmadı. Hz. Ömer Kitabullah'ın yanında hemen durur, onu koyup geçmezdi (radıyallahu anh)." [Buhârî, İ'tisam 2, Tefsir, A'raf 5.]

AÇIKLAMA:

Burada, bedevi olan *Uyeyne İbnu Hısn*'ın Hz.Ömer'i öfkelendirecek kadar sert olan bir mizacı görülmektedir. Uyeyne İbnu Hısn cahiliye devrinde şecaat, cehalet ve kabalığıyla şöhret yapış birisidir. Sahabe'den sayılır. Mekke fethinde müslüman olmuştur. Müellefe-i kulûbtandır. Resulullah *(aleyhissalâtu vesselâm)*'la Huneyn'e katılmıştır. Resulullah onu el-Ahmâku'l-Mutâ' diye isimlendirmiştir.

Tuleyhâ el-Esedî peygmberlik iddia ederek isyan ettiği zaman Uyeyne ona tabi olmuştur. Ancak müslümanlar galebe çalınca, Tuleyhâ kaçmış, Uyeyne yakalanarak Medine'ye getirilmiştir. *Hz. Ebû Bekr* tevbe teklif etmiş, o da tevbe etmiştir. Sadedinde olduğumuz hadiste mevzubahis olan Medine'ye gelişi, durumu düzeltip İslam'ı benimsemiş olmasından ve bir kısım fetihlere katılmasından sonraya, Hz. Ömer devrine rastlar. Kendisinde, daha çok bedevilerde görülen bazı hallerin mevcudiyeti anlaşılmaktadır.

Rivayete göre Resulullah *(aleyhissalâtu vesselâm)*'ın huzuruna izinsiz girer. Aleyhissalâtu vesselâm: "Hani izin?" diye sorar.

"Mudarlı kimseden hiç izin almadım?" der.

Sadedinde olduğumuz rivayet, *Hz. ömer* (radıyallahu anh)'ın, Kur' an-ı Kerim'den bir âyet hatırlatılınca ona ne kadar saygı duyup kendisini frenlediğini göstermektedir.

GASB BÖLÜMÜ

4319 ١- عَنْ أبي سَلَمَةَ بنِ عبْدِ الرَّحْمنِ عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللهُ عَنْها قَالَتْ: [قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ: مَنْ ظَلَمَ قِيدَ شِبْرٍ مِنَ الأرْضِ طُوِّقَهُ مِنْ سَبْعِ أرْضِينَ]. أخرجه الشيخان.

1. (4319)- *Ebû Seleme İbnu Abdirrahmân Hz.Âişe* (radıyallahu anhâ)'dan anlattığına göre Resulullah *(aleyhissalâtu vesselâm)* şöyle buyurdu: *"Kim (gasben başkasının) arazisine bir karış haksız tecavüz ederse yedi kat yerin dibine kadar boynuna dolandırılarak cezalandırılır)."* [Buhârî Bed'ül-Halk 2, Mezâlim 13; Müslim, Müsâkat 142, (1612).]

4320 ٢- وفي أخـرى للبُخَارِيّ عَنِ ابْنِ عُمَرَ: [مَنْ أخَذَ شِبْراً مِنَ الأرْضِ بِغَيْرِ حَقٍّ خُسِفَ بِهِ يَوْمَ الْقِيَامَةِ إلى سَبْعِ أرْضِينَ].

«الْقِيدُ» بِكَسْرِ الْقَافِ: الْقَدْرُ.

2. (4320)- *Buhârî*'nin *İbnu Ömer* (radıyallahu anhümâ)'dan kaydettiği diğer bir rivayette şöyle buyrulmuştur: *"Kim, araziden haksız olarak bir karışlık yer alırsa, Kıyamet günü, onunla yedi kat yere batırılır."* [Buhârî, Mezâlim 13, Bed'ü'l-Halk 2.]

AÇIKLAMA:

1- *Gasb,* başkasının malını zulmen ve tecâvüzen almaktır. Kitabımız, gasbla ilgili olarak iki hadis kaydetmiştir. Her ikisi de arazi gasbıyla ilgilidir. Şunu bilelim ki, gasb kelimesi sadece arazi ile ilgili olarak kullanılmaz, her çeşit malın zulmen alınması gasb'tır.

2- Hadiste *karış* (şibr) kelimesi kullanılarak zulmen alınan şeye terettüp edecek vaîde maruz kalmada alınan şeyin az veya çok olmasının

farketmediğine işaret edilmiştir. Bir kimse haksızlıkla bir başkasının malını bile bile aldı mı, aldığı şey ne kadar az da olsa ciddi bir tehdide maruzdur, büyük bir cezaya müstehak olmuştur. Bazı hadislerde جَاءَ بِهِ مُقَلَّدَهُ yani: *"Gasbettiği şeyi boynuna takmış olarak gelir"* buyrulmuştur. Bu, kıyamet gününde kişinin gâsıb oluşunun Mahşer halkı önünde teşhiri demektir, rezil rüzvay kılınması demektir.

Müslim'in bir rivayetinde geldiğine göre *Ervâ Bintu Üveys* adında bir kadın, Emeviler devrinde *Saîd İbnu Zeyd*'i, Mervân'a şikayet ederek, Said'in evinden bir kısmın kendine ait olduğunu söylemiştir. Saîd Resulullah *(aleyhissalâtu vesselâm)*'ın: "Kim başkasının arazisinden haksız olarak bir karış alacak olsa kıyamet günü, yedi kat yerin dibine kadar boynuna dolanacak" dediğini işittim" diyerek evi kadına bırakır, ancak şöyle bir bedduada bulunur: "Allahım eğer bu kadın yalancı ise gözünü kör et, kabrini de evinde yap!" Hadisi rivayet eden ravi der ki: "Sonra ben bu kadını kör olmuş, eller ile duvarı yoklarken gördüm." Ben Said İbnu Zeyd'in bedduasına uğradım" diyordu. O bu şekilde el yordamıyla yürürken, önüne çıkan bir kuyuya düşüp ölmüş ve kuyu ona kabir olmuş."

3- Birinci hadiste geçen طَوَّقَهُ kelimesi farklı manalarda açıklanmıştır. Hattabi iki manayı nazara verir:

1) Kıyamet günü, zulmen gasbettiği şeyi Mahşer yerine kadar taşımaya mecbur edilir. Böylece, o haram mal, boynunda bir halka gibi olur.

2) Yedi kat yerin altına batırılır böylece her bir arz tabakası, bu halde boynunda ayrı bir halka teşkil eder. Bu manayı ikinci hadis te'yid eder. Zira bu hadisin metni gasıbın yedi kat yerin altına batırılacağını zikretmektedir.

Hadisin tevilinde başka manalar üzerinde de durulmuştur: Bazıları, birinci manayı benimsemekle beraber ilave ederler: Hepsini taşıdıktan sonra, tamamı boynuna bir halka halinde konulur. Boynu, bu malın tamamını istiab edecek şekilde büyütülür.

Taberî ve *İbnu Hibbân*'ın bir rivayetinde şöyle buyrumuştur: Ya'la *İbnu Mürre* Resulullah'tan naklediyor: "Kim araziden bir karış gasbederse, Allah onu, yedikat yeri, sonuncu kata kadar kazmaya mecbur eder. Sonra Kıyamet günü onu boynuna yükler ve insanların hesabı görülünceye kadar (o vaziyette tutar)." Bu manayı teyid eden bir başka hadiste مَنْ أَخَذَ مِنْ طَرِيقِ الْمُسْلِمِينَ شِبْرًا جَاءَ يَوْمَ الْقِيَامَةِ يَحْمِلُهُ مِنْ سَبْعِ أَرَضِينَ "Müslümanların yolundan bir karış gasbeden kimse, Kıyamet günü, o parçayı

yedi kat arzın altına kadar boynunda taşır." Bu manada bir başka hadis, zekatla ilgili olarak gelmiştir. "Bir deveyi zimmetine geçiren, Kıyamet günü o deveyi boynuna takmış olarak getirilir."

Şu halde, boynuna takılırdan murad, gasbedilen şeyin, boynuna bir halka olarak konmasıdır. Tabii ki bunu taşımaya gücü yetmeyecek ve dolayısıyle o gasbı sebebiyle ona azab edilecektir. Nitekim, rüyada görmediği şeyi görmüş gibi yalan söyleyerek rüya uyduran hakkında da "arpa"yı düğümleme cezası verileceği ifade edilmiştir.

Hadisin te'vilinde bir başka ihtimal şudur: *"Gasbedilen şeyin yüklenmesi"* demek, "günahın yüklenmesi" demektir. Yani, mezkur zulüm, gasıbın boynuna yapışmış kalmıştır, tıpkı günahın yapışıp kalması gibi. Bu te'vil şu âyetin manasına muvafiktır: الزمناه طائره في عنقه **"Her insanın boynuna işlediklerini dolarız ve Kıyamet günü açılmış bulacağı kitabı önüne çıkarırız"** (İsra, 13).

İbnu Hacer, ilk kaydedilen tevil hususunda *Ebû'l-Feth el-Kuşeyrî*'nin cezmettiğini, Bağavi'nin de bunu sahih bulduğunu belirttikten sonra; bütün bu tevillerin doğru olmasının da caiz olduğunu belirterek tahlilini sonuçlar: "Muhtemeldir ki, bu cinayetin sahibine, bu sıfatların hepsi farklı farklı uygulanacaktır. Yahut da bu cinayeti işleyenler kısım kısımdır: Bazıları bu şekillerden biriyle, bazıları diğeriyle, yaptığı cinayetin derecesine muvafık olarak cezalandırılacaktır." *İbnu Ebû Şeybe*'nin, Ebû *Malik el-Eş'arî*'den nakline göre:

اعظم الغلول عند الله يوم القيامة ذراع ارض يسرقه رجل فيطوقه من سبع ارضين *"Kıyamet günü Allah nazarında "en büyük" hırsızlık bir kişinin gasbettiği bir zirâlık arazidir. Yedi kat arzla birlikte boynuna yüklenir."*

Şu halde gasbın hepsi aynı ağırlıkta bir suç değil, aralarında derece farkları var.

3- BAZI FEVÂİD:

★ Hadis, zulüm ve gasbın haram olduğunu ifade eder.

★ Gasbın cezası pek ağırdır.

★ Arazi gasbı büyük günahlardandır.

Burada şunu belirtelim ki: Arazi gasbının büyük günahlardan olması, hadiste ifade edilmemiş ise de *Kurtubî*, büyük günahlar hakkında zikredilenler ölçüsünde *şiddetli vaid* zikredilmiş olmasından hareketle, bunun da aynı sınıfta olması gerektiğini istidlal etmiştir.

★ Kim bir araziye malik olmuşsa, onun derinliklerine de, arzın öbür tarafına varıncaya kadar mâlik olur. Arazisinde bir başkası izinsiz olarak kuyu, kanal vs. kazamaz.

★ Arzın zahirine mâlik olan, bâtınına da orada her ne varsa, sabit taş, binalar, madenler vs. malik olur. Kişi mâlik olduğu arazide kuyu vs. açarak dilediği kadar derinliklere inebilir, yeter ki yanındaki komşusuna zarar vermesin.

★ Şarih Dâvudi'ye göre, arz, bir biri üstünde, ayrılması kabil olmayan yedi kattır. Eğer ayrılsa idi, sadece gasbettiği tabakanın boynuna yüklenmesi kâfi gelirdi, çünkü bu tabaka mütâkip tabakadan ayrılabiliyor idi. Araları ayrılamadığı için yedi tabaka birden yüklenmiş olmaktadır.

★ Yedi arz, semavat gibi tabakalar halindedir. Bu mana şu âyetin zahirine muvafıktır: وَمِنَ الْأَرْضِ مِثْلَهُنَّ **"Yedi göğü ve "yerden de bir o kadarını" yaratan Allah'tır."** (Talâk 12). Ancak, bazı âlimler سبع أرضين **"yedi arz"**la yedi iklim'in (bölge'nin) kasdedildiğini söylemiştir. Fakat bu ikinci tevil makul değildir. Çünkü böyle olsaydı, gasıb'ın boynuna diğer iklimlerin (bölgelerin) birer karışını dolamak mümkün olmazdı.

GIYBET VE NEMÎME (SÖZ TAŞIMA) BÖLÜMÜ

UMUMİ AÇIKLAMA:

1- *Gıybet,* İbnu'l-Esir'e göre, "kişiyi, gıyabında kötü bir haliyle zikretmektir. Şayet zikredilen kötü hal o adamda yoksa bu gıybet olmaz bühtân olur. Bühtân, insana, onda bulunmayan bir kötülüğü nisbet etmek olunca gıybetten daha kötü bir davranıştır. İslam dini, insanlara verdiği ehemmiyetin bir gereği olarak, şahsiyetleri korumaya ayrı bir itina göstermiştir. Kişinin temel haklarından biri olan "ırz" şahsiyetin başta gelen unsurlarından biridir. Şu halde gıybet yasağını kişinin ırzını koruma tedbirlerinden biri olarak mütalaa edebiliriz.

2- Gıybet, ferd ve cemiyet hayatında müthiş yaralar açtığı için, mühim bir içtimâî marazdır. Ehemmiyeti sebebiyle, yasaklama işi bizzat Kur'ân-ı Kerim'de ele alınmış, *Resulullah* pekçok hadisleriyle mü'minleri bundan zecretmiştir. Bu bölümde hadislerden bazılarını göreceğiz.

Kur'ân-ı Kerim'in gıybet telakkisini, onun ruhuna uygun vüs'atte kavrayabilmek için ilgili ayeti yer ettiği muhteva içerisinde değerlendirmek kanaatindeyiz. Yani, gıybeti yasaklayan Hucurât suresinin 12. ayeti'ni tek başına okumayıp en az iki ayet önceden 10. ve 11. ayetten itibaren okumalı ve 13. ayetin sonuna kadar devam etmelidir. Bu dört ayette yer verilen meseleler bir birine yakın ve bir diğerini tamamlayıcı mahiyettedir. Mesela 13. ayette yasaklanan ırkçılık düşüncesini gıybet yasağının bir devamı, bir vechi görmek, ırkçılığı bir nevi gıybet anlamak mümkündür. Mezkur âyetler şöyle bir tablo ortaya koyar:

10. ayet: Mü'minlerin kardeş olduğunu ifade eder.

11. âyet: Mü'minler birbirleriyle alay etmemelidirler.

12. âyet: Mü'minler zanda ve gıybette bulunmasınlar.

13. âyet: İnsanlar bir kadınla bir erkekten yaratıldı, sonra kavimlere ayrıldılar, üstünlük takvadadır.

Bu pasajda işlenen temaların merkezini gıybet yasağı teşkil etmektedir.

Şöyle ki: 10. ayette mü'minlerin kardeş olduğu belirtildikten sonra bu kardeşliği yaralayan durumlar meyanında 11. âyette *alay etmek,* 12. âyette ise zanda bulunmak ve gıybet etmek, 13. âyette ise ırkçılık zikredilmiş olmaktadır. Şu halde, Allah'ın belli bir maksadla yaratmış olduğu kavim kabile farkını, takvaya bakmadan büyütmek bir nevi gıybet, hatta küllî bir gıybet olmaktadır. Örfen gıybet deyince muayyen bir kimsenin gıyabında onun kusurunun zikredilmesi anlaşılır. İnsanların yaptığı ırkçılık da küllî bir gıybettir, çünkü ırkî ayırım yapan kimse, kendi ırkdaşlarını üstün, gayrısını aşağı addetmiş olmaktadır. Halbuki ayette verilen ölçüye göre üstünlük takvadadır. Takvaya bakmadan, ırkî farklılığı esas alan ırkdaşını kayırmak gibi adaletsizliğe düşeceğinden 10. âyette ilan edilen kardeşlik de dinamitlenmiş olur.

Şimdi yukarıda temas ettiğimiz âyetlerin meallerini dikkatle takip edelim:

10. **"Mü'minler kardeştirler; siz de kardeşlerinizin arasını düzeltin ve Allah'tan korkun ki rahmete erişesiniz."**

11. **"Ey iman edenler! Bir topluluk diğer bir topluluğu alaya almasın. Belki onlar kendilerinden daha hayırlıdır. Kadınlar da diğer kadınları alaya almasın. Belki onlar kendilerinden daha hayırlıdır. Birbirinizi ayıplamayın, birbirinize kötü lakablar da takmayın. İman ettikten sonra bir mü'mine fasıklık yakıştırmak ne kötüdür! Kim bu günahları işler ve tevbe etmezse işte onlar zalimlerin tâ kendisidir."**

12. **"Ey iman edenler! Zannın bir çoğundan kaçının. Çünkü zannın bir kısmı büyük günahtır. Birbirinizin gizli hallerini ve kusurlarını araştırmayın. Birbirinizi gıybet de etmeyin. Sizden biri, ölü kardeşinin etini yemekten hoşalnır mı? Bundan tiksinirsiniz. Öyleyse Allah'tan korkun. Şüphesiz ki Allah tevbeleri kabul edici ve çok merhamet edicidir."**

13. **"Ey insanlar! Biz sizi bir erkekle bir kadından yarattık, sonra da, birbirinizi tanıyıp kaynaşasınız ve aranızdaki münâsebetleri bilesiniz diye sizi milletlere ve kabilelere ayırdık. Allah katında en şerefliniz, O'ndan en çok korkanınızdır. Muhakkak ki Allah herşeyi hakkıyla bilir, herşeyden hakkıyla haberdardır."**

3- GIYBETLE İLGİLİ ÂYETİN AÇIKLANMASI

Bediüzzaman merhum, gıybet ayetine nefis bir tahlil sunar. Aynen kaydediyoruz: "...Bir tek ayetin, mucizâne altı tarzda gıybetten tenfir etmesi; Kur'ân'ın nazarında gıybet ne kadar şenî bir şey olduğunu tamamiyle gösterdğinden başka beyana ihtiyaç bırakmamış. Evet, Kur'an'ın beyanından sonra beyan olmaz; ihtiyaç da yoktur. İşte: أَيُحِبُّ أَحَدُكُمْ أَنْ يَأْكُلَ لَحْمَ أَخِيهِ مَيْتًا "Sizden biri ölmüş kardeşinin etini yemeyi sever mi?" ayetinde altı derece zemmi zemmeder. Gıybetten altı mertebe şiddetle zecreder. Şu âyet bilfiil gıybet edenlere müteveccih olduğu vakit, manası gelecek altı tarzda oluyor. Şöyle ki:

Malumdur: Ayetin başındaki hemze sormak (âyâ) manasındadır. O "sormak" manası şu gibi ayetin bütün kelimelerine girer. Her kelimede bir hükm-ü zımmî var.

• *İşte birincisi,* hemze ile der: Âyâ, sual ve cevap mahalli olan aklınız yok mu ki, bu derece çirkin bir şeyi anlamıyor.

• *İkincisi:* يُحِبُّ lafzıyla der: Âyâ, sevmek ve nefret etmek mahalli olan kalbiniz bozulmuş mu ki, en menfur bir işi sever?

• *Üçüncüsü* أَحَدُكُمْ kelimesiyle der: Cemaatten hayatım olan hayat-ı içtimaiye ve medeniyetiniz ne olmuş ki, böyle hayatınızı zehirleyen bir ameli kabul eder?

• *Dördüncüsü* أَنْ يَأْكُلَ لَحْمَ kelamiyle der: İnsaniyetiniz ne olmuş ki: böyle canavarcasına arkadaşınızı diş ile parçalamayı yapıyorsunuz?

• *Beşincisi:* أَخِيهِ kelimesiyle der: Hiç rikkat-i cinsiyeniz, hiç sıla-i rahminiz yok mu ki, böyle çok cihetlerle kardeşiniz olan bir mazlumun şahs-ı mânevisini insafsızca dişliyorsunuz? Ve hiç aklınız yok mu ki, kendi azanızı kendi dişinizle divane gibi ısıryorsunuz?

• *Altıncısı:* مَيْتًا kelamiyle der : Vicdanınız nerede? Fıtratınız bozulmuş mu ki, en muhterem bir halde bir kardaşenize karşı etini yemek gibi en müstekreh bir işi yapıyorsunuz?

Demek şu âyetin ifadesiyle ve kelimlerin ayrı ayrı delâletiyle zemm ve gıybet aklen ve kalben insaniyeten ve vicdanen e fıtraten ve milliyeten mezmumdur.

İşte bak: Nasıl şu âyet, icazkârane altı mertebe zemmi zemmetmekle,

icazkârâne altı derce o cürümden zecreder. Gıybet, ehl-i adavet ve hased ve inadın en çok istimal ettikleri alçak bir silahtır. İzzet- i nefis sâhibi bu pis silaha tenezzül etmez. Nasıl meşhur bir zât demiş: واكبر نفسي عن جزاء بغيبة كلُّ اغتيابٍ جهد من لاله جهد Yâni: "Düşmanıma gıybetle ceza vermekten nefsimi yüksek tutuyorum ve tenezzül etmiyorum. Çünkü gıybet, zayıf ve zelil ve aşağıların silahıdır."

Bediüzzaman gıybet hakkında bazı teknik bilgi de verir:

"Gıybet odur ki: Gıybet edilen adam hazır olsa idi ve işitse idi, kerâhet edip darılacaktı. Eğer doğrusu ise, zaten gıybettir. Eğer yalan dese, hem gıybet, hem iftiradır. İki katlı çirkin bir günahtır.

Gıybet, mahsus birkaç maddede câiz olabilir:

Birisi: Şekva suretinde bir vazifedâr adama der, tâ yardım edip o münkeri o kabahati ondan izale etsin. Ve hakkını ondan alsın.

Birisi de: Bir adam onunla teşrik-i mesai etmek ister. Senin ile meşveret eder. Sen de sırf maslahat için garazsız olarak, meşveretin hakkını eda etmek için desen: "O topal ve serseri adam filan yere gitti."

Birisi de: O gıybet edilen adam fâsık-ı mütecâhirdir. Yani fenalıktan sıkılmıyor belki işlediği seyyiatla iftihar ediyor, zulmü ile telezzüz ediyor, sıkılmayarak aşikâre bir surette işliyor.

İşte bu mahsus maddelerde garazsız ve sırf hak ve maslahat için gıybet caiz olabilir. Yoksa, gıybet, nasıl ateş odunu yer bitirir; gıybet dahi amel-i sâlihayı yer bitirir.

Eğer gıybet etti veyahut isteyerek dinledi, o vakit اللّٰهمّ اغفر لنا ولمن اغتبناه *demeli, sonra gıybet edilen adama ne vakit rastgelse "Beni helal et" demeli."*

4- Gıybet edene nasıl mukabele etmeli?

Gıybet mevzuunda mühim bir husus, gıybeti edilen kimsenin, işitmesi halinde gıybet edene karşı takınacağı tavırdır. Bu da onun gıybetini yapmalı mı?

4325 numarada gelecek hadiste "haksız yere" tabiri, gıybet edilen kimseye bir hak tanımakta ise de gıybete gıybetle mukabele çok muhataralı bir davranıştır. Çünkü Kur'ân-ı Kerim bize yapılana ancak misliyle mukabele etmeye izin vermiş, haddi aşmayı haram kılmış ve karşılık vermeyip **"sabretme"**nin hayırlı olacağını irşad buyurmuştur. (Bakara 194; Nahl 126). ﴿فمنِ اعتدى عليكم فاعتدوا عليهم بمثلِ ما اعتدى عليكم﴾ ve ﴿وإنْ عاقبتم فعاقبوا بمثلِ ما عوقبتم به ولئن صبرتم لهو خيرٌ للصّابرين﴾ Hatta Resulullah da:

لَيُّ الْوَاجِدِ يُحِلُّ عُقُوبَتَهُ وَعِرْضَهُ *"Borcunu zamanında ödemeyen, cezayı da ırzını da helal kılar"* buyurarak alacaklının böylesi kimselere borç ödemedeki kötülüğünü zikretmek suretiyle gıybetini tecviz etmiştir.

Ancak, gıybet meselesinde mislini bulmak, haklı olunan sınırda durmak oldukça zordur. Haddi tecâvüz ederek zarara düşme ihtimali fazladır. Bu sebeple, böyle muhataralı (riskli) bir hakkı kullanmaktansa, kârlı cihet olan "sabr"ı tercih etmek en selametli tavırdır. Bu hadiste أَقْرِضْ مِنْ عِرْضِكَ لِيَوْمِ فَقْرِكَ "Fakirlik günün için ırzından karzda bulun" buyrulmuştur. Bunun manası: "Seni ayıplamak, zemmetmek suretiyle gıybet eden kimseye hemen mukabele etmeye, hakkını dünyada almaya kalkma. Karzda bulun (yani ödünç ver), onu fakir olacağın kıyamet gününde alırsın" demektir. Yani bağışlama tavsiye edilmektedir.

Bir başka hadiste اَللّٰهُمَّ اِنِّى تَصَدَّقْتُ بِعِرْضِى عَلَى عِبَادِكَ *"Allahım! Irzımı kullarına bağışladım"* buyrulmuştur ki "Ben, ayıplanmasını bana helal kılacak şekilde hakkımda kötü söz sarfeden kimselere ırzımı bağışladım, mukabelede bulunmuyorum" demek olur.

Şu halde, bu meselede takip edilecek en selametli yol, gıybet ateşini sükut ve bağışlama suyu ile söndürmektir. Gıybete gıybetle mukabele, hayırları yiyip tüketen yangına körükle gitmektir.

GIYBET EDENE NASIL MUKABELE EDİLMELİ?

4321 ١ - عَنْ أَبِي هريرة رَضِيَ اللهُ عَنْه قال: [قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ أَتَدْرُونَ مَا الْغِيبَةُ؟ قَالُوا: اللهُ وَرَسُولُهُ أَعْلَمُ. قَالَ: ذِكْرُ أَحَدِكُمْ أَخَاهُ بِمَا يَكْرَهُ. فَقَالَ رَجُلٌ: أَرَأَيْتَ إِنْ كَانَ فِي أَخِي مَا أَقُولُ؟ قَالَ: إِنْ كَانَ فِيهِ مَا تَقُولُ، فَقَدْ اغْتَبْتَهُ. وَانْ لَمْ يَكُنْ فِيهِ مَا تَقُولُ فَقَدْ بَهَتَّهُ]. أخرجه أبو داود والترمذي وصححه.

«البهت» الكذبُ والافتراء على الإنسان.

1. (4321)- *Hz. Ebû Hüreyre* (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah *(aleyhissalâtu vesselâm)* buyurdular ki:

"Gıybetin ne olduğunu biliyor musunuz?"

"Allah ve Resulü daha iyi bilir!" dediler. Bunun üzerine:

"Birinizin, kardeşini hoşlanmayacağı şeyle anmasıdır!" açıklamasını yaptı. Orada bulunan bir adam:

"Ya benim söylediğim onda varsa, (Bu da mı gıybettir?)"dedi. Aleyhissalâtu vesselâm:

"Eğer söylediğin onda varsa gıybetini yapmış oldun. Eğer söylediğin onda yoksa bir de bühtanda (iftirada) bulundun demektir." [Ebû Dâvud, Edeb 40, (4874); Tirmizi, Birr 23, (1935); Müslim, Birr 70 (2589).]

AÇIKLAMA:

Görüldüğü üzere, Resulullah, gıybeti, hakkında konuşulan kimse işittiği takdirde hoşlanmayacağı bir vasfı ile onu anmak olarak tarif etmektedir. Bu vasfın onda olması şuçu hafifletmiyor. Olmaması, gıybetten de büyük olan iftirayı teşkil etmektedir. Gıybetle ilgili ülemânın sunduğu tarifler, aslını bu tariften almış olmalıdır.

4322 ٢- وعَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهَا قَالَ: [قُلْتُ يَا رَسُولَ اللّٰهِ؟ حَسْبُكَ مِنْ صَفِيَّةَ قِصَرُهَا. قَالَ: لَقَدْ قُلْتِ كَلِمَةً لَوْ مُزِجَ بِهَا الْبَحْرُ لَمَزَجَتْهُ. قَالَتْ: وَحَكَيْتُ لَهُ إِنْسَاناً. فَقَالَ: مَا أُحِبُّ أَنِّي حَكَيْتُ إِنْسَاناً وَإِنَّ لِي كَذَا وَكَذَا]. أخرجه أبو داود والترمذي.

2. (4322)- *Hz. Âişe* (radıyallahu anhâ) anlatıyor: "Ey Allah'ın Resûlü, sana Safiyye'deki şu şu hal yeter!" demiştim. (Bundan memnun kalmadı ve):

"Öyle bir kelime sarfettin ki, eğer o denize karıştırılsaydı (denizin suyuna galebe çalıp) ifsad edecekti" buyurdu. *Hz. Âişe* ilaveten der ki: "Ben Resulullah *(aleyhissalâtu vesselâm)*'a bir insanın (tahkir maksadıyla) taklidini yapmıştım. Bana hemen şunu söyledi:

"Ben bir başkasını (kusuru sebebiyle söz ve fiille) taklid etmem. Hatta (buna mukabil) bana, şu şu kadar (pek çok dünyalık) verilse bile!" [Ebû Dâvud, Edeb 40, (4875); Tirmizî, Sıatu'l-Kıyame 52, (2503, 2504).]

4323 ٣- وعَنْ أَنسٍ رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُ قَالَ: [قَالَ رَسُولُ اللّٰهِ ﷺ: مَرَرْتُ لَيْلَةَ الْمِعْرَاجِ بِقَوْمٍ لَهُمْ أَظْفَارٌ مِنْ نُحَاسٍ يَخْمِشُونَ بِهَا وُجُوهَهُمْ. فَقُلْتُ: مَنْ هٰؤُلَاءِ يَا جِبْرِيلُ؟ فَقَالَ: هٰؤُلَاءِ الَّذِينَ يَأْكُلُونَ لُحُومَ النَّاسِ وَيَقَعُونَ فِي أَعْرَاضِهِمْ].

3. (4323)- *Hz. Enes* (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah *(aleyhissalâtu vesselâm)* buyurdular ki:

"Mîrac gecesinde, bakır tırnakları olan bir kavme uğradım. Bunlarla yüzlerini (ve göğüslerini) tırmalıyorlardı.

"Ey Cebrâil! Bunlar da kim?" diye sordum:

"Bunlar, dedi, insanların etlerini yiyenler ve ırzlarını (şereflerini) payimal edenlerdir." [Ebû Dâvud, Edeb 40, (4878, 4879).]

AÇIKLAMA:

1- Hadiste geçen *"insanların etlerini yiyenler"* tabiriyle, ayet-i kerimeye tevkifen gıybet edenler kastedilmektedir.

2- Bu kimselerin yüzlerini ve göğüslerini tırmalamakla cezalandırılmaları hususunda *Tîbî* şu açıklamayı yapar: "Yüz ve göğüs yolmak matem tutan kadınların vasfı olması münasebeti ile müslümanları gıybet edip şereflerini pâyimâl edenlere ceza kılınmıştır. Böylece bu iki sıfatın erkeklere yakışmadığı aksine en kötü halde ve en çirkin surette olan kadınların sıfatı oldukları iş'ar edilmiş olmaktadır."

4324 ٤ – وَعَنْ الْمُسْتَوْرِدِ رَضِيَ اللّهُ عَنْهُ: [أَنَّ رَسُولَ اللّهِ ﷺ قَالَ: مَنْ أَكَلَ بِرَجُلٍ مُسْلِمٍ أُكْلَةً فَإِنَّ اللّهَ يُطْعِمُهُ مِثْلَهَا مِنْ جَهَنَّمَ، وَمَنْ كُسِيَ ثَوْبًا بِرَجُلٍ مُسْلِمٍ فَإِنَّ اللّهَ يَكْسُوهُ مِثْلَهُ مِنْ جَهَنَّمَ. وَمَنْ قَامَ بِرَجُلٍ مَقَامَ سُمْعَةٍ وَرِيَاءٍ فَإِنَّ اللّهَ يَقُومُ بِهِ مَقَامَ سُمْعَةٍ وَرِيَاءٍ يَوْمَ الْقِيَامَةِ]. أخرجهما أبو داود.

4. (4324)- *Müstevred* (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah *(aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki:*

"Kim bir müslüman(ı gıybet ve şerefini payimal etmek) sebebiyle tek lokma dahi yese, Allah ona mutlaka onun mislini cehennemden tattıracaktır. Kime de müslüman bir kimse(ye yaptığı iftira, gıybet gibi bir) sebeple (mükâfaat olarak) bir elbise giydirilse, Allah Teâla Hazretleri mutlaka, onun bir mislini cehennemden ona giydirecektir. Kim de (malı, makamı olan büyüklerden) bir adam sebeiyle bir makam elde eder (orada salâh ve takva sahibi bilinerek para ve makama konmak için riyakarlıklara girer)se Allah Teâla Hazretleri Kıyamet günü onu mürâiler makamına oturtarak (rezil eder ve mürâîlere münasib azabla azablandırır.)" [Ebû Dâvud, Edeb 40, (4881).]

4325 ٥ – وَعَنْ سَعِيدِ بْنِ زَيْدٍ رَضِيَ اللّهُ عَنْهُ قَالَ: [قَالَ رَسُولُ اللّهِ ﷺ إِنَّ مِنْ أَرْبَى الرِّبَا الاسْتِطَالَةَ فِي عِرْضِ الْمُسْلِمِ بِغَيْرِ حَقٍّ]. أخرجه أبو داود.

5. (4325)- *Sa'îd İbnu Zeyd* (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah

(aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki:

"Ribânın en kötüsü, haksız yere müslümanın ırzını (mânevî şahsiyetini) rencide etmektir." [Ebû Davdu, Edeb 40, (4876).]

AÇIKLAMA:

1- *Ribanın* en kötüsü diye tercüme ettiğimiz erbâ'r-riba tabiri "en çok vebâle sebep olan", "en ziyade haram olan" gibi mübâlağalı bir mana ifade etmektedir. Burada kötülüğü zihinde tesbit edilmek istenen şey gıybettir. Çünkü ırzı rencide, gıybetle olur. Gıybetin bu kadar kötü olması, kişinin nazarında şerefin maldan daha kıymetli olmasından ileri gelir. Irzla kişi-nin manevi şahsiyetinin, içtimai itibar ve şerefinin kastedildiğini bir kere daha hatırlatabiliriz. *İbnu'l-Esir,* en-Nihaye'de: "Irz, insanın medh ve zemm yeridir. Nefsi de, selefi de veya durumunun taalluk ettiği bir başkası da olabilir" diye tarif ettikten sonra "kişinin nefsini ve hasebini (itibarını) koruyan, onu noksanlaşma ve yaralanmalardan koruyan yönü de dendi" diye açıklar. Hadiste Aleyhissalâtu vesselâm كُلُّ الْمُسْلِمِ عَلَى الْمُسْلِمِ حَرَامٌ دَمُهُ وَمَالُهُ وَعِرْضُهُ *"Her müslümanın kanı, malı, ırzı bir diğer müslümana haramdır"* buyrulmuştur. Şu halde, insanın kan ve maldan sonra gelen varlığı, onun ırzını teşkil etmektedir. İnsan ecdadıyla itibar kazanır, intisab ettiği cemaatle, köy veya şehri veya beldesiyle itibar kazanır, şeref duyar. Şu halde, yukarıdaki tarifteki medh ve zemm yeri tabiri ile insana itibar getiren, şeref kazandıran her hususun kastedildiğini anlamamız gerekir. Böylece kişiyi dolaylı olarak rencide edici sözlerin daima gıybet hanesine yazılacağını bilmemiz gerekir. Dinimizin insan mevzuundaki bu hassasiyeti, ona verdiği yüce değerden kaynaklanır.

2- Gıybeti kötülemede, onu riba ile mukayese etmek de başka incelik. Çünkü dinimizde riba en çok kötülenen, kaçınılması hususunda en çok dikkat çekilen, hassasiyet gösterilen bir günahtır. Kur'an-ı Kerim'de **"Ribâ (faiz) yiyen kimselerin kıyamet günü, kabirlerinden şeytan çarpmış kimselerin kalkışı gibi kalkacakları... Allah'ın riba'yı helâl sayan kâfirleri sevmediği"** ifade edilir (Bakara 275-276).

Şu halde, sadedinde olduğumuz hadis, gıybetin bu pis günahtan daha pis bir günah olduğunu belirtmektedir. *Tîbî* der ki: "Resulullah "ırz"ı, mübalağa kasdıyla mal cinsine sokmuş ve ribayı iki çeşit kılmıştır: Bir çeşidi müteârif riba'dır yani borçludan, malını fazlasıyla almaktır. Müteârif olmayan riba ise kişinin dilini arkadaşının ırzına uzatmasıdır. Hadiste ikinci riba birinciden daha kötü ilan edilmiştir."

Gıybetin böylece kötülenmesi İslam'ın çok ehemmiyet verdiği içtimâî tesanüdü zedeleyici olmasından ileri gelir. Başka çeşit yaraların tedavisi kolay ise de, manevi yaraların, içtimaî hastalıkların tedavisi zordur. Çoğu kere mümkün değildir. Üstelik bu, ferdî hukuka girmektedir, affedilmesi, öncelikle gıybeti edilen kimsenin affetmesine bağlıdır. Halbuki bazan ırkî, mezhebî, siyasî cemaatî mülahazalarla kitlelerin gıybeti yapılmakta, böylece hem ümmet birliği ciddi şekilde yaralar alarak günümüzdeki darmadağanıklıkta olduğu gibi gıyr-i İslam unsurlar karşısında güçsüz duruma düşülmekte; hem de öbür dünyaya büyük veballe gidilmektedir. Gıybete giren ufak bir kelamla, icabında bir millet, bir hizib, bir aile mensupları toptan rencide edildiği için günahı büyük olmaktadır. Dinimizde bu korkunç hal, *"gıybetin, bütün sâlih amelleri, ateşin odunu yiyip bitirdiği gibi yiyip bitireceği"* şeklinde ifade edilmiştir. Evet ateş, kıymık kıymık toplanan odunu ân-ı vahidde yok eder. Bir hayat boyu binbir zahmetle kılınan namazlar, tutulan oruçlar ve nice fedakârlıklarla verilen sadakalar hesapsız bir çift sözle bir anda yakılıp yok edilebilecek bir nezâhet arzetmektedir. Resulullah'ın ikazı bilhassa bu meslede iyi dinlenilmelidir.

3- Hadiste geçen istitâle, dil uzatma demektir. Bunun içine rencide edici her çeşit sözün gireceği açıktır.

4- Hadiste yer verilen *"haksız yere"* tabirinden âlimler, bazı hallerde gıybetin caiz olacağı hükmünü çıkarmışlardır. Zulme uğrayan, hakkı rencide edilen kimsenin şikayet etmeye, zâlimin yüzüne zulmünü haykırmaya hakkı vardır. Bu günah olan gıybet değilir. Müteâkiben (4327. hadis) görüleceği üzere ehl-i bid'anın, fâsığın kötülükleri, onların şerrinden mü'minleri korumak kasdıyla hallerinin beyanı caizdir, yasağa girmez.

4326 ٦ – وعن مُعَاذِ بنِ أسدٍ الجُهَنِيِّ رَضيَ اللهُ عنه قال: [قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ: مَنْ حَمَى مؤمناً من منافقٍ بعث اللهُ له ملكاً يحمي لحمه يوم القيامةِ من نارِ جهنم، ومن رمى مسلماً بشيءٍ يريد شأنه بهِ حبسه الله يوم القيامةِ على جسرٍ من جسورِ جهنم، حتى يخرج مِمَّا قال]. أخرجه أبو داود.

6. (4326)- *Muaz İbnu Esed el-Cühenî* (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah *(aleyhissalâtu vesselâm)* buyurdular ki:

"Kim bir mü'mini bir münafığa (gıybetçiye) karşı himaye ederse, Allah da onun için, Kıyamet günü, etini cehennem ateşinden koruyacak bir melek gönderir. Kim de müslümana kötülenmesini dileyerek bir iftira

atarsa, Allah onu, kıyamet günü, cehennem köprülerinden birinin üstünde, söylediğinin (günahından paklanıp) çıkıncaya kadar hapseder." [Ebû Dâvud, Edeb 41, (4883).]

AÇIKLAMA:

1- Sadedinde olduğumuz hadis, bir mü'min gıybet edildiği zaman sessiz kalmayıp, onun müdâfaa edilmesini teşvik etmektedir. Hadisteki *"münafık"*tan maksad gıybetçidir. Mü'minin yüzüne karşı değilde gıyabında zemmettiği için münafık denmiş olmaktadır. Öyleyse mü'minin himayesi ile kastedilen şey, onun şerefinin (ırzının) korunmasıdır. Bu, lehinde konuşmak veya en azından gıybet etmesine meydan vermemekle olur.

2- "Söylediğinden çıkıncaya kadar" ibaresi "söylediğinin sebep olduğu mesuliyetten yani günahtan halâs oluncaya kadar" demektir. Daha açık olarak şöyle söyleyebiliriz: "Gıybet eden kimse, gıybetiyle kazandığı günahtan -hasmını râzı etmek veya bir şefaate, bir affa uğramak veya günahı miktarınca azab görmek suretiyle- temizleninceye kadar köprünün üzerinde hapsedilir."

4327 ٧– وَعَنْ جَابِرٍ وَأَبِي هريرة رَضِيَ اللّٰهُ عنهما قَالاَ: [قَالَ رَسُولُ اللّٰهِ ﷺ : لاَ غَيْبَةَ لِفَاسِقٍ وَلاَ مُجَاهِرٍ، وَكُلُّ أُمَّتِي مُعَافًى إلاَّ الْمُجَاهِرُونَ]. أخرجه رزين.

7. (4327)- *Hz. Câbir* ve *Hz. Ebû Hüreyre* (radıyallahu anhümâ) anlatıyor:

"Resulullah *(aleyhissalâtu vesselâm)* buyurdular ki:

"Ne fâsık ne de mücâhir (günahı açıktan işleyen) kimse için söylenen gıybet sayılmaz. Mücâhir olan hariç, bütün ümmetim affa mazhar olmuştur." [Rezîn ilavesidir. Buhârî'de ikinci kısım mevcuttur. Edeb, 60; Müslim, Zühd 52, (2990).]

AÇIKLAMA:

1- Rezîn merhumun ilavesi olan bu rivayetin kaynağı bulunmamıştır. Ancak hadisin ikinci kısmı yani "...mücahir olan dışında bütün ümmetin affa mazhar olacağını" beyan eden cümle Müslim ve Buhârî'de gelmiştir.

2- *Mücâhir,* masiyetini açığa vuran, Allah'ın örttüğü günahını söyleyerek açan kimsedir. Sadedinde olduğumuz rivayetin Buhârî'deki vechi mücâhereyi açıklar: "Mücâhere (günahı aleni işlemek)den biri şudur: "Kişi gece (haram) bir amelde bulunur, sonra sabah olur, Allah onu ört-

müştür (kimse bilmez) ama o der ki: "Ey filan bu gece ben şunu şunu yaptım." Bazan da (gündüz günah işlemiştir) akşam olur, Rabbi onu örtmüştür, (kimse bilmez) ertesi sabah, kendi lehine Allah'ın örtmüş olduğunu açar."

3- Hadis, işlenen günahların setrini emretmektedir. Yani her ne kadar yasak da olsa, günahtan kaçınmak mümkün olmayabilir. Öyleyse mü'min şu veya bu şekilde, bilerek veya bilmeyerek bir günah işleyecek olsa, ona düşen, tevbe etmek ve bu günahını kimseye söylememektir. *Resulullah,* günahını sıkılmadan herkese söylenen veya herkesin gözü önünde çekinmeden günah işleyen kimselerin İlahî aftan istifade edemeyeceklerini haber veriyor. İslâm aleyhine yapılan sistemli ve ısrarlı organize propogandalar sonucu, dinin yasakladığı haramları işlemek bir marifet, bir ilericilikmiş havası hakim olunca, kendini bilmeyen sefih ve beyinsiz takım, içki, kumar, zina, rüşvet, aldatma, kaytarma gibi pek çok çirkefliklerini, bir marifet işlemişçesine herkesin yanında anlatır veya alenen işler. Bu durum, cemiyette "kötülüğe kötü demek, günahı günah bilmek" marifetini de yok edeceği, hatta pek çok zayıf kimselere teşvik olacağı için çok kötü bir gelişmedir, pek ciddi içtimâî bir marazdır. Bu dereceye ulaşan kötülükten dönüş de zor olur. Nehy-i ani'l-münker de yapılamaz. Onun için Resulullah kötülüğü aleni yapan veya gizli yapsa bile ilan eden kimselerin durumlarının ciddiyetini duyurmak için "onların affedilmeyeceklerini" söylemiştir. Bir parça Allah ve âhiret inancı olana, bu tehdid-i nebevi çok şey söyler. İbnu Battâl der ki: "Günahı âleni yapmada Allah ve Resulünün ve sâlih mü'minlerin haklarını istihfâf vardır. Ayrıca bunda mücâhirlerin bir nevi inadı yatar. Örtmede ise istihfaftan selamet vardır. Çünkü günah, sahibini alçaltır. Keza örtmede -eğer haddi gerektiren bir günahsa- hadd cezasından kurtuluş; taziri gerektiriyorsa ta'zir cezasından kurtuluş vardır. Allah'ın hakkına tam riayet edildiği takdirde, Ekremu'l-Ekremîn olan ve rahmeti gadabını aşan Rabb Teâlâ onu dünyada örttüğü için ahirette de rüsvay etmez. Günahını açığa vuran, bütün bunlardan mahrum kalır."

Nevevî'nin zikrettiğine göre "fıskını veya bid'asını aleni yapan kimsenin aleni olan günahları ile gıybeti câizdir; aleni olmayan günahları sebebiyle gıybeti câiz değildir.

4328 ٨- وَعَنْ حُذَيْفَةَ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ قَالَ: [قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ: لاَ يَدْخُلُ الْجَنَّةَ قَتَّاتٌ]. أخرجه الخمسة إلا النسائي.

ولفظ مسلم: [لاَ يَدْخُلُ الْجَنَّةَ نَمَّامٌ].

8. (4328)- *Hz. Huzeyfe* radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah *(aleyhis-salâtu vesselâm)* buyurdular ki: "Kattat (söz taşıyan) cennete girmeyecektir."

Müslim'in rivayetinde *"nemmâm cennete girmeyecektir"* şeklinde gelmiştir. [Buhârî, Edeb 50, Müslim, İman 169, (105); Ebû Dâvud, Edeb 38, (4771); Tirmizî, Birr 79, (2027).]

4329 ٩ - وَعَنِ ابْنِ مَسْعُودٍ رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُ قَالَ: [قَالَ رَسُولُ اللّٰهِ ﷺ: لاَ يُبَلِّغُنِى أَحَدٌ عَنْ أَحَدٍ مِنْ أَصْحَابِى شَيْئاً فَإِنِّى أُحِبُّ أَنْ أَخْرُجَ إِلَيْكُمْ وَأَنَا سَلِيمُ الصَّدْرِ]. أخرجه أبو داود والترمذي.

9. (4329)- *İbnu Mes'ud* (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah *(aleyhissalâtu vesselâm)* buyurdular ki: *"Bana kimse ashabımın birinden (canımı sıkacak bir) şey getirmesin. Zira ben, sizin karşınıza, içimde hiç bir şey olmadığı halde çıkmak istiyorum."* [Tirmizî, Menâkıb (3893); Ebû Dâvud, Edeb 33, (5860).]

AÇIKLAMA:

1- Son iki hadis, laf getirip götürme ile alâkalıdır. Dinimizin üze-rinde durduğu kötü ahlâklardan biri de laf getirip götürme huyudur. Fertler arasındaki münasebetleri bozarak cemiyetin huzuruna te'sir edecek, içtimaî bütünlüğü yaralayacağı için şiddetle yasaklanan huylar arasında yer almıştır. Kur'ân'da buna yer verilmesi, meselenin ehemmiyetini anlatmada yeterlidir: وَلاَ تُطِعْ كُلَّ حَلاَّفٍ مَهِينٍ هَمَّازٍ مَشَّاءٍ بِنَمِيمٍ **"Çok yemin ede-ne, haysiyetsiz kimseye, kusur arayana, söz taşıyana, hayırdan alıkoyana, haddini aşana, çok günahkâr olana... iltifat etme!"** (Kalem 10-12). Hümeze sûresi de burada zikre değer. Onda her ne kadar doğrudan laf taşıyıcılık mevzubahis edilmiyorsa da, buna yakın tavırlar takınanlara tehdit ifâde edilmektedir: **"Yazıklar olsun arkadan çekiştirmeyi ve yüze karşı kaş göz işaretiyle eğlenip ayıplamayı âdet edinene"** (1. ayet).

2- Hadîste geçen *kattât* ve nemmâm aynı mânaya gelmektedir. Nitekim rivayetin vecihleri değiştikçe kelimelerden her ikisine de yer verildiği görülmektedir. Bazı âlimler nemmân, sözü bizzât dinleyip nakleden, kattât ise, söylenenlere kulak kabartıp işittiği gelişi güzel dedikoduları nakledendir diye arada bir fark görmek istemiştir.

İmam Gazâli der ki: "Kendisine dedi-kodu ulaşan kimseye düşen, onu tasdîk etmemek, hakkında söz edilen kimsenin de, söylendiği şekilde olduğu zannına düşmemesi, "acaba" diyerekten, söyleneni tahkike de kalkmaması, ayrıca laf getireni ayıplayıp, bunu bir daha yapmamasını söylemesi, vazgeçmezse ona öfkelenmesi, kendisi için de, nemmâmı, zecrettiği şeyi hoş görüp o işittiğini yaymaya kalkmamasıdır. Aksi takdirde kendisi nemmâm olur." Gazâli'nin kaydettiğine göre, Ömer İbnu Abdilaziz'e bir adam gelerek:

"Senin hakkında falanca şöyle söyledi" der. Ömer de:

"İstersen bunu tahkik edelim. Eğer yalancı çıkarsan إن جاءكم فاسق بنبأ **"Bir fasık size haber getirince araştırın"** (Hucurât, 6) hükmüne girersin. Şayet duyduğun doğru çıkarsa همّاز مشّاء بنميم **"Dili ile iğneleyen, koğuculuk eden..."** (Kalem, 11) hükmüne girersin ki, her iki halde de mes'ulsun. İstersen senin için üçüncü şıkkı tercih edelim, seni affedelim de bu iş böyle kalsın!"der. Adam:

"Af diliyorum, bir daha böyle bir işe girişmeyeceğim" der.

Nevevî der ki: "Bütün bu yasaklar, nakledilen şeyde şer'î bir maslahat yoksa câridir. Aksi takdirde, müstehab veya vâcibtir. Şöyle ki: "Bir adam, bir kimsenin başka bir kimseye haksız olarak ezâ vereceğine muttali olursa, öbür şahsı uyarıp ezadan koruması gerekir. Keza bir kimse imamı veya sorumluluğu olan kimseyi, yerine bakacak olan nâibinin davranışı hakkında ihbarda bulunacak olursa, bu yasaklanmaz." Yine Gazâlî şöyle demiştir: "Nemîme aslında, hakkında söz edilen kimseye söz götürmektir. Meselâ falanca senin hakkında şöyle söyledi demek gibi. Ancak nemîme deyince sadece bu kastedilmez, daha umumî kullanışı vardır. Normal olarak, açıklanması hoşa gitmeyen her şeyi açıklamaya, nemîme denir. Hoşa gitmeme deyince kendisinden nakil yapılanın hoşlanmaması ile kendisine nakil yapılanın veya bir başkasının hoşlanmaması birdir, hepsi de nemîmeye girer. Kezâ menkul sözle veya işâretle de olsa; bir kusur veya bir başka şey de olsa birdir. Meselâ bir kimsenin malını gizlediğini gören kimse bunu ifşa etse bu da nemîmeye girer. Yani kısacası nemîme, açıklanması hoşa gitmeyecek bir şeyi açıklamaktır."

"Gıybet ve nemîme bir midir faklı mıdır? Bu hususta ulemâ ihtilaf etmiştir. Râcih olan, farklı olmaları ve aralarında umum-husus münasebetinin bulunmasıdır. Yani nemîme, bir kimsenin halini bir başkasına fesâda bâis olacak bir muhtevada, rızası olmadan nakletmektir. Bu nakilden o şahsın haberi olmuş olmamış farketmez. Yeterki rızasız olsun, ne-

mimedir. Gıybet ise, gıyabında, hoşlanmayacağı bir şeylerle adamı zikretmektir. Nemîme ifsâd kasdıyla temâyüz eder, gıybette bu kasdın varlığı şart koşulmaz. Gıybet ise hakkında konuşulanın gıyabında olmakla temâyüz eder. Bu vasıflar dışında gıybet ve nemime müşterektirler. Alimlerden bazısı, gıybette, hakkında konuşulan kimsenin gâib olmasını şart koşmuştur."

4- 4329 numaları hadiste *Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)*, Ashabından herhangi biri hakkında hoşuna gitmeyecek bir söz, bir davranış bir kötü huy vs. getirilmemesini, Ashabı hakkındaki hüsn-ü zannını rencide edecek bir şikayetin olmamasını taleb etmektedir. Sebebini de açıklıyor.

"Evden, herkese karşı iyi duygularla çıkıp o duygularla onlarla karşılaşmak istiyorum..." Bazı âlimler, bu temenniyi şöyle anlamışlardır: "Ben dünyadan, hepsine karşı iyi duygularla ayrılıp, Kıyamet günü bu duygularla onları karşılamak istiyorum." Yani, Ashabından hiçbirine karşı içinde bir öfke, bir kırgınlık olmadan dünyadan ayrılmayı temenni etmiş olmaktadır.

MÛSİKÎ VE EĞLENCE BÖLÜMÜ

UMUMİ AÇIKLAMA:

Beşer hayatının her meselesine kendi ölçüsünü getiren dinimizin, günümüzde yeterince bilinmeyen bir vechesi de eğlence meselesinde vaz'ettiği ölçüdür. Bu hususta yeterince bilinmiyor yahut da bilindiği halde tatbik edilmiyor. Ben şahsen yeterince sistemli bir bilgi sahibi olunmadığı kanaatindeyim. Geçmiş devirlerin hayat tarzı ve günlük meşgalelelerin çokluğu ve bir de eğlence, hele gayr-ı meşru eğlence imkanlarının azlığı sebebiyle bu noktada ferd ve cemiyetin az bilgi ile de yetinmesi, eğlence meselesinden fazla yaralar almaması tabiîdir. Ancak günümüzde şartlar fevkalâde değişmiştir.

★ Tekniğin hayatımıza geniş çapta girmesiyle boş vaktimiz artmıştır. Artık, insan yerine pek çok işi makinalar yapıyor. Geçmiş devirde evin her işini kendisi yapan kadın, süpürmeden yıkamaya, dikişe nakışa, örgüye varıncaya kadar makineye yaptırabiliyor. Tarla işleri de, atelyeler de öyle.

★ Eğlence vasıtaları geçmiş devirlerde azdı. Şimdi parklar, gazinolar, tiyatrolar, çeşitli oyun salonları, elektronik eğlence cihazları bir tarafa, televizyon ve video ile evlerin içine kadar pekçok eğlence vasıtası hayatımızı istilâ etmiş durumda.

★ Eğlence, masraflı bir iştir. Eskiden iktisadî darlık eğlenceye kaçmayı sınırlıyordu. Şimdi ise zenginliğin artması, eğlence vasıtalarının da ucuzlaması, eğlenceye daha fazla kaçma imkanı tanımaktadır.

★ Geçmişte insanlar daha muhafazakar, inançlarına daha sâdık idi. Daha fazla ruh sükûnetine sâhipti. Şimdi ise çeşitli sebeplerle dinî bağları zayıflayan insanlar, ruhî kabusların ve sıkıntıların kıskacındadır. Stres de denen bu dahili çelişkilerden, bunalımlardan kurtulmak için eğlence ile kendini unutma yolları aranmaktadır.

★ Günümüzde, hayatımızı kendi kültür ve inancımıza zıt düşen yaşayış tarzları istilâ etmiş durumda. En ziyade hayatımıza giren yabancılıklar, eğlencelerle ilgili. Bir başka iktisâdi seviyenin, bir başka kültür ve inanç dünyasının eğlenceleriyle, eğlence tarzlarıyla eğlenmeye çalışıyoruz. Batıda her ne çıkarsa hiç bir seçime tabi kılmadan alıyoruz.

Bu mülahazaları daha da artırabiliriz. Demek istediğimiz şudur: Bugün müslümanı eğlenceye iten pek çok esbab var. Ahirette imtihanın büyüğünü belki de bundan verecek. Çünkü ölçüsüzce eğlence, zaman israfına sebep olmakta, verimli işten, ibâdetten, zikirden, tefekkürden alıkoymaktadır. İslâm aleyhine çevrilen dolapları bu yüzden farkedememekte, etrafında cereyan eden hâdiseler hakkında sağlıklı fikir ve kanaat edinememektedir. İslâm memleketlerinin başındaki bir avuç anti-İslam kadrolar müstebitâne saltanatlarını daha kolay ve tavizsiz sürdürebilmektedir. Bunda eğlencenin verdiği uyuşukluk ve mahmurluğun rolünü görmemek mümkün değildir.

Hülasa, burada, biz bazı ayet ve hadislerle, İslam'da eğlencenin ne olduğunu, hayatımızda ne miktar ve nasıl yer alması gerektiğini belirtmeye çalışacağız:

Önce şunu belirtelim ki, daha önce de temas ettiğimiz üzere, *Kur'an-ı Kerim*, dinlenme vasıtası olarak "uyku"yu gösterdiği için, eğlenceyi dinlenme vâsıtası saymaz ve ona karşı soğuk davranır. *Eğlence* mânâsına gelen la'ib ve levh kelimeleri ile, bu köklerden türeyen kelimeler, büyükler hakkında [Tevbe: 65; Mâide: 57, 58; En'am: 70, A'raf: 51; Enbiyâ: 3, 55; Zuhruf: 83; Me'âric: 42; Tekâsür: 1; Münâfikûn: 9; Nûr: 37; Lokman: 6; Cum'a 11] veya "aldatıcı" olduğu belirtilen "dünya hayatı"nın tavsîfi sadedinde [En'âm: 32; Ankebût: 64; Muhammed: 47/36; Hadîd: 20]; bir de mahlûkatın bir eğlence olsun diye yaratılmadığını beyan maksadıyla [Enbiyâ: 16; Duhân: 38] kullanılır ve her defasında tezyifi (pejoratif) mânadadır. Hiçbirinde oyun ve eğlenceyi te'yid eden, ona teşvik eden müsbet mâna görülmez.

Kısacası söylemek gerekirse, İslâm dini, büyükler için eğlenceyi çok dar kayıtlarla tecviz eder. Çünkü eğlence gaflet vesilesidir, ferdî mes'uliyetlerden bir nev'i kaçıştır. Eğlenceye dalan kişi, Allah'ın huzurunda bulunduğunu unutur, sorumluluk duygusunu kaybeder. Kendi üzerindeki kontrrol ve murâkabe hâli ortadan kalkar. Halbuki, kâmil mü'min, her ânını, asıl gayesi olan rıza-yı ilâhîyi kazandıracak, maddî ve bilhassa mânevî kemâlatta yol aldıracak faydalı işler yapma gayreti içinde geçirmekle mükelleftir. Bu endişeyi zihninden çıkarmamak, bu gâye ile her an

maddî veya mânevi bir şeyler istihsal etmek zorundadır. İşte eğlence, böylesi bir verimliliğe mânidir. Eğlencenin hiçbir istihsal yönü yoktur. Zararı ise kesindir ve çeşidine göre farklı derecelerdedir. Öyle ise Kur' ân-ı Kerîm'de **"...sadece ibadet için yaratıldığı"** (Zariyât: 56) belirtilen insanın, eğlence karşısındaki tepkisi, tıpkı Resulullah *(aleyhissalâtu vesselâm)* gibi: "Oyun için yaratılmadık" demek olmalıdır.

Meşru Hudud: "Hz. Peygamber *(aleyhissalâtu vesselâm)* meşru eğlencenin hududunu şöyle tayin eder: *"Allah'ı zikretmek maksadıyla yapılmayan her şey (meşru olmayan) bir oyun ve eğlenceden ibarettir; ancak dört şey bundan müstesnadır: 1- Kişinin ehliyle mülâtefesi, 2- Kişinin iki hedef arasında yürümesi, 3- Kişinin atını te'dib etmesi, 4- Kişinin yüzme ta'limi yapması. Zira bunlar haktandır."*

Başka hadislerde çocukların eğlendirilmesi de büyüklere emredilir: *"Çocuğu olan, onunla çocuklaşsın."* Hz. Peygamber *(aleyhissalâtu vesselâm)*'ın hayatında çocukların seviyesine inerek onları eğlendirmesi, güldürmesi ve şakalaşması ile ilgili pekçok örnek mevcuttur. Şu halde çocukların eğlendirilmesi esnâsındaki "eğlenme" de bu hususta meşru bir kısım teşkil etmektedir.

Boş vakitlerde, bu söylenen meşru kısımlar dışında eğlence aramak, güldürücü vesileler ihdas etmek, fırsatlar kollamak tecviz edilmemiştir. Hz. Peygamber *(aleyhissalâtu vesselâm)*'ın bir çok hadislerinde gülmek, güldürmek hususlarında ölçülü olmak tavsiye edilmiş, düşülecek ifratlar kınanmıştır:

"...Çok gülme, zira gülmenin çoğu kalbi öldürür."

"Benim bildiğimi siz de bilseydiniz, mutlaka az güler, çok ağlardınız."

"Ağlayın! Ağlayamazsanız, kendinizi ağlamaya zorlayın."

"İnsanları güldürmek için konuşup (binbir) yalan (ve maskaralıklar) uyduranlara yazıklar olsun, yazıklar olsun, yazıklar olsun."

"Kişi, arkadaşlarını güldürmek için bazı sözler sarfeder de, bunlar sebebiyle Arz'la Süreyya yıldızı arasındaki mesafe kadar ateşin derinliklerine düşer."[41]

Ayrıca muhtelif rivayetler, *Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)*'ın gülmeyip tebessüm buyurduklarını tebârüz ettirirler.

41- "Günaha götüren bir söz bulunmadıkça veya arkadaşlarını sırf güldürmek gayesi olmadıkça mizahta bir beis yoktur" (Hindiyye: 5/352). "Mizahda doğruluktan ayrılmayan mizahçıyı Allah muâheze etmez" (Feyzu'l-Kadir: 2/279).

Nevevî, fazla gülmeye ve dolayısıyle kalbin kasâvetine sebebiyet vererek zikrullahtan ve dinin mühim mes'elelerini tefekkürden alıkoyacak kadar ifrat ve ısrarla devam edilen her eğlencenin yasaklanmış olduğunu söyler. İmam-ı Şafiî de "Eğlence dindâr ve mürüvvet sahibi kimselerin işi olmamalı" der.

Yasak Oyun ve Eğlenceler: Hadisler yukarıda belirtilen birkaç kısım dışında kalan her çeşit eğlenceyi mutlak bir ifade ile yasaklamakla kalmaz; bazı oyun çeşitlerini ismen zikrederek şiddetle yasaklar. Günümüzde bile hâlen kendilerine veya çok sayıda benzerlerine astlanan bu oyun çeşitlerini belirtebiliriz:

1- Kumar oyunları: Her çeşit kumar oyunu kesinlikle haramdır. Bunlar Kur'ân-ı Kerim'de puta tapmakla bir tutularak *şeytan işi bir pislik* olarak tavsif edilmiştir (Maide, 90).

Kumar, kazanan tarafın kaybeden taraftan bir şey alması şartı koşulan her çeşit oyundur. Zamanımızda oynanan çeşitli piyangolar, kâğıt ve zar oyunları, yarışlar... İslâm'ın yasakladığı *"kumar"* sınıfına girer.

Hz. Peygamber *(aleyhissalâtu vesselâm)*, kendi devrinde bilinen "tavla"yı açık bir ifade ile yasaklamıştır: *"Nerd (tavla) oynayan kimse mutlaka Allah ve Resulü'ne isyan etmiştir", "Tavla oynayan, elini domuz etine ve kanına batırmış gibidir." Hz. Ali* (radıyallahu anh) tavla oynayanları hapsettirmiş, onlara selâm vermeyi yasaklamıştır.

Belki de o devirde Araplarca bilinmediği için Hz. Peygamber *(aleyhissalâtu vesselâm)* hadislerinde zikri geçmeyen *satranç* oyununun haram sayılıp sayılmayacağı hususunda âlimler ihtilaf etmişlerse de çoğunluk, en azından kerâhetinde ittifak etmiştir. Fetevâ-yi Hindiyye'de satrancın mekruh olduğu belirtildikten sonra şu açıklama kaydedilir.

"Satranç dışındaki bütün oyunların haramlığı hususunda alimler icma ederler. Satranç oyunu, bizim (Hanefîler) nezdinde haramdır. Bununla oynayanın adaleti sabit, şahidliği makbul müdür? meselesine gelince: Şayet araya kumar sokulmuş ise, -yani kaybeden, kazanan bir ödeme yapacak ise- oynayanların adaleti düşer ve şâhidlikleri kabul edilmez. Kumar yoksa, adâletleri sâbit, şâhidlikleri makbuldür. Ebû Hanife bunlara selâm vermede bir beis görmez ise de Ebû Yusuf ve İmam Muhammed mekruh sayarlar."

2- Hayvanlarla Oynamak: Bu, bazı hayvanları tahrik edip dövüştürmek şeklinde olduğu gibi, yarıştırma şeklinde de olabilir. Birinciye misal, horozların döğüştürülmesi; ikinciye misal güvercin peşinde

koşmaktır. Hadislerde her iki çeşit oyun da yasaklanmıştır. Güvercinle oynayan kimse hakkında Hz. Peygamber *(aleyhissalâtu vesselâm)* şiddetli bir üslub kullanmıştır.[42]

Âlimlerin oyun ve eğlence karşısındaki bu sert tutumları, bidayette de temas ettiğimiz gibi, en başta zamanın boş geçmesine sebep olmasıyla izah edilmektedir. Dehlevî şöyle der: *"Yasak işler meyanında teselli vericilerle meşgul olmayı da saymalıyız. Bu işler dünya ve âhiret endişesine karşı teselli veren, zamanı boşa geçirten şeylerdir. Çalgılar, satranç, güvercinle oynamak, hayvanları kızıştırıp dövüştürmek gibi. Bu eğlencelere dalan kimseler, yeme içme gibi zaruri ihtiyaçlarını dahi ihmal ederler. Öyle ki, üzerlerine sıkışırlar da bevl etmek için kalkmaktan bile sarf-ı nazar ederler. Şâyet bu gibi eğlencelerle meşguliyet câri bir adet haline gelecek olsa, insanlar cemiyet üzerine bir yük, bir parazit haline gelir ve nefislerini ıslâha yönelmezler."*

3- *İçkili, Kadınlı, Çalgılı Eğlenceler:* Bu çeşit eğlenceler, az olsun çok olsun, hangi fırsat ve zamanda olursa olsun kesinlikle haramdır. Dinimiz, düğün ve bayramlarda ölçülü şekilde eğlenerek neş'e izhârını tecviz etmiş olmasına rağmen bu müsaadeyi haram şeylere tevessül etmemek şartıyla kayıtlamıştır:

"Ümmetimden bir grup, "yeme, içme, malayâniyât ve eğlence ile geceyi geçirir. Sonra maymunlar ve hınzırlar olarak sabaha ulaşır. Onlardan bir mahalleye bir rüzgâr estirirler de bu rüzgâr, içkileri helâl addetmeleri, çalgılar kullanıp şarkıcı kızlar tutmaları sebebiyle öncekilerin helâk oldukları gibi, bunları da helâk eder."

Bazı hadislerde, içki istihlâkinin artıp, çalgıcı kadınların çoğulması "Kıyamet alâmeti" olarak belirtilmiştir.

SPORTİF OYUNLAR:

Tatil ve boş vakti dolduran meşguliyetlerden bahsederken sportif oyunları müstakilen ele almamız gerekmektedir. Zira İslâm nokta-i nazarından bunları *"eğlence"* tabirinin ifade ettiği mana içinde mütalâa et-

---

42- Ebû Davut, Edeb: 57; el-Edebü'l-Müfred: 2/683. Bu çeşit hadislere rağmen, İslâm âleminde, diğer bir kısım yasaklar gibi, güvercinle meşguliyetin de zaman zaman yaygın bir moda hâlini aldığı görülmüştür. Kalkaşandî, 565/1169 yılında *Nureddin Zengi* ile başlatılan güvercinle meşguliyetin kısa zamanda yaygınlık kazanarak, devrin en ileri gelenlerini bile saran bir moda hâlini aldığını, kuşlara neseb defterleri tutulacak, tanesi 1000 dinara satılacak kadar ileri gidildiğini güvercinlerin tam bir ticaret metâı halini aldığını vs. anlatır (Kalkaşandi: 14/390-391).

mek bile zordur. O çeşit oyunların faydalık, yani "cihad"a hazırlık yönü galebe çalar. Bu yüzden Hz. Peygamber *(aleyhissalâtu vesselâm)* onlara ısrarla teşvik etmiştir. Bu gruba, yüzme, binme, atma, koşma ve güreş girer.

Ashabtan bir grubun eğlenmeye gittiği söylenince memnuniyetsizlik izhar ederken, "atışa gittikleri"nin tasrihi üzerine Hz. Peygamber: *"Atış eğlence değildir, atış eğlendiğiniz şeyerin en hayırlısıdır"* der. Bir başka rivayette de; *"Melâike sizin hiçbir eğlencenizde hazır bulunmaz, atış ve at koşusu hariç"* buyurur.

Bu çeşit oyunlarda yarışlar yapmak da söz konusudur. Rivayetler Hz. Peygamber *(aleyhissalâtu vesselâm)*'ın şahsen deve ve at yarışlarına katıldığını, bazan kazanıp, bazan kaybettiğini belirtir.

Yarışların ve yarışlarda verilecek armağanların İslâmî manada meşru olabilmesi, bunlara "kumar manasına gelecek bir davranışın girmemesine bağlıdır."[43]

Sportif oyunlara dinimizin ehemmiyet verdiğini kaydederken, bir hususu bilhassa belirtmek gerek: Zamanımızda da bu oyunlara fazlaca ehemmiyet verilmektedir. Geri kalmış memleketlerde bile üretime dönük acil yatırımlar dururken, son derece mahdud ve mütevazi imkanların, üretimi artırıcı yönü olmayan, tamamen ölü sayılacak sportif harcamalara aşırı şekilde tahsisi ve bunda ısrar edilmesi, bu çeşit işlerde beynelmilel ideolojik güçlerin rolleri ve gizli baskıları hususundki şüpheleri kuvvetlendirmektedir. Dinin karşılayacağı bir kısım fıtrî ihtiyaçlar, adeta sportif *"alaka"* ve *"meşguliyetler"*le karşılanmaya, beriki sâyesinde diğeri unutturulmaya çalışılmaktadır. Bu sinsi ısrar, sportif faaliyet ve yatırımları neredeyse tabulaştırmıştır. Dünyanın hemen hemen her tarafında insanı yıpratma ve tahkirde kullanılan devrin en galiz sloganlarıyla hücuma uğramayı göze almadan, mevki ve haysiyetinden olmayı peşînen kabul etmeden makam, unvan ve müessiriyet sahibi hiç bir kimse bu tabuları ve tabular için düşülen aşırılık ve abesiyetleri tenkide cür'et edemez.

İslâm âlimleri, sportif faaliyetlerin, bu çeşit menfi maksadlara kanalize edilmesini önlemek için bunlar hususundaki cevazlarını kayıtlamışlardır:

1- Bunların câiz olmasında niyet esastır. Sırf eğlence için yapılırsa

43- Fetavâ-yı Hindiyye'de, yarışlarda tek taraflı şartın caiz olacağı, çift taraflı şartın ise haram olduğu belirtilir. "Şayet armağan, önceden belli olan bir canib tarafından konmuşsa câizdir. Şöyle demesi gibi: "Şayet sen kazanırsan sana şu kadar armağan vereceğim, ben kazanacak olursam senden bir şey almayacağım." Armağanı her iki tarafın koyması kumardır. Bu ise haramdır." (5/324).

mekruhtur. Fakat küffâra karşı güç kazanmak, savaşta galebe çalmak maksadlarına râci ise câizdir. Sâdece caiz değil, sevaptır da.

2- Sportif oyunlar, meşruiyet hududları dışına çıkmamalıdır. Kılık kıyafet yönünden itidali korumak, dürüstlükten ayrılmamak, gayr-i ahlâkî davranışlarda bulunmamak, hiçbir surette kumar ve diğer çeşit menhiyatı oyuna sokmamak, onları yaparken dini vecibeleri ihmal etmemek, zamanı öldürmemek gibi kayıtlar bu çeşit oyunların meşruiyet şartlarıdır.

Hakkında hadiste bir beyan gelmemiş olan satranç oyunuyla ilgili olarak Hattâbi'nin yaptığı bir açıklama, İslâm alimlerinin bu husustaki esprilerini aksettirmede faydalıdır: Ebû Dâvud şârihi *Hattâbî* (v. 388/998). *"Bazı alimler, harp ahvali ve düşmanın hilesi üzerinde düşünceye sevkedeceği zannıyla satranç oyununa ruhsat verdiler"* dedikten sonra, bununla kumara yer vermeden oynansa bile, oynayanların bir çoğu namazı vaktinde tehir etmeye, birçoğu da dilinden kötü söz eksik etmemeye müte-mâyil olduklarından, bununla iştigal edenlerin mürüvvetlerini kaybedeceklerini, binâenaleyh şehâdetlerinin makbul olmayacağını söyler.

Burada ifade edilen ihtiyati ölçülerle, her devirde rastlanan değişik oyunlar, mizandan geçirilebilir.

BAZI MEŞRU EĞLENCE FIRSATLARI: Daha önce, bayramların eğlenmek için meşru bir fırsat olduğunu belirttik. Dinimiz, diğer bazı fırsatlarda da nezih bir şekilde eğlenmeye cevaz vermiştir. Onlardan da kısaca bahsetmeyi faydalı ve gerekli bulduk.

1- ÇEŞİTLİ MERASİMLER: Bazı vesilelerle yapılan bir kısım merasimler meşru eğlence fırsatlarıdır. Bunlara *Hz. Peygamber* ve Ashâb zamanından beri rastlanmaktadır: Doğum, sünnet düğünü, karşılama, hatim, temel atma vs. vesilelerle yapılan çeşitli merasimler gibi.

Çocuğu doğan kimsenin bir merasim yapması, dini bir emir olmamakla beraber, akika kurbanının sünnet kılınması, böyle bir merasime cevaz ve hattâ zımmî bir teşvik olmaktadır.

Ashâb devrinde ziyâfetli ve eğlenceli sünnet düğünlerinin yapıldığını birçok rivayet teyid eder.

Keza Kur'ân hatmi vesilesiyle yapılan dua merasimi[44] örneği, Ashâb'ın büyüklerinden olan *Hz. Enes* (radıyallahu anh)'ın tatbikatından rivayet edilmektedir. *İbnu Hacer,* gerek hatim ve gerekse herhangi bir

44- Kur'ân mekteplerinde cereyan eden.

meslekte hazâkat (ustalık) kazanma vesilesiyle verilen ziyafete "hızak" dendiğini belirtir.

Yılın ilk turfanda meyvesi veya herşeyin turfandası çıkınca da değişik bir havanın yaşanmasına vesiledir. *Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)*'a ondan takdim edilirdi. *Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)* da bunu önce üç defa sağ, sonra da üç defa sol gözüne sürüp dua buyurduktan sonra, cemaatte bulunan en küçük çocuğa ikram ederdi.

Karşılamaların da ayrı bir merasim fırsatı olduğunu belirtmeliyiz. Hz. Peygamber *(aleyhissalâtu vesselâm)*'ın Medine'ye ilk girişi, büyük bir merasim vesilesi olmuştur. Kadınlarıyla, çocuklarıyla, köleleriyle bütün Medine halkı bir başka zaman yaşamadıkları bir neş'eyle sokaklara dökülmüş, Habeşliler neş'eyle kılıç-kalkan oynamışlar, hizmetçiler, çocuklar ve câriyeler defler çalarak, şiirler okuyarak tezâhüràtta bulunmuşlardır. Hz. Peygamber *(aleyhissalâtu vesselâm)*'ın askerî seferlerden her dönüşleri, çocukların da katıldığı bir merasim vesilesi olduğu, rivayetlerden anlaşılmaktadır. Tebük seferi örneğinde olduğu üzere bazı karşılama merasimleri daha muhteşem, daha şa'şalı olmuştur. Sünnette gelen örneklerden hareket eden âlimler "yolcuları ve cihaddan gelenleri neş'e ve sürurla karşılamak hoş bir davranıştır, insanlara karşı ifa edilen iyiliklerden biridir" hükmünü vermişlerdir.

Değişik bir hava yaşanmasına, sünnette rastlanan diğer bir vesile temel atma merasimidir. En azından herkesi alakadar eden umumi inşaatlarda böyle bir merasimin meşruiyyetine, Mescid-i Nebevînin inşaatıyla ilgili rivayet delâlet eder. Arazinin tanziminden sonra ilk taşı Hz. Peygamber *(aleyhissalâtu vesselâm)* atar. Onu takiben sırayla Hz. Ebû Bekr, Hz. Ömer, Hz. Osman ve Hz. Ali (radıyallahu anhüm ecmaîn) temele taş atarlar.

2- ZİYAFETLER: Yukarıda temas edilen merasimlerin bir kısmı ziyafetle noktalanmaktadır. Ayrıca merasimi olmayan ziyafetler de vardır. Bu sebeple, ziyafetlere müstakil olarak dikkat çekmemizde fayda var. Mevzu üzerinde duran alimlerimiz, hadislere dayanarak, ziyafetle ilgili pek çok adabı belirtmişlerdir. Bazı lüzumlu teferruât düğünle ilgili açıklamalarda geçtiği için, âlimlerimizin sünnete uygun gördükleri ve müstakil isim taşıdıklarını belirttikleri sekiz çeşit ziyafeti kaydedeceğiz:

1) Sünnet (hıtân) ziyafeti.

2) Doğum ziyafeti.

3) Akika ziyafeti

4) Kadının boşanmadan kurtulma ziyafeti.

5) Yolcunun seferden dönüş ziyafeti.

6) Yeni meskene girme ziyafeti.

7) Musibetten kurtuluş ziyafeti.

8) Herhangi bir sebep olmaksızın verilen ziyafet.

3- DÜĞÜN: Düğünler, meşru eğlence fırsatlarıdır. Sıkça zuhur eder. Bilhassa cemiyetimizde düğüne bağlı olarak çeşitli merasimler vardır. Hemen hemen hepsinde yemek, eğlence meşrudur. Yeter ki harama yer verilmesin. *Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)* -yine bazı kayıtlarla- musikiyi de düğünlerde tecviz etmiştir. Düğünle ilgili teferruatı yemekle ilgili bölümün sonunda, 3977 numaralı hadisten sonra kaydettiğimiz için burada tekrar etmeyeceğiz.

4330 ١ – عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللهُ عَنْهَا قَالَتْ: [دَخَلَ عَلَيَّ النَّبِيُّ ﷺ وَعِنْدِي جَارِيَتَانِ تُغَنِّيَانِ بِغِنَاءِ بُعَاثَ. فَاضْطَجَعَ عَلَى الْفِرَاشِ، وَحَوَّلَ وَجْهَهُ، وَدَخَلَ أَبُو بَكْرٍ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ فَانْتَهَرَنِي وَقَالَ: مِزْمَارَةُ الشَّيْطَانِ فِي بَيْتِ رَسُولِ اللهِ ﷺ؟ فَأَقْبَلَ عَلَيْهِ ﷺ فَقَالَ: دَعْهُمَا! فَلَمَّا غَفَلَ غَمَزْتُهُمَا فَخَرَجَتَا. قَالَتْ: وَكَانَ يَوْمَ عِيدٍ، وَكَانَ السُّودَانُ يَلْعَبُونَ بِالدَّرَقِ وَالْحِرَابِ فِي الْمَسْجِدِ. فَإِمَّا سَأَلْتُ النَّبِيَّ ﷺ، وَإِمَّا قَالَ تَشْتَهِينَ تَنْظُرِينَ؟ فَقُلْتُ: نَعَمْ. فَأَقَامَنِي وَرَاءَهُ خَدِّي عَلَى خَدِّهِ، يَقُولُ: دُونَكُمْ يَا بَنِي أَرْفِدَةَ حَتَّى إِذَا مَلِلْتُ قَالَ: حَسْبُكِ. قُلْتُ: نَعَمْ قَالَ: فَاذْهَبِي]. أخرجه الشيخان والنسائي.

« بُعَاثُ » اسْمُ حِصْنٍ لِلأَوْسِ كَانَ بِهِ يَوْمٌ مَشْهُورٌ بَيْنَ الأَوْسِ وَالْخَزْرَجِ.

قَوْلُهَا « انْتَهَرَنِي » أَيْ زَجَرَنِي.

و« بَنُو أَرْفِدَةَ » بِفَتْحِ الْفَاءِ وَكَسْرِهَا: جِنْسٌ مِنَ الْحَبَشِ يَرْقُصُونَ.

1. (4330)- *Hz. Âişe* (radıyallahu anhâ) anlatıyor: "Resulullah *(aleyhissalâtu vesselâm)*, benim yanımda iki cariye, Buas (savaşı ile ilgili hamasi) türküler söylerken çıkageldi. Gidip yatağın üzerine (yan üstü uzandı ve yüzünü de (aksi istikamete) çevirdi. Derken (babam) *Hz. Ebû Bekr* (radıyallahu anh) girdi. Derhal beni azarladı ve: "Resulullah'ın hane-i saadetlerinde şeytan çalgısı ha!" dedi. Bunun üzerine Resulullah *(aleyhissalâtu vesselâm)*, ona yönelip:

"Bırak onları (söylesinler!)" buyurdu. (Onlar sohbete dalıp, bizden) dikkatlerini çekince, ben cariyelere göz işareti yaptım, kalkıp gittiler."

Hz. Aişe devamla der ki: "Bir bayram günüydü. Siyahiler, mescidde kılıç-kalkan oyunu oynuyorlardı. Ben mi Resulullah *(aleyhissalâtu vesselâm)*'dan taleb etmiştim (bilemiyorum), yoksa o (kendiliğinden) mi, "Seyretmek ister misin?" buyurdular. Ben:

"Tabiî!" dedim. Kalktı, beni geri tarafına aldı yanağım yanağının üstünde olduğu halde durduk.

"Ey Erfideoğulları göreyim sizi (oynayın)!" diyordu. Ben usanınca(ya kadar böyle devam ettik. Usandığımı farkedince):

"Yeter mi?" buyurdular. Ben:

"Evet!" dedim.

"Öyleyse git!" dediler." [Buhârî, Iydeyn 2, 3, 25, Cihad 81, Menâkıb 15, Menâkıbu'l-Ensâr 46, Nikah 82, 114; Müslim, Iydeyn 19, (892); Nesâî, Iydeyn 35-36, (3, 195-197).]

AÇIKLAMA:

1- *Buâs,* Medine civarında bir yer adıdır. Cahiliye devrinde orada, Medine'nin Evs kabilesi ile Hazrec kabilesi arasında savaş olmuş. Bazı rivayetler bunu Yahudilere ait bir kale olduğunu; savaşın bu kalenin yanında bir ekin tarlasında cereyan ettiğini söyler. Kaynaklar bu savaşın İslam'ın zuhuruna kadar tam 120 yıl sürdüğünü, sonunda Evs'in galebesiyle sona erdiğini yazar. Son Buâs savaşı bir kısım rivayetlere göre hicretten üç (veya beş) yıl önce cereyan etmiştir.

2- *Erfideoğulları (Benî Erfide),* Habeşlilerin lakabıdır. Erfide veya Erfide'nin dedelerinin ismi olduğunu söyleyen alim var. Erfidelilerin Habeşistan'a mensup, raksetmeleriyle meşhur bir kabile olduğu da söylenmiştir.

3- *Resulullah*'ın yanında hamasi türkü okuyan cariyelerin şahsiyeti biraz münakaşalıdır. Bazıları, cariye kelimesinin lügat manasından hareketle, kız çocuğu olduğunu söylemiştir. Cariye kelimesi, kız çocuğu manasına gelir ise de, kadın köle manasına da gelir. Burada kız çouktan ziyade, kadın köle oldukları kabul edilmiştir. Zira bazı rivayetlerde bu istikamette tasrihat gelmiştir. Nitekim Taberânî'nin bir rivayetinde bunlardan birinin *Hassan İbnu Sâbit* (radıyallahu anh)'a ait olduğu belirtilmiştir. *İbnu Ebi'd-Dünya*'nın rivayetinde ise şarkı okuyanlardan birinin

Hamame olduğu belirtilmiştir. *Zehebî*'nin et-Tecrid'de belirttiğine göre Hamâme, Hz. Bilâl'in annesidir. *Hz. Ebû Bekr* satın alıp azad etmiştir. İbnu Hacer ikinci cariyenin isminin muhtemelen Zeyneb olduğunu söyler.

Bazı rivayetlerde, cariyelerin def çaldıkları da ifade edilmiştir. Hatta bir rivayette *iki def* mevzubahistir.

4- Hadiste musiki dinlemenin bazı kayıtlarla cevazı gözükmektedir. Ancak bu husus ülemâ arasında münakaşa edilmiştir. Bu münakaşayı 3977 numaralı hadise ilave olarak yer verdiğimiz Düğün bahsinde Musiki başlığı altında kaydettiğimiz için burada tekrar etmeyeceğiz.

5- Hadiste şu fevaid görülmektedir:

★ Bayram günlerinde aile ü efradına eğlence hususunda geniş davranmak meşrudur.

★ Bayramlarda sürur izhârı dinin şiarındandır.

★ Baba, kocasıyla beraber olan kızının yanına girebilir, yeter ki bu adetten olsun.

★ Baba, kocanın yanında kızını tedib edebilir, yeter ki koca tedibi terketmiş olsun, zira tedib babaların vazifesidir.

★ Kocaların kadınlarına lütufkâr davranması meşrudur.

★ Kadına rıfkla muamele etmek ve sevgisini aramak esastır.

★ Hayır ehlinin makamı lehv ve lağv'dan uzaktır, içinde günah olmasa bile onların izni olmadan buralarda yer verilmemelidir.

★ Talebe, hocanın huzurunda mekruh addettiği bir şey görürse, müdâhalede acele davranabilir; bunun için şeyhinden izin alması gerekmez.

4331 ٢– وَعَنْ عَامِرِ بْنِ سَعْدٍ رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُ قَالَ: [دَخَلْتُ عَلَى قَرَظَةَ بْنِ كَعْبٍ وَأَبِي مَسْعُودٍ الأَنْصَارِيِّ فِي عُرْسٍ فَإِذَا جَوَارِي يُغَنِّينَ فَقُلْتُ: أَنْتُمَا صَاحِبَا رَسُولِ اللّٰهِ ﷺ مِنْ أَهْلِ بَدْرٍ، يُفْعَلُ هٰذَا عِنْدَكُمْ؟ فَقَالَ: اجْلِسْ إِنْ شِئْتَ فَاسْتَمِعْ مَعَنَا وَإِنْ شِئْتَ اذْهَبْ فَقَدْ رُخِّصَ لَنَا فِي اللَّهْوِ عِنْدَ الْعُرْسِ]. أخرجه النسائي.

2. (4331)- *Âmir ibnu Sa'd* (radıyallahu anh) anlatıyor: "Bir düğün sırasında Karaza *İbn Ka'b* ve *Ebu Mes'ud el-Ensârî*'nin yanına girdim, bir kısım cariyeler şarkı söylüyorlardı. Dayanamayıp:

"Sizler, Resulullah *(aleyhissalâtu vesselâm)*'ın Bedir Ashabından olun da yanınızda şu iş yapılsın olacak şey değil!" dedim. Bunun üzerine onlar:

"Dilersen bizimle dinle, dilersen git. Bize düğünde eğlenme ruhsatı verildi!" dediler." [Nesâî, Nikâh 80, (6, 135).]

4332 ٣- وَعَنْ مُحَمَّدِ بْنِ الْمُنْكَدِرِ قَالَ: [بَلَغَنِى أَنَّ اللّٰهَ تَعَالى يَقُولُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ: أَيْنَ الَّذِينَ كَانُوا يُنَزِّهُونَ أَسْمَاعَهُمْ عَنِ اللَّهْوِ وَمَزَامِيرِ الشَّيْطَانِ؟ أَدْخِلُوهُمْ فِى رِيَاضِ الْمِسْكِ: ثُمَّ يَقُولُ لِلْمَلَائِكَةِ عَلَيْهِمُ السَّلَامُ: أَسْمِعُوهُمْ حَمْدِى، وَأَخْبِرُوهُمْ أَنْ لَا خَوْفٌ عَلَيْهِمْ وَلَاهُمْ يَحْزَنُونَ]. أخرجه رزين.

3. (4332)- *Muhammed İbnu'l-Münkedir* (rahimehullah) anlatıyor: "Bana ulaştığına göre, Allah Teâla Hazretleri Kıyâmet günü şöyle seslenecektir:

"Kulaklarını eğlence ve şeytan çalgısından uzak tutanlar neredeler? Onları misk bahçelerine dahil edin!"

Sonra Melaike aleyhimüssalâtü vesselâm'a seslenecek:

"Onlara benim takdirlerimi duyurun ve haber verin ki, kendilerine artık ne korku var, ne de üzüntü!" [Rezîn ilavesidir.]

GADR (VEFASIZLIK) BÖLÜMÜ

4333 ١ – عَنِ ابْنِ عُمَرَ رَضِيَ اللهُ عَنهما قال: [قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ: إذَا جَمَعَ اللهُ الأوَّلِينَ وَالآخِرِيــنَ يومَ القِيَامَةِ يرفعُ لِكُلِّ غادِرٍ لواءٌ يعرفُ بِهِ فيُقالُ: هــذِهِ غدرةُ فلانٍ].
أخرجه الخمسة إلاّ النسائي.

1. (4333)- *İbnu Ömer* (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah *(aleyhissalâtu vesselâm)* buyurdular ki:

"Kıyamet günü, Allah öncekileri ve sonrakileri birleştirip topladığı zaman her vefasız için, onu tanıtan bir bayrak dikilir ve: "Bu falan (oğlu falanın) vefasızlığıdır" denilir." [Buhârî, Edeb, 99, Cizye 22, Hiyel 9, Fiten 21; Müslim, Cihâd 10, (1735); Ebû Dâvud; Cihâd 162, (2756); Tirmizî, Siyer 28, (1581).]

4334 ٢ – وفي أخــرى لِمُسْلِمٍ عَنِ الْخُدْرِيِّ: [لِكُلِّ غَادِرٍ لِوَاءٌ عِنْدَ استِهِ، يرفعُ لَه بِقَدْرِ غَدْرَتِهِ: ألاَ وَلاَ غادِرَ أعْظَمُ مِنْ أميرِ عامَّةٍ].

2. (4334)- *Müslim'in el-Hudrî'*den nakline göre, *Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)* şöyle demiştir:

"Her zalimin arkasında bir bayrağı vardır, zulmü ölçüsünde bu bayrak yükseltilir. Haberiniz olsun, âmme hizmetlerini üzerine alandan daha büyük vefasız yoktur." [Müslim, Cihad 15, (1738).]

AÇIKLAMA:

1- *Gadr,* vefasızlık demektir. Yani bir şeyi yapmaya söz verdiği halde sözünde durmamak. Vefasıza *gadir* denir.

2- Dinimiz verilen sözün tutulmasını emreder ve bu hususa ehemmiyet verir. Vefasızlık şiddetle yasaklanmış ve haram ilan edilmiştir.

Ahde vefa, Kur'ân-ı Kerîm'de **"Allah'ın vasıflarından biri"** olarak zikredilmiş (Tevbe, 111), mü'minlerin de bu vasıta muttasıf olmaları taleb edilmiştir (Bakara 177). Ahde vefayı emreden birçok ayetten sadece bir tanesini kaydediyoruz: وَاَوْفُوا بِالْعَهْدِ إِنَّ الْعَهْدَ كَانَ مَسْئُولاً **"Ahdi de yerne getirin. Muhakkak ki ahidden dolayı mes'uliyet vardır"** (İsra, 34).

Sadedinde olduğumuz *İbnu Ömer* (radıyallahu anh) hadisi, ahdini tutmayan vefasızların kıyamet günü arkalarına dikilecek bir bayrakla teşhir edileceklerini belirtiyor. Bayrak vefasızlığın ölçüsü nisbetinde yüksek tutulackatır. *İbnu Ebî Cemre* "gadr" kelimesinin mutlak gelmesine bakarak, "büyük" veya "küçük" her çeşit vefasızlığa şâmil olduğunu söyler ve hadisin, herhangi bir günah işleyen kimsenin dahi, Cenab-ı Hak teşhir edilmesini dilediği takdirde, onu gösterecek bir alemeti bulunacağını ifade ettiğini söyler. Bu hususu şu âyet te'yid eder: يُعْرَفُ الْمُجْرِمُونَ بِسِيمَاهُمْ **"Günahkârlar simalarıyla tanınacaklar"** (Rahmân, 41). *İbnu Ebî Cemre* devamla der ki: "Hadisin zahiri her bir vefasızlık çin bir bayrağın bulunacağını ifade eder. Böylece anlaşılır ki, tek bir şahıs için vefasızlıkları adedince, birçok bayrak olacaktır." Bu ifadenin şümûlünü anlayabilmemiz için, her bir günahın Allah'a karşı işlenen bir gadr, bir vefasızlık olduğunu hatırlamalıyız. Çünkü her bir günah, Allah'a olan kulluk misakımızın bozulması, bezm-i elestteki ahdimize vefasızlık ifade eder. Şu halde Allah'a karşı ahdimizi tutmayı (yani gadr'e düşmemeyi) emreden ayet-i kerîme (Bakara, 27) bizi günaha karşı uyarmaktadır. *İbnu Ebî Cemre* devamla der ki: "Bayrak dikilmesindeki hikmet, cezanın, çoğunlukla günahın zıddı ile vaki olmasındandır. Nitekim gadr (günah) gizli işlenir. Öyleyse bunun cezasının açık şekilde verilmesi pek münasip düşer. Arap örfünde bir şeyin teşhirinde en iyi vasıta bayrak dikilmesidir."

3- Hadis, bir başka meseleye de parmak basar: "Kıyamet günü insanlar babalarına nisbetle çağrılacaklardır. Bu hükmüyle hadis, insanların Kıyamette annelerine nisbetle çağrılacağını bildiren hadise muhalefet etmektedir. *İbnu Hacer* o hadisin Taberânî'de İbnu Abbâstan rivayet edildiğini, senedce çok zayıf olduğunu söyler. *İbnu Battâl*, "babalara nisbet edilerek çağırılma tarifte daha açık ve başkalarından tefrikde daha mükemmeldir" der.

İbnu Hacer, İbnu Battâl'ın bu yorumunu şöyle açıklar: "Bu söz, "babalar (=âbâ)" kelimesini nefsü'l-emire değil, dünyada adamın nisbet edildiği şahsa hamletmeyi gerekli kılar. Esas alınan yorum da budur."

4- Hadiste, zahire göre hükmetmenin caiz olduğu da anlaşılmaktadır.

5- İkinci hadiste, amme hizmetinde bulunan devlet reisi, vali, kaymakam gibi yetkililerin verdikleri sözü tutmamalarının daha büyük bir cürüm olduğu ifade edilmektedir. Çünkü insanlar ahidlerini yerine getirmemek suretiyle güvensizlik hasıl ederlerse beşeri hayatta ilerleme olmaz. Pek çok işin yürümesi, karşılıklı güvenle olur. Bu kalkarsa her şey muallakta kalır. Hele memurlar vefasızlıkları sebebiyle güvensizlik verecek olurlarsa, amme hizmetleri fevkalade aksar, milletin devlete itimadı kalmaz.

Kadı İyaz, hadisten iki çeşit vefasızlık anlar: Birincisi yukarıda temas ettiğimiz devlet adamının millete karşı gadri, ikincisi de milletin devlet adamına karşı gadridir. Yani millet de hükümdarına karşı vefasızlık yapabilir. Bu, çeşitli itaatsizlik, isyan, vergi kaçakçılığı, fitnecilik, vatandaşlık vazifelerinde ihmal gibi değişik menfi davranışlarla kendini gösterir.

Şu halde, hadiste gelen tehdide bu hallere düşen herkes muhatap olabilecektir.

Bu bölümü M. Fethullah Gülen Hocaefendi'nin "Buhranlar Anaforunda İnsan" kitabındaki "Vefa" başlıklı makalesi ile bitirelim.

VEFA

Vefa, dost ikliminde yetişen güllerdendir. Onu düşmanlık atmosferinde görmek nâdiratdan ve hatta, mümkün değildir. Vefa, duyguda, düşüncede tasavvurda aynı şeyleri paylaşanların etrafında üfül üfül eser durur. Kinler, nefretler, kıskançlıklar ise, onu bir lâhza iflah etmez öldürür. Evet o, sevginin mürüvvetin bağrında boy atar gelişir, düşmanlık ikliminde ise, bir anda söner gider.

Vefayı; insanın, gönlüyle bütünleşmesi şeklinde tarif edenler de olmuştur. Eksik olsa bile yerindedir. Doğrusu, kalbî ve ruhî hayatı olmayanlarda vefadan bahsetmek bir hayli zordur. Konuşurken doğru beyanda bulunma, verdiği sözlerde ettiği yeminlerde vefalı olma gönül hayatına bağlıdır. Kendini yalan ve aldatmadan kurtaramayan; her an verdiği söz ve yeminlere muhalif hareket eden ve bir türlü yüklendiği mesuliyetlerin ağırlığını hissetmeyen iki yüzlü ve mürâî tiplerin gönül hayatları olabileceğine ihtimâl vermek, sadece bir aldanmışlıkdır. Böylelerinden vefa beklemek ise, bütün bütün gaflet ve safderunluk ifadesidir.

Evet, vefasıza güvenen er geç iki büklüm olur. Onunla uzun yollara çıkan yolda kalır. Onu rehber ve renhümâ (yol gösterici) tanıyanların gözü, daima hicranla dolar.

Vefa umarken ondan

Doldu gözüm hicrandan

Kaldım yaya dermandan..

Ferd, vefa duygusuyla itimada şâyân olur yükselir. Yuva, vefa duygusu üzerine kurulmuş ise, devam eder ve canlı kalır. Millet bu yüce duygu ile faziletlere erer. Devlet kendi teb'asına karşı ancak bu duygu ile itibarını korur. Vefa düşüncesini yitirmiş bir ülkede, ne olgun fertden, ne emniyet vaadeden yuvadan, ne de istikrarlı ve güvenilir devletten bahsetmek mümkündür. Böyle bir ülkede fertler birbirlerine karşı kuşkulu; yuva kendi içinde huzursuz, devlet teb'aya karşı uğursuzlardan uğursuz ve herşey birbirine karşı yabancıdır, tıpkı câmidler gibi. Üst üste ve içiçe olsalar bile..

Vefa, fertlerin birbiriyle kaynaşıp bütünleşmesini temin eder. Vefa sayesinde cüzler küll olur; ayrı ayrı parçalar bir araya gelerek vahdete ulaşır. Vefa duygusu varıp sonsuzluğa erince, ötelerden gelen tayflar, kitlelerin yolunu aydınlatır ve toplumun önünü kesen bütün tıkanıklıkları açar. Elverir ki o toplum, vefa duygusuyla olgunlaşmış ve onun kenetleyici kollarına kendini teslim etmiş olsun.

Bir düşünceye gönül mü verdin; bir ideâle mi bağlandın; varıp biriyle dostluk mu kurdun; gel! Dirîğ etmeden ver canını o uğurda; servetin yağma olup gitsin. Fakat vefalı ol! Zira Hak katında da, halk katında da en çok itibar gören "vefa" ve "vefalılar"dır.

"Bana Hak'dan nida geldi; Gel ey âşık ki mahremsin,

Bura mahrem makamıdır, Seni ehl-i vefa gördüm."

Nesimî

Adem Nebi (a.s.), yüzüne kapanan kapıları gönlünde taşıdığı sırlı vefa anahtarıyla teker teker açtı ve "Gufran" çeşmelerine ulaşdı. Aynı hadisede azgınlaşan İblis ise, göz göre göre gitti kendini vefasızlık gayyasına atarak boğuldu.

Tufan Peygamberi de, asırlarca süren ızdırablı, fakat vefalı bir hayat yaşadı. Yıllar yılı bütün tembih ve ikazlarının, cemaatinin büyük bir kesiminde tesir icra etmemesi, onu, bağlı bulunduğu kapıya karşı vefa hissinden döndüremedi. Ondaki bu vefa düşüncesiydi ki, yerlerin ve göklerin hışımla insanlığın üzerine yürüdüğü hengâmda, ona bir necât gemisi oldu.

Hakkın dostu ve nebiler babası, Nemrud'un ateşini göğüslerken ne

kadar vefalıydı! Onun gökleri velveleye veren "hasbî hasbî!" şeklindeki vefa solukları, öteler ötesinden coşup gelen rahmet esintileriyle birleşince, cehennem gibi ateşlerin bağrı "berd-ü selâma" [44] döndü.

Kudsîler ordusunun öncüsü, gelmiş ve geleceklerin en birincisi, kimseye müyesser olmayan semâlar ötesi seyahata, ruhundaki vefa duygusu sayesinde muvaffak oldu. Evet, O, bu sayede meleklerin varıp ulaşamadığı iklimlere ulaştı ve hiçbir faninin eremediği devletlere erdi. Sonra da gözlerin kamaştığı ve gönüllerin hayrette kalıp kendinden geçtiği o mutlular âlemini, ümmetine olan vefa duygusuyla terkedip arkadaşlarının yanına döndü. Hadiselerle pençeleşecek, karşısına çıkan bâdireleri göğüsleyecek, onları da o yüce iklimlere yükseltecekti... Dost ve arkadaşlarına karşı vefa duygusuydu, ona cennetleri ve hurileri unutturan. Onlara karşı bir vefa sözüydü, O'nu, başı semâvi ihtişamlara ulaştığı bir zamanda, bütün mânevî payeleri bir tarafa bırakarak, bu ızdıraplı ve elemli dünyada yeniden onların yanına döndüren!...

Bütün yükselenlerin hasenât defterleri, vefa ile kapanıp vefa ile mühürlendi. Bütün yolda kalmışların çirkinlikler meşheri kitapları ise, vefasızlık damgasını yedi, onunla damgalandı. Evet, üzerlerine aldıkları mükellefiyetleri, iki adım öteye götürmeden vefasızlık edip bir kenara çekilenler, zillet ve hakaret damgasını yiyerek aşağıların aşağısına itildiler. Mukaddes yük ve yolculuğa çeyrek gün bile tahammül gösteremeyip yan çizenler ise, o gün bu gün doğru yolu kaybetmiş sapıklar gürûhu hâline geldiler. Nihayet dönüp dolaşıp mukaddes çile nöbeti bize gelince, en sağlam vefa yeminleriyle yürüyüp bu koca mes'uliyetin altına girdik. Coşkun ve heyecanlı, azimli ve kararlı idik. Heyhât.. Beklenmedik bir dev önümüzü kesti ve bozduk ettiğimiz bütün o yeminleri. Ve sonra, yeniden, her taraf çölleşmeye başladı. Bütün civanmertlikler eriyip yağ gibi gitti. Güllerin yerini dikenler aldı. Aylar güneşler peşipeşine batarken, ortalığı kasvet dolu bulutlar bastı. Bağ çöktü; bağban öldü; "petekler söndü, ballar kalmadı." Ve artık, insan nedretine maruz kalan bu devrin talihsizleri, kalbinde zerre kadar emanet ve vefa hissi bulunmayan ölü ruhlara, destan tutup yahşi çekmeye başladı. "Ne akıllı, ne centilmen!" diye alkışlamadıkları ham ervâh kalmadı ve işte, bu devreye ait milletin yüreğinden yükselen son inilti ve son inkisar:

"Vefa yok, ahde hürmet hiç.. Emânet lafz-ı bî medlûl;
Yalan râyiç, hiyânet, mültezem her yerde, hak meçhûl!

44- Berd-ü selâm: Serin ve emniyetli.

Ne tüyler ürperir, yâ Rab! Ne korkunç inkılâb olmuş:

Ne din kalmış, ne îman, din harâb iman serâb olmuş."

M.A.

Bu devrede, etrafı yalan ve mübâlağanın esiri bir sürü karakura bastı. Her gün birkaç defa yeminini bozan; her defasında ettiği ahd-u peymandan dönen ve ebediyyen vefa duygusundan mahrum bir sürü kara kura!.. Lânet ediyor onlara yer ve yerdekiler, lânet okuyor onlara semâ ve semâdakiler.

Nereden çıkdı bu kadar "cinsi bozuk, ahlâkı fenâ!" Hangi hâin bunlara bağrını açıp dâyelik yaptı!.. Hangi talihsiz bunları sinesinde büyüttü ve hangi uğursuz ağızlar bunlara buyurun çekti!..

Ah vefa, nerde kaldın! Bıktık şu hergün birkaç defa yeminini bozup ahdinden dönenlerden. Her sözü mübâlağa, her davranışı sun'î nâmertlerden ve vefa duygusundan mahrum uğursuz gönüllerden!.. Ve nerdesiniz! Ey bir vefa düşüncesiyle sözleştiği yerde günlerce kıpırdamadan bekleyen vefalı dostlar! Nerdesiniz ruhuyla bütünleşmiş vefa timsâli eroğlu erler! Nerdesiniz bir vefa uğruna harâb olup, turâb olup gidenler ve çok bereketli bir devrin ak alınlı insanları!.. Kalkın; girin ruhlarımıza. Kamçılayın hayâllerimizi ve boşaltın vefa adına ne taşıyorsanız hepsini sinelerimize! Mertliği, yiğitliği, vefayı bütün bütün unutmuş sinelerimize. Bizleri bu yeniden diriliş yolunda Hızır çeşmesine ulaştırın! Gelin gelin de, şurada burada dolaşıp duran şu üç-beş vefalı insanı, ümitsizlik ve inkisardan kurtarın!..

Vefaya susamış neslimizin vefa düşüncesinin korunması dileğiyle..[45]

(45) M. Fethullah Gülen Hocaefendi, Buhranlar Anaforunda İnsan, sh 38-42.

FEZÂİL BÖLÜMÜ

(Bu bölümde sekiz bab vardır)

BİRİNCİ BÂB

BAZI PEYGAMBERLERİN FAZİLETLERİ

Hz. İbrahim'in Fazileti

Hz. Musa'nın Fazileti

Hz. Yûnus'un Fazileti

Hz. Dâvud'un Fazileti

Hz. Süleyman'ın Fazileti

Hz. Eyyüb'ün Fazileti

Hz. İsa'nın Fazileti

Hz. Hızır'ın Fazileti

İKİNCİ BÂB

HZ. RESULULLAH'IN FAZİLETLERİ

ÜÇÜNCÜ BAB

ASHABIN FAZİLETLERİ

BİRİNCİ FASIL

ÖZET OLARAK FAZİLETLERİ

İKİNCİ FASIL

TAFSİLATLI OLARAK FAZİLET VE MENKÎBELERİ

BİRİNCİ FER

BAZILARININ MÜŞTEREK FAZİLETLERİ

İKİNCİ FER'

HER BİRİNİN FARKLI FAZİLETLERİ

BİRİNCİ KISIM

ERKEKLERİN FAZİLETLERİ

Hz. Ebû Bekir es-Sıddîk (radıyallahu anh)
Hz. Ömer (radıyallahu anh)
Hz. Ebû Bekr ve Hz. Ömer Arasında Müşterek Hadisler
Hz. Osman (radıyallahu anh)
Hz. Ali (radıyallahu anh)
Hz. Talha İbnu Ubeyd (radıyallahu anh)
Hz. Zübeyr (radıyallahu anh)
Hz. Sa'd İbnu Ebî Vakkas (radıyallahu anh)
Hz. Saîd İbnu Zeyd (radıyallahu anh)
Hz. Abdurrahman İbnu Avf (radıyallahu anh)
Hz. Ebû Ubeyde ibnu'l-Cerrah (radıyallahu anh)
Hz. Abbas İbnu Abdilmuttalib (radıyallahu anh)
Hz. Ca'fer İbnu Ebî Talib (radıyallahu anh)
Hz. Hasan ve Hüseyin (radıyallahu anhumâ)
Hz. Zeyd İbnu Hârise (radıyallahu anh)
Hz. Ammar İbnu Yasir (radıyallahu anh)
Hz. Abdullah İbnu Mes'ud (radıyallahu anh)
Hz. Ebû Zerr el-Gıfârî (radıyallahu anh)
Hz. Huzeyfe İbnu'l-Yemân (radıyallahu anh)
Hz. Sa'd İbnu Muâz (radıyallahu anh)
Hz. Abdullah İbnu'l-Abbâs (radıyallahu anh)
Hz. Abdullah İbnu Ömer (radıyallahu anh)
Hz. Abdullah İbnu'z-Zübeyr (radıyallahu anh)
Hz. Bilâl İbnu Rabâh (radıyallahu anh)
Hz. Ubey İbnu Ka'b (radıyallahu anh)
Hz. Ebû Talha el-Fârisî (radıyallahu anh)
Hz. Selmân el-Farisî (radıyallahu anh)

DÖRDÜNCÜ BÂB
İSLÂM ÜMMETİNİN FAZİLETLERİ

BEŞİNCİ BÂB
MUHTELİF CEMAATLERİN FAZİLETLERİ

(Burda beş fasıl vardır)

BİRİNCİ FASIL

KUREYŞ'İN FAZİLETLERİ

İKİNCİ FASIL

BAZI ARAP KABİLELERİNİN FAZİLETİ

ÜÇÜNCÜ FASIL

ARAPLARIN FAZİLETİ

DÖRDÜNCÜ FASIL

ACEM VE RUMLARIN FAZİLETİ

BEŞİNCİ FASIL

SAHABE DIŞINDA BAZI KİMSELERİN FAZİLETİ

Üveysü'l-Karânî rahimehullah

Necâşî rahimehullah Teâlâ

Zeyd İbnu Amr İbni Nüfeyl

Ebû Tâlib

Mâlik İbnu Enes (radıyallahu anh) Teâla

ALTINCI BÂB
BAZI ZAMANLARIN VE MEKANLARIN FAZİLETİ

BİRİNCİ FASIL

BAZI ZAMANLARIN FAZİLETİ

★ BAYRAM

★ ZİLHİCCEDEN ON GÜN

★ ARAFE GÜNÜ

★ ŞA'BAN'IN YARISI

★ CUM'A GÜNÜ

★ MUHARREM

★ GECE

★

İKİNCİ FASIL

BAZI MEKANLARIN FAZİLETİ

★

BİRİNCİ FER'

Mekke'nin fazileti

★

İKİNCİ FER'

Medine'nin Fazileti

★

Kuba Mescidi, Uhud Dağı, Akik ve Zü'l-Huleyfe

★

ÜÇÜNCÜ FER'

Yeryüzünde Bazı Mekanların Fazileti

★

★ Hicaz

★ Cezîretu'l-Arab

★ Yemen-Şâm

★ Beytu'l-Makdis

★ Vecc Vadisi, Mescidü'l-Işâr, Bazı Nehirler

YEDİNCİ BÂB
BAZI AMELLERİN VE SÖZLERİN FAZİLETİNİ BEYAN EDEN MÜSTAKİL HADİSLER

BİRİNCİ FASIL

Bazı Salavâtın Fazileti

İKİNCİ FASIL

Hasta Ziyaretinin Fazileti

ÜÇÜNCÜ FASIL

Bazı Müşterek ve Müteferrik Hadislerle Fazileti Belirtilen Amel ve Sözler

SEKİZİNCİ BÂB
HASTALIK, ÖLÜM VE MUSİBETLERİN FAZİLETLERİ

BİRİNCİ FASIL

HASTALIK VE MUSİBETLER

İKİNCİ FASIL

EVLADIN ÖLÜMÜ

ÜÇÜNCÜ FASIL

ÖLÜM VE ALLAH'A KAVUŞMAYI SEVMEK

BİRİNCİ BAB

BAZI PEYGAMBERLERİN FAZİLETİ

❑ HZ. İBRAHİM ALEYHİSSELÂM VE OĞLU

4335 ١- عَنْ أَنَسٍ رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُ قَالَ: [جَاءَ رَجُلٌ إِلَى رَسُولِ اللّٰهِ ﷺ فَقَالَ: يَا خَيْرَ الْبَرِيَّةِ. فقَالَ ﷺ: ذَاكَ إِبْرَاهِيمُ خَلِيلُ اللّٰهِ]. أخرجه مسلم وأبو داود والترمذي.

« البريّة » الخلق.

1. (4335)- *Hz. Enes* (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah *(aleyhissalâtu vesselâm)*'a bir adam gelip:

"Ey Hayru'l-Beriyye (yaratılmışların en hayırlısı)" diye hitabetmişti. Aleyhissalâtu vesselâm hemen müdahale etti:

"Bu söylediğin İbrahim aleyhisselâm(ın vasfı)dır." [Müslim, Fedâil 150, (2369); Tirmizî, Tefsir, Lem yekun suresi, (2349); Ebu Dâvud, Sünnet 14, (4672).]

AÇIKLAMA:

Ulema, âyet ve hadislere dayanarak, yaratılmışların en hayırlısının *Resulullah* olduğunu söyler. Hz. Peygamber'in, hadiste geçen sözü iki suretle tevil edilir.

★ Ya bunu tevazu için söylemiştir, zira *Hz. İbrahim, Resulullah*'ın hem uzak dedesi, hem de Halîlullah'tır.

★ Yahut da, Resulullah bu sözü, kendisinin insanlığın seyyidi olduğunu bilmezden önce söylemiştir. Nitekim bir hadislerinde انا سَيِّدُ وَلَدِ آدم يَوْمَ الْقِيَامَة *"Ben kıyamet günü insanoğlunun seyyidiyim, fahir yok!"* buyurmuşlardır. Keza: *"Peygamberler arasında üstünlük iddia etmeyin"* hadisi de, "Tefâhur maksadıyla üstünlük iddiasına kalkmayın" şeklinde açık-

lanmıştır. Sadedinde olduğumuz hadisi bazı alimler, "Kendi asrındaki insanların en hayırlısı idi" diye de tevil etmiştir.

4336 ٢– وَعَنِ ابْنِ عُمَرَ رَضِيَ اللهُ عَنْهما قَالَ: [قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ: إنَّ الْكَرِيمَ ابْنَ الْكَرِيمِ ابْنِ الْكَرِيمِ ابْنِ الْكَرِيمِ يوسُفُ بن يعقوبَ بنِ إسْحاقَ بنِ إبْراهيمَ]. أخرجه البخاري.

2. (4336)- *İbnu Ömer* (radıyallahu anhümâ) anlatıyor: "Resulullah *(aleyhissalâtu vesselâm)* buyurdular ki: *"Kerîm ibnu Kerîm İbni Kerim ibni Kerim: Yusuf İbnu Yâkup İbni İshak İbni İbrahim'dir."* [Buhârî, Enbiya 19, Tefsir, Yusuf 1.]

AÇIKLAMA:

1- Burada, "kerîm olmak" yani değerli olmak neseble tevil edilmiştir. Gerçekten Hz. İbrahim'e dayanan Hz. Yûsuf'un nesebinde hep peygamberler yer almaktadır. Böylesi bir nesebe sahip olan kimse nesebce ekrem olur.

2- *Hz. İbrahim*, Kur'ân-ı Kerîm'de zikri çokça geçen büyük peygamberlerden biridir. 69 kere ismi geçer. İkinci rivayette görüldüğü üzere bilinen diğer bir kısım peygamberlerin babası veya ceddidir. *Hz. İshâk, Hz. İsmail, Hz. Yâkup, Hz. Yûsuf aleyhimüsselam gibi, Hz. Lut (aleyhisselâm)*'ın da amcasıdır.

3- *Hz. İbrahim*'in diğer peygamberlere nazaran müstesna bir şahsiyeti vardır. Yahudi, Hıristiyan ve Müslüman ona sahip çıkma hususunda nizâ ederler. Kur'an meseleyi halleder: O ne Yahudi ne de Hıristiyan değildir, o Müslümandır. **"İbrahim ne Yahudi idi, ne de Hıristiyan. O hak dine yönelmiş bir Müslüman idi. O Allah'a ortak koşanlardan değildi."** [(Âl-i İmrân 67).]

4- *Hz. İbrahim*'in hayatı, Kur'ân-ı Kerîm'de oldukça teferruâtlı olarak anlatılır. Doğumu, babasıyla, puta tapan kavmiyle olan mücadelesi, putlara karşı ateşe atılışı, Ka'be'yi inşâ edişi, Allah'a oğlu İsmâil'i kurban etmesi hususunda gördüğü rüyası, oğlunu boğazlayacağı sırada koçun verilmesi vs. Kur'ân'da hayat hikâyesi bu kadar teferruâtıyla yer alan başka peygamber yoktur denebilir.

5- *Hz. İbrahim*, dinler tarihinde ve bilhassa tevhid tarihinde mühim bir halkayı teşkil eder. Bir kısım içtimâî ve beşeri müesseseler onunla başlar. Sünnet olma tatbikatını insanlığa ilk defa O getirmiştir. İlk misafir ağırlayan da odur.

Hz. İbrahim, herkesin üryân (çıplak) geleceği mahşerde ilk giydirilecek ve ayrıca Cennete ilk girecekler arasında yer alır.

6- Kâbe'yi kurup, hacc menasikini ilk tanzim eden de *Hz. İbrahim'* dir. O'nun putları kırma hadisesi ve böyle bir an'aneyi başlatmış olması müstesna bir menkibedir. İnsanlık kıyamete kadar put kırma işinde O'ndan ilham almaya devam edecektir.

7- Kur'ân'daki şu cümlesi, hatırda her an canlı tutulması gereken bir hakikatı ifade eder: لاَأُحِبُّ الآفِلِينَ **"Fani olan şeyleri sevmem!"** (En'âm, 76).

8- *Hz. İbrahim* Halîlu'r-Rahmân bilinir. Yani Allah'ın halîli, Halîl kelimesini kısaca dost olarak tercüme etmek mümkünse de bununla farklı bir dostluğun ifade edildiğini belirtmemiz gerekir.

İbnu Hacer İbrahim kelimesinin Süryanice'de müşfik baba أَبٌ رَحِيمٌ mânasına geldiğini belirttikten sonra, *Halil* kelimesinin tahliline geçer ve der ki: *Halîl*, faîl veznindedir, fâil manasındadır. O, sadakat ve muhabbet manasına gelen (خُلَّة) hullet kelimesinden gelir. Ancak bu öyle bir muhabbettir ki, kalbe iyice nüfuz etmiş ve artık onun bir ihtiyacı, bir parçası haline gelmiştir. Bu mâna, *Hz. İbrahim* aleyhisselam'ın kalbinde mevcut olan Allah sevgisine nisbet edilince sahih olur. Ancak, onun Allah hakkında kullanılması mukabele yoluyla tevil edilince doğru olur.

Şunu da belirtelim ki, hullet'in aslının "saflama", "paklama" olduğu da söylenmiştir. *Hz. İbrahim*'in halîl olarak tesmiyesi, bu açıdan, dostluğu da düşmanlığı da Allah adına yapmasındandır. (Yani dost olup sevmede, düşman bilip sevmemede tek ölçü Allah'tır. Niyetini, ölçüsünü kirleten bir başka gaye ve mülâhaza yoktur). Allah'ın O'na olan hullet'i ise O'na yardım ve O'nu imam kılmasıdır. Halîl kelimesinin hallet (خَلَّة) yani hâcet'den geldiği de söylenmiştir. Bu manada Halîl, Hz. İbrahim'in sadece Allah'la yetindiğini, ihtiyacının görülmesini sadece O'ndan bildiğini, (bir başka kapıya arz-ı hâcet etmediğini) ifade eder.

Hullet, sadâkat, meveddet ve muhabbet gibi manalar ifade etse de ulemâ, umumiyetle, hullet'le ifade edilen sevgi ve dostluğun, çok daha üstün bir dostluk olduğunu söylemekte ittifak etmiştir. Hadiste Resulullah'ın لَوْكُنْتُ مُتَّخِذًا خَلِيلاً غَيْرَ رَبِّي *"Ben Rabbimden başka bir halil (dost) ittihaz etseydim..."* demesi, O'nun insanlardan bir *halil*'i olmadığını ifade eder. Halbuki, dostları vardı. Öyleyse *halîl* çok daha yüksek bir dost olmalıdır.

❑ HZ. MUSA ALEYHİSSELÂM

4337 ١ – عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُ قَالَ: [اِسْتَبَّ رَجُلٌ مِنَ الْمُسْلِمِينَ وَرَجُلٌ مِنَ

الْيَهُودِ. فَقَالَ الْمُسْلِمُ: وَالَّذِى اصْطَفَى مُحَمَّداً عَلَى الْعَالَمِينَ؛ وَقَالَ الْيَهُودِىُّ: وَالَّذِى اصْطَفَى مُوسىٰ عَلَى الْعَالَمِينَ. فَرَفَعَ الْمُسْلِمُ عِنْدَ ذٰلِكَ يَدَهُ فَلَطَمَ الْيَهُودِىَّ فَذَهَبَ الْيَهُودِىُّ إِلَى النَّبِيِّ ﷺ فَأَخْبَرَهُ. فَقَالَ: لاَ تُخَيِّرُونِى عَلَى مُوسىٰ، فَإِنَّ النَّاسَ يُصْعَقُونَ فَأَكُونُ أَوَّلَ مَنْ يُفِيقُ فَإِذَا مُوسىٰ بَاطِشٌ بِجَانِبِ الْعَرْشِ، فَلاَ أَدْرِي أَكَانَ مِمَّنْ صَعِقَ فَأَفَاقَ، أَوْ كَانَ فِيمَنِ اسْتَثْنَى اللّٰهُ تَعَالَى]. أخرجه الخمسة إلا النسائي.

قوله « اصطفى » أى اختار.

و« الصَّعْقَةُ » الموتِ والغشى.

و« بَاطِشٌ » أى آخذٌ بِقَائِمَةِ الْعَرْشِ.

و« أَفَاقَ » الْمَرِيضُ وَالْمَغْشىَ عَلَيه: إذا عادَ إلى صحته.

1. (4337)- *Hz. Ebu Hüreyre* (radıyallahu anh) anlatıyor: "Müslümanlardan biri ile Yahudilerden biri aralarında münakaşa edip küfürleştiler. Müslüman öbürüne:

"Resulullah *(aleyhissalâtu vesselâm)*'ı âlemler üzerine seçkin kılan Zât-ı Zülcelâl'e kasem olsun!" diye yemin etti. Yahudi de: "Musa aleyhisselam'ı âlemler üzerine seçkin kılan Zât-ı Zülcelâl'e kasem olsun!" diye yemin etti. Derken, o böyle der demez, müslüman elini kaldırıp yahudi'ye bir tokat vurdu. Yahudi de doğruca Aleyhisselâtu vesselâm'a gidip hadiseyi haber verdi. Aleyhissalâtu vesselâm:

"Beni Hz. Musa'ya üstün kılmayın! Çünkü insanlar hep bayılacaklar. İlk kalkan ben olacağım. Ben ayılınca Hz. Musa'yı Arş'ın bir ucundan tutmuş göreceğim. Bilemiyorum. O, bayılıp hemen ayılanlardan mıdır, yoksa Allah'ın istisna ettiklerinden midir?" buyurdu." [Buhârî, Husumât 1, Enbiya 34, 35, Rikâk 43, Tevhid 31; Müslim, Fezâil 160, (2373); Ebu Dâvud, Sünnet 14, (4671); Tirmizî, Tefsir, Zümer, (3240).]

AÇIKLAMA:

Burada *Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)* kıyametten bahseden bir ayete atıf yapmaktadır. Mezkur ayette Cenâb-ı Hak şöyle buyurur: (Mealen): **"Sûra üfürülür ve Allah'ın dilediklerinden başka göklerde kim var, yerde kim varsa düşüp ölür. Sonra bir daha sûra üflenir ve onlar kabirlerinden kalkıp bakışırlar"** (Zümer 68).

Âyete dikkat edersek *sûr*'a iki kere üfleneceğinden bahsetmektedir: Birinci üflemede, Allah'ın istisna kıldıkları dışında her canlı ölecektir. Demek ki bu üfleme ile âlemdeki bütün canlılar ölecek, Allah'ın istisna kıldıkları ölmeyecektir.

Sadedinde olduğumuz hadiste, *Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)*, ikinci üfleme ile ilk uyananın kendisi olacağını, *Hz. Musa*'yı Arş'ın bir ucunu tutmuş görünce O'nun, birinci sûra üflemesinde ölüp kendinden önce mi dirildiğini, yoksa birinci sûrda Allah'ın istisna ederek ölmeyeceğini haber verdiği müstesnalardan mı olduğunu bilemediğini beyan etmiş olmaktadır. Şayet müstesnalardan ise bu Hz. Musa için istisnai bir fazilettir. İslâm âlimleri müstesna tutulacakların Cebrail, Mikâil, İsrâfil, Azrâil aleyhimüsselâm olduklarını söyler. Bazıları da "Hamele-i arş veya rıdvan melekleri, huriler, Mâlik (cennetin hazinedârı), Zebâniler (cehennemin bekçileri)" demiştir.

Hadisin bu şekilde izahı bir müşkil ortaya koymaktadır: *Hz. Musa* halen ölmüş bilindiğine göre, O'nun, sûra üflendiği zaman ölmekten istisna tutulanlar arasında olması nasıl mümkün olur? Bunu söyleyebilmek için O'nun ölmemiş olduğunu, hayatta bulunduğunu kabul etmek gerekir. *Hz.İsa* hakkında bunu söylemek mümkün ise de, *Hz. Musa* hakkında söylemek mümkün değildir. Çünkü, "onun ölmediğinden veya öldükten sonra tekrar hayata döndüğünden" bahseden bir rivayet mevcut değildir.

Kâdı İyaz bu müşkile dikkat çektikten sonra bir açıklama yapar: "Bana göre, hadiste zikri geçen bayılma hadisesi insanlar dirildikten sonra, göklerle yerin yarıldığı anda vukua gelecek bir bayılma olması muhtemeldir. Hadise bu şekilde bakınca âyetle arada ihtilaf kalmaz. Hadiste geçen ayılma kelimesi de bu manayı teyid eder. Zira, ayılma tabiri bayılanlar hakkında kullanılır. Ölenler için ayılmaktan değil, dirilmekten bahsedilir. Nitekim *Hz. Musa*'nın Tûr dağında tecellî-i ilâhî karşısında "bayılma"sı mevzubahisdir, "ölme"si değil."

Kadı İyaz'a göre, hadiste geçen *"Benden önce mi ayıldı bilmiyorum!"* ifadesine, *Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)*, ilk dirilecek insanın kendisi olacağını bilmezden önce söylemiş olmalıdır diye de tevil getirilmiştir. Gerçi, hadisten, Hz. Musa'nın ilk dirilenlerden olduğunu söylemiş olması da anlaşılabilir. Bu ilk dirilecekler, peygamberlerdir. Aynî, bu hadisi açıklama sadedinde peygamberlerin diri olduklarına dair bazı deliller kaydettikten sora der ki: "Peygamberlerin diri oldukları takarrur edince, onlar yerle gökler arasındadırlar. Sûr'a ölüm nefhası üfürülünce yer ve göklerdeki bütün hayat sahipleri ölecek, sadece Allah'ın istisna et-

tikleri ölmeyecektir. Peygamberlerden başkaları bu nefhada ölecek, peygamberler ise bayılacaktır. Sûr'a diriltme (ihya) nefhası üflendiği zaman ölmüş olanlar dirilecek, bayılmış olanlar ayılacaklardır. Durum böyle olunca, anlaşılıyor ki Resulullah *(aleyhissalâtu vesselâm)* ilk ayılan ve (peygamberler dahil) bütün insanlardan önce kabrinden ilk çıkan olacaktır. İşte, bu halden sadece Hz. Musa istisna edilmiş gözükmektedir. Hadiste, Resulullah tereddüt ifade ediyor: O daha önce mi dirilecek, yoksa bulunduğu hal üzere mi kalacak? Bu hususu tam kestirememiş, tereddüt etmiştir. Her iki hale göre de Hz. Musa için bu durum başkalarına nasip olmayan büyük bir fazilettir."

2- *Hz. Musa* da büyük peygamberlerden biridir. Kur'ân-ı Kerîm Hz. Musa'nın hayatına da geniş yer verir, pek çok teferruatı işler. Bilhassa Firavun'la olan mücadelesi birçok surelerde tekrar tekrar özetlenir. Hz. Musa'ya bir çok mucize verilmiştir. Ahkâmca zengin olan Tevrat'ın sahibidir. *Mısır*'da, *Hz. Yusuf*'tan sonra sayıları artan ve Firavunlarca köleleştirilmiş durumda olan İsrailoğullarını, Mısır'dan kaçırıp Kızıldeniz'i geçirmiş Sina'ya getirmiştir.

Kur'ân-ı Kerîm, *Hz. Musa*'nın büyüklüğüne iş'âren ona dokuz âyet verildiğini zikreder (İsra, 101). Bu ayetler (mucizeler), *İbnu Abbâs*'a göre şunlardır:

★ Âsa,

★ Yed-i beyza,

★ Çekirge,

★ Ekin biti,

★ Kurbağa,

★ Kan,

★ Taş,

★ Deniz,

★ Tûr Dağı'nın İsrailoğullarını korkutması,

Bazılarına göre de bu dokuz emirdir:

★ "Allah'a eş koşmayın.

★ Haksız yere adam öldürmeyin,

★ Zina etmeyin,

★ Faiz yemeyin,

★ Sihir yapmayın,

★ Hüküm sahibine karşı müzevirlikte bulunmayın,

★ İsrâfa sapmayın,

★ Namuslu kadınları lekelemeyin,

★ Muhârebeden kaçmayın."

❑ YÛNUS ALEYHİSSELÂM

4338 ١ – عَنْ أَبِي هريرة رَضِيَ اللهُ عَنْهُ قَالَ: [قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ: مَا يَنْبَغِي لِعَبْدٍ أَنْ يَقُولَ: أَنَا خَيْرٌ مِنْ يونس بْنِ مَتَّى، وَنَسَبَهُ إِلَى أَبِيهِ]. أخرجه الشيخان وأبو داود ولم يذكر أبو داود ونسبه الى أبيه.

قَالَ بَعْضُهُمْ: هذه الأَلْفَاظُ مُدْرَجَةٌ فِي الْحَدِيثِ مِنْ كَلَامِ أَبِي هريرة رَضِيَ اللهُ عَنْهُ فَإِنَّ يُونُسَ بْنَ مَتَّى فِي هَذَا الْحَدِيثِ مَنْسُوبٌ إِلَى أُمِّهِ دُونَ أَبِيهِ فَبَيَّنَ الرَّاوِي بِقَوْلِهِ: وَنَسَبَهُ: أي النبي ﷺ إلى أبيه: أي دُونَ أُمِّهِ، لَا كَمَا فَعَلْتُ أَنَا مِنْ نِسْبَتِهِ إِلَى أمه.

1. (4338)- *Hz. Ebu Hüreyre* (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah *(aleyhissalâtu vesselâm)* buyurdular ki:

"Bir kulun: Benim, Yûnus İbnu Mettâ'dan hayırlı olduğumu" söylemesi uygun olmaz. Onun nesebi de babasınadır." [Buhârî, Enbiya 35, Tefsir, Nisa 26, Tefsir, En'âm 4, Tefsir, Saffât 1; Müslim, Fezâil 166, (2376); Ebu Dâvud, Sünnet 14, (4669, 4670).]

Bazı âlimler demiştir ki: "Rivayette geçen وَنَسَبَهُ الى ابيه *"Onun nesebi babasınadır"* cümlesi. Ebu Hüreyre'nin kelamıdır, bir derctir. Zira bu hadisteki Yunus İbnu Mettâ babasına değil, annesine nisbettir. Böylece râvi "Onun nesebi..." sözüyle, Resulullah *(aleyhissalâtu vesselâm)*'ın Hz. Yunus'u annesine değil, babasına nisbet ettiğini beyan etmiştir."

AÇIKLAMA:

1- Müellif *İbnu Deybe*'nin kaydettiği son açıklama *Mettâ* ismiyle ilgili bir münakaşaya parmak basmaktadır: Bazı alimlere göre bu, babasının ismidir; bazılarına göre de annesinin. Şu halde, *Ebu Hüreyre,* bu ihtilafta Mettâ'nın Hz. Yûnus'un annesinin değil babasının ismi olduğu görüşündedir.

2- Bu hadisi iki şekilde anlamak mümkündür:

a) Hiçbir kulun *"Ben Yûnus'tan hayırlıyım"* demesi münasib olmaz. Bu mânada Hz. Peygamber kendisini de kastetmiş olmaktadır. Çünkü O

da bir kuldur. Dolayısıyla mâna şöyle olur: " Benim bir peygamber olmama rağmen Hz. Yûnus'tan daha hayırlı olduğumu söylemem muvafık değildir." Nitekim Taberânî'nin, *Abdullah İbnu Cafer*'den kaydettiği bir rivayette: لاَ يَنْبَغِى لِنَبِىٍّ اَنْ يَقُولَ *"Bir peygamberin: 'Ben Yûnus'tan hayırlıyım' demesi muvafık olmaz"* şeklinde gelmiştir.

b) Hadisten şu mâna da anlaşılabilmektedir: "Resûlullah *(aleyhissalâtu vesselâm)* demiştir ki: *"Hiçbir kula, ben Muhammed (aleyhissalâtu vesselâm)'in, Yûnus 'dan daha hayırlı olduğumu söylemesi muvafık olmaz."*

Her iki mâna aslında aynı neticeye çıkar ve Yunus aleyhisselâm'ın Resûlullah'tan daha efdal olduğu mânasına ulaşılır. İşte bu mâna اَنَا سَيِّدُ وَلَدِ آدَمَ *"Ben Hz. Adem'in evladlarının efendisiyim (en hayırlısıyım)"* hadisine muhalefet ettiği için, hadisi âlimler müşkilatlı bularak, işkâli kaldırmak için bazı açıklamalar getirmişlerdir:

★ *Hattâbî* der ki: "Resûlullah *(aleyhissalâtu vesselâm)*: "Ben Hz. Adem'in evladlarının efendisiyim" hadisiyle, Allah'ın kendisine lutfettiği fazilet ve efendiliği haber vermiş olmakta, Allah'ın üzerindeki nimetini belirtmekte, ümmetine, Hakk'a çağırdığı muhatablarına Rabbi'nin yanındaki yüce makamı, hususî yeri bildirmiş olmaktadır. Tâ ki, peygamberliğine inançları ve itaatine itikadları buna göre olsun. Ümmetine bu efdaliyet durumunu bildirmek ve açıklamak ona gerekli ve üzerine farzdı.

Ancak *Hz. Yunus aleyhisselâm* hakkındaki sözüne gelince, bu iki surette te'vil edilir:

1) مَا يَنْبَغِى لِعَبْدٍ *"Bir kulun benim Yûnus İbnu Mettâ'dan hayırlı olduğumu söylemesi uygun olmaz"* cümlesi ile kendinden başkalarını kasdetmiş olması mümkündür.

2) Bu ifade ile, başkalarının ve kendinin de dahil olduğu mutlak bir mâna kasdetmesi de mümkündür. Bu durumda bu sözün ondan sudûru, nefsinden bir fedakârlık ve Rabbine karşı bir tevazu izharıdır. Mâna şöyle olur: *"Benim, ondan hayırlı olduğumu söylemem muvafık olmaz. Çünkü benim nail olduğum fazilet, Allah Teâlâ Hazretleri'nin bir lütfudur, onun hususi bir muamelesidir. Kendi kendime kazandığım bir başarı değildir, kendi kuvvetim ve gayretimle de ona ulaşmış değilim. Öyleyse onunla iftihar etmeye hakkım yok. Bana düşen, bu lütfa karşı Rabbime şükretmektir. (Ben bu lütfu da ilan ediyorum, çünkü* فَاَمَّا بِنِعْمَةِ رَبِّكَ فَحَدِّثْ **"Allah'ın sana olan nimetini (gizleme), söyle, (ilan et!)"** (Duhâ, 11) *âyetiyle Rabbim bunu emrediyor.")*

★ Doğruyu Allah bilir ama, Resulullah *(aleyhissalâtu vesselâm)*'ın, betahsis Hz. Yûnus aleyhisselâm'ı zikretmesi, kanaatimce, Allah Teâlâ' nın O'nun hakkında bize anlattığı şey sebebiyledir. Yani, kavminin verdiği ezaya karşı sabrının azlığıdır: Bu eza sebebiyle onlara öfkelenerek onları terkedip gitmiş, azim sahibi peygamberler gibi sabır gösterememiştir."(46)

Ulemânın yaptığı iki te'vili böylece kaydeden Hattâbî devamla der ki: "Bu ikinci izah hadisin mânasına daha uygun ve evlâ olanıdır. Nitekim, bir başka tarîkte hadis şöyle gelmiştir: ما ينبغى لنبى ان يقول إنى خير من يونس بن متى "*Bir peygambere: 'Ben Yunus İbnu Mettâ'dan hayırlıyım' demesi yakışık almaz.*" Burada ifadeyi, Aleyhissalâtu vesselam, kendisine has kılmamış bütün peygamberlere teşmil etmiş, böylece kendini de onlara dahil etmiştir. Bu rivâyet, *Ebu Dâvud*'da da gelmiştir.

Mezkur işkâli giderme sadedinde, bazıları, انا سيد ولد آدم "*Ben Âdem' in evladlarının efendisiyim*" hadisiyle, Kıyamet günü, şefaatiyle gelip, insanlara efendilik yapacağı zamandaki durumunu kasdetmiş olabilir" demiştir."

3- Tevâzuunu ifade sadedinde, Resûlullah *(aleyhissalâtu vesselâm)*'ı, Kur'an'da hatası nazara verilmiş olan Yûnus aleyhisselâm'la mukayese etmeye sevkeden hususun anlaşılması için *Hz. Yûnus*'un kıssasını bilmek gerekmektedir:

Hz. Yûnus, Musul'un *Ninova* kasabasından idi. Orası yüzbinden fazla nüfuslu birşehirdi. Halkının ahlâkı bozulmuş ve puta tapmaya başlanmıştı. *Hz. Yûnus*, 30 yaşında halkı Hakk'a davet etmek üzere peygamber kılındı. Tam 33 yıl çalışmasına rağmen, iki kişi hariç kendisine kimse iman edip yolunu düzeltmedi. Sonunda halkı kendilerine yaklaşmakta olan büyük bir azabla korkuttu ve gün belirtti. Yine de dinleyen olmayınca, öfkeyle beldeyi terkedip, Dicle (veya Deniz) kenarına çekildi. Halk *Hz. Yûnus*'un sözünü dinlemese de azab ihtimalinden telaşlı, korkulu bir bekleyişe girmişti. Belirtilen gün gelince haber verilen azâbın belirtileri zuhur etmeye başladı. Halk yaptığına pişman oldu. *Hz. Yûnus*'u aradılar. Bunun üzerine şehri terkedip hariçte toplanarak hep birlikte tevbe ettiler. Allah, tevbelerini kabul ederek azabı geri çevirdi.

---

46) Yani *Resûlullah* şöyle demiş olmalıdır: "Sabırsızlığı yüzünden Allah tarafından cezalandırılan Hz. Yûnus'u küçük görerek: 'Ben Yûnus'tan hayırlıyım" demek hiç bir peygambere yakışmaz."

Kur'ân-ı Kerîm'in ilgili âyetlerini yorumlayan âlimler Hz. Yûnus'un, öfkeyle kavmini terkedişini, onun bir hatası (zelzelesi) olarak değerlendirir. Gerçi burada emre itaatsizlik mevzubahis değildir. Allah Teâlâ Hazretleri, *"Şehirden çıkma!"* emrinde bulunmuş değil, veya *"şöyle yap!"* demiş de, O, yapmamış değil. Ama "Şehirden çıkarken Hak Teâla'nın iznini almamıştır. İzin almalıydı, almamış olması bir zelle bir hatadır" denmiştir.

İşte bu hatası sebebiyle, şehirde olup bitenlerden habersiz olarak bir gemiye binen *Yûnus aleyhisselâm*, İlahî te'dibe mâruz kalır. Şöyle ki: Bindiği gemi arızalanıp yürümez hale gelince, gemiciler: 'İçimizde efendisinden kaçan köle var' deyip kim olduğunu tesbit için kur'aya başvurdular. Üç sefer tekrar edilen çekimde, kur'a her seferinde Hz. Yunus'a isabet etti. Onu, kaldırıp denize attılar. Derhal bir balık yuttu.

Hayatında çok tesbihte bulunan *Hz. Yunus*, balığın karnında derhal tesbihe başlayıp لاَ اله الاَّ انْتَ سُبْحَانَكَ إنِّى كُنْتُ مِنَ الظَّالِمِينَ **"Ey Rabbim! Senden başka ilâh yoktur, seni tenzih ederim. Ben nefsine zulmedenlerden oldum"** (Enbiya, 87) der. Hatasını itiraf eder, mağrifet diler. Allah O'nu bu tesbihinin hatırına mağfiret buyurur: فَلَوْلاَ انَّهُ كَانَ مِنَ الْمُسَبِّحِينَ لَـلَـبِثَ فِـي بَطْنِهِ الـى يَوْمِ يُبْعَثُونَ **"Eğer çok tesbih edenlerden olmasaydı, Kıyamete kadar balığın karnında kalıp gitmişti"** (Saffat 143-144).

İbnu Hacer'in kaydettiği "sahih" bir rivayette *Hz. Yûnus*'la ilgili kıssada şu ziyade yer almaktadır: **"(Hz. Yûnus azab gelmezden önce şehri terkedip gitti. Sabah olunca şehre yaklaşıp baktı ki azab gelmemiş. Onların şeriatında yalan söyleyenler öldürülürdü. Bunun üzerine öfkeyle oradan ayrıldı, bir gemiye bindi. Gemide: "Sizinle birlikte Rabinden kaçan bir kul var, onu denize atmadıkça geminiz yürümez!" dedi. Gemiciler: "Ey Allah'ın peygamberi seni asla atmayız!" derler. Yûnus aleyhisselam:**

"Öyleyse kur'a çekin!" dedi.

Kur'a çekerler. Üç kere tekrarlarlar. Her seferinde O'na çıkar. Onu denize atarlar ve bir balık yutar, denizin dibine götürür. Orada kumların tesbihini işitir ve "karanlıkta da لاَ الـــه الاَّ انْتَ سُبْحَانَكَ انِّى كُنْتُ مِنَ الظَّالِمِينَ **diye nida eder"** (Enbiya 87).

Bezzâr'ın bir rivayetinde: "Allah, Yunus'u balığın karnında hapsetmek isteyince, balığa kemiklerini kırmamasını, etlerini zedelememesini emreti. Denizin dibine götürünce, Yûnus, Allah'ı tesbihe başladı. Melek-

ler: "Ey Rabbimiz! biz, yakın bir yerden zayıf bir ses işitiyoruz" derler. Rab Teâlâ: "Bu Yûnus'tur" buyurur. Melekler, lehinde şefaatte bulunurlar. Allah balığa emreder, o da sahile atar."

Hz. Yûnus'un balığın karnında kaldığı müddetle ilgili olarak, rivayetlerde; "40 gün, 7 gün, 3 gün, kuşluk vaktinden akşam vaktine kadar" gibi farklı rakamlar gelmiştir.

Karaya atılan *Yunus aleyhisselâm,* üzerinde tüyü olmayan, yumurtadan yeni çıkmış civciv gibi idi. Bitkin, halsiz vaziyette idi. Cenab-ı Hakk yaktîn bitkisi'nin altında gölgeledi. Yaktin'in iri yapraklı, çabuk büyüyen kabak bitkisi olduğu kabul edilir. Burada dinlenip kendine gelen Hz. Yunus, tekrar kavmine döndü. Kıl payı azabtan kurtulan Ninovalılar O'nu bir müddet dinleyerek istikâmete gelirler.

4- HZ. YÛNUS KISSASINDAKİ HİSSE:

Kur'ân-ı Kerîm, geçmiş milletlerden, geçmiş insanlardan bahsetmekle bize sadece bir tarih bilgisi vermeyi kasdetmez. Her ne kadar geçmişin karanlık devirlerine de bir nur serpmek, maziyi bize aydınlatmak hizmetini de görüyor ise de, daha çok içinde yaşadığımız şartlarda takib edeceğimiz doğru yolu veya önümüze çıkacak farklı durumlar ve şahıslardan nelerin faydalı ve iyi, nelerin zararlı ve kötü olduğunu göstermeyi gaye edinir. Hatta bu ikinci gaye öncekinden daha mühimdir. Her mü' mine, her insana bu suretle bir mesaj verir, bir rehber ve kılavuz olur. Hz. Yunus kıssasını, içinde bulunduğumuz şartlara tatbik ederek bir ders-i ibret halinde yorumlayan nefis bir parçayı Bediüzzaman'dan kaydediyoruz:

"İşte Hz. Yûnus aleyhisselâm'ın birinci vaziyetinden yüz derece daha müthiş bir vaziyetteyiz. Gecemiz, istikbaldir. İstikbalimiz, nazar-ı gafletle onun gecesinden yüz derece daha karanlık ve dehşetlidir. Denizimiz, su sergerdân küre-i zeminimizdir. Bu denizin her mevcinde binler cenaze bulunuyor. Onun denizinden bin derece daha korkuludur. Bizim hevâ-yı nefsimiz, hûtumuzdur (balığımızdır), hayat-ı ebediyemizi sıkıp mahvına çalışıyor. Bu hût, onun hûtundan bin derec daha muzırdır. Çünki, onun hutu yüz senelik bir hayatı mahveder. Bizim hûtumuz ise, yüzmilyon seneler hayatın mahvına çalışıyor. Madem hakiki vaziyetimiz budur; biz de Hazret-i Yunus aleyhisselâm'a iktidâen umum esbabdan yüzümüzü çevirip doğrudan doğruya Müsebbibü'l Esbâb olan Rabbimize iltica edip لَا اِلٰهَ اِلَّا اَنْتَ سُبْحَانَكَ اِنِّى كُنْتُ مِنَ الظَّالِمِينَ demeliyiz ve ayn-el-yakin anlamalıyız ki, gaflet ve delâletimiz sebebiyle aleyhimize ittifak eden istikbal, dünya ve heva-yı nefsin zararlarını defedecek yalnız o zât olabilir

ki, istikbal taht-ı emrinde, dünya taht-ı hükmünde, nefsimiz taht-ı idaresindedir. Acaba Hâlik-ı Semâvât ve Arzdan başka hangi sebep var ki, en ince ve en gizli hâtırat-ı kalbimizi bilecek ve bizim için istikbali, ahiretin icadiyle ışıklandıracak ve dünyanın yüzbin boğucu emvâcından kurtaracak, haşa *Zât-ı Vâcib-ül-Vücud*'dan başka hiçbir şey, hiçbir cihette O'nun izni ve idâresi olmadan imdat edemez ve halaskar olamaz. Madem hakikat-ı hal böyledir. Nasıl ki Hz. Yunus aleyhisselâm'a o münâcatın neticesinde hutu ona bir merkub (binek), bir taht el-bahir (denizaltı) ve denizi bir güzel sahra; ve gece, mehtabı bir latif suret aldı. Biz dahi o münâcâtın sırriyle لاَ اله الاَّ انْتَ سُبْحَانَكَ انِّى كُنْتُ مِنَ الظَّالِمِينَ demeliyiz, لاَ اله الاَّ انْتَ cümlesiyle istikbalimize سُبْحَانَكَ kelimesiyle dünyamıza, انِّى كُنْتُ مِنَ الظَّالِمِينَ fırkasıyla nefsimize nazar-ı merhametini celbetmeliyiz. Tâ ki, nur-u iman ile ve Kur'ân'ın mehtabıyla istikbalimiz tenevvür etsin ve o gecemizin dehşet ve vahşeti, ünsiyet ve tenezzühe inkılâb etsin. Ve mütemadiyen mevt ve hayatın değişmesiyle seneler ve karnlar (çağlar) emvâcı üstünde hadsiz cenazeler binip ademe atılan dünyamız ve zeminimizde, Kur'ân-ı Hakim'in tezgahında yapılan bir sefine-i maneviye hükmüne geçen hakikat-ı İslâmiyet içine girip selâmetle o denizin üstünde gezip, tâ sahil-i selâmete çıkarak hayatımızın vazifesi bitsin. O denizin fırtınaları ve zelzeleleri, sinema perdeleri gibi tenezzühün manzaralarını tazelendirmekle, vahşet ve dehşet yerine, nazar-ı ibret ve tefekkürü keyiflendirerek okşayıp ışıklandırsın. Hem o sırr-ı Kur'an'la, o terbiye-i Fürkâniye ile; nefsimiz bize binmeyecek, merkubumuz olup, bizi ona bindirip, hayat-ı ebediyemizin kazanılmasına kuvvetli bir vâsıtamız olsun."

❑ HZ. DÂVUD ALEYHİSSELÂM

4339 ١ - عَنْ أبى هـريـرة رَضِيَ اللّهُ عَنْه قال: [قَالَ رَسُولُ اللّهِ ﷺ خُفِّفَ عَلَى دَاوُدَ الْقُرآنُ، فَكَانَ يَأمُرُ بِدَوَابِّهِ أنْ تُسرَجَ فَيقرَؤُه قَبْلَ أنْ تُسرَجَ، وَكَانَ لاَ يَأكُلُ إلاَّ مِنْ عَمَلِ يَدَيهِ]. أخرجه البخاري.

1. (4339)- *Hz. Ebu Hureyre* (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah *(aleyhissalâtu vesselâm)* buyurdular ki:

"Dâvud aleyhisselâm'a okumak (Kur'ân) kolaylaştırılmıştı. Böylece, hayvanının eğerlenmesini emreder, eğerlenmezden önce (baştan sona Kur'ân'ı) okurdu. O, kendi el emeğiyle kazandığından başka bir şey yemezdi." [Buhârî, Enbiya 37; Büyû 15, Tefsir, Benî israil 5.]

AÇIKLAMA:

1- Hadiste geçen *el-Kur'ân*'dan maksat okumaktır. Nitekim bazı rivayetlerde el-Kırâet kelimesi kullanılmıştır. *Kıraat* kelimesinin aslı toplamak (cem) manasına gelir. "Her şeyi kıraat ettim" demek, her şeyi cem ettim demektir. Her peygmaberin Kur'ân'ı, kendisine vahyedilen kitabıdır. *Hz. Dâvud*'un okuduğuna da Kur'ân denmesi, Kur'ân'a mucize vaki olduğu gibi ona da mucize vaki olduğuna işaret etmek içindir. Hz. Davud'a neyin okunması kolaylaştırılmıştı? Bu açık değildir. Ulemâ "Tevrat'ın" veya "Zebur'un" okunması demekte ihtilaf eder. Bu tereddüdün sebebi Zebur'un tamamı mev'ize olması ve ahkâmı Tevrat'tan almaları sebebiyledir. Yani, onlar nezdinde her iki kitap da muteberdi. Katâde merhum demiştir ki: "Biz Zebur'un, hepsi de mev'ize ve senâ olan, içerisinde haram-helal, ferâiz ve hudud hiç bulunmayan 150 sureden müteşekkil olduğunu konuşurduk. Ahkâm meselesinde Tevrat esas alınırdı."

İbnu Hacer, at eğerleninceye kadar Kur'ân'ın okunması ihbarını değerlendirerek, hadisten: "Bereket, bazan kısa bir anda tecelli eder de o kısa anda pek çok amel ortaya konur" hükmünü ifade ettiğini söyler. Nevevî der ki: "Bu hususta bana ulaşan haberlerin çoğu, bir kimsenin dört hatim gecede, dört hatim de gündüzde indirdiğini haber verir. Bazı sûfiler bu meselede mübâlağa ederek,aşırı iddialarda bulunmuştur. Gerçeği Allah bilir."

Şu halde, *İbnu Hacer* tecelli eden harekete maddî, kemmî bir örnek vermekten kaçınırsa da, Nevevî gece ve gündüz bir günde en fazla sekiz hatim indirilebileceğine, aşırı iddialara itibar edilmemesi gereğine dikkat çeker. Ancak, hemen belirtelim ki, Kur'an okumada bir günde bir kaç hatim indirmek ideal olan okuyuş tarzı değildir.

2- *Hz. Davud*'un burada zikredilen mümtaz bir vasfı, kendi elinin emeğiyle rızkını temin etmesidir. Resulullah *(aleyhissalâtu vesselâm)* bir başka hadiste, *"kişinin en temiz yiyeceğinin el emeğiyle kazandığı şey"* olduğunu belirtir ve buna örnek olarak *Hz. Davud*'u gösterir: مَا اَكَلَ اَحَدٌ طَعَامًا قَطُّ خَيْرًا مِنْ اَنْ يَاْكُلَ مِنْ عَمَلِ يَدِهِ وَاِنَّ نَبِىَّ اللّٰهِ دَاوُدَ عَلَيْهِ السَّلَامُ كَانَ يَاْكُلُ مِنْ عَمَلِ يَدِهِ *"Kimse eliyle kazandığından daha hayırlı (temiz) bir şey yememiştir. Allah'ın Peygamberi Dâvud aleyhisselâm el emeğini verdi."*

İbnu Hacer, Hz. Dâvud'un el emeği olarak zırh yaptığını, onun zerrâd yani zırh ustası olduğunu, Allah'ın ona demiri yumuşattığını, yumuşayan demiri onun zırh yapmada kullandığını, Dâvud aleyhisselâm'ın,

devrinin büyük krallarından biri olmasına rağmen yapıp sattığı zırhın parasından başka bir şey yemediğini belirtir. Nitekim sadedinde olduğumuz hadis, *Hz. Dâvud*'un binmek istediği zaman başkaları tarafından eğerlenen hayvanları olduğunu söylemekle, onun ciddi bir saltanata sahip olduğunu ima etmiş bulunmakta, bu imadan sonra "elinin emeğini yediğinden" bahsedince, onun verâsına dikkat çekmiş bulunmaktadır.

3- *Davud aleyhisselâm*'ın mümtaz bir diğer yönü, intikası ve dini hayatıdır. Her işinde Allah rızasını arardı. Allah'a yaptığı sesli zikirleriyle meşhurdur. Bazan onun, fevkalade güzel sesiyle yaptığı zikirlere dağ, taş, kuş ve hayvanlar iştirak ederdi. Geceleri teheccüde kalkar, *Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)*'ın övdüğü ve ümmetine tavsiye ettiği *savm-ı Davud* denen gün aşırı oruç tutardı. Yani bir gün yer bir gün tutardı. Çok güzel bir hatipti. Belâgat sahibi idi. İsrâiloğullarının Tâlut'un komutası altında *Amâlikalılar*'la yaptığı savaşa katılıp müşriklerin lideri Câlut'u öldürmüş, böylece onların bozgununu kolaylaştırarak herkesin sevgi ve itimadını kazanmıştı. Tâlut'tan sonra da kral olmuştu. Kendisine peygamberlik de verilince iki vasfı birden nefsinde topladı.

Hükümdarlığının adilâne olmasına gayret eder, bu maksadla zaman zaman tebdil-i kiyafetle halk arasına çıkıp, "Davud'dan memnun musunuz?" diye sorar, idaresini halkın arzusuna göre yönlendirirdi. Bu suretle adilâne bir saltanatla kırk yıl kadar hüküm sürdü. Vefat edince yerine geçen oğlu Hz. Süleyman, hem saltanata hem nübüvvete mazhar oldu.

İsrâilî kaynaklar, *Hz. Dâvud*'un, *Hz. Musa*'nın vefatından 535 sene sonra hakkın rahmetine kavuştuğunu belirtir.

❑ HZ. SÜLEYMAN ALEYHİSSELÂM

4340 ١ – عَنْ أبِي هريرة رَضِيَ اللهُ عَنْهُ قال: [قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ : كَانَتِ امْرَأتَانِ مَعَهُمَا ابْنُهُمَا جَاءَ الـذِّئْبُ فَذَهَبَ بِابْنِ إحْدَاهُمَا. فَقَالَتْ لِصَاحِبَتِهَا: إنَّمَا ذَهَبَ بِابْنِـكِ، وَقَـالَتِ الأُخْرَى: إنَّمَا ذَهَبَ بِـابْنِكِ فَتَحَاكَمَتَا إلى داود عليـه السَّلامُ فَقَضَى بِه لِلْكُبْرى فَخَرجَتَا على سُلَيْمَانَ عَلَيْه السَّلام فَأخْبَرَتَاه. فَقَالَ: ائْتُونِى بِالسِّكِّينِ أشُقُّهُ بَيْنَهُمَا. فَقَالَتِ الصُّغْرى: لاَ تَفْعَلْ يَرْحَمُكَ اللهُ، هُوَ ابْنُهَا، فَـقَضَىٰ بِه لِلصُّغْرى].

أخرجه الشيخان والنسائي.

1. (4340)- *Hz. Ebu Hüreyre* (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah

(aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: *"İki kadın vardı. Bunların beraberlerinde iki de çocukları vardı. Bir kurt gelerek bu çocuklardan birini kapıp kaçırdı. Kadın, arkadaşına:*

"Kurt senin çocuğunu kaçırdı!" dedi. Diğeri ise:

"Hayır, senin çocuğunu alıp gitti!" dedi.

Bunlar (ihtilafa düşüp) Hz. Dâvud aleyhisselâm'a dava açtılar. Hz. Dâvud, büyük kadın lehine hükmetti. Küçük, hükme razı olmayınca, davayı Hz. Süleyman'a götürdüler. Hz. Süleyman aleyhisselâm:

"Bir bıçak getirin, çocuğu ikiye böleyim, size birer parça vereyim!" diye hükmetti. Küçük kadın:

"Böyle yapma! Allah'ın rahmetine mazhar ol! Çocuk onundur!"dedi. Hz. Süleyman bu cevap üzerine çocuğun küçük kadına ait olduğuna hükmetti." [Buharî, Ferâiz 30, Enbiya 40 (muallak olarak); Müslim, Akdiye 20, (1720); Nesâî, Kudât 14, (8, 235).]

AÇIKLAMA:

Burada, *Hz. Süleyman*'ın zekâveti görülmektedir. çünkü kadınların çocuklarına olan şefkatine göre meseleyi çözmüştür. Küçük kadın, çocuğunun kesilmesine gönlü razı olmadığı için "çocuk benim değil" demiştir.

Hadisin bir başka vechi daha açıktır: *"Hz. Süleyman: "Onu ikiye bölün bir yarısını birine, bir yarısını birine verin" dedi. Büyük kadın: "Evet kesin!" dedi. Küçük kadın ise: "Hayır! çocuğu kesmeyin, çocuk onundur!" dedi. Bunun üzerine Hz. Süleyman, çocuğu küçük kadına hükmetti."*

Hz. Süleyman, hakim olarak küçük kadının itirafi ile amel etmiyor. "Çocuk büyüğündür" şeklindeki itirafına rağmen, çocuğun küçüğe ait olduğuna hükmediyor. Buradan hakikatın ortaya çıkarılabilmesi için hâkimin yapmayacağı bir şeyi "yapıyorum" demesinin cevazına, onların benzer bir kısım davranışlarda serbest olduğuna hüküm çıkarılmıştır.

4341 ٢– وَعَنِ ابْنِ عَمْرِو بْنِ الْعَاصِ رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُمَا قَالَ: [قَالَ رَسُولُ اللّٰهِ ﷺ لَمَّا بَنَى سُلَيْمَانُ بَيْتَ الْمَقْدِسِ سَأَلَ اللّٰهَ خِلاَلاً ثَلاَثَةً: سَأَلَهُ حُكْماً يُصَادِفُ حُكْمَهُ، فَأُوتِيَهُ؛ وَسَأَلَهُ مُلْكاً لاَ يَنْبَغِي لأَحَدٍ مِنْ بَعْدِهِ، فَأُوتِيَهُ؛ وَسَأَلَ حِينَ فَرَغَ مِنْ بِنَاءِ الْمَسْجِدِ أَنْ لاَ يَأْتِيَهُ أَحَدٌ، لاَ تَنْهَزُهُ إِلاَّ الصَّلاَةُ فِيهِ أَنْ يُخْرِجَهُ مِنْ خَطِيئَتِهِ كَيَوْمِ وَلَدَتْهُ أُمُّهُ].

أخرجه النسائي. «يَنْهَزُهُ» أى يَدْفَعُهُ وَيُحَرِّكُهُ.

2. (4341)- *İbnu Amr İbni'l-As* (radıyallahu anhümâ) anlatıyor: "Resulullah *(aleyhissalâtu vesselâm)* buyrudular ki:

"Hz. Süleyman Beytu'l-makdis'i bina ettiği zaman, Allah'tan kendisine üç imtiyaz vermesini istedi:

★ *İlahi hükme müsadif olacak (uygun düşecek) hüküm (verme kapasitesi) taleb etti; bu ona verildi.*

★ *Kendisinden sonra kimseye verilmeyecek bir saltanat taleb etti; bu da ona verildi.*

★ *Mescidin inşaatını bitirdikten sonra bu mescide sırf namaz kılmak için gelenlerin, oradan çıkarken, annelerinden doğdukları gündeki gibi bütün günahları affedilmiş olarak çıkmalarını yalvardı; bu duası da kabul edildi."* [Nesâî, Mesâcid 6, (2, 34); İbnu Mâce, İkâmetu's-Salât 196, (1408).]

AÇIKLAMA:

1- Bu rivayet, *Hz. Süleyman*'ın adalete çok ehemmiyet verdiğini, hükümlerinde isabetli olabilmek için Allah'tan yardım taleb ettiğini ve bu duasının kabul edildiğini göstermektedir. Esasen mülk ve saltanat taleb eden kimsenin, mülkünün kıyam ve bekası için adalet taleb etmesi gereklidir. Çünkü mülk onunla kaim ve dâim olur. Kur'an-ı Kerim zalimlerin mülkünün yıkıldığını haber verir.

2- *Hz. Süleyman* adalet dışında pekçok İlahi lütuflara, mucizelere mazhar olmuş bir peygamberdir. Cenâb-ı Hak onunla ilgili kıssada, yeryüzünde güçlü bir saltanat için gerekli olan şartları beyan eder: **"Hz. Süleyman'ın etrafında, içerisine ifritlerin de bulunduğu bir istişâre heyeti var. Meseleleri onlarla tezekkür etmekte, fikirlerine başvurmaktadır. insanlar tarafından sesi işitilmeyen karıncaya varıncaya kadar hayvan ve kuşların dilini bilmektedir. Rüzgâr emrindedir, O'nun istediği yere kısa zamanda götürmek-tedir. Cinler, Hz. Süleyman taleb edince kaleler, heykeller, büyük havuzlar, çömlek-tencere gibi yemek kapları, yerden kalkmayacak büyüklükte ağır kazanlar yaparlardı"** (Sebe, 13.)

Hz. Süleyman devrinde heykel haram değildi. Peygamberlerin ve diğer salih ve veli kimselerin heykelleri yapılır, hak onları görerek onların iyiliklerini hatırlar, kendileri de onlar gibi olmada gayrete gelirlerdi.

Hz. Süleyman, saltanat sahibi de olması sebebiyle, Kur'ân-ı Kerîm, onun diğer bir saltanat sahibi Sebe melikesi *Belkıs*'la münasebetini anlatır. Karşılıklı elçi teatisini, mektup ve hediye irsâlini, mektupta Hakka

daveti, tehdidi, meselelerin çözümünde istişare ve adabını, Belkıs'ın Hz. Süleyman'a gelip teslim oluşunu anlatır. Bütün bu anlatımlarda Cenab-ı Hakk'ın Hz. Süleyman'a bahşettiği muhteşem saltanatın tasviri de yapılır.

3- *Hz. Süleyman*'ın mazhar olduğu mucizelerde insanlığın alacağı ibretler var. Zira *Hz. Süleyman*'ın mazhar olduğu üstünlükler, ayet-i kerime'de insanların ulaşamayacağı bir mahiyet taşıyan mucizeler suretinde değil, daha ziyade ona bahşedilen "ilim" sayesinde olduğu belirtilmektedir. Öyleyse insanlık ilmini artırarak onlara ulaşabilecektir. Kuşların dilini anlamak, karıncayla muhabere kurmak, cinleri bir kısım ağır işlerde istihdam etmek, uzak mesafedeki eşyayı göz açıp kapama anında nakletmek gibi Süleymanî imtiyazlar, ilim sayesinde insanlığın imkânları dahilindedir. Hatta Kur'ân-ı Kerim'in âyetlerine dayanarak, Kur'an'da tasvir edilen Süleymânî haşmetin, onun zatına mahsus olmak üzere ânî ve def'i bir surette verilmiş bir mucizenin beyanı olmayıp, onun zamanında zirveye ulaşan, ilme dayalı teknolojik seviyenin tasviri olduğu söylenebilir.

Bu hususu daha analşılır kılmak maksadıyla, mevzu üzerine, ilmî bir toplantıya sunduğumuz bir tahlili bu bahsin sonuna (4346 numaralı hadisi müteakip) PEYGAMBERLERİN MUCİZELERİ VE İLİM başlığıyla sunacağız. Orada yapacağımız iki tahlilden biri Hz. Süleyman aleyhisselam'la ilgili olacak.

❑ EYYÛB ALEYHİSSELÂM

4342 ١ - عَنْ أبِي هريرة رَضِيَ اللّهُ عَنْه قَالَ: [قَالَ رَسُولُ اللّهِ بَيْنَمَا أيُّوبُ يَغْتَسِلُ عُرْيَاناً خَرَّ عَلَيْهِ رِجْلُ جَرَادٍ مِنْ ذَهَبٍ فَجَعَلَ يَحْثِى فِي ثَوْبِهِ. فَنَادَاهُ رَبُّهُ: يَا أيُّوبُ ألَمْ أكُنْ أغْنَيْتُكَ عَمَّا تَرَى؟ قَالَ: بَلَى يَا رَبِّ، وَلَكِنْ لاَغِنَى عَنْ بَرَكَتِكَ]. أخرجه البخاري.

1. (4342)- *Ebu Hüreyre* (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah *(aleyhissalâtu vesselâm)* buyurdular ki:

"Eyyub aleyhisselam üryan (çıplak) vaziyette yıkanırken üzerine altından bir yığın çekirge düştü. Eyyûb aleyhisselam hemen onu elbisesine avuç avuç koymaya başladı. Bunun üzerine Rabbi ona nida etti:

"Ey Eyyûb, ben seni bu gördüğün (dünyalıktan) müstağni kılmadım mı?" Eyyûp aleyhisselâm:

"Evet! Ey Rabbim! Velakin senin bereketine karşı istiğna yok!" diye mukabele etti." [Buhârî, Gusl 20, Enbiya 20, Tevhid 35; Nesâî, Gusl 7,1 (1, 200-201).]

AÇIKLAMA:

1- Hadisin bir başka vechi şöyledir: *"...Eyyûb aleyhisselam elbisesinin bir kenarını açıp çekirgeleri koymaya başladı. O kenar dolunca diğer kenarını açıyordu."*

2- Cenâb-ı Hakk'ın *Eyyub* aleyhisselam'a nidasını, alimler "ilham vasıtasıyla" veya "vasıtasız" olarak yapmasının muhtemel olduğunu belirtirler.

3- *Hz. Eyyûb,* bir başka rivayette, ilâhî hitaba: *"Evet sen beni müstağni kıldın ama, senin rahmetine kim doymuştur ki?"*cevabını verir. Böylece mazhar olunan maddî zenginlikler de Allah'ın rahmeti olarak anlaşılmış olmaktadır.

4- HADİSTEN ELDE EDİLEN BAZI FEVÂİD:

★ Şükrünü eda etme hususunda kendinden emin olan kimsenin, helal malı çoğaltma hususunda hırs göstermesi caizdir.

★ Hayırlı mala "bereket" demek caizdir.

★ Şükreden zenginin fazileti vardır.

5- *Eyyûb aleyhisselâm,* dûçâr olduğu ağır bir hastalığa karşı gösterdiği sabırla meşhurdur. Onunla ilgili olarak rivayet edilen hikâyelerin pek çoğu sıhhatçe güven verici değildir. *İbnu Hacer,* Buharî'nin bu rivayetler içerisinde, kendi şartına uyanı sadece sadedinde olduğumuz rivayet olması haysiyetiyle diğer rivayetlere yer vermediğini belirttikten sonra, onun hakkında gelen bir diğer sahih rivayetin şu olduğunu kaydeder. *İbnu Ebi Hâtim, Hz. Enes*'ten naklen kaydetmiştir: "Eyyûb aleyhisselâm hastalığa müptela oldu ve bunu onüç yıl çekti. Bu esnada kardeşlerinden ikisi dışında, uzak-yakın herkes, onu terketti. Bu iki kişi her gün akşam ve sabah kendisine uğrarlardı. Biri diğerine dedi ki:

"Eyyûb büyük bir günah işlemiş olmalı. Değilse bu belâ şimdiye kadar ondan kalkardı!"

Diğeri, Eyyûb aleyhisselam'a bunu zikretti. O, bu sözü işitince çok üzüldü ve Allah'a dua etti. Ihtiyacı için dışarı çıktı. Hanımı elinden tuttu. Eyyûb ihtiyacından boşalınca, kadını onu geri almada ağır davrandı. Cenab-ı Hak kendisine, *"Ayağını yere vur!"* diye vahyetti. Ayağını yere vurdu. Oradan bir göze kaynadı. Eyyûb aleyhisselâm gözenin suyunda yıkandı. Sağlıklı olarak geri döndü. Hanımı gelince onu tanıyamadı. Eyyub nerede? diye sordu.

"Eyyûb benim!" dedi.

Onun iki harman yeri vardı. Bunlardan biri buğday, biri arpa içindi. Allah bir bulut gönderdi, buğday harmanına altın, arpa harmanına gümüş yağdırdı. Her ikisi de taştılar." İbnu Abbâs (radıyallahu anh)'dan gelen bir rivayette şu ziyade var: "Allah ona cennet hullelerinden giydirdi. Hanımı gelince onu tanıyamadı ve sordu:

"Ey Allah'ın kulu! Burada bir hasta vardı, gördün mü? Kurtlar onu götürmüş olmasın?" Eyyûb:

"Bak hele! Yahu o benim!" dedi.

Bir başka rivayette şu ziyade var: "...Bunun üzerine secdeye kapandı ve:

"Ey Rabbim izzetin adına yemin ediyorum, hastalığımı almayınca başımı kaldırmayacağım! dedi. Allah hastalığını aldı."

Bir başka rivayette: "*...Allah hanımına da gençliğini iade etti, öyle ki, Eyyub aleyhisselam'a yirmialtı erkek çocuk dünyaya getirdi*" denir.

Burada kaydında fayda umduğumuz bir başka rivayete göre, Eyyub aleyhisselâm Vahranlıdır. Çokça malı, ailesi, evladu iyali vardır. Derken, yavaş yavaş malını, mülkünü evladlarını kaybeder. Ama o sabreder, Allah'tan sevab bekler. Musibeti daha da artar, bedeninde çeşitli hastalıklar zuhur eder ve şehrin dışına atılır. Kadını hariç herkes onu reddeder. Kadının ücret mukabili çalışarak para kazandığı, bununla kendisine yiyecek temin ettiği, sonunda hastalık bulaşır korkusuyla kimsenin iş vermediği, bunun üzerine uzun ve güzel olan iki saç örgüsünden birini keserek, eşraftan birinin kızına sattığı, onunla kendisi için iyisinden yiyecek satın aldığı kulağına ulaşır. Kadın bu yemeği kendisine getirince bu yemeği nasıl temin ettiğini söylemezse yemiyeceğine dair yemin eder. Kadın başını açar durumu gösterir. Eyyûb aleyhisselâm'ın üzüntüsü daha da artar ve bu esnada Kur'ânda zikri geçen duayı yapar:

رَبِّ اَنّ۪ي مَسَّنِيَ الضُّرُّ وَاَنْتَ اَرْحَمُ الرَّاحِم۪ينَ **"Bana gerçekten zarar dokundu, sen ise merhametlilerin en merhametlisisin"** (Enbiya 83).

Hz. Eyyûb'la ilgili olarak, hanımının ismi, babası, yaşı, bela çektiği müddet vs. rivayetlerde farklı, ihtilaflı hususlar gelmiştir. Onlara girmeden, onun kıssası ile alâkalı olarak *Bediüzzaman*'ın yer verdiği bir özetlemeye ve bu kıssadan çıkardığı bir hisseye yer vereceğiz. O, önce Hz. Eyyûb aleyhisselâm'ın kıssasını şöyle özetler: "Pek çok yara bere içinde epey müddet kaldığı halde, o hastalığın azim mükâfaatını düşünerek kemâl-i sabırla tahammül edip kalmış; sonra yaralarından tevellüd eden

kurtlar, kalbine ve diline iliştiği zaman, zikir ve marifet-i İlahiyenin mahalleri olan kalp ve lisanına iliştikleri için, o vazife-i ubudiyete halel gelir düşüncesiyle kendi istirahati için değil, belki ubudiyet-i ilahiye için demiş: "Yâ Rab zarar bana dokundu. Lisanen zikrime ve kalben ubudiyetime halel geliyor" diye münacaat edip, Cenâb-ı Hak o halis ve sâfi, garazsız, lillah için o münâcaatı gayet harika bir surette kabul etmiş; kemal-i afiyetini ihsan edip enva-i merhametine mazhar eylemiş.

Hazret-i Eyyûb aleyhisselam'ın zahiri yara hastalıklarının mukabili, bizim batınî ve ruhi ve kalbî hastalıklarımız vardır. İç dışa, dış içe bir çevrilsek, Hz. Eyyub'dan daha ziyade yaralı ve hastalıklı görüneceğiz. Çünkü, işlediğimiz her bir günah, kafamıza giren her bir şüphe, kalp ve ruhumuza yaralar açar. Hazret-i Eyyûb aleyhisselam'ın yaraları kısacık hayat-ı dünyeviyesini tehdit ediyordu. Bizim mânevî yaralarımız pek uzun olan hayat-ı ebediyemizi tehdit ediyor. O münâcât-ı Eyyubiyye'ye, o Hazretten bin defa daha ziyade muhtacız. Bâ-husus nasıl ki o Hazretin yaralarından neş'et eden kurtlar, kalb ve lisanına ilişmişler; öyle de, bizleri, günahlardan gelen yaralar ve yaralardan hasıl olan vesveseler, şüpheler, (neûzubillah) mahall-i iman olan bâtın-ı kalbe ilişip imânı zedeler ve imanın tercümanı olan lisanın zevk-i ruhanisine ilişip zikirden nefretkarâne uzaklaştırarak susturuyorlar. Evet günah kalbe işleyip, siyahlandıra siyahlandıra ta nur-u imanı çıkarıncaya kadar katılaştırıyor. Her bir günah içinde küre gidecek bir yol var. O günah istiğfar ile çabuk imha edilmezse, kurt değil belki küçük bir manevi yılan olarak kalbi ısırıyor. Meselâ: Utandıracak bir günahı gizli işleyen bir adam, başkasının ıttılâından çok hicab ettiği zaman, melaike ve ruhaniyatın vücudu ona çok ağır geliyor. Küçük bir emare ile onları inkar etmek arzu ediyor. Hem meselâ: Cehennem azabını intaç eden büyük bir günahı işleyen bir adam, cehennemin tehdidâtını işittikçe istiğfar ile ona karşı siper olmazsa bütün ruhuyla cehenemin ademini arzu ettiğinden küçük bir emare ve bir şüphe, cehennemin inkarına cesaret veriyor. Hem meselâ: Farz namazını kılmayan ve vazife-i ubudiyeti yerine getirmeyen bir adamın küçük bir amirinden küçük bir vazifesizlik yüzünden aldığı tekdirden müteessir olan o adam, Sultân-ı Ezel ve Ebed'in mükerrer emirlerine karşı farzında yaptığı bir tenbellik, büyük bir sıkın-tı veriyor ve o sıkıntıdan arzu ediyor ve mânen diyor ki: "Keşke o vazife-i ubudiyeti bulunmasa idi." Ve bu arzudan bir manevi adâvet-i ilâhiyyeyi işman eden bir inkar arzusu uyanır. Bir şüphe, vücûd-u İlâhiyyeye dair kalbe gelse, kat'î bir delil gibi ona yapışmaya meyleder. Büyük bir helaket kapısı ona açılır. O bedbaht bilmiyor ki; İnkâr vasıtasıyla gayet cüz'î bir sıkıntı va-

zife-i ubudiyetten gelmeye mukâkbil, inkârda milyonlar ile o sıkıntıdan daha müthiş manevi sıkıntılara kendini hedef eder. Sineğin ısırmasından kaçıp yılanın ısırmasını kabul eder. Ve hâkeza bu üç misal kıyas edilsin ki بل رانَ على قلوبهم sırrı anlaşılsın."

Burada kaydedilen ayet: **"...Bilakis, onların irtikab edegeldikleri (mâsiyet), kalplerini paslandırmıştır"** (Mutaffifin 14) mealindedir.

❑ HZ. İSA ALEYHİSSELÂM

4343 ١ - عَنْ أبي هريرة رَضِيَ اللهُ عَنْهُ قَالَ: [قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ مَا مِنْ بَنِي آدَمَ مَوْلُودٍ إلاَّ يَنخسهُ الشَّيْطَانُ حِينَ يُولَدُ، فَيَسْتَهِلُّ صَارِخاً مِنْ نَخْسَتِهِ إيَّاهُ، إلاَّ مَرْيَمَ وَابْنَهَا].

أخرجه الشيخان.

« الاستهلال » صياحُ المَوْلود عند الولادة.

و« الصُّراخُ » الصِّياح والبكاء.

1. (4343)- *Hz. Ebu Hureyre* (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah *(aleyhissalâtu vesselâm)* buyurdular ki:

"Ademoğlundan doğduğu vakit, şeytanın dürtüp de ağlatmadığı kimse yoktur. Bundan sadece Meryem oğlu İsa hariçtir." [Buhârî, Enbiya 44, Bed'ü'l-Halk 11; Tefsir, Âl-i İmran 2; Müslim, Fezâil 147, (2366).]

4344 ٢ - وَعَنْهُ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ قَالَ: [قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ أنَا أوْلَىٰ النَّاسِ بِابْنِ مَرْيَمَ فِي الدُّنْيَا وَالآخِرَةِ، لَيْسَ بَيْنِي وَبَيْنَهُ نَبِيٌّ، وَالأنْبِيَاءُ إخْوَةٌ أبْنَاءُ عَلاَّتٍ، أُمَّهَاتُهُمْ شَتَّى وَدِينُهُمْ وَاحِدٌ]. أخرجه الشيخان وأبو داود.

إذَا كَانَ الأُخْوَةُ لأبٍ وَاحِدٍ وأُمَّهات شَتَّىٰ كَانُوا « أبْنَاءُ عَلاَّتٍ » وَضِدُّهُ أبناءُ أخْيَافٍ، وَإذَا كَانُوا لأبٍ وَاحِدٍ وَلأمٍّ وَاحِدَةٍ فَهُمْ أعْيَانٌ.

2. (4344)- Yine *Ebu Hüreyre* (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah *(aleyhissalâtu vesselâm)* buyurdular ki:

"Ben, dünyada da ahirette de Meryem'in oğluna insanların en yakınıyım. Benimle onun arasında başka bir peygamber yok. Peyamberler anneleri ayrı, babaları bir kardeştirler, dinleri de birdir." [Buhârî, Enbiya 44; Müslim, Fezâil 145, (2365); Ebu Dâvud, Sünnet 14, (4675).]

AÇIKLAMA:

1- Bu ikinci hadis *Hz. Resulullah*'ın Hz. İsa'ya insanların en yakını olduğunu belirtir. Buradaki yakınlıkla kastedilen husus, *Hz. İsa*'ya en yakın peygamber olmasındandır, arada bir başka peygamber mevcut değildir. Kirmanî der ki:

"Bu hadisle şu mealdeki **"İbrahim'e insanların en yakını, ona uyanlarla, bu peygamberdir"** (Âl-i İmrân 68) âyeti arasındaki uzlaşma şöyledir: Hadis, *Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)*'ın metbu (uyulan) ayetin ise tabi (uyan) olması haysiyetiyle varid olmuştur." Ancak *İbnu Hacer* buna katılmaz. "Âyet de, hadis de aynı şekilde varid olmuştur, böyle bir ayırım yapmayı te'yid edecek delil yok. Gerçek şu ki, arada bir zıtlık yok ki cem etmeye ihtiyaç olsun. Resulullah *(aleyhissalâtu vesselâm)*, Hz. İbrahim'e insanların en yakını olduğu gibi, Hz. İsa'ya da en yakını olmuştur. Birine yakınlık ona iktida yönüyledir; diğerine yakınlık ise zaman itibariyle yakınlık yönüyledir."

2- Peygamberler baba bir kadeştirler. (عَلاَّت) denmektedir.

★ Babaları bir, anneleri ayrı kardeşlere "allat" عَلاَّت

★ Anaları bir , babaları ayrı kardeşlere "ahyaf" أَخْيَاف

★ Anne-baba bir kardeşlere "a'yan" أَعْيَان denmektedir.

3- Peygamberlerin dinlerinin bir olması, asıl itibariyle aynı olmasını ifade eder. Bu asıl, *tevhid*'dir. Ayrıca ahiret inancı, ibadet emri de müşterektir. Aralarındaki ayrılık, cemiyetlerin gelişen şartlarına tabi olarak ortaya çıkan bazı füru meselelerindedir.

4- Bu hadis, *Hz. İsa* ile *Hz. Peygamber* arasında bir peygamber gelmediğine dair istidlal etmeye sevketmiştir. Ancak bazı alimler, Yâsîn suresinde Ashâbu'l-Karye'ye gönderilen üç kişiyi gösterip: "Bunlar Hz. İsa'dan sonra gelen iki nebi idi" diye cevap vermiştir. İbnu Hacer "sadedinde olduğumuz hadis sahih, diğeri ise zayıftır" diyerek, bunun haberini esas almak gerektiğine dikkat çeker. Ayrıca şu ihtimale de yer verir: "Belki de hadisten murad, 'Hz. İsa'dan sonra müstakil bir şeriat getiren peygamber olmadı, gelenler Hz. İsa'nın şeriatını tahrire alıştılar' demektir."

Bu ihtilafın anlaşılması için şu noktanın hatırlanması gerekir: İslâm âlimleri umumiyetle nebi ile resul arasında fark görürler. Resul, yeni bir şeriat ve kitap getiren peygamberdir. Nebi ise önceki bir şeriatı ihyaya çalışan, kitabı olmayan peygamberdir.

5- *Hz. İsa aleyhisselâm,* diğer peygamberler arasında farklı bir vaziyet arzeder. Bu sebeple onun hakkında doğduğu günden itibaren başlayan bir kısım münakaşalar günümüze kadar devam etmiştir. *Hz. İsa,* bakire olan Hz. Meryem'den doğmuştur. Normal olarak Cenâb-ı Hak, insanların yaratılışını erkek kadın birliğine bağlamıştır. Hz. İsa'nın, hiç erkek görmeyen bir kadından doğması, ister istemez birtakım kuşkulara sebep olmuş, bizzat Kur'ân'ın yer verdiği iftiralara, ayıplamalara maruz kalmıştır. Ancak, Hz. Meryem, bu iftiralara cevap vermeksizin, beşikteki çocuğa işaret etmiş, çocuk olan İsa: **"Ben Allah'ın kuluyum. O bana kitap verdi ve beni peygamber yaptı. Bulunduğum her yerde beni mübarek kıldı. Yaşadığım müddetçe bana namaz ve zekatı emretti. Beni anneme itaatkâr kıldı. Beni bedbaht bir zorba yapmadı. Doğduğum gün de, öldüğüm gün de, diri olarak haşredileceğim gün de selâmet üzerimedir"** (Meryem 30-33) diyerek konuşur. Burada kendisinin kul ve peygamber olduğunu söyleyerek, ilahlaştıracak olan Hıristiyanlara da, annesini itham eden Yahudilere de cevap var. Kur'anî âyet şöyle noktalanır: **"İşte Meryem oğlu İsa budur. O'nun hakkında ihtilafa düştükleri sözün doğrusu da böyledir"** (Meryem 34)

Hz. İsa, Kur'ân-ı Kerîm'de Meryem oğlu İsa'dır. Her nerede zikri geçerse bu şekilde tesmiye edilir.

Günümüzde bile, "Hz. İsa'nın babası olmalıdır, tenasül kanunu böyledir, erkek olmadan kadın çocuk yapamaz" gibi iddialarla Hz. İsa'ya baba aramaya kalkanlara, Bediüzzaman, her kanunun istisnaları olduğunu, tenasül kanununa bağlı canlıların başlangıçta, ilk yaratılışında anasız-babasız meydana geldiklerini, halen yüzbinlerce nebat türünün, ana-baba ikilisine hacet kalmadan bahar mevsiminde husûle geldiklerini hatırlatarak cevaplandırır. Ayrıca o, kanunların da bir yaratanı olduğunu, Cenâb-ı Hakk'ın, yarattığı kanunlara mahkum olmadığını, iradesinin ve meşîetinin her şeyin üzerinde olduğunu göstermek için bütün kanunlara şaz düşen istisnalar yarattığını belirtir. Kur'ân-ı Kerîm'de: **"Allah katında İsa'nın hali, Âdem'in yaratılışı gibidir..."** (Meryem 58) buyurulduğunu hatırlatarak Hz. İsa'nın babasız yaratıldığı hususunu te'vil etmeye imkân olmadığını, böyle inanmak gerektiğini söyler. Tahlilini şöyle noktalar: "Acaba medbeinde ve hatta her senede bu kadar şazlarıyla yırtılmış, zedelenmiş bir kanunun, bindokuzyüz senede bir ferdin şüzûzunu (kanundışı oluşunu) aklına sığdıramayan ve nusûs-u Kur'ânî'ye karşı bir te'vile yapışan bir aklın kaç derece akılsızlık ettiğini kıyas et..."

Hz. İsa'nın babasız dünyaya geldiğine inanan Hıristiyanlar aşırı

giderek, "Onun babası Allah'tır, dolayısıyla o da Allah'ın oğludur, Allah' tır" gibi iftikâr iddialarda bulunarak Hak'tan ayrılmışlardı. Kur'ân-ı Kerîm böylelerine de cevaplar verir. Bunlardan biri şudur: **"Allah'ın evlad edinmesi olacak şey değildir. O her türlü noksandan münezzehtir. O, bir işi dilediği zaman ona 'ol' der, o da oluverir"** (Âl-i İmran 35)

Hz. İsa'ya otuz yaşında peygamberlik verilmiş, bir hidayet ve nur olarak İncil vahyedilmiştir. Yahudiler içerisinde olması sebebiyle onları hidayete, hak dine çağırmıştır. Ancak Yahudiler kendisinden mucize talebinde bulundular. O da ölüleri diriltmek, kör, abraş gibi o gün için tedavisi kâbil olmayan hastaları iyileştirmek nev'inden pek çok mucizeler gösterdi. Çamurdan yaptığı kuş şekline üfleyerek hayattar kılmak gibi harikalar ortaya koydu.

Her şeye rağmen Yahudiler, ona inanmamakta direndiler. Aslında Hz. İsa Tevrat'ı reddetmedi. Onun ahkâmını aynen kabul etti, önceki peygamberleri te'yid etti.

Netice itibariyle, *Hz. İsa*'ya inanan mü'minlerin sayısı oniki'de kalmıştır. Bunlara Havarî denir. Kur'ân-ı Kerîm'e göre, onlar, **Hz. İsa'nın: "Allah'ın dinine hizmette ve O'nu muhafazada içinizden kimler bana yardım edecek?" sorusuna, hep birlikte: "Allah'ın dinine bizler yardım edeceğiz, bizler Ensârulllah'ız (Allah'ın yardımcıları)..."** diye cevap verdikleri için Havârilere Ensarullah da denmiştir.

Hz. İsa, insanları hak dine davet ettikçe, Yahudiler ona karşı temerrüd ve düşmanlıkta ileri gittiler. Onun çalışmalarını engellemeye gayret ettiler. Sonunda onu da *Hz. Zekeriya*, Hz. Yahya ve daha nice peygamberler gibi öldürmeye karar verdiler. Bu maksadla içlerinden bir şahsı inanmış gibi aralarına soktular. Bu 13. şahıs onlara bunların faaliyetlerini, toplanma yer ve zamanlarını bildiriyordu. Öldürmeye azmettikleri zaman Cenâb-ı Hak Hz. İsa'ya şöyle vahyetti: **"Ey İsa, seni ecelin geldiğinde öldürecek olan benim. Seni ben semaya yükselteceğim. Yahudilerin suikastlerinden tertemiz kurtaracağım ve sana uyanları kıyamete kadar seni inkâr edenlere üstün kılacağım** (45) **Sonra dönüşünüz bana olacak ve ihtilafa düştüğünüz meselelerde hükmü ben vereceğim"** (Âl-i İmran 55)

Cenab-ı Hak, bu münafığı yani 13. kişiyi -ki ismi Taytanos'dur- Hz.

45- İslâm âlimleri, burada geçen *"İsa'ya uyanlar*'ın müslümanlar olduğunu belirtirler. Çünkü müslümanlar, Hz. İsa'nın gerçek kadrini bilirler, onun getirdiği tevhid'e tâbi olurlar. Hıristiyanlar ona, Allah, Allah'ın oğlu diyerek ondan uzaklaşmıştır.

İsa'ya benzeterek, *Hz. İsa* yerine yahudilerin onu öldürmesini sağladı. Hz. İsa'yı da semaya yükseltti.

Hz. İsa'nın akıbeti hususunda Yahudi ve Hıristiyanlar ihtilaf etmişlerdir. Her ne kadar Yahudiler, *"Biz öldürdük"* deseler de şüphe içindeydiler. Hıristiyanlar da Hz. İsa'nın çarmıha gerildiğine inanırlar. Hatta Hz. İsa'nın Yahudilerin elinden kurtulmak için kaçıp gizlendiğini, çarmıha gerileceğinde çokça ağlayıp sızladığını da söylerler.

Gerçeği Kur'ân dile getirir:

"Onlar İsa'yı inkar etmeleri, Meryem'e pek büyük bir iftirada bulunmaları ve 'Allah'ın Resûlü Meryem oğlu Mesîh İsa'yı biz öldürdük' demeleri sebebiyle de lânete uğramışlardır. Onu ne öldürdüler, ne de astılar. Fakat başkası ona benzetildi de onu öldürdüler. Onların bu hususta hiçbir bilgileri yoktur. Kapıldıkları şey ancak bir zan ve tahminden ibarettir. Hakikatte ise Allah O'nu kendi huzuruna yükseltti. Allah'ın kudreti herkese galiptir ve O'nun her işi hikmet iledir" (Nisa 156-157)

İslâm itikadına göre, *Hz. İsa,* ruh ve cesediyle birlikte semaya yükseltilmiştir ve halen sağdır. Kıyamete yakın yeryüzüne inerek, Deccal'ı öldürecek, onun fikr-i küfrîsini, *Mehdi* ile işbirliği ederek ortadan kaldıracakdır. Bu hususta geniş bilgiyi kıyametle ilgili bölümde 5008 numaralı hadisten sonra vereceğiz.

❑ HIZIR ALEYHİSSELÂM

4345 ١ – عن أبى هريرة رَضِيَ اللهُ عنْه قال: [قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ : إنَّمَا سُمِّيَ بذلِكَ لأَنَّهُ جَلَسَ عَلى فَرْوَةٍ بيضَاءَ فَاخْضَرَّتْ تَحْتَهُ]. أخرجه البخاري والترمذي.

«الفَرْوَة» قِطْعَةُ نَبَاتٍ مُجْتَمِعَةٍ يَابِسَةٍ.

1. (4345)- *Hz. Ebu Hureyre* (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah *(aleyhissalâtu vesselâm)* buyurdular ki:

"Hızır'ın Hızır diye isimlenmesi şuradan gelir. O, kupkuru beyazlamış ot destesinin üzerine oturmuştu. Deste, altında derhal yeşerdi." [Buhârî, Enbiya 27; Tirmizî, Tefsir, Kehf (3150).]

AÇIKLAMA:

1- Dinimizde *Hızır* olarak bilinen zât peygamber midir, büyük bir

veli midir, ihtilaflı bir şahsiyettir. Kur'ân-ı Kerîm'de ismen zikri geçmeksizin Hz. Musa ile olan macerası zikredilir. Kehf sûresinin 65-82. âyetleri arasında yer alan bu macerada zikredilen zâtın Hızır olduğunu, Resûlullah *(aleyhissalâtu vesselâm)*'ın hadislerinden öğreniyoruz.

Sadedinde olduğumuz hadis, *Hızır*'ın, bir ikram-ı İlâhi olarak üzerine oturduğu kuru otun yeşerdiğini, yeşillik manasına gelen hıdr kelimesinden iktibas olunarak, *Hıdır* (veya *Hızır*) dendiğini belirtiyor. Mamafih ferve kelimesinin otsuz arazi mânasına geldiği de belirtirler. Bu durumda otsuz, çıplak bir araziye oturduğu zaman, kerâmeten orasının yeşerdiği anlaşılır. Şarihler her iki manayı da benimserler ve her iki mânayı te'yid edecek rivayetler kaydederler. Bilhassa namaz kıldığı yerin çevresinin yeşillendiği de tasrih edilmiştir.

Hızır lakabını almazdan önce ismi ne idi, babasının ismi nedir, ne kadar yaşamıştır, peygamber midir, velî midir, hep ihtilaf edilmiştir. Meselâ teklif edilen isimler arasında: Belya, *İlyas Yesa'*, *Âmir* vs. de var. Bir rivayete göre Hz. İbrahim'den önce yaşamıştır ve Hz. İbrahim'in dedesinin amcaoğludur. Bazı rivayetlerde *Hz. İbrahim*'den önce mi yaşadı, sonra mı ihtilafı vardır. Bir rivayette künyesi *Ebu'l-Abbâs*'tır. Bir rivayette, *Hz. Âdem*'in oğlu Kâbil'in oğludur.

Câfer-i Sadık'ın babasından yaptığı bir rivayete göre, Zülkarneyn'in meleklerden bir arkadaşı vardı. Ondan, ömürünü uzun kılacak bir çare göstermesini talep etti. Melek ona hayat gözesini gösterdi. Karanlık içerisindeydi. *Hızır* önünde olduğu halde oraya gitti. Suyu Hızır bulup içti, *Zülkarneyn* bulamadı. *Kâ'bu'l-Ahbar*'ın bir rivayetine göre, insanlardan dört peygamber diridir ve arz ahalisi için emândır: İkisi yeryüzündedir: Hızır, İlyas; ikisi semâdadır: Hz. İsa ve Hz. İdris.

Ehl-i ilim umumiyetle Hızır'ın nebî olduğunu söylemiş, ancak resul mü, değil mi ihtilaf etmiştir.

Kuşeyrî başta olmak üzere bir kısım âlimler de velî olduğunu söylemiştir. Sa'lebî tefsirinde, bütün ülemânın onun görünmeyen, hayat sahibi bir zât olduğunda ittifak ettiğini belirtir. Der ki: "Dendiğine göre, âhir zamanda Kur'ân-ı Kerîm'in refedilmesiyle vefat edecektir." Hızır *aleyhisselam*'ın nebi olduğu görüşünü iltizam eden Kurtubî şöyle bir delil de beyan eder: "Cumhura göre nebidir. Âyet-i kerîme de buna şehadet eder. Zira Allah nebisi (Hz. Musa), mertebece kendinedn dûn olan kimseden ilim tahsil edecek değildir. Ayrıca bâtınla ilgili hükme sadece nebîler muttali olabilir."

İbnu Salâh: "Cumhur-u ulemâya ve onlarla birlikte olan ammeye göre, Hızır hayattadır. Bazı hadisçiler bunu inkâr etmekle şaz bir görüş ortaya atmış olmaktadır." Bu meselede Nevevî de İbnu Salâh gibi hükmetmiş ve ilaveten: "Sufiler ve ehl-i salâh arasında bu meselede ittifak vardır. Üstelik onların Hızır aleyhisselâm'ı görmeleri, onunla biraraya gelmeleriyle ilgili hikâyeleri sayılamayacak kadar çoktur" der.

İbnu Hacer, Hızır aleyhisselâm'ın hâl-i hazırda mevcut olmadığını söyleyenlerin *Buhârî, İbrahim el-Harbî, Ebu Ca'fer İbnu'l-Münâdî, Ebu Ya'lâ İbnu'l-Ferra, Ebu Tâhir el-İbâdî, Ebu Bekr İbnu'l-Arabî* ve bir grup başkasının olduğunu kaydeder ve bunların görüşlerine delil olarak, Aleyhissalâtu vesselam'ın hayatının sonlarında ifade buyurduğu şu hadisi ileri sürdüklerini belirtir:

لاَيبقَى عَلَى وجهِ الأرضِ بعد مِائَة سنَةٍ مِمّن هو عليها اليوم احد

"Bugün yaşayanlardan hiç kimse, yüz sene sonra yeryüzünde hayatta olmayacaktır." Bu hadisi İbnu Abbâs'tan Buhârî rivayet etmiştir. Hiç bir sahîh haberde Hızır'ın Resûlullah *(aleyhissalâtu vesselâm)*'a geldiğine, onunla beraber olup savaştığına dair rivayet gelmemiştir. Halbuki Resûlullah *(aleyhissalâtu vesselâm)* Bedir günü: *"Allahım, bu birlik helak olursa artık sana yeryüzünde ibadet edilmeyecek"* buyurmuştur. Eğer Hızır mevcut olsaydı Resûlullah *(aleyhissalâtu vesselâm)* bu kadar kesin bir nefiyde bulunmazdı. Resûlullah *(aleyhissalâtu vesselâm)*: *"Allah, Musâ'ya rahmet buyursun; keşke sabretseydi de Hızır'la onun haberinden bize anlatsaydı, ne hoş olurdu"* buyurmuştur. Eğer Hızır mevcut olsaydı, Resû-lullah *(aleyhissalâtu vesselâm)*'ın bu temennisi hoş olmazdı. Onu yanına getirtir, o da bu kısım acib şeyler gösterirdi. Resûlullah o zaman kafirleri bilhassa Ehl-i Kitabı fazlaca imâna davet ediyordu (onun bu çeşit yar-dımına muhtaçtı).

İbnu Hacer, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın Hızır'la karşılaşmasına dair bir rivayetin varlığını, ancak zayıf olduğunu kaydeder. Ondan sonra Hızır'ın görüldüğüne dair rivayetlerden örnekler verir ve hepsinin zayıf olduğunu belirtir.

Daha önce de kaydettiğimiz üzere, *Bediüzzaman, Hızır* ve *İlyas* aleyhimesselam'ın sağ olduklarını ve ikinci mertebe-i hayatta bulunduklarını, bizim gibi beşeriyat levâzımatıyla daimî mukayyed olmayıp bir vakitte pek çok yerlerde bulanabileceklerini, diledikleri takdirde bizim gibi yiyip içeceklerini ancak bizim gibi mecbur olmadıklarını belirtir.

PEYGAMBERLER ARASINDA TAHYİR

4346 ١ - عن أبى سعيد رَضِيَ اللّهُ عَنْه قال: [قَالَ رَسُولُ اللّهِ ﷺ : لاَ تُخَيِّرُوا بينَ الأنْبِيَاءِ]. أخرجه أبو داود.

1. (4346)- *Ebu Saîd* (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah *(aleyhissalâtu vesselâm)* buyurdular:

"Peygamberlerden birini diğerine üstün kılmayın." [Ebu Davud, Sünnet 14, (4668).]

AÇIKLAMA:

Tahyir, hayır kelimesinden gelir. Burada "tafdil", yani üstün kılmak manasınadır. Resulullah, *"Bir peygamberin diğer bir peygamberden üstün olduğunu ileri sürmeyin"* demektedir. Yahut: "Birinin tenkisini ve küçümsenmesini ifade edecek bir tarzda birini diğerine üstün tutmayın" demektir. Ulemâ böyle bir hali küfür olarak değerlendirir. Bütün peygamberler, peygamber olmak sebebiyle yüce bir makam tutarlar. Hepsine karşı hürmetle mükellefiz, salâtu selamla isimlerini zikretmemiz icabeder. Bazı alimler: "Nübüvvet yönüyle aralarında üstünlük iddia etmeyin, çünkü o noktada müsavidirler, aralarındaki üstünlük bazı hususiyetlerde ve bir kısım faziletlerdedir. Nitekim ayet-i kerimede تِلْكَ الرُّسُلُ فَضَّلْنَا بَعْضَهُمْ عَلَى بَعْضٍ **"Biz kıssalarını zikrettiğimiz bu peygamberlerde bir kısmını diğerlerine üstün kıldık"** (Bakara 253) buyrulmuştur" demişlerdir.

Hattâbî der ki: "Hadisin mânası, birini küçültecek tarzda aralarında üstünlük iddiasını terketmektir. Zira böyle bir hal, haklarında taşımamız gereken itikadın bozulmasına ve onların üzerimizde vâcib olan hukuklarının ihlal edilmesine müncer olabilir. Hadis onların hepsinin derecelerinin eşit olduğuna itikad etmemizi emretmiyor. Nitekim, âyet-i kerîme de eşit olmadıklarını beyan eder: **"Biz kıssalarını zikrettiğimiz bu peygamberlerden bir kısmını diğerlerine üstün kıldık"** (Bakara 253).

Bu mesele 4335, 4336, 4338 numaralı hadislerde de izah edildi.

★ PEYGAMBERLERİN MUCİZELERİ VE İLİM

Aşağıda, Kur'ân'da zikri geçen mucizelerin ilmî bir yaklaşımla da anlaşılmaya çalışılmasının fayda ve hatta gereğine dikkat çeken bir tahlili, peygamberlerle ilgisi sebebiyle burada kaydedeceğiz.

Peygamber deyince, önce mucize akla gelir. Bu meselede öylesine kesin şartlanmışız ki, bir peygamberin üstünlüğünden, galebesinden veya başarısından sözedilse, hiç terüddüde yer vermeden bunları mu'cizelerle gerçekleştirdiğine hükmeder geçeriz. Meselenin bir diğer veçhesini, insânî imkânlara bakan yönünü veya bir başka ifade ile, ilmî yönünü hiç nazar-ı dikkate almayız. Bu durum bize peygamberlerden yapılacak istifadeyi azaltmaktadır.

Bu tebliğimizde, önce *Hz. Süleyman*, sonra da *Hz. Nûh* aleyhimesselâm örneğinden hareketle, mucizelere bir başka açıdan nazar edilmesini teklif edeceğiz. Kesin bir iddia olarak değil, bir mülâhaza hânesi açma teklifi olarak diyoruz ki: Kurân'da zikri geçen nebevî harikaların bir kısmı ilmî bir yaklaşımla izâh edilebilir ve günümüze bakan daha zengin mesajları ortaya çıkarabilir.

Karınca dâhil, hayvanlarla konuşmak, cinleri istihdam etmek, iki aylık yolu havada, bir günde almak; Sebe Melîkesi Belkıs'ın tahtını Yemen'den Kudüs'e göz açıp kapama müddetinde getirmek vs. gibi pekçok üstünlüklere mazhar olduğu Kur'ân-ı Kerîm'de belirtilen Hz. Süleyman'la ilgili âyetler yakından tahlil edilince bu mazhariyetlerin, diğer insanlar tarafından ulaşılamayacak Hz. İsa ve Havarilerinin mazhar olduğu gökten sofra inmesi veya Hz. Peygamber aleyhissalâtu vesselam'ın mazhar olduğu ayın ikiye bölünmesi nev'inden mucizeler olmadığı, ilmî düsturlara dayandığı anlaşılmaktadır.

Nitekim Neml sûresinde, Hz. Süleyman aleyhissselâm'la ilgili olan pasajın (15-44. âyetler) ilk âyetinde şöyle buyurulmuştur: **"Andolsun ki, Dâvud'a ve Süleyman'a ilim verdik. İkisi: 'Bizi mü'min kullarının çoğundan üstün kılan Allah'a ham olsun' dediler"** (15. ayet)

Bu âyette iki husus tebârüz ettirilmektedir:

1- *Hz. Dâvud*'la *Hz. Süleyman*'a ilim verildiği,

2- İlim verilmiş olmakla kazandıkları üstünlüğe hamdetmeleri.

Bir başka ifade ile, *Hz. Dâvud* ve *Hz. Süleyman*, mazhar oldukları mucizelerle değil, kendilerine verilen müstesna ilimle üstünlük kazandıklarını belirtmiş olmaktadır.

Hemen belirtmek isteriz: Büyük insanlar, çevreleri ile büyüktür. Hususen ilimle mümtaz kılınan büyüklerin, âlimlerden müteşekkil bir çevreleri olmalıdır. Kur'ân-ı Kerîm, *Hz. Süleyman* için böyle bir çevreden, kitaptan, bir ilme sâhip kimselerden, devlet işlerinin istişâre edildiği zengin bir meclisten haber vermektedir.

Mevzumuz açısından can alıcı nokta budur: Hz. Süleyman aleyhisselâm'ın en büyük mucizesi bilinen Sebe Melikesi Belkıs'ın tahtını terfatu'l-aynda, Yemen'den Kudüs'e getirilme vak'asını gerçekleştiren, Hz. Süleyman'ın kendisi değil, kitaptan bir ilme sahip olduğu belirtilen birisidir ve şahıs Hz. Süleyman'ın istişâre meclisinde üyedir.

Âyet-i kerîme şöyle: "**(Süleyman, yanındaki istişâre cemaatine şöyle dedi: "Ey cemaat, onlar (Bekıs ve kavmi), bana müslüman olarak gelmezden önce, onun (Belkıs'ın) tahtını hanginiz bana getirir?" Cinlerden bir ifrit dedi: "Sen yerinden kalkmadan önce getiririm. Muhakkak onu taşımağa gücü yeten güvenilir bir kimseyim." Kendinde kitaptan bir ilmi olan biri de şöyle dedi: "Ben gözünü kırpmadan önce onu sana getiririm." Derken Süleyman, tahtı yanında duruyor görünce dedi ki: "Bu Rabbimin fazlındandır. Beni imtihan etmek içindir. Şükür mü edeceğim, yoksa nankörlük mü yapacağım?"** (Neml 38-40).

Âyette dikkatimizi çeken bir-iki noktaya parmak basalım:

1- Kitaptan bir ilme sahip olan kimsenin cinlerden olmadığı açık. Zira, aynı sûrenin 17. âyetinde: "**Bir de Süleyman'a cinlerden, insanlardan ve kuşlardan ordular toplandı. Bütün bunlar sevk ve idâre olunuyorlardı**" dendiğine göre, *Hz. Süleyman*'ın istişâre meclisinde yer alan ikinci önemli grup, insandır, melek değil. Öyle ise o kimsenin insan olduğu görüşünü taşıyan müfessirler daha haklı gözüküyorlar. Nitekim, tefsir kitapları İsrâilî rivayetlere dayanarak bu ilim sahibinin isminden bile bahseder: Farklı rivayetlere göre: Hızır'dır, Âsıt İbnu Berhayâ'dır, Belhaya'dır, Zü'n-Nur'dur.

2- O kimsenin ilim almış olduğ "kitap" nedir?

Herhalde, dinî bir kitap, sözgelimi Hz. Dâvud'a gelen Zebur olmamalıdır. Çünkü, dinî kitaplarda böyle bir tekniğin ilmi mevcut değildir, olamaz da.

3- İlmi, bir kısım kanun ve kaidelere dayanan kesin bilgi olarak anlayacak olursak, Hz. Süleymân aleyhisselâm'a verildiği belirtilen "ilmin" yazılmış bulunduğu bir kitabın sözkonusu olabileceği hükmünü âyetten çıkarabiliriz. Mamâfih, *Hz. Süleyman*'ın ilmini ihtiva eden kitapların varlığı, ölümünden sonra bunları cinlerin gömüldükleri yerden çıkardıkları vs... tefsir kitaplarında israîlî unsurlarla tüllenmiş, ilmî aydınlığa henüz kavuşmamış ayrı bir pasajdır. Kur'ânda Kitap'la bazan Levh-i Mahfuz'un da kasdedildiği vâki ise de, sadedinde olduğumuz âyette bu

mânada olması uzak ihtimaldir. Zira Levh-i Mahfuz (Kitab-ı Mübîn) ilmi, Allah'a has olan gayb kitabıdır. İnsanoğlu Allah'ın bilinmesine izin verdiği miktarı bilir, bu da insanlara peygamberlerle intikal eder. Öyle ise, orada geçen kitabın Hz. Süleyman'a lütf-u İlâhî olarak intikal ettirilen, "teknik"e müteallik ilimlere de yer veren bir kitap olduğu ve böylece onun mazhar olduğu bu ilmî mucizelerin, emsallerine insanların fen yoluyla ulaşabileceği istifadesine ulaşılabilir.

Bu açıklamalardan şu netice doğar: *Hz. Süleyman* aleyhisselâm'ın mazhar olduğu mucizeler, birkısım ilmî düsturlara dayanmaktadır. Bu düsturlar kitap halinde yazılmış olmakla kalmamış, birkısım insanlara da öğretilmiştir. Hz. Süleyman, bunlara vâkıf insanlardan müteşekkil güzîde bir cemaatle, saltanatını ve icraatını ilmî esaslar çerçevesinde yürütmüştür.

Eski devirlerde yaşayanların, Batılıların yakın zamana kadar ısrarla söyledikleri şekilde vahşî, câhil ve teknikten mahrum olmadıklarını gösteren bir başka haber, Hz. Süleyman'ın yaptırdığı camdan sarayla ilgili olanıdır. Âyet şöyle: **"Ona (Belkıs'a): 'Saraya gir' dendi. O (Belkıs) sarayı görünce, derin bir su zannetti ve (ıslanmasın diye) eteğini kaldırarak bacaklarını da bir miktar açtı. (Süleyman): 'O, camdan yapılmış şeffaf bir saraydır' dedi"** (Neml 44).

Bu âyet, o devirde çeşitli ilim ve tekniğin son derece geliştiğini ifâde eder. Çünkü mesken, inşaat, mühendislik ve mimarlıktan başka, demircilik, marangozluk, camcılık tezyîn, dekor gibi yüksek bir medeniyetin mahsulü olan pekçok zevk, sanat, ilim ve tekniği gerektiren bir sektördür.

Kendisine ilim verilmekle mümtaz kılındığı belirtilen saltanat sâhibi bir peygamberin hükümran olduğu bir cemiyette, böylesi bir ilim-teknik seviyenin olmadığı ve bunların her seferinde mucizevî yollarla gerçekleştirildiği iddia edilemez.

Burada hatıra gelebiecek bir soru şudur: *Hz. Süleyman* bu kitabı ne yapmıştır.

Varlığı hususunda kesin bir iddia değil, sadece bir tahmin ve mülâhaza yürüttüğümüz bir kitabın ilmine, mahdut sayıda kimseler vâkıf olmuş olabilir. Onların ölümü ile ilim de kitap da ortadan kalkmış olabilir. Veya *Hz. Süleyman*'dan bir müddet sonra ortadan kalkmış olabilir. Nitekim İsrailoğulları'nın tarihi, dinlerinin kitabı olan Tevrat'ın bile defalarca yokedilmesi vak'alarına sahne olmuştur. Öte yandan, dörtbin yıldan fazla bir müddet fiilen hükümran olan Mısır medeniyeti bile, de-

vasâ piramidlerine rağmen, asırlar boyu unutulmuş; ancak, 19. yüzyıldan bu yana aydınlatılmaya başlanmış, dînî, tıbbî, edebî ve terbiyevî her çeşit kitapları ortaya çıkarılmıştır.

HZ. SÜLEYMAN VE HAYVANLAR

Hz. Süleyman aleyhisselâm'la ilgili Kur'ânî kıssanın mühim bir mesajı hayvanlarla ilgili: Hz. Süleyman hayvanların dillerini bilmekte, Hüdhüd vs. ile konuşmaktadır. Âyette karınca ile de konuşmasına dikkat çekilmesi ayrı bir ehemmiyet taşır. Karıncaların, insanlarca işitilen bir sesi, görülen bir kulağı yok. Buna rağmen Hz. Süleyman onlarla muhabere edebilir. Öyleyse araştırıldığı takdirde, insanoğlu, onların bile muhabere sistemine girebilecektir.

Hz. Süleyman'ın bu mucizesini aktaran Kur'ânî kıssa, sesi işitilebilen pek çok hayvanın -belki de tamamının- muhabere sistemlerine insanların girip onları, insanlığın lehinde birkısım mühim hizmetlerde istihdam edilebileceklerine semavî bir irşad olmaktadır. Son çekirge istilasının, bir kere daha hatırlattığı, Bediüzzaman'a ait mevzumuzu ilgilendiren bir mülahaza şöyle: "... Meselâ çekirge âfetinin istilâsına karşı, çekirgeyi yemeden mahveden sığırcık kuşlarının dili bilinse ve harekâtı tanzim edilse, ne kadar istifadeli bir hizmette ücretsiz olarak istihdam edilebilir. İşte kuşlardan şu nevî istifade ve teshîri ve telefon ve fonoğraf gibi câmidatı konuşturmak ve tuyûrdan istifade etmek; en münteha hududunu şu âyet çiziyor..."

HZ. NÛH ALEYHİSSELAM ÖRNEĞİ

Söylediklerimizi, *Hz. Nuh*'un gemisiyle ilgili âyetlere dikkat çekerek de takviye edebiliriz. *Hz. Nuh* aleyhisselâm'ın gemisiyle ilgili ayetlerde gelen geminin inşasıyla alâkalı bir kısım açıklamaları yakından incelersek, gemi inşa işinin, fevkalâde, şaşırtıcı bir mucizeye dayanmayıp, o devir insanlarına ulaşmış ve mâlum âletler kullanılarak, hiç de yadırganmayan bir çalışma vetîresiyle gerçekleştirildiğini söyleyebiliriz. Şöyle ki:

1- Gemi, birbirine sıkıca rabtedilmiş levhalardan yapılmıştır. Âyette **Zâtı elvâh ve düsür** olarak tavsir edilen (Kamer 15) **elvâh,** levhalar demektir. Levha tahtadan olmalıdır. **Düsür,** lügatte gemi levhalarını birbirine rabteden liften yapılmış ip mânasına gelir. Bu kelimeden, o vakit, henüz mâdenî çivinin bilinmediği; dolayısıyle, tahtaların ana kalaslara iplerle rabtedildiği mânası çıkabilir. Ancak, ağaçlardan tahta levhaların elde edilmesi, mutlaka balta, testere gibi mâdenî âletlerin varlığını za-

rurî kılacağından, mâdenciliğn bilindiği de anlaşılır. Öyle ise, düsür ile, mâdenî çivilerin kastedilmiş olması daha kuvvetli ihtimaldir. Nitekim, çoğunluk itibariyle müfessirler de düsür'den çivi ve perçini anlarlar.

Şu halde, bizzat âyetlerden hareket ederek, balta ve testere gibi mâdenî aletlerin imalinde gerekli olan bir sanayi dalının (metalürji), tâ Hz. Nuh aleyhisselâm zamanında var olduğuna hükmedilebilir. Bu da bize, çekiç, örs, kerpeten, iğne, gürz gibi âletlerin mevcudiyetini tâ Hz. Âdem aleyhisselâm devrine kadar uzayan rivayetlerin sıhhati hususunda kanaat verir.

Bu yorum, demirin *Hz. Dâvud* aleyhisselâm tarafından yumuşatıldığını haber veren âyete ters düşmez. Çünkü âyet, demirin *Hz. Dâvud*'la keşfedildiğini ifâde etmez. Belki, ondan itibaren geniş çapta kullanılmaya başladığını ortaya koyar. Nitekim, yine âyet-i kerîme Hz. Dâvud'un zırh yapma sanatında mahâretini haber verir. Öte yandan ilim adamları, halen ele geçirilmiş bulunan demirden mâmul en eski âletlerin M.Ö. 2700 yıllarına âit olduğunu tahmin ederken, demir devrinin, Kenan diyarında M.Ö. 1200 yıllarında başladığını kabul ederler. Hz. Dâvud aleyhisselam'ın, M.Ö. 1000 yılları civarında yaşadığı bilinmektedir. Arada görülen 200 yıllık farkın kısmen yorum, kısmen tahmin hatası olabileceği söylenebilir. Çünkü geçmiş devirleri anlatan kitaplarda rastlanan bilgi ve rakamlar hiçbir zaman kesinlik ifade etmez. Bunlar çoğunluk itibariyle, araştırıcıların tahmin ve yorumlarına dayanır. Meselâ Bronz devrinin M.Ö. 5000 ve 6000 yıllarında ortaya çıktığı kabul edilmektedir ki, arada 1000 yıl fark vardır.

Âyetlerde gemi ile ilgili olarak geçen bir başka ifade, bize daha ilgi çekici gözüküyor. *Tennûr* (fırın) kelimesi. Dilimizdeki *tandır* kelimesi buradan bozmadır. Bâzı müfessirler bu tâbire dayanarak, Hz. Nûh'un gemisinde buhar kazanının olabileceği tahminini de yürütürler. İlgili âyet şöyle: **"Son azab emrimiz gelip de tennûr feveran edince (kazan kaynayıp fışkırınca) hemen ona, "her canlıdan birer çift koy" diye vahyettik"** (Hud 40)

Gemi Allah'ın vahyi ile, murakabesi altında inşa edilmiştir.

Bu durumu belirten âyetlerden birinin meali şöyle: **"Biz ona (Nûh'a) şöyle vahyettik: "Bizim nezaretimiz altında ve vahyimize göre gemiyi yap"** (Mü'minûn 7).

Bu gemi mucizesi, su üzerinde nakil vasıtasının daha önce yokluğunu ifade etmez kanaatindeyiz. Çok basit ve ibtidai de olsa -en azından

sandal veya sal şeklinde- deniz taşımacılığının varlığı kuvvetle muhtemeldir. Hz. Nuh gemi inşaatına ilâhî vahy ile azamet, sistem ve yeni teknikler getirmiş olmalıdır Bizzât âyet-i kerîmenin ifadesiyle dağlar kadar dalgalara dayanabilecek sağlamlıkta (Hûd 42), en azından Hz. Nuh'un yaşadığı bölgelerde mevcut olan hayvanlardan birer çifti içine alabilecek büyüklükte -İsrailî kaynaklaragöre üç katlı- ve buharlı bir gemi, o devir için hârika bir inkılab, gerçek bir mucize olmalıdır.

İnşa sırasında, inanmayanların Hz. Nuh'un yanından her geçişlerinde kendisiyle alay ettiklerini haber veren âyet (Hûd 38), bu geminin belli bir ölçüde normal bir inşa devresi geçirdiğini gösterir. Kâfirlerin alay etmesi, bilinmeyen bir şeyin, mucizevî bir tarzda yeniden, yoktan inşasından dolayı olmayıp, sudan uzak bir yerde, böylesine iri bir geminin inşaası sebebiyle olmalıdır. Geminin inşaası, şakk-ı kamer mucizesinde olduğu gibi, inkârcılara karşı doğruluğunu ve peygamberliğini ispatlamak maksadıyla -taleb üzerine- gösterilmiş bir mu'cize değildir.

Elmalılı Hamdi Efendi, yukarıda tasvîr edilen evsaftaki, buharlı gemi hakkında: "O zaman böyle bir gemi yapılabilir miydi, yapılsa unutulur muydu?" şeklinde hatıra gelebilecek sorulara şu cevabı verir: "Bu vahy-i İlâhî ile yapılmıştır. Tecrübelerle elde edilen pek çok sanatın zamanla unutulmamasının tarihte örneğ çoktur."

İnsanlık tarihi içinde, en azından bazı peygamberler döneminde, ilme ve tecrübeye dayalı tekniğin gelişmiş olabileceğini kabul etmenin pratik faydaları var. Günümüz insanı, binlerce yıl önce yapılmış bir kısım san'at ve teknik eserlere sâhiptir. Arkeolojik kazılar bunlara yenilerini ekliyor. Bu eserler üzerinde incelemeler yapılmadıkça, hayranlık artıyor ve nasıl yapılmış olabilecekleri izahsız kalıyor.

İnsanlığı mutlak bir vahşetle başlatıp, tedrîci gelişme ile Batı medeniyetine getirip, bunu en son en mükemmel bilen batılı espiri, mâziden intikal eden eserleri, vahşî, ilim ve teknikten mahrum bildiği insanlara yakıştıramadığı için, bunları gökten gelen devlerle izah etmeye kalkmıştır.

Hepimiz hatırlayacağız, birkaç yıl öncesi, biraz maddî, biraz da ideolojik maksadlarla fazlaca propagandası yapılan Tanrıların Arabaları adındaki kitap, uzun müddet efkâr-ı umûmiyeyi meşgul edip, kafaları bulandırmayı becermiştir. Kendi dışındakilere vahşi, geçmiş asırlara vahşet gözüyle bakan bir Batılının, maziden intikâl eden -başta Pirî Reis'imizin dünya haritası olmak üzere- bâzı hârika eserleri gökten gelen devlere yaptırması normaldir. Çünkü herşeyin vahşetten başlayıp, tedricî bir

tarzda tekâmül ettiğine, sonunda Batı medeniyeti olarak zirveye ulaştığına inandınız mı, sözkonusu geçmişe ait harikalar ilimsiz dediğiniz, vahşi dediğiniz insanlara yakıştıramazsınız. Aksi takdirde kendinizle tezada düşersiniz. Şu halde bunların en zaruri izah yolu gökten inen devler olur. Öyle ise Batılı için böyle bir izah, onun düşünce tarzının gereğidir ve normaldir. Ancak, bu safsataların, müslüman çevrelerde mâkes bulması, gülünüp geçilecek yerde ciddiye alınıp münakâşa edilmesi, kafaların bulanması normal değildir. Biz müslümanlar, elimizde Kurân olduğu müddetçe geçmişe vahşet, eski insanlara vahşîler gözüyle bakamayız. Hz. Süleyman örneğinde olduğu üzere, ilâhî vahye mazhar ve bu yoldan teknik getiren peygamberlere inanıldığı müddetçe, keza peygamberlere gelen tekniğin, kitaba geçen ilmî düsturlarla öğretilmiş olabileceği ihtimalini akla veren Kur'ânî karîneler, âyetler olduğu müddetçe biz eski insanlara vahşiler gözüyle bakamayız. Bize göre insanlığın maddî terakkisi, mânevî durumu gibi, zikzaklar çizmiş, fevkalâde parlak dönemlerden sonra düşüşler, tedennîler kaydetmiş, sıçramalar yapmıştır.

Nitekim Kur'ân-ı Kerîm'de gelmiş bulunan birçok âyette, birkısım geçmiş milletlerin kuvvetçe daha ileri, mal ve evlatça daha çok oldukları (Tevbe 69, Fâtır 41, Muhammed 13 vs.) ve yeryüzünde daha çok ve daha sağlam eserler bıraktıkları (Mü'min 21, 28) ifade edilir. O kadar ki, "Anahtarlarını güçlü bir topluluğun zor taşıyacağı" kadar çok mal verildiği belirtilen *Kârûn*'dan söz edilirken bile, *"Allah'ın öncekileri ondan daha güçlü ve topladığı şey fazla olan nice nesiller"*den bahsedilir (Kasas 76-78). Bu mevzuda gelen âyetlerden sadece bir tanesinin meâlini kaydedeceğiz. Rabbimiz şöyle buyuruyor:

"Yeryüzünde dolaşıp kendilerinden önce geçmiş kimselerin sonlarının nasıl olduğuna bakmazlar mı? Ki onlar, kendilerinden daha kuvvetli idiler, yeryüzünü kazıp alt-üst ederek onlardan çok imâr etmiş kimseydiler ve onlara bürhanlarla peygamberler gelmişti. Böylece Allah onlara zulmetmiyor, onlar kendilerine zulmediyorlardı. Sonra Allah'ın âyetlerini yalan sayıp, onları alaya alarak kötülük yapanların sonu pek kötü oldu" (Rum 9-10).

Kur'ânî görüşe böylece parmak bastıktan sonra, tekrar biraz başa, Batı zihniyetini aksettiren mezkur kitaba, *Tanrıların Arabaları*'na dönüyorum. Doğruluk ve mükemmelliğinin fevkalade oluşu sebebiyle, Batılı olmayan biri tarafından, daha gerçek ifadesiyle, ilimden yoksun yarıvahşi bir millete mensup Pîri Reis tarafından yapıldığı için, Piri Reis'e ve onun şahsında insanlığa çok görülen bu eserin izahı sadedinde şu te-

kellüflü ve çocuksu ifadeye yer verilir: "Haritaların çizildiği dönemlerde, böyle bir teknik bulunmadığına göre, ne yolla çizildiklerini nasıl anlayacağız? Düşünce boyutlarımızı aştığı ve mantık kaidelerine uymadığı için belki hiç aldırmayacağız. Ya da bütün cesaretimizi toplayarak haritaların bir feza gemisinden çekilen fotoğraflar aracılığı ile çizildiğini ileri süreceğiz. Piri Reis'in haritaları şüphesiz asıllarının kopyasının kopyasının kopyasıydı. Bununla birlikte asılları olduğunu ve onsekizinci yüzyılda çizildiklerini kabul etsek bile, nasıl çizildikleri yolunda en ufak bir açıklama yapamayız."

Aslında müellifin harika olarak vasıflandırdığı her şeyi fezadan gelenlerle izah yolunu tutması, hükümlerinde muknî vesâikten ziyade, zihninde taşıdığı bir kısım peşin hükümlere dayandığının delili olmakta ve müellifin, farkında olmadığı fikrî bir bocalama içinde bulunduğu kendi ifadelerinden anlaşılmaktadır. Meselâ Peru'da kuru çamurun içinde bulunmuş olan ve fevkâlâde mükemmelliği belirtilen bir takvimle alâkalı olarak: "Bu (mükemmellik) de onu tasarlayan, ortaya koyan ve kullananların bizden üstün bir uygarlık seviyesine ulaşmış olduğunu ispatlamaktadır" yorumunu yaptıktan sonra, "Kendimize olan sonsuz güvenimiz bu isbatı nasıl kabul edecek bilmiyorum" diyerek, Batılı üstünlük psikozunu ortaya koyar.

İşte bu psikozdur ki, sahiplerini, geçmiş asırları vahşete mahkûm etmeye, onlarda görülen kemâli, "vahşi"ye yakıştıramadığı için, izah sadedinde gülünç durumlara düşmeye sevkedecektir. Bir heykel üzerindeki şekillerde okunan bir kısım astronomik bilgilerle alakalı şu yorum kaydedilir: "Bu astronomi bilgisini, yapı sanatında bile pek çok geri olan iptidai insanlar mı biraraya getirmişti, yoksa bu bilgi dünya dışı bir kaynaktan mı gelmişti."

Müellifin içine düştüğü tezadı ele veren bir başka ifadesi Tassili'deki (Sahra) bazı mağaralarda keşfedilen bir resimle alakalı . Der ki: "Resmin beş metre boyunda olması, onu yapan vahşinin hiç de sandığımız kadar vahşi olmadığını açıkça gösterir."

Geçmiş devirlerde yaşamış olan insanların, Batılıların zannettikleri kadar vahşi olamayacakları ihtimaline yer veremeyince, müllifin kafasında sorular çoğalıyor: "*..İptidaî mağara adamaları hangi eğitim, hangi öğretim sonucu takım yıldızlarını tam yerine çizmeyi başarmışlardır? Kristal mercekler hangi yüksek tekniğin dükkanından çıkmadır? 1800 santigrat dereceden sonra erimeye başlayan platini kimler eritmiş ve şekil vererek süs eşyası yapmıştır? Boksitten büyük güçlüklerle elde edilebilen aliminyumu Çinliler hangi bilgilerle çıkarmışlardır?*"

Bu çeşit madeni faziletleri sadece kendine mahsus gören örosantrik (eurocentrique) zihniyetin cevabı, kendini ehl-i akıl nazarında müdhike kılacak olsa da şudur: "Bizden önce, yüksek bir kültürün, ya da eşit seviyede bir teknolojinin varlığını kabul edemeyeceğimize göre, bir tek nazariye kalıyor: "UZAYDAN BİR ZİYARETÇİ."

Hülâsâ, temelini büyük ölçüde pozitivistlerin -ve meselâ Darvin'in- tekâmülcü nazariyesinden alan bu sakat görüşten insanlığın kurtarılması, medeni terakki meselesinde Kur'ânî esprinin iyice anlaşılıp güzelce anlatılmasına bağlıdır. Bu da, peygamberlerin, insanlık tarihi içindeki gerçek yerlerine konmalarını gerektirecektir. O zaman göreceğiz ki, o yüce şahsiyetler sadece ruh ve maneviyatın mürşidleri değil, akıl ve zihinlerin de terbiyecisi, maddiyat ve tekniğin de pirleri, önderleridirler, her çeşit zanaatın hakiki ustalarıdırlar.

İKİNCİ BAB

RESULULLAH'IN FAZİLET VE MENKİBELERİ

4347 ١ – عن أنس رضي الله عنه قال: [قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ: أَنَا أَوَّلُ النَّاسِ خُرُوجاً إِذَا بُعِثُوا، وَأَنَا خَطِيبُهُمْ إِذَا وَفَدُوا، وَأَنَا مُبَشِّرُهُمْ إِذَا أَيِسُوا، وَلِوَاءُ الْحَمْدِ يَوْمَئِذٍ بِيَدِى، وَأَنَا أَكْرَمُ وَلَدِ آدَمَ عَلَى رَبِّي وَلاَ فَخْرَ]. أخرجه الترمذى.

1. (4347)- *Hz. Enes* (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah *(aleyhissalâtu vesselâm)* buyurdular ki:

"İnsanlar (Kıyamet günü) diriltilecekleri zaman yerden ilk çıkacak olan benim. Onlar (huzur-u ilahiye) geldiklerinde (onlar adına) hatipleri ben olacağım. (Allah'ın rahmetinden) ümidlerini kestiklerinde (rahmet ve mağfireti) onlara ben müjdeleyeceğim. O gün Livâu'l-hamd (şükür sancağı) benim elimde olacak. Ademoğlunun Allah'a en kerim olanı da benim. Bunda fahr yok!" [Tirmizî, Menâkıb 2, (3614).]

AÇIKLAMA:

Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm), burada Rabb Teâla'nın kendisine tanıyacağı bir kısım lütufları zikretmektedir. Bunlar Aleyhissalâtu vesselâm'ı diğer peygamberlerden efdal ve üstün kılan faziletlerdir.

Sonunda, *"Bunda fahr yok"* diyerek bütün bu faziletlerin ilahi bir lütuf olduğunu, kendi nefsinden, kesbinden gelen, övünmeye medar olacak bir iktisab olmadığını belirtiyor. Kendi kesbiyle olmayan şeyle övünulmeyeceğine göre, ben de bunları zikretmekte övünmüş olmuyorum buyurmaktadır.

Müteakip hadiste, Resulullah'a lütf-u ilâhî olan diğer bazı faziletler daha zikredilecektir:

★ Kıyamet günü peygamberlere imam olmak.

★ Şefaat yetkisine sahip olmak gibi, mevzuyla ilgili açıklamayı 4349. hadisten sonra yapacağız.

4348 ٢- وعن أُبَيِّ بن كعب رضي الله عنه قال: [قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ: إذَا كَانَ يَوْمُ الْقِيَامَةِ كُنْتُ أنَا إمَامَ النَّبِيِّينَ وَخَطِيبَهُمْ، وَصَاحِبَ شَفَاعَتِهِمْ غَيْرَ فَخْرٍ]. أخرجه الترمذي.

2. (4348)- *Ubey İbnu Ka'b* (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah *(aleyhissalâtu vesselâm)* buyurdular ki:

"Kıyamet günü geldi mi, ben peygamberlerin imamı, hatibi ve (onlar arasında) şefaat (etmeye yetki) sahibi olacağım. Bunda övünme yok." [Tirmizî, Menâkıb 3, (3617).]

4349 ٣- وَعَنْ جابر رضي الله عنه قال: [قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ: أُعْطِيتُ خَمْساً لَمْ يُعْطَهُنَّ أحَدٌ مِنَ الأنْبِيَاءِ قَبْلِي: كَانَ كُلُّ نَبِيٍّ يُبْعَثُ إلَـى قَوْمِهِ خَاصَّةً وَبُعِثْتُ إلَـى الأحْمَرِ وَالأسْوَدِ؛ وَأُحِلَّتْ لِيَ الْغَنَائِمُ وَلَمْ تَحِلَّ لأحَدٍ قَبْلِي، وَجُعِلَتْ لِيَ الأرْضُ طَيِّبَةً وَطَهُوراً وَمَسْجِداً، فَأيُّمَا رَجُلٍ أدْرَكَتْهُ الصَّلاَةُ صَلَّى حَيْثُ كَانَ، وَنُصِرْتُ بِالرُّعْبِ عَلَى الْعَدُوِّ بَيْنَ يَدَىْ مَسِيرَةِ شَهْرٍ، وَأُعْطِيتُ الشَّفَاعَةَ]. أخرجه الشيخان والنسائي.

وزاد في رواية: [بُعِثْتُ بِجَوَامِعِ الْكَلِمِ].

3. (4349)- *Hz. Câbir* (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah *(aleyhissalâtu vesselâm)* buyurdular ki:

"Bana beş şey verilmiştir ki, bunlar benden önceki peygamberlerden hiçbirine verilmemiştir.

★ *Her peygamber sadece kendi kavmine gönderilmiştir. Ben ise kırmızılara (Acemlere) ve siyahlara (Araplara) da gönderildim.*

★ *Bana ganimetler helal kılındı. Halbuki benden öncekilerden kimseye helal değildi.*

★ *Yer bana tahur, pâk ve mescid kılındı. Her kim namaz vaktine girerse, nerede olursa olsun namazını kılar.*

★ *Ben, bir aylık mesafede olan düşmanımın içine düşen bir korku ile yardıma mazhar oldum.*

★ *Bana şefaat (etme yetkisi) verildi."* [Buhârî, Teyemmüm 3, Salât 56,] Humus 8; Müslim, Mesâcid 3, (521); Nesâî, Gusl 26, (1, 210-211).]

Nesâî bir rivayette şu ziyadeyi kaydetmiştir.

"Ben, cevami'u'l-kelim (veciz sözler)le de gönderildim."

AÇIKLAMA:

1- Burada, rivayetin zahiri, *Resulullah*'ın sadece beş faziletle diğer peygamberlere üstün kılındığını ifade etmektedir. Halbuki *Müslim*'in *Ebu Hüreyre*'den kaydettiği bir rivayette *Aleyhissalâtu vesselâm:* فُضِّلْتُ عَلَى الأَنْبِيَاءِ بِسِتٍّ *"Ben peygamberlere karşı altı faziletle üstün kılındım"* buyurmakta ve hadisin devamında buradaki faziletlerden sadece dördünü zikredip, az ileride temas edeceğimiz iki yeni fazilet daha ilave etmektedir.

Bu ihtilaf bazılarınca: "Resulullah beş dediği zaman kendisine verilen hususiyetlerden sadece beşine muttali olmuş, diğerlerine henüz muttali olmamış bulunabilir" diye te'lif edilmiştir.

Ancak alimler arasında, buradaki rakamı, kesin bir sayıya delalet eden bir rakam olarak görmeyip bu müşkilatı kökten reddeden de vardır.

Hadisin zâhiri, zikredilen bu beş vasfın *Resulullah*'tan önce kimseye verilmediğini ifade etmektedir ki, vak'a da budur. *Hz. Nuh* aleyhisselâm'ın, tufandan sonra bütün yeryüzü ahalisine nebi olduğu söylenerek itiraz edilemez. Çünkü, yeryüzünde zaten ona inanıp, onunla kurtulanlar dışında kimse kalmamıştı. Onlara nebi oluşu, risaletinin başlangıcında böyle değildi. (Bütün insanlığı temsil eden bu bir avuç) insanlara peygamber oluşu, diğer insanların helak olup, yeryüzündeki insanların onlara inhisar etme hadisesine tesadüf etmiştir. Ama Peygamberimiz *(aleyhissalâtu vesselâm)*'ın umumi olan peygamberliği, risaletinin bidayetinden başlar. Şefaat hadisinde geldiği üzere, Kıyamet günü, hesap için bekleşen insanların *Hz. Nuh*'a da Allah indinde lehlerine şefaat etmesi için baş-vurdukları zaman sarfedecekleri: أَنْتَ أَوَّلُ رَسُولِ اللهِ الَى أَهْلِ الأَرْضِ *"Sen Arz ehline Allah'ın ilk peygamberisin"* sözünden murad, risaletinin umumi oluşu değildir. Bilakis, peygamber olarak gönderilişinin önceliğine tesbittir. Nitekim Kur'an-ı Kerim, birçok âyetinde *Hz. Nuh*'un kendi kavmine gönderildiğini beyan etmiştir. Başka kavme de gönderildiğinden hiç bahiste bulunmamıştır. Ancak şunu da belirtelim ki, bazı alimler *Hz. Nuh*'un risaletinin umumi olduğuna, onun yeryüzünde bulunanların hepsine beddua edip bunun sonucu olarak gemi ehli dışında kalanların tamamının boğulması hadisesiyle istidlal etmiştir. Demişlerdir ki: "Eğer Nuh aleyhisselâm hepsine gönderilmemiş olsaydı وَمَا كُنَّا مُعَذِّبِينَ حَتَّى نَبْعَثَ رَسُولاً

"Peygamber göndermedikçe biz, kimseye azab edici değiliz" (İsra 15) ayeti mucibince başka kavimlerin helak olmaması gerekirdi. Öyleyse o, bütün insanlığa gönderilmiştir." Bu düşüncede olanlara şu cevap verilmiştir. "Nuh'un peygamberliği sırasında başka peygamberlerin de gönderilmesi caizdir. Nuh, onlara da iman edilmediğini dahi bilip hem kendi kavminden hem öbürlerinden iman etmeyenlere beddua etmiştir." Bu iddiaya da şu güzel cevap verildi: "Lakin Nuh zamanında bir başkasına da peygamberlik geldiğine dair bize rivayet intikal etmemiştir. Bu durumda Peygamberimize tanınan hususiyetin manasının, şeriatının Kıyamete kadar bekası, *Nuh* ve diğerlerinin ise daha kendi zamanlarında veya kendilerinden sonra bir peygamberin gönderilip şeriatlarının neshedilmiş olması ihtimal dahilindedir. *Hz. Nuh*'un kavmini tevhide davet hadisesinin diğer insanlara da ulaşması, buna rağmen şirkte ısrar etmiş bulunmaları böylece azabı haketmiş olmaları da muhtemeldir." *İbnu Atiyye,* Hûd Suresi'nin tefsirinde bu görüşe meyleder ve der ki: "Onun peygamberlik müddetinin uzunluğu sebebiyle risaletinin uzak veya yakın her tarafa ulaşmaması mümkün değildir." *İbnu Dakiku'l-İyd* bunun makul yönünü şöyle gösterir: "Her ne kadar ahkam-ı fer'iyye'de her peygamber kendi kavmi ile sınırlandırılmış ise de tevhid'i tebliğde bazılarının bütün insanlığa yönelik bir vazife almış olması caizdir. Nitekim peygamberlerden bazıları şirkle mücadelede kendi kavimlerinden olmayanlarla da savaşmıştır. Tevhid onlara gerekli olmasaydı, onlarla savaşmazlardı."

Hz. Nuh aleyhisselam'ın, Nuh kavmine gönderilmesi sırasında, yeryüzünde (bir başka kavmin) olmaması da ihtimallerden biridir. Böylece onun bi'setinin (gönderilmesinin), sırf kendi kavmi için olması sebebiyle hususidir ama, yeryüzünde başka bir kavmin bulunmaması gözönüne alındıkça, umumi bir risalet suretini kazanır. Ancak, bir başka kavmin varlığına müsadif olmaları halinde, *Hz. Nuh* onlara da gönderilmiş olamaz.

İbnu Hacer der ki: "Şârih Davudî bu meselede büyük bir gaflete düşerek dedi ki: "Hadiste geçen لم يعطهن احد *...bunlar hiç kimseye verilmedi"* ibaresi, *"Bu beş şey, benden önce kimseye cem olmadı"* demektir. Çünkü Nuh aleyhisselâm bütün insanlığa gönderildi. Diğer dört fazilete gelince, bunlardan hiçbiri, daha önceki peygamberlerden hiçbirine verilmemiştir."

Davudi, bu sözüyle, sanki hadisin sadece baş kısmını görmüş, son kısmından gafil olmuşa benziyor. Çünkü *(aleyhissalâtu vesselâm)* şu sözüyle *"bütün insanlığa gönderilmek"*le de hususiyet kazandığına hükmetmiştir: وكَانَ النّبِى يبعث الى قومه خاصة *"...her peygamber sadece kendi kavmine gönderilmiştir."*

2- نُصِرْتُ بِالرُّعْبِ "...*korku ile yardıma mazhar oldum*" cümlesi bazı rivayetlerde يُقْذَفُ فِي قُلُوبِ أَعْدَائِي "*Düşmanlarımın kalbine korku atılır...*" şeklinde gelmiştir. Hadisin zahiri, Resulullah *(aleyhissalâtu vesselâm)*'a, lütfu ilahi olarak, bir aylık yürüme mesafesi uzakta bulunan düşmanlarının içine korku atılıp, böylece saldırılarının sırf korku sebebiyle önlendiği ifade edilir. Bu zahire göre bir başkası için bu mesafeden veya daha uzaktaki düşmana karşı korku ile yardım yoktur. Daha yakındaki için olabilir. Ancak *Amr İbnu Şu'ayb* rivayetinde gelen وَنُصِرْتُ بِالرُّعْبِ عَلَى الْعَدُوِّ وَلَوْ كَانَ بَيْنِي وَبَيْنَهُمْ مَسِيرَةُ شَهْرٍ "*Aramızda bir aylık mesafe bile olsa, düşmana karşı korku ile yardıma mazhar oldum*" ibaresi, korku ile yardımın Resulullah *(aleyhissalâtu vesselâm)*'a has olduğunu belirtir.

Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'dan sonra bu husisiyetten ümmeti de istifade edecek midir? Bu husus kesin değil, muhtemeldir.

3- Hadiste yeryüzünün baştan sona mescid kılınması var. Yani her tarafında secde yapılabilir, secde için muayyen bir yer aramak gerekmez. Hadisi, daha önceki milletlerin dünyanın her yerinde ibadet yapamadıklarını ifade eder. Bu madde bazı farklı yorumlara tabi tutulmuştur.

★ *İbnu't-Teymî* der ki: "Bundan murad, "Arz benim için mescid ve temiz kılındı" demektir. Benden öncekiler için sadece mescid kılınmıştı, temiz kılınmamıştı. Zira Hz. İsa yeryüzünde seyahat eder, namaz vakti nerede girerse, orada namazını kılardı." *İbnu't-Teymî*'den önce Dâvudî de böyle demiştir.

★ Bazı alimler de şöyle der: "Öncekilere, temiz olduğu hususunda kesin kanaat hasıl olan yerlerde ibadet etmeleri mübah kılınmıştı. Bu ümmete ise pis olduğu hususunda yakin hasıl ettikleri yerler dışında her yer temiz kılınmıştır."

★ En doğru açıklama *Hattabi*'ye aittir. Der ki: "Resulullah'tan önceki nebilere sadece hususi yerlerde ibadet etmeleri mübah kılınmıştı. Kilise, manastır, havra gibi." *Amr İbnu Şu'ayb*'ın şu rivayeti de bunu te'yid eder: وَكَانَ مَنْ قَبْلِي إِنَّمَا يُصَلُّونَ فِي كَنَائِسِهِمْ "...*Benden önce kiliselerinde namaz kılarlardı.*" Şu halde bu ibare münakaşayı bertaraf edip, yeryüzünün mescid olmasının *Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)*'ın bir hususiyeti olması meselesinde nass'dır. Bu söyleneni teyid eden bir rivayet Bezzar'da gelmiştir: وَلَمْ يَكُنْ مِنَ الْأَنْبِيَاءِ أَحَدٌ يُصَلِّي حَتَّى يَبْلُغَ مِحْرَابَهُ "*Geçmiş peygamberlerden hçbiri mihrabına gelmedikçe namaz kılmazdı.*"

4- Hadisten tahur (temiz) olan bir şeyin bir başkasını da temizleyeceği (mutahhir olacağı) hükmüne varılmıştır. Zira tahurdan murad, tahir (temiz) olsaydı, bununla husuiyet sabit olmazdı. Hadis ise, hususiyeti isbat için beyan edilmiştir. İbnu'l-Münzir ve İbnu'l-Carud, Hz. Enes'ten şu rivayeti kaydederler:

جُعِلَتْ لِي كُلُّ أَرْضٍ طَيِّبَةٍ مَسْجِداً وَطَهُوراً "Bana her temiz (tayyib) yer, mescid ve tahur kılındı." Burada tayyib'in manası tahirdir. Eğer, tahur'un manası tahir olsaydı hasıl'ı tahsil gerekirdi.

Bu hadisle, bazıları teyemmüm de su gibi hadesi gidereceğine istidlal etmiş, "Çünkü ikisi de aynı vasıfta birleşmektedirler" demiştir. Ancak bu istitlal su götürür.

Ayrıca, yeryüzü nevinden her şeyle teyemmüm yapılabileceğine de hükmedilmiştir. Bu husus bir başka hadisle te'kid edilmişthir. وَجُعِلَتْ لِي الأَرْضُ كُلُّهَا وَلأُمَّتِي مَسْجِداً وَطَهُوراً "Arz benim ve ümmetim için her şeyiyle mescid ve tahur kılındı."

5- Hadis, her nerede namaz vakti girerse namaz kılınacağını söyler. Burada, başka hadislerde gelen tasrihatla alimler şöyle derler: "Yeryüzü bana tahur kılındı. Ümmetimden kim namaz vaktine girer, su bulamazsa, toprakla teyemmüm yaparak hadesten temizlenir ve namazını kılar. Su yok diye namazı terketmez." *Ahmed İbnu Hanbel*'in bir rivayetinde فَعِنْدَهُ طَهُورُهُ مَسْجِدُهُ *"(Namaz vaktine girer, su bulamazsa) üzülmesin), yanında suyu da mescidi de mevcuttur."*

6- Hadis ganimetin helal kılınmasını da *Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)*'ın bir hususiyeti olarak ifade eder. Bu hususu açıklayan Hattabî der ki: "Önceki peygamberler iki kısımdı.

1) Bir kısmına cihad etme izni yoktu. Bunlara ganimet yoktu.

2) Bir kısmına cihad etme izni verilmişti. Ancak savaşta ganimet alsalar onu yeme izni yoktu. Bir ateş gelip hepsini yakıyordu. Bazı alimler Helal kılınmasından maksad ganimette dilediği gibi tasarruf etmedir" demiştir. Ancak doğru olanı, önceki görüştür."

Cihad bahsinde ganimet meselesi genişçe açıklandı (1131 numaralı hadis görülsün, 5. cilt sayfa 231).

7- *Resûlullah*'ın bir hususiyeti ona şefaat yetkisinin verilmesidir. Buradaki şefaatten maksad; Kıyamet günü *Mevkıf*'te hesap vermek üzere bekleyen insanların hepsine şâmil olan ve onların bekleme sıkıntısından

rahatlamalarını sağlayacak olan şefaat-i uzmâdır. Bunun vukuunda ülemâ ihtilaf etmemiştir .

Ancak bu şefaat hakkında şu görüşleri ileri sürenler de olmuştur:

★ *Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)*'ın hasâisine giren şefaatten maksad "talebinde reddedilmemesi"dir.

★ Bu şefaat, kalbinde zerre miktar imanı olanların cehennemden çıkması için yapacağı şefaattır. Çünkü, kalbinde fazlaca imanı olanlara, başkalarının şefaati de vaki olacaktır. (Bu görüş, Kadı İyaz'ındır).

★ *İbnu Hacer:* "Bana öyle geliyor ki Kâdı İyaz'ın söylediği ile birinci şıkta zikredilen şefaat kastedilmiştir. Çünkü şefaatla ilgili hadiste her ikisi de mevzubahis edilmektedir" der.

★ *Beyhakî:* "Resulullah'ın hususiyetini teşkil eden şefaatin, küçük ve büyük günahları işleyenlere yapılacak şefaat olması muhtemeldir. Çünkü, küçük günah sahiplerine başkaları da şefaat edecektir. Büyüklere ise sadece Resulullah şefaat edecektir" der.

★ *Kâdı İyaz,* bazılarının: "Bu şefaatten maksad reddedilmeyecek olan şefaattir" dediğini nakleder.

İbnu Abbâs'ın bir rivayetinde, mealen: *"Bana şefaat verildi, fakat ben onu dünyada kullanmayıp, ümmetim için ahirete bıraktım. Bu ahirette Allah'a şirk koşmayanlar lehinde olacaktır"* denir. *Amr İbnu Şu'ayb* hadisinde: *"...bu sizlerle, Allah'ın bir olup başka ilah olmadığına şehadet edenlerin lehine olacaktır"* denmiştir. Bu hadisteki hususi şefaatten muradın, tevhid' den başka salih ameli olmayan kimseleri ateşten çıkaracak olan şefaattir.

Bu hususta ülema, rivayetlerin ihtiva ettiği farklılıklara dayanarak başka görüşler de beyan etmişlerdir.

8- Hadiste بعثتُ الى الأحمرِ والأسودِ *"Ben ahmer (kırmızı) ve esved (siyah) olanlara da gönderildim"* buyurulmaktadır. *Ahmer'le Acemler* yani Arap olmayanların, esved'le de Arapların kastedildiği ifade edilmiştir. Ancak ahmer'le insanlar, esved'le cinlerin kastedilmiş olabileceği de söylenmiştir. Aslında iki mana da doğrudur. Zira Müslim'de gelen bir rivayette وأرسلتُ الى الخلق كافّةً *"Ben bütün mahlukata gönderildim"* buyurulmuştur.

9- *Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)*'ın diğer peygamberlere karşı haiz olduğu üstünlükler meselesine gelince, açıklamamızın bidayetinde temas ettiğimiz üzere Müslim'in *Ebu Hüreyre* (radıyallahu anh)'tan kaydettiği vechinde, iki fazilet daha ilave edilmektedir:

★ *"Bana cevâmi'u'l-kelim verildi"* واعْطِيتُ جَوَامِعَ الكَلِمِ

★ *"Benimle peygamberler mühürlendi"* وَخُتِمَ بِيَ النَّبِيُّونَ

Böylece iki hadiste zikredilen hasletlerin sayısı yediye çıkmaktadır. Müslim'in *Huzeyfe* (radıyallahu anh)'tan kaydettiği bir diğer hadiste -ki müteakiben gelecek- "üç" hasletle üstün kılındığını belirtir. Bunlardan ikisi farklıdır:

★ *"Saflarımız meleklerin safları düzeninde kılındı:* وَجُعِلَتْ صُفُوفُنَا كَصُفُوفِ الْمَلاَئِكَةِ

★ *Bana, Bakara suresinin sonundaki şu iki ayet verildi: Bu ayetler Arş'ın altındaki hazinedendir."*

Böylece "âmener resul" diye bilinen ve aşır olarak da okunan bu âyetlerde zikri geçen:

★ Ümmetinden Allah'ın eski ümmetlerdeki isr'i (ağır yükü) kaldırması ve tahammül edemeyeceği yükten sorumlu tutmaması ile,

★ Ümmetinin hatâen yaptığından ve unutarak yapmadığından affedilmesi kastedilmiş olmaktadır. Bunlarla mezkur haslet dokuza çıkar.

İbnu Hacer, Ahmed İbnu Hanbel ve *Bezzâr*'ın Müsned'leri gibi Kütüb-i Sitte dışındaki bazı kitaplarda Resûlullah'ın hasâis'ini beyan eden rivayetlerle sayıyı onaltıya çıkarır:

★ *"Bana arzın anahtarları verildi"* أُعْطِيتُ مَفَاتِيحَ الأَرْضِ

★ *"Ahmed diye isimlendirildim"* وَسُمِّيتُ أَحْمَدَ

★ *"Ümmetimin en hayırlı ümmet kılındı"* وَجُعِلَتْ أُمَّتِي خَيْرَ الأُمَمِ

★ *"Benim geçmiş ve gelecek günahlarım affedildi"* غُفِرَ لِي مَا تَقَدَّمَ مِنْ ذَنْبِي وَمَا تَأَخَّرَ

★ "Bana kevser verildi" وأُعْطِيتُ الْكَوْثَرَ

★ *"Arkadaşınız Kıyamet günü Livâu'l-hamd'in sahibidir"* إِنَّ صَاحِبَكُمْ لَصَاحِبُ لِوَاءِ الْحَمْدِ يَوْمَ الْقِيَامَةِ

★ *"Şeytanım kâfirdi, Allah ona karşı bana yardımcı oldu da müslüman oldu"* كَانَ شَيْطَانِي كَافِرًا فَأَعَانَنِي اللّٰهُ فَاسْلَمَ

İbnu Hacer, tahkiki derinleştirenlerin, bu hasletlerin sayısını artıracağını belirttikten sonra *Ebu Sa'id en-Neysâburî*'nin Şerefu'l-Mustafa adlı kitabında Peygamberimiz *(aleyhissalâtu vesselâm)*'ın, diğer peygamberlere imtiyaz teşkil eden hasetletlerinin altmışa çıktığını söylediğini belirtir.

Şu halde, hadislerde gelen bu çeşit rakamlar kesin bir miktara değil, öğrenmeyi kolaylaştırmak için parça parça tebliğe delalet etmektedir. Hadislerde çeşitli vesilelerle bu gruplamalara rastlanır; bazan büyük günahlarla ilgili olarak, bazan Allah'ın sevmediği hasletler olarak vs. farklı rivayetlerde farklı rakamlar ve farklı meseleler zikredilir. Bu çeşit ifadeler arasında tearuz aramak gerekmez. Mevzuun derinliğine, şumûlünün genişliğine, müfredatının çokluğuna bir delil olur.

9- HADİSTEN ÇIKARILAN BAZI FEVÂİD:

Zikrettiklerimizden ayrı olarak şu hususlar da dikkat çekmektedir:

★ Allah'ın nimetlerini saymak meşrudur.

★ Sorudan önce ilim beyan edilmiştir.

★ Arzda asıl olan temizliktir.

★ Namazın sıhhati, bu maksadla yapılmış mescidlerde kılınmasına bağlı değildir. Nitekim لاَ صَلاَةَ لِجَارِ الْمَسْجِدِ إلاَّ فِي الْمَسْجِدِ *"Caminin komşusunun namazı camide olursa muteberdir"* hadisi zayıftır. Sahîh olduğu kabul edilse cemaate teşvikte mübalağa üslubunun ihtiyarı olarak te'vili gerekir.

★ *Serahsî*, el-Mebsut'ta bu hadisle istidlal ederek insanın kerîm (değerli) bir varlık olduğuna dikkat çekmiştir. "Çünkü der insan su ve topraktan yaratıldı. Her ikisinin de temizliği (nasslarla) sabittir. Öyleyse bu durumda, insanın (aslının temizliği ve dolayısıyla) kerâmeti beyan edilmiş olmaktadır."

Bu hadisle ilgili açıklamalara M. Fethullah Gülen Hocaefendi' nin Sonsuz Nur adlı eserindeki ele aldığı mütalaalarla son veriyoruz:

Allah'ın küllî ma'nâda herkese, hususî ma'nâda da her ümmet ve her nebîye ayrı bir lütfu, ayrı bir ihsânı olmuştur: Hz. Âdem ve evlâdına safvet ve esmâya mazhariyet; Hz. Nuh'a, mücadele, kararlılık ve azîmet; *Hz. İbrâhîm*'e, pek çok nebîye baba olma mazhariyeti, tevhid aşkı ve hillet; Hz. Musâ'ya, tâlim, terbiye, içtimâî ilimler ve içtimâiyyâtta dirâyet; Hz. İsâ'ya, beşerî münasebetlerde yumuşaklık, sabr u tahammül, müsamaha, şefkat ve muhabbet; zaman ve mekânın efendisi *Hz. Muhammed* (sav) ve O'nun ümmetine ise, enbiyâ-i sâlifeye lütfedilen hususlara ilave olarak

irâde, hikmet, muvazene, te'lîf, terkip gibi mükemmellik ve cihanşümûl olmanın özellikleri bahşedilmiştir. Bu itibarla, İslâm dininin, diğerlerine nisbeten daha külfetli, daha mes'ûliyetli olmasına karşılık, daha latîf, daha yüksek, daha bereketli ve daha beşerî olduğu söylenebilir. Bu da O'nun cihanşümûl husûsiyetlerinden biri sayılır.

Yukarıda zikredilen hadîs-i şerif ise, İslâm Peygamberi ve O'nun âlem-şümûl mesajını, daha çarpıcı, daha rengin bir üslûpla ele alır ve gözlerimizin önüne serer.

Bu âlemşümûl dîn ve âlemşümûl da'vânın şerefli mübelliği ve ilk temsilcileri, bu cihanşümûl sistemi dünyanın dört bir yanına taşırken, vazifelerinin şuurunda ve mes'ûliyetlerini de müdrik bulunuyorlardı. Topyekûn dünyayı teshir için cepheden cepheye koşuyor, Allah yolunda cihâd ediyor, öldürüyor, ölüyor; cennete girmeye ve Cemâlullâhı görmeye liyâkatlarını ortaya koyuyorlardı.. gönül verdikleri da'vâ uğrunda hayatı istihkâr ediyor; en az başkalarının yaşama arzusu kadar, Allah'a mülâkî olma iştiyâkıyla yanıp-tutuşuyor ve yeryüzü hilâfetini gerçekleştirmeye çalışıyorlardı ki, hayatlarını böyle ötelerle irtibatlı bir yörüngede sürdürenlerle savaşmaya kimsenin gücü yetmezdi. Yanılarak bilmeyerek kendilerini böyle muhataralı bir yola atma bahtsızlığına düçar olanlar da, mesâfeleri aşan bir korku ile tir tir titrer ve daha yolun başında felç olur giderlerdi. Hele bir de îman cephesinin Allah'ı ta'zimi dönüp mü'minlerde bir mehâbet hâlini almışsa... Hakîkî îmânı elde edenler için: نصرت بالرعب مسيرة شهر "ne müthiş bir silâh, ne müstahkem bir kale..."

Arzın, bu dinin müntesiplerine bir mescid hâline gelmesi, isteyen her müslümanın istediği yerde, mâbede, namazgâha ihtiyaç duymadan ibadetini edâ edebilmesi, İslâm dininin cihanşümûl olmasının bir buudu; kıyamete kadar devam edecek olan cihad vazifesinin, hiçbir şeye takılmadan devam ettirilebilmesi için ganîmetin meşrû kılınması ayrı bir buudu.. ötede "şefaat-ı uzmâ" ünvanıyla, belli ölçüde herkesin elinden tutularak belli bir selâmet seviyesine ulaştırılması da ayrı bir buudu.. ve her peygamberin kendi kavmine husûsî elçiliğine mukâbil, O'nun bütün insanlara gönderil-mesi de, bu işin sarahat buudu...

Ayrıca, herhangi bir tekellüfe girmeden şu hususları istinbât etmek de mümkündür:

a- Peygamberlik ve onunla gelen mesaj, öyle İlâhî bir mevhîbedir ki, kat'iyen cehd ü gayretle elde edilemez.

b- Bu beş hususiyet tamamen mazhariyet-i Muhammediye olup, başka hiçbir nebî ve mürsele verilmemiştir.

c- Belli bir mesâfeden düşmanların kalbine korku salma, peygamberâne bir hâlin tezâhürüdür ve ancak o kuşakta yaşayanlara İlâhî bir armağandır.

d- İbadetin, mâbedlere ve din adamlarına bağlı olmayışı ise[47] bu dînin cihanşümûl bir buudunu teşkil ettiği gibi, her yerde, her zaman Halık-mahlûk alâkasıyla, ma'budla münasebete geçme kolaylığını da ifade etmektedir. Burada İslâm mesajıyla gelen ve kaydedilmesi yararlı bulunan bir diğer husus da, su gibi toprağın da temizleyiciliği keyfiyetidir. Bilmem ayrıca, İslâm'da yıkanmanın önemi, suyun temizleyicilik ve hayatiyeti, toprağın istihâle ettiriciliği üzerinde durmamıza gerek var mı..?

e- Ganimetin zâtında haram olmadığı, o mevzûdaki yasağın zamanla alâkalı bir imtihan olduğu, Efendimiz döneminde ise, yasağa esas teşkil edecek hususların aşıldığı veya ortadan kalktığı, husûsiyle de, ganimetin en önemli ve birinci kaynağı olan cihad, "اَلْجِهَادُ مَاضٍ اِلَى يَوْمِ الْقِيَامَة "[48] fehvasınca, kıyamete kadar devam edecek bir amel olduğu için, ganimet, bu işe kendini adamış olanlara hem bir medâr-ı maîşet, hem müşevvik bir prim hem de düşman cephesini mâli yönden sarsma, zayıf düşürme, toparlanmalarına fırsat vermeme bakımından fevkalâde önemlidir.. ve önemli olduğu için de, vacip olmasa bile, mübah kılınmıştır ve aynı zamanda, i'lâ-yı kelimetullahda önemli bir esas olan ihlâsa da mâni değildir.

f– Şefaatin hak olduğu.. Allah'ın izniyle herkesin şefaat edebileceği.. ancak, şümûlü, ihâtası ve keyfiyeti itibariyle bir ölçüde herkesi alâkadar eden şefaat-ı uzmânın (âhiretteki büyük şefaat) sadece O'na lütfedildiği de yine hususiyet-i Ahmediye'den biri.. tabiî bizim için de iftihâr ve sürûr vesilesi...

g- Önceki peygamberlerin dar dairede, kavim ve kabîlelerine, Peygamberler Sultanı'nın ise, topyekûn insanlığa hatta bütün varlığa elçi olarak gönderilmesi, dolayısıyla da değişik cemaat ve kabîlelere gönderilen peygamberlerin elçiliklerinin, o cemaat ve kabîlelerin devamıyla kayıtlı olmasına karşılık, bütün varlığı alâkadar eden bu büyük risâletin dünya durdukça sürüp gideceğine işaret buyurulmaktadır.[49]

4350 ٤ - وَعَنْ حُذَيْفَةَ رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُ قَالَ: [قَالَ رَسُولُ اللّٰهِ ﷺ: فُضِّلْنَا عَلَى النَّاسِ

47- Hadis-i Şerifle ibadetin mabedlere,dolayısıyla din adamlarına bağlı olmayışı anlatılmak-tadır.

48- Mecmeu'z-Zevâid, 1/106

(49) M. Fethullah Gülen, Sonsuz Nur, 1/283-285.

بثلاث: جعلت صفوفنا كصفوف الملائكة، وجعلت لنا الأرض كلها مسجداً، وجعلت تربتها لنا طهوراً إذا لم نجد الماء]. أخرجه مسلم.

4. (4350)- *Hz. Huzeyfe* (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlulah *(aleyhissalâtu vesselâm)* buyurdular ki: *"İnsanlara karşı üç şeyle faziletli (üstün) kılındık:*

★ *Saflarımız meleklerin safları düzeninde kılındı.*

★ *Arzın tamamı bize mescid kılındı.*

★ *Toprak bize, su bulamadığımız zaman, tahûr (temiz ve temizleyici) kılındı."* [Müslim, Mesâcid 4, (522).]

4351 ٥- وعن أبي هريرة رضي الله عنه قال: [قال رسول الله ﷺ: ما من نبي من الأنبياء إلا أعطي من الآيات ما مثله آمن عليه البشر، وإنما كان الذى أوتيته وحياً أوحاه الله تعالى إلي، فأرجو أن أكون أكثرهم تابعاً يوم القيامة]. أخرجه الشيخان.

5. (4351)- *Ebu Hureyre* (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah *(aleyhissalâtu vesselâm)* buyurdular ki:

"Her peygambere mutlaka insanların inanmakta olageldikleri şeyler cinsinden bir mucize verilmiştir. Ama bana verilen (mucize) ise vahiydir ve bunu bana Allah vahyetmiştir. Bu sebeple Kıyamet günü, diğer peygamberlere nazaran etbâı en çok olan peygamberin ben olacağımı ümid ediyorum." [Buharî, Fezâilu'l-Kur'ân 1, İ'tisâm 1; Müslim, İman 239, (152).]

AÇIKLAMA:

1- *Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)*, bu hadislerinde de, diğer peygamberlere nasib olmayan bir hususiyetinden bahsetmektedir: Kur'ân'ın gelmiş olması. Aslında Aleyhissalâtu vesselâm başka mucizelere de mazhardır. Sanki onlar yokmuş gibi bir üslubla sadece Kur'ân-ı Kerîm'i medar-ı bahs etmesi, Kur'ân-ı Kerîm'in diğer mucizelerin hepsinin fevkinde yer tutmasından, onlarla kıyaslanamayacak kadar büyük bir ehemmiyet taşımasından ileri gelir. Bu noktada ilk akla gelen şudur: *Resûlullah*'ın mazhar olduğu diğer mucizelerin her biri cereyan ettiği anda ve müşahede eden insanlar için fiilî bir vak'adır. Meselâ bizler onlara da inanırız. Ama, kâfirler onlara efsâne diyebilirler. Halbuki Kur'ân-ı Kerîm her günün mucizesidir ve Kıyamete kadar mucize olarak kalmaya devam

edecektir. Kur'ân-ı Kerîm'in: **"Eğer kulumuz Muhammed'e indirdiğimiz Kur'ân'ın hak olduğunda şüpheniz varsa, haydi bir mislini getirin, cinler ve insanlar toplanıp birbirine yardımcı da olsalar bunu yapamazlar!"** meâlindeki meydan okuyuşları hâlâ cevapsız kalmış, kimse bir benzerini yapamamıştır. Öyleyse, onun üzerindeki i'caz mühürü bütün haşmetiyle parıldamaktadır.

2- Hadisi açıklarken şarihler umumiyetle şu mânaya yer verirler: "Kendisiyle tahaddîde (meydan okumada) bulunduğum mucizem, bana gelmiş olan vahiydir, yani Kur'ân'dır. Çünkü O, çok açık bir i'caza (insanları aciz bırakan üstünlüğe) sahiptir. Hadisten murad başka mucizesi olmadığını söylemek değildir. Keza kendinden önceki peygamberlere gelen çeşitten mucize gelmediğini söylemek de kastedilmemiştir. Bilakis murâd, başkalarına benzeri verilmeyen, kendisine mahsus olarak verilen "en büyük mucize"dir. Çünkü her bir peygambere, kendine mahsus olmak üzere aynıyla bir başkasına verilmeyen mucize verilmiştir, o da kavmine bu mucize ile meydan okumuştur.

Her bir peygamberin mucizesi, hitab ettiği kavmin haline uygun olarak geliyordu. Nitekim *Firavun* kavminde sihir çok yaygındı. Hz. Musa aleyhisselâm mucize olarak, sihirbazların yaptıklarına benzer şekilde bir âsa getirdi. Ancak sihirbazların yaptığı numaraların hepsini yuttu. Bu mucize bir başka peygambere verilmemiştir. Keza Hz. İsa'nın ölüleri diriltmesi, tedavi edilemeyen dilsizleri, abrasları tedavi etmesi de böyledir. Çünkü, o devirde tabibler, hekimler fazlaca zuhur etmiş idiler. Hz. İsa da onların hâzık oldukları iş nev'inden, onların yapamayacakları bir şey getirmiştir. İşte bu prensip gereği, *Resûlullah,* içlerinden çıktığı Araplar arasında belâgat fevkalâde ileri bir seviyede olduğu için onlara Kur'ân'la geldi ve bir sûresinin mislini getirmeye çağırdı, ama onlar buna muktedir olamadılar."

3- Sadedinde olduğumuz hadiste kastedilen murâd hususunda münferid görüşler de ileri sürülmüştür. Şöyle ki:

★ "Kur'ân-ı Kerîm'in diğer mucizelerin hilafına ne suretçe, ne de hakikatce misli yoktur. Halbuki diğer mucizeler, benzerleri olmaktan hâlî değildir" denmiştir.

★ "Her peygambere, sûreten veya hakîkaten misli kendinden öncekilere verilmiş olan mucizeler gelmiştir. Halbuki Kur'ân'ın misli daha önce hiçbir peygambere verilmiş değildir. Bu sebeple Aleyhissalatu vesselâm, sözüne: *"Kıyamet günü etbâı en çok olan peygamberin ben olacağımı ümid ediyorum"* temennisini ilave etmiştir' denmiştir.

★ "Ona verilen Kur'ân'a başkalarına verilenin hilâfına hayal ârız olmaz. O, mu'ciz bir kelamdı, hiç kimse ona benzeyeceği tahayyül edilebilecek bir şey getiremez. Çünkü öbür peygamberlerin mucizelerinde sihirbazların benzerini tahayyül ettirebileceği şeyler de vardır. Bu sebeple sihirle mucize arasını ayırmak isteyenin, aklını çalıştırması gerekir. Halbuki akıl bu işi yaparken hataya düşebilir. Bazan aklî muhakeme yapan kimse hataya düşerek sihirle mucizeyi eşit görebilir" denmiştir.

★ "Bütün diğer peygamberlerin mucizeleri, onların asırlarının inkırâz bulmasıyla son bulmuştur. Mucizelerini sadece hazır olanlar görmüştür. Halbuki Kur'ân-ı Kerîm'in mucizesi Kıyamete kadar bâkidir. Üslûbuyla, belâgatıyla, gaybten haberleriyle harikulâdedir. Hiçbir asır geçmez ki, onun olacak diye haber verdiklerinden biri zuhûr etmesin. Bu hal onun davasının sahîh olduğuna delildir" denmiştir.

★ "Geçmiş mucizeler hep hissî, yani beş duyu organı ile algılanacak çeşitten idi, gözle görülebiliyordu: *Hz. Sâlih*'in devesi, *Hz. Musa*'nın âsası gibi. Kur'ân-ı Kerîm'in mucizesi ise basîretle müşahede edilebilmektedir. Bu sebeple ona tabi olanların sayısı daha çoktur. Zira baştaki gözle müşahede edenler, müşâhede edilen şeyin inkirazıyla son bulur. Ama mucizeyi akıl gözüyle müşâhede edenler bâkidir. İlk müşâhitlerden sonra gelenler de müşâhede etmeye devam ederler" denmiştir.

İbnu Hacer der ki: "Bu sözlerin hepsini bir kelamda toplamak mümkündür. Çünkü bunların hepsi öz itibariyle birbirinin aynıdır." Şarihimiz devamla, hadisin sonundaki *"Ümid ederim, Kıyamet günü bana tâbi olanlar, hepsinin tâbilerinden çok olacak"* cümlesini, Resûlullah'ın, sözünün başında zikrettiği müstemir Kur'ân mucizesinin bir sonucu olarak ilave ettiğine dikkat çeker. "Çünkü der, Kur'ân faidelerinin çokluğu, dâvet, hüccet ve olacağı ihbar gibi mühim hususları içine almakla, sağladığı menfaatlerin umûmiliği, keza hazır olanlara, gâib olanlara, bulunanlara, bulunacak olanlara umûmî faydalılığı sebebiyle (Kur'ân'dan istifade edeceklerin çok olacağını tahmin ederek) böyle bir ümitte bulunması pek muvafık düşmüştür. Gerçekten bu ümid tahakkuk etmiştir. Zira Aleyhissalâtu vesselâm, kendine tabi olanları en çok olan peygamberdir."

Bazı âlimler Kur'ân-ı Kerîm'in i'cazını dört noktada hülâsa ederler:

1) *Te'lifindeki güzellik,* yani kelimelerin i'caz ve belâgat içerisinde kaynaşması.

2) *Siyâk şekli ve üslûbu.* Bu yönüyle, Arapların nazım ve nesirde belâgatıyla meşhur ediblerinin üslubuna muhalefet eder. Öyle ki, onların

akılları da Kur'ân karşısında hayrete düştüler ve hayran kaldılar. Bir benzerini yapmaya onları zorlayan pek çok sebebe rağmen bir benzerini getiremediler.

3) Geçmiş ümmetlerin ahvali ve ehl-i kitaptan pek nadir kimselerin ancak bilebildiği eski şeriatler üzerine olan beyanlar.

4) Vukûa gelecek hâdiselerden ihbârı. Bunların bir kısmı Resûlullah *(aleyhissalâtu vesselâm)* zamanında, bir kısmı da daha sonraki asırlarda meydana gelmiştir.

Bu dört şey dışında, başka hususlarda da inkârcıları aciz bırakan âyetler vârid olmuştur. Buna rağmen, *Resûlullah*'ı tekzibe onları mecbur kılan pek çok sebepler vardı. Mesela yahudileri, ölümü temenni etmeye davet etmesi, Kur'ân'ı dinleyenin ürpermesi, okuyanın tekrardan usanmaması, dinleyenleri bıktırmak şöyle dursun, her tekrarda terâvet ve lezzetinin daha da artması, Kıyamete kadar korunması, çeşitli ilim ve marifetleri cem etmesi, insanları şaşırtan yönlerinin bitmeyişi, faydalarının tükenmeyişi.

4- KUR'ÂN'IN İNKÂRCILARINA CEVAP:

Aşağıya, sadedinde olduğumuz hadisi şerh ederken Müslim şârihi merhum ve mağfur *Ahmet Davudoğlu* hocanın Kur'ân-ı Kerîm'in faziletini inkâr eden nâdanlara cevabî mahiyetteki nefis bir açıklamasını aynen kaydediyorum:

"Maalesef bugün bazı dinsizler her fırsatta Kur'ân-ı Azîmüşşân'a dil uzatmakta, onun hâşâ bir Arap düzmesi oluğunu iddia edecek kadar ileri gitmektedirler.

Bunların içinde: "Kur'ân'dan ne olacak? O'nu ben de yazarım" diyen yiğitler bulunduğunu da işitiyoruz. Omuzlarının üzerinde kafa değil mankafa dolu birer susak taşıdıklarının bile farkına varamayan bu gafillerle ilmî münakaşaya girişmek abesle iştigal olur. Böylelere verilecek en kestirme cevabı biz yine Aziz Kitabımız Kur'ân-ı Kerîm'de buluyoruz: فأتوا بقرآن مثله... *"Haydi (yiğitler), siz de şu Kur'ân gibi bir Kur'ân getiriverin!.."*

Kur'ân'a nazîre yazacaklar çoktur; fakat ondört asırdır yazan yoktur. Neredesiniz be koç yiğitler!.. Tam 14 asırdır meydan sizin! O kadar kolay bir şeyi hâlâ hazırlayamadınız mı?.. Bütün Kur'ân'a nazîre yazmak sizi terletecekse, ondan vazgeçtik; hiç olmazsa فأتوا بعشر سور من مثله *"Kurân sûreleri gibi on sûre getirin!.."* bu da kâfi... Niye susuyorsunuz; onu da mı

yapamayacaksınız? Üzülmeyin canım! فأتوا بسورة من مثله hiç olmazsa Kevser sûresi kadar, yani üç âyetten ibaret *"Kur'an sûresi gibi bir sûre getirin!.."* Ondört asırdır vaadlerinizi bekliyoruz. Artık bu kadarcığını da yapamazsanız yazıklar olsun size! Yiğitliği de batırdınız, insanlığı da... Bizim bildiğimiz; yiğit verdiği sözün üzerine can veren adamdır. Ya dediğini yapar; ya ölür. Siz hâlâ utanmadan yaşıyor, sıkılmadan insan arasına çıkıyorsunuz. Eyvahlar olsun size!..

Şimdi adam akıllı rezil oldunuz ya, biraz beni dinleyin! Siz bu kara sevdadan vazgeçin! Zira imkânı yok yapamazsınız. Güneşe tükürmeye kalkışan yakalarını kirletmekte kalır derler. Değil sizin gibi ismini bile kekelemeden söyleyemeyenler, fesâhat ve belâgat ile dünyaya ün salmış nice koç yiğitler ortaya çıkmış; fakat Kur'ân-ı Kerîm'in icâzı karşısında hiçbir şey yapamamış; yabancı köpekler gibi kuyruklarını kısarak kemâl-i rezâletle ortadan çekilmişlerdir. Peygamberlik iddiasında bulunan yalancı Müseyleme'yi bu bâbda misâl göstermek kâfidir. Marifetlerini tarihten öğrenebilirsiniz!...

Ey Muannidler! Bilmiş olun ki Kur'ân-ı Kerîm'i değiştirmek veya ortadan kaldırmak şöyle dursun, O'nun bir harekesine bile dokunamayacaksınız. Neden biliyor musunuz? Çünkü O'nu muhafaza eden bizzat Allah'tır. Teâlâ Hazretleri sair semavî kitapların muhafazasını o kitaplarla amel edenlere tevdi etmişti. Bugün bu kitapların hali meydandadır. Kur'ân-ı Azimüşşan'ı ise bizzat kendisinin muhafaza edeceğini bundan ondört asır önce: انا نحن نزلنا الذكر وانا له لحافظون **"Hiç şüphe yok ki o Kur'ân'ı biz indirdik biz!.. Hem hiç şüphe yok ki biz onu mutlaka muhafaza edeceğiz"** (Hicr 9) buyurarak cihana ilân etmiştir. Şurası calib-i dikkattir ki âyeti kerimede sekiz-on tane te'kid biraraya gelmiştir. Şöyle ki:

1) Bu âyet, ismi üstünde te'kid edatı olan "inne" ile başlamıştır.

2) "İnne"nin ismi cem'i mütekellim zamiri olup Allah'a raci'dir. Bu zamirin cemi' oması ta'zim ve te'kid ifade eder.

3) "Nahnu" zamiri "inne"deki zamirin te'kididir. Yahut müptedadır. Her iki halde de te'kid bildirir.

4) "Nezzelnâ" fiilinin faili de tazim için cem'i' sigası ile gelmiştir.

5) Cümle, isim cümlesidir. "Vav" ile yukarıya atfedilen ikinci cümlede hal yöne böyledir yani.

6) "İnne" tahkik ve te'kid edatıdır.

7) "Na" cemi' mütekellim zamiridir.

8) *"Lehu"* câr ve mecrur olup kasır ve hasır için müteallakından önce zikredilmiştir.

9) "Lehâfizûn"un başındaki lâm, te'kid ifade eden lâm'ı haliyyedir.

10) Cümle isim cümlesidir.

Görülüyor ki, bu âyet-i kerimede tam on tane te'kid vardır. Acaba bunun hikmeti nedir? Hikmetini anlamak için bir nebzecik Maâni ilmine müracaat edelim. O ilim diyor ki: Kendisine söz anlatlan kimse, ya hal-i zihindir, yani söylenilen şeyi yeni işitir. Yahut biraz bilir de tereddüt halindedir. Fakat hakikati öğrenmek ister; yahut da bilir de inkâr eder. İşte hâl-i zihin bulunan kimseye o söz hiç te'kidsiz anlatılır. Mütereddit bulunana te'kidli söylemek iyi olur; inkâr edene ise inkârının derecesine göre bir, iki veya daha fazla te'kid vasıtaları kullanılarak ifade etmek vaciptir. İlm-i Maâini'nin bize lazım olan izahatı burada bitti.

Şimdi düşünelim: Kur'ân-ı Kerim'e dil uzatmak cür'etkarlığında bulunan küstahlar, şüphesiz ki onu inkâr edenlerdir. Âyet zaten onlara cevap olarark nazil olmuştur. Arapçada te'kid vasıtaları çoktur. Bunlardan biri de sözü tekrarlamaktır. Âyetteki bu on te'kidi bir an için sözün tekrarı farzedersek, mütecavizlere Teâlâ Hazretleri bir şeyi tam on defa tekrarlayarak yani on defa onu ben indirdim ben muhfâza edeceğim buyurarak te'kid etmiş olur ki, bu iş, söz anlayan bir insan için kafasına odunla vurmaktan daha müessirdir. Üstelik te'kid münkire karşı yapıldığı cihetle on te'kid ona on defa kâfir demeyi de tazammum eder. Demek oluyor ki, Kur'ân-ı Kerîm'e dil uzatan hainler en azından on kat katmerli kâfirdirler. Bu mâna âyetten kinaye yolu ile çıkarılır.

Âyet-i kerîme iki tarafı da keskin bir kılıç gibi iki şey'e delildir. Yani hem Kur'ân'a dokunmak isteyenlerin dillerini kesmekte, hem de belâgata örnek olmaktadır.

Bu babta son sözüm şudur: Kuş beyni kadarcık bir beyne sahip olanlar bile düşünürlerse anlarlar ki, ondört asırdan beri bunca düşmandan bir tanesinin, Kur'ân-ı Kerîm'in bir âyetine dahi nazîre getirememesi, O'nun mucize olduğuna en büyük delildir."

4352 ٦– وعنهُ رَضِيَ اللهُ عنه أن رسُولَ اللهِ ﷺ قالَ: [بُعِثْتُ مِنْ خيرِ قرونِ بنِي آدم قرناً فقرناً، حتّى كُنتُ مِنَ القرنِ الّذي كُنتُ منه]. أخرجه البخاري.

6. (4352)- Yine *Ebu Hureyre* (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah *(aleyhissalâtu vesselâm)* buyurdular ki: *"Ademoğlu nesillerinin en temi-*

zinden süzüle süzüle gelerek bulunduğum nesilde ortaya çıktım." [Buharî, Menâkıb 23.]

AÇIKLAMA:

Karn kelimesi, bir asırda yaşayan insanlar cemaatine denir. Dilimizde bu mânaya en yakın kelime nesildir. Bizim nesil deyince, kısmen bizimle beraber aynı zamanda yaşayan insanlar kastedilir. Âlimler karn ile ortalama yüz yılı kastetmişlerdir. Yetmiş yıl ve daha başka müddetlere de karn denildiği olmuştur. *İbnu Hacer*'in kaydettiğine göre karn'la kastedilen müddet hakkında "on" ile "yüzyirmi" yıl arasında değişen ihtilaflar olmuştur. Bu ihtilafı "karn, tamamen helak olup hiçbir ferdinin kalmadığı bir topluluktur" diyerek cem etmeye çalışan da olmuştur. Ancak çoğunlukla karn deyince yüz yıllık müddetin kastedildiği kabul edilmiştir.

Yapılan açıklamadan anlaşılacağı üzere karn, sadece zaman dilimi ifade etmez, o dilim içerisinde yaşamış bulunan insanları da ifade eder. Bu sebeple İbnu Hacer, "Birbirine yakın bir zamada belli ve muayyen bir işe iştirak etmiş kimseler" diye tarif ettikten sonra, "Bir din veya mezhep veya amel etrafında bir reis veya peygamber tarafından onlar zamanında toplanmış bulunan kimseler cemaati" diye tarif edildiğini de belirtir. Bu görüşe göre karn, belli bir vasıfla muttasıf olan, aralarında müşterek bir gaye ve yön bulunan insanların cemaatine denmiş olmalıdır. İbnu'l-Arabî, karn kelimesini akran kelimesinden geldiğini, dolayısıyla yaşıt insanlar neslini ifade ettiğini, bunun da 20-70 yıl arası bir müddet olduğunu, her devirde insanların ortalama ömrünün bu olması sebebiyle, en makul açıklamanın böyle demek olacağını söyler.

Sadedinde olduğumuz hadis, *Resûlullah*'ın Hz. Adem'den beri her seferinde zinadan uzak, nezih evlenmelerle teselsül edip, en sonunda bütün Araplarca sayılan ve sevilen Kureyş ve onlar içerisinde en ziyade itibar gören Benî Hâşimoğullarından geldiğini ifade etmektedir. Hadiste geçen قرنا فقرنا ibaresini değerlendiren âlimler, fe edatının fazilette tertibe delalet ettiğini, dolayısıyla Resûlullah'ın mensup olduğu neseb zincirinin, *(aleyhissalâtu vesselâm)*'ın doğumuna yaklaştıkça faziletinin arttığının ifade edildiğini söylerler. Nitekim Resûlullah'ın nesebi Hz. İbrahim'e kadar çıkmaktadır.

İbnu Sa'd'ın kaydettiği bir rivayette, Hişâm İbnu Muhammet İbnu's-*Sâib el-Kelbî* babasından şunu nakleder: "Resûlullah *(aleyhissalâtu vesselâm)*'ın beş yüz kadar büyükannesini yazdım, bunlar arasında hiçbirinde sifâh (zina) ve diğer câhiliye pisliklerinden birine rastlamadım."

4353 ٧- وَعَنْهُ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ قَالَ: [قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ: مَثَلِي وَمَثَلُ الأَنْبِيَاءِ قَبْلِي كَمَثَلِ رَجُلٍ بَنَى بَيْتاً فَأَحْسَنَهُ وَأَجْمَلَهُ إِلاَّ مَوْضِعَ لَبِنَةٍ مِنْ زَاوِيَةٍ مِنْ زَوَايَاهُ فَجَعَلَ النَّاسُ يَطُوفُونَ بِهِ وَيَعْجَبُونَ لَهُ وَيَقُولُونَ: هَلاَّ وُضِعَتْ هٰذِهِ اللَّبِنَةُ؟ فَأَنَا تِلْكَ اللَّبِنَةُ وَأَنَا خَاتَمُ النَّبِيِّينَ]. أخرجه الشيخان.

7. (4353)- Yine *Hz. Ebu Hüreyre* (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah *(aleyhissalâtu vesselâm)* buyurdular ki:

"Benimle benden önceki diğer peygamberlerin misâli, şu adamın misali gibidir: Adam mükemmel ve güzel bir ev yapmıştır, sadece köşelerinin birinde bir kerpiç yeri boş kalmıştır. Halk evi hayran hayran dolaşmaya başlar ve (o eksikliği görüp): "Bu eksik kerpiç konulmayacak mı?" der. İşte ben bu kerpiçim ben peygamberlerin sonuncusuyum." [Buharî, Menâkıb 18; Müslim, Fedâil 21, (2286).]

AÇIKLAMA:

1- Hadiste, geçmiş peygamberler ve insanları irşad etmek üzere getirdikleri şeriatler, temelleri atılıp, üzerine duvarların örülmüş, tamamlanmak üzere tek kerpici eksik kalmış, mükemmel güzel bir binaya benzetilmektedir. İşte bu risalet binasını tamamlayacak sonuncu tuğla *Hz. Muhammed (aleyhissalâtu vesselâm)* olmuştur.

2- Hadisten şu hükümler çıkmaktadır:

★ Meselelerin anlaşılmasını kolaylaştırmak için teşbihler yaparak temsiller getirmek câizdir.

★ *Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)*'ın, diğer peygamberler üzerine fazileti vardır.

★ *Resûlullah* son peygamberdi ve O'nunla şeriatler kemâle ermiştir. Her peygamberin şeriati kendine nisbetle kâmildir, ancak şeriat-ı Muhammediye'ye nisbetle eskiler eksik olmaktadır.

4354 ٨- وَعَنْ أَنَسٍ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ قَالَ: [قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ: آتِى بَابَ الْجَنَّةِ يَوْمَ الْقِيَامَةِ فَأَسْتَفْتِحُ. فَيَقُولُ الْخَازِنُ: مَنْ أَنْتَ؟ فَأَقُولُ: مُحَمَّدٌ. فَيَقُولُ: بِكَ أُمِرْتُ أَنْ لاَ أَفْتَحَ لأَحَدٍ قَبْلَكَ]. أخرجه مسلم.

8. (4354)- *Hz. Enes* (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah *(aleyhissalâtu vesselâm)* buyurdular ki:

"Ben kıyamet günü cennetin kapısına gelip açılmasını isterim. Hâzin (kapıcı melek): "Sen kimsin?" diye seslenir. Ben:

"Muhammed'im!" derim. Bunun üzerine

"Sana açıyorum. Senden önce kimseye açmamakla emrolundum!" diyecek!" [Müslim, İman 333, (197).]

4355 ٩- وعن ابن مسعود رضي الله عنه قال: [صلّى النّبيّ ﷺ العشاء. ثمّ انصرف فأخذ بيدي حتّى خرج الى بطحاء مكّة فأجلسني وخطّ عليّ خطّاً، وقال: لا تبرحنّ من خطّك. فإنّه سينتهي إليك رجال فلا تكلّمهم. فإنّهم لن يكلّموك ثمّ مضى حيث أراد فبينا أنا جالس في خطّي إذ أتاني رجال كأنّهم الزّطّ أشعارهم توارى أجسامهم، لا أرى عورة ولا أرى قشراً وينتهون إليّ لا يجاوزون الخطّ ثمّ يصدرون إلى رسول الله ﷺ. حتّى إذا كان من آخر اللّيل جاءني رسول الله ﷺ وأنا جالس فدخل عليّ خطّي فتوسّد فخذي فرقد، وكان إذا رقد نفخ. فبينا أنا قاعد وهو متوسّد فخذي. إذ أتى رجال عليهم ثياب بيض، الله أعلم ما بهم من الجمال، فانتهوا إليّ، فجلس طائفة منهم عند رأسه وطائفة عند رجليه ثمّ قالوا بينهم ما رأينا عبداً قطّ أوتي مثل ما أوتي هذا النّبيّ إنّ عينيه تنامان وقلبه يقظان اضربوا له مثلاً. مثل مشيّد بنى قصراً ثمّ جعل مائدة، ودعا النّاس إلى طعامه وشرابه، فمن أجابه أكل من طعامه، وشرب من شرابه، ومن لم يجبه عاقبه. قال: ثمّ ارتفعوا واستيقن ﷺ فقال: سمعت ما قال هؤلاء، وهل تدري من هم؟ قلت: الله ورسوله أعلم. قال: هم الملآئكة. قال: فتدري ما المثل الّذي ضربوه؟ قلت الله ورسوله اعلم. قال: الرّحمن بنى الجنّة، ودعا عباده إليها. فمن أجابه دخل الجنّة، ومن لم يجبه عاقبه]. أخرجه الترمذي وصححه.

والمراد «بالقشر» الثّياب. أي لا أرى عورة منكشفة منهم، ولا أرى عليهم ثياباً تغطّى عوراتهم.

9. (4355)- *İbnu Mes'ud* (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah *(aleyhissalâtu vesselâm)* (bir gün) yatsı namazını kıldı. Sonra namazdan çıkınca elimden tuttu. Bathâ-i Mekke'ye kadar gidip orada beni oturttu. (Yere dairevî) bir hat çizip:

"Hattından dışarı çıkma! Sana bazı kimseler gelecek, sakın onlara bir şey söyleme. Zira onlar seninle konuşacak değiller!" buyurdu. Sonra dilediği yere çekip gitti. Ben çizgimin içinde otururken bana bir grup insan geldi. Esmer renkleriyle sanki Hindûlara benziyorlardı. (Pek uzun olan) saçları, vücutlarını öylesine örtmüştü ki, ne bir avret yerlerini ne de bir elbiselerini görüyordum. Bana kadar geldiler, ancak çizgiyi geçmediler. Sonra Resûlullah *(aleyhissalâtu vesselâm)*(ın gittiği yere) yürüdüler.

Gecenin sonuna doğru Resûlulah *(aleyhissalâtu vesselâm)*, ben otururken yanıma geldi ve çizgiden içeri girdi. Dizime dayanıp yattı. Yatınca (ağzından) soludu. Ben oturuyordum, O da dizime dayanmış vaziyette böyle duruyorduk. Derken, üzerinde beyaz elbiseler olan bir grup adam geldi. Güzelliklerinin derecesini Allah bilebilir. Bana kadar yaklaştılar. Bir kısmı Aleyhissalâtu vesselâm'ın baş tarafına, bir kısmı da ayakları tarafına oturdular. Sonra aralarında konuşarak:

"Biz şimdiye kadar bu peygambere verilen gibisinin, bir başkasına verildiğini hiç görmedik. Bunun gözleri kapalı, kalbi uyanık. Ona bir misâl verin!" (dediler ve şu temsili anlattılar):

"Bir efendi köşk yaptırmış sonra bir ziyafet verip sofra kurmuş, insanları yiyip içmeye çağırmıştır. İcabet edenler gelip yemeğinden yiyip, suyundan içmiştir. İcabet etmeyenleri de cezalandırmıştır" dediler ve kalktılar. Resûlullah *(aleyhissalâtu vesselâm)* da kendine geldi ve:

"Şunların ne dediklerini işittim. Onların kim olduklarını biliyor musun?" dedi. Ben: "Allah ve Resûlu bilir!" dedim.

"Onlar meleklerdi!" buyurdu ve ilave etti.

"Onların getirdikleri temsilin mânasını anladın mı?"

"Allah ve Resûlü bilir!" dedim. Aleyhissalâtu vesselâm açıkladı:

"Rahman (Olan Rabbimiz) cenneti kurdu. Kullarını ona davet etti. Kim davete icabet ederse cennete girer, kim de icabet etmezse onu cezalandırır." [Tirmizî, Emsâl 1, (2865).]

4356 ١٠ – وَعَنْ عَبْدِاللهِ بْنِ هِشَامٍ قَالَ: [كُنَّا مَعَ النَّبِيِّ ﷺ وَهُوَ آخِذٌ بِيَدِ عُمَرَ رَضِيَ اللهُ

عَنْه فقَالَ عُمَرُ: يَا رَسُولَ اللهِ لأَنْتَ أَحَبُّ إِلىَّ مِنْ كُلِّ شَىْءٍ إِلاَّ نَفْسِى، فقَالَ ﷺ: لاَ، وَالَّذِى نَفْسِى بِيَدِهِ حَتَّى أَكُونَ أَحَبَّ إِلَيْكَ مِنْ نَفْسِكَ. فقَالَ عُمَرُ رَضِيَ اللهُ عَنْه: فإِنَّهُ الآنَ لأَنْتَ أَحَبُّ إِلىَّ مِنْ نَفْسِى. فقَالَ ﷺ: الآنَ يَا عُمَرُ]. أخرجه البخاري.

10. (5356)- *Abdullah İbnu Hişâm* (radıyallahu anh) anlatıyor: "Biz Resûlullah *(aleyhissalâtu vesselâm)* ile beraberdik. O sırada, *Aleyhissalâtu vesselâm*, Ömer (radıyallahu anh)'ın elinden tutmuştu. Hz. Ömer:

"Ey Allah'ın Resûlü! Sen bana, nefsim hâriç herşeyden daha sevgilisin!" dedi. Resûlullah hemen şu cevabı verdi:

"Hayır! Nefsimi elinde tutan Zât-ı Zülcelâl'e yemin ederim, ben sana nefsinden de sevgili olmadıkça (imanın eksiktir)!"

Hz. Ömer (radıyallahu anh):

"Şimdi, sen bana nefsimden de sevgilisin!" dedi. Bunun üzerine Aleyhissalâtu vesselâm:

"İşte şimdi (kâmil imâna erdin) ey Ömer!" buyurdular." [Buhârî, Fedailu'l-Ashab 6, İsti'zân 27, Eymân 3.]

AÇIKLAMA:

1- Burada *Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)*, imanda ulaşılacak en yüce mertebenin (rütbetu'l-ulya) anahtarını vermektedir: "Kişinin kendisine olan fıtrî sevgisinden daha ileri bir sevgi ile Resûlullah'ı sevmesi." Hatta bazı zâhidler, hadiste Aleyhissalâtu vesselâm'ın şöyle söylediğini belirtmişlerdir: *"Ey Ömer, sen benim rızamı, helâk olmaya bile götürecek olsa, kendi hevâna tercih etmedikçe beni sevme dâvanda doğru söylemiyorsun."* Hattâbi der ki: "Kişinin nefsini sevmesi tabiatında olan bir vak'adır, fıtrîdir. Başkasına olan sevgisi ise, sebeplerin tavassutu ile ihtiyaridir. Resûlullah *(aleyhissalâtu vesselâm)* Hz. Ömer (radıyallahu anh)'a söylemiş bulunduğu ifadesinde, bu ihtiyarî sevgiyi kastetmiş olmalıdır. Çünkü tabiatın kalbedilip, üzerine yaratıldığı aslî şeklinin değiştirilmesi mümkün değildir."

İbnu Hacer der ki: "Bu nokta-i nazardan, Hz. Ömer'in ilk cevabı, fıtratın ifadesi olmaktadır. Sonra düşündü ve istidlâl yoluyla anladı ki, Resûlullah *(aleyhissalâtu vesselâm)*, kendisine, nefsinden daha sevgilidir. Şundan ötürü ki: O *(aleyhissalâtu vesselâm)*, hem dünyada ve hem de ahirette felakete atıcı şeylerden kurtuluş sebebidir. Böylece ihtiyarının

iktizası olan şeyi de haber vermiş oldu. İşte bunun için, Resulullah *(aleyhissalâtu vesselâm)*'ın cevabı: "İşte şimdi ey Ömer!" Yani: *"İşte şimdi anladın ve gerektiği şekilde konuştun!"* oldu.

Aynî, muhabbetin:

★ İclal ve tazim muhabbeti: Babaya karşı muhabbet gibi;

★ Merhamet ve şefkat muhabbeti: Evlada karşı muhabbet gibi;

★ Müşâkele (benzerlik) ve istihsan muhabbeti: İnsanların birbirine muhabbeti gibi, olmak üzere üç kısma ayrıldığını belirttikten sonra, Resulullah *(aleyhissalâtu vesselâm)*'ın bu sevgilerin hepsini cem ettiğini belirtir.

RESULULLAH'I SEVMEK NE DEMEK?

Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ı nefsimizden de fazla sevmemizin gereğini sadece bu ve benzeri hadiseler beyan etmez; Kur'ânî vahiyler de bunu te'kid eder ve sıkça hatırlatır:

"Eğer ahbabalarınız, oğullarınız, kardeşleriniz, eşleriniz, yakınlarınız, kazandığınız mallar, durgunlaşmasından korktuğunuz ticaret ve hoşunuza giden meskenler, size ALLAH'tan, RESULÜ'nden ve O'nun yolunda cihaddan daha sevgili ise, o zaman Allah'ın azabı gelinceye kadar bekleyin. Allah, kendisine itaatten çıkmış fasıklar topluluğuna yol göstermez" (Tevbe 24).

Sevgi, kalbî bir hadise. Herkes peygamberi sevdiğini söyleyebilir, hatta sevmekte olduğunu zan da edebilir. İmanımızın sıhhatini mevzubahis eden bu mühim hadisede ne derece başarılı ve samimi olduk ve gerçeğe ulaştık? endişesi, mü'minlerin birinci problemi olmaya sezadır. Kur'an-ı Kerim buna pek çok âyette yer verir, adeta maddî ölçüler koyar:

★ Allah ve Resûlünün hükmüne itiraz etmemek: **"Allah ve Peygamberi bir işe hükmettiği zaman, gerek mü'min olan bir erkek, gerek mü'min olan bir kadın için (ona aykırı olacak) işlerde kendilerine muhayyerlik yoktur"** (Ahzab 36).

★ *Resulullah*'ın konuştuğu yerde (meselelerde), susmak: **"Ey iman edenler Sesinizi peygamberin sesinden fazla yükseltmeyin..."** (Hucurat 2).

★ Peygamberin verdiğini almak, yasakladığını terketmek: **"Peygamber size ne verdi ise onu alın, size ne yasakladı ise ondan da sakının"** (Haşr 7).

★ İhtilafların çözümünde Resulullah'ı hakem yapmak: **"Hayır öyle**

değil! Rabbine andolsun ki, onlar aralarında kimi oraya kimi buraya çektikleri (kavga ettikleri) şeylerde seni hakem yapıp, sonra da verdiğin hükümden yürekleri hiçbir sıkıntı duymadan, tam bir teslimiyetle teslim olmadıkça iman etmiş olmazlar." (Nisa 65.)

★ SÜNNETE UYMAK: Âlimler, âyetlerde ifade edilen meseleleri daha da müşahhas hale getirerek şöyle derler: "Resulullah'ı sevmek:

★ *Sünneti yaşamak;*

★ *Sünnetin ihyasına, yaşanmasına çalışmak;*

★ *Şeriatinden bid'ayı defetmek;*

★ *Hayatında şeriatın mevcudiyetini temenni etmek;*

★ *Hayatını ve malını şeriat yolunda harcamak.*

★ ALLAH'IN RIZASI VE SEVGİSİ SÜNNETE UYMAKLA ELDE EDİLİR: Bir mü'minin en büyük ideali, kendisini Allah'a sevdirmektir. Yani O'nun rızasını kazanmak, gadabından korunmak. Aslında kılınan namazlar, tutulan oruçlar, verilen sadakalar, işlenen her çeşit hayırlar, hayır yolunda tüketilen bütün nefesler tek gayeye bakar: Allah'ın sevgisini kazanmak. Kaydedeceğimiz şu ayet bunun tek yolu olduğunu gösterir: Resulullah *(aleyhissalâtu vesselâm)*'ın sünnetine uymak: قُلْ إِنْ كُنْتُمْ تُحِبُّونَ اللّٰهَ فَاتَّبِعُونِى يُحْبِبْكُمُ اللّٰهُ وَيَغْفِرْ لَكُمْ ذُنُوبَكُمْ **"De ki: "Eğer Allah'ı seviyorsanız bana uyun ki Allah da sizi sevsin ve günahlarınızı bağışlasın."** (Âl-i İmrân 31).

SEVGİNİN MAHİYETİ: İslâm alimleri, bu vesile ile sevginin mahiyetini tahlil ederek derler ki:

"*Muhabbet:*

★ Ya menfaata itikat etmektir;

★ Veya buna tabi olan meyildir;

★ Ya da iki taraftan birine vaki olarak hususiyet kazanan bir sıfattır.

MEYL'e gelince, bu da:

★ bazan duyulardan birinin lezzet almasıyla hasıl olur; güzel bir surete meyil gibi;

★ Bazan aklıyla lezzet aldığı şeyedir; fazilet ve kemâle olan sevgi gibi;

★ Bazan kendisine yapılan ihsan (iyilik) veya kendisine gelecek bir zararı defetme gibi bir sebeple olur.

Şurası açık ki Resulullah'a meyledip sevmede bu üç sebebin üçü de mevcuttur. Zahiri ve batınî güzellikler ondadır, kemâlatın envaı ondadır,

bütün mü'minlere sırat-ı mustakim hidayetini ihsan eden, ebedi cehennem belasından vikaye eden odur."

Aynî der ki: "Resulullah *(aleyhissalâtu vesselâm)* sevgisi, O'na itaatte bulunma ve muhalefeti terketme iradesidir. Bu ise İslam'ın vaciblerindendir." Nevevî de şöyle demiştir: "Hadiste kötülükleri emreden nefisle, mutmainne nefis arasında hüküm vermeye bir telmin var. Zira, kim mutmainne cihetini tercih ederse, Resulullah sevgisini üstün tutmuş olur. Kim de nefs-i emmare canibini tercih ederse onun hükmü bilakistir."

4357 ١١ - وَعَنْ أبي هريرة رَضِيَ اللهُ عَنْهُ قال: [قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ: وَالَّذِى نَفْسُ مُحَمَّدٍ بِيَدِهِ لَيَأْتِيَنَّ عَلَى أَحَدِكُمْ يَوْمٌ وَلاَ يَرَانِى، ثُمَّ لأَنْ يَرَانِى أَحَبُّ إِلَيْهِ مِنْ أَهْلِهِ وَمَالِهِ مَعَهُمْ فَأَوَّلُوهُ عَلَى أَنَّهُ ﷺ نَعَى نَفْسَهُ إِلَيْهِمْ وَعَرَّفَهُمْ بِمَا يَحْدُثُ بَعْدَهُ مِنْ تَمَنِّى لِقَائِهِ عِنْدَ فَقْدِهِمْ مَا كَانُوا يُشَاهِدُونَ مِنْ بَرَكَاتِهِ، صَلَوَاتُ اللهِ عَلَيْهِ وَسَلاَمُهُ]. أخرجه الشيخان، وهذا لفظ مسلم.

11. (4357)- *Hz. Ebu Hüreyre* (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah *(aleyhissalâtu vesselâm)* buyurdular ki:

"Muhammed'in nefsi yed-i kudretinde bulunan Zât-ı Zülcelâl'e yemin olsun ki, sizden birine, beni görmeyeceği bir gün gelecek ki, o gün beni beraberlerinde görmek, ona ehlinden ve malından daha makbul olacak." Resulullah'ın bu sözünü, Ashab, kendilerine ölümünü haber veriyor diye yorumladılar. Bunun üzerine, ölümüyle kendisini kaybedince getirmiş olduğu bereketleri müşahede ettikleri müddetçe duyacakları, Aleyhissalatu vesselam'a kavuşma temennisini kasdettiğini bildirdi." [Müslim, Fezail 142, (2364).]

4358 ١٢ - وَعَنْهُ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ قال: [قِيلَ يَا رَسُولَ اللهِ: مَتَى وَجَبَتْ لَكَ النُّبُوَّةُ؟ قَالَ: وَآدَمُ بَيْنَ الرُّوحِ وَالْجَسَدِ]. أخرجه الترمذي وصححه.

12. (4358)- Yine *Ebu Hureyre* (radıyallahu anh) hazretleri anlatıyor: "Ey Allah'ın Resûlü! dendi. Sana peygamberlik ne zaman vacib oldu?

Şöyle cevap verdi:

"Hz. Adem ruhla cesed arasında iken!" [Tirmizî, Menakıb 1, (3613).]

AÇIKLAMA:

1- Ulemanın açıklamasına göre, burada, *Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)* şöyle demek istemektedir: "Hz. Adem yeryüzüne suret olarak

atılmış, henüz cesed giymemiş bir halde iken bana peygamberlik vacib oldu." Yani, "Hz. Adem'in ruhu, henüz cesedine girmemiş iken..." Ahmed *İbnu Hanbel*'in Müsned'de, Buharînin el-Tarihu'l-Kebir'de, *Ebu Nu'aym*'ın ed-Delail'de ve diğer birçok alimlerce tahric edilen ve Hakim tarafından sahih olduğu tasrih edilen bir hadis şöyledir: كُنْتُ أَوَّلَ النَّبِيِّينَ فِي الْخَلْقِ وَآخِرَهُمْ فِي الْبَعْثِ *"Ben yaratılışta peygamberlerin ilki, gönderilişte ise sonuncusuyum."*

Ancak halkın dilinde bu hadis şöyle bilinmektedir:

كُنْتُ نَبِيًّا وَآدَمُ بَيْنَ الْمَاءِ وَالطِّينِ *"Adem su ile toprak arasında iken ben peygamberdim."*

Kitaplarda hadisin başka değişik şekillerine de rastlanır. Esas olan *Tirmizî*'de yer alan sadedinde olduğumuz hadistir. *İbnu Sa'd*'ın kaydettiği bir rivayette كُنْتُ أَوَّلَ النَّاسِ فِي الْخَلْقِ وَآخِرَهُمْ فِي الْبَعْثِ *"Ben yaratılışta insanların ilki, peygamber olarak gönderilişte sonuncusuyum"* buyrulmuştur.

2- Münavi, sadedinde olduğumuz hadiste *Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)*'ın, kendisinin "ilk insan" veya "ilk mevcut" olduğunu değil, "ilk nebi" olduğunu söylemiş olmasına dikkat çeker ve bu ifade ile Aleyhissalatu vesselâm'ın, zamanın yaratıldığı ilk sıralarda "nübüvvetin varlığına işaret ettiğini" söyler. Aynen şöyle der: "Aleyhissalâtu vesselam, "Ben ilk insandım veya ilk var olan mevcuttum" demiyor. Bununla, nübüvvetinin, zamanın yaratılışının başında, âlem-i şehadette değil, alem-i gaybta mevcud olduğuna işaret etmiş olmaktadır. İsm-i Batın'daki zaman, cisminin varlığına ve ruhunun cisme irtibatına ulaşınca cereyan etmekte olan zamanın hükmü, *İsm-i Zahir*'e intikal etti. Böylece Aleyhissalatu vesselam, ruhuyla, cismiyle bizzat ortaya çıktı. Batında hüküm O'na aitti. Yani, nebiler ve resuller eliyle gelmiş olan bütün şeriatlerde hüküm batınen O'na aitti. Sonra hüküm zahirde de O'nun oldu. Böylece, İsm-i Bâtının ibraz etmiş olduğu her bir şeriat, İsm-i Zahir'in hükmüyle neshedildi; tâ ki, şeriat bir dahi olsa, iki ismin hükmünün ayrı olduğu beyan edilsin."

Münavi, "Hz. Adem ruhla cesed arasında iken" ibaresini şöyle açıklar: "Yani Allah Teâla Hazretleri, Resulullah'a, daha insani bedenler icad edilmezden önce, henüz o ruh iken haiz olduğu mertebeyi haber vermiş olmalı, tıpkı insanoğlundan, daha cesedleri yaratılmazdan önce, misak almış olması gibi." Bu mütâlaayı serdeden *İbnu Arabî*, –bazı alimlerce benimsenerek tekrar edilen– şu görüşe de yer vermiştir: "Allah Teâla Hazretleri Benî Adem'in sırtlarından zürriyetlerini alıp, onları nefislerine karşı şahit kılıp, *"Rabbiniz değil miyim?"* deyince, şu istişhada *"Evet!"*

diye ilk cevap veren Muhammed *(aleyhissalâtu vesselâm)* olmuştur. İşte bu surette O, en son gönderilen olduğu halde, bütün peygamberlerin önüne geçmiş oldu."

Bu sadedinde dense ki: Hz. Adem'in hakikatte topraktan kalıb halinde yaratıldıktan sonra ruh üflenmiş olan varlıktır, yani Adem deyince, ruh ve cesedin birleşmiş olduğu halde ortaya çıkan varlık anlaşılmaktadır. Bu durumda *"Adem ruhle cesed arasında iken"* sözü ne mâna taşır?

Buna cevaben deriz ki: "Burada mecaz mevzubahistir. Yani, yaratılışı tam orlarak ortaya çıkmazdan öneki ve fakat tamamlanmaya yaklaşmış bulunan halinden mecazdır. Nitekim falanca "hastalıkla, sağlık arasındadır" deriz. Bu sözümüzle her iki hale de yakınlığını kasdetmiş oluruz.

Bu hadisle ilgili olarak Taceddin Subkî de şöyle bir açıklama yapar: "Şayet: Nübüvvet bir vasıftır, vasfın olabilmesi için onunla muttasıf olan mevsufun mevcut olması gerekir. Fiiliyatta da, doğumundan kırk yıl sonra peygamber olduğu halde varlığından ve irsalinden önce nasıl bu sıfatla tavsif edilebilir?" dersen, derim ki: Naslarda, Allah'ın, ruhları cesedlerden önce yarattığı gelmiştir. Öyle ise *"Ben peygamberdim"* sözüyle, Resulullah *(aleyhissalâtu vesselâm)*, ruh-u şeriflerine, yahut da hakikat-ı Muhammediye'ye işaret etmiş olabilirler. Bilindiği üzere, hakikatlerin künhüne akıllarımız vakıf olamaz. Onları ancak yaratıcıları veya ilahî nurdan nasibedar olanlar anlayabilir. Alkamî, *Ali İbnu'l-Hüseyin*'den o da babası tarikiyle ceddinden merfu olarak şunu nakleder: كُنْتُ نوراً بين يدي ربي عز وجل قبل ان يخلق آدم باربعة عشر الف عام *"Ben, Hz. Âdem aleyhisselam yaratılmazdan ondörtbin yıl önce, Rabbimin yanında bir nur olarak mevcuttum..."*

4359 ١٣ – وَعَنِ ابْنِ مَسْعُودٍ رَضِيَ اللهُ عَنْه قَالَ: [قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ: مَا مِنْكُمْ مِنْ أَحَدٍ إِلاَّ وَقَدْ وُكِّلَ بِهِ قَرِينُهُ مِنَ الْجِنِّ وَقَرِينُهُ مِنَ الْمَلاَئِكَةِ. قَالُوا: وَإِيَّاكَ يَا رَسُولَ اللهِ. قَالَ: وَإِيَّاىَ إِلاَّ أَنَّ اللهَ أَعَانَنِى عَلَيْهِ فَأَسْلَمَ، فَلاَ يَأْمُرُنِى إِلاَّ بِخَيْرٍ]. أخرجه مسلم، وقد تقدّم في كتاب الغيرة من حديث عائشة بمعناه.

« القرينُ » المصاحبُ، وكلُّ إنسانٍ فمعهُ قرينٌ من الملائكة يأمرهُ بالخير ويُحثّهُ عليه، وقرينٌ من الشيطان يأمرهُ بضدِ ذلك ويحثّهُ عليه.

13. (4359)- *İbnu Mes'ud* (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah *(aleyhissalâtu vesselâm)* buyurdular ki:

"Sizden hiç kimse yoktur ki ona, biri şeytandan diğeri melekten olmak üzere yanından ayrılmayan iki "karin" tevkil edilmemiş olsun!"

"Size de mi ey Allah'ın Resûlü!" denildi.

"Bana da!" buyurdular. *Ancak, Allah ona karşı bana yardım etti de o müslüman oldu. Artık o bana hayırdan başka bir şey emretmiyor!"* [Müslim, Münâfikûn 69, (2814).]

AÇIKLAMA:

Burada, *Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)*'ın mümtaz hususiyetlerinden biri açıklanıyor. Şeytanının müslüman olması. Hadisin, *Müslim*'de *Hz. Aişe* (radıyallahu anhâ)'dan rivayet edilen vechi daha açıktır. Hadisin mezkur vechi 4309 numarada kaydedildi. Gerekli bazı açıklamalar da orada sunuldu.

Burada şunu ilave edelim ki, başka hadislerde daha sarih olarak geldiği üzere insanın, biri şeytan diğeri melek olmak üzere iki karini vardır. Melek daima iyi şeyler, hayırlar telkin eder. Şeytan da kötü şeyler, şerler, küfürler, isyanlar ve hevâ telkin eder. Şu halde mü'min, içinden gelen iyi sesleri, melekten bilip onlara uymalıdır, kötü şeyleri de şeytandan bilip onlara uymamalıdır. Müslüman, bu seslerden birine, birinden diğerine uyup uymamakla imtihan edilmektedir.

Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın şeytanın müslüman olması ve hayırdan başka bir şey emretmemesi, tebligatına olan güvenimiz bakımından mühim bir hadisedir. Böylece, Resulullah *(aleyhissalâtu vesselâm)*'dan varid olan hadisler hakkında suizan atmaya çalışacaklar, cevapları peşin almış oluyorlar. Esasen *Aleyhissalâtu vesselâm, Abdullah İbnu Amr İbnu'l-As'a,* hangi halde, ne suretle konuşursa konuşsun fem-i mübareklerinden Hak'tan başka bir şey çıkmayacağını yeminle söylemiştir (Bakınız 1. cilt sayfa 27).

4360 ١٤ – وَعَنْ أنسٍ رَضِيَ اللهُ عَنْه قال: [قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ: مَا مِنْ مُسْلِمٍ يُسَلِّمُ عَلَيَّ إلاّ رَدَّ اللهُ تَعالَى عَلَيَّ رُوحِي حَتَّى أرُدَّ عَلَيْهِ السَّلاَمَ]. أخرجه أبو داود.

14. (4360)- *Hz. Enes* (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah *(aleyhissalâtu vesselâm)* buyurdular ki:

"Bana bir mü'min selam verdi mi, kendisine mukabele etmem için Allah ruhumu bedenime iade eder. Ben de mutlaka selama mukabele ederim." [Ebu Davud, Menasik 100, (2041).]

AÇIKLAMA:

1- Bu hadis, *Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)*'a ait bir başka hususiyeti daha beyan etmektedir: Herhangi bir mü'min kabrini ziyaret edip selam verdiği takdirde bu selam vesilesiyle Cenab-ı Hak, Aleyhissalâtu vesselâm'ın mübarek ruhlarını cesedine göndermekte ve Resulullah da bu selama mukabelede bulunmaktadır.

2- Hadisi bu zahiri manada anlayınca bazı müşkiller ortaya çıkacaktır. Şöyle ki: "Resulullah *(aleyhissalâtu vesselâm)*'ın ruhunun cesede her selam verişte girip çıkması gerekecek, bu hal bir meşakkat olmaktan öte, ölme ve dirilme hadiselerinin tekerrür etmeyeceğini ifade eden ayetlere de muhaliftir.[50] Ayrıca bu anlayış, peygamberlerin kabirlerinde diri olduklarını ifade eden mütevatir hadislere de muhalefet eder Öyle ise, zahir murad olamaz, te'vil edilmesi gerekir. Beyhakî der ki: "Nebilerin ruhu kabzedildikten sonra, ruhları tekrar kendilerine iade edilir. Onlar Rableri indinde, tıpkı şehidler gibi diridirler."

Ortadaki müşkili çözmek sadedinde alimler muhtelif te'vil ve açıklamalar yaparak "redd" kelimesinin, hadiste *"geri gönderme"* yani *"diriltme"* manasında olmadığını gösterirler ve bu hususta ittifak ederler. Bu tevillerin hepsini burada zikretmek uzun kaçar. Bu sebeple sadece Suyutî merhumun açıklamasını kaydedeceğiz. Der ki:

"Redd lafzı bazan müfarakata (ayrılığa) delalet etmez, bilakis onunla, "mutlak oluş" ve "bu oluşun güzelliği" kinaye edilir. Bu, onunla arkadan gelen *"ona selamı reddederim (mukabele ederim)"* ifadesi arasındaki lafzî münasebeti müraattır. Şu halde redd kelimesinin hadisin başında gelişi, sonradan gelecek olan ikinci redd kelimesiyle münasebeti sebebiyledir. Öyleyse, burada bedenden ayrıldıktan sonra ruhun tekrar bedene gelmesi murad değildir. Resulullah *(aleyhissalâtu vesselâm)* Berzah'ta melekut ahvaliyle meşguldür. Cenab-ı Hakk'ın müşahedesi ile müstağrıktır, tıpkı dünyada iken vahy hâletinde olduğu gibi. Şu halde haletten ifakatını redü'r-ruh (ruhun iadesi) tabiriyle ifade buyurmuştur."

3- *Aleyhissaltu vesselam,* bu hadislerinde, kendisine salat-u selam okumaya teşvikte bulunmaktadır. Ebu Dâvud'un, hadisi "Kabirlerin Ziyareti" adlı bir babta kaydettiği de nazar-ı dikkate alınınca, kabrini ziyarete ve bu ziyaret esnasında selam vermeye teşvik manasının esas olduğu

---

50- رَبَّنَا امتنا اثنتين واحييتنا اثنتين "Onlar da, "**Ey Rabbimiz derler, bizi iki defa öldürdün, iki defa diriltin...**" (Mü'min 11) ayeti ile ölme ve dirilme hadisesi "iki" ile sınırlıdır.

anlaşılır. Esasen bu sadedde başka rivayetler de var. Şöyle ki: مَنْ صَلَّى عَلَيَّ عِنْدَ قَبْرِي سَمِعْتُهُ وَمَنْ صَلَّى عَلَيَّ نَائِياً بُلِّغْتُهُ *"Kim bana kabrimin başında salat okursa, onu işitirim. Kim de bana uzaktan salat okursa o bana ulaştırılır."*

إنَّ لِلّهِ مَلاَئِكَةً سَيَّاحِينَ فِي الأَرْضِ يُبَلِّغُونِي عَنْ أُمَّتِي السَّلاَمَ *"Yeryüzünde Allah Teala hazretlerinin seyyah melekleri vardır. (Ümmetimin selamını bana ulaştırırlar."*

İbnu Beşşar gibi bir kısım büyüklerden, *Resulullah*'ın kabri başında selam verdikleri vakit içeriden *ve aleyke's-selam* mukabelesini işittiklerine dair itiraflar rivayet edilmiştir.

4361 ١٥ – وَعَنْهُ رَضِيَ اللّهُ عَنْهُ قَالَ: [لَمَّا كَانَ الْيَوْمُ الَّذِى دَخَلَ فِيهِ النَّبِيُّ ﷺ الْمَدِينَةَ أَضَاءَ مِنْهَا كُلُّ شَىْءٍ، فَلَمَّا كَانَ الْيَوْمُ الَّذِى مَاتَ فِيهِ أَظْلَمَ مِنْهَا كُلُّ شَىْءٍ، وَمَا نَفَضْنَا أَيْدِينَا مِنْ دَفْنِهِ حَتَّى أَنْكَرْنَا قُلُوبَنَا]. أخرجه الترمذي.

15. (4361)- Yine *Hz. Enes* (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah *(aleyhissalâtu vesselâm)*'ın Medine'ye girdiği gün, şehirdeki her şeyi aydınlık bürüdü, vefat etiği günde ise her şey karardı. Defin işinden çıktığımız zaman hepimiz kalplerimizi (vahyin inkıtaı sebebiyle) üzüntülü bulduk." [Tirmizî, Menakıb 3, (3622).]

4362 ١٦ – وَعَنِ ابْنِ عَمْرِو بْنِ الْعَاصِ رَضِيَ اللّهُ عَنْهُمَا قَالَ: [تَلاَ رَسُولُ اللّهِ ﷺ: رَبِّ إنَّهُنَّ أَضْلَلْنَ كَثِيراً مِنَ النَّاسِ فَمَنْ تَبِعَنِى فَإنَّهُ مِنِّى وَمَنْ عَصَانِى فَإنَّكَ غَفُورٌ رَحِيمٌ وَقَوْلَهُ إنْ تُعَذِّبْهُمْ فَإنَّهُمْ عِبَادُكَ وَإنْ تَغْفِرْ لَهُمْ فَإنَّكَ أَنْتَ الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ فَرَفَعَ يَدَيْهِ وَقَالَ: اللَّهُمَّ أُمَّتِي، وَبَكَى. فَقَالَ اللّهُ عَزَّ وَجَلَّ: يَا جِبْرِيلُ اذْهَبْ إلَى مُحَمَّدٍ، وَرَبُّكَ أَعْلَمُ فَاسْأَلْهُ مَا يُبْكِيهِ؟ فَأَتَاهُ جِبْرِيلُ فَسَأَلَهُ، فَأَخْبَرَهُ بِمَا قَالَ، وَهُوَ أَعْلَمُ. فَقَالَ اللّهُ تَعَالَى: يَا جِبْرِيلُ، اذْهَبْ الَى مُحَمَّدٍ فَقُلْ لَهُ: إنَّا سَنُرْضِيكَ فِي أُمَّتِكَ وَلاَ نَسُوءُكَ]. أخرجه مسلم.

16. (4362)- *İbnu Amr İbni'l-As* (radıyallahu anhümâ) anlatıyor: "Resulullah *(aleyhissalâtu vesselâm)* (Hz. İbrahim'in duası olan): **"Ey Rabbim şüphesiz ki o putlar insanlardan pek çoğunu saptırmıştır. Kim bana uyarsa muhakkak ki o bendendir. Kim de emirlerine karşı gelirse, şüphesiz ki sen çok bağışlayıcı, çok merhamet edici-**

sin" (İbrahim 36) mealindeki ayeti ile, *Hz. İsa*'nın duası olan: **"Eğer onlara azab edersen onlar senin kullarındır. Eğer onları bağışlarsan, elbette sen dilediğini yapmayı kadirsin ve sen herşeyi hikmetle yaparsın"** (Maide 113) mealindeki ayeti tilavet buyurdu ve ellerini kal-dırdı, şöyle yalvardı: *"Allahım! Ümmetimi (mağfiret et), ümmetimi (mağ-firet et!)"* ve ağladı. Allah Teala Hazretleri:

"Ey Cibril, Muhammed'e git! dedi, -Rabbin bildiği halde- **niye ağladığını sor!"** diye emretti: Cebrail aleyhisselam, O'na gelip niye ağladığını sordu. (Rabb Teâla'ya dönüp Muhammed'in) ne söylediğini -O çok iyi bildiği halde- haber verdi. Bunun üzerine Allah Teâla Hazretleri:

"Ey Cebrail! Muhammed'e git ve ona söyle ki: "Biz seni ümmetin hususunda razı edeceğiz, asla kederlendirmeyeceğiz." [Müslim, İman 346, (202).]

AÇIKLAMA:

1- Bu rivayet, ümmet hakkında müjde dolu bir hadistir. Bu müjdeyi, Duha suresindeki şu ayet teyid eder: وَلَسَوْفَ يُعْطِيكَ رَبُّكَ فَتَرْضَى **"Ve elbette Rabbin sana razı olacağın ihsanlarda bulunacaktır"** (Duha, 5). Bu ayet indiği zaman *Resulullah: "O halde ümmetimden tek kişi cehennemde kaldığı müddetçe ben de razı olmam"* buyurarak, ümmetten cehenneme gidecek olanları da haber vermiştir. Bu ve benzeri hadisler bizi itikâle sevketmemeli, bilakis ümmetine karşı bu kadar müşfik ve merhametkar bir peygambere layık olma gayretine sevketmelidir. Bu da O'nun sünnetine sıkı yapışmakla mümkündür. Çokça salat ve selam okumakla mümkündür.

2- Hadis, Cenab-ı Hakk'ın yanında *Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)*'ın mertebesinin ne kada yüce olduğunu, Cenab-ı Hakk'ın O'nu razı etmek için her istediğini vereceğini ifade eder. B u husus ümmet için son derece mühimdir. Zira Resulumüz, ümmetinin affını ısrarla isteyeceğini bildirmiştir: "Her peygamberin ümmeti hakkında yaptığı bir duası var. Ben duamı Kıyamet günü ümmetime şefaat için sakladım. " Şu halde bu ve diğer şefaat hadisleriyle, sadedinde olduğumuz hadisler birleştirilince Muhamed ümmetinin, Kıyametin dehşetli anında Rab Teala'nın affına mazhar olmak gibi büyük bir bahtiyarlığa ereceği anlaşılır. هذا من فضل ربى

3- Hadis, dua ederken el kaldırmanın müstehab olduğunu da ifade eder.

ÜÇÜNCÜ BAB

ASHABIN FAZİLETLERİNİN MÜCMEL ZİKRİ

BİRİNCİ FASIL

ÖZET OLARAK FAZİLETLERİ

Sahabe-i kiramın faziletleri ile ilgili hadislere geçmeden önce M. Fethullah Gülen Hocaefendi'nin sahabe-i kiram ile ilgili umumi manada yapmış olduğu değerlendirmeleri birlikte okuyalım.

SAHÂBE-İ KİRÂM

Sünnet-i Nebeviye'nin ve hattâ Kur'ân-ı Kerim'in nakilcileri, Sahâbe-i Kirâm'dır. Mü'min ve Müheymin olan Allah'tan (cc), emîn olan Cibrîl (as) vasıtasıyla, insanlığın en emîni *Muhammedü'l-Emîn*'e (sav) gelen 'emanet-i kübrâ'yı aynıyle bize nakleden emanetçiler, Ashâb-ı Kirâm efendilerimiz olmuştur. Sünnet, Kur'ân'ın kendilerinden senakârane bahsettiği.. Tevrat ve İncil'in kendilerine methiyeler çektiği.. kâhinlerin kendilerinden sözettiği.. kılı kırk yararcasına cihanpesendâne bir hayat yaşayan.. ve yalnızca Bedir, Mûte, Yermuk destanlarıyla değil, hayatlarının her safhasıyla dillerde destânlaşan ve hayatlarını Ukbâ'ya göre ayarlayıp, adımlarını hep rızâ-yı İlâhî mülâhazasıyla atan bu insanüstü insanların elleriyle bize intikal etmiştir. Dolayısıyla, mevzumuz açısından bir nebze de sahâbe-i kirâmdan ve onlara ihsanla tâbi olan tâbiin-i izâm'dan söz etmek istiyorum:

1- Sahâbe ve Tabakât-ı Sahâbe

Sahâbenin tarifi ve kime sahâbî deneceği mevzuunda en tercihe şayân görüş *Hâfız İbn Hacer*'e ait olanıdır. Ona göre sahâbî: *"Allah Rasûlü'nü (sav) görüp, az dahi olsa sohbetine eren, O'nu dinleyen ve bu ahd ü peymân içinde vefât eden mü'min insandır."*[51] Bazıları, Allah Rasûlü'yle (sav) bir yıl hattâ iki yıl birlikte olma şartını ileri sürmüşlerse de, Cumhûr'a göre, Allah Rasûlü'nün (sav) mübarek atmosferi içine giren ve o atmosferden kalbine ve rûhuna ilhamlar akseden, az buçuk O'nun nur-

---

51- İbn Hacer, el-İsâbe, 1/7.

lu ikliminden istifade edip ve va'de vefâ içinde ölüp giden her mü'minin, sahâbî sayılacağında ittifak vardır. Kâfir, Rasûlullah'ı (sav) elli bin defa da görse, sahâbî olamaz.

Şüphesiz, her sahâbî aynı derecede değildir. Sahâbinin de kendi aralarında tabakaları vardır. Yolların bütünüyle sarpa sardığı dönemde Allah Rasûlü'ne (sav) imân edenlerle, hicretten ve en nihâyet fetihten sonra iman edenler, herhalde aynı kategori içinde mütâlaa edilemezdi. Mes'ele Kur'ân'da ve sünnette de böyle ele alınmıştır. İlgili âyetlerde muhacirlerin ve ensârın ilklerinden bahsedildiği gibi (Tevbe, 9/100) fetihten önce infâk edip savaşanların, fetihten sonra infak edip savaşanlardan daha üstün bir dereceye sahip oldukları da yine Kur'ân'da anlatılan gerçeklerdendir (Hadîd, 57/10). Ayrıca, bu farklılığı Efendimiz'in tercihlerinde görmek de mümkündür.

Meselâ, bir defasında *Hz. Hâlid, Hz. Ammâr b. Yâsir*'i incitince, Allah Rasûlü, Hz. Hâlid'i ciddi azarladı ve: *"Benim ashâbıma ilişmeyiniz"* buyurdu.[52] Bir başka defasında, Hz. Ömer, Hz. Ebû Bekir'i incitince, bu defa Allah Rasûlü'nün (sav) Hz. Ömer'e kaşlarını çatarak; *"Hepiniz beni inkâr ettiğiniz zaman o beni tasdik etti.. ashâbımı bana bırakmalı değil miydiniz?"* ikazında bulundu. Hz. Ebû Bekir, dizleri üzerine çöküp: "Suç bendeydi yâ Rasûlallah" [53] demesi ise, Ebû Bekir'ce bir davranıştı ve genel havayı ta'dile ma'tuftu.

Sahâbenin tabakalarıyla alâkalı en iyi taksim ve tesbit, Müstedrek sahibi Hâkim en-Nîsâbûrî'ninkidir. Ona göre, sahâbe, oniki tabakaya ayrılır:[54]

1. Râşid halifeler ve onlarla beraber ilk imân edenler; bilhassa Aşere-i Mübeşşere'den geriye kalan altı sahâbî.

2. *Dârü'l-Erkam* ashâbı, yani *Hz. Ömer*'in Müslümanlığından önce imân etmiş olup, imanlarını gizleyen ve *Erkam b. Ebi'l-Erkâm*'ın hânesinde bir araya gelenler.

3. Habeşistan'a hicret etmiş olanlar.

4. Birinci Akabe Bey'atında bulunanlar.

5. İkinci Akabe Bey'atında bulunanlar.

6. Efendimiz'e (sav) Kuba'dan Medîne'ye teşriflerinden evvel mülâki olan ilk muhâcirler.

52- İbn Esîr, Üsdü'l-Gâbe, 4/132.

53- Buhârî, Tefsir (7), 3.

54- Hâkim, Ma'rifet-ü Ulûmi'l-Hadîs, s.22-24.

7. Bedir Ashâbı.

8. Bedir'le Hudeybiye vak'ası arasında hicret edenler.

9. Bey'atü'r-Rıdvân Ashâbı.

10. Hâlid b. Velîd ve Amr İbnü'l-Âs gibi, Bey'atü'r-Rıdvan ile feth-i Mekke arasında hicret edenler.

11. Fetih'ten sonra Müslüman olanlar.

12. Fetih'te, "ashâbıyla vedâlaşması" mânâsında ve son haccı olması hasebiyle "Vedâ Haccı" denilen hacda ve sâir yerlerde Efendimiz'i görmüş olan çocuklar.

2. Sahâbenin Büyüklüğü

Sahâbe, enbîyâdan sonra, ittifakla insanlığın en büyükleridirler. Mutlak fazilet enbiyâya aittir ve onlara kat'iyen yetişilemez. Onlardan sonra sahâbe gelir, bununla birlikte, husûsî bazı fazîletlerde, -mutlak fazîlette değil-, Benî İsrâil peygamberlerinden bazılarının seviyesine erişen sahâbilerin varlığından söz edilebilir. Tekrar ediyorum bu, bazı sahâbinin bazı faziletlerde, bazı peygamberlere ulaşması demektir. Aynı şekilde, husûsî bazı faziletlerde *Şâh-ı Geylânî, İmam-ı Rabbânî, Muhammed Bahâuddin Nakşi-bendî* gibi zatlar, bir kısım husûsî fazilette, "mercûhun racîhe rüçhaniyeti" esasına binaen, sahâbiyle omuz omuza olabilir. Ancak, dünden bugüne, her zaman din adına sözleri hüccet, akılları kalbine yâr, kalbleri de akıllarına yâr, sineleri ulûm-i dîniye, akılları fünûn-u medeniye ile aydınlanmış, her asırda İmam Ebû Hanîfe ve *İmam Şâfiî* gibi müeddeb zâtlardan müteşekkil cumhûrun ittifakıyla, enbiyâdan sonra mutlak fazilet, sahâbe-i kirâma aittir.[55] O kadar ki, çoklarınca ilk müceddîd kabul edilen ve husûsî bazı faziletlerde çok önde olan Ömer İbn Abdülazîz Hazretleri bile, bu hususta sahâbenin en küçüğüne yetişemez. En büyük velilerden İmâm-ı Rabbânî de mutlak fazilette: "Ömer İbn Abdülaziz, Vahşî'nin ancak atının burnundaki bir toz olabilir" hükmünü vermiştir.[56]

3. Sahâbeyi Yücelten Amiller

Nereden gelmektedir sahâbenin büyüklüğü?

a. Risalet Cihetiyle Beraberlik

Birincisi sahâbe, Allah Rasûlü'nün peygamberliğiyle ve risâletiyle

55- İmam Rabbânî, el-Mektûbât, 1/175 (207. Mektup)

56- Aynı yer.

münasebettardır. Allah Rasûlü'nün vefatıyla nübüvvet kapısı kapanmış olduğundan, daha sonra gelen veliler, Efendimiz'in (sav) ancak velâyetiyle münasebet içindedirler. Dolayısıyla, nübüvvet ve risâlet, velâyetten ne kadar üstünse, sahâbe de, en büyük velilerden o kadar üstündür.

b. İnsibağ Keyfiyeti

İkincisi, "sohbette insibağ vardır"; büyük bir zatın eserlerini defalarca okumak, onun huzurunda birkaç dakika durmanın kazandıracağı şeyi kazandıramaz. Huzurda bulunma ve sohbetten doğrudan doğruya istifade etme, hele Allah mehâbeti altında yaşayan insanın sözlerinde, bakışlarında, yüz işmizazlarında, dudak ve el hareketlerindeki ruhu, ma'nâyı yakalama ne yazılır, ne de kitaplarda okunur. Allah Dostu'nun namazını, O'nun ayakta nasıl durduğunu, nasıl rükû ve secde ettiğini kitaplar yazar ama, sinesinin ızdırabını, Allah karşısında iki büklüm olmasını, kıvrım kıvrım kıvranmasını, ancak ve doğrudan doğruya onun atmosferine girme, onunla arkadaş olma, diz dize gelme ve huzurda bulunma verebilir. İşte, sohbetteki bu insibağı anlamayan, sahâbeyi anlayamaz ve onun büyüklüğünü kavrayamaz. Sahâbe olmak için, mekânın üstüne çıkmak, 1400 sene öteye gitmek ve o uzak noktadan, ötelerde bir yerlerden yıldızları seyreder gibi onları seyretmek, bizzat Allah Rasûlü'nün (sav) huzûruna dehâlet edip "dahîlek yâ Rasûlallah" demek lâzımdır.

c. Doğruluğun Peşinde Olmaları

Üçüncüsü, sahâbenin hayatında, şakacıktan da olsa yalan yoktur. En doğru söyleyenin bile birkaç yalanının olduğu günümüzde, bunu anlamak oldukça zordur. Onlar o gün yeni müslüman olmuştular. Müslüman olmuş, yalandan ayrılıp doğruya gelmiş, ahlâksızlıktan ayrılıp ahlâka ulaşmış, karanlıktan uzaklaşıp ışığı yakalamış ve kendilerine va'dedilen güzelliğe ermek için mallarını ve canlarını seve seve fedâ etmişlerdi. Çok pahalıya satın aldıkları bu değeri, öyle ucuza satıp, fedâ edecek değillerdi. Sâdık-ı masdûk Hz. Muhammed'in (sav) makamı olan sadâkat etrafında kümelenmiş bu insanlar, Müseylemetü'l-Kezzâb'ın makamı olan yalana asla tenezzül etmez ve böyle süflîlerden süflî bir makama düşmek istemezlerdi. Binâenaleyh, sahâbîyi düşünürken, o müthiş inkılâb içinde, ayın kürre-i arzdan kopup, son hızla uzaklaşması ve her geçen gün biraz daha uzaklara gitmesi mülâhazasıyla bakılmalıdır ki, bu mes'ele anlaşılabilsin.. evet sahâbe, yalandan, yalancı bir dünyadan kopup son hızla uzaklaşmış ve bir daha da o çıyan yuvası, yalanın, dolanın, aldatmanın ve her türlü lâahlâkîliğin yaşandığı anlayışa dönmemişti. Siyase-

tin yalana revaç verdiği, ahlâkın yanında ahlâksızlığın, yümnün yanında yümünsüzlüğün ticaretinin yapıldığı günümüzde, bunu duyup hissetmek çok zor olsa gerek zannediyorum. Bunu duyup hissetmeyince de sahâbe-i kirâmı kendimiz gibi sanacak ve gökteki melekleri ya da yıldızları, yerdeki yıldız böcekleriyle bir tutmak gibi bir garâbet içine gireceğiz.

d. Vahyin Oluşturduğu Canlılık

Dördüncüsü, asr-ı saâdet'te birbiri ardına sahâbe üzerine semâvî sofralar iniyordu. Göklerin ve yerin Mâliki'nden, Meliki'nden her gün yeni yeni mesajlar geliyor ve sahâbe, her gün bu mesajlarla âdetâ yıkanıp arınıyordu. Bir gün ezanın teşrîi.. öbür gün kâmetin teşrîi.. bir başka gün nikâhın teşrîi ve bilahâre dört kadınla sınırlandırılması, sonra da şarta bağlanması.. içkinin yasaklanıp eldeki kadehlerin yere çalınması.. tâ ruhlarının derinliklerine işleyen İlâhî ve semâvî sofralardan sadece birkaçıydı. Ayrıca, bu sofraların, bu mesajların bir yanında, her zaman kendileriyle alâkalı bir hususu ve bazen gizli, bazen açık kendi isimlerini bile yakalayabiliyorlardı. Meselâ; مُحَمَّدٌ رَسُولُ اللهِ dan sonra وَالَّذِينَ مَعَهُ derken gözler çok defa Ebû Bekir'e, اَشِدَّاءُ عَلَى الْكُفَّارِ denince Hz. Ömer'e: رُحَمَاءُ بَيْنَهُمْ (Fetih, 48/29) denince de Hz. Osman'a dönüyordu. مِنَ الْمُؤْمِنِينَ رِجَالٌ صَدَقُوا مَا عَاهَدُوا (Ahzâb, 33/23) okununca bakışlar, Enes b. Nadr'ın kahramanlığı ve şehâdetinin etrafında geziniyor; hatta *Enes İbn Mâlik* de mezarında amcasına bakıyordu. Sonra, Allah Rasûlü, Übeyy b. Kâ'b'ı çağırıyor ve لَمْ يَكُنْ "(Beyyine) sûresini sana okumamı Allah bana emretti" diyor, Übeyy: "Adımı da söyledi mi yâ Rasûlallah?" diye soruyor ve: "Adını da söyledi" cevabını alıyordu. Yine Allah: فَلَمَّا قَضَى زَيْدٌ مِنْهَا وَطَرًا (Ahzâb, 33/37) âyetinde Rasûl-i Ekrem'in (sav) âzadlısı, ilklerin ilklerinden *Zeyd b. Hârise*'nin adını anıyordu.(57) Evet, Allah onları, onlar da hep Allah'ı anıyorlardı. Gölgesini olsun rüyalarımızda yakalamamızın bize bir hafta yettiği Allah Rasûlü (sav) vasıtasıyla, O'nun azamet ve kudsiyetine münasip bir şekilde sürekli Allah'la münasebet içindeydiler. Onların hayatları, bu seviyede yakaladıkları anlayış, idrâk, basiret ve ma'rifet içinde sürüp gidiyordu. İşte, Kur'ân'ı ve sünneti bize nakledenler, bu seviyedeki insanlardı; yalana tenezzülleri asla mümkün olmayan bu insanlar... Kur'ân ve sünnet de böyle sağlam insanlarla, öyle sapasağlam perçinlenmişti ki artık onlardan sonra da bu durumu değiştirmek mümkün olmayacaktı.

57- Buharî, Tefsir, (98); 1.

e. Zor ve Çetin Dönemde Sahip Çıkmaları

Sahâbe-i kirâm, İslâm'a sahip çıkmanın çok pahalı olduğu bir zamanda sâhip çıktı. Bugün de pahalıdır bu iş ama çok daha pahalı olduğu öyle zamanlar olmuştur ki, bir beldede bu mes'eleye sahip çıkan bir mü'min, Akif'in:

"Nerde yârânım diyorken ben, bülend âvâz ile

Nerde yârânım diyor vâdi, beyâbân, kûhsar"

beytinde ifade ettiği yalnızlık içindeydi. Sahâbe-i kirâm, bundan da öte bir yalnızlık ve bir vahşet içinde Allah'ın dinine ve peygamberine sahip çıktılar. Hem öyle bir zamanda ve öyle şartlar altında sahip çıktılar ki, *Muhyiddîn İbn Arabî*'nin Müsâmeretü'l-Ebrâr'ında naklettiğine göre, Hz. *Ebû Bekir, Hz. Ebû Ubeyde İbn Cerrah'a, Hz. Alî*'ye ulaştırması için söylediği şu sözler, onu tasvire yeter zannediyorum: "Ya Ali, sen çocuktun; sağını solunu daha bilmiyordun. Biz, ölümü birkaç defa göze almadan sokağa çıkmaya cesaret edemezdik; çıkarken de başımızda kılıçların kavis çizeceğini düşünürdük. Zağlanmış hançerlerin bağrımıza saplanmasını hesaba katmadan kimseye "Allah birdir" diyemezdik."

Bu seviyede, bu buudda İslâm'ı tanımış ve yakalamıştı onlar.. ve bir hamlede gözleri açılmıştı ötelere. Meselâ, bir defasında Haris b. Mâlik, mescidde yatıyordu. Allah Rasûlü (sav), kendisini ayağıyla dürtüp uyandırdı. Her sahâbînin dediği gibi: بِأبِي أنْتَ وَأمِّي يَا رَسُولَ اللّهِ ؟ "Anam, babam sana fedâ olsun, bir emriniz mi var yâ Rasûlallah?" dedi. كَيْفَ أصْبَحْتَ "Nasıl sabahladın?" diye sordu Efendimiz (sav) ona. Hâris (ra): "Hak mü'min olarak sabahladım; hak mü'min olarak kendimi idrak ediyorum" cevabını verdi. Efendimiz'in (sav): "Her hakkın, bir hakikati vardır; peki senin bu imânının hakikati nedir?" sorusuna da:"Gündüz oruç tuttum; gece de sabaha kadar Rabbimin karşısında kemerbeste-i ubûdiyet içinde büklüm büklüm oldum yâ Rasûlallah... Şu anda öyle bir ruh hâleti içindeyim ki, Rabbimin arşını, ehl-i cennetin ferih-fahûr cennette sağdan sola gidip gelişini görür gibiyim" karşılığında bulundu. Allah Rasûlü (sav) de, şöyle mukabele etti ona: "Sen öyle bir insansın ki, tepeden tırnağa iman kesilmişsin."[58] İşte onlar, Allah'a (cc) bu derece yaklaşmıştı ve Allah da, bir kudsî hadisinde ifade ettiği gibi onların, gören gözleri, işiten kulakları, konuşan dilleri, tutan elleri olmuştu.[59]

58- Mecmaû'z-Zevâid, 1/57; Kenzü'l-Ummâl, 13/353.

59- Buhârî, Rikâk, 38.

4. Kur'ân-ı Kerim'de Sahâbe

İmam İbn Hazm, kendisi gibi pek çok müctehid ve eimmenin kanaatine tercüman olarak: "Sahâbe-i kirâmın bütünü ehl-i cennettir"[(60)] der. İçlerinde aşere-i mübeşşere gibi bazılarının hayatta iken cennetle müjdelenmesi, onların cennette de belli bir pâyeye sahip olmalarından dolayıdır. Kur'ân'da ve sünnette bu görüşü destekleyen pek çok deliller vardır.

Evvela, Kurân-ı Kerîm, Fetih sûresinin son âyetinde sahâbeyi şöyle tavsif eder: مُحَمَّدٌ رَسُولُ اللّٰهِ **"Muhammed Allah'ın Rasûlü'dür."** İman-ı billâh' tan sonraki en büyük hakikat; Hz. Muhammed (sav)'in Allah'la insanlar arasında mukaddes bir vesile ve vasıta oluşudur. وَالَّذ۪ينَ مَعَهُ اَشِدَّٓاءُ عَلَى الْكُفَّارِ **"Onunla beraber bulunanlar ve O'nun maiyyetinde olanlar ise, küfre ve kâfirlere karşı çok çetindirler"; (bükülmez kol, bükülmez bel ve temennâ durmaz kâmet);** رُحَمَٓاءُ بَيْنَهُمْ تَرٰيهُمْ رُكَّعاً سُجَّداً **"Kendi aralarında yumuşaklar-dan yumuşak (ve rahîm mi rahîmdirler.)"**

(Hayatları namazdan ibarettir denecek derecede o kadar çok namaz kılarlar ki), sen onları rükû ve secdede görürsün. يَبْتَغُونَ فَضْلاً مِنَ اللّٰهِ وَرِضْوَاناً "Allah'tan fazl ve râzılık diler dururlar. (Allahım! Cennet bizden uzak ama, Senin fazlınla ayağımızın ucu, burnumuzun ucu, iki kaşımızın arası kadar yakındır. Allahım! İman ışığını eğer sen yakmazsan, o bizden çok uzak; fakat senin fazlınla yakınlardan daha yakın bir meş'aledir. Allahım! Razılığını isteriz; Sen verirsen her şey olur; vermez, mahrum edersen, insan her şeyden mahrum kalır" der ve bunu vird-i zebân ederler. س۪يمَاهُمْ ف۪ي وُجُوهِهِمْ مِنْ اَثَرِ السُّجُودِ *"Secde emâresi, alınlarında bellidir."* Onların alınlarında nûrefşân bir nişan sezer.. ve secdeden meydana gelmiş izler görürsünüz. Onları hiçbir şeyden tanımasanız bile, yüzlerindeki secde izlerinden, yüzlerinin behcet ve beşâşetinden tanırsınız. Onların nâsiyeleri, pırıl pırıl, dırahşân ve şûlefeşândır... ذٰلِكَ مَثَلُهُمْ فِي التَّوْرٰيةِ "İşte, Tevrat, onları böyle anlatmaktadır." وَمَثَلُهُمْ فِي الْاِنْج۪يلِ "İncil ise, onlardan şöyle bahseder": كَزَرْعٍ اَخْرَجَ شَطْـَٔهُ "Bir ekin ki, rüşeym halinde başını taştan, topraktan dışarı çıkardı." فَاٰزَرَهُ derken, "hemen büyüdü ve boy attı ." فَاسْتَغْلَظَ "ve ardından da kalınlaştı" ve فَاسْتَوٰى عَلٰى سُوقِه۪ "gövdesi üzerine doğruldu (ve salınmaya durdu.)" يُعْجِبُ الزُّرَّاعَ لِيَغ۪يظَ بِهِمُ الْكُفَّارَ "Öyle

60- İbn Hacer, el-İsâbe, 1/10.

ki, ekini ekeni, tohumu saçanı bile hayrette bırakacak derecede (çabuk büyüdü, küfre, dalâlete baş kaldırdı, bütün dünya ile hesaplaşacak seviyeye ulaştı.) Küffârı gayz içinde bıraksın diye": وَعَدَ اللّٰهُ الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ مِنْهُمْ مَغْفِرَةً وَأَجْرًا عَظِيمًا *"Allah, onlardan, iman edip, salih amelde bulunanlara mağfiret ve ecr-i azîm va'detti."*

Nedir, Allah'ın va'dettiği ecr-i azîm? Kur'ân, bunu tasrih etmiyor; çünkü, sürpriz yapacak Allah; gözlerin görmediği, kulakların işitmediği mükâfatlarla mükâfatlandıracak onları; cennetine koyup, Firdevs'iyle serfiraz etmesi ise, onlara bir ünvân-ı eltâfı."(61)

Bir gün, çocuğu şehid olmuş bir kadın, Allah Rasûlü'ne gelerek: "Ey Allah'ın Rasûlü, eğer Hârise şehid olduysa ve eğer cennete girdiyse ağlamayacağım; yok, böyle değilse, kıyâmete kadar üstümü başımı yırtacak ve ağlayacağım" dedi. Allah Rasûlü (sav), bu kadına şu hayatbahş cevabı verdiler: "Cennet bir değil ki! Senin oğlun, cennetin en yükseği olan Firdevs'tedir."(62) Bu, sonradan iman etmiş genç bir sahabiydi. Sonradan iman etmiş sıradan bir sahâbî, cennetin en yükseğine giderken, sünneti bize nakleden ve hakikat-ı Ahmediye'yi günümüze taşıyan büyük sahâbîlere yalan isnadında bulunmanın, bulunup ehl-i cehennem görmenin, insanı nereye götüreceğini düşünmek gerekir!

Yine, Kur'ân-ı Kerîm buyuruyor:

وَالسَّابِقُونَ الْأَوَّلُونَ مِنَ الْمُهَاجِرِينَ وَالْأَنْصَارِ وَالَّذِينَ اتَّبَعُوهُمْ بِإِحْسَانٍ رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُمْ وَرَضُوا عَنْهُ

"Muhacirlerden ve ensârdan o ilkler, o önde gidenler ve bir de ihsan şuuruyla onlara tâbî olanlar var ya, Allah onlardan razı, onlar da Allah'tan razıdırlar." (Tevbe, 9/100) Allah, onlardan her nefse:

يَا أَيَّتُهَا النَّفْسُ الْمُطْمَئِنَّةُ * ارْجِعِي إِلَى رَبِّكِ رَاضِيَةً مَرْضِيَّةً * فَادْخُلِي فِي عِبَادِي * وَادْخُلِي جَنَّتِي

"Ey itmi'nâna ermiş tertemiz nefis, sen Allah'tan, Allah da senden razı olarak Rabbi'ne dön. Kullarımın içine katıl ve gir cennetime" (Fecr, 89/27) der. Evet bazıları sahâbeden razı olmasa da, Allah onlardan razıdır; bazıları, cenneti onlara çok görse de: وَأَعَدَّ لَهُمْ جَنَّاتٍ تَجْرِي مِنْ تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ "Allah, onlara altlarından ırmaklar akan cennetler hazırlamıştır." خَالِدِينَ فِيهَا أَبَدًا **"Hem, orada ebedî kalacaklardır."** ذَلِكَ الْفَوْزُ الْعَظِيمُ **"Ve bu büyük bir mükâfat, büyük bir kazançtır."** (Tevbe, 9/100).

61- Dârimî, Rikâk, 98, 105; Müsned, 2/313, 370.

62- Buhârî, Meğâzî, 9.

Muhâcirler, yurtlarını yuvalarını bırakmış.. ve tabiî ondan önce de beşerî arzularından, nefsânî isteklerinden hicret etmiş.. ma'siyetten itaata, nefsânîlikten ruhânîliğe ve Mekke'den Medine'ye göç etmiş insanlardır. Ensâr ise, onlara bağırlarını açan, onları kucaklayan ve onları barındıran kutlulardır. Bu öyle bir kucak açma ve barındırmadır ki, sadece şu kesitten rasat, yeter insana: Sa'd İbn Rebî', Allah Rasûlü'nün, onunla aralarında kardeşlik kurduğu Abdurrahman İbn Avf Hazretleri'ni götürür evine ve iki hanımını göstererek: "Bak kardeşim, sen hicret ettin; fedakârlık yaptın. Şu iki hanımdan hangisini istersen boşayayım, iddetini beklesin, sonrada onunla evleniverirsin" der. *İbn Avf* ise: "Kardeşim, Allah sana zevcelerini mübarek kılsın. Sen bana bir ip ver ve pazarın yolunu göster" diyerek, Mekke'nin tüccarı Medine pazarlarında hammallığa yürür...[63]

Evet bu, öyle bir kucak açma ve barındırmadır ki, Devs'ten gelip müslüman olan.. ve Rasûlullah'ın yanından ayrılmama uğruna, sünneti gelecek kuşaklara aktarma adına gündüzleri sâim, geceleri kâim; aç sabahlayıp, aç geceleyen ve çok defa açlıktan sar'a tutmuş gibi yerlerde kıvranan *Ebû Hureyre* Hazretleri, bu kaçıncı çaresizliğidir bilinmez, Allah Rasûlü'nün (sav) huzuruna gelir ve: "Yâ Rasûlallah, günler var ki, ağzıma bir lokma birşey koymadım" der. Bunun üzerine, Allah Rasûlü'nün (sav) süt halalarından olduğu söylenen Ümm-ü Süleym'in ikinci kocası, o müthiş insan ve en çok sevdiği hurma bahçesini Allah yolunda infak eden Ebû Talha, onu alır ve evinde misafir eder. Ne var ki, evde yiyecek öyle fazla bir şey de yoktur. Zevcesi Ümm-ü Süleym'e: "Çocukları akşamdan yatır ve ne varsa sofraya koy. Mumu da daha iyi yakayım derken söndürüver. Karanlıkta kimin ne yeyip ne yemediği belli olmayacağından, ben kaşığımı tabağa boş götürür getiririm; böylece misafirimiz de karnını doyurur" der. Öyle yaparlar.. ve derken *Ebû Hureyre* Hazretleri de karnını doyurma fırsatı bulmuş olur. Sabah namazında her ikisi de Allah Rasûlü'nün (sav) arkasında yerlerini alırlar ve namaza dururlar.. namazı müteakip, Allah Rasû-lü geriye döner, gülümser ve: "Bu gece ne yaptınız? Hakkınızda şu âyet nazil oldu" der ve âyeti okur:

وَالَّذِينَ تَبَوَّؤُ الدَّارَ وَالْايمَانَ مِنْ قَبْلِهِمْ يُحِبُّونَ مَنْ هَاجَرَ اِلَيْهِمْ وَلَا يَجِدُونَ فِي صُدُورِهِمْ حَاجَةً

مِمَّا اُوتُوا وَيُؤْثِرُونَ عَلٰٓى اَنْفُسِهِمْ وَلَوْ كَانَ بِهِمْ خَصَاصَةٌ وَمَنْ يُوقَ شُحَّ نَفْسِهِ فَاُولٰٓئِكَ هُمُ الْمُفْلِحُونَ

"Onlardan (muhâcirlerden) evvel orasını (Medine'yi) yurd ve iman ocağı edinmiş olan (ensâr-ı kirâm), kendilerine hicret edip gelenlere sevgi beslerler, severler onları. Onlara verdiklerinden

63- Buhârî, Nikâh, 7; Buyû, 1, 49.

dolayı kalblerinde en ufak bir hâcet, taleb, elem, pişmanlık da duymazlar. Kendileri fakr u hacet içinde bile olsalar, onları öz canlarından daha üstün tutar, öz canlarına tercih ederler. Kim nefsinin hırsından ve cimriliğinden korunursa, işte böyleleridir muradlarına erenler, onlardır kurtulanlar" (Haşr, 59/9).[64]

Evet, bugünün insanının hayallerinin bile ulaşamayacağı bir insanî seviyeyi ihraz etmişti onlar. Kalpleri dupduruydu.. en ufak bir eğrilik yoktu içlerinde ve Allah, onlardan razı olduğunu daha hayatlarındayken ilân ediyordu. Razı olmuştu Allah onlardan.. tastamam mü'mindi onlar ve Allah, O mü'minlerden razı olmuştu.. hem de şüphesiz razı olmuştu. İşte, mini bir mealle, onların ma'nalandırılmaları; **"Ey Rasûlüm, seni Mekke'ye sokmadıkları zaman, canlarını ve mallarını yolunda vermek, her şeylerini uğrunda feda etmek ve sen ne dersen onu yapmak üzere ellerini ellerinin üzerine koyup sana biat ettikleri zaman Allah onlardan razı olmuştu, razı olmuş ve kalplerindekini de bilmişti.. niyetlerindeki ihlâsı, samimiyeti ve duruluğu bilmişti de onlardan razı olmuş ve üzerlerine sekine, itmi'nân, temkin indirmişti. Öyle ki, bütün dünya karşısında tek başlarına da kalsalar, itmi'nân içindeydiler.. çok yakın bir gelecekte de, Hudeybiye gibi bir fetih ve o âna kadar kapalı kalmış yolların açılmasını, maniâların bertaraf edilmesini ihsan etmişti onlara."** (Feth, 48/18)

Sahâbe-i Kirâm, Rasûlullah'a verdiği sözden, O'nunla yaptığı biattan, Allah'la olan anlaşmalarından hiç dönmemişti. Allah'a verdikleri sözde hep sâdık çıkmış ve her hadisede sadâkatlerini ortaya koymuşlardı. Kur'ân, onları bu yönleriyle de yani sadâkatleri, söz ve ahdlerine bağlılıklarıyla da destanlaştırmakta ve medh ü senâ etmektedir. İşte Kur'ân'dan bir meâl daha!:

مِنَ الْمُؤْمِنِينَ رِجَالٌ صَدَقُوا مَا عَاهَدُوا اللّٰهَ عَلَيْهِ فَمِنْهُمْ مَنْ قَضٰى نَحْبَهُ وَمِنْهُمْ مَنْ يَنْتَظِرُ

وَمَا بَدَّلُوا تَبْدِيلًا **"Mü'minlerden öyle merd oğlu merdler, öyle yiğit oğlu yiğitler vardır ki, Allah'a verdikleri sözü yerine getirip sadakatlerini isbat etmiş; onlardan kimisi ahde vefa gösterip canını vermiş; kimisi de beklemedeydi."** (Ahzâb, 33/23). Evet onlar, Allah'la cennet karşılığında, O'nun rızası karşılığında mal ve canlarını seve seve fedâ edeceklerine dâir ahidleşmede bulunmuşlardı.. ve sonra da bu ahidlerine sadâkat göstermişlerdi. Cephelerde bir bir doğrandılar; dökülüp dökülüp gittiler; ekin biçilir gibi biçildiler de, bir adım olsun geriye dön-

64- Buhârî, Tefsîr (59) 6.

mediler. İşte Hamza, Uhud'da şeb-i arûsunu yaşadı! İşte Enes b. Nadr, yine Uhud'da ölümle sarmaş-dolaş Allah'ına kavuştu. İbn Cahş, Mus'ab b. Umeyr ve daha onlarcası Uhud'da, Bedir'de ölümle zifaf oldular. Ahidlerini yerine getiren bu kutlu yiğitlerden başka daha bazıları da vardır ki, onlar da şeb-i arûslarını beklemekte ve cephelerde ölüm aramaktaydılar. Ebû Akîl bunların başında gelir: Uhud'da bekledi, feth-i Mekke'de bekledi; Mu'te'de bekledi; nihayet Yemâme'de beklediğine erdi. Ve bu yiğitler, Allah'a verdikleri sözü hiç değiştirmediler. İlk gün nasıl idilerse, son gün de öyleydiler. Dünya onları hiç mi hiç değiştiremedi.. cismaniyetleri asla onlara galebe çalamadı.. karanlıkların yırtılacağı, nurun ortalığı kaplayıp, karanlık ordularının ışık ordusu tarafından bozguna uğratılacağı âna kadar, hiç değişiklik göstermeden hep yiğitçe davrandılar...

5. Hadîs-i Şeriflerde Sahâbe

Kur'ân, sünneti bize intikâl ettiren ve tertemiz kanal olan sahâbeyi böyle destanlaştırmaktadır. Şimdi, bir de ashâb hakkında şerefsüdûr olan hadîs-i şeriflerin nûrefşân ikliminde temâşâ edelim onları.

a. *İmam Buhârî* ve *Müslim*'in yanında, kütüb-ü sahiha rivayet ediyor; ravî, hadîsde ashâbın gençlerinden ve kendisini Ebû Hureyre (ra) gibi Allah Rasûlü'ne (sav) vakfedenlerden *Ebû Saîd el-Hudrî:* لَا تَسُبُّوا أَصْحَابِي لَا تَسُبُّوا أَصْحَابِي فَوَالَّذِي نَفْسِي بِيَدِهِ! لَوْ أَنَّ أَحَدَكُمْ أَنْفَقَ مِثْلَ أُحُدٍ ذَهَبًا، مَا أَدْرَكَ مُدَّ أَحَدِهِمْ، وَلَا نَصِيفَهُ *"Ashâbım hakkında uygunsuz sözler söylemeyin. Eğer, sizden birinin Uhud dağı kadar altını olsa ve bunun tamamını Allah yolunda infak etse, bu, onların bir-iki avuçluk infakına, hatta yarısına bile mukabil gelmez."* (65) Zira onlar, İslâm davasına en çetin günlerde sahip çıktılar. Dolayısıyla, ashâb-ı kirâma dil uzatmak, bir müslümanın yapacağı iş değildir. Dün bir kısım batıl mezheb taraftarlarına, bugün de İslâm'a cibillî düşman müsteşriklere uyan ve batının sanâyi şoku, teknoloji şoku karşısında şaşkın; hatta onları İslâmî ilimlerde de mihrab edinen birtakım zavallı müslümanların yaptığı gibi, biz, ashâb hakkında asla uygunsuz sözlerde bulunmayız ve de bulunmamalıyız.

b. *Tirmizî ve İbn Hibbân, Abdullah b. Muğaffel*'den rivayet ediyor: اللّٰهَ اللّٰهَ فِي أَصْحَابِي اللّٰهَ اللّٰهَ فِي أَصْحَابِي لَا تَتَّخِذُوهُمْ غَرَضًا بَعْدِي، فَمَنْ أَحَبَّهُمْ فَبِحُبِّي أَحَبَّهُمْ وَمَنْ أَبْغَضَهُمْ فَبِبُغْضِي أَبْغَضَهُمْ وَمَنْ آذَاهُمْ فَقَدْ آذَانِي وَمَنْ آذَانِي فَقَدْ آذَى اللّٰهَ، وَمَنْ

65 Buhârî, Fezâilü'l-Ashâb, 5; Müslim, Fezâilü's-Sahâbe, 221; Tirmizî, Menâkıb, 58.

آذى الله فيوشك ان ياخذه *"Allah Allah! Amanın ashâbım hakkında söz söylemekten sakının; Allah Allah! Amanın ashâbım hakkında söz söylemekten sakının. Zinhâr benden sonra onları hedef almayın. Onları seven, beni sevdiği için sever; onlara buğzeden, bana buğzettiği için buğzeder. Onlara eziyet veren, bana eziyet vermiş, bana eziyet verense Allah'a eziyet etmiş sayılır. Allah'a eziyet vereni de, Allah hemen cezalandırır."*(66)

c. Yine, *İmam-ı Müslim*, rivayet ediyor: النجوم امنة للسماء فاذا ذهبت النجوم اتى السماء ما توعده وانا امنة لاصحابي فاذا ذهبت اتى اصحابي ما يوعدون واصحابي امنة لامتي فاذا ذهب اصحابي اتى امتي ما يوعدون "Yıldızlar, semâ için emniyet sebebidir; (yani, semânın emniyetini, nizam ve intizamını sağlayan, yıldızların kendi aralarındaki nizam ve intizamlarıdır.) Yıldızların nizam ve intizamı bozulduğu zaman, semânın düzeni bozulur.. ve semâ için vârid olan tehdit zuhûr eder. Ben de, ashâbım için bir emniyet ve güven kaynağıyım. (Hayatta kaldığım sürece, ashâbım arasında nizam, intizam ve güven devam edecektir.) Ben gittiğim zaman, ashâbım için vârid olan tehdid, onların başlarına gelecektir. Ashâbım da, umum ümmetim için bir emniyet ve güven kaynağıdır. Ashabım gidince de, ümmetimin başına çok şey gelecek ve çeşitli gâileler açılacaktır."(67)

Kıyâmet'in vukûu, yıldızların tesbih tâneleri gibi etrafa saçılmalarıyla meydana gelecektir. Aynı şekilde, Efendimiz, ashâbı için; ashâbı da ümmeti için, tesbihin imâmesi gibidirler. Allah Rasûlü, ashâbının nizam ve intizamı adına kendini; içinde ebrâr, evliyâ, asfiyâ ve mukarrabînin bulunduğu ümmeti için de ashâbını nazara vermektedir.

d. Buhârî, Müslim ve daha başka kütüb-ü sahîhanın rivayet ettiği bir diğer hadîs-i şerifte de *Efendimiz (sav)* şöyle buyurmaktadır: خير الناس قرني ثم الذين يلونهم ثم الذين يلونهم ثم يتخلف من بعدهم خلف تسبق شهادة احدهم يمينه، يمينه شهادته *"İnsanların en hayırlıları, benim şu içinde bulunduğum asırda yaşayanlardır. (Ak çağ bu aydınlık çağdır) sonra onların peşinden gelenler (Tabiîn), daha sonra da onların peşinden gelenler (Tebe-i Tâbiîn). Onlardan sonra (kötü) bir nesil gelecek. Birinin şahadeti yeminini, yemini de şehadetini geçecektir."*(68) Sonra, yalan asrı gelir. Şehâdetleri yeminler-

66- Tirmizî, Menâkıb, 58; İbn Hibbân, 9/189; Müsned, 5/57.

67- Müslim, Fezâilü's-Sahâbe, 207.

68- Müslim, Fedâilü's-Sahâbe, 212; Buhârî, Fezâilü'l-Ashâb, 1; Tirmizî, Fiten 45; İbn Mâce, Ahkâm, 27; Müsned, 1/378.

inin, yeminleri de şehâdetlerinin önüne geçen halfulva'd asrı; yalan, yalan yere yemin ve yalancı şâhidlik çağı.

"Sahâbe, Tabiîn ve Tebe-i Tâbiîn Asrı" yalanın olmadığı ve yalandan alabildiğine uzak ve müberrâ kalındığı asırdır. Tebe-i tabiînden sonra yalan zuhur etmiş, Mutezile imamları, Mürcie imamları, Müşebbihe imamları yalana çanak tutmuşlardır. Ve, artık herkes, yalan söylemektedir. Müsteşrikler yalan söylemekte, sahâbe, tabiîn ve tebe-i tabiîne yalan isnad edenler yalan söylemekte ve ilimde batıyı mihrab edinen; batı karşısında başı dönmüş, şoke olmuş zavallılar da bu yalana ortak olmaktadırlar.

e. *Taberânî* ve *İbn Esîr*, ilim dağarcığı ve Kufe'ye gönderirken Hz. Ömer'in kendisi hakkında: "Ey Kûfeliler, sizi nefsime tercih etmeseydim, *İbn Mes'ûd*'u size göndermezdim"(69) dediği *Abdullah İbn Mes'ûd*'dan şunu nakledabout: ان الله نظر في قلوب العباد فاختار محمدا ﷺ فبعثه الى خلقه، ثم نظر في قلوب الناس بعده فاختار الله له اصحابا فجعلهم انصار دينه، ووزراء نبيه ﷺ "Allah, kendisine kullukla serfiraz olanların kalblerine baktı, baktı da, Hz. Muhammed'i (sav) seçti ve mahlukatına nebi olarak gönderdi. Sonra da insanların kalplerine baktı (ve O'na ümmet olabilecek, kendisi gibi ısmarlama insanlar olarak) O'nun ashâbını seçti; (Ebû Bekir'i seçti, Ömer'i seçti, Osman'ı, Ali'yi, Zübeyr'i, Talha'yı, Abdurrahman İbn Avf'ı, Ebû Ubeyde İbn Cerrâh'ı seçti) Onları dininin yardımcıları ve peygamberinin vezirleri yaptı."(70)

f. Yine *Ebû Nuaym, Hılye*'sinde *Abullah İbn Ömer*'den naklediyor:

مَن كَانَ مستنا فليستن بمن قد مات، اولئك اصحاب محمد ﷺ كانو خير هذه الأمة. ابرها قلوبا، اعمقها علما، واقلها تكلفا، قوم اختارهم الله لصحبة نبيه ﷺ، ونقل دينه، فتشبهوا باخلاقهم وطرائقهم فهم اصحاب محمد ﷺ. كانوا على الهدى المستقيم والله رب الكعبة

"Kim dosdoğru bir yol tutup gitmek istiyorsa şu ölüp gidenlerin yolunu tutsun. Zira onlar Hz. Muhammed'in (sav) ashabıdır: Allah Rasûlü'nün (sav) ashâbı, O'nun ümmetinin en hayırlılarıdır. (Ümmet içinde büyük insanlar gelebilir, evliyâ, asfiyâ gelebilir ama, mutlak hayır ve fazîlet ashâb-ı kirâma aittir.) Onlar ümmet içinde kalbleri en temiz, en duru, ilimleri en derin ve (kulluk adına) tekellüften, (yapmacıklıktan) en uzak olanlardır. Allah'a, O Kâbe'nin Rabbine yemin olsun ki, Allah Rasûlü'nün ashâbı dosdoğru bir hidayet üzereydiler."(71)

69- İbn Esîr, Üsdü'l-Gâbe, 3/388; Mecmau'z-Zevâîd, 9/291.

70- Ebû Nuaym, Hilye, 1/375.

71- Ebû Nuaym, Hilye, 1/305.

g. *Yine* Hılye'de *İbn Mes'ûd*'un şöyle buyurduğu rivayet edilir: أنتم أكثر صياما وأكثر صلاة وأكثر اجتهادا من أصحاب رسول الله ﷺ وهم كانوا خيرا منكم. قالوا: لم يا أبا عبد الرحمن؟ قال: هم كانوا أزهد في الدنيا وأرغب في الآخرة "Sizin orucunuz, namazınız ve ibadet adına cehdiniz, sahabeninkinden ileri olabilir." (Bu hususî yönlerinizle ashâb-ı Rasûlullah'ı geride bırakabilirsiniz. İçinizde *Mesrûk b. Ecda'* gibi, hiç yatağa girmeyen ve her geceyi, Kâ'be' nin yanında secdede geçiren insanlar bulunabilir. *Tâvûs b. Keysân* gibi, kırk sene yatsı abdestiyle sabah namazını eda edenler olabilir. *Esved b. Yezid en-Nehaî* gibi sabaha kadar Allah karşısında kemerbeste-i ubudiyet içinde el pençe divan duranlar da olabilir.) "Ama sahâbe-i kirâm, sizden daha hayırlıdır; çünkü dünya, umurlarında değildir." (Yani dünya onların ellerinden gitse idi "ah" çekmez; bütün dünyayı kazandıklarında da "oh" demezlerdi.) Bütün rağbetleri, (bütün çalışmaları) ahiret içindi, (yani yalnızca ahiretin peşindeydiler.)[72][★]

4363 ١ - عَنْ عِمْرَانَ بْنِ حُصَيْنٍ رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُمَا قَالَ: [قَالَ رَسُولُ اللّٰهِ ﷺ : خَيْرُ النَّاسِ قَرْنِي، ثُمَّ الَّذِينَ يَلُونَهُمْ، ثُمَّ الَّذِينَ يَلُونَهُمْ قَالَ عِمْرَانُ رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُ: فَلَا أَدْرِي أَذَكَرَ بَعْدَ قَرْنِهِ قَرْنَيْنِ أَوْ ثَلَاثَةً ثُمَّ إِنَّ بَعْدَهُمْ قَوْماً يَشْهَدُونَ وَلَا يُسْتَشْهَدُونَ، وَيَخُونُونَ وَلَا يُؤْتَمَنُونَ، وَيَنْذِرُونَ وَلَا يُوفُونَ، وَيَظْهَرُ فِيهِمُ السِّمَنُ، زَادَ فِي رِوَايَةٍ: وَيَحْلِفُونَ وَلَا يُسْتَحْلَفُونَ]. أخرجه الخمسة.

وَزَادَ فِي رِوَايَةٍ لِلشَّيْخَيْنِ وَلِلتِّرْمِذِيِّ، عَنِ ابْنِ مَسْعُودٍ: «تَسْبِقُ شَهَادَةُ أَحَدِهِمْ يَمِينَهُ وَيَمِينُهُ شَهَادَتَهُ».

«الْقَرْنُ» الْعَصْرُ، وَهِيَ الْأُمَّةُ فِي كُلِّ عَصْرٍ مِنَ الْأَعْصَارِ كُلَّمَا انْقَضَى عَصْرٌ سُمِّيَ أَهْلُهُ قَرْناً سَوَاءٌ طَالَ أَوْ قَصُرَ، وَأَرَادَ بِقَوْلِهِ: «قَرْنِي» أَصْحَابَهُ ﷺ.

وَقَوْلُهُ «وَيَظْهَرُ فِيهِمُ السِّمَنُ» يَحْتَمِلُ أَنَّهُ أَرَادَ أَنَّهُمْ يُحِبُّونَ التَّوَسُّعَ فِي الْمَآكِلِ وَالْمَشَارِبِ وَهِيَ أَسْبَابُ السِّمَنِ، وَقِيلَ: الْمَعْنَىٰ أَنَّهُمْ يُحِبُّونَ الِاسْتِكْثَارَ مِنَ الْأَمْوَالِ وَيَدَّعُونَ مَا لَيْسَ لَهُمْ مِنَ الشَّرَفِ وَيَفْخَرُونَ بِمَا لَيْسَ مَعَهُمْ مِنَ الْخَيْرِ، كَأَنَّهُ اسْتَعَارَ السِّمَنَ فِي الْأَحْوَالِ

72- Ebu Nuaym, Hilye, 1/135.

(*) M. Fethullah Gülen, Sonsuz Nur, 2/391405.

عَنِ السِّمَنِ فِي الأَبْدَانِ.

1. (4363)- *İmran İbnu Huseyn* (radıyallahu anhümâ) anlatıyor: "Resûlullah *(aleyhissalâtu vesselâm)* buyurdular ki:

"İnsanların en hayırlıları benim asrımda yaşayanlardır. Sonra bunları takip edenlerdir, sonra da bunları takip edenlerdir." İmrân (radıyallahu anh) dedi ki: "Kendi asrını zikrettikten sonra iki asır mı, üç asır mı zikretti bilemiyorum." Bu sonuncuları takiben öyle insanlar gelir ki kendilerinden şahidlik istenmediği halde şahidlikte bulunurlar, onlar ihanet içindedirler, itimad olunmazlar. Nezirlerde (adak) bulunurlar, yerine getirmezler. Aralarında şişmanlık zuhûr eder." Bir rivayette şu ziyade var: "Yemin taleb edilmeden yemin ederler." [Buharî, Şehâdât 9, Fezâilu'l-Ashâb 1, Rikak 7, Eymân 27; Müslim, Fezâilu's-Sahâbe, 214, (2535); Tirmizî, Fiten 45, (2222), Şehâdât 4, (2303); Ebu Dâvud, Sünnet 10, (4657); Nesâî, Eymân 29, (7, 17, 18).]

AÇIKLAMA:

1- Bu hadis, *Ashab* ve arkadan gelen *Tâbiîn* ve *Etbauttâbiîn* nesillerini tafdilde temel hadislerden biridir. Tahkik göstermiştir ki 13 ayrı sahabe tarafından rivayet edilmiştir ve bu sebeple, birkısım ülemâ, mütevatir olduğuna hükmetmiştir.

Hadis, mâna aynı kalmak şartıyla farklı lâfızlarla gelmiştir. Burada İmrân, sahabeden sonra iki nesil mi zikredildi, üç nesil mi zikredildi; tereddüt ifade eder. Çoğu rivayette bu şekk mevcut değildir. Ancak, *İbnu Ebî Şeybe* ve *Taberânî'de Ca'de İbnu Hübeyre*'den kaydedilen bir rivayette, "dördüncü asr"ın zikri de sabittir. Metin şöyle خَيْرُ النَّاسِ قَرْنِي ثُمَّ الَّذِينَ يَلُونَهُمْ ثُمَّ الَّذِينَ يَلُونَهُمْ ثُمَّ يَلُونَهُمْ ثُمَّ الآخَرُونَ أَرْدَى. Sened sıkı ravilerden müteşekkil olmakla birlikte Ca'de İbnu Hübeyre'nin sahabeliği Tâbiîndendir.

İslâm ülemâsı, *Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)*'ın hadislerinden sonra, bağlayıcılık sırasında Ashab'ın hadislerini (mevkuf), Ashab'ın hadislerinden sonra Tâbiîn'in hadislerini (maktû), Tâbiînden sora Etbauttâbiîn'in hadislerini (buna da maktû denir) esas almada bu hadisi esas almıştır. Ondandır ki, Fıkıh mezhepleri, hep bu üç asırda yaşayan *Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)* övgüsüne mazhar nesiller tarafından ortaya konmuştur. Fıkıh imamlarından İmam A'zam, Tâbiîndendir, diğerleri Etbauttâbiîndendir.

Övgüye mazhar bu üç nesle İslâm şeriatında selef veya mütekaddimûn da denir. Bu nesiller, Kur'ân-ı Kerîm'in de senâsına mazhar ol-

muştur. Onlar şeriata bağlılık, İslâm için fedâkarlık, harici baskı ve te'sirlerden uzaklık gibi istisnâî vasıflarla mümtazdırlar. Bunlar hakkında etraflı açıklamayı birinci ciltte kaydettiğimiz için tekrar etmeyeceğiz (5. cilt, sayfa 308 ve devamı).

2- Hadiste, şahidlik istenmediği halde kendiliklerinden şehadette bulunacaklar kötülenmektedir. Bundan, şahidlik yüklenmediği halde bunu kendi kendine yüklenen veya taleb edilmeyen şahidlik yapan kimselerin kastedildiği anlaşılmıştır.

Ancak hadis, bu mefhumuyla, Müslim'de gelen bir başka hadisle teâruz etmektedir: *Zeyd İbnu Halid*'den gelen rivayete göre, Aleyhissalâtu vesselâm: أَلاَ أُخْبِرُكُمْ بِخَيْرِ الشُّهَدَاءِ؟ أَلَّذِى يَأْتِى بِالشَّهَادَةِ قَبْلَ أَنْ يُسْأَلَهَا "*Size şahidlerin en hayırlısını bildireyim: Kendisinden şahidlik istenmeden şahidlik yaparlar.*"

Âlimler bu iki hadisi tercihte ihtilaf eder. *İbnu Abdilberr*, *Zeyd* hadisini -Medineliler rivayet ettiği için- tercih ede. Başkaları ise, sadedinde olduğumuz İmran hadisini -müttefekun aleyh olduğu için- Müslim'in teferrüdüne tercih eder. Bir grup âlim de farklı açılardan te'lif yollarını aramıştır.

★ *Zeyd* hadisinden murad, "hak sahibi olduğu halde hakkını bilmeyen kişi lehinde, hakkının ortaya çıkması için "hakkı bilen" tarafından yapılan şehadettir. Böyle biri gelir, kişiye bildiği gerçeği haber verir veya bu hakkı bilen hak sahibi vefat etmiştir ve geriye vâris bırakmıştır. Şahid, onlara veya onlar adına konuşana gidip bildiğini söyler." Bu te'vili İbnu Hacer "engüzel cevap" diye tavsif eder.

★ *Zeyd* hadisindeki şehaddetten murad hisbe şehâdetidir. Bu, belli muayyen kişilerin hukukuna girmeyen meselelerle ilgilidir. Zira hisbe'ye, hukukullah'a, yahut azad etme, vakıf, umumî vasiyet, iddet, talak, hudud gibi şaibeli meselelere müteallik hukuk girer. Öyeyse *İbnu Mes'ud* hadisi insanların haklarına giren meselelerdeki şehadetle, *Zeyd İbnu Hâlid* hadisi ise hukukullah'a giren şehadetle ilgilidir.

★ Hadisi, şehadetin yerine getirilmesindeki mübalağaya hamletmek de mümkündür. Bu takdirde, kişinin şahidliğini yerine getirmeye fevkalade hazır oluşu ve seve seve şahitlik yapma hali anlaşılacaktır. Bu hal, şahidliği taleb edilmeden şahidlik yapar diye ifade edilmiştir. Nitekim çok cömert insanı vasfederken "daha istenmeden verir" denmektedir. Maksat istenince derhal verdiğini ifade etmektedir.

Bu açıklamalar, "hakim nezdinde şehadet edası, hak sahibi tarafından talebten sonra olur" prensibine mebnidir. Böyle olunca, "Şahidlik is-

tenmezden önce şehadette bulunanın zemmi, dava sahibinin haberi olmadan bildiği hususu kendiliğinden gelip mahkemeye zikreden kimseyle ilgilidir. Yahud "hisbe"ye giren ve şeriatın, gizlenmesini uygun bulduğu hususlarla ilgili olara yapılacak şahidliklerle ilgilidir. Bu çeşit bilgilerin taleb edilmeden ifşaı uygun görülmemiştir. Resûlullah *(aleyhissalâtu vesselâm)*'ın zemmi bunlarla ilgili olsa gerektir" denmiştir.

Zâlim idareler devrinde, müslümanların birbirleri aleyhine, idarecilere yapacakları *"hisbe"*ye giren çeşitli ihbarları bu kısma dahil etmek gerekmektedir. Her devirde umumî veya mahallî zulüm eksik olmayacağı için, bu hususların müslümanlarca iyi bilinmesi gerekir.

Şunu da kaydedelim ki, bazı âlimler, sorulmazdan önce şehadette bulunmayı caiz addetmiş ve yasağı şu çeşit şahidliklere hamletmiştir:

★ Yalancı şahidliği.

★ Yeminli şahidlik, yani kişinin: "Allah şahidimdir şu hâdise şöyledir..." şeklindeki ifadesi. Çok yemin hoş görülmediği gibi, yemin mânası taşıyan bir üslubla yapılan şehadet de hoş karşılanmamıştır.

★ Gayıb insanlar hakkında: "Şunlar cennetliktir, bunlar cehennemliktir" gibi delilsiz yapılan şahidliklerdir. Bunu da daha çok ehl-i bid'at yapmaktadır.

★ Şahidliğe ehil olmadığı halde kendini şahit kılanla ilgilidir.

★ Hak sahibi kendisinin şahid olabileceğini bildiği halde, hak sahibinin haberi olmadan şahidliğe koşar.

NOT: Hadiste geçen "şahidlikleri taleb edilmeden şahidlik yapanlar" sözünden hareketle şu hükme de varılmıştır.: "Bir kimse bir adamın: "Falancanın bende şu şu malı veya hakkı var" dediğini duysa, bu kimsenin bu duyduğu ile o taleb etmedikçe onun aleyhine şahidlikte bulunması câiz değildir. Ancak, bir kimse, bir adamın birini öldürdüğünü veya malını gasbettiğini gözleriyle görürse, bunu, şahidlik taleb edilmeden söylemesi caizdir."

3- Hadiste nezirde bulunup da yerine getirmeyenler de kötülenmektedir. Nezir bahsi ileride müstakil olarak geleceği için (5727-5749. hadisler) burada teferruata girmeyeceğiz. Ancak şimdilik şu kadarını kaydetmede gerek var: Nezr, adak demektir. Kişi meşru olan şeylerden bir şey adadı mı, onun edası vacib olur.

4- *Şişmanlık zuhûr eder* ibaresi, arkadan gelen insanların çok yeyip içmeyi seveceklerini ve *Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)*'ın bunu hoş karşılamadığını ifade eder. Çok yeyip içme, şişmanlık sebebidir.

★ Âlimler, fıtraten şişmanların bu zemme dahil olmadığını, kasden çok yiyerek şişmanlayanların zemmedildiğini belirtir.

★ Bazıları burada kötülenen "şişmanlık"tan muradın mal toplamak olduğunu söylemiştir.

★ Keza bazı âlimler de bundan muradın, kendilerinde olmadığı halde varmış gibi gösteren, kendilerinde bulunmayan mefahir ve şeref vesileleriyle muttasıflarmış, onlara sahiplermiş gibi göstererek, olmayan şeylerle böbürlenenler olduğunu söylemiştir.

Bunların hepsinin kastedilmiş olması da ihtimalden uzak değildir.

İbnu Hacer der ki: "Bu hadisi, Tirmizî, *Hilâl İbnu Yasef İmrân*'dan şu lafızla rivayet etti: ثُمَّ يَجِيءُ قَوْمٌ يَتَسَمَّنُونَ وَيُحِبُّونَ السِّمَنَ *"Sonra bir kavim gelir (iradî olarak) şişmanlarlar. Onlar şişmanlığı severler."* Bu vecih, şişmanlama meselesinde te'vile gitmeden, lafzın hakikatının kastedildiğini gösterir. Şu halde bu mâna, yapılan te'viller içerisinde evla olanıdır. Şişmanlık mezmumdur. Çünkü şişman kimse, meşhur olduğu üzere çoğu durumda anlayışca kıt, ibadette ağırdır."

Zayıflamak iradî gayretle mümkün olduğuna göre, hadisi zâhiri üzere anlayıp şişmanların bundan kaçınması daha makul gelmektedir.

4364 ٢– وَعَنْ جابِرٍ رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُ قالَ: [قَالَ رَسُولُ اللّٰهِ ﷺ : لاَ تَمَسُّ النَّارُ مُسْلِماً رَآنِى أَوْ رَأَى مَنْ رَآنِي]. أخرجه الترمذي.

2. (4364)- *Hz. Câbir* (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah *(aleyhissalâtu vesselâm)* buyurdular ki:

"Beni gören veya beni göreni gören bir müslümana ateş değmeyecektir." [Tirmizî, Menâkıb, (3857).]

4365 ٣– وعن أبى هريرة رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُ قالَ: [قَالَ رَسُولُ اللّٰهِ ﷺ : لاَ تَسُبُّوا أصْحَابِى؛ فَوَالَّذِى نَفْسِى بِيَدِهِ لَوْ أنَّ أحَداً أنْفَقَ مِثْلَ أُحُدٍ ذَهَباً مَا بَلَغَ مُدَّ أحَدِهِمْ وَلاَ نَصِيفَهُ]. أخرجه مسلم.

3. (4365)- *Hz. Câbir* (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah *(aleyhissalâtu vesselâm)* buyurdular ki:

"Ashabıma sebbetmeyin (dil uzatmayın). Nefsim elinde olan Zât-ı Zülcelâl'e yemin olsun (sizden) biri, Uhud dağı kadar altın infak etse, on-

lardan birinin infak ettiği bir müdd'e hatta yarım müdd'e bedel olmaz." [Müslim, Fedailu's-Sahâbe 221, (2540).]

AÇIKLAMA:

Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) pek çok hadislerinde Ashabını tebrie eder, takdir eder. Bazan ferdleri, bazan muhacirleri, bazan Ensarîleri, bazan, Gıfarî vs. olmak üzere grup grup tebrie ederken, bazan da mutlak olarak Ashabını tebrie eder, tebcil eder. 4364 numarada kaydedilen Hz. Câbir (radıyallahu anh) hadisi, hiçbir tefrike yer vermeden Ashabı ve Ashabı görenleri, yani tâbiîni tebcil etmekte, cennetle müjdelenmektedir.

4365 numaralı hadiste fitmeye karışan-karışmayan ayırımı yapılmaksızın bütün sahabelere karşı mü'minlerin takınacağı edeb beyan ediliyor: Saygı. Onlara sebbetmek saygısızlığın, tenkitçiliğin bir ifadesidir. Sebb kelimesi, Arapçada, sövmek, hakaret etmek, kaba konuşmak, kırıcı konuşmak, lanet okumak, yuhlamak gibi her çeşit kötü sözü ifade eder. Şu halde, Ashab'a karşı bu vasfa giren sözlerin her çeşidinden kaçınmak gerekmektedir. Üstelik *Ehl-i Sünnet ve'l Cemaat* ülemâsı âyet ve hadislerde gelen Ashabı tebrie edici nassların ıtlakına bakarak tebrienin âmm olduğunu anlamış, hiç bir surette tefrike yer vermemiştir. Ashabı gruplara ayırıp, bir kısmını tebrie, diğerlerini tenkid ve tekfir gibi davranışlar ifrad ve tefridlerden kurtulamayan *ehl-i bid*'a dediğimiz şia fırkalarının işidir. Ehl-i Sünnet nazarında bütün Ashab bu meselede bir bütündür, en âmîsinden en âlimine, en faziletlisine kadar hepsi müberradırlar, hiçbirine dil uzatmak câiz değildir.

Nevevî der ki: "Fitnelere karışmış olsun olmasın, Ashab'a sövmek haramdır. Haram kılınan kötülüklerdendir. Çünkü, bütün Ashab müçtehid durumundadırlar. Onlar fitnelere, din adına yaptıkları içtihadlarla girmiştirler. Mükerrer sefer belirtildiği üzere, müçtehid, içtihadında hata da yapsa sorumlu değildir. Kâdı İyaz, Ashab'tan herhangi birine sövmeyi büyük günah addetmiştir. Bizim mezhebimize (Şafiî) ve cumhûra göre, Ashab'a söven öldürülmez, ta'zîr edilir. Bazı Mâliki âlimleri, öldürüleceğine hükmetmiştir."

Âlimler, Ashab-ı Kiram'ın, arkadan gelecek bütün insanlara kıyasla daha efdal olduklarını, fazilette hiç kimsenin sahabîyi geçemeyeceğini söylemekte bu hadisi de delil göstermişlerdir. Onlar İslâm'ın bânileri durumundadırlar. İslâm binası onların maddî ve mânevî katkıları sayesinde vücut bulmuştur. Sebep olan, yapan gibidir kâidesince, arkadan gelen ümmetin hayırlarından da istifade etmeleri melhuzdur. Üstelik ameller

şartlara göre değer kazanır. Ashab, kendilerinde yokken maddî bağışlarda bulundular, tehlike fevkalâde büyükken canlarını ortaya koydular. Bu şartlar içinde, işin başında, yapılan fedakârlıklar fevkalade kıymetli olacak ki arkadan geleceklerin yapacağı Uhud dağı cesâmetindeki bağış Ashabın yapacağı bir ve hatta yarım müdd miktarındaki bağışa denk olmuyor.

İlahi adaletin böyle hükmedip, ilahi rahmetin böyle tecelli ettiğini, *Resul-i Ekrem (aleyhissalâtu vesselâm)* Allah adına haber verdikten sonra, mü'minlere, امنا وصدقنا وسلمنا يارسول الله "İnandık, tasdik ettik ve teslim olduk ey Resûlümüz!" demekten başka ne gerekir?

4366 ٤ – وعن أبى موسىٰ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ قال: [صَلَّيْنَا الْمَغْرِبَ مَعَ رَسُولِ اللهِ ﷺ فَقُلْنَا: لَوْ جَلَسْنَا حَتَّى نُصَلِّيَ مَعَهُ الْعِشَاءَ؟ فَجَلَسْنَا. فَخَرَجَ عَلَيْنَا. فَقَالَ: مَا زِلْتُمْ هَا هُنَا؟ قُلْنَا: نَعَمْ. قَالَ: أَحْسَنْتُمْ. ثُمَّ رَفَعَ رَأْسَهُ إِلَى السَّمَاءِ، وَكَانَ كَثِيراً مَا يَرْفَعُ رَأْسَهُ إِلَى السَّمَاءِ فَقَالَ: النُّجُومُ أَمَنَةٌ لِلسَّمَاءِ. فَإِذَا ذَهَبَتِ النُّجُومُ أَتَى السَّمَاءَ مَا تُوعَدُ، وَأَنَا أَمَنَةٌ لأَصْحَابِى. فَإِذَا ذَهَبْتُ أَتَى أَصْحَابِى مَا يُوعَدُونَ، وَأَصْحَابِى أَمَنَةٌ لأُمَّتِى فَإِذَا ذَهَبَ أَصْحَابِى أَتَى أُمَّتِى مَا يُوعَدُونَ]. أخرجه مُسْلِمٌ.

«الأَمَنَةُ» جَمعُ أَمِينٍ، وَهُوَ الْحَافِظُ.

4. (4366)- *Hz. Ebu Musa* (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah *(aleyhissalâtu vesselâm)* ile beraber akşam namazı kılmıştık. Aramızda: "Burada oturup yatsıyı da onunla birlikte kılsak" dedik ve oturduk. Derken yanımıza geldi ve:

"Hâlâ burada mısınız?" buyurdular.

"Evet!" dedik.

"İyi yapmışsınız!" buyurdu ve başına semaya kaldırdı. Başını sıkça semaya kaldırdı ve şöyle buyurdu:

"Yıldızlar semanın emniyetidir. Yıldızlar gitti mi, vaadedilen şey semaya gelir. Ben de Ashabım için bir emniyetim. Ben gittim mi, onlara vaadedilen şey gelecektir. Ashabım da ümmetim için bir emniyettir. Ashabım gitti mi ümmetime vaadedilen şey gelir." [Müslim, Fedâilu's-Sahâbe 207, (2531).]

AÇIKLAMA:

Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) burada şunu ifade buyurmuştur:

"Yıldızlar semada müşahede etmekte olduğumuz nizamın bekçileridir. Kıyamet hengâmında yıldızların yok olmasıyla sema yarılacak, o da yok olup gidecektir. Burada vadedilen şeyden maksad Kıyâmettir.

Benim varlığım Ashab arasına çıkacak fitneleri önlemektedir. Ben gidince dâhilde bir kısım fitneler olacak, irtidad hareketleri olacak vs. Ashabın gitmesiyle de çeşitli bid'alar, kargaşalar çıkacak, kıyamet alâmetleri zuhur edecek demektir.

Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) böylece kendisinden sonra nâhoş hadiselerin zuhur edeceğini haber vermiş olmaktadır. Bunların hepsi söylediği şekilde çıkmış ve bu hadis, ihbar-ı gaybî nev'inden bir mucize sayılmıştır.

4367 ٥– وعن بُرَيْدَةَ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ قَالَ: [قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ مَا مِنْ أَحَدٍ يَمُوتُ مِنْ أَصْحَابِي بِأَرْضٍ إِلاَّ بُعِثَ لَهُمْ نُوراً وَقَائِداً يَوْمَ الْقِيَامَةِ]. أخرجه الترمذي.

5. (4367)- *Büreyde* (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah *(aleyhissalâtu vesselâm)* buyurdular ki:

"Bir yerde ölen Ashabımdan hiçbirisi yoktur ki, kıyamet günü oranın ahalisine bir nur ve onlara (cennete sevkte) bir rehber olmasın." [Tirmizî, Menâkıb (3864).]

AÇIKLAMA:

Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm), bu hadislerinde Ashab-ı Kirâm hazretlerinin kendinden sonra yeryüzüne gerek fetih ve gerekse neşr-i din için dağılacağını, gittikleri yerde şehid olmak, eceliyle ölmek gibi sebeplerle öleceklerini haber vermekte ve o bölgelerin müslüman ahalilerine, bu misafirlerinin kıymetini bilmelerini irşad buyurmaktadır: *"Ashabım sıradan insanlar değildir, Allah nazarında dereceleri, makamları vardır. Cenab-ı Hak bir ikram ve taltif olarak, onları, kıyamet günü, öldükleri yerin ahalisine bir nur ve hidayet vesilesi ve cennete girmelerinde rehber kılacaktır."*

4368 ٦– وعن سعيد ابنِ المُسَيَّب عن عمر رَضِيَ اللهُ عَنْهُ قال: [سَمِعْتُ رَسُولَ اللهِ ﷺ يَقُولُ: سَأَلْتُ رَبِّي عَزَّ وَجَلَّ عَنِ اخْتِلاَفِ أَصْحَابِي مِنْ بَعْدِي؟ فَأَوْحَى إِلَيَّ يَا مُحَمَّدُ: إِنَّ أَصْحَابَكَ عِنْدِي بِمَنْزِلَةِ النُّجُومِ فِي السَّمَاءِ، بَعْضُهَا أَقْوَى مِنْ بَعْضٍ، وَلِكُلٍّ نُورٌ.

فَمَنْ أَخَذَ بِشَيْءٍ مِمَّا هُمْ عَلَيْهِ مِنِ اخْتِلاَفِهِمْ فَهُوَ عِنْدِى عَلَــــى هُدًى. قَالَ: وَقَالَ رَسُولُ اللّٰهِ ﷺ: أَصْحَابِى كَالنُّجُومِ بِأَيِّهِمْ اقْتَدَيْتُمْ اهْتَدَيْتُمْ]. أخرجه رزين.

6. (4368)- *Saîd İbnu'l-Müseyyeb, Hz. Ömer* (radıyallahu anh)'tan naklediliyor: "Demişti ki: "Ben Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ı dinledim, buyurmuştu ki: *"Ben, Rabbimden Ashabımın benden sonra düşeceği ihtilaf hakkında sordum. Bunun üzerine şöyle vahyetti:*

"Ey Muhammed! Senin Ashabın benim nezdimde, gökteki yıldızlar gibidir. Bazıları diğerlerinden daha kavidirler. Her biri için bir nûr vardır. Öyleyse, kim onların ihtilaf ettikleri meselelerden birini alırsa, o kimse benim nazarımda hidayet üzeredir."

Hz. Ömer der ki: "Resulullah *(aleyhissalâtu vesselâm)* (devamla) ilave etti:

"Ashabım yıldızlar gibidir, hangisine uyarsanız hidayeti bulursunuz." [Rezîn tahriç etmiştir. (Hadisin birinci kısmını Câmi'u'us-Sağîr'de Suyutî kaydeder (Feyzu-Kadîr 4, 76). İkinci kısmı da İbnu Abdi'l-Berr, Câmi'u'l-İlm'de kaydetmiştir (2, 91).]

AÇIKLAMA:

Münâvî şu açıklamayı sunar: "Ashabın ihtilafı rahmettir. Zira onların (ihtilaf ve) kavgaları dünya için değil, din içindir. Onlar dünya açısından ayrılmış olsalar da tevhîd meselesinde tek bir ruh gibidirler. Hepsi de dine ve din ehline yardımcı oldular. Şirke ve onun temeline darbe indirdiler, pek çok diyarları İslâm adına fethettiler. Küffâri kovup fâcirleri dize getirdiler, takva kelimesine davet ettiler. Din onları kaynaştırdı, dünya ise ayırdı. Allah'da onlara, kesbettikleri (hataları sebebiyle), kendi şiddetlerini tattırdı."

İslâm ülemâsı bu hadisin mefhumuyla âmel etmiştir.Hadis, siyasi meselelerdeki ihtilafın sahabelere bir ta'n vesîlesi olmayacağını bildiriyor. Onlar, görüşlerinde dinin menfaatini arıyorlardı. İyi niyetli yaptıkları içtihad, ihtilafa sebep olmuştur. Niyetleri hâlis olduğu ve müçtehid oldukları için onlar bu ihtilaf sebebiyle ta'n edilemezler.

İKİNCİ FASIL

ASHABIN FAZİLET VE MENKIBELERİNİN YÜCELİĞİ

(Bu fasılda iki fer' var)

BİRİNCİ FER'

BİR GRUBA HAS MÜŞTEREK FAZİLETLER

4369 ١ - عَنْ سعيد بْنِ زَيْدٍ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ قَالَ: [سَمِعْتُ رَسُولَ اللهِ ﷺ يَقُولُ: أَبُو بَكْرٍ فِي الْجَنَّةِ، وَعُمَرُ فِي الْجَنَّةِ، وَعُثْمَانُ فِي الْجَنَّةِ، وَعَلِيٌّ فِي الْجَنَّةِ، وَطَلْحَةُ فِي الْجَنَّةِ، وَالزُّبَيْرُ فِي الْجَنَّةِ، وَسَعْدُ بْنُ مَالِكٍ فِي الْجَنَّةِ، وَعَبْدُ الرَّحْمٰنِ بْنُ عَوْفٍ فِي الْجَنَّةِ، وَأَبُو عُبَيْدَةَ ابْنُ الْجَرَّاحِ فِي الْجَنَّةِ، وَسَكَتَ عَنِ الْعَاشِرِ. فَقَالُوا: مَنِ الْعَاشِرُ؟ فَقَالَ: سَعِيدُ ابْنُ زَيْدٍ، يَعْنِي نَفْسَهُ. ثُمَّ قَالَ: وَاللهِ لَمَشْهَدُ رَجُلٍ مِنْهُمْ مَعَ رَسُولِ اللهِ ﷺ تَغَبَّرَ فِيهِ وَجْهُهُ خَيْرٌ مِنْ عَمَلِ أَحَدِكُمْ عُمُرَهُ، وَلَوْ عُمِّرَ عُمُرَ نُوحٍ]. أخرجه أبو داود وهذا لفظه والترمذي.

1. (4369)- *Saîd İbnu Zeyd* (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah *(aleyhissalâtu vesselâm)*'ın şöyle söylediğini işittim:

"Ebu Bekr cennetliktir, Ömer cennetliktir, Osman cennetliktir, Ali cennetliktir, Talhâ cennetliktir, Zübeyr cennetliktir, Sa'd İbnu Mâlik cennetliktir, Abdurrahman İbnu Avf cennetliktir, Ebu Ubeyde İbnu'l-Cerrâh cennetliktir."

(Râvi der ki: Zeyd) onuncu da sükut etti. Dinleyenler: "Onuncu kim?" diye sordular. (Bu taleb üzerine):

"Saîd İbnu Zeyd!" dedi. Yani bu, kendisi idi. Zeyd sonra ilave etti:

"Allah'a yemin ederim. Onlardan birinin Resûlullah *(aleyhissalâtu vesselâm)* ile birlikte yüzü tozlanacak kadar bulunuvermesi, sizden birinin ömür boyu çalışmasından daha hayırlıdır, hatta ömrü, Hz. Nuh aleyhisselâm'ın ömrü kadar uzun olsa bile." [Ebu Dâvud, Sünnet 9, (4648, 4649, 4650).]

AÇIKLAMA:

Resûllah (aleyhissalâtu vesselâm) bu hadislerinde aşere-i mübeşşere dediğimiz cennetle müjdelenenleri saymaktadır. Bunlar hadiste ismi geçen on kişidir Sahabeler arasında faziletce bunlar birinci sırayı teşkil ederler. Bunların ilk dördünün sıralanışında ittifak vardır. *Ehl-i Sünnet,* önce *Ebu Bekr*'in, sonra *Hz. Ömer*'in, sonra *Hz. Osman*'ın, sonra da *Hz. Ali*'nin geldiğinde ittifak eder. Bazı ehl-i sünnet âlimi, Hz. Ali'yi takdim etmiştir. Şia ise Hz. Ali'nin en efdal olduğunu iddia etmekle kalmaz; -râfizî takımında olduğu üzere- diğer büyükleri tekfir eder. Çok az sayıda sahâbe dışında, hepsini reddedip, tekfir ederler.

4370 ٢– وعن أنس رَضِيَ اللهُ عَنْهُ قـال: [قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ: أَرْحَمُ أُمَّتِي بِأُمَّتِي أَبُو بَكْرٍ، وَأَشَدُّهُمْ فِي أَمْرِ اللهِ تَعَـالى عُمَرُ، وَأَشَدُّهُمْ حَيَاءً عُثْمَانُ، وَأَقْضَاهُمْ عَلِيٌّ، وَأَعْلَمُهُمْ بِالْحَلَالِ وَالْحَرَامِ مُعَاذُ بْنُ جَبَلٍ، وَأَفْرَضُهُمْ زَيْدُ بْنُ ثَابِتٍ، وَأَقْرَؤُهُمْ أُبَيُّ ابْنُ كَعْبٍ وَلِكُلِّ أُمَّةٍ أَمِينٌ، وَأَمِينُ هـذِهِ الأُمَّةِ أَبُو عُبَيْدَةَ بْنُ الْجَرَّاحِ، وَمَا أَظَلَّتِ الْخَضْرَاءُ وَلَا أَقَلَّتِ الْغَبْرَاءُ أَصْدَقَ لَهْجَةً مِنْ أَبِي ذَرٍّ أَشْبَهَ عِيسَى عَلَيْهِ السَّلَامُ فِي وَرَعِهِ. فَقَالَ عُمَرُ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ: أَنَعْرِفُ ذلِكَ لَهُ؟ قَالَ: نَعَمْ، فَاعْرِفُوهُ لَهُ رَضِيَ اللهُ عَنْهُمْ أَجْمَعِينَ]. أخرجه الترمذي.

«الْخَضْرَاءُ» السَّمَاءُ.

و«إِظْلَالُهَا» تَغْطِيَتُهَا لِمَا تَحْتَهَا.

وَ«الغَبْرَاءُ» الأَرْضُ.

و«إِقْلَالُهَا» حَمْلُهَا لِمَا فَوْقَهَا.

و«اللَّهْجَةُ» اللِّسَانُ وَالنُّطْقُ.

2. (4370)- *Hz. Enes* (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah *(aleyhis-salâtu vesselâm)* buyurdular ki:

"Ümmetimin(in ferdleri arasında) ümmetime karşı en çok merhametli olan kimse Ebu Bekr'dir. Onlar içinde Allah'ın emri hususunda en çok titiz olanı Ömer'dir. Haya cihetiyle en şiddetli olanı Osman'dır. (Davalarda) en isabetli hüküm vereni Ali'dir. Helal ve haramı en iyi bileni Muâz

İbnu Cebel'dir. Ferâizi en iyi bilen Zeyd İbnu Sâbit'tir. Kur'ân okumasını en iyi bileni Übey İbnu Ka'b'dır. Her ümmetin bir emîni vardır. Bu ümmetin emîni Ebu Ubeyde İbnu'l-Cerrâh'dır. Ebu Zerr'den daha doğru sözlü olan birini ne gök gölgeledi, ne de yer taşıdı. O, verâda Hz. İsa aleyhisselâm gibiydi."

Hz. Ömer (radıyallahu anh) (hased etmişçesine): "Yani biz bu hasletin onda olduğunu kabul edecek miyiz?" dedi. Resûlullah *(aleyhissalâtu vesselâm)*:

"Evet. Bu hasletleri onda var bilin!" buyurdular." [Tirmizî, Menakıb (3793, 3794).]

AÇIKLAMA:

Bu hadiste *Ebu Zerr* (radıyallahu anh)'ın en doğru kimse olduğu ifade edilmektedir. Halbuki doğruluk deyince Ebu Bekr es-Sıddîk akla gelir. Âlimler bu hususta, Ebu Zerr'in doğruluğunun mutlak olmayacağını belirtirler. Buradaki hasr'dan murad onun sıdkında te'kîd ve mübalağa olduğu belirtilir. "Zira, derler, Ebu Zerr'in Hz. Ebu Bekir'den asdak (daha doğru) olacağını söylemek câiz olmaz. Çünkü o, bu ümmetin "sıddîkı"dır, peygamberlerden sonra da en hayırlısıdır. Resûlullah ise Ebu Zerr'den ve bütün ümmetten asdakdır."

Hadis, *Aleyhisselâtu vesselâm*'ın, Ashabından mümtaz olanları kabiliyetleri ile tanıyıp, o yönleriyle ümmetine tanıttığını göstermektedir.

4371 ٣– وعن حذيفة رَضِيَ اللهُ عَنْهُ قال: [قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ: إِنِّي لاَ أَدْرِي مَا قَدْرُ بَقَائِي فِيكُمْ فَاقْتَدُوا بِالَّذِينَ مِنْ بَعْدِي، وَأَشَارَ إِلى أَبِي بَكْرٍ وعُمَرَ رَضِيَ اللهُ عَنْهُمَا. وَاهْتَدُوا بِهَدْيِ عَمَّارٍ، وَمَا حَدَّثَكُمْ ابْنُ مَسْعُودٍ فَصَدِّقُوهُ]. أخرجه الترمذي.

« الهَدْيُ » السَّمْتُ، والطَّرِيقَةُ وَالسِّيرَةُ.

3. (4371)- Hz. Huzeyfe (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah *(aleyhissalâtu vesselâm)* buyurdular ki:

"Ben aranızda ne kadar kalacağımı bilemiyorum. Benden sora "iki"ye uyun" dedi ve Ebu Bekr ile Ömer'e işaret etti. (Sözlerine devam ederek): *"Ammar'ın davranışlarını örnek alın. İbnu Mes'ud ne söylemişse tasdik edin"* buyurdu. [Tirmizî, Menakıb, (3804).]

AÇIKLAMA:

Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) burada birkaç sahabeyi bilhassa tafdil buyurmaktadır.

1) *Hz. Ebu Bekr* ve *Ömer* (radıyallahu anhüma). Bu ikisinin faziletleri ümmetçe müsemmeldir.

2) *Ammâr İbnu Yâsir* (radıyallahu anh). Resûlullah, onun çok müstakim olduğunu böylece beyan etmiş olmaktadır. Bir başka hadislerinde *Aleyhissalâtu vesselâm: "Ammar, ne zaman iki işten birini tercih durumunda kalsa mutlaka en hayırlısını seçer"* buyurmuştur.

Ammâr (radıyallahu anh), Erkâm'ın evinde İslâm'a giren ilklerdendi. Annesi Sümeyye Hâtun'la birlikte çok sıkıntı çektiler, işkencelere maruz kaldılar. Sümeyye (radıyallahu anha) işkence altında can verenlerdendir. Ammâr'ın da bâğî bir grup tarafından öldürüleceğini *Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)* haber vermiş, bildirdiği aynen çıkmıştır ve Sıffîn'de şehid edilmiştir. Onun burada şehid edilmesi, bu vak'ada Hz. Ali taraftarlarının haklı, muhaliflerinin de haksız olduğunu böylece doğrulamış oldu.

Şehid olduğu zaman doksan küsur yaşında idi, (radıyallahu anh).

4372 ٤ – وعن جابر رَضِيَ اللهُ عَنْه قال: [قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ: أُرِيَ اللَّيْلَةَ رَجُلٌ صَالِحٌ كَأَنَّ أَبَابَكْرٍ نِيطَ بِرَسُولِ اللهِ ﷺ، وَنِيطَ عُمَرُ بِأَبِي بَكْرٍ، وَنِيطَ عُثْمَانُ بِعُمَرَ، قَالَ جَابِرٌ: فَلَمَّا قُمْنَا مِنْ عِنْدِ رَسُولِ اللهِ ﷺ، قُلْنَا: أَمَّا الرَّجُلُ الصَّالِحُ فَرَسُولُ اللهِ ﷺ، وَأَمَّا تَنَوُّطُ بَعْضِهِمْ بِبَعْضٍ فَهُمْ وُلَاةُ الأَمْرِ الَّذِى بَعَثَ اللهُ بِهِ نَبِيَّهُ ﷺ]. أخرجه أبو داود.

«قَوْلُهُ نِيطَ» أَىْ عُلِّقَ بِهِ وَضُمَّ إِلَيْهِ.

4. (4372)- *Hz. Cabir* (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah *(aleyhissalâtu vesselâm)* buyurdular ki:

"Geceleyin (rüyamda) bana sâlih bir adam gönderildi. Sanki Ebu Bekr, Resulullah'a yamanmış gibiydi, Ömer de Ebu Bekr'e yamanmış gibiydi. Osman da Ömer'e yamanmış gibiydi."

Câbir der ki: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın yanından kalktığımız zaman dedik ki: "(Rüyanın yorumu şöyle olmalıdır): "Oradaki salih kimse Resulullah'tır. Onların birbirlerine yamanmaları, Allah'ın, peygamberleriyle gönderdiği işin (dinin) sorumluları olmalarıdır." [Ebu Dâvud, Sünnet 9, (4636).]

4373 ٥- وعن جابر رضي الله عنه قال: [قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ: رَأَيْتُنِي دَخَلْتُ الْجَنَّةَ فَإِذَا أَنَا بِالرُّمَيْصَاءِ امْرَأَةِ أَبِي طَلْحَةَ رَضِيَ اللهُ عَنْهُمَا، وَسَمِعْتُ خَشْخَشَةً فَقُلْتُ: مَنْ هٰذَا؟ قَالُوا: بِلاَلٌ؛ وَرَأَيْتُ قَصْراً بِفِنَائِهِ جَارِيَةٌ. فَقُلْتُ: لِمَنْ هٰذَا؟ قَالُوا: لِعُمَرَ ابْنِ الْخَطَّابِ. فَأَرَدْتُ أَنْ أَدْخُلَهُ فَأَنْظُرَ إِلَيْهِ، فَذَكَرْتُ غَيْرَتَكَ، فَوَلَّيْتُ مُدْبِراً. فَبَكَى عُمَرُ وَقَالَ: أَعَلَيْكَ أَغَارُ يَا رَسُولَ اللهِ]. أخرجه الشيخان.

«الْخَشْخَشَةُ» صَوْتُ السِّلاَحِ

5. (4373)- *Hz. Câbir* (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah *(aleyhissalâtu vesselâm)* buyurdular ki:

"Ben kendimi cennete girmiş gördüm. Derken Ebu Talha'nın hanımı Rumeysa ile karşılaştım (radıyallahu anhüma). Bir de hışırtı kulağına geldi.

"Bu kim(in hışırtısı)?" dedim.

"Bilâl(in)!" dediler. Avlusunda bir câriye bulunan bir köşk gördüm.

"Bu kime ait?" dedim.

"Ömer İbnu'l-Hattâb'ındır!" dediler. İçine girip bakmayı arzu ettim. Ancak senin kıskanç olduğunu hatırladım ve geri döndüm!"

Ömer, bu söz üzerine ağladı ve:

"Sana karşı da mı kıskanç olacağım ey Allah'ın Resûlü!" dedi." [Buhârî, Ta'bir 31, 32, Bed'ü'l-Halk 9, Fezâilu'l-Ashab 19, Nikâh 107; Müslim, Fezailü's-Sahâbe 21, (2395).]

AÇIKLAMA:

1- Hadiste geçen Rumeysa (radıyallahu anhâ), Hz. Enes'in annesi olan Ümmü Süleym'dir. Rümeysâ, çapak manasına gelen ramas'dan ism-i tasgîrdir. Ümmü Süleym'in gözündeki çapak sebebiyle rumeysâ ona bir vasıf olmuştur. Asıl adı Sehle'dir. Başka isimlerde söylenmiştir.

2- Hadis, *Hz. Ömer, Hz. Bilâl* ve Ümmü Süleym'in cennetle müjdelenmelerini ifade ediyor.

4374 ٦- وعن بريدة رضي الله عنه قال: [قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ: يَا بِلاَلُ بِمَ سَبَقْتَنِي الَى الْجَنَّةِ؟ فَمَا دَخَلْتُ الْجَنَّةَ قَطُّ إِلاَّ سَمِعْتُ خَشْخَشَتَكَ أَمَامِي دَخَلْتُ الْبَارِحَةَ الْجَنَّةَ

فَسَمِعْتُ خَشْخَشَتَكَ أَمَامِي، فَأَتَيْتُ عَلَى قَصْرٍ مُرَبَّعٍ مُشَرَّفٍ مِنْ ذَهَبٍ. فَقُلْتُ: لِمَنْ هذَا الْقَصْرُ؟ فَقَالُوا لِرَجُلٍ مِنَ الْعَرَبِ؛ فَقُلْتُ: أَنَا عَرَبِيٌّ، لِمَنْ هذَا الْقَصْرُ؟ قَالُوا لِرَجُلٍ مِنْ قُرَيْشٍ فَقُلْتُ: أَنَا مِنْ قُرَيْشٍ، لِمَنْ هذَا الْقَصْرُ؟ قَالُوا لِرَجُلٍ مِنْ أُمَّةِ مُحَمَّدٍ ﷺ فَقُلْتُ: أَنَا مُحَمَّدٌ، لِمَنْ هذَا الْقَصْرُ؟ قَالُوا: لِعُمَرَ بْنِ الْخَطَّابِ رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُ. فَقَالَ: يَا رَسُولَ اللّٰهِ! مَا أَذَّنْتُ قَطُّ إِلاَّ وَصَلَّيْتُ رَكْعَتَيْنِ، وَمَا أَحْدَثْتُ قَطُّ إِلاَّ تَوَضَّأْتُ عِنْدَهُ، وَرَأَيْتُ أَنَّ لِلّٰهِ عَلَيَّ رَكْعَتَيْنِ. فَقَالَ رَسُولُ اللّٰهِ ﷺ: بِهِمَا]. أخرجه الترمذي وصححه.

6. (4374)- *Hz. Büreyde* (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah *(aleyhissalâtu vesselâm)* buyurdular ki:

"Ey Bilâl! Ne ile benden önce cennete girdin? Her ne zaman cennete girdiysem, her seferinde önümde senin hışırtını işittim. Dün gece de cennete girmiştim, önümde (yine) senin hışıtrını duydum. Sonra altından şerefeler olan murabba bir köşke geldim.

"Bu köşk kimin?" diye sordum.

"Arapardan birinin!" dediler. Ben cevaben:

"Ama ben de bir Arabım, (benim olmadığına göre) bu köşk kimin?" dedim. Bunun üzerine:

"Kureyş'ten birinin!" dediler. Ben tekrar:

"Ben de bir Kureyşliyim, bu köşk kimin?" dedim. Bu sefer:

"Muhammed ümmetinden birinin!" dediler. Ben de:

"Muhammed benim, bu köşk kimin?" dedim. Bunun üzerine:

"Ömer İbnu'l-Hattâb'ın" dediler, (radıyallahu anh). Bunun üzerine Bilâl:

"Ya Resûlullah! Her ezan okuyuşunda iki rek'at namaz kıldım. Her ne zaman hades vaki oldu ise derhal abdest tazeledim ve Allah'a iki rek'at namaz kılmayı üzerimde borç gördüm" dedi. Bilâl'in bu açıklaması üzerine Aleyhisselâtu vesselâm:

"İşte bu iki şey sebebiyle (cennete girmede benden evvel davranmış olmalısın)" buyurdular. [Tirmizî, Menâkıb, (3690).]

AÇIKLAMA:

1- Hadis, *Hz. Bilâl* (radıyallahu anh)'ın cennete girmede tekaddüm imtiyazına nail olmasını iki sebeple açıklamaktadır:

1) Ezanla ikâmet arasında kılınan iki rek'at namaz. Bazı âlimler bundan akşam namazını istisna tutmuşlardır: *"Ezandan sonra hemen ikamet okunur, nafile kılmaya vakit yoktur"* derler. Ancak, namazla ilgili bahiste de geçtiği üzere, akşam vakti girdikten sonra da iki rek'at nafile kılındığına dair rivayetler mevcuttur. Dolayısıyla sonradan istikrar bulmuş duruma göre değerlendirerek "akşam vaktinde, önce farz kılınır, nafileye yer yoktur" gibi bir mülahaza ile, hadisin beş vakte şamil olan ıtlakını dört vakitle kayıtlamak câiz olmaz.

2) *Bilâl*'e imtiyaz kazandıran ikinci husus, hades vaki olur olmaz abdest tazeleyip iki rek'at nafile kılmasıdır. Bu namaz da "mekruh vakitler dışında" diye kayıtlanmıştır. Ancak hadisi ıtlak üzere anlayıp, abdest üzerine kılınacak iki rek'atlik namazı mekruh vakitlerdeki yasaklamadan istisna kılmışlar her ne zaman abdest alınırsa iki rek'a nafile kılınabileceğini söylemişlerdi. Bu namaza âlimler şükür namazı derler: "Ezâ'nın izâlesi ve temizliğe ulaşmada Allah'ın tevfiki sebebiyle şükür.

2- Âlimler, Peygamberlerin rüyası haktır kaziyesinden hareketle, bu zikri geçen zâtların cennetlik olduklarına hükmetmişlerdir.

4375 ٧– وعن عَمْرو بنِ العاصِ رَضِيَ اللهُ عَنْهما قال: [سَأَلْتُ رَسُولَ اللهِ ﷺ: أىُّ النَّاسِ أَحَبُّ إلَيْكَ؟ قـال: عَائِشَةُ. قُلْتُ: وَمِنَ الرِّجَالِ؟ قال: أَبُوهَا. قُلْتُ: ثُمَّ مَنْ؟ قَالَ: عُمَرُ، فَعَدَّ رِجَالاً]. أخرجه الشيخان والترمذي.

7. (4375)- *Amr İbnu'l-Âs* (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah *(aleyhissalâtu vesselâm)*'a sordum:

"(Ey Allah'ın Resulü!) İnsanların hangisi size daha sevgilidir?"

"Aişe!" buyurdular.

"Ya erkeklerden?" dedim

"Babası!" buyurdular.

"Sonra kim?" dedim.

"Ömer!" buyurdular ve başka bazı erkekler saydılar." [Buharî, Meğâzî 63; Müslim, Fezâilu's-Sahâbe 8, (2384); Tirmizî, Menâkıb, (3879).]

AÇIKLAMA:

1- Daha önce de geçtiği üzere (4303. hadis) *Resûlullah, Amr İbnu'l-Âs* (radıyallahu anh)'ı Zât u Selâsil gazvesine komutan tayin eder. Emri

altına *Hz. Ebu Bekr* ve *Hz. Ömer* gibi Ashab'ın büyükleri de asker olarak verilince, Amr'ın içinden: "Herhalde ben hepsinden efdalim, Resûlullah beni hepsinden çok seviyor olmalı" diye geçer. Bunu tahkik etmek üzere, sefer dönüşü, kendisine, kimin daha sevgili olduğunu sorar. Yukarıda görüldüğü üzere ilk sıralarda yer almadığını görerek, daha gerilerde isminin çıkmaması için, sorusunu devam ettirmekten vazgeçer.

4376 ٨- وعن أسامة بن زيد رضي الله عنه قال: [كُنْتُ جَالِساً عِنْدَ النَّبِيِّ ﷺ إذْ جَاءَ عَلِيٌّ وَالْعَبَّاسُ يَسْتَأْذِنَانِ. فَقَالَ: أَتَدْرِى مَا جَاءَ بِهِمَا؟ قُلْتُ: لاَ قَالَ: لكِنِّى أَدْرِى، ائْذَنْ لَهُمَا، فَدَخَلاَ فَقَالاَ: يَا رَسُولَ اللهِ جِئْنَا نَسْأَلُكَ، أَىُّ أَهْلِكَ أَحَبُّ إلَيْكَ؟ قَالَ: فَاطِمَةُ بِنْتُ مُحَمَّدٍ. قَالاَ: مَا جِئْنَاكَ نَسْأَلُكَ عَنْ أَهْلِكَ. قَالَ: أَحَبُّ أَهْلِى إلَىَّ مَنْ أَنْعَمَ اللهُ عَلَيْهِ وَأَنْعَمْتُ عَلَيْهِ، يَعْنِى أُسَامَةَ بْنَ زَيْدٍ رَضِيَ اللهُ عَنْهُمَا. قَالاَ: ثُمَّ مَنْ؟ قَالَ: ثُمَّ عَلِيُّ بْنُ أَبِي طَالِبٍ. فَقَالَ الْعَبَّاسُ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ: يَا رَسُولَ اللهِ! جَعَلْتَ عَمَّكَ آخِرَهُمْ. فَقَالَ: إنَّ عَلِيّاً سَبَقَكَ بِالْهِجْرَةِ]. أخرجه الترمذي.

8. (4376)- *Usâme İbnu Zeyd* (radıyallahu anh) anlatıyor: "Ben Resûlullah *(aleyhissalâtu vesselâm)*'ın yanında oturuyordum. Ali ve Abbâs (radıyallahu anhümâ) gelip (huzuruna girmek için) izin istediler. Aleyhisselâtu vesselâm:

"Ne getirdiler biliyor musun?" buyurdular.

"Hayır, bilmiyorum!" dedim.

"Ama ben biliyorum, onlara izin ver!" buyurdular. (İçeri aldım), onlar da girdiler.

"Ey Allah'ın Resûlü! Ehlinden hangisi sana daha sevgili? Sormaya geldik!" dediler.

"Ehlimin bana en sevgili olanı, kendisine (hidayet ederek) Allah'ın nimetlendirdiği, (azad edip evlat edinmemle de) kendimin ikram etmiş olduğu kımsedir!" buyurdu ve Üsâme İbnu Zeyd (radıyallahu anh)'ı zikretti.

"Pekalâ sonra kim?" dediler.

"Sonra Ali İbnu Ebî Tâlib!" buyurdular. Bunun üzerine amcası Abbas (radıyalluha anh):

"Ey Allah'ın Resûlü! Amcanı en sona bıraktın!" dedi.

"Ali hicrette senden önce davrandı!" cevabını verdiler" [Tirmizî, Menâkıb, (3821).]

AÇIKLAMA:

1- *Resûlullah*'ın azad ettiği ve evlat edindiği kimse Üsâme değil, babası Zeyd'dir (radıyallahu anhümâ). *Resûlullah*'ın, Üsame'yi azad etmiş gibi ifadede bulunmasını ülemâ: "Bu iki nimette evlat babaya tabidir. Onun hükmüyle ifade edilmesi câizdir" diye açıklamıştır. Esasen, Resûlullah'ın, *Zeyd*'i, o suretle ifade etmesi, Zeyd'le ilgili olarak Kur'ân-ı Kerîm'de onun aynı tabirlerle tavsifi sebebiyledir: وإذ تقول للذى انعم الله عليه وانعمت عليه **"Hani Allah'ın iman nasib ederek ikramda bulunduğu ve senin de azad edip evlatlık edinerek ikramda bulunduğun kimseye sen: "Hanımını bırakma, Allah'tan kork" diyordun"** (Ahzâb 37).

2- Âlimler, bu hadisten hareketle sevgi sıralamasının kan yakınlığına göre değil, efdaliyete göre olması gerektiği hükmünü çıkarmışlardır.

4377 ٩ – وعن ابنِ عُمَرَ رَضِيَ اللهُ عَنْهما قال: [كُنَّا نُفَضِّلُ بينَ النَّاسِ زَمَانَ رسُولِ اللهِ ﷺ فَنَقُولُ: أبو بَكْرٍ، ثُمَّ عُمَر. ثُمَّ عُثْمَانُ، ولاَ يُنْكِرُ ذلكَ عَلَيْنَا]. أخرجه البخاري وأبو داود والترمذي.

9. (4377)- *İbnu Ömer* (radıyallah anhümâ) anlatıyor: "Biz Resûlullah *(aleyhissalâtu vesselâm)* zamanında insanları derecelendirir ve şöyle sıralardık: [Ümmet-i Muhammed'in, Resûlullah *(aleyhissalâtu vesselâm)*'dan sonra en efdali] Ebu Bekr, sonra Ömer, sonra Osman. [Resûlullah *(aleyhissalâtu vesselâm)* bu sıralamayı işitir] bize itiraz etmezdi (radıyallahu anhüm ecmaîn)." [Buhârî, Fezâilu'l-Ashâb 4, 7; Ebu Dâvud, Sünnet 8, (4627, 4628) Tirmizî, Menâkıb, (3707).]

AÇIKLAMA:

Hadiste, Hz. Osman'ın faziletçe *Hz. Ali* (radıyallahu anhümâ)'den önce olduğu te'yid edilmektedir. Ehl-i Sünnet'in cumhûru bu görüştedir. Bunu te'yid eden başka rivayetler de var. Ancak bu hususta farklı görüşler mevcuttur:

★ *Süfyan-ı Sevrî*'nin *Hz. Ali*'yi efdal gördüğü, ancak bu görüşünden döndüğü rivayet edilmiştir.

★ Huzeyme'nin de bu görüşte olduğu söylenmiştir.

★ *İmam Mâlik:* "Bu ikisi eşittirler, birbirine tafdil edilmezler" demiştir. *Yahya'l-Kattân* ve müteahhirînden *İbnu Hamza* ve başkaları bu görüşü benimsemiştir. *İbnu Abdilberr,* bu görüşü beğenmez ve şahsi kanaatinde *Hârun İbnu İshak*'tan hikâye edilen şu rivayete dayanır:

Hârun der ki: "Ben İbnu Ma'in'in şöyle söylediğini işittim:

"Kim faziletleri Ebu Bekr, Ömer, Osman ve Ali diye sıralar ve Ali'nin hizmetlerini ve faziletini tanırsa, o sâhib-i sünnettir." Ben kendisine: "Bazılarının: "Ebu Bekr, Ömer ve Osman" deyip sükut ettiklerini söyledim. Onlar hakkında galîz tabirler kullandı" Bu rivayet tenkid edilerek: "İbnu Maîn, Hz. Osman sevgisinde aşırı gidip Hz. Ali'yi tenkîse yeltenen Osmancı takımı reddetmiş olmalı. Şüphesiz üçüne iktisâr edip, Hz. Ali'nin fazlını inkâr mezmundur" denmiştir.

İbnu Hacer, bu mesele ile ilgili tahlilini şöyle devam ettirir:

"İbnu Abdilberr şu iddiaya da yer vermiştir: "Bu hadis (sadedinde olduğumuz rivayet), Ehl-i Sünnet'in: "Hz. Ali, üçlerden sonra imamların en efdalidir" görüşüne de muhaliftir. Çünkü Ehl-i Sünnet, üçlerden sonra insanların en efdali olduğunda icma eder. Bu icma, İbnu Ömer hadisinin –sened İbnu Ömer'e kadar sahih de olsa– hatalı olduğuna delâlet eder." İbnu Abdilberr'in bu iddiası da tenkid edilmiş ve şöyle denmiştir: "Ashab'ın o zaman, Hz. Ali'yi tafdilde sükût etmiş olmaları ilelebet tafdil etmedikleri mânasına gelmez. Nitekim mezkur icma İbnu Ömer'in kayıtladığı zamandan sonra hasıl olmuştur. Böylece onun hadisi hatalı olmaktan çıkar."

İbnu Hacer der ki: "Kanaatimce, İbnu Abdilberr, burada Ubeydullah İbnu Ömer rivayetindeki ziyade sebebiyle inkârda bulunmaktadır. Bu ziyade ثُمَّ نَتْرُكُ أَصْحَابَ رَسُولِ اللهِ ﷺ ["(Biz, Ebu Bekr, Ömer, Osman diye sayar, ondan sonra) Resulullah'ın ashabı arasında dereceleme yapmadan hepsini terkederdik"] şeklindedir. Lakin bu rivayette Nafi teferrüd etmez." *İbnu'l-Maceşûn* ona mütâbaat eder. Bunu Hayseme, *Yusuf İbnu'l-Mâceşun* babasından, o da İbnu Ömer'den tahric etmiştir: "Biz Resulullah zamanında (efdaliyet sıralamasında) Ebu Bekr, Ömer, Osman der, sonra Resulullah *(aleyhissalâtu vesselâm)*'ın Ashabını bırakır, aralarında bir efdaliyet gözetemezdik." Bununla birlikte, o zaman aralarında dereceleme yapmayı terketmelerinden bundan sonra Hz. Ali'nin diğerlerinden efdal olduğuna itikad etmemiş olmaları manası çıkmaz. Doğruyu Allah bilir, Nitekim *İbnu Ömer* (radıyallahu anh), Hz. Ali'yi diğer sahabelere takdim ettiğini itiraf etmiştir. Nitekim bu itiraf bir önceki babta kaydettiğim bir rivayette geçti.

İbnu Hacer'in atıfta bulunduğu rivayet şudur: *İbnu Ömer* der ki: "Biz Resulullah *(aleyhissalâtu vesselâm)* zamanında şöyle derdik." Resulullah *(aleyhissalâtu vesselâm)* insanların en hayırlısıdır. Sonra *Ebu Bekr*, sonra Ömer gelir. *Ali İbnu Ebî Talib* (radıyallahu anh)'a ise üç haslet verilmiştir ki onlardan birinin bana verilmiş olması, bana kızıl develerden daha sevgilidir: Resulullah *(aleyhissalâtu vesselâm)* kızıyla onu evlendirdi ve kızı ona çocuk dünyaya getirdi. (Resulullah'tan sonra) mescidin bütün kapıları kapatıldı, onun kapısı kapatılmadı. Hayber günü sancağı ona verdi." (Hadisi Ahmed İbnu Hanbel hasen senedle kaydetmiştir).

İbnu Hacer tahliline devam eder: "İbnu Ömer hadisinin bazı turukunda, mezkur hayırlı ve efdal olma halinin hilafetle ilgili hususta olduğu kaydedilmiştir. Bu rivayeti İbnu Asâkir Abdullah İbnu Yesâr, Salim' den o da İbnu Ömer'den naklen kaydetmiştir: "Siz biliyorsunuz, biz Resulullah *(aleyhissalâtu vesselâm)* zamanında şöyle derdik: "Ebu Bekr, Ömer ve Osman yani hilafette (ki liyakatte) Bir diğer rivayet, Ubeydullah, Nafi'den, o da İbnu Ömer'den: "Biz Resulullah zamanında derdik ki: "Bu işe (hilafete) insanların en layıkı kimdir? ve cevap verirdik: Ebu Bekr, sonra Ömer."

Bazı alimler: Sahabenin en efdali, Resulullah *(aleyhissalâtu vesselâm)*'ın sağlığında şehid düşendir" demiş, bazıları da ismen: "Cafer İbnu Ebî Talib'dir" demiştir. İmam Beyhakî, Şâfiî hazretlerinin şu sözünü kaydeder: "Ashab ve Tabiin Ebu Bekr, sonra Ömer, sonra Osman, sonra da Ali'nin (radıyallahu anhüm) efdaliyetinde icma etmiştir."

4378 ١٠ – وعن أنسٍ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ قال: [كَانَ أُسَيْدُ بْنُ حُضَيْرٍ وعَبَّادُ ابنُ بِشْرٍ رَضِيَ اللهُ عَنْهُمَا عِنْدَ رَسُولِ اللهِ ﷺ في لَيْلَةٍ مُظْلِمَةٍ فَخَرَجَا مِنْ عِنْدِهِ فإذَا بِنُورَيْنِ بينَ أيْدِيهِمَا. فَلَمَّا افْتَرَقَا صَارَ مَعَ كُلِّ وَاحِدٍ مِنْهُمَا نُورٌ]. أخرجه البخاري.

10. (4378)- *Hz. Enes* (radıyallahu anh) anlatıyor: "Üseyd İbnu Hudayr ve Abbâd İbnu Bişr (radıyallahu anhümâ) karanlık bir gecede Resulullah *(aleyhissalâtu vesselâm)*'ın yanında idiler. (Sohbet bitince) yanından ayrıldılar. Derken önlerinde iki nur peydah oldu. Yolları ayrıldığı zaman her birinin bir nuru vardı." [Buharî, Mesâ'ıd 78, Menâkıb 28, Menakıbu'l-Ensar 13.]

AÇIKLAMA:

1- Bu rivayetin bir başka veçhi, bu sahabelerin ellerideki nûrun, günümüzdeki pilli el feneri mahiyetindeki bir şeyden çıktığını tasvir

eder. Şöyle ki: "Üseyd İbnu Hudayr ve Ensar'dan bir kişi daha, Resulullah *(aleyhissalâtu vesselâm)*'ın yanında konuşmak üzere kaldılar. Çok karanlık bir gece idi. Gecenin bir müddeti geçtikten sonra çıktılar. Herbirinin elinde bir değnekcik vardı. Birinin değneği önlerini aydınlatır olduğu halde yürüdüler. Yolları ayrılınca diğerinin değneği de aydınlatmaya başladı. Her biri kendi deyneğinin ışığında yürüdü, böylece evlerine vardılar."

2- Bu hadise Ashabın mazhar olduğu kerametlerden birini daha aksettirmektedir. Alimlerimiz bu ve benzeri rivayetlere dayanarak kerametin hak olduğuna hükmetmişlerdir. Keramet hususunda geniş açıklama daha önce geçti (4256. hadis).

İKİNCİ FER'

SAHABELERDEN BAZILARININ FAZİLETLERİ

(İki kısımdır)

❑ BİRİNCİ KISIM: ERKEKLER HAKKINDA

★ EBU BEKR SIDDIK (radıyallahu anh)

4379 ١ - عن عائشة رَضِيَ اللهُ عَنْها قالت: [دَخَلَ أَبُو بَكْرٍ على رَسُول الله ﷺ : فَقَالَ لَهُ ﷺ : أَبْشِرْ فَأَنْتَ عَتِيقُ اللهِ مِنَ النَّارِ. قَالَتْ: فَمِنْ يَوْمَئِذٍ سُمِّيَ عَتِيقاً]. أخرجه الترمذي.

1. (4379)- *Hz. Aişe* anlatıyor: "Ebu Bekr (radıyallahu anh), Resulullah *(aleyhissalâtu vesselâm)*'ın yanına girmişti. Aleyhissalâtu vesselâm:

"Müjde, (Ey Ebu Bekr!) Sen Allah'ın ateşten azad ettiği kimsesin!" buyurdular. İşte o günden itibaren Hz. Ebu Bekr, Atik (azadlı) diye isimlendirildi." [Tirmizî, Menâkıb, (3679).]

AÇIKLAMA:

Hz. Ebu Bekr'in "Atik" diye isimlenmesi hususunda başka üç rivayet daha var:

★ *Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)* bir gün dedi ki: "Ateşten azad edilen birini görmek isteyen Ebu Bekr'e baksın."

★ Musa İbnu Talha'nın rivayetine göre, annesi "Atik" diye tesmiye etmiştir.

★ Yüzündeki cemal (güzellik) sebebiyle Resulullah ona "Atik" demiştir.

4380 ٢ - وعن أبي هريرة رَضِيَ اللهُ عَنْهُ قَالَ: [قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ : أَتَانِي جِبْرِيلُ فَأَخَذَ بِيَدِي فَأَرَانِي بَابَ الْجَنَّةِ الَّذِي تَدْخُلُ مِنْهُ أُمَّتِي. فَقَالَ أَبُو بَكْرٍ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ

يَا رَسُولَ اللّٰهِ: وَدِدْتُ أَنِّى كُنْتُ مَعَكَ حَتّىٰ أَنْظُرَ إِلَيْهِ فَقَالَ: أَمَا إِنَّكَ يَا أَبَا بَكْرٍ أَوَّلُ مَنْ يَدْخُلُ الْجَنَّةَ مِنْ أُمَّتِى]. أخرجه أبو داود.

2. (4380)- *Ebu Hüreyre* (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah *(aleyhissalâtu vesselâm)* buyurdular ki:

"Cebrail aleyhisselam yanıma gelerek elimden tuttu ve bana ümmetimin gireceği cennet kapısını gösterdi."

Hz. Ebu Bekr atılıp:

"Ey Allah'ın Resulü! Ben o sırada seninle olmayı ne kadar isterdim, ta ki ona ben de bakayım!" dedi.

Aleyhissalâtu vesselâm:

"Ey Ebu Bekr, ümmetimden cenete ilk girecek kimse olman sana yetmez mi!" karşılığında bulundular." [Ebu Davud, Sünnet, 9, (4652).]

4381 ٣– وعنه رَضِيَ اللّٰهُ عَنْه قال: [قَالَ رَسُولُ اللّٰهِ ﷺ: مَا لأَحَدٍ عِنْدَنَا يَدٌ إلاَّ وَقَدْ كَافَيْنَاهُ بِهَا مَا خَلاَ أَبَا بَكْرٍ فَإِنَّ لَهُ عِنْدَنَا يَداً يُكَافِيهِ اللّٰهُ تَعَالى بِهَا يَوْمَ الْقِيَامَةِ، وَمَا نَفَعَنِى مَالُ أَحَدٍ قَطُّ مَا نَفَعَنِى مَالُ أَبِي بَكْرٍ، وَمَا عَرَضْتُ الإِسْلاَمَ عَلَى أَحَدٍ إلاَّ كَانَتْ لَهُ كَبْوَةٌ إلاَّ أَبَا بَكْرٍ، فَإِنَّهُ لَمْ يَتَلَعْثَمْ، وَلَوْ كُنْتُ مُتَّخِذاً خَلِيلاً لاَتَّخَذْتُ أَبَا بَكْرٍ خَلِيلاً أَلاَ وَإِنَّ صَاحِبَكُمْ خَلِيلُ اللّٰهِ تَعَالى]. أخرجه الترمذي.

يُقَالُ «كَبَا الْفَرَسُ» إذَا خَرَّ لوجْهِهِ، والْمُرَادُ أنَّ الصِّدِّيقَ رَضِيَ اللّٰهُ عَنْه لَمْ يَتَرَدَّدْ في تَصْدِيقِهِ ﷺ.

و«التَّلَعْثُمُ» التَّرَدُّدُ في الْقَوْلِ وَالْفِعْلِ والتَّتَعْتُعُ فيه.

وقَوْلُهُ: «ولَوْ كُنْتُ مُتَّخِذاً خَلِيلاً إلى آخره» حَاصِلُهُ أنَّ الْخُلَّةَ تَلْتَزِمُ فَضْلَ مُرَاعَاةٍ لِلْخَلِيلِ وَقِيَامٍ بِحَقِّهِ وَاشْتِغَالِ الْقَلْبِ بِأَمْرِهِ، فَأَخْبَرَ ﷺ أَنَّهُ لَيْسَ عِنْدَهُ فَضْلٌ مَعَ خُلَّةِ الْحَقِّ لِخَلْقٍ لاشْتِغَالِ قَلْبِهِ بِمَحَبَّةِ رَبِّهِ فَلاَ يَحْتَمِلُ مَيْلاً إلى غَيْرِهِ.

3. (4381)- Yine *Ebu Hüreyre* (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah *(aleyhissalâtu vesselâm)* buyurdular ki:

"Nezdimizde bir eli(ihsanı) bulunan hiç kimse yoktur ki, o ihsan sebe-

biyle biz ona (misliyle veya daha fazlasıyla) karşılıkta bulunmayalım. Ancak Ebu Bekr bundan hariç. Çünkü, onun nezdimizde yardımı varsa da, onun karşılığını Kıyamet günü ona Allah verecektir. Bana Ebu Bekr'in malı kadar kimsenin malı faydalı olmadı. Ben müslüman olmasını teklif ettiğim herkesten bir zorluk gördüm. Ebu Bekr hariç. Zira o teklifim karşısında hiç tereddüd etmeden kabul etti. Eğer kendime bir dost (halil) ittihaz etseydim, mutlaka Ebu Bekr'i dost edinirdim. Haberiniz olsun, arkadaşınız Allah Teâla'nın dostu (halilullah'tır)." [Tirmizî, Menakıb, (3662).]

4382 ٤ – وعن أبى سعيد رضيَ الله عنه قال: [خَطَبَ رَسُولُ الله ﷺ النَّاسَ فَقَالَ: إنَّ الله تعالى خيَّرَ عبْداً بين الدُّنيا وبين ما عنْدَه. فاختارَ ما عنْدَه فبكَى أبو بكرٍ فعجبْنا لبُكائه أنْ يخْبرَ ﷺ عَنْ عبْدٍ خُيِّرَ. فكَانَ ﷺ هُوَ الْمُخيَّرَ، وكَانَ أبُو بكْرٍ هُوَ أعْلَمَنَا. فقَالَ رَسُولُ الله ﷺ: إنَّ من أمَنِّ النَّاسِ عَلَيَّ في صُحْبته ومَا له أبَا بكْرٍ، ولَوْ كُنْتُ مُتَّخذاً خَليلاً غيْرَ ربِّى لاتَّخَذْتُ أبَا بكْرٍ خَليلاً، ولكنْ أُخوَّةُ الإسْلامِ ومودَّتُه. لاَ يبْقَيَنَّ في الْمَسْجِد بَابٌ إلاَّ سُدَّ إلاَّ بَابَ أبِي بَكْرٍ]. أخرجه الشيخان والترمذي.

4. (4382)- *Ebu Said* (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah *(aleyhissalâtu vesselâm)* (bir gün) halka hitab ederek buyurdular ki:

"Allah Teâla Hazretleri bir kulunu, dünya ile nezdindeki tercihte muhayyer bıraktı. O kul, Allah'ın nezdindekini tercih etti."

Bu söz üzerine *Hz. Ebu Bekr* ağlamaya başladı. Biz, Aleyhissalâtu vesselâm, Allah tarafından muhayyer bırakılan bir kul hakkında verdiği haber sebebiyle onun ağlamasına hayret ettik. Meğer, muhayyer bırakılan o kul Aleyhissalâtu vesselâm'ın kendisi imiş. Meğer bunu en iyi anlayan da aramızda Ebu Bekr imiş.

Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: *"Sohbetiyle olsun malıyla olsun bana en ziyade ikramda bulunan Ebu Bekr'dir. Eğer, ben Rabbimden başkasını halil (dost) tutacak olsaydım, mutlaka Ebu Bekr'i halil edinirdim. (Allah arkadaşınızı kendine halil kıldı). Ancak (aramızda) İslam kardeşliği ve İslam muhabbeti var [(bu) efdaldir].*

Mescide açılan (hususi) hiçbir kapı bırakılmayıp, hepsi kapatılacak, sadece Ebu Bekr'in kapısı açık bırakılacak." [Buharî, Fezailu'l-Ashab 3, Menâkıbu'l-Ensâr 45, Mesacid 80; Müslim, Fezâilu's-Sahabe 2, (2382); Tirmizî, Menakıb, (3661).]

AÇIKLAMA:

1- Bu rivayet Hz. Ebu Bekr'in feraset ve anlayışça ashabın hepsinden ileri olduğunu göstermektedir. Ayrıca, onun Resulullah *(aleyhissalâtu vesselâm)* nezdinde fevkalade bir takdire mazhar olduğu da anlaşılmaktadır. Resulullah, bir rivayette yar-ı gar olan Ebu Bekr'in en kritik anlardaki beraberlik ve sohbeti ile ünsiyet sağlayıp mânevi destek oluşunun ehemmiyetine işaret etmektedir. Hicret sırasında ve bâhusus mağaradaki ve diğer nice beraberliklerin ehemmiyetine işareten ayet-i kerimede لَا تَحْزَنْ اِنَّ اللّٰهَ مَعَنَا tesellisine yer verilmiş olması (Tevbe 40) Sıddîk hazretlerinin hadiste temas edilen "sohbet"inin ehemmiyetini gösterir. Hudeybiye sulhü sırasında herkes antlaşmadan memnuniyetsizlik izhâr ederken, *Hz. Ebu Bekr*'in teslimiyeti burada hatırlanması gerekli mânevi desteklerinden bir diğeridir.

Şu halde, hadiste geçen *"sohbet"*i dilimizdeki *"karşılıklı konuşmak"* manasında anlamayacağız. Bu mana da bulunmakla birlikte beraberlik manası esastır. Nitekim, sahabî kelimesi de sohbetten gelir. "Resulullah'la beraberliği olan, arkadaşlık eden" demektir. Öyleyse Resulullah *(aleyhissalâtu vesselâm)*, bu hadislerinde, risalet-i Muhammediye'nin tebliğ, tesbit ve takririnde bir kelime ile hedefe ulaşmasında, Hz. Ebu Bekr'in "sohbet"inin katkısının ehemmiyetli olduğuna dikkat çekiyor. Öyleyse bu sohbetten murad sadece konuşma değil, ünsiyet, teselli, takviye, dayanışma, manevi destek vs. de maksuddur. Hz. Ebu Bekr'in hayatını ve Resulullah'la olan münasebetlerini bilenlere bu husus vâzıhtır.

2- *"Rabbimden başkasını halil (dost) tutacak olsaydım, Ebu Bekr'i halil tutardım"* cümlesine gelince: Halil, sevgisi kalbe -hiçbir boşluk kalmaycak şekilde- nüfuz etmiş, umur-u esrarına girmiş dost demektir. Âlimler *meveddet, hullet, muhabbet, sadakat* gibi birbirinin yerine kullanılabilen yakın manadaki kelimelerin müteradif olup olmadıklarını münakaşa etmişlerdir. Lügatçilere göre hullet, sadakat ve meveddet demektir. Ancak hullet'in en yüksek mertebede sevgi olduğu da söylenmiştir. Nitekim, Resulullah *(aleyhissalâtu vesselâm)*, ashabından bir kısmına -Ebu Bekr, Fatıma, Hz. Aişe, Hasaneyn, Usâme.. vs. gibi- muhabbet ve sevgisini izhar etmiş olmasına rağmen: *"Rabbimden başka birini halil ittihaz etseydim..."* demiştir. Demek ki, hulletle ifade edilen sevgi her çeşit eksiklikten uzak, benliğin tamamını saran bir sevgidir ki, Resulullah *(aleyhissalâtu vesselâm)* bu derecedeki bir sevgiyi Allah'a tahsis etmiş olduğunu ifade buyurmuştur. Hadisin devamında, "Ebu Bekr'i halil itti-

haz ederdim" demiş olması. *Hz. Ebu Bekr*'in yanında birinci sırada yer alan bir şahsiyet olduğunu ifade eder.

Zemahşerî, halil'i şöyle tarif eder: "Halil, sana boş anlarında muvafakat eden, yolda seninle yürüyen veya senin açığını kapayan veya senin açığını kapadığın veya senin evine giren kimsedir." Sırrına nüfuz eden kimse" veya "Kalbinde kendisinden başkasına yer vermediğin kimse" gibi daha birçok açıklama da yapılmıştır.

Hz. Ebu Bekr'de hullet'e giren bu vasıflar, *Resulullah*'la olan münasebetlerinde azâmi mertebede mevcuttur. *Hz. Ebu Hüreyre, Hz. Ebu Zerr* (radıyallahu anhümâ) gibi bazılarının, zaman zaman Resulullah'tan *"Halilim"* diye söz etmiş olmalarının, yapılan açıklamalara ters düşen bir yönü olmamalıdır. Çünkü onların, Resulullah'ı kendilerine halil ittihaz etmeleri caizdir. Ancak onlardan birinin: "Ben Resulullah'ın haliliyim" demesi caiz olmaz. Nitekim *Hz. İbrahim* için *Halilullah* denir, ancak Allah için, Halilu İbrahim denmesi caiz olmaz.

3- Sadedinde olduğumuz hadis, Hz.Ebu Bekr'in mal cihetiyle İslâm'a katkılarına da temas etmektedir. Bu yönüyle de onun hakkını vermek gerekir. Zira Tebük seferi sırasında en fazla veren *Hz. Ömer*, malının yarısını verirken, *Hz. Ebu Bekr*, -ailesini Allah ve Resûlüne havale ederek,- malının tamamını bağışlamıştır. *Hz. Aişe*, babası vefat ettiği zaman tek dinar ve tek dirhem bırakmadığını ifade eder. Hz. Aişe'nin bir başka rivayetinde, Sıddık (radıyallahu anh)'ın Resulullah'a kırkbin dirhem infak ettiğini belirtir. Resulullah onun hakkını şöyle verir:

إِنَّ أَعْظَمَ النَّاسِ عَلَيْنَا مِنًّا أَبُو بَكْرٍ زَوَّجَنِى ابْنَتَهُ وَوَاسَانِى بِنَفْسِهِ وَإِنَّ خَيْرَ الْمُسْلِمِينَ مَالاً أَبُو بَكْرٍ أَعْتَقَ مِنْهُ بِلاَلاً وَحَمَلَنِى الَى دَارِ الْهِجْرَةِ *"Aramızdan Ebu Bekr, bize insanların en büyüğüdür. O, beni kızıyla evlendirdi. Nefsini bana adadı. Malca da müslümanların en hayırlısıdır: O, maldan verdiği ile Bilal'i hürriyetine kavuşturdu, (bu malla) o beni hicret sırasında "Hicret evi"ne (Medine'ye) taşıdı."*

4- Hadisin sadedinde olduğumuz veçhinde *"...Ancak (aramızda) İslâm kardeşliği ve muhabbeti var"* denilmektedir Buhârî'nin bir başka rivayetinde "efdal" ziyadesi var. Bu sebeple onu, tercümede köşeli parantez arasında gösterdik. *Ebu Yala*'nın bir tahricinde وَلَكِنْ خُلَّةُ الاِسْلاَمِ أَفْضَلُ şeklinde gelmiştir. Yani "İslâm kardeşliği" yerine "İslam hulleti (dostluğu)" denmiştir.

İbnu Hacer der ki: "Bu ifadede işkal (yani izahı müşkil bir durum) var. Zira, hullet, uhuvvet-i İslam'dan efdaldir. Çünkü, hullet, uhuvveti

ifade ettiği gibi fazlasını da ifade eder." Buna cevap sadedinde dendi ki: "Ondan murad, Resulullah *(aleyhissalâtu vesselâm)* ile İslâm meveddeti, başkasıyla İslam meveddetinden efdaldir." Keza dendi ki: "Buradaki ifdal (daha iyi), fâdıl (iyi) manasındadır. Bu fazilete bütün sahbelerin iştirak etmeleri, söylediğimiz hususa aykırı düşmez. Zira Hz. Ebu Bekr'in üstünlüğü, diğerlerinden ayrı olarak bilinen bir husustur. İslâm kardeşliği ve İslam sevgisi müslümanlar arasında, dine yardım ve hak kelamın yüce kılınması ve çok sevap kazanma hususlarında pek farklı derecelerdedir. İşte bütün bunlarda Hz. Ebu Bekr'in hissesi herkesten fazladır."

İbnu Hacer, Resulullah *(aleyhissalâtu vesselâm)*'ın *"Eğer bir halil ittihaz edcek olsaydım, Ebu Bekr'i halil yapardım"* buyurmuş olmasının, başka hiç kimseye müyesser olmayan pek büyük bir menkîbe olduğunu belirtir. İbnu'l-Tîn, bu ibareyi bazı alimlerin şöyle yorumladıklarını nakletmiştir: "Eğer ben, herhangi bir kimseyi dine giren bir emirde hususi bir imtiyaza mazhar kılsaydım, bu, Ebu Bekr olurdu." İbnu't-Tîn ilave eder: "Bu ifadede Şia'nın "Resulullah *(aleyhissalâtu vesselâm)*'ın Kur'ân'la ve dinle ilgili bazı meselelerde, başka hiç kimseye nasib olmayacak şekilde Hz. Ali'yi bir kısım hususiyetlerle imtiyazlı kıldığı" şeklindeki idialarında onları tekzib vardır."

5- Hadiste geçen son bir mesele, *Hz. Ebu Bekr*'in kapısı dışındaki kapıların kapanması meselesidir. İbnu Hacer, bu hususta şu açıklamayı kaydeder: "Hattabî, İbnu Battal ve başkaları dediler ki: "Bu hadiste Hz. Ebu Bekr'in açık bir şekilde hususiyeti gözükmektedir. Yine hadiste onun hilafete müstehak olduğunun kuvvetli bir delili vardır. Hususen, bu hadisin, Resulullah'ın hayatının sonunda Ashab'a, Ebu Bekr'den başka kimsenin imamlık yapmamasını emrettiği bir zamanda varid olması ayrı bir ehemmiyet taşır. Bazıları, "kapı" ile hilâfet kinaye edilmiştir, "örtülmesi" ile de hilafet talebi kinaye edilmiştir; sanki şöyle buyurmuştur: "Ebu Bekr'den başka kimse hilafet taleb etmesin, onun hilafeti talebinde bir beis yok" demiştir. İbnu Hibban bu görüşü benimsedi ve bu hadisi tahric ettikten sonra şu açıklamayı yaptı: "Bu hadiste, Resulullah *(aleyhissalâtu vesselâm)*'dan sonra onun halife olacağına delil var. Çünkü *Aleyhissalâtu vesselâm:* سدوا عنى كُلّ خوخة في المسجد *"Mescide açılan bütün havhaları (kapıları) benden kapayın"* sözüyle, kendinden sonra halife olma hususunda herkeste uyanacak arzuları kesinlikle bertaraf etti." Bazı alimler bu yorumu, "Ebu Bekr'in evi, Medine'nin banliyösündeki Sünuh nâm mevkide olması dolayısıyla, onun mescide açılan bir kapısı bulunmaması" gerçeğiyle de takviye ederler. Ancak bu isnad

zayıftır. Zira, Hz. Ebu Bekr'in evinin Sünuh'te bulunması, mescide mücavir (komşu) bir evinin daha olmasına mani değildir. Sünuh'teki evi, Ensarî kardeşinin evi olabilir. Nitekim o sıralarda, Hz. Ebu Bker'in bir diğer zevcesi daha vardı: Esmâ Bintu Ümeys Bu husus bilittifak sabittir. Bazı rivayetlere göre (Hz. Aişe'nin annesi olan) Ümmü Ruman (radıyallahu anhâ) da o sıralarda sağdı."

Müteakip açıklamalarda sıkça geçeceği için hemen belirtelim: Havha kapıdan ziyade "duvarda açılan oyuk, delik" manasına gelir, ışık almak gayesiyle açılır, yüksek de olabilir, alçak da. İstenen yere geçmeye imkan verecek şekilde geniş tutulabilir. Bu rivayetlerde havha ile böyle bir delik kastedildiği belirtilir.

Muhibbu't-Taberî, İbnu Hibbân'ı tenkidle der ki: "Ömer İbnu Şehbe, Ahbâru'l-Medine'de zikreder ki: "Mescide açılan havhası (kapısı)nın kapatılmasına izin verilen Ebu Bekr'in evi, mescide bitişikti. Bu ev, kendisine gelen heyetlerden birine bir şeyler verme ihtiyacı hasıl oluncaya kadar elinde kaldı. O zaman evi sattı. Evi Ümü'l-mü'minin Hz. Hafsa (radıyallahu anhâ) dörtbin dirhem ödeyerek satın aldı. Ev, Hz. Osman zamanında mescidin genişletilmesi arzu edilinceye kadar onun elinde kaldı. O zaman mescidi genişletmek maksadıyla müslümanlar ondan taleb ettiler. O vermeye yanaşmadı ve: "Pekiyi ben nasıl mescide gideceğim, yolum ne olacak?" dendi. Kendisine: "Sana ondan daha geniş bir ev verir, aynı şekilde yol da yaparız dediler Böylece o da razı oldu."

İbnu Hacer devamla der ki: "Mescid etrafındaki kapıların kapanması ile alâkalı, zâhirleri buna muhalif başka rivayetler de var. Kaydettiği rivayetlerin bazıları, kapatılmaktan istisna edilen kapının Hz. Ali'nin kapısı olduğunu ifade eder. Bu rivayetlere göre, Ashab'tan bir kısmının evleri mescide açılmaktadır. Hatta, Hz. Ali'nin evine giden başka yol da mevcut değildir, cünüb bile olsa mescidden geçmektedir. Hz. Peygamber'in bu kapıları kapatma emri üzerine, rahatsızlık izhar edenler olur. Aleyhissalâtu vesselâm: *"Vallahi ben kendi başıma hiçbir şeyi ne kaparım ne de açarım. Ancak bir şey bana emredildi mi ona ittiba ederim"* diyerek, emrin ilahî menşeini gösterir."

İbnu Hacer, Hz. Ali'nin kapısının istisna edildiğini ifade eden rivayetlerden bir kısmını kaydettikten sonra Hz. Ebu Bekr'in kapısını istisna eden hadislerle bunlar arasındaki tezadı giderme sadedinde zikredilen bazı mütalaaları kaydeder. Bu meyanda *İbnu'l-Cevzî*'nin, Hz. Ali'nin kapısını istisna kılan rivayetleri mevzu veya ma'ûl addederek ihticac dışı tuttuğunu, bunları Râfizilerin uydurduğuna hükmettiğini belirtir. Fakat

kendisi, bu hadislerin tek başlarına alınsa bile ihticaca elverişli olduklarını, kaldı ki mecmuu itibariyle hayda hayda ihticaca elverişli olacaklarını söylemek *İbnu'l-Cevzî*'nin hükmünü şiddetle reddeder ve der ki: "İbnu'l-Cevzî bu hükmüyle şenî bir hata işlemiştir. Zira o, bu davranışıyla, iki kıssanın arasını cemetmek mümkün iken, arada muâraza var vehmine dayanarak sahîh hadisleri reddetme yolunu tutmuştur. Nitekim cem meselesine Bezzâr, Müsned'inde işaret eder ve der ki: "Hz. Ali'nin kıssası, Kûfe ehlinin hasen rivayetleriyle varid olmuştur. Hz. Ebu Bekr' in kıssası ise Medine ehli'nin rivayetlerinde varid olmuştur, Kûfe ehlinin rivayetlerinin sabit olması halinde, bu iki rivayetin arası Ebu Sa'îdi'l-Hudrî'nin bir rivayetinin delaletiyle cemedilir. Bu, Tirmizî'de gelmiştir. Mezkur rivayete göre, Resûlullah *(aleyhissalâtu vesselâm)* لاَ يحِلُّ لاحَدٍ اَنْ يَطْرُقَ هذَا الْمَسْجِدَ جُنُباً غَيْرِى وَغَيْرَكَ *"Bu mescide benden ve senden başkası cünüb olarak basamaz"* buyurmuştur. Hadis şunu ifade eder: Hz. Ali'nin evine giriş veren kapı mescide açılıyor idi. Evinde ondan başka da kapı yoktu, bu sebeple Aleyhissalâtu vesselâm onun kapatılmasını emretmedi. Bunu, *İsmâil el-Kâdı*'nın Ahkâmu'l-Kur'ân'da *el-Muttalib İbnu Abdillah İbni Hantab* tarikinden kaydettiği şu rivayet de te'yid eder: "Resulullah *(aleyhissalâtu vesselâm)*, Ali hariç kimsenin mescide cünüb olarak girmesine izin vermedi. Çünkü onun evi mescidde idi."

İki rivayetin te'lifinin neticesi şudur: "Mescide açılan kapıların kapatılmasıyla ilgili emr-i nebevî iki kere vâki oldu. Birincide Hz. Ali'nin kapısının kapatılması istisna edildi. İkinci emirde ise, Hz. Ebu Bekr'in kapısı istisna edildi." Ancak bu te'vil, Hz. Ali ile ilgili kıssada geçen kapının hakîki kapı, *Hz. Ebu Bekr*'in kıssasında geçen kapının da mecâzi olduğuna -onunla havha'nın murad olduğuna- hamledilince gerçekleşir. Sanki, ashab kapıların kapatılması emriyle kapılarını kapattılar, ancak onun yerine, mescide girişi imkân veren delikler (havha) açtılar. Bilahere, bunları da kapamakla emrolundular. İki hadisin arasını cemetmede bu yol tatminkâr sayılabilir. *Ebu Ca'fer et-Tahâvî,* Müşkilü'l-Asâr'da mezkur iki hadisin arasını cemde bu yolu takip etmiştir. Bu, o kitabın son üçte birinin baş kısımlarında yer alır. *Ebu Bekr el-Kelâbâzî* de Meâni'l-Ahbâr'da yer verir ve *Hz. Ebu Bekr*'in evinin mescidin haricinde bir kapısı, mescide açılan bir havhası olduğunu, Hz. Ali'nin evinin ise sadece Mescid'e açılan bir kapısı olduğunu tasrîh eder."

6- HADİSTE YER ALAN BAZI FEVÂİD: Hadiste, Hz. Ebu Bekr'in, zâhir olan, faziletini ebyan dışında başka bazı fevaîd de mevcuttur. Ezcümle:

★ *Hz. Ebu Bekr*, Rasûlullah'a halîl olmaya ehil idi.

★ Halîl, bir başkasının istinakını reddetme sıfatına hâizdir. (Yani bir kimse iki ayrı halîl edinemez.)

★ Mühim bir sebep olmadıkça, mescid yol olarak kullanılamaz.

★ Dinleyenlerin anlayışlarını ve meraklarını tahrîk etmek için, tasrihten kaçıp, hususî bir remizle işârette bulunmak câizdir: Rasûlullah ecelinin yaklaştığını böyle haber vermiştir."

★ Anlayışta âlimler arasında fark vardır.

★ Anlayışı yüksek olana "daha bilgin" denebilir.

★ *Resûlullah*'ın ahireti tercihinde, bize dünyalığı değil ahirete ait şeyleri tercihe teşvik var.

★ İhsan edene teşekkür, lütfu sebebiyle medh u sena edilmesi gerekir.

4383 ٥ - وعن أبي الدَّرْدَاءِ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ قال: [كُنْتُ جَالِساً عِنْدَ النَّبِيِّ ﷺ إذْ أقْبَلَ أبُو بَكْرٍ رَضِيَ اللهُ عَنْه آخِذاً بِطَرَفِ ثَوْبِهِ حَتَّى أبْدَى عَنْ رُكْبَتِهِ. فَقَالَ ﷺ أمَّا صَاحِبُكُمْ فَقَدْ غَامَرَ. فَسَلَّمَ، وَقَالَ: إنَّهُ كَانَ بَيْنِي وَبَيْنَ ابنِ الْخَطَّابِ شَيْءٌ، فَأسْرَعْتُ إلَيْهِ ثُمَّ نَدِمْتُ، فَسَألْتُهُ أنْ يَغْفِرَ لِي فَأبَى عَلَيَّ، فَأقْبَلْتُ إلَيْكَ، فَقَالَ: يَغْفِرُ اللهُ لَكَ يَا أبَا بَكْرٍ ثَلاثاً، ثُمَّ إنَّ عُمَرَ نَدِمَ، فَأتَى مَنْزِلَ أبِي بَكْرٍ رَضِيَ اللهُ عَنْه. فَقَالَ: أثَمَّ أبُو بَكْرٍ؟ فَقَالُوا: لاَ. فَأتَى إلَى النَّبِيِّ ﷺ فَسَلَّمَ فَجَعَلَ وَجْهُ النَّبِيِّ ﷺ يَتَمَعَّرُ حَتَّى أشْفَقَ أبُو بَكْرٍ رَضِيَ اللهُ عَنْه. فَجَثَا عَلَى رُكْبَتَيْهِ وَقَالَ: يَا رَسُولَ اللهِ، أنَا كُنْتُ أظْلَمَ. فَقَالَ النَّبِيُّ ﷺ: إنَّ اللهَ بَعَثَنِي إلَيْكُمْ فَقُلْتُمْ كَذَبْتَ، وَقَالَ أبُو بَكْرٍ: صَدَقَ، وَوَاسَانِي بِنَفْسِهِ وَمَالِهِ، فَهَلْ أنْتُمْ تَارِكُونَ لِي صَاحِبِي مَرَّتَيْنِ أوْ ثَلاثاً. قَالَ: فَمَا أُوذِيَ بَعْدَهَا]. أخرجه البخاري.

«غَامَرَ» أي خاصم. «والتَّمَعُّرُ» تَغَيُّرُ اللَّوْنِ مِنَ الغَضَبِ.

5. (4383)- *Ebu'd-Derdâ* (radıyallahu anh) anlatıyor: "Ben Resulullah *(aleyhissalâtu vesselâm)*'ın yanında oturuyordum. Derken, Ebu Bekr (radıyallahu anh) elbisesinin eteğini tutarak çıkageldi. Öyle ki, dizleri açılmış durumdaydı. *Aleyhissalâtu vesselâm* (onu bu halde görür görmez):

"Arkadaşınız biriyle çekişmiş olmalı!" buyurdular. Ebu Bekr selam verdi ve:

"(Ey Allah'ın Resûlü!) Benimle *İbnu'l-Hattâb* arasında bir şey (tatsızlık) oldu. Üzerine yürüdüm, sonra da pişman oldum. Beni affetmesini taleb ettim, kabul etmedi. Bunun üzerine sana geldim!" dedi. Aleyhissalâtu vesselâm da:

"Ey Ebu Bekr! Allah sana mağfiret etsin!" buyurdu ve bunu üç kere tekrar etti. Sonra da Ömer (radıyallâhu anh), davranışından pişman oldu. Ebu Bekr (radıyallahu anh)'ın evine gitti ve:

"Ebu Bekr evde mi?" diye sordu. "Hayır!" cevabını alınca, o da doğru Aleyhissalâtu vesselâm'ın yanına geldi ve selam verdi. Aleyhissalâtu vesselâm'ın yüzü (öfkeden) renk renk olmaya başladı. Bu hal, Hz. Ebu Bekr (radıyallahu anh)'ı korkuttu. Derhal diz çökerek:

"Ey Allah'ın Resûlü! Bu meselede (hata benim), ben zulmettim!" dedi. Aleyhissalâtu vesselâm (hepimize):

"Allah beni size (peygamber olarak) gönderdi. Size tebliğ ettiğim zaman hepiniz bana: "Sen yalancısın" dediniz. Ebu Bekr ise: "Doğru söyledin" dedi ve bana canıyla, malıyla yardımcı oldu. Siz arkadaşımı bana bırakırsınız değil mi?" buyurdular ve iki veya üç kere, bu sözü tekrar ettiler.

Ebu'd-Derdâ der ki: "Bundan sonra, (Rasulullah'ın hatırı için) Ebu Bekr'e hiç eziyet edilmedi." [Buharî, Fezailu'l-Ashab 5, Tefsir, A'raf 3.]

AÇIKLAMA:

1- Burada *Hz. Ebu Bekr* (radıyallahu anh)'ın Resulullah *(aleyhissalâtu vesselâm)*'ın yanında nasıl bir mevki tuttuğu, hatırının ne derece yüce olduğu görülmektedir. Zira Hz. Ebu Bekr'i üzdüğü için Hz. Ömer'e öfkesini, herkesin pay alacağı bir üslubla açık ifade etmiştir. Hatta, hadiseyi anlatan başka rivayetlerde Resulullah daha kesin bir üslubla Hz. Ömer'e öfkesini izhar etmiştir. *Ebu Ya'la*'nın, *Ebu Umâme*'den kaydettiğine göre: "Ömer oturdu, Resulullah ondan yüzünü çevirdi. Sonra Ömer yer değiştirip Resulullah'ın önüne oturdu. Resulullah tekrar ondan yüzünü çevirdi. Ömer kalkıp Resulullah'ın tam önüne oturdu. Aleyhissalâtu vesselâm tekrar ondan yüzünü çevirdi. Bu sefer Ömer:

"Ey Allah'ın Resûlu! Benden yüz çevirmenizin sebebi, benden size ulaşan bir hatam sebebiyle olmalı! Siz benden yüz çevirirseniz hayatın bana ne hayrı olacak?" dedi. Aleyhissalâtu vesselâm:

"Ebu Bekr senden özür diler, sen kabul etmezsin ha!" buyurur.

Bir başka rivayette: *"Kardeşin senden bağışlamanı ister, sen bağışlamazsın ha!"* der.

Hz. Ömer: "Seni hak ile gönderen Zat'a yemin olsun! O her ne zaman taleb etmişse mutlaka ben onu affetmişimdir. Allah, nazarımda, sizden sonra ondan daha sevgilisini yaratmamıştır" der. Hz. Ebu Bekr de: "Seni hak ile gönderen Zat'a yemin ederim, dediği doğrudur" diye Hz. Ömer'i tasdik eder ve barışırlar.

2- HADİSTE MEVCUT BAZI FEVAİD:

★ *Hz. Ebu Bekr* bütün sahabelerden efdaldir.

★ Fâzıl kişinin, kendinden efdalle çekişmesi uygun düşmez.

★ Kişi yüzüne karşı medhedilebilir, ancak fitneye ve gurura düşmeyeceğinden emin olunmalıdır.

★ İnsan beşeriyet icabı, öfkenin sevkiyle iyi olmayan şeyleri irtikab edebilir. Dinde fazilet sahibi kişi, bu durumda, hemen makul olana rücû etmelidir. Nitekim ayet-i kerimede de: **"Takva sahipleri, kendilerine şeytandan bir arıza değdiği zaman iyice düşünürler. Bir de bakarsın ki hakikatı görüp bilmişlerdir bile"** (Araf 201) buyrulmuştur.

★ Peygamberden başkası fazilette zirveye bile ulaşsa hatadan masun değildir.

★ Mazlumdan af dilemek; helallik istemek müstehabtır.

★ Arkadaşına kızan, onu ismiyle zikretmek yerine, babasına veya dedesine nisbet ederek söyleyebilir. Nitekim *Hz. Ömer*'e kızgın gelen Hz. *Ebu Bekr* "Ömer" dememiş, *İbnu'l-Hattâb* diyerek anmıştır. Resulullah *(aleyhissalâtu vesselâm)* da Hz. Ali'yi İbnu Ebî Talib diye anmıştır. إلاَّ إذَا كَانَ ابنُ أبِى طَالِبٍ يُرِيدُ أنْ يَنْكَحَ ابنته

★ Diz avret değildir.

4384 ٦– وعن ابنِ عُمَرَ رَضِيَ اللهُ عَنْهما قالَ: [لَمَّا اشْتَدَّ بِالنَّبِيِّ ﷺ الْمَرَضُ قِيلَ لَهُ فِي الصَّلاَةِ. فَـقَالَ: مُرُوا أَبَابَكْرٍ فَلْيُصَلِّ بِالنَّاسِ فَقَالَتْ عَائِشَةُ رَضِيَ اللهُ عَنهُ إنَّ أَبَابَكْرٍ رَجُلٌ رَقِيـقُ الْقَلْبِ، وَإنَّهُ إذَا قَامَ فِي مَقَامِكَ لاَ يَكَادُ يُسْمِعُ النَّاسَ مِنَ الْبُكَاءِ، فَلَوْ أَمَرْتَ عُمَرَ! فَـقَالَ: مُرُو أَبَابَكْرٍ فَلْيُصَلِّ، فَعَاوَدَتْهُ. فَـقَالَ: مُرُوهُ فَلْيُصَلِّ، فَإنَّكُنَّ

صَوَاحِبُ يُوسُفَ]. أخرجه البخاري.

وأرَادَ بِقَوْلِهِ: «إنَّكُنَّ صَوَاحِبُ يُوسُفَ» امْرَأةَ الْعَزِيزِ وَالنِّسَاءِ اللاَّتِى قَطَّعْنَ أيْدِيهِنَّ، أى إنكنَّ تُحْسِنَّ لِلرَّجُلِ مالاَ يَجُوزُ وتَغْلِبْنَ عَلَى رَأيِهِ.

6. (4384)- *İbnu Ömer* (radıyallahu anhümâ) anlatıyor: Resulullah *(aleyhissalâtu vesselâm)*'ın hastalığı şiddetlenince, kendisine cemaate namazı kimin kıldıracağı soruldu.

"Ebu Bekr'e söyleyin, halka namazı o kıldırsın!" buyurdular. Hz. Aişe (radıyallahu anhâ):

"Ebu Bekr yufka yürekli bir kimsedir, senin yerinde namaza duracak olsa (dayanamayıp ağlar ve ağlamaktan halka kıraati duyuramaz, (namaz kıldırma işini) Ömer'e emretseniz!" dedi. Aleyhissalâtu vesselâm yine: *"Ebu Bekr'e söyleyin, namazı kıldırsın!"* buyurdular. Hz. Aişe önceki sözünü tekrar etti. Aleyhissalâtu vesselâm: *"Ona (Ebu Bekr'e) emredin, namazı kıldırsın!"* dedi ve:

"Siz (kadınlar) kendi kafanıza göre düzende Hz. Yusuf'un kadın arkadaşları gibisiniz!" diye söylendi." [Buhârî, Ezân 46.]

AÇIKLAMA:

1- *Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)*, ileride hilafet meselesinde, ihtilafı önleyecek bir işaret olarak, sağlığında ve huzurunda, Hz. Ebu Bekr'in imametini ısrarla arzu edip emir buyurduğu halde, *Hz. Aişe* (radıyallahu anhâ), daha pratik, günlük bir maksadla, bu emrin tashihi istikametinde fikir beyan eder. Resulullah'ın ısrarına, te'yidine rağmen, o da görüşünde ısrar eder. Hatta Buharî'nin aynı babta kaydettiği bir başka rivayete göre, *Hz. Aişe, Hz. Hafsa*'yı bularak, aynı gerekçeleri beyanla halka namazı Hz. Ömer'in kıldırmasını söylemesini rica eder. Hafsa (radıyallahu anhâ), Resulullah'a aynı şeyi söyler. *Aleyhissalâtu vesselâm:*

"Şu kadınlara bak! Sizler, mutlaka Hz. Yusuf'un kadın arkadaşlarısınız! Ebu Bekr'e söyleyin, halka namazı kıldırsın!" emreder. Resulullah'ın kendilerine kızdığını gören Hafsa (radıyallahu anhâ), *Hz. Aişe*'ye: "Senden hiçbir zaman hayır görmedim!" der ve o emrinden dolayı serzenişte bulunur.

2- Hadiste geçen: *"Hz. Yusuf'un kadın arkadaşları"* صَوَاحِبُ يُوسُفَ tabirine gelince sevâhib kelimesi sahibe'nin cem'idir, kadın arkadaş demektir. Yusuf ise Kur'an'da hikayesi geçen büyük peygamberlerden biri-

dir. Öyleyse, Yusuf'un kadın arkadaşları'ndan maksad, Kur'an'daki kıssada oyunları tasvir edilen Mısır Azizi'nin karısı ve Yusuf'un güzelliği karşısında ellerini kesen kadınlardır. Resulullah bu sözüyle, kadınların caiz olmayan şeyleri, erkeklere cazib göstererek onların reylerine galebe çaldıklarını ifade buyurmuştur.

4385 ٧- وعن أنس رَضِيَ اللهُ عَنهُ قال: [كَانَ أَبُو بَكْرٍ يُصَلِّي لَهُمْ فِي وَجَعِ النَّبِيِّ ﷺ الَّذِي مَاتَ فِيهِ. فَلَمَّا كَانَ يَوْمُ الاثْنَيْنِ وَهُمْ صُفُوفٌ فِي الصَّلاَةِ فَكَشَفَ ﷺ سِتْرَ الْحُجْرَةِ، يَنْظُرُ إِلَيْنَا وَهُوَ قَائِمٌ كَأَنَّ وَجْهَهُ وَرَقَةُ مُصْحَفٍ ثُمَّ تَبَسَّمَ يَضْحَكُ فَهَمَمْنَا أَنْ نَفْتَتِنَ مِنَ الْفَرَحِ بِرُؤْيَةِ النَّبِيِّ ﷺ. فَنَكَصَ أَبُو بَكْرٍ عَلَى عَقِبَيْهِ لِيَصِلَ الصَّفَّ، وَظَنَّ أَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ: خَارِجٌ إِلَى الصَّلاَةِ فَأَشَارَ إِلَيْنَا النَّبِيُّ ﷺ أَنْ أَتِمُّوا صَلاَتَكُمْ، وَأَرْخَى السِّتْرَ، فَتُوُفِّيَ مِنْ يَوْمِهِ]. أخرجه الشيخان والنسائي.

7. (4385)- *Hz. Enes* (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah *(aleyhissalâtu vesselâm)*'ı vefata götüren hastalığı şiddetlendiği zaman, halka namazı Hz. Ebu Bekr (radıyallahu anh) kıldırıyordu. Pazartesi günü, cemaat saf olmuş halde namaza durduğu sırada Aleyhissalâtu vesselâm hücresinin perdesini açtı, ayakta olduğu halde bize bakıyordu. Yüzü sanki bir mushaf yaprağı gibi (uçuk) idi. Sonra tebessüm ederek güldü. Resulullah *(aleyhissalâtu vesselâm)*'ı (böyle) görmenin sevinciyle namazı bozayazdık. Hz. Ebu Bekr derhal safta namaz kılmak üzere geri çekildi. Resulullah *(aleyhissalâtu vesselâm)*'ın namaza geldiğini zannetmişti. Ancak *(aleyhissalâtu vesselâm)*, bize işaret ederek namazı tamamlamamızı söyledi ve perdeyi indirdi. O gün vefat etti." [Buharî, Ezan 46, 94, Amel fi's-Salât 6, Megâzî 83; Müslim, Salat 98; Nesâî, Cenaiz 7, (7, 4).]

4386 ٨- وعن عُرْوَةَ قال: [سَأَلْتُ عَبْدَ اللهِ بْنَ عُمَرَ رَضِيَ اللهُ عَنْهُمَا عَنْ أَشَدِّ مَا صَنَعَ الْمُشْرِكُونَ بِرَسُولِ اللهِ ﷺ. قَالَ: رَأَيْتُ عُقْبَةَ بْنَ أَبِي مُعَيْطٍ جَاءَ إِلَى النَّبِيِّ ﷺ وَهُوَ يُصَلِّي، فَوَضَعَ رِدَاءَهُ فِي عُنُقِهِ، فَخَنَقَهُ خَنْقاً شَدِيداً. فَجَاءَ أَبُو بَكْرٍ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ حَتَّى دَفَعَهُ. ثُمَّ قَالَ: أَتَقْتُلُونَ رَجُلاً أَنْ يَقُولَ رَبِّيَ اللهُ، وَقَدْ جَاءَكُمْ بِالْبَيِّنَاتِ مِنْ رَبِّكُمْ]. أخرجه البخاري.

8. (4386)- *Urve* (rahimehullah) anlatıyor: "Abdullah İbnu Ömer'e,

müşriklerin Resulullah *(aleyhissalâtu vesselâm)*'a yaptıkları kötülüklerin en fenası hangisi idi? diye sordum. Şunu anlattı:

"Resulullah *(aleyhissalâtu vesselâm)* namaz kılarken Ukbe İbnu Ebi Mu'ayt'ın kendisine gelerek ridasını boynuna geçirip şiddetli şekilde boğduğunu gördüm. O sırada Ebu Bekr (radıyallahu anh) gelerek onu itti ve:

"Sen, Rabbim Allah'dır dediği için mi bir adamı öldürmek istiyorsun? O size Rabbinizden açık hükümler getirdi?" dedi. [Buharî, Fezâilu'l-Ashâb 5, Menakibu'l-Ensar 29, Tefsir, Mü'min 1.]

AÇIKLAMA:

Rivayette, müşriklerin Mekke'de Resulullah'a yaptıkları zulüm ve hakaretlerin birini görmekteyiz. Bu vak'a birçok tarikten, bazı farklı vecihlerle rivayet edilmiştir.

Hz. Ebu Bekr'in burada sarfettiği söz, Kur'an'da tekrar edilen bir vahiy olarak geçmektedir. Ayette buna yakın sözü sarfeden kimse Firavun ailesinden imanını gizleyen bir zâttır. Bu sözü Firavun, Hz. Musa'yı öldürmeye azmettiği zaman söyler (Mü'min 28).

Rivayette anlatılan vak'a, bidayetten başlayıp Kıyamete kadar devam edecek olan iman-küfür mücadelesinde esasta bir şey değişmediğine, küfür cephesinin daima zulüm ve işkenceye başvurduklarına, mü'minlere söz, düşünce ve vicdan hürriyeti tanımadıklarına tipik bir örnek olmaktadır.

4387 ٩– وعن سفيان قال: [مَنْ زَعَمَ أنَّ عَلِيّاً كَانَ أحَقَّ بالإمَامَةِ مِنْ أبِي بَكْرٍ وَعُمَرَ فَقَدْ خَطَّأ أبَابَكْرٍ وَعُمَرَ وَالْمُهَاجِرِينَ وَالأنْصَارَ، وَمَا أُرَاهُ يَرْتَفِعُ لَهُ مَعَ هذَا عَمَلٌ إلَى السَّمَاءِ]. أخرجه أبو داود.

9. (4387)- *Süfyan* (rahimehullah) dedi ki: "Kim, Hz. Ali'nin imâmete, Hz. Ebu Bekr ve Hz. Ömer'den daha çok hak sahibi olduğu kuruntusuna düşerse, Hz. Ebu Bekir'i, Hz. Ömer'i, Muhacirleri ve Ensarları toptan hatakârlıkla itham etmiş olur. Bu bozuk akidesiyle onun amelinin semaya yükseleceğini zannetmiyorum." [Ebu Dâvud, Sünnet 8, (4630).]

AÇIKLAMA:

Süfyan-ı Sevrî, Hz. Ali'nin hilafeti meselesinde Şiiler gibi yanlış bir kanaate saplanarak, *Hz. Ebu Bekir* ve *Hz. Ömer* (radıyallahu anhümâ)' dan elyak olduklarını iddia edenlerin amellerinin indallah makbul ol-

mayacağını söylemektedir. Ayet-i kerimede güzel sözlerin Allah'a yükseldiği, bunu da amel-i salih'in yükselttiği belirtilir (Fatır 10).

Ehl-i Bid'a dediğimiz, fırak-ı dalle'nin tekfiri hususunda Ehl-i Sünnet ve'l-cemaat ihtilaf etmiştir. Esas olan tekfir etmemektir. Süfyan-ı Sevrî burada, hilafet meselesinde Ashabı hatakârlıkla itham manası taşıyan bir görüşü benimsemenin iman hayatı yönünden çok tehlikeli olduğuna ima etmektedir. Süfyân-ı Sevrî'nin görüşü hafife alınamaz. Çünkü o, selefin önde gelen müçtehid imamlarından biridir. Birçok meselede görüşüne müracaat edilir.

★ HZ. ÖMER'İN FAZİLETİ

4388 ١- عن جابر رَضِيَ اللهُ عَنْهُ قال: [قَالَ عُمَرُ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ، لأَبِي بَكْرٍ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ: يَا خَيْرَ النَّاسِ بَعْدَ مُحَمَّدٍ رَسُولِ اللهِ ﷺ فَقَالَ أَبُو بَكْرٍ: أَمَا إِذْ قُلْتَ ذٰلِكَ فَلَقَدْ سَمِعْتُ رَسُولَ اللهِ ﷺ يَقُولُ: مَا طَلَعَتِ الشَّمْسُ وَلاَ غَرَبَتْ عَلَى رَجُلٍ خَيْرٍ مِنْ عُمَرَ]. أخرجه الترمذي.

1. (4388)- *Hz. Cabir* (radıyallahu anh) anlatıyor: "Hz. Ömer (radıyallahu anh), Hz. Ebu Bekr'e:

"(Ey Ebu Bekr!) Allah'ın Resulu Muhammed *(aleyhissalâtu vesselâm)*'dan sonra insanların en hayırlısı" diye hitab etmişti. Hz. Ebu Bekr:

"Sen böyle söylersen ben (de sana) Resulullah *(aleyhissalâtu vesselâm)*'dan işittiğimi söyleyeceğim. Demişti ki: *"Güneş, Ömer'den daha hayırlı bir kimse üzerine doğup batmadı."* [Tirmizî, Menâkıb, (36 85).]

4389 ٢- وعن ابنِ عُمَرَ رَضِيَ اللهُ عَنْهُمَا قالَ: [قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ: اللّٰهُمَّ أَعِزَّ الإِسْلاَمَ بِأَحَبِّ الرَّجُلَيْنِ إِلَيْكَ؛ بِأَبِي جَهْلٍ، أَوْ بِعُمَرَ بْنِ الْخَطَّابِ. فَكَانَ أَحَبَّهُمَا إِلَيْهِ عُمَرُ]. أخرجه الترمذي.

2. (4389)- *İbnu Ömer* (radıyallahu anhümâ) anlatıyor: "Resulullah *(aleyhissalâtu vesselâm)* şöyle dua etmişti: *"Allahım, İslam'ı şu iki şahıstan sana en sevgili olanla aziz kıl: Ebu Cehil ile veya Ömer İbnu'l-Hattâb ile. Bunlardan Allah'a daha sevgili olanı Ömer'di."* [Tirmizî, Menâkıb, (3682).]

4390 ٣- وعنه رَضِيَ اللهُ عَنْهُ قال: [قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ: إِنَّ اللهَ تَعَالَى جَعَلَ الْحَقَّ عَلَى

لسَانِ عُمَرَ وَقَلْبِه، وَقَالَ ابنُ عُمَرَ: مَا نَزَلَ بِالنَّاسِ أَمْرٌ قَطُّ. فَقَالُوا فِيه، وَقَالَ فِيه عُمَرُ: إِلاَّ نَزَلَ الْقُرآنُ فِيهِ عَلى نَحْوِ مَا قَالَ عُمَرُ رَضِيَ اللّهُ عَنْه]. أخرجه الترمذي، وصححه.

3. (4390)- Yine *İbnu Ömer* (radıyallahu anhümâ) anlatıyor: "Resulullah *(aleyhissalâtu vesselâm)* buyurdular ki:

"Allah Teâla Hazretleri, hakkı, Hz. Ömer'in diline ve kalbine koydu." İbnu Ömer der ki: "Halkın başına ne zaman bir iş gelse, (o hususta) Ömer bir şey demiş, halk da başka bir şey demiş ise mutlaka Ömer (radıyallahu anh)'ın dediği üzere Kur'an'dan bir vahiy gelmiştir."[Tirmizî, Menâkıb, (3683); Ebu Davud, Harâc 18, (2962).]

4391 ٤- وعن سالمٍ عن أبيه رَضِيَ اللّهُ عَنْه قَالَ: [مَا سَمِعْتُ عُمَرَ رَضِيَ اللّهُ عَنْه يَقُولُ لِشَيْءٍ قَطُّ إِنّي لأَظُنُّهُ كَذَا إِلاَّ كَانَ كَمَا يَظُنُّ. بَيْنَا عُمَرُ جَالِسٌ إِذْ مَرَّ بِه رَجُلٌ جَمِيلٌ. فَقَالَ عُمَرُ: لَقَدْ أَخْطَأَ ظَنّي، أَوْ إِنَّ هذَا عَلى دِينِه فِي الْجَاهِلِيَّةِ، أَوْ لَقَدْ كَانَ كَاهِنَهُمْ، عَلَيَّ بِالرَّجُلِ فَدُعِيَ لَهُ. فَقَالَ لَهُ عُمَرُ: لَقَدْ أَخْطَأَ ظَنّي أَوْ إِنَّكَ لَعَلى دِينِكَ فِي الْجَاهِلِيَّةِ، أَوْ لَقَدْ كُنتَ كَاهِنَهُمْ فِي الجَاهِلِيَّةِ فَقَالَ: مَا رَأَيْتُ كَالْيَوْمِ اسْتُقْبِلَ بِه رَجُلٌ مُسْلِمٌ. فَقَالَ إِنّي أَعْزِمُ عَلَيْكَ إِلاَّ مَا أَخْبَرْتَني. قَالَ: كُنْتُ كَاهِنَهُمْ فِي الْجَاهِلِيَّةِ. قَالَ: فَمَا أَعْجَبُ مَا جَاءَتْكَ بِه جِنّيَّتُكَ؟ قَالَ: بَيْنَمَا أَنَا يَوْماً فِي السُّوقِ إِذْ جَاءَتْنِي أَعْرِفُ فِيهَا الْفَزَعَ. فَقَالَتْ:

أَلَمْ تَرَ الْجِنَّ وَإِبْلاَسَهَا   وَيَأْسَهَا مِنْ بَعْدِ إِنْكَاسِهَا

وَلُحُوقَهَا بِالْقِلاَصِ وَأَحْلاَسِهَا

قَالَ عُمَرُ: صَدَقَ بَيْنَا أَنَا قَائِمٌ عِنْدَ آلِهَتِهِمْ إِذْ جَاءَ رَجُلٌ بِعِجْلٍ فَذَبَحَهُ فَصَرَخَ بِه صَارِخٌ، لَمْ أَسْمَعْ صَارِخاً قَطُّ أَشَدَّ صَوْتاً مِنْهُ يَقُولُ: يَا جَلِيحْ. أَمْرٌ نَجِيحْ. رَجُلٌ فَصِيحْ. يَقُولُ: لاَ إِلهَ إِلاَّ أَنْتَ، فَوَثَبَ الْقَوْمُ. فَقُلْتُ: لاَ أَبْرَحُ حَتّى أَعْلَمَ مَا وَرَاءَ هذَا ثُمَّ نَادَى: يَا جَلِيحْ، أَمْرٌ نَجِيحْ. رَجُلٌ فَصِيحْ. يَقُولُ: لاَ إِلهَ إِلاَّ اللّهُ. فَقُمْتُ فَمَا نَشِبْنَا أَنْ قِيلَ هذَا نَبِيٌّ]. أخرجه البخاري.

4. (4391)- Salim, babası (radıyallahu anh)'tan naklediyor: "Dedi ki: "Ben Ömer (radıyallahu anh)'ın bir şey için: "Zannederim ki bu şöyledir" deyip de dediği gibi olmadığını hiç görmedim. (Nitekim bir gün), Ömer otururken güzel bir adam yanından geçti. Ömer: "Zannımda yanıldım." Veya:

"Bu adam cahiliye devrindeki dini üzere devam etmektedir." Veya:

"Bu, cahiliyede kavminin kahiniydi!" dedi ve: "Şu adamı bana çağırın!" buyurdu. Adam çağrıldı. Ömer:

"Zannımda yanıldım veya sen cahiliye devrindeki dinin üzeresin! veya cahiliyede sen onların kahini idin!" diyerek hakkındaki tereddütlerini dile getirdi. Adam:

"Bu günkü gibi bir gün görmedim (yani bugün gördüğüm şeyi hiç görmedim). Bugün müslüman bir kimse (olmayacak şekilde) karşılandı" dedi. Hz. Ömer: "Sana yemin veriyorum, benim istediklerimi doğru olarak söyleyeceksin!" buyurdu. Adam:

"Cahiliye devrinde ben onların kahinleri idim!" dedi. Ömer ona:

"Dişi cinninin sana getirdiği haberlerin en acayibi hangisi idi?" dedi. Adam: "Bir gün ben çarşıda iken, bana dişi cin geldi. Ondaki korkuyu biliyorum. Dedi ki: "Sen cinnî ve onun ye'sini ve başı üzerine devrilmesinden (yanı kulak hırsızlığından men olarak haber alamayışından) sonraki ümidsizliğini ve sırtlarına ince çullar konulmuş genç develerle yetişilip yakalamasını görmedin mi?

Ömer şöyle dedi: "Doğru söyledi. Ben onların putlarının dibinde uyurken, bir adam bir buzağı ile geldi ve kesti. O zaman ona birisi öyle bir bağırdı ki, bu kadar yüksek sesle bağıran birisini hiç işitmemiştim. Şöyle diyordu:

"Ey celih (ey düşmanlığnı açığa vuran kimse)! Emrun necih (zafer bulmuş bir iş), recülün fasih (fasih konuşan bir adam) var. Senden başka ilah yoktur diyor!"

Oradaki cemaaat o adama doğru sıçradılar.

(Hz. Ömer devamla dedi ki): "Ben bunu görünce kendi kendime: "Ben bu işin arkasında ne olduğunu anlayıncaya kadar buradan ayrılmayacağım!" dedim. Sonra o zât yine bağırdı:

"Ey celîh, emrun necih, recülün asih (Ey düşmanlığını açığa vuran kimse! Muvaffak olacak bir iş, fasih konuşan bir adam (var!) Lailahe illallah! diyor!" Ben kalktım. Aradan çok geçmeden "Bir peygamber (çıktı)" dendi." [Buhârî, Menâkıbu'l-Ensâr 35.]

AÇIKLAMA:

1- Bu rivayette *Hz. Ömer*'in konuştuğu zâtın kim olduğu belli değildir. Ancak başka rivayetlerde bunun Sevâd İbnu Karib olduğu belirtilmiştir. Rivayetten de anlaşılacağı üzere bu zât cahiliye devrinin kahinlerindendir. Bilahare Allah hidayet nasib etmiş, Resulullah *(aleyhissalâtu vesselâm)*'ın Ashabından olma şerefine ermiştir.

Sadedinde olduğumuz rivayette, bununla karşılaşan Hz. Ömer'in, ondan eski bir hatırasını sormaktadır. Kahin, müslüman olmasına yardımcı olan hatırasını anlatır.

2- *İbnu Hacer,* rivayetlerin çoğunda, duyulan sesin يـــاآلَ ذُرَيْحٍ diye başladığını belirtir ve *Âl-i Züreyh*'in meşhur bir Arap kabilesi olduğunu haber verir. Rivayetlerdeki farklılıklar umumiyetle hadisenin taaddüyle (birkaç tane olmasıyla) izah edilir.

Ebu Nuaym'ın ed-Delail'de kaydettiği bir rivayete göre, Ebu Cehl'in "Muhammed'i öldürene yüz deve" vaadetmesi üzerine bu maksadla yola çıkan -ve henüz müşrik olan Ömer İbnu'l-Hattâb- yolda bu gaybî sesi, bir buzağının karnından işitir ve kendisinden kastedildiğine hükmederek gidip müslüman olur. Buharî de bu kanaatte olacak ki, hadisi, Hz. Ömer' in müslüman oluşuyla ilgili babta kaydetmiştir.

4392 ٥- وعن عُمَرَ رَضِيَ اللهُ عنه قال: [وافقتُ ربّي في ثلاثٍ، قلتُ: يا رسولَ اللهِ لو اتَّخذْتَ مِنْ مقامِ إبراهيمَ مُصلّى؟ فنزل: وَاتَّخِذُوا مِنْ مَقَامِ إبراهِيمَ مُصَلّى. وقلتُ يا رسولَ اللهِ: يدخلُ عليكَ البَرُّ والفاجرُ، فلو أمرتَ أُمّهاتِ المؤمنينَ يحتجبنَ؟ فنزلتْ آيةُ الحجابِ. واجتمعَ نساءُ النبيِّ ﷺ في الغيرةِ. فقلتُ: عسى ربُّه إنْ طلَّقكُنَّ أنْ يبدلَهُ أزواجاً خيراً منكُنَّ. فنزلتْ كذلكَ]. أخرجه الشيخان.

وزاد في رواية: «وفي أسارى بدرٍ».

5. (4392)- *Hz. Ömer* (radıyallahu anh) demiştir ki: "Üç şeyde Rabime muvafakat ettim:

★ (Resulullah *(aleyhissalâtu vesselâm)*'a): "Ey Allah'ın Resulü! Makam-ı İbrahim'de bir namaz yeri edinsen!" dedim, arkadan: وَاتَّخِذُوا مِنْ مَقَامِ إبراهِيمَ مُصَلّى **"İbrahim'in makamını namazgâh edinin"** (Bakara 125) ayeti nazil oldu."

★ "(Bir gün) "Ey Allah'ın Resulü! Huzurunuza iyiler de facirler de giriyor. Emretseniz de ümmühatu'l-mü'minin örtünseler!" dedim. Bunun üzerine hicab (örtünme) ayeti nazil oldu."

★ "Resulullah *(aleyhissalâtu vesselâm)*'ın hanımları kıskançlıkta birleştiler. Ben de: عَسىٰ رَبُّهُ إنْ طَلَّقَكُنَّ انْ يُبْدِلَهُ ازْوَاجاً خَيْراً مِنْكُنَّ "O sizi boşarsa Allah O'na sizden hayırlısını verir" demiştim, bunun üzerine şu âyet indi. (Meâlen): **"Rabbi O'na sizden daha hayırlı olan, Allah'a teslim olmuş, iman etmiş, ibadet ve itaatte sebat eden, günahlarından tevbe eden, Allah'a kullukta bulunan, orucunu tutan hanımlar nasib eder ki, onlardan dul olanı da bâkire olanı da bulunur"** (Tahrim 5). [Buharî, Talâk 32, Tefsir, Bakara 9, Ahzâb 8, Tahrim 1; Müslim, Fezailu's-Sahabe 24 (2399).]

AÇIKLAMA:

Hz. Ömer, insanlığın iftihar edeceği büyük kapasite ve dirayet sahibi nadir kimselerden biridir. Öylesi yakınlarına sahip olmak, Resulullah'ın mazhar olduğu ilahi lütuflardandır. Hadiseleri anlamada, çare bulmada, takip edilen gelişme neticesine göre isabetli hedeflerin tahmin ve tesbitinde fevkalâde kabiliyet ve sezgi sahibi idi. Resulullah *(aleyhissalâtu vesselâm)* onun bu yönünü bir Buhârî rivayetinde şöyle ifade buyurmuştur: لَقَدْ كَانَ فِيمَا قَبْلَكُمْ مِنَ الأُمَمِ مُحَدَّثُونَ فَإنْ يَكُ فِي أُمَّتِي احَدٌ فَانَّهُ عُمَرُ *"Sizden önceki ümmetlerde muhaddesler (yani ilhama mazhar olanlar) vardı. [Bunlar peygamber olmadıkları halde hakkı dile getirirlerdi.] Eğer ümmetimde bunlardan biri varsa o da Ömer'dir."*

Hz. Ömer (radıyallahu anh), gerek *Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)*'ın sağlığında ve gerekse vefatından sonra çok isabetli teşhislerde bulunmuş, sâdık kararlar vermiştir. *Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)*: انَّ اللّٰهَ جَعَلَ الْحَقَّ عَلَـــى لِسَانِ عُمَرَ وَقَلْبِهِ *"Allah hakkı, Ömer'in lisanı ve kalbine koymuştur"* buyurarak bu hususu beyan eder. Sadedinde olduğumuz rivayet, Hz. Ömer'in isabetli tesbitlerinden üç tanesini gösteriyor. O'nun burada, vahye tevafuk eden görüşleri hususunda verdiği rakam, bilnen hadiselerin hepsini aksettirmez. Zira bu nevden vahye tekaddüm ve tevafuk eden beyanları sayıca çoktur. Daha önce açıkladığımız için burada tekrar etmeyeceğiz.

★ HZ. ÖMER'LE HZ. EBU BEKR ARASINDA MÜŞTEREK HADİSLER

4393 ١ – عَنْ أبِي هرَيرة رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُ قَالَ: [قَالَ رَسُولُ اللّٰهِ ﷺ: بَيْنَمَا رَاعٍ يَرْعَى فِـي

غَنَمِه إذْ عَدَا الـذِّئْبُ فَأخَذَ مِنْهَا شَاةً، فَطَلَبَهَا حَتَّى اسْتَنْقَذَهَا مِنْه. فَالْتَفَتَ إلَيْه الذِّئْبُ، وَقَالَ: مَنْ لَهَا يَوْمَ السَّبُعِ، يَوْمَ لاَ رَاعِيَ لَهَا غَيْرِى؟ فَقَالَ النَّاسُ: سُبْحَانَ اللّهِ! ذِئْبٌ يَتَكَلَّمُ. فَقَالَ ﷺ: فَإنِّى أُوْمِنُ بِه وَأبُو بَكْرٍ وَعُمَرُ، وَمَا ثَمَّ أبُو بَكْرٍ وَعُمَرُ]. أخرجه الشيخان والترمذي.

1. (4393)- *Hz. Ebu Hüreyre* (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah *(aleyhissalâtu vesselâm)* buyurdular ki:

"Bir çoban sürüsünü otlatırken, bir kurt koşarak gelip, sürüden bir koyun kapar. Çoban kurtun peşine düşer ve koyunu ondan kurtarır. Ancak kurt, çobana dönüp bakar ve: "Bu koyunlara yırtıcı gününde, onlara benden başka çobanın olmadığı günde kim bakacak?" der.

Halk bunun üzerine: "Sübhanallah! Kurt konuşur mu?" diye hayrete düşerler. Resulullah *(aleyhissalâtu vesselâm)* (onların bu tereddütleri üzerine):

"Buna ben inanıyorum, Ebu Bekr ve Ömer de inanıyor" der. Halbuki o sırada Ebu Bekr ve Ömer orada değillerdi." [Buhari, Fezailu'l-Ashab 8, Hars 4, Enbiya 50; Müslim, Fezâilu's-Sahabe 13, (2388); Tirmizî, Menâkıb, (3681, 3696).]

4394 ٢– وعند مسلم قال: [قَالَ رَسُولُ اللّهِ ﷺ بَيْنَا رَجُلٌ يَسُوقُ بَقَرَةً قَدْ حَمَلَ عَلَيْهَا، فَالْتَفَتَتْ إلَيْه. فَقَالَتْ: إنِّى لَمْ أُخْلَقْ لِهَذَا وَلكِنِّى خُلِقْتُ لِلْحَرْثِ فَقَالَ النَّاسُ: سُبْحَانَ اللّهِ! تَعَجُّباً وَفَزَعاً بَقَرَةٌ تَتَكَلَّمُ. فَقَالَ: إنِّى أُوْمِنُ بِه وَأبُو بَكْرٍ وَعُمَرُ رَضِيَ اللّهُ عَنْهُمَا].

قَوْلُهُ: «مَنْ لَهَا يَوْمَ السَّبُعِ» أىْ مَنْ لَهَا يَوْمَ الْفَزَعِ وَعِنْدَ الْفِتَنِ حِينَ يَتْرُكُهَا النَّاسُ هَمَلاً لاَ رَاعِيَ لَهَا نَهْبَةً لِلذِّئَابِ وَالسِّبَاعِ. فَجَعَلَ السَّبُعُ لَهَا رَاعِياً لِكَوْنِه مُنْفَرِداً بِهَا.

2. (4394)- *Müslim*'in bir rivayeti şöyledir: "Resulullah *(aleyhissalâtu vesselâm)* buyurdular ki:

"Bir adam bir ineği sevkederken üzerine bindi. İnek adama bakıp dile geldi ve: "Ben bunun için yaratılmadım, ben ziraat için yaratıldım" dedi. Halk, hayret ve korku ile:

"Sübhanallah, konuşan bir inek ha!" dediler. Resulullah *(aleyhissalâtu vesselâm)*:

"Ben (onun konuşmasına) inanıyorum. Ebu Bekr ve Ömer de inanıyorlar, (radıyallahu anhümâ)" buyurdular." [Müslim, Fezâilu's-Sahabe 13, (2388).]

AÇIKLAMA:

1- Burada iki hadis, *Hz. Ebu Bekr* ve *Hz. Ömer*'in Resulullah *(aleyhissalâtu vesselâm)*'a iman ve teslimiyetlerindeki salabeti ifade etmektedir. Hayvan konuşur mu? Mucize olarak elbette konuşur. Nitekim, Ashab bu hususta tereddüd izhar ederken, Aleyhissalâtu vesselâm inandığını ifade etmekte ve gıyablarında *Hz. Ebu Bekr* ve *Hz. Ömer* adına onların da inandıklarını, onları takdir makamında beyan buyurmaktadır.

İbnu Hacer, burada zikri geçen çobanın kim olduğuna dair açıklamaya ve ismine rastlamadığını belirttikten sonra bazı karinelerden hareketle hadisenin Beni İsrail'de cereyan etmiş olacağını söyler.

Ancak, Ashab'tan bazılarına kurdun konuşma örnekleri Delail kitaplarında gelmiştir. Bunlardan biri Uhbân İbnu Evs'tir. Uhbân, kurdun kaptığı koyunu kurtarınca, kurt "Allah'ın bana lutfettiği rızkıma niye mani oluyorsun?." manasında konuşur. Ukbân, kurdun konuşması karşısında şaşkınlığını ifade eder. Kurt onu daha da şaşırtıcı konuşmasına devam ederek:

"Asıl şaşılacak şey şu Resulullah *(aleyhissalâtu vesselâm)*'dır. Şu hurmalıklar arasında insanları Allah'a çağırıyor!" der. Uhbân, Resulullah'a gelerek müslüman olur.

İbnu Hacer, Uhbân'ın vak'ayı anlatırken, Hz. Ebu Bekr ve Ömer'in orada hazır bulunmuş olmalarının mümkün olduğunu, buna binaen Aleyhissalâtu vesselâm'ın *"Ebu Bekr ve Ömer inanırlar"* demiş olabileceğini kaydeder. Ancak, *İbnu Hacer,* Resulullah'ın bu sözü, onların imanlarındaki sıdk ve yakine muttali olarak sarfetmiş olma ihtimalini de zikreder. Ve: "Bu ihtimal rivayetin onların faziletleri meyanında zikredilmesine dahi muvafıktır" der.

2- Hadiste geçen *yırtıcı günü* tabiri mübhem bir ifadedir. İfadeyi açmada alimler farklı tevillere yer vererek ihtilaf ederler.

A) Kelime *"sebu"* okunursa:

★ Bir açıklamaya göre: "Eğer vahşi hayvan koyunu kaparsa ondan kurtarılamaz. O durumda sürüyü benden başkası güdemez." Yani, "Sen vahşiden kaçarsın, ben ise ona yakın olabilir, sürüden geride kalanı güdebilirim" (İbnu'l-Cevzî) demiş olmalıdır.

★ Bir başka açıklamaya göre: "Vahşinin yanı arslanın musallat olduğu günde sen ondan kaçarsın, arslan da sürüden dilediğini alır ben ise geride kalırım, o zaman sürünün benden başka çobanı olmaz" demiş olmalıdır (Davudî).

★ Şu da denmiştir ki: "Bu, fitne ile meşgul olunduğu sırada cereyan eder, koyun ihmal edilir. Arslanlar sürüyü yağmalar, yalnızlığı sebebiyle kurt, çoban gibi olur."

B) Kelime *seb'* okunursa:

★ Bu, Kıyamet günü, haşrin vaki olacağı bir yer adı olabilir. (Ancak bu görüş, o gün kurt, koyun, çoban olmayacak diye tenkid edilmiştir.)

★ Bu bir cahiliye hayvanının adıdır. O gün herkes eğlence ile meşgul olur. Çoban sürüden gafil kalır, kurt sürüye muktedir olur. Kurt, sürüye olan ikidarını ifadede mübalağa için "...benden başka çobanı yoktur" demiştir.

★ Seb' kelimesi ihmal manası taşımaktadır. Buna göre, "Sürünün istediği şekilde yayılmak üzere salıverilmesi günü" diye bir mana anlaşılabilir. Nevevî bu manayı esas alır.

★ Yevmu's-seb': "Yevmu'ş-şiddet (şiddet günü)dir" diyen de olmuştur.

Başka teviller de yapılmıştır, ancak hepsini kaydetmiyor. Müellif şu manayı dercetmiştir. "Her kim fitne sırasında ve korku gününde, sürüsünü başıboş; kurt ve arslanlara yem olarak başıboş mühmel ve çobansız bırakmışsa arslanı -sürüsüyle başbaşa olacağı için- ona çoban yapmış olur."

2- Bu hadisler, harikulade hadisler karşısında hayrete düşmenin caiz olduğunu, bilgi ve maarifte insanların çok farklı derecelerde olduğunu ifade eder.

4395 ٣– وعن الخُدريِّ رَضِيَ اللهُ عنه قال: [قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ إنَّ أهْلَ الدَّرَجَاتِ الْعُلَى يَرَاهُمْ مَنْ تَحْتَهُمْ كَمَا تَرَوْنَ النَّجْمَ الطَّالِعَ فِي أُفُقِ السَّمَاءِ، وإنَّ أبَا بَكْرٍ وعُمَرَ مِنْهُمْ وَأنْعَمَا]. أخرجه أبو داود والترمذي.

قوله: «وأنْعَمَا» أى زَادَ في الأمرِ وتَنَاهَيَا فيه إلى غَايَتِه.

3. (4395)- *Hudrî* (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah *(aleyhissalâtu vesselâm)* buyurdular ki:

"Yüksek derece sahiplerini onların altında olanlar görür. Tıpkı sizin, semânın ufkunda doğan yıldızı görmeniz gibi. Ebu Bekr ve Ömer (radı-

yallahu anhümâ) onlardandır (yüksek derece sahiplerindendir) ve daha da ileridirler." [Ebu Dâvud, Huruf ve'l-Kıraat, (3987); Tirmizî, Menâkıb, (3659).]

4396 ٤– وعن أنس رضي الله عنه قال: [قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ لأبِي بَكْرٍ وَعُمَرَ: هـذَانِ سَيِّدا كُهُولِ أَهْلِ الْجَنَّةِ مِنَ الأوَّلِينَ وَالآخِرِينَ، إلاَّ النَّبِيِّينَ وَالْمُرْسَلِينَ]. أخرجه الترمذي.

4. (4396)- *Hz. Enes* (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah *(aleyhissalâtu vesselâm)* Hz. Ömer ve Hz. EBu Bekr (radıyallahu anhümâ) için:

"Bu ikisi var ya, bunlar, öncekiler ve sonrakilerden cennetlik olan kühûlün efendisidirler." [Tirmizî, Menakıb, (3366).]

AÇIKLAMA:

1- *Kehl (cem'i kühûl):* Otuz veya kırk ile ellibir yaş arasında olanlara denir. Dilimizde olgunluk yaşı olarak ifade ederiz. Aslında ahirette herkes otuzüç yaşında olacağı için orada kühûl, süyuh gibi değişik safhalar mevcut değildir. Bu rivayet, hadisin vürûd ettiği andaki onların halini ifade eder. Bazı âlimler: "Bundan murad müslümanlardan kehl olarak ölüp cenete girenlerin efendisi demektir. Onlar kühulun efendileri olunca cenet ehlinin efendileri olmaya evladırlar" demiştir.

4397 ٥– وعن حذيفة رضي الله عنه قال: [قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ اقْتَدُوا بِالَّذِينِ مِنْ بَعْدِي: أَبِي بَكْرٍ وَعُمَرَ رَضِيَ اللهُ عَنْهما]. أخرجه الترمذي.

5. (4397)- *Hz. Huzeyfe* (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah *(aleyhissalâtu vesselâm)* buyurdular ki:

"Benden sonra şu ikiye iktida edin: Ebu Bekr ve Ömer (radıyallahu anhümâ)." [Tirmizî, Menâkıb, (3663, 3664).]

4398 ٦– وعن محمد بن الحنفية قال: [قُلْتُ لأبِي رَضِيَ اللهُ عَنْه: يَا أَبَتِ، أيُّ النَّاسِ خَيْرٌ بَعْدَ رَسُولِ اللهِ ﷺ؟ قَالَ: أَبُو بَكْرٍ. قُلْتُ: ثُمَّ مَنْ؟ قَالَ: عُمَرُ، وَخَشِيتُ أَنْ أَقُولَ ثُمَّ مَنْ؟ فَيَقُولَ: عُثْمَانُ. فَقُلْتُ: ثُمَّ أَنْتَ. قَالَ: مَا أَنَا إلاَّ رَجُلٌ مِنَ الْمُسْلِمِينَ]. أخرجه البخاري وأبو داود.

6. (4398)- *Muhammed İbnu'l-Hanefiyye* anlatıyor: "Babm (radıyallahu anh)'a dedim ki: "Babacığım, Resulullah *(aleyhissalâtu vesselâm)*'dan sonra insanların hangisi hayırlıdır?"

"Ebu Bekr! dedi.

"Sonra kim?" dedim.

"Ömer!" dedi.

Ben: "Sonra kim?" diye sormaya devam edip "Osman!" cevabını almaktan korktum da:

"Sonra sen!" deyiverdim. Ama babam:

"Ben mi? Ben sıradan bir müslümanım" dedi." [Buharî, Fezâilu'l Ashab 5; Ebu Dâvud, Sünnet 8, (4629).]

AÇIKLAMA:

1- *Muhammed İbnu'l-Hanefiyye, Hz. Ali* (radıyallahu anh)'ın oğludur. Hanefiyye'nin adı Havle Bintu Ca'ferdir.

2- Anlaşılacağı üzere Hz. Ali'nin oğlu Muhammed, babasından en efdal kimseyi öğrenmek ister. Hz. Ali, sırayla Ebu Bekr ve Ömer'i sayar. Üçüncü sırada babasının olduğu kanaatinde olan Muhammed, tevazu ile babasının Osman'ı söylemesinden korkarak, acele ederek babası Ali'yi zikrediverir.

Ancak *Hz. Ali:* "Ben müslümanlardan biriyim" yani "Sıradan bir müslümanım" demek suretiyle, büyüklüğü ile mütenasib bir tevazuda bulunur. Halbuki Hz. Ali, bunu söylediği sıralarda Hz. Osman şehid edilmişti ve kendisi hayatta kalanların en efdali idi. Bazı rivayetler, bu konuşmanın Nehrevan savaşından (Hicri 38) sonra olduğunu tasrih eder. İbnu Asakir'in bir tahricinde Hz. Ali: "Üçüncüsü Osman" demiştir.

Bu mesele hususundaki ihtilâfa daha önce yer verdiğimiz için tekrar etmiyeceğiz. Ancak şu kadarını söyleyelim: Ehl-i Sünnet, efdaliyet sırasının hilafet sırasına uygun olduğunu kabul eder. Bazıları bu meselede icma olduğunu söylemiştir. İcma iddiası gerçeği aksettirmez. Hz. Osman'la *Hz.Ali*'nin sırası meselesi ihtilaflıdır. Cumhur Hz. Osman'ı takdim etmiştir (radıyallahu anhüm ecmâin).

★ HZ. OSMAN (RADIYALLAHU ANH)

4399 ١ـ عن عائشة رَضِيَ اللهُ عَنْها قالت: [اسْتَأْذَنَ أبو بَكْرٍ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ عَلى رَسُولِ اللهِ ﷺ وَهُوَ مُضْطَجِعٌ عَلَى فِرَاشِهِ لاَبِسٌ مِرْطِي فَأَذِنَ لَهُ وَهُوَ عَلَى حَالِهِ فَقَضَى إلَيْهِ حَاجَتَهُ. ثُمَّ انْصَرَفَ. ثُمَّ اسْتَأْذَنَ عُمَرُ فَأَذِنَ لَهُ وَهُوَ عَلَى تِلْكَ الْحَالَةِ.

فقضى إليه حاجته. ثمَّ انصرف. ثمَّ استأذن عثمان فجلس رسول الله ﷺ، وأصلح عليه ثيابه، وقال اجمعي عليك ثيابك. فأذن له فقضى إليه حاجته ثمَّ انصرف. قالت: فقلت يا رسول الله، لم أرك فزعت لأبي بكر وعمر كما فزعت لعثمان؟ فقال: إنَّ عثمان رجل حيي، وإنِّي خشيت إن أذنت له وأنا على تلك الحالة أن لا يبلغ إليَّ في حاجته]. أخرجه مسلم.

وفي رواية: [ألا أستحيي ممن تستحي منه الملائكة].

1. (4399)- *Hz. Aişe* (radıyallahu anhâ) anlatıyor: "Hz.Ebu Bekr (radıyallahu anh), Resulullah *(aleyhissalâtu vesselâm)*'ın yanına girmek üzere izin istedi. Bu sırada Aleyhissalâtu vesselâm yatağı üzerinde yatmakta idi. Üzerinde benim bürgüm vardı. Resulullah halini bozmadan izin verdi. (Konuştular), meselelerini hallettiler. *Hz. Ebu Bekr* gitti. Bir müddet sonra *Hz. Ömer* girmek için izin istedi. *Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)* aynı halini hiç değiştirmeden ona da izin verdi. Ömer'in ihtiyacını da gördü. Sonra da gitti.

Bir müddet sonra Osman izin istedi. Bu sefer *(aleyhissalâtu vesselâm)* yatağında doğrulup oturdu. Üstünü başını düzeltti. Bana da: *"Elbiseni üzerine topla!"* emretti. Ve ona da girmesi için izin verdi. Onun da ihtiyacını gördü. Osman da gitti.

O gidince ben dayanamayıp: "Ey Allah'ın Resûlü! Ebu Bekir ve Ömer gelince istifini bozmadığın halde Osman gelince kendine çekidüzen verdin. Sebebi nedir?" diye sordum. Dedi ki:

"Osman çok utangaç birisidir. Ben istifimi hiç bozmadan eski halimde iken içeri aldığım takdirde arzusunu açmadan gideceğinden korktum."

Bir rivayette: *"Kendisinden meleklerin haya duydukları bir kimseden ben haya duymayayım mı?"* demiştir. [Müslim, Fezailu's-Sahâbe 36, (4201).]

4400 ٢- وعن عثمان بن عبدالله بن موهب قال: [جاء رجل من أهل مصر يريد الحج فرأى قوماً جلوساً. فقال: من هؤلاء؟ قالوا: قريش. قال فمن الشيخ فيهم قالوا عبدالله بن عمر. فقال: يا ابن عمر إنِّي سائلك عن شيء فحدثني عنه، هل تعلم أنَّ عثمان فرَّ يوم أحد؟ قال: نعم، فقال هل تعلم أنَّه تغيب عن بدر ولم

يَشْهَدْ؟ قَالَ: نَعَمْ. قَالَ الرَّجُلُ: هَلْ تَعْلَمُ أَنَّهُ تَغَيَّبَ عَنْ بَيْعَةِ الرِّضْوَانِ فَلَمْ يَشْهَدْهَا؟ قَالَ: نَعَمْ. فَـقَالَ الرَّجُلُ: اللّهُ أَكْبَرُ، ثُمَّ وَلَّى. فَـقَالَ ابْنُ عُمَرَ: فَتَعَالَ أُبَيِّنْ لَكَ. أَمَّا فِرَارُهُ يَوْمَ أُحُدٍ فَأَشْهَدُ أَنَّ اللّهَ عَفَا عَنْهُ وَغَفَرَ لَهُ. قَالَ اللّهُ تَعَالَى: وَلَقَدْ عَفَا اللّهُ عَنْهُمْ؛ وَأَمَّا تَغَيُّبُهُ عَنْ بَدْرٍ، فَإِنَّهُ كَانَ تَحْتَهُ رُقَيَّةُ بِنْتُ رَسُولِ اللّهِ ﷺ وَكَانَتْ مَرِيضَةً. فَقَالَ لَهُ النَّبِيُّ ﷺ أَقِمْ مَعَهَا وَلَكَ أَجْرُ رَجُلٍ مِمَّنْ شَهِدَ بَدْراً وَسَهْمُهُ؛ وَأَمَّا تَغَيُّبُهُ عَنْ بَيْعَةِ الـرِّضْوَانِ، فَلَوْ كَانَ أَحَدٌ بِبَطْنِ مَكَّةَ أَعَزَّ مِنْ عُثْمَانَ لَبَعَثَهُ مَكَانَهُ. فَبَعَثَ ﷺ عُثْمَانَ رَضِيَ اللّهُ عَنْهُ إِلَى مَكَّةَ، وَكَانَتْ بَيْعَةُ الرِّضْوَانِ بَعْدَ مَا ذَهَبَ عُثْمَانُ فَقَالَ ﷺ بِيَدِهِ الْيُمْنَى عَلَـى الْيُسْرَى وَقَالَ: هَـذِهِ لِعُثْمَانَ، وَكَانَتْ يُسْرَى رَسُولِ اللّهِ ﷺ لِعُثْمَانَ خَيْراً مِنْ أَيْمَانِهِمْ لَهُمْ ثُمَّ قَالَ ابْنُ عُمَرَ رَضِيَ اللّهُ عَنْهُـمَا لِلرَّجُلِ: اذْهَبْ بِهَا الآنَ مَعَكَ]. أخرجه البخاري والترمذي

2. (4400)- *Osman İbnu Abdillah İbnu Mevhib* anlatıyor: "Mısır ehlinden biri geldi, hacc yapmak istiyordu. Oturan bir grup gördü ve:

"Bunlar da kim?" dedi.

"Kureyşliler" denildi.

"Aralarındaki yaşlı zat da kim?" dedi.

"Abdullah İbnu Ömer (radıyallahu anh)" denildi. (Abdullah'a yaklaşarak)

"Sana bir şey soracağım, bana ondan haber ver. Hz. Osman Uhud günü (savaş meydanından) kaçmış mıydı, biliyor musun?" diye sordu. O da: "Evet!" dedi.

"Onun Bedir'de kaybolduğunu ve savaşta hazır bulunmadığını da biliyor musun?" diye sordu.

"Evet!" dedi. Adam bu cevap üzerine:

"Allahuekber!" deyip döndü. Abdullah İbnu Ömer (radıyallahu anh):

"Gel!" dedi, sana açıklayayım: "Uhud'daki firarına gelince: " şehadet ederim ki, Allah onu affetti, mağfirette bulundu. Nitekim Allah Teâla Hazretleri, haklarında şu ayeti indirdi: **"Muhakkak ki iki ordunun karşılaştığı günde içinizden geri dönen kimseleri, Resulullah'ın**

emrine muhalefet gibi hareketleriyle kazandıkları bazı günahlar yüzünden şeytan kaydırmak istedi. Fakat gerçekten Allah onların günahlarını bağışladı..." (Âl-i İmran 155). Bedir'deki kayboluşuna gelince: Onun nikahı altında Resulullah *(aleyhissalâtu vesselâm)*'ın kerimeleri Rukiyye (radıyallahu anhâ) vardı ve hasta idi. Aleyhissalâtu vesselâm kendisine: *"Rukiyye ile kal. Sana Bedr'e katılan bir kimsenin sevabı ve (ganimetten alacağı) pay var!"* buyurdu. (O da bu istek üzerine kaldı). Bey'atu'r-Rıdvan'daki kayboluşuna gelince: Eğer Batn-ı Mekke'de ondan daha aziz biri olsaydı. (Resulullah), yerine onu gönderecekti. *Aleyhissalâtu vesselâm,* Mekke'ye onu gönderdi. Bey'atu'r-Rıdvan, Osman (radıyallahu anh) Mekke'ye gittikten sonra akdedildi. Resulullah *(aleyhissalâtu vesselâm),* Bey'at akdi sırasında sağ elini sol eli üzerine koyarak: *"Bu da Osman yerine!"* buyurdular. Resulullah *(aleyhissalâtu vesselâm)*'ın sol elinin Osman için hayrı, onların sağ elinin, kendileri için olan hayrından fazla idi.

Sonra İbnu Ömer (radıyallahu anh), adama:

"Haydi şimdi bu (anlattıklarımı) beraberinde götür!" dedi."[Buhârî, Fezâilu'l-Ashab 7, Humus 14, Meğâzî 19; Tirmizî, Menâkıb, (3709).]

AÇIKLAMA:

Bu rivayet, *Hz. Osman* (radıyallahu anh)'ın üç sebepten dolayı kınandığını göstermektedir. Ancak, Abdullah İbnu Ömer, kınayanların her üç meselede de haksız olduklarını belirtmekte ve sebeplerini göstermektedir:

1- Uhud'daki firar hususunda vahy-i ilahi ile sabit olan affa mazhariyeti var, artık söz seylemeye kimsenin hakkı olamaz.

2- Bedir savaşına katılmayışı Resulullah *(aleyhissalâtu vesselâm)*'ın emri gereğidir, kendi isteği değildir. Bu emir de, hanımının hastalığı sebebiyledir. Resulullah'ın kerimeleri hastadır, bakıma muhtaçtır. Hz. Osman'ı bu seple geride bırakmıştır. Hatta Hakim'in bir rivayetine göre Resulullah *(aleyhissalâtu vesselâm)*, Rukiyye ile ilgilenmeleri için Osman'ı ve Üsame İbnu Zeyd (radıyallahu anhümâ)'i geride bırakmıştır. Zeyd İbnu Harise zafer müjdesini getirdiği sıralarda. Rukiyye (radıyallahu anhümâ), yirmi yaşlarında olduğu halde vefat etmiştir.

3- *Bey'atu'r-Rıdvan*'a katılamayışı da meşru bir sebebe dayanmaktadır. Resulullah onu Mekke'ye göndermişti. Bu gidiş resmi bir tavzif idi; Mekkelilere, müslümanların savaş için değil, umre için geldiklerini anlatacaktı. Hz. Osman Mekke'de tevkif edildi, vaktinde geri dönemedi. Bu

sırada müslümanların kampında Hz. Osman'ın öldürüldüğü ve müşriklerin harbe girişecekleri haberi şayi oldu. İşte bu şayia üzerine Resulullah *(aleyhissalâtu vesselâm)'* harb hazırlığına başladı ve ağaç altında, müslümanlardan, ölmedikçe geri dönüp kaçmayacakları hususunda meşhur bey'at'ı aldı. Şu halde, Hz. Osman'ın öldürüldüğü şayiası üzerine aktedilen bir bey'atta onun bulunamayacağı tabiidir.

Bezzâr'ın kaydettiği bir rivayetten öğrendiğimize göre, Abdurrahman İbnu Avf da bir ara mezkur üç meseleyi zikrederek. Hz. Osman (radıyallahu anh)'ı itab etmek ister. Hz. Osman, kaydedilen manada açıklamalar yaparak Abdurrahman *İbnu Avf* (radıyallahu anh)'a cevap verir. Hatta Bey'atu'r-Rıdvan'la ilgili olarak فشمال رسول الله عليه وسلم خير لي من يميني "Resulullah'ın solu, hakkımda, benim sağımdan daha hayırlıdır" der.

4401 ٣- وعن عبدالرحمن بن سَمُرَةَ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ: [جَاءَ عُثْمَانُ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ إلى النَّبِيِّ ﷺ بِأَلْفِ دِينَارٍ حِينَ جَهَّزَ جَيْشَ الْعُسْرَةِ، فَنَثَرَهَا فِي حِجْرِهِ فَجَعَلَ ﷺ يُقَلِّبُهَا فِي حِجْرِهِ وَيَقُولُ: مَا ضَرَّ عُثْمَانَ مَا عَمِلَ بَعْدَ الْيَوْمِ مَرَّتَيْنِ]. أخرجه الترمذي.

3. (4401)- *Abdurrahman İbnu Semüre* (radıyallahu anh) anlatıyor: "Hz. Osman (radıyallahu anh) Resulullah *(aleyhissalâtu vesselâm)'*a ceyşü'l-Usre'yi (Tebük'e gidecek orduya) techiz ettiği sırada bin dinar getirdi ve Resulullah'ın kucağına döktü. Aleyhissalâtu vesselâm, parayı kucağında (eliyle karıştırıp) altüst etti ve şöyle dedi:

"Bugünden sonra Osman'a, (her ne) yapsa zarar vermeyecektir!" Ve bu sözü iki sefer tekrar etti." [Tirmizî, Menâkıb, (3702).]

AÇIKLAMA:

Hadisin sonunda geçen "..Osman her ne yapsa zarar vermeyecek" sözü "Her ne günah işlerse zarar vermeyecek" demektir. Resulullah *(aleyhissalâtu vesselâm)* bazı zamanlarda yapılan amelin az da olsa fevkalede kıymetli ve Allah'ın rızasına vesile olacağını belirtme sadedinde bu çeşit ifadelere yer vermiştir. Huneyn gazvesinde gece nöbeti tutan Enes İbnu Ebî Mersed el-Ganevi için de: قد اوجبت فلا عليك ان لا تعمل بعدها "Bu hizmetten sonra, hiçbir (hayırlı) amel yapmasan da cennet sana vacib oldu" buyurmuştur (4289 numaralı hadiste geçti). Keza Hatib İbnu Ebî Beltea' ya, Hz. Ömer tarafından ihanet olarak değerlendirilen davranışına rağmen, Bedir gazisi olması sebebiyle: لعل الله قد اطلع على اهل بدر فقال اعملوا ما

شئتم فقد غفرت لكم *"Belki de Allah Bedir gazilerinin haline muttali oldu da: "Artık dilediğinizi yapın, ben sizi affettim!"* buyurdu" demiştir.

Zaten *Hz. Osman Aşere-i Mübeşşere*'dendir. Yani sağlıklarında cennetle müjdelenmiştir.

4402 ٤ – وقال عبدالرّحمن بن خبّاب رضِيَ اللهُ عَنه: [شَهِدْتُ رَسُولَ اللهِ ﷺ وَهُوَ يَحُثُّ عَلى تَجهِيزِ جَيْشِ الْعُسْرَةِ فَقَامَ عُثْمَانُ بنُ عَفّانَ رَضِيَ اللهُ عَنه فَقَالَ: يَا رَسُولَ اللهِ عَلَيَّ مِائَةُ بَعِيرٍ بِأَحْلاَسِهَا وَأَقْتَابِهَا فِي سَبِيلِ اللهِ. ثُمَّ حَضَّ عَلى الْجَيْشِ. فَقَامَ عُثْمَانُ فَقَالَ: يَا رَسُولَ اللهِ عَلَيَّ مِائَتَا بَعِيرٍ بِأَحْلاَسِهَا وَأَقْتَابِهَا فِي سَبِيلِ اللهِ ثُمَّ حَضَّ عَلى الْجَيْشِ. فَقَامَ عُثْمَانُ بنُ عَفّانَ فَقَالَ: يَا رَسُولَ اللهِ، عَلَيَّ ثَلاَثُمِائَةِ بَعِيرٍ بِأَحْلاَسِهَا وَأَقْتَابِهَا فِي سَبِيلِ اللهِ. قَالَ فَأَنَا رَأَيْتُ رَسُولَ اللهِ ﷺ يَنْزِلُ عَنِ الْمِنْبَرِ، وَهُوَ يَقُولُ: مَا عَلَى عُثْمَانَ مَا عَمِلَ بَعْدَ هذِهِ، مَا عَلَى عُثْمَانَ مَا عَمِلَ بَعْدَ هذِهِ]. أخرجه الترمذي.

4. (4402)- *Abdurrahman İbnu Habbab* (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah *(aleyhissalâtu vesselâm)* ceyşü'l-Usre'yi techiz ederken şahid oldum.

Osman İbnu Affân (radıyallahu anh) kalktı ve:

"Ey Allah'ın Resulü! dedi, yüz deve çuluyla, semeriyle Allah rızası için (bağış olarak) bendendir!"

Resulullah *(aleyhissalâtu vesselâm)* ordu için bağış, yapmaya tekrar teşvikte bulundu. Osman yine kalkıp:

"Ey Allah'ın Resûlü! Çuluyla, semeriyle ikiyüz deve Allah rızası için bendendir!" dedi. Sonra Resulullah *(aleyhissalâtu vesselâm)* ordu için bağışta bulunmaya yine teşvikte bulundu. Osman tekrar kalktı ve:

"Ey Allah'ın Resûlü! dedi. Benden üçyüz deve çuluyla, semeriyle Allah rızası için bağışımdır!"

Abdurrahman der ki: "Resulullah *(aleyhissalâtu vesselâm)*'ı minberden inerken gördüm, hem iniyor, hem de:

"Bu hayırdan sonra, Osman'ın yapacağı (kötü amel) aleyhine olmaz!" diyordu." [Tirmizî, Menâkıb, (3701).]

AÇIKLAMA:

Bu rivayet Hz. Osman'ın Allah yoluna bağışlamada ne kadar cömert

olduğunu ifade ettiği gibi, bu çeşit bağışların ne kadar makbul ve mağfirete vesile olduğunu da ifade etmektedir. Yapılan bağış bazan geçmişteki günahların affını sağladığı gibi, gelecekte işlenecek günahların affına da yetebilmektedir. Hadisi şöyle yorumlayan da olmuştur. Bu "Bağıştan sonra, farz dışında hiçbir nafile amel yapması gerekmez. Zira bu ameli, yapacağı bütün nafilelere bedeldir." Keza hadiste, Hz. Osman'ın hüsn-i hatimeye mazhar olacağının müjdesi de görülmüştür.

★ HZ. ALİ İBNU EBİ TALİB (RADIYALLAHU ANH)

4403 ١ – عَنْ أنس بن مالكٍ رَضِيَ الله عَنْهُ قال: [بُعِثَ رَسُولُ اللهِ ﷺ يَوْمَ الإثْنَيْنِ وَصَلَّى عَلِيٌّ رَضِيَ اللهُ عنه يومَ الثُّلاَثَاءِ]. أخرجه الترمذي.

1. (4403)- *Hz. Enes İbnu Malik* (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah *(aleyhissalâtu vesselâm)* pazartesi günü gönderildi. Hz. Ali (radıyallahu anh) da salı günü namaz kıldı." [Tirmizî, Menâkıb, (3730).]

AÇIKLAMA:

Bazı alimler, bu hadise dayanarak *Hz. Ali*'nin erkeklerden müslüman olanların ilki olduğunu söylemişlerdir.

4404 ٢ – وعن ابْنِ عمر رَضِيَ اللهُ عَنْهُما قال: [آخَى رَسُولُ اللهِ ﷺ بَيْنَ أصْحَابِه فَجَاءَهُ عَلِيٌّ رَضِيَ اللهُ عَنْه. فَقَالَ: آخَيْتَ بَيْنَ أصْحَابِكَ وَلَمْ تُؤَاخِ بَيْنِي وَبَيْنَ أحَدٍ. فَقَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ: أنْتَ أخِي فِي الدُّنْيَا وَالآخِرَةِ]. أخرجه الترمذي.

2. (4404)- *İbnu Ömer* (radıyallahu anhümâ) anlatıyor: "Resulullah *(aleyhissalâtu vesselâm)* Ashabının arasını kardeşlemişti. *Hz. Ali* (radıyallahu anh) yanına geldi ve:

"Ashabınızın arasını birbirleriyle kardeşlediniz, ama beni kimseyle kardeşlemediniz!" dedi. Bunun üzerine *(aleyhissalâtu vesselâm)*:

"Sen dünyada da ahirette de benim kardeşimsin!" buyudular." [Tirmizî, Menâkıb, (3722).]

4405 ٣ – وعن زيد بن أرقم رَضِيَ اللهُ عَنْهُ قَالَ: [قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ: مَنْ كُنْتُ مَوْلاَهُ فَعَلِيٌّ مَوْلاَهُ]. أخرجه الترمذي.

3. (4405)- Zeyd İbnu Erkam (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah

(aleyhissalâtu vesselâm) şöyle buyurdular: *"Ben kimin dostu (mevlası) isem, Ali de onun dostudur."* [Tirmizî, Menâkıb, 3714).]

4406 ٤ – وعن سَعْدِ بنِ أبي وقّاصٍ رَضِيَ اللهُ عَنْه قال: [خَلَّفَ النبيُّ ﷺ عَلِيّاً رضي اللهُ عنه في غَزْوَةِ تَبُوكَ. فقال يا رَسُولَ اللهِ: تُخَلِّفُني في النِّساءِ والصِّبيانِ؟ فقال: أمَا تَرضى أنْ تكُونَ مِنّي بِمَنْزِلَةِ هـٰرُونَ مِن مُوسَىٰ، إلاّ أنّهُ لا نَبِيَّ بَعْدِي]. أخرجه الشيخان والترمذي.

4. (4406)- *Sa'd İbnu Ebi Vakkas* (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah *(aleyhissalâtu vesselâm)* Tebük seferine çıkınca Hz. Ali'yi geride (Medine'de) bırakmıştı.

"Ey Allah'ın Resulü, siz beni çocukların ve kadınların arasında mı bırakıyorsunuz?" dedi (kalmak istemedi). Bunun üzerine *(aleyhissalâtu vesselâm)*:

"Sen, Hz. Harun'un, Hz. Musa yanında aldığı yeri, benim yanımda almaktan razı değil misin? Şu farkla ki, benden sonra peygamber yok!" buyurdular." [Buhârî, Megâzî 78, Fezailu'l-Ashâb 9; Müslim, Fezailu'l-Ashab, 31, (2404); Tirmizî, Menâkıb, (3731).]

4407 ٥ – وفي رواية لمسلم والترمذي: [قال ﷺ يومَ خيبرَ: لأُعْطِيَنَّ الرَّايَةَ غداً رَجُلاً يُحِبُّ اللهَ ورسولَهُ ويُحِبُّهُ اللهُ ورسولُهُ. قال: فتطاوَلَ النّاسُ لها فقال: ادْعُوا لي عَلِيّاً رضي اللهُ عنه. فأُتِيَ بِهِ أرْمَدَ. فبَصَقَ في عَيْنَيْهِ، ودَفَعَ إليهِ الرَّايَةَ ففَتَحَ اللهُ عليه. قال: ولمّا نزلَتْ هـٰذه الآيةُ؟ تعالَوا نَدْعُ أبناءَنا وأبناءَكُمْ دعا ﷺ عَلِيّاً وفاطِمَةَ وحَسَناً وحُسَيْناً رضي اللهُ عنهم. فقال: اللّهُمَّ هؤلاءِ أهْلِي].

«الرَّمَدُ» مرض في العين.

5. (4407)- Müslim ve Tirmizî'nin bir rivayetinde şöyle gelmiştir: "Resulullah *(aleyhissalâtu vesselâm)* Hayber günü buyurdular ki:

"Yarın sancağı öyle bir kimseye vereceğim ki, O, Allah'ı ve Resûlünü sever, Allah ve Resûlü de onu sever."

Ravi devamla der ki: "Bu söz üzerine (beni mi seçer ümidiyle, *(aleyhissalâtu vesselâm)*'a görünmek için) boyunlarını uzattılar. Ama o:

"Bana Ali (radıyallahu anh)'ı çağırın!" buyurdular. Ali getirildi ama

gözlerinden rahatsız idi. Hemen gözlerine tükürdü ve sancağı ona verdi. Allah Teala Hazretleri onun eliyle fethi müyesser kıldı."

Ravi devamla der ki: Şu ayet indiği zaman **"Gelin, oğullarımızı ve oğullarınızı çağıralım..."** (Al-i İmran 61) Resulullah *(aleyhissalâtu vesselâm)* hemen Ali'yi, Fatıma'yı, Hasan ve Hüseyin'i (radıyallahu anhüm ecmâin) çağırdı ve:

"Allahım, bunlar benim ailemdir" buyurdu." [Müslim, Fezailu'l-Ashab 32, (2404); Tirmizî, Menakıb, (3726).]

AÇLIKLAMA:

1- Rivayetin birinci kısmında, Hayber'in fethi sırasında zuhur eden fezail-i Ali (radıyallahu anh) açıklanmaktadır.

Resulullah'ın teyidi ile Hz. Ali:

★ Allah ve Resulünü samimyetle sevmektedir.

★ Allah ve Resulü de onu sevmektedirler. Bu ne büyük bir mazhariyettir. *Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)*'ın böyle bir vak'aya şehadeti bir kulun dünyada elde edebileceği nimetlerin makamların en büyüğü olsa gerektir. Bir tane dünya olsa, hepsinin bin yıllık saltanatı verilse bu mazhariyetin binde birine değmez. Çünkü dünyevi olanlar fanidir, ne kadar çok da olsa, büyük de olsa, müddeti uzun da olsa fanidir, sonunda bir katre serap olmaktadır.

★ Hayber'in fethi Hz. Ali'nin eliyle müyesser olmuştur. Bununla ilgili bir kısım teferruat 4268 numaralı hadisin sonunda geçti. Burada şunu belirtmekte fayda var: Hayber'in fethi sırasında sancağın Hz. Ali'ye verilmesi hadisesi Ashab nazarında mühim bir vak'adır. Çünkü bu, Allah ve Resulünün o kimseyi sevdiğinin delili olmaktadır. Çünkü, bu önceden haber veriliyor. Binler dünya saadetine bedel olan bu mazhariyete ermek ümidiyle herkesin, başını uzattığı belirtilir. Hz. Ömer de vak'ayı anlatır ve der ki: "O güne kadar komutanlığı hiç arzu etmediğim halde, o gün acaba sancağı bana mı verir diye ümitlenerek, Resulullah'a görünmek için başımı ileriye doğru uzattım."

★ Hadisin ikinci kısmında, *Hz. Ali*'nin bir başka fazileti beyan edilmektedir. *Hz. Ali* ve evladı. Hz. Peygamber'in evlatları hükmündedir. Şöyle ki: Bu ayet, Resulullah *(aleyhissalâtu vesselâm)*'a Necrân'dan gelen hıristiyanlar vesilesiyle nazil olmuştur. Bu hey'etle birkaç gün müzakereler edilmiş, Hz. İsa'nın şahsiyeti, peygamberliği hususlarında açıklamalar yapılmış, en sonunda onlara bu ayetle mübahale teklif edilmiştir.

Yani, şayet bütün bu açıklamlara rağmen Hz. Muhammed'in risaletinin hak olduğuna kanaat getiremediyseniz, gelin elbirliğiyle Allah'a dua edelim, kim haksızsa Allah'ın, onlara bela indirmesini taleb edelim. Ayetin tamamı şöyle: **"Sana bu ilim geldikten sonra, kim seninle bu hususta mücadele edecek olursa, de ki: "Gelin, çocuklarımızı ve çocuklarınızı, kadınlarımızı ve kadınlarınızı, kendinizi ve kendimizi çağırıp toplanalım, sonra niyaz edelim ki, Allah'ın laneti yalancılar üzerine olsun!"** (Al-i İmran 61).

Şu halde *Resulullah*'ın bu ilahi çağrıya hemen icabet zımnında Hz. Ali, Hz. Fatıma, Hz. Hasan ve Hüseyin'in ellerini tutması, bu sayılanların -ki Ali dahil- Resulullah'ın çocukları yerine geçtiğini ifade eder. Bu durum Hz. Ali için şereflerden bir şereftir, (radıyallahu anh).

4408 ٦- وعن زِرِّ بْنِ حُبَيْشٍ قَالَ: [سَمِعْتُ عَلِيًّا رَضِيَ اللّٰهُ عَنْه يَقُولُ: وَالَّذِى فَلَقَ الْحَبَّةَ وَبَرَأَ النَّسَمَةَ إنَّهُ لَعَهْدُ النَّبِيِّ الأُمِّيِّ إلَيَّ أنْ لاَ يُحِبَّنِي إلاَّ مُؤْمِنٌ وَلاَ يَبْغَضَنِى إلاَّ مُنَافِقٌ]. أخرجه مسلم والترمذي والنّسائي.

« الْحَبَّةُ » بفتح الحاء: الحنطة والشّعير ونَحْوهُمَا، وبكسرها: البُذُورَاتُ.

و« فَلَقَهَا » شَقَّهَا للنَّبَات.

و« النَّسَمَةُ » كُلُّ شَىْءٍ فيه رُوحٌ.

و« بَرَؤُهَا » خلقها.

6. (4408)- *Zirr İbnu Hubeyş* (radıyallahu anh) anlatıyor: "Hz. Ali (radıyallahu anh)'ın şöyle söylediğini işitim. "Daneyi açan, canlıları yaratan Zât-ı Zülcelal'e yeminle söylüyorum: Ümmî peygamberim *(aleyhissalâtu vesselâm)*, bana şu hususu garantiledi: *"Beni mü'min olan sevecek, münafık olan da bana buğzedecektir."*[Müslim, İman 131, (78); Tirmizî, Menâkıb, (3737); Nesâî, İman 20, (8, 117).]

AÇIKLAMA:

1- Daneyi açan, tohumlardan filizi çıkaran demektir. Her gün seyrettiğimiz bu hadise, bize tabii ve normal gelir. Aslında büyük bir mucizedir. Basit bir danecik toprağa atılınca bazı kimyevi muamele geçirdikten sonra bir ağacın fabrikasını kendi kendine kurup ondan sonra yaprak, kereste, meyve, renk, koku, tad ve neler neler imal etmeye başlıyor.

Bütün bu harikalar "danenin açılması" hadisesinin neticesidir. Bu sebeple Hz. Ali bu hadisenin sahibi Allah'a yeminle söze başlıyor. Esasen bir ayet-i kerimede Cenab-ı Hak: **"Tohum ve çekirdekleri açan"** diye tanıtılmaktadır (En'am 95).

2- *Neseme,* can taşıyan her şeye denmektedir. Öncelikle insan ve hayvan gibi mahlukat anlaşılır.

3- Ümmî, *"umm"*e yani anneye mensup demektir. Bununla okuma yazma bilmemek kinaye edilmiştir. Çünkü insan annesinden doğunca okuma yazma ve hiçbir şey bilmez. Bu hususu ayet-i kerime de teyid eder: **"Allah sizi annelerinizin karnından hiçbir şey bilmez olduğunuz halde çıkardı ve şükrediniz diye size kulaklar, gözler ve kalpler verdi"** (Nahl 78), Resulullah'ın ümmi olmasına rağmen Kur'an gibi bir kitap getirmesi, geçmiş ve gelecekten ve kâinatın mahiyetinden doğru, değiştirilemez, yanlışlığı idia ve ispat edilemez haberler vermesi, O'nun en büyük mucizelerinden sayılmıştır.

4- *Hz. Ali* (radıyallahu anh)'ı sevmek veya buğzetmek iman ve nifak alameti sayılmıştır. Resulullah *(aleyhissalâtu vesselâm)*'a yakınlığı, damadı olması İslam'a bunca hizmetleri, Resulullah ve diğer büyük sahabilerin takdirlerinden sonra onu sevmemek, nifaktan, küfürden başka neye delalet edebilir? Asırların gerisinde kalmış öyle bir zatı sevmek de ancak iman sebebiyledir. Sözgelimi, Hint ve ya Çin tahrini ilgilendiren büyük şahıslara karşı "kin" ve "sevgi" duymayız, belki takdir ifade edebiliriz. Öyleyse kendimizle ilgi kurduklarımıza sevgi veya buğz hissederiz. Bu açıdan Hz. Ali'ye hissedeceğimiz sevginin imandan, buğzun da nifaktan gelmesi, inkârı mümkün olmayan bir hakikatın ifadesidir.

4409 ٧– وعن جابر رَضِيَ اللهُ عنه قال: [دَعَا رَسُولُ اللهِ ﷺ عَلِيًّا يَوْمَ الطَّائِفِ فَانْتَجَاهُ. فَـقَالَ النَّاسُ: لَقَدْ أَطَالَ نَجْوَاهُ مَعَ ابْنِ عَمِّهِ. فَـقَالَ: مَا انْتَجَيْتُهُ، وَلَـكِنَّ اللهَ تَعَـالَى انْتَجَاهُ]. أخرجه الترمذي.

وقال معنىٰ قوله: «ولَكِنَّ اللهَ انْتَجَاهُ» أيْ أَمَرَنِي أنْ أَنْتَجِيَ معه.

7. (4409)- *Hz. Cabir* (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah *(aleyhissalâtu vesselâm)* Taif günü Hz. Ali (radıyallahu anh)'ı çağırdı ve onunla hususi konuşma yaptı. (Bu görüşme o kadar uzadı ki) halkın: "Resulullah *(aleyhissalâtu vesselâm)* amcasının oğluyla görüşmesini uzattı" dedi. (Resulullah bunu işitince):

"Onunla hususi görüşmeyi ben (kendi arzumla) yapmadım. Allah(ın arzusu ve emri ile Resulü) yaptı" açıklamasında bulundu." [Tirmizî, Menâkıb, (3728).]

AÇIKLAMA:

1- *Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)*, Tâif seferi sırasında Hz. Ali ile hususi şekilde fikir alışverişi yapar. Bu başbaşa görüşmesi, mutadın fevkinde ve dikkatleri çekecek kadar uzar ve bazılarının "Amcasının oğluyla konuşmasını uzattı" demesine sebep olur. Dikkat edersek bu dedikodu da bir rahatsızlığın ifadesi var: Resulullah'ı, amcasının oğlu ile risalet vazifesini taşıp hususileşen, hususi tarafı ağır basan bir görüşme yapmış olmakla itham var. Bunu sıkça gördüğümüz, her fırsatı aleyhte istismara tevessül eden nifak ehlinin söylemiş olması kaviyyen mümkündür. Resulullah *(aleyhissalâtu vesselâm)*'ın Ashab'a verdiği "düşüncelerini çekinmeden söyleme terbiyesi"nin sonucu olarak samimi mü'minler tarafından söylenmiş olması da mümkündür. Şu veya bu hangi sebeple söylenmiş olursa olsun, Aleyhissalâtu vesselâm meseleye tavzih getirmiş, bu hususi uzun görüşmeyi risalet vazifesinin gereği olarak yaptığını ifade etmiştir. Ancak bunu ifade ederken ayet-i kerimede geçen bir üslubu ihtiyar etmiştir: **"(Ey Habiim, Bedir savaşında müşriklerin her birinin gözüne ayrı ayrı ulaşan bir avuç toprağı) sen atmadın, Allah attı"** (Enfal 17). Burada, fiiliyatta atan Resulullah olduğu halde Cenab-ı Hak, rızasına uygun olarak Cebrail'in talimiyle atmış olduğu ve bunun tesirini de bizzat halkettiği için bu atışı kendine nisbet etmektedir. Aleyhissalâtu vesselâm da sırf risalet hizmetini ilgilendiren bir görüşme yaptığını ve hatta Allah'ın irşadı üzerine bu görüşmeye yer verdiğini ima için: *"Onunla ben görüşmedim, Allah görüştü"* buyurmuştur.

Bu ifadede, Hz. Ali (radıyallahu anh)'la ilgili ortaya çıkan şeref ve menkibe açıktır, (radıyallahu anh).

4410 ٨– وعن أنس رَضِيَ اللهُ عنه قال: [بَعَثَ رَسُولُ اللهِ ﷺ بِبَرَاءَةٍ مَعَ أَبِي بَكْرٍ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ، ثُمَّ دَعَاهُ. فَقَالَ: لاَ يَنْبَغِي لأَحَدٍ أَنْ يُبَلِّغَ هذَا إلاَّ رَجُلٌ مِنْ أَهْلِي فَدَعَا عَلِيّاً رَضِيَ اللهُ عَنْهُ فَدَعَاهُ إِيَّاهُ]. أخرجه الترمذي.

8. (4410)- *Hz. Enes* (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah *(aleyhissalâtu vesselâm)* Berâet (Tevbe) sûresini, (Arafat'ta hacılara tebliğ edilmek üzere) *Hz. Ebu Bekir* (radıyallahu anh)'ı göndermişti. Sonra onu çağırarak:

"Bunun, ehlimden olmayan bir kimse ile tebliğ edilmesi muvafık değil!" buyurdu. Hz. Ali (radıyallahu anh)'ı çağırarak sûreyi, (Arafat'ta okuması için) ona verdi." [Tirmizî, Tefsir, Tevbe, (3089).]

AÇIKLAMA:

Burada, Berâet sûresinin tebliğ edilme vazifesinin Hz. Ali'ye verilmesi gözükmektedir. Hatta Resûlullah *(aleyhissalâtu vesselâm)*: *"Bunun, aileme mensup olmayan biri tarafından tebliği muvafık olmaz"* buyurmıştur.

Bu ne demektir, niçin böyle yapmıştır? sorusu hatıra gelmektedir. Bu hususun anlaşılması için öncelikle Berâet sûresinin, müşriklere bir ültimatom, yani, onlarla yapılan anlaşmaların müddetleri bitince yenilenmeyeceğinin ilanı olduğunu bilmek gerekir. Sûre: **"Müşriklerden aranızda antlaşma bulunanlara bir ihtardır"** diye başlar ve: **"Dört ay müddetle yeryüzünde dolaşın. Ve bilin ki, Allah'ı âciz bırakacak değilsiniz ve Allah elbette kâfirleri rezil edecektir. Büyük hacc gününde Allah ve Resûlü'nden insanlara şunu ilan edin ki, Allah ve Resûlü müşriklerden uzaktır. Tevbe ederseniz sizin için daha hayırlıdır. Ama yüz çevirirseniz, bilin ki, Allah'ı âciz bırakacak değilsiniz. İnkâr edenleri ise acı bir azapla müjdele"** (Tevbe 1-3)

Burada antlaşmaların dört ay sonra muteber olmadığı belirtilmekte, tevbe ederek İslâm'a davet edilmekte, gelmeyecek olanlar ise şiddetle tehdid edilmektedir. Müteakip âyette: **"Müşriklerden aranızda antlaşma olup da bunu hiç bir şekilde ihlâl etmemiş ve kimseye, size karşı yardım etmemiş olanlar"**a antlaşma müddetinin sonuna kadar dokunulmaması emredilmekte, müddet bitince onlar da diğerleri gibi aynı tehdide maruz bırakılmaktadır.

Şu halde günümüz diplomasisinin diliyle tam bir ültimatom olan bir sûre esas itibariyle antlaşmaların nakzını haber vermektedir.

Ülemâ der ki: "Hz. Ebu Bekir'den sonra Hz. Ali'nin gönderilmesindeki hikmet, bir Arap adeti gereğincedir: Bu adete göre, akdi, ancak onu yapan kimse veya aile yoluyla kendinden olan bir kimse bozabilir. Resûlullah bu davranışıyla mezkur âdete uymuş olmaktadır. Bu sebeple: *"Onu sadece ben veya benim ailemden biri tebliğ edebilir"* buyurmuştur."

★ TALHA İBNU UBEYDULLAH (RADIYALLAHU ANH)

4411 ١ــ عن جابر رضيَ اللهُ عنْهُ قال: [قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ : مَنْ سَرَّهُ أنْ يَنْظُرَ إلى شَهِيدٍ

يَمْشِي عَلَى وَجْهِ الأَرْضِ فَلْيَنظُرْ إلَى طَلْحَةَ بْنِ عُبَيْدِاللهِ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ]. أخرجه الترمذي.

1. (4411)- *Hz. Câbir* (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah *(aleyhissalâtu vesselâm)* buyurdular ki:

"Yeryüzünde (iki ayak üzerinde) yürüyen bir şehid görmek isteyen Talha İbnu Ubeydullah (radıyallahu anh)'a baksın." [Tirmizî, Menâkıb.]

4412 ٢- وعن قيس بن أبي حازم رَضِيَ اللهُ عَنْهُ قال: [رَأَيْتُ يَدَ طَلْحَةَ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ شَلاَّءَ، وَقَى بِهَا رَسُولَ اللهِ ﷺ يَوْمَ أُحُدٍ]. أخرجه البخاري.

«الشَّلَلُ» فَسَادُ اليَدِ لِمَرَضٍ أوْ قَطْعٍ.

2. (4412)- *Kays İbnu Ebî Hâzım* (radıyallahu anh) anlatıyor: "Ben Talha İbnu Ubeydullah (radıyallahu anh)'ın, Uhud'da Resûlullah *(aleyhissalâtu vesselâm)*'ı himâye ettiği elini kurumuş gördüm." [Tirmizî. Fezâilu'l-Ashab 14.]

AÇIKLAMA:

1- *Talha İbnu Ubeydullah* beş-altı göbek yukarıda neseben Resûlullah *(aleyhissalâtu vesselâm)*'la birleşir. Annesi Mekke'de müslüman olup hicret edenlerdendir. Talha (radıyallahu anh) da ilk müslümanlardandır. Resûlullah, daha hicretten önce Zübeyr'le Talha'yı kardeşlemiş, hicretten sonra da Ebu Eyyub el-Ensârî ile kardeşlemiştir. Aşere-i mübeşşeredendir ve şûra üyelerinden biridir. Resûlullah onu, Saîd İbnu Zeyd'le haber toplamak üzere Suriye cihetine çıkardığı için Bedr'e katılamamış, fakat Resûlullah'tan, talebi üzerine ganimetten pay almış, uhrevi sevabı da istemiş, Resûlullah onun da verildiğini müjdelemiştir.

Talha (radıyallahu anh), Uhud savaşının en kritik anında Resûlullah *(aleyhissalâtu vesselâm)*'dan ayrılmayarak O'nu müşrik saldırılarına karşı müdâfaa etmesiyle tanınmış ve haklı bir takdire mazhar olmuştur. Buhârî'nin rivayetinde "Kendi sözlerine göre Talha ile Sa'd'dan başka herkesin dağıldığı hengâmda bu ikisi Resûlullah *(aleyhissalâtu vesselâm)*'ın yanından ayrılmamışlardır." Rivayetler, Uhud'da Resûlullah'a gelen saldırılara karşı elini gerdiğini, "darbelerin Aleyhissalâtu vesselâm'a bedel onun eline geldiğini", "bir ok isabet ettiğini", "yetmiş küsur isabet aldığını", "(orta) parmağının kesildiğini", "sol el yüzük parmağının dip mafsalından koptuğunu", "sakatlanan bu eliyle Resûlullah'a kalkan yaptığını" te'yid eder. Ayrıca bu savaşta Resûlullah'ı sırtına alarak, daha em-

niyetli olan bir sekiye çıkarmış, saldırılardan emin kılmıştır. Zübeyr der ki: "Uhud günü Resûlullah'ın iki zırhı vardı. Bir seki'yi atlamak istedi, muvaffak olamadı. Altına Talha'yı yatırıp sırtına basarak sekiyi atladı."

Talha (radıyallahu anh)'ın Kureyşin hukamâsından olduğu söylenmiştir. Cömertliği ve istenmeden bağışlamaları da dikkat çekecek dereceyi bulmuştur. Der ki: "Resûlullah *(aleyhissalâtu vesselâm)* beni, Uhud günü'nde *Talhatu'l-Hayr,* Usre günü'nde *Talhatu'l-Feyyâz* ve Huneyn günü'nde de Talhatu'l-Cevvâd diye tesmiye buyurdu." Bu hal onun her savaşta bir başka kahramanlık izhâr ettiğini ifade eder.

Talha (radıyallahı anh), Cemel vak'asında Hz. Ali cephesinde, Hicrî 36 yılında şehid edilmiştir. Mervan İbnu'l-Hakem'in attığı bir okun sebep olduğu kan kaybından ölmüştür. Yaşı ihtilaflıdır. 60-75 arası değişir. Ölümünden yıllar sonra bir zât üç gün üst üste rüyasında Talha'nın: "Benim yerimi değiştirin" dediğini görür. Durumu İbnu Abbâs'a anlatır. Giderler, su akıntılarının kabri açtığını görürler. Vücudunun yeni gömülmüş gibi hiçbir değişikliğe uğramamış olması dikkat çeker. Ebu Bekre'nin evlerinden biri onbin dirheme satın alınarak oraya defnedilir (radıyallahu anh).

Hz. Ali der ki: "Kulağımla işittim. Resûlullah buyurdu ki: *"Talha ve Zübeyr cennette benim iki komşumdurlar."*

★ ZÜBEYR İBNU'L-AVVÂM (RADIYALLAHU ANH)

4413 ١ – عن جابر رَضِيَ اللهُ عَنْه قال: [قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ: إنَّ لِكُلِّ نَبِيٍّ حَوَارِيّاً وَإنَّ حَوَارِيَّ الزُّبيرُ بنُ العَوَّامِ رَضِيَ اللهُ عَنْه]. أخرجه الشيخان والترمذي.

«الحَوَارِيُّ» خالصةُ الإنسانِ وَصَفِيَّةُ المُختَصُّ بِهِ، وَقِيلَ النَّاصِرُ.

1. (4413)- *Hz. Câbir* anlatıyor: "Resûlullah *(aleyhissalâtu vesselâm)* buyurdular ki: *"Her peygamberin bir havarisi vardır. Benim havarim ise Zübeyr İbnu'l-Avvâm'dır, (radıyallahu anh)."* [Buharî, Fezailu Ashab 13, Cihad 40, 41, 135 Meğazi 29, Haber-i Vahid 2; Müslim, Fezailu's-Sahabe 48, (2415); Tirmizî, Menâkıb, (3746).]

AÇIKLAMA:

1- *Havari:* Kelime olarak elbisenin yıkanıp paklanması manasına gelen tahvir'den gelir. Samimi dost, yardımcı, nâsih (hayrını isteyen= hayırhah) demektir. Hz. İsa'ya iman edip, onun yolunda ölmeye hazır olan gruptakilere de havari denmiştir. Katâde'nin havariyi "Hilafete sa-

lih olan" diye açıkladığı "vezir" de dediği rivayet edilmiştir. Kelimeyi halil, halis, nasir diye açıklayanlar da olmuştur.

2- *Resulullah, Zübeyr İbbnu'l-Avvam* (radıyallahu anh)'a bu iltifatı Hendek savaşı sırasında yapmıştır: *"Kim düşman tarafından geçip bize haber getirecek?"* diye sorunca, Zübeyr derhal atılarak: "Ben!" der. Aleyhissalâtu vesselâm soruyu üç kere tekrar eder, her seferinde Zübeyr: "Ben!" diyerek atılır. Onun tehlikeli bir vazifeye ısrarla sahip çıkması *Aleyhissalâtu vesselâm*'ı son derece memnun kılar ve bu memnuniyetini: *"Her peygamberin bir havarisi vardır, benim havarim de Zübeyr'dir"* iltifatıyla ifade buyurur.

3- *Zübeyr İbnu'l-Avvam* (radıyallahu anh) Resulullah *(aleyhissalâtu vesselâm)*'ın halası Safiye bintu Abdilmuttalib'in oğludur. Babası da Resulullah *(aleyhissalâtu vesselâm)*'ın zevce-i pakleri Hz. Hatice'nin kardeşi Avvam İbnu Huveylid'dir.

Onbeş yaşında iken müslüman olmuştur. Başka yaşlarda olduğu da söylenmiştir. Her halukarda ilk müslümanlardandır. Hz. Ebu Bekir'den hemen sonra hidayeti bulmuştur, dördüncü veya beşinci müslüman bilinir. Habeşistan'a, Medine'ye hicret edenlerdendir. Aleyhissalâtu vesselâm Mekke'de muhacirler arasını kardeşleyince onu Abdullah İbnu Mes'ud'la kardeşlemiş idi. Medine'deki Ensâr-Muhacir arasında kardeşlemede Zübeyr'i, Seleme İbnu Selâme İbni Vakş ile kardeşledi.

Zübeyr, İslâm'ın büyük kahramanlarındandı. Eşca'u'n nâs yani insanların en şecâatlisi, en cesuru diye ün yapmıştı. İslam'da ilk kılıncı onun çektiği bilinir. Şöyle ki: Hicretten önce, Resulullah'ın müşrikler tarafından yakalandığı haberini işitir. Zübeyr hemen kılıncını çekip halkı yararak Resulullah'ı arar ve Mekke'nin üstünde görür. Aleyhissalâtu vesselâm onu böyle görünce: *"Ey Zübeyr ne oluyor?"* der Kulağına geleni söyler. Resulullah Zübeyr'e ve kılıncına duada bulunur. Kendi ifadesiyle Resulullah'la beraberlikte "fercine varıncaya kadar" yara almadığı uzvu kalmamıştır. Kureyza gününde Resulullah ondan memnuniyetini: *"Annem babam sana feda olsun"* diyerek ifade etmiştir. Bu tabiri Resulullah pek nadir kullanmıştı.

Zübeyr (radıyallahu anh), Resulullah *(aleyhissalâtu vesselâm)*'la birlikte bütün gazvelere katılmıştır. *Bedir, Uhud, Hendek, Hudeybiye, Hayber, Feth, Huneyn, Taif; Bedir*'de sarı renkli bir sarık taşıyordu. Resulullah, meleklerin o gün Zübeyr'in simasında olarak savaşa katıldıklarını söylemiştir.

Cemel Vak'asında Zübeyr Hz. Ali karşısında mukatil olarak yer almıştı. Hz. Ali, ona Resulullah'ın: "Sen Ali'yle mukatele edeceksin fakat haksızsın" dediğini hatırlatır. Bunu hatırlayan Zübeyr savaşı terkeder.

Hz. Zübeyr, Hicretin 36. yılında şehid edilir. Öldüğü zaman 67 yaşında idi.

★ SA'D İBNU EBİ VAKKAS (RADIYALLAHU ANH)

4414 ١ - عن عليٍّ رضيَ اللهُ عنهُ قال: [مَا سَمِعْتُ رَسُولَ اللهِ ﷺ يُفَدِّي أَحَداً غيرَ سَعْدٍ رَضِيَ اللهُ عنه. سَمِعْتُهُ يومَ أُحُدٍ يقُولُ: ارْمِ يَا سَعْدُ، فِدَاكَ أَبِي وَأُمِّي]. أخرجه الشيخان والترمذي.

1. (4414)- *Hz. Ali* (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah *(aleyhissalâtu vesselâm)*'ın Sa'd (radıyallahu anh)'tan başka kimseye *"Annem babam sana feda olsun"* dediğini işitmedim. Uhud Savaşında: *"Ey Sa'd (okunu) at! Annem ve babam sana feda olsun!"* dediğini duydum. " [Buharî, Megazi 18, Cihad 80, Edeb 103; Müslim, Fezailu's-Sahabe 41, (2411); Tirmizî, Menâkıb, (3756).]

AÇIKLAMA:

1- Burada *Hz. Ali* (radıyallahu anh) "Anam-babam sana feda olsun" tabirini, Resulullah *(aleyhissalâtu vesselâm)*'ın sadece Sa'd İbnu Ebi Vakas için kullandığını, başka birisi için kullanmadığını ifade eder. Ancak, önceki rivayette *Hz. Zübeyr* (radıyallahu anh) için de kullandığı ifade edilmişti. Alimler ihtilafı, "Hz. Ali, Zübeyr için de bu tabiri kulandığını işitmemiş olabilir, bununla kastedilen murad "Uhud savaşında" diye kayıtlamak olabilir" diyerek te'lif etmişlerdir. Zührî, Uhud'da Resulullah'ın "at!.." emri üzerine bir ok attığını rivayet eder.

2- *Sa'd İbnu Ebi Vakkas* (radıyallahu anh) Aşere-i Mübeşşere'dendir. Ebu İshak diye künyelenir. Altıncı müslümandan sonra İslam'a girmiştir, dördüncüden sonra olduğu söylenmiştir. Müslüman olduğu zaman 17 yaşındaydı. "Namaz farz edilmeden önce müslüman oldum" dediği rivayet edilmiştir. Ashabın on büyüğünden (sâdât) biridir. Hz. Ömer (radıyallahu anh)'ın vefat edince yerine halifeyi seçmek üzere vazifelendirdiği altı kişilik şura'nın da üyesidir. *Bedir, Uhud, Hendek* gibi Resulullah'ın katıldığı savaşların hepsinde hazır bulunmuştur.

İslam'da ilk kan akıtan kimse odur. Allah yolunda ilk oku da o

atmıştır. Resulullah'ın annesi Beni Zühr kabilesindendi. Sa'd aynı kabileden olduğu için Sa'd'a *Aleyhissalâtu vesselâm, "dayım"* demiştir.

Mekke'de namaz ilk emredildiği sırada müslümanlar, dağlarda tenha yerlerde kılarlardı. Bir seferinde bir grup müşrik Sa'd'ı namaz kılarken görürler ve hakaret ederler. O da onlara karşılık verir. Aralarında kavga çıkar. Sa'd bir deve kemiği vurarak bir müşriğin kafasını yarar ve bu, Allah yolunda akıtılan ilk kan olur.

Hz. Ömer, Sa'd'ı İran'a gönderdiği ordulara komutan yapar. Nitekim Kadisiye zaferi onun eliyle kazanılmıştır. Celûla, Medâin şehirlerini o fethetmiş Kufe'yi o kurmuştur. Bilahare Hz.Ömer onu azletmiş ve "Hiyaneti veya aczi sebeiyle azletmediğini" açıklamıştır.

Sa'd, Resulullah'ın: *"Allahım, Sa'd'ın duasını kabul et"* duasına mazhar olmuş, ondan sonra her duası kabul edimiş, insanlar onun bedduasını almaktan korkmuş ve kaçınmıştır.

Hz. Sa'd, Hz. Osman (radıyallahu anh)'nın ölümü üzerine köşesine çekilmiş, hiçbir muharib hizbe katılmamıştır. Hatta oğlu Ömer ve yeğeni *Haşim İbnu Utbe İbni Ebi Vakkas,* onu hilafete çağırmışlarsa da kabul etmemiş, selameti tercih etmiştir. O, aradan çekilince Hz. Muaviye (radıyallahu anh), onu ve Abdullah İbnu Ömer ve Muhammed İbnu Mesleme'yi kendi tarafına çekmeyi arzulamış, onlara yazdığı mektuplarla Hz. Osman'ın kanını taleb etmeye davet etmiştir. Hepsi de bu davete uymayıp reddetmeyi uygun görmüştür.

Sa'd, müslüman olduğu ilk günlerde annesiyle yaşadığı bir macerayı şöyle anlatır: "Ben anneme karşı çok saygılı bir kimseydim. Müslüman olduğum zaman (annem bu saygımdan istifade ile beni İslam'dan döndürmek istedi ve):

"Ey Sa'd! Bu yaşamaya başladığın yeni din de ne? Ya bu dinini terkedeceksin, yahut ölene dek yeyip içmeyi bırakacağım!" dedi. Ben kendisine:

"Anneciğim sakın böyle bir şey yapma. Zira ben kesinlikle dinimi bırakamam!" dedim. Yine de o yemeyi içmeyi bıraktı. Bu hal bir gün bir gece devam etti. Sabah olunca bayağı bitkin düşmüştü. Kendisine:

"Allah'a yemin olsun! Senin bin ruhun olsa, hergün birer birer çıkmaya başlasa, ben şu dinimi bu sebeple terkedecek değilim!" dedim Benim bu azmimi görünce, yeyip içmeye başladı. Bu hadise üzerine şu ayet indi, (mealen): **"Eğer ilah olduğuna dair hiçbir delil bulunmayan bir şeyi bana ortak koşman için seni zorlayacak olurlarsa,**

onlara itaat etme. Onlarla dünyada iyi geçin. Bana yönelenlerin yoluna tabi ol. Sonunda dönüşünüz banadır. Yaptıklarınızı ben size haber vereceğim" (Lokman 15).

Sa'd bu ayetin kendisiyle ilgili olarak nazil olduğunu söylerdi.

Sad, Resulullah *(aleyhissalâtu vesselâm)*'dan çokça hadis rivayet etmiştir. Onun rivayetlerini Sahabe ve Tabiinden pek çok büyükler sonraki nesillere intikal ettirdiler.

Sa'd Hicri 54 yılında, Medine'den yedi mil uzaklıktaki Akik'de vefat etmiştir. Medine'ye omuzlarda getirilmiş, namazını Mervan kıldırmış, Resulullah'ın zevceleri de namaza iştirak etmişlerdir. Oğlu Amir, Sa'd'ın "en son ölen muhacir" olduğunu söylemiştir.

★ SAİD İBNU ZEYD (RADIYALLAHU ANH)

4415 ١ـ عن قيس بن أبى حازم قال: [سَمِعْتُ سَعِيدَ بْنَ زَيْدٍ رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُ يَقُولُ: وَاللّٰهِ لَقَدْ رَأَيْتُنِي، وَإِنَّ عُمَرَ لَمُوثِقِي عَلَى الإِسْلَامِ أَنَا وَأُخْتَهُ قَبْلَ أَنْ يُسْلِمَ عُمَرُ، وَلَوْ أَنَّ أُحُداً انْقَضَّ لِلَّذِي صَنَعْتُمْ بِعُثْمَانَ لَكَانَ مَحْقُوقاً أَنْ يَنْقَضَّ]. أخرجه البخاري.

1. (4415)- *Kays İbnu Hazım* anlatıyor: "Said İbnu Zeyd (radıyallahu anh)'ı dinledim, diyordu ki: "Vallahi ben şu halimi hatırlıyorum: "Allah'a yemin olsun, Ömer İslam'a girmezden önce, beni ve kızkardeşini müslüman olduk diye bağlamıştı. Eğer Osman'a yaptığınız (öldürme işin)den dolayı Uhud dağı yerinden gitse, gitmede haklı idi."[Buharî, Menakıbu'l-Ensar 34, 35, İkah 1.]

AÇIKLAMA:

1- *Said İbnu Zeyd,* Hz. Ömer (radıyallahu anh)'nın eniştesidir. Burada Hz. Ömer'in, müslüman olmazdan öcne, eniştesine ve kızkardeşine zulmettiği, İslam'dan çevirmek için onlara hakaret ve tezlil olsun diye horlayıcı muameleler yaptığı anlaşılmaktadır. Sadedinde olduğumuz rivayete göre, onlara, köleye yapılan muamelede bulunmuş ve bağlamıştır. Kirmânî'nin hadisten "Said'in ...bizi İslam'a tesbit edip takviye etmişti" demek istediğini anlamış olduğunu belirten *İbnu Hacer,* bu mananın yanlış olduğunu belirterek: "Sanki Kirmânî, hadiste geçen *"müslüman olmazdan önce"* ibaresini dikkatten kaçırmışa benziyor. Zîra Hz. Ömer, henüz kafirken kendisinden "İslam'a tesbit ve takviyenin vaki olması ihtimalden pek uzaktır. Böyle bir iddia zaten vaki olana muhaliftir" der.

Hz. Said İbnu Zeyd ve hanımı, *Hz. Ömer*'den önce müslüman oldular. Esasen rivayetler, Hz. Ömer'in müslüman oluş sebebini, eniştesinin evinde okunan Kur'an'ı işitmesi olarak gösterirler.

2- *Said İbnu Zeyd el-Kureyşî, Hz. Ömer*'in eniştesi ve amcaoğludur. Ayrıca Said'in kızkardeşi Antike de Hz. Ömer'in nikahlısı idi. Said (radıyallahu anh) ilk muhacirlerdendir. Resulullah onu, Ubey İbnu Ka'b'la kardeşlemişti. Bedr'e katılamadı. Ancak *(aleyhissalâtu vesselâm)*, ganimetten pay vermiş, sevabını da vaadetmiştir. Resulullah'ın onu Şam taraflarına casusluk vazifesi ile göndermiş olduğunu daha önce belirtmiştik (4411). Diğer gazvelerin hepsine de katılmıştır.

Said İbnu Zeyd Aşere-i Mübeşşeredendir. Hata yaparım korkusuyla Resulullah'tan hadis rivayet etmekten kaçınmıştır. Pek az rivayeti vardır. Onun yaptığı bir rivayet şudur: مَن قتِلَ دُونَ مالِه فهو شهيد *"Kim malını müdafaa ederken öldürülürse şehiddir."*

Said, duası makbullerdendi. Ervâ Bintu Üveys onu Medine valisi *Mervân İbnu'l-Hakem*'e: "Arazime tecavüz etti" diyerek şikayet etmişti. Mudafaada Said: "Ben Resulullah *(aleyhissalâtu vesselâm)*'ın *"Kim bir karışlık arazi gasbederse Kıyamet günü o arazi, yedi kat altıyla boynuna dolanır"* dediğini işittim. Bunu işitmiş olan beni, arazi gasıbı mı zannediyorsunuz? Allahım, eğer şu kadın yalancı ise gözlerini kör etmeden canını alma, kabrini de kuyusunun içinde kıl!" diyerek beddua eder. Kadın bir müddet sonra kör olur ve evinde yürürken kuyuya düşer ve orasını ona kabir yaparlar. Bundan sonra Medine'de şöyle demek adet olmuştur: أعماكَ الله كما أعمى أروى "Allah Erva'yı kör ettiği gibi seni de kör etsin."

Said İbnu Zeyd Yermuk savaşına ve Şam şehrinin (Dımeşk) kuşatılmasına iştirak etmiştir. Aşere-i Mübeşşere'nin, savaşta Resulullah'ın önünde, namazda hemen arkasında olduğu belirtilir.

Said İbnu Zeyd, hicretin 50. veya 51. yılında 70 küsur yaşlarında olduğu halde vefat etmiştir. Medine'nin banliyösü sayılan Akik'de 58. Hicri senesinde öldüğü de söylenmiştir. Abdullah İbnu Ömer yıkamış, tahnit etmiş ve namazını kıldırmıştır.

★ ABDURRAHMAN İBNU AVF (RADIYALLAHU ANH)

4416 ١ – عن عائشة رَضِيَ اللهُ عَنْها قالَتْ: [قالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ لنسائه: إنَّ أمْرَكُنَّ لَمِمَّا يُهِمُّنِي مِنْ بَعْدِي، وَلَيْسَ يَصْبِرُ عَلَيْكُنَّ إلاَّ الصَّابِرُونَ الصِّدِّيقُونَ. ثم

قَالَتْ لأَبِي سَلَمَةَ بنِ عَبْدِالرَّحْمنِ: سَقَىٰ اللهُ أَبَاكَ مِنْ سَلْسَبِيلِ الْجَنَّةِ، وَكَانَ ابْنُ عَوْفٍ قَدْ تَصَدَّقَ عَلَى أُمَّهَاتِ الْمُؤْمِنِينَ بِأَرْضٍ بِيعَتْ بِأَرْبَعِينَ أَلْفاً، وَقَالَ أَبُو سَلَمَةَ بنُ عَبْدِالرَّحْمنِ بنِ عَوْفٍ: أَوْصَىٰ عَبْدُالرَّحْمنِ بِحَدِيقَةٍ لأُمَّهَاتِ الْمُؤْمِنِينَ بِيعَتْ بِأَرْبَعِمائَةِ أَلْفٍ]. أخرجه الترمذي وصححه.

«السَّلْسَبِيلُ» اسم عينٍ في الجنَّة.

1. (4416)- *Hz. Aişe* (radıyallahu anhâ) anlatıyor: "Resulullah *(aleyhissalâtu vesselâm)* (bir gün) hanımlarına:

"Ölümümden sonra beni üzecek şeylerden biri de sizin meselenizdir. Size ancak sıddîk (Hz. Aişe der ki yani mutasaddık) ve sabırlılar tahammül edebilir" der.

Hz. Aişe devamla, *Ebu Seleme İbnu Abdirrahman*'a dedi ki: "Allah senin babana cennetin selsebil çeşmesinden içirsin."

İbnu Avf, Ümmühatu'l-mü'minin'e tasadduk edenlerdendi, kırkbin dirheme satılan bir bahçe tasadduk etmiş idi. [Tirmizî, Menakıb, (3750).]

AÇIKLAMA:

1- *Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)*, vefatından sonra kendisini kederlendirecek durumlar arasında zevcelerinin durumlarını da saymaktadır. Çünkü onlar, dünya hayatı ile ahiret hayatından birini tercihte muhayyer bırakıldıklarında, ahiret hayatını tercih etmişlerdi. Bu sebeple onlara maddi bir miras bırakmamıştı.

2- *Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)*, zevcelerinin maddi ihtiyaçlarını temin yüküne, aza rıza gösterip çoğu vermek suretiyle nefsin muhalefetine, sabırlı olanlardan başka kimsenin tahammül edemeyeceğini belirtmektedir.

3- Rivayette *Hz. Aişe* (radıyallahu anhâ), *Abdurrahman İbnu Avf* (radıyallahu anh)'ı takdir etmekte, cennetteki Selsebil adlı çeşmenin suyundan içmesi için dua etmektedir. Çünkü o, Ümmühâtu'l-mü'minin'e cömert davranmıştır. Hususen kırkbin dirheme satın aldığı bir bahçeyi bağışlamıştır.

4- *Abdurrahman İbnu Avf* da Aşere-i Mübeşşeredendir. Künyesi Ebu Muhammed'dir. Cahiliye devrinde adının *Abdu Amr* veya *Abdu'l-Ka'be* olduğu belirtilir. Onu Abdurrahman diye *Aleyhissalâtu vesselâm* tesmiye

buyurmuştur. Fil yılından on sene sona doğmuştur. Resulullah *(aleyhis-salâtu vesselâm)* Daru'l-Erkâm'a girmezden önce müslüman olmuştur. İslam'a ilk giren sekizler ve Hz. Ebu Bekr'in eliyle hidayete eren beşler arasında yer alır. Ayrıca ilk muhacirlerdendi. Önce Habeşis-tan'a sonra da Medine'ye hicret etti. Resulullah onu Sa'd İbnu Rebi ile kardeşlemişti. Bedir, Uhud ve sonaki bütün gazvelerde Aleyhissalâtu vesselâm'la hazır bulundu. Resulullah, onu Dümetu'l-Cendel'e Kelb kabilesine gönderdi, mübarek elleriyle sarığını sarıp ucunu iki omuzu arasında sarkıttı ve: *"Fetihte bulunursan kralın kızıyla evlen"* buyurdu.

Abdurrahman *İbnu Avf, Hz. Ömer*'in, kendinden sonra halife seçmeleri çin tayin ettiği altı kişilik istişare heyetinden biri idi. Bir sefer sırasında Resulullah *(aleyhissalâtu vesselâm)* onun arkasında namaz kılmıştır.

Uhud savaşında 21 adet yara aldığı belirtilir. Ayağından aldığı bir yara sebebiyle topallamıştır.

Abdurrahman İbnu Avf zengin ve sehavetli idi. Bir günde otuz köleyi azad etmiştir. Sa'd ile kardeş kılınınca Sa'd kendisne: "Malım var aramızda ortaktır, iki hanımım var, bak dilediğini senin için boşayayım!" der. Abdurrahman: "Allah malını da ehlini de sana mübarek kılsın, sen bana çarşıyı göster!" der.

Kısa zamanda kazandıklarıyla düğün yapar. Zamanla servetini artırıp zengin olur. Öyle ki, bir seferde yediyüz deve onun adına buğday taşır. Bir gün Ümmü Seleme'nin yanına girip: "Valideciğim, malın çokluğunun beni helak etmesinden korkuyorum" der. O da: "Oğulcuğum Allah yolunda harca!" tavsiyesinde bulunur. Büyük bir yük kervanının Medine'ye gelmesi vesilesiyle Resulullah'ın: *"Abdurrahman cennete emekleyerek girecek"* sözü kulağına gelince, yiyecek yüklü yediyüz devenin hepsini yüküyle birlikte tasadduk eder. Onun, Resulullah'ın sağlığında bir seferinde 4 bin, bir seferinde 40 bin, bir başka seferinde yine 40 bin dinar tasadduk ettiğini, sonra iki ayrı seferde beşer yüz adet atlıyı Allah yolunda donattığı, bütün bu serveti ticaretle elde ettiği belirtilir.

Hz. Ömer vefat edince, şura'ya: "Kim kendini adaylıktan çıkarıp halife seçecek?" Kimse cevap vermeyince: "Ben adaylıktan çekiliyorum!" der ve birisini seçme işini üzerine alır. Birkaç gün çalışmadan sonra Hz. Osman'ı seçer ve ilk defa ona biat eder.

Hz. Halid İbnu Velid'le Abdurrahman İbnu Avf atışırlar. Halid (radıyallahu anh): "Yani bizden önce müslüman oldun diye bize büyüklük mü taslıyorsunuz?" der. Bu söz *Aleyhissalâtu vesselâm*'ın kulağına ulaşınca:

"Ashabımı bana bırakın! Ruhumu yed-i kudretinde tutan zat'a yemin

olsun! Vallahi sizden biri Uhud miktarınca altın tasadduk etse, bu onların (evvelkilerin) infak ettiği bir ve hatta yarım müdd'üne denk olmaz" ferman eder.

Abdurrrahman İbnu Avf, Hicrî 31 yılında Medine'de yetmişbeş yaşında olduğu halde vefat eder. Ölünce ellibin dinar Allah yolunda bağışlanmasını vasiyet etmiştir. Ayrıca Bedir Ashabından her birine dörtyüz dinar verilmesini de vasiyet etmiştir. O zaman Bedir Ashabından yüz kişi hayatta idi. Hz. Osman dahil, hepsi bunu alır. Bir diğer vasiyeti de Allah yolunda bin at bağışı idi.

Geride kalan malı pek fazla idi. Bu meyanda külçe altın vardı, baltalarla kırılmış, kıranların elleri kabarmıştı. Kırda otlayan bin devesi, yüz atı ve üçbin koyunu vardı.

★ EBU UBEYDE İBNU'L-CERRAH (RADIYALLAHU ANH)

4417 ١ – عن أنس رَضِيَ اللهُ عَنْه قال: [قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ: لِكُلِّ أُمَّةٍ أَمِينٌ وَإِنَّ أَمِينَنَا أَيَّتُهَا الأُمَّةُ أَبُو عُبَيْدَةَ بنُ الْجَرَّاحِ رَضِيَ اللهُ عَنْه].

1. (4417)- *Hz. Enes* (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah *(aleyhissalâtu vesselâm)* buyurdular ki:

"Her ümmetin bir emini vardır. Bizim eminimiz, ey ümmet, *Ebu Ubeyde İbnu'l-Cerrah* (radıyallahu anh)'tır."

4418 ٢ – وفي رواية لمسلم: [أَنَّ أَهْلَ الْيَمَنِ قَدِمُوا عَلَى رَسُولِ اللهِ ﷺ: فَقَالُوا ابْعَثْ مَعَنَا رَجُلاً يُعَلِّمُنَا السُّنَّةَ وَالإِسْلاَمَ فَأَخَذَ بِيَدِ عُبَيْدَةَ بنِ الْجَرَّاحِ رَضِيَ اللهُ عَنْه وَقَالَ: هٰذَا أَمِينُ هٰذِهِ الأُمَّةِ]. أخرجه الشيخان والترمذي.

2. (4418)- *Müslim*'in bir rivayetinde: "Yemenliler *(aleyhissalâtu vesselâm)*'a gelerek: "Bizimle birlikte birisini gönder de bize sünneti ve İslam'ı öğretsin!" dediler. Bunun üzerine Aleyhissalâtu vesselâm Ebu Ubeyde İbnu'l-Cerrah (radıyallahu anh)'ın elinden tutup:

"İşte bu, ümmetin eminidir!" buyurdu." [Buhari, Fezâilu'l-Ashab 21, Megazî 72; Müslim, Fezâilu'l-Ashab 53, 54, (2419).]

AÇIKLAMA:

1- *Ebu Ubeyde* (radıyallahu anh)'ın ismi Amir ibnu Abdillah İbni'l-Cerrah'tır. Yedi göbek yukarıda Resullah'la birleşir.

2- Emin, güvenilen kimse demektir. Resulullah'ın mümtaz vasıflarından biridir. Cahiliye devrinde *Muhammedü'l-Emin* olarak şöhret yapmış idi. Aleyhissalatu vesselâm, Ashabını galib vasıflarıyla tesmiye etmiştir. Diğerleri de emin olmakla beraber, emanet Ebu Ubeyde'de galebe çaldığı için onu da bu suretle tesmiye ve taltif buyurmuştur.

3- Müslim'in bir rivayetinde "Ehl-i Yemen'e bedel Ehl-i Necran denmiştir. Burada ya Necran'ın Yemen'e yakınlığı sebebiyle, ravi tarafından yapılan bir tasarrufla aynı yer kastedilmekle birlikte, iki ayrı isim zikredilmiştir, yahut da iki ayrı hadise mevzubahistir. Ancak İbnu Hacer, önceki ihtimali müreccah bulur.

4- *Ebu Ubeyde İbnu'l-Cerrah* (radıyallahu anh) Aşere-i Mübeşşere' dendir. Bedir, Uhud ve diğer bütün gazvelere Resulullah *(aleyhissalâtu vesselâm)*'la birlikte katılmıştır. Bu da ilk müslümanlardandır. Habeşistan'a ve Medine'ye hicret etmiştir. *el-Kavi el-Emin* diye çağrılırdı. Medine'ye hicret edince, Aleyhissalâtu vesselâm onu Ebu Talha el-Ensarî ile kardeşlemiştir.

Resulullah öldüğü gün, yerine bir halife seçilmesi meselesinde, Hz. Ebu Bekr; "Sizin için şu iki şahıstan şahsen razıyım; Ömer İbnu'l-Hattab ve Ebu Ubeyde İbnu'l-Cerrah" diyerek onu da aday göstermişti.

Şam şehrini fethetmek üzere Suriye'ye yürüyen ordu komutanlarından biri Ebu Ubeyde idi. Hz. Ömer halife olur olmaz Halid İbnu Velid'i azletti, Ebu Ubeyde'yi komutan tayin etti. Halid vazifeyi devrederken orduya:

"Size bu ümmetin emini komutan oldu!" buyurdu. Ebu Ubeyde de:

"Resulullah'ın: *"Halid Allah'ın kılınçlarından bir kılınçtır"* dediğini işittim" buyurdu.

Ebu Ubeyde Bedir savaşında babasıyla karşılaşır ve babasının üzerine üzerine geldiğini farkeder. İlk başta babasından kaçınmaya çalışırsa da bilahare mukabele eder ve öldürür. Bu hadise üzerine şu mealdeki ayet nazil olur. **"Allah ve ahiret gününe iman eden hiçbir kavmin Allah ve Resulü'ne düşmanlık edenlere sevgi beslediğini göremezsin, isterse onlar babaları, evlatları, kardeşleri yahut aşiretleri olsun. Allah onların kalplerine imanı yerleştirmiş ve kendi tarafından bir nur ile kuvvetlendirmiştr. Ahirette de onları içinde ebediyyen kalmak üzere, altından ırmaklar akan cennetlere yerleştirir. Allah onlardan razıdır, onlar da Allah'tan. İşte onlar Allah'a tabi olan gruptur. Haberiniz olsun ki, Allah'a tabi olanlar, kurtuluşa erenlerin ta kendisidir"** (Mücâdele 22).

Hz. Ömer (radıyallahu anh) Şam'a geldiği zaman, oradaki ordunun komutanı olan Ebu Übeyde'nin evine uğrar. Evini fevklade bir sadelik içinde bulur. Sadece kılıncı ile kalkanından başka bir şey göremez.

"Evine biraz eşya temin etseydin!" der. Ebu Ubeyde:

"Ey Emir el-mü'minin, eşya bizi gündüz uykusuna atar!" cevabını verir. Ebu Ubeyde'nin (Allah'a vereceği hesaptan korktuğu için): "Bir koç olmayı, sahibim tarafından kesilip etimin yenilmesini, suyumdan da çorba yapılmasını ne kadar isterdim" dediği rivayet edilmiştir.

Ebu Ubeyde, Betyu'l-Makdis'te namaz kılmak arzusuyla yola çıkar. Ürdün'ün Fıhl denen mevkiinde Hicrî 18 yılında ellisekiz yaşında olduğu halde vefat eder. İmvas taununda öldüğü de kuvvetli bir rivayettir. Öleceği sırada yerine *Hz. Muaz*'ı tayin eder, (radıyallahu anhüma).

★ ABBAS İBNU ABDİLMUTTALİB (RADIYALLAHU ANH)

4419 ١ – عن عَلِيٍّ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ قال: [قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ: مَنْ آذَى عَمِّي فَقَدْ آذَانِي، وَإِنَّمَا عَمُّ الرَّجُلِ صِنْوُ أَبِيهِ]. أخرجه الترمذي.

«الصِّنْوُ» المِثْلُ.

1. (4419)- *Hz. Ali* (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah *(aleyhissalâtu vesselâm)* buyurdular ki:

"Kim amcama eziyet verirse mutlaka bana eziyet vermiştir. Şurası muhakak ki, kişinin amcası babası yerindedir." [Tirmizî, Menakıb, 37 64).]

4420 ٢ – وعن ابنِ عبَّاسٍ رَضِيَ اللهُ عَنْهُما قال: [قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ لِلْعَبَّاسِ: يَا عَمِّ إِذَا كَانَ غَدَاةُ الإِثْنَيْنِ فَأْتِنِي أَنْتَ وَوَلَدُكَ حَتَّى أَدْعُوَ لَكُمْ بِدَعْوَةٍ يَنْفَعُكَ اللهُ بِهَا وَوَلَدَكَ. قَالَ: فَغَدَا وَغَدَوْنَا مَعَهُ فَأَلْبَسَنَا كِسَاءً. ثُمَّ قَالَ: اللَّهُمَّ اغْفِرْ لِلْعَبَّاسِ وَوَلَدِهِ مَغْفِرَةً ظَاهِرَةً وَبَاطِنَةً لاَ تُغَادِرُ ذَنْباً. اللَّهُمَّ احْفَظْهُ فِي وَلَدِهِ]. أخرجه الترمذي.

وزاد رزين في رواية: [وَاجْعَلِ الخِلاَفَةَ بَاقِيَةً فِي عَقِبِهِ].

2. (4420)- *İbnu Abbas* (radıyallahu anhümâ) anlatıyor: "Resulullah *(aleyhissalâtu vesselâm)* Abbas (radıyallahu anh)'a dedi ki:

"Ey amcam, pazartesi sabahı bana sen ve oğlun beraber gelin size dua edivereyim. Allah bu dua bereketine, sana da oğluna da hayırlar halketsin!"

İbnu Abbâs devamla der ki: "Abbâs gitti, biz de beraberinde gittik. (Resulullah) hepimize bir kısa örttü; sonra da şöyle dua buyurdu:

"Allahım! Abbas'ı ve oğlunu mağfiretine erdir, öyle bir mağfiret ki zahiri batınî bütün günahlarına ulaşıp temizlesin, hiçbir günah hariç kalmasın. Allahım, ona çocuğu sebebiyle ikram et." [Tirmizî, Menakıb, (37 66).]

Rezin bir rivayette şu ziyadeyi kaydetti: *"Hilafeti onun neslinde baki kıl."*

4421 ٣- وعن أبي هريرة رَضِيَ اللهُ عنه قَالَ: [قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ تَخرُجُ مِنْ خُرَاسَانَ رَايَاتٌ سُودٌ لاَ يَرُدُّهَا شَيْءٌ حَتَّى تُنْصَبَ بِإيلِيَاءَ]. أخرجه الترمذي.

3. (4421)- *Ebu Hüreyre* (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah *(aleyhissalâtu vesselâm)* buyurdular ki:

"Horasan'dan siyah bayraklar çıkacak. Bu bayrakları hiçbir şey geri çeviremeyecek ve mutlaka İlya'ya (Küdus şehrine) dikilecek." [Tirmizî, Fiten 79, (2270).]

AÇIKLAMA:

1- Bu üç rivayet *Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)*'ın amcası Abbas (radıyallahu anh)'la ilgilidir. Birinci hadisin vürudu, Tirmizi'de bir sebeple izah edilmektedir: "Bir gün, Resulullah'ın amcası Abas (radıyallahu anh), *Aleyhissalâtu vesselâm*'ın yanına öfkelenmiş bir halde girer. Aleyhissalâtu vesselâm:

"Seni öfkelendiren sebep nedir?" diye sorar. Abbas (radıyallahu anh):

"Kureyş'in bizimle alıp veremediği nedir? Aralarında karşılaştıkları zaman birbirlerini güler yüzle karşılarlar, bizimle karşılaştıkları zaman suratlar bin parça" der. Bu duruma Aleyhissalâtu vesselâm da öfkelenir. Öyle ki öfkeden yüzü al al olur ve şöyle buyurur:

"Nefsimi elinde tutan Zat'a yemin olsun! Siz Allah ve Resulü için sevmedikçe hiç kimsenin kalbine iman girmez!"

Sonra devamla der ki:

"Ey insanlar, bilin ki: Kim amcama eziyet verirse mutlaka bana da eziyet etmiş olur. Zira, kişinin amcası baba yerindedir."

Şârihler, bu hadisin vürud sebebi olarak Kureyş'in kıskançlığını zikrederler. *Ebu Cehil* gibi bir takım kimseler, Abbas (radıyallahu anh)'la karşılaşınca Hak Teala'nın onlara lutfetmiş olduğu şerefi çekemeyerek,

hased ediyorlar ve surat asıyorlardı. Birbirlerine izhar etikleri güleryüzden onları mahrum bırakıyorlardı. Nitekim bir seferinde Ebu Cehil bu hasedini şöyle ifade etmişti:

"Beni haşim, Ka'be'yle ilgili hizmetlerden raye ve sikayeyi, nübüvvet ve risaleti alınca geride kalan diğer Kureyşlilere daha ne kaldı?"

Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm), mü'min olanların Allah ve Resulü için amcasını (ve diğer yakınlarını) sevmek zorunda olduklarını, imanla onlara buğzun bir arada bulunamayacağını ifade buyurur. Esasen لا أسألكم أجراً الا المودة في القربى ayetinde taleb edilen "sevgi"yi, alimler, "Âl-i Beyt'e gösterilecek sevgi" olarak da anlamışlardır. Öyleyse mü'min, bir emr-i ilahi olarak Âl-i Beyt'i sevmekle mükelleftir. Dolayısıyla *Al-i Beyt*'i Allah ve Resulü için sevmeyenlerin kalbinde gerçek iman yoktur.

2- *Rezin*'in ilave ettiği hadisle ilgili olarak *Türbüşti* der ki: "Resulullah *(aleyhissalâtu vesselâm)*, bu sözüyle, onların kendi yakınları olduğuna, onların, tek bir kisanın örttüğü tek bir nefis durumunda olduklarına işaret etmiştr. Duasıyla da Cenab-ı Hak'tan onlara rahmetini saçmasını taleb etmiştir. Resulullah onların üzerine tek bir kisa örtmekle, onları dünyada Allah'ın kelamını îla ve Resulü'nün davasına yardım için tek bir bayrak altında toplayacağına, ahirette de tek bir sancak altında toplanacaklarına işaret etmiştir."

3- *Abbas İbnu Abdulmuttalib* (radıyallahu anh), Resulullah'a peygamberliğinin bidayetinden itibaren yardım eden yakınlarından biridir. Künyesi, Ebu'l-Fadl'dır. Anesi Nüteyle Bintu Cenab'tır. Rivayete göre, bu kadın Ka'be'ye örtü diken ilk Arap kadınıdır. Küçük oğlu Abbas kaybolur, "Bulunduğu takdirde Ka'be'ye örtü dikeceğim" diye adakta bulunur. Abbas ortaya çıkınca adağını yerine getirir.

Hz. Abbas, Resulullah'tan iki veya üç yaş büyüktür. Cahiliye devrinde Abbas, Kureyş'in reisi idi. Mescid-i Haram'ın imaret ve şikayet hizmetleri de ona terettüp ediyordu.

Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın Medine'lilerle yaptığı Akabe bey'atında hazır bulundu, akdin gerçekleşmesinde katkısı oldu. Halbuki o sıralarda henüz müşrikti. Bedir savaşına zorla getirildi. Müslümanlar esir aldılar. Onun bağı sıkı idi. Resulullah *(aleyhissalâtu vesselâm)*, o gün amcasının durumu sebebiyle uyuyamadı. Sebebi sorulunca:

"Abbas'ın iniltileri sebbebiyle!" dedi. Biri kalkıp bağlarını gevşetiverdi. Resulullah diğer esirlerin bağlarını da gevşettirdi.

Abbâs (radıyallahu anh), esaretten kurtulmak için fidye ödedi. Ayrıca iki yeğeninin, Akil İbnu Ebi Talib ve Nevfel İbnu'l-Haris'in fidyelerini de ödedi. Bundan sonra da müslüman oldu. Bazıları hicretten önce müslüman olduğunu, ancak müslümanlığını gizlediğini, Meke'de kalıp müşriklerle ilgili haberleri Resulullah'a yazdığını belirtir. Ayrıca onun Mekke'deki varlığının, orada kalan diğer müslümanlara da bir takviye olduğu da belirtilir. Bir ara hicret etmek için izin istemiş ise de Aleyhissalâtu vesselâm: *"Senin Mekk'deki ikametin daha hayırlı"* diyerek izin vermemiş ve hatta Bedir savaşı sırasında *"Abbas'a rastlarsanız sakın onu öldürmeyin. O zorla çıkarıldı"* diye tenbih ve emirde bulunmuştur.

Resulullah, Abbas'a *"Nasıl ben peygamerlerin sonu isem, sen de muhacirlerin sonuncususun"* demiştir. O müslüman olduktan sonra Aleyhissalâtu vesselâm ona daima ikram ve iltifatta bulunmuş ve saygı izhar etmiştir. Abbas (radıyallahu anh)'ın Kureyş'e karşı zaafı vardı, onları kayırmak isterdi. Akıllı, müdebbir, isabetli görüş ve rey sahibi idi. Ashab, onun kadrini bilir, faziletini tanırdı. Ona öncelik verirler, onunla istişare ederler, re'yini esas alırlardı. Resulullah vefat edince, Resulullah'ın asabesi içinde en yakını idi, ona taziye verilmişti.

Bir çok hadis rivayet etmiştir. Onun rivayetlerinden biri şudur: أوْ طَعِمَ الايمَانَ مَن رَضِيَ بِاللهِ رَبّاً وَبالإسْلامِ دِينــاً وَبِمحَمَّدٍ رَسُولاً *"Kim Rab olarak Allah'ı, din olraak İslam'ı, peygamber olarak Muhammed'i tanır, razı olursa imanın tadına ulaşır."*

Hz. Abbas, Mekke'nin zenginlerindendi. 70 tane köle azad etmiştir.

Abbas'ın kızlar hariç on oğlu vardı. Fazl, *Abdullah, Ubeydullah, Kusam, Abdrurahman, Ma'bed, el-Haris, Kesir, Avn, Temman.* Hicrî 32 yılında Medine'de, *Hz. Osman*'ın şehadetinden iki yıl önce vefat etti. Ömrünün sonlarında gözlerini kaybetmiştir. Ölümünde 88 yaşında idi. Namazını Hz. Osman kıldırdı, (radıyallahu anhüma).

★ CAFER İBNU EBİ TALİB (RADIYALLAHU ANH)

4422 ١ – عن أبي هريرة رَضِيَ اللهُ عَنْهُ قال: [قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ: رَأيْتُ جَعْفَراً يَطِيرُ في الجنَّةِ مَعَ المَلائِكَةِ]. أخرجه الترمذي.

1.(4422)- *Ebu Hüreyre* (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah *(aleyhissalâtu vesselâm)* buyurdular ki: *"Caferi gördüm, cennette meleklerle birlikte uçuyordu."* [Tirmizî, Menâkıb, (3767).]

4423 ٢- وعنه رَضِيَ اللهُ عَنْهُ قَالَ: [كُنْتُ أُلْصِقُ بَطْنِي بِالْحَصْبَاءِ مِنَ الْجُوعِ وإنْ كُنْتُ لأَسْتَقْرِئُ الرَّجُلَ الآيَةَ وأَنَا أَعْلَمُهَا كَيْ يَنْقَلِبَ بِي فَيُطْعِمُنِي، وكَانَ أَخْيَرَ النَّاسِ لِلْمَسَاكِينِ: جَعْفَرُ بنُ أَبِي طَالِبٍ، كَانَ يَنْقَلِبُ بِنَا فَيُطْعِمُنَا مَا كَانَ فِي بَيْتِهِ، حَتَّى إنْ كَانَ لَيُخْرِجُ إِلَيْنَا الْعُكَّةَ الَّتِي لَيْسَ فِيهَا شَيْءٌ فَيَشُقُّهَا فَنَلْعَقُ مَا فِيهَا]. أخرجه البخاري والترمذي.

«الْعُكَّةُ» ظَرْفُ السَّمْنِ.

و«اللَّعْقُ» أَخْذُ الطَّعَامِ بِالأَصَابِعِ وَلَحْسُهَا، وذَلِكَ لِقِلَّةِ الشَّيْءِ.

2. (4423)- Yine *Ebu Hureyre* (radıyallahu anh) anlatıyor: "Açlıktan karnımı yere yapıştırdığım, yönlerini dönüp de halimi onlarla da yiyecek ikram ederler umuduyla bildiğim ayetleri bana okumalarını taleb ettiğim zamanlar olurdu. Fakirlere en çok hayrı dokunan kimse Ca'fer İbnu Ebî Talib idi. Gerçekten (söylediğim durumlarda) o bizimle ilgilenir, evinde ne varsa ondan bize ikram ederdi. Öyle ki, bazan içi tamamen boşalmış olan yağ kilesini bize çıkarıp açıverir, biz de onun içinde kalan (bulaşığın)ı yalanırdık." [Buhârî, Fezailu'-Ashab 10; Tirmizî, Menâkıb, (3770).]

4424 ٣- وعن البراء رَضِيَ اللهُ عَنْهُ قال: [قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ لِجَعْفَرِ بْنِ أَبِي طَالِبٍ: أَشْبَهْتَ خَلْقِي وَخُلُقِي]. أخرجه الشيخان.

3. (4424)- *Berâ* (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah *(aleyhissalâtu vesselâm), Cafer İbnu Ebi Talib* (radıyallahu anh)'a dedi ki: *"Sen bana hem huy ve hem de yaratılış yönüyle benziyorsun."*[Buharî, Megazî 43;0 Müslim, Cihad 90, (1783); Tirmizî, Menakıb, (3769).]

AÇIKLAMA:

1- Bu üç hadis, *Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)*'ın amcalarından Hz. Cafer (radıyallahu anh)' ın menkibesi ile alakalıdır. Hz. Cafer, Hz. Ali'nin ana-baba bir kardeşi idi. *Hz. Ali*'den hemen sonra müslüman olduğu için de ilk müslümanlardandı. Bazı kaynaklar 32. müslüman olduğunu belirtir. Habeşistan'a hicret edenlerdendi. Resulullah *(aleyhissalâtu vesselâm)* onunla Necaşi'ye mektup göndermiş, hem oradaki muhacirlere başkan ve hem de Necaşi nezdindeki elçisi kılmıştı. Hayber'in fethedildiği gün, Habeşistan'dan Medine'ye gelir. Aleyhissalâtu vesselâm büyük sevinç izhar eder: Kucaklar, alnından öper ve: *"Bilemiyorum, Cafer'in gelişi sebebiyle mi, Hayber'in Fethi sebebiyle mi daha çok sevinmeliyim!"* der.

Birinci hadiste, *Resulullah* onu cennette uçar gördüğünü söylemektedir. Bu sebeple ona *Caferu't-Tayyar* da denilmiştir. Bu lakabı Mu'te savaşında şehid düştüğü zaman almıştı. *Zeyd İbnu Harise*'den sonra bayrağı ve komutanlığı alan *Hz. Cafer,* ellerini kaybeder. Savaşı, anında Ashab'a, Medine'de safha safha haber veren Aleyhissalâtu vesselâm, Cafer'in şehadetini: *"Kolları kesildi, ancak Allah onlara bedel iki kanat verdi, cennete uçuyor"* diye müjdeler. Ölünce vücudunun ön kısmında 70'ten fazla yara sayılır.

Hz. Ebu Hureyre, ikinci hadiste onun cömertliğini, fakirlere karşı alakasını takdirle yadeder. Bu onun mümtaz yönlerinden biridir. Öyle ki, Aleyhissalâtu vesselâm ona Ebu'l-Mesakin yani Fakirlerin Babası lakabını takmıştır.

Resulullah şöyle demiştir: *"Benden önce her peygambere yedi tane seçkin vezir verilmiştir, bana ise ondört tane verildi: Hamza, Cafer, Ali, Hasan, Hüseyin, Ebu Bekr, Ömer, Mikdad Huzeyfe, Selman, Ammar ve Bilal."* Resulullah Cafer'in ölümüne üzülmüş, gözlerinden akan yaşları tutamamıştır. Hz. Aişe: "Cafer'in ölüm haberi gelince Resulullah'ın yüzündeki hüznü okuduk" der.

Abdullah İbnu Cafer der ki: "Hz. Ali'den bir şey istediğim zaman yerine getirmezse "Cafer hakkına!" derdim ve o vakit mutlaka yapardı."

Hz. Cafer şehid edildiği vakit 41 yaşında idi. Başka rakamlar da söylenmiştir, (radıyallahu anh).

★ HZ. HASAN VE HÜSEYİN (RADIYALLAHU ANHÜMA)

4425 ١ – عن البراء رَضِيَ اللهُ عَنْهُ قال: [رَأَيْتُ رَسُولَ اللهِ ﷺ، وَالْحَسَنُ عَلَى عَاتِقِهِ، يَقُولُ: اللَّهُمَّ إِنِّى أُحِبُّهُ فَأَحِبَّهُ]. أخرجه الشيخان والترمذي.

1. (4425)- *Hz. Berâ* (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah *(aleyhissalâtu vesselâm)*'ı gördüm. Hz. Hasan'ı omuzunda taşıyor ve de:

*"Allahım, ben bunu seviyorum, onu sen de sev!"*diyordu." [Buhârî, Fezâilu'l-Ashab 22; Müslim, Fezâilu's-Sahabe 58, 59, (2422); Tirmizî, Menâkıb, (3784).]

4426 ٢ – وفي رواية للترمذي: [أَنَّ النبىَّ ﷺ أَبْصَرَ حَسَناً وَحُسَيْناً. فَقَالَ: اللَّهُمَّ إِنِّى أُحِبُّهُمَا فَأَحِبَّهُمَا].

2. (4426)- Tirmizî'nin bir rivayetinde şöyle gelmiştir: "Resulullah

(aleyhissalâtu vesselâm) Hz. *Hasan* ve *Hüseyin'*e bakıp: *"Allahım, ben bunları seviyorum, sen de sev!"* buyurdu." [Tirmizî, Menâkıb, (3784).]

4427 ٣- وعن عُقْبَةَ بْنِ الْحَارِثِ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ قَالَ: [صَلَّى أَبُو بَكْرٍ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ صَلاَةَ الْعَصْرِ ثُمَّ خَرَجَ يَمْشِي وَمَعَهُ عَلِيٌّ، فَرَأَى الْحَسَنَ يَلْعَبُ مَعَ الصِّبْيَانِ، فَحَمَلَهُ عَلَى عَاتِقِهِ، وَقَالَ: بِأَبِي شَبِيهٌ بِالنَّبِيِّ لَيْسَ شَبِيهاً بِعَلِيٍّ، وَعَلِيٌّ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ يَضْحَكُ]. أخرجه البخاري.

3. (4427)- *Ukbe İbnu'l-Haris* (radıyallahu anh) anlatıyor: "Hz. Ebu Bekr (radıyallahu anh) (bir gün) ikindi namazını kıldı, sonra beraberinde Hz. Ali (radıyallahu anh) olduğu halde yürümeye başladı. Yolda Hz. Hasan'ı çocuklarla oynuyor gördü. Omuzuna alıp:

"Babam feda olsun! Ali'ye değil, Resulullah'a benziyor!" buyurdu. Hz. Ali de gülüyordu." [Buharî, Fezâilu'l-Ashab 22.]

4428 ٤- وعن أنسٍ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ قال: [سُئِلَ النَّبِيُّ ﷺ، أَيُّ أَهْلِ بَيْتِكَ أَحَبُّ إِلَيْكَ؟ قَالَ: الْحَسَنُ وَالْحُسَيْنُ، وَكَانَ يَقُولُ لِفَاطِمَةَ: ادْعِي لِي ابْنَيَّ فَيَشُمُّهُمَا وَيَضُمُّهُمَا إِلَيْهِ رَضِيَ اللهُ عَنْهُمَا]. أخرجه الترمذي.

4. (4428)- *Hz. Enes* (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah *(aleyhissalâtu vesselâm)*'a "Ehl-i Beyt'inden hangisini en çok seviyorsun?" diye sorulmuştu.

"Hasan ve Hüseyin!" diye cevap verdi. Hz. Fatıma (radıyallahu anhâ)'ya:

"Benim oğullarımı bana çağır!" emreder, onları getirtip koklar, kucaklardı." [Tirmizî, Menâkıb, (3774).]

4429 ٥- وعن يَعْلَى بنِ مُرَّةَ قال: [قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ: حُسَيْنٌ مِنِّي وَأَنَا مِنْ حُسَيْنٍ، أَحَبَّ اللهُ تَعَالَى مَنْ أَحَبَّ حُسَيْناً، حُسَيْنٌ سِبْطٌ مِنَ الأَسْبَاطِ]. أخرجه الترمذي.

« السِّبْطُ » وَلَدُ الوَلَدِ، وَأَسْبَاطُ بَنِي إِسرائيل أولادُ يعقوبَ وهم فيهم كالقَبَائِلِ في العَرَبِ، وقد جَعَلَ النبيُّ ﷺ: حُسَيْناً وَاحِداً من أولادِ الأنبياءِ.

5. (4429)- *Ya'lâ İbnu Mürre* anlatıyor: "Resulullah *(aleyhissalâtu vesselâm)* buyurdular ki: *"Hüseyin bendendir, ben de Hüseyin'denim. Allah Hüseyin'i seveni sever. Hüseyin "esbat"tan biridir."* [Tirmizî, Menâkıb, (3777); İbnu Mâce, Mukaddime, (144).]

AÇIKLAMA:

1- *Esbat,* "sıbt"ın cem'idir. Sıbt, çocuğun çocuğu (torun) manasına gelir. Bu manadan bakınca hadis: "Hüseyin evladımın evladlarındandır" manasını ifade eder. Böylece, Hz. Hüseyin'in kendinden bir parça olma keyfiyetini te'kid etmiş olmaktadır.

2- *Sıbt,* Kur'an-ı Kerim'de kabile manasına da kullanılmıştır. وَقَطَّعْنَاهُمُ اثْنَتَيْ عَشْرَةَ أَسْبَاطًا **"Biz İsrailoğullarını oniki kabileye ayırdık."** (A'raf 160) ayetinde bu manadadır. Alimler hadiste, *Hz. Hüseyin* neslinden ayrı bir cemaatin meydana geleceğinin ihbar edildiğini anlamıştır. Nitekim o nesilden pek çok insan meydana gelmiş, İslam aleminin her tarafında İslâmî hizmetlerin başını çeken insanlar o mübarek şecere-i nuraniyenin meyveleri olarak başkalıklarını hissettirmişlerdir.

3- en-Nihaye'de sıbt kelimesinin ümmet manasına geldiği belirtilir. Bu durumda hadis, *Hz. Hüseyin*'in soyundan, hayırda giden bir ümmet hasıl olacağını haber vermiş olmaktadır. *İbnu'l-Esir el-Cezerî* açıklamasına devamla, *Hz. İbrahim*'in oğlu Hz. İshak'ın evladlarından hasıl olan esbatın, Hz. İsmail'in evladlarından hasıl olan kabileler menzilesinde olduğunu ifade eder.

4430 ٦– وعن أبى سعيد رضي الله عنه قال: [قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ: الْحَسَنُ وَالْحُسَيْنُ سَيِّدَا شَبَابِ أَهْلِ الْجَنَّةِ . أخرجهُ الترمذي وصححه.

6. (4430)- *Ebu Said* (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah *(aleyhissalâtu vesselâm)* buyurdular ki: *"Hasan ve Hüseyin, cennet ehlinin iki gencidir."* [(Tirmizî, Menâkıb, (3778).]

4431 ٧– وعن عبدالله بن شداد عن أبيه رضي الله عنه قال: [خَرَجَ عَلَيْنَا رَسُولُ اللهِ ﷺ فِي إِحْدَى صَلاتَيِ الْعِشَاءِ، وَهُوَ حَامِلٌ حَسَناً أَوْ حُسَيْناً، فَتَقَدَّمَ النَّبِيُّ ﷺ فَوَضَعَهُ ثُمَّ كَبَّرَ لِلصَّلَاةِ فَسَجَدَ بَيْنَ ظَهْرَانَى صَلَاتِهِ سَجْدَةً أَطَالَهَا، قَالَ أَبِي: فَرَفَعْتُ رَأْسِي فَإِذَا الصَّبِيُّ عَلَى ظَهْرِ رَسُولِ اللهِ ﷺ وَهُوَ سَاجِدٌ، فَرَجَعْتُ إِلَى سُجُودِى. فَلَمَّا قَضَى رَسُولُ اللهِ ﷺ الصَّلَاةَ قِيلَ: يَا رَسُولَ اللهِ إِنَّكَ سَجَدْتَ بَيْنَ ظَهْرَانَى صَلَاتِكَ سَجْدَةً أَطَلْتَهَا حَتَّى ظَنَنَّا أَنَّهُ قَدْ حَدَثَ أَمْرٌ أَوْ أَنَّهُ يُوحَى إِلَيْكَ. قَالَ: كُلُّ ذَلِكَ لَمْ يَكُنْ، وَلَكِنِ ابْنِي ارْتَحَلَنِي، فَكَرِهْتُ أَنْ أُعْجِلَهُ حَتَّى يَقْضِيَ حَاجَتَهُ]. أخرجه النسائي.

7. (4431)- *Abdullah İbnu Şeddâd,* babası (radıyallahu anh)'tan naklediyor. Der ki: "Resulullah *(aleyhissalâtu vesselâm)* iki akşam namazının (yani akşam ve yatsının) birinde yanımıza geldi. Hasan veya Hüseyin'den birini taşıyordu. Resulullah *(aleyhissalâtu vesselâm)* öne geçip çocuğu yere bıraktı. Sonra tekbir getirip namaza durdu. Sonra namaz sırasında uzunca bir secde yaptı."

Babam devamla dedi: "(Secde çok uzadığı için) başımı kaldırıp baktım. Bir de ne göreyim! Secdede olan Resulullah'ın sırtına çocuk binmiş duruyor. Ben hemen secdeme döndüm. Namaz bitince, Resulullah *(aleyhissalâtu vesselâm)*'a cemaatten:

"Ey Allah'ın Resulü! Namaz sırasında öyle uzun bir secde yaptınız ki, bir hadise meydana geldi zannettik veya sana vahiy indi zannettik!" diye soranlar oldu.

"Hayır! dedi, *"bunlardan hiçbiri olmadı. Velakin, oğlum sırtıma bindi. Ben, acele edip hevesi geçmeden sırtımdan indirmeyi uygun bulmadım (kendisi ininceye kadar bekledim)."* [Nesâî, İftitah 83, (2, 229, 230).]

4432 ٨- وعن سلمى امرأة من الأنصار قالت: [دَخَلْتُ عَلى أُمِّ سَلَمَةَ رَضِيَ اللهُ عَنْها وَهِيَ تَبْكِي. فَقُلْتُ: مَا يُبْكِيكِ؟ قَالَتْ: رَأَيْتُ الآنَ رَسُولَ اللهِ ﷺ فِي الْمَنَامِ وَعَلى رَأْسِهِ وَلِحْيَتِهِ التُّرَابُ. فَقُلْتُ: مَالَكَ يَا رَسُولَ اللهِ؟ قَالَ: شَهِدْتُ قَتْلَ الْحُسَيْنِ آنِفاً]. أخرجه الترمذي.

8. (4432)- *Ensar*'dan bir kadın Selma (radıyallahu anhâ) anlatıyor: "Ümmü Sele'nin yanına girdim, ağlıyordu.

"Niye ağlıyorsun!" diye sordum. Bana şu cevabı verdi.

"Şimdi Resulullah *(aleyhissalâtu vesselâm)*'ı rüyamda gördüm. Başında ve sakallarında toprak vardı. "Neyiniz var, Ey Allah'ın Resulü?" dedim, *"Az önce Hüseyin'in öldürüldüğüne şahid oldum"* buyurdu." [Tirmizî, Menakıb, (3774).]

4433 ٩- وعن أنس رَضِيَ اللهُ عَنْه قال: [أُتِيَ عُبَيْدُ اللهِ بْنُ زِيَادٍ بِرَأْسِ الْحُسَيْنِ رَضِيَ اللهُ عَنْه فَجُعِلَ فِي طَسْتٍ، فَجَعَلَ يَضْرِبُ بِقَضِيبٍ فِي أَنْفِهِ وَيَقُولُ: مَا رَأَيْتُ مِثْلَ هٰذَا حُسْناً. فَقُلْتُ: أَمَا إِنَّهُ كَانَ أَشْبَهَهُمْ بِرَسُولِ اللهِ ﷺ]. أخرجه البخاري والترمذي، واللّفظ له.

9. (4433)- *Hz. Enes* (radıyallahu anh) anlatıyor: "Ubeydullah İbnu

Ziyad'a Hz. Hüseyin (radıyallahu anh)'ın başı getirildi. Elindeki çubuğun ucuyla burnuna dürtüyor ve:

"Bu kadar güzelini de hiç görmedim!" diyordu. Ben de:

"O, (Âl-i Beyt arasında) *Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)*'a en çok benzeyeni idi" dedim." [Buharî, Fezailu'l-Ashab 22; Tirmizî, Menakıb, (3780).]

AÇIKLAMA:

Ubeydullah İbnu Ziyad İbni Ebî Süfyan, Kûfe'de *Yezid İbnu Muaviye*'nin valisi idi. *Hz. Hüseyin* onun valiliği sırasında şehid edilmişti.

4434 ١٠ – وعن عَمَّارَة بْن عُمَيرٍ قال: [لَمَّا جِيءَ بِرأسِ عُبَيْدِاللهِ بْنِ زِيَادٍ وأَصْحَابِه نُضِّدَتْ رُؤُوسُهُمْ فِي الْمَسْجِدِ فِي الرَّحبَةِ، فَانْتَهَيْتُ إلَيْهِمْ وَهُمْ يَقُولُونَ: قَدْ جَاءَتْ، قَدْ جَاءَتْ. فَإذَا حَيَّةٌ قَدْ جَاءَتْ فَجَعَلَتْ تَخَلَّلُ الرُّؤُوسَ حَتَّى دَخَلَتْ فِي مَنْخَرِ عُبَيْدِاللهِ بنِ زِيَادٍ، فَمَكَثَتْ هُنَيْهَةً ثُمَّ خَرَجَتْ، فَذَهَبَتْ ثُمَّ عَادَتْ فَدَخَلَتْ فِيهِ، فَفَعَلَتْ ذٰلِكَ مَرَّتَيْنِ أَوْ ثَلاَثاً]. أخرجه الترمذي وصححه.

« نُضِّدَتْ » أى جُعِلَ بعضها فوق بعض مرتباً.

10. (4434)- *Ammar İbnu Umayr* (rahimehullah) anlatıyor: "Ubeydullah İbnu Ziyad ve arkadaşlarının kellesi geldikçe Kûfe'nin Rahabe mahallesinin mescidinde üst üste dizildi. (Seyirci kalabalığı) ben de yaklaştım.

"Geldi! Geldi!" diyorlardı. (Ne idi bu gelen? Merak edip daha da yaklaştım). Meğerse bir yılanmış. (Nerden geldiyse) gelmiş, kelleler arasına girip (kayboluyor, tekrar) çıkıyordu. Derken Ubeydullah İbnu Ziyad'ın burun deliğine girdi ve orada bir müddet kaldı. Sonra çıkıp gitti ve kayboldu. Biraz sonra kalabalık tekrar bağırmaya başladı.

"Yine geldi! Yine geldi!"

Bu hal iki veya üç kere tekerrür etti." [Tirmizî, Menâkıb, (3782).]

AÇIKLAMA:

1- Son on rivayet *Hz. Hasan* ve *Hz. Hüseyin*'in menkibeleriyle ilgilidir. Müellifimiz, *Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)*'ın bu iki torununun menkibelerini beraber sunmuş, ayırmamıştır. Buhari'de dahi, onlar için bir bab ayrıldığını görmekteyiz. Bu birliğin sebebini *İbnu Hacer* bu iki

zat'ın "bir çok menkibelerde müşterek olmalarıyla" açıklar. Muhtelif rivayetlerde raviler bir menkibe anlatırken menkibenin kahramanı "Hasan" mı, "*Hüseyin*" mi tereddütlü olarak kaydederler. Bunlar, Resulullah *(aleyhissalâtu vesselâm)*'ın mübarek başlarındaki iki sevgili gözleri mesabesindedir, ayrılmaları mümkün değildir.

Hz. Hasan, Hicretin üçüncü yılında Ramazan ayında Medine'de doğmuş, elli senesinde zehirlenerek öldürülmüştür.

Hz. Hüseyin ise Hicri dördüncü yılın Şa'ban ayında dünyaya gelmiş, altmışbir senesinde Kerbelâ'da Aşura gününde şehid edilmiştir. Öldürülme hadisesi şöyle olmuştur. *Hz. Muaviye* (radıyallahu anh), oğlu Yezid'i yerine halife tayin ederek vefat edince, Kûfeliler Hz. Hüseyin'e yazarak kendisinin emrinde olduklarını bildirirler. *Yezid İbnu Muâviye*'ye biat etmemiş olan *Hz. Hüseyin,* Medine'den ayrılıp Mekke'ye gelir. Yezid'e biat etmeyenler arasında *Abdullah İbnu Ömer* (radıyallahu anh) gibi başka büyükler de var. *Hz. Hüseyin,* Küfeliler'in mektubunu Mekke'de alır. Kufe'ye gitmek için yol hazırlığı yapar. Kardeşi *Muhammed İbnu'l-Hanefiyye, İbnu Ömer, İbnu Abbas* gibi birçok rey ehli zevat, Kufe'ye gitmesini tavsiye etmezler. Ancak *Hz. Hüseyin:* "Rüyada Resulullah *(aleyhissalâtu vesselâm)*'ı gördüm. Bana bir emirde bulundu, ben onu yerine getireceğim" diyerek gitmesine engel olanları dinlemez.

Yezid, Kufe'ye *Ubeydullah İbnu Ziyad*'ı vali tayin eder, ayrıca Kufe'ye müteveccihen yola çıkan Hz. Hüseyin'i karşılamak üzere ordu hazırlar. Başına *Ömer İbnu Sa'd İbnu Ebi Vakkas*'ı komutan yapar ve *Hz. Hüseyin*'e karşı kazanacağı zafere mukabil Rey valiliğini vaadeder. *Ömer İbnu Sa'd, Hz. Hüseyin*'i karşılar ve Kufe valisi *Ubeydullah İbnu Ziyad*'ın emrine uyma talebinde bulunduktan sonra, saldırıya geçerek Hz. Hüseyin (radıyallahu anh)'ı ve beraberinde bulunan aile halkından 19 kişiyi şehid eder. Toplam öldürülenlerin sayısı 72'dir. Ömer İbnu Sa'd bunların başlarını kopartarak Ubeydullah İbnu Ziyad'a gönderir. İbnu Ziyad Kufe'de halkı toplayıp başları getirtir. Halkın gözü önünde elindeki çubukla Hz. Hüseyin'in başına dürter, dudaklarının arasına geçirir ve kaldırmaz. Bu hakareti gören Zeyd İbnu Erkam (radıyallahu anh):

"Kaldır çubuğu, kendisinden başka ilah olmayan Zat'a yemin olsun, ben Resulullah *(aleyhissalâtu vesselâm)*'ın dudaklarını bu dudakların üzerinde onları öperken gördüm!" der ve kendini tutamayıp ağlar. *Zalim İbnu Ziyad:*

"Allah, gözlerini ağla(maktan çıkar)sın. Allah'a yemin olsun, eğer bunak ihtiyarın teki olmasaydın kelleni uçururdum!" der. Zeyd İbnu Erkam orayı terkeder ve şöyle söylenir:

"Ey Ara cemaati! Bugünden sonra artık kölesiniz. Hz. Fatıma'nın oğlu Hüseyin (radıyallahu anh)'ı katlettiniz, başınıza İbnu Mercane'yi (Ubeydullah İbnu Eyd'i kasteder) emir yaptınız. O sizin hayırlılarınızı öldürecek, şerlilerinizi de köle yapacaktır.

Buhârî ve Tirmizî, *Ubeydullah İbnu Ziyâd* zalimiyle ilgili rivayeti *Hz. Hasan* ve *Hz. Hüseyin*'in menkîbeleri ile ilgili babta kaydetmiştir. Çünkü o rivayetlerde, Resûlullah *(aleyhissalâtu vesselâm)*'ın kurretu'l-ayn'ı ve reyhanesi olan *Hz. Hüseyin*'in mübarek başlarına karşı hakâretâmiz davranışlarının cezasını, Cenab-ı Hakk'ın daha dünyada iken verdiğini ifade etmektedir: Birden ortaya çıkan ince bir yılan mükerrer seferler ağzından girip burnundan çıkıyor, burundan girip ağızdan çıkıyor ve sonra kayboluyor. Bu, *Hz. Hüseyin* (radıyallahu anh)'a yapılan harekete karşı Cenab-ı Hakk'ın bir âyeti, bir ibrettir.

Cenab-ı Hak bu zâlimin ölümünü *İbrahim İbnu'l-Eşter* eliyle hicrî 66 yılında gerçekleştirmiştir. İbrahim'i, Muhtar İbnu Ebî Ubeyde es-Sakafî, İbnu Ziyâd'ı öldürmesi için yollamıştı. *İbrahim İbnu'l-Eşter,* zalimi, Musul'a beş fersah mesafede el-Câzir'de adamlarından bir kısmıyla öldürür. Onun ve adamlarının kelleleri getirilip muhtar'ın önüne atılır. Rivayette görüldüğü üzere ince bir yılan gelerek kelleler arasında dolaşıp İbnu Ziyâd'ın burnuna, ağzına girer çıkar. el-Muhtâr es-Sakafi İbnu Ziyâd ve diğer zalimlerin kellelerini Mekke'ye *Muhammed İbnu'l-Hanefiye*'ye gönderir. *Abdullah İbnu'-Zübeyr*'e gönderdiği de söylenmiştir. Bunlar Mekke'de teşhir edilerek Hz. Hüseyn'in intikamının alındığı halka gösterilir. *İbnu'l-Eşter, İbnu Ziyâd* ve hempalarından öldürülenlerin başsız cesetlerini yaktırır.

Irak ehlinden bir adam gelerek İbnu Ömer'den, elbiseye isabet eden sivri sineğin kanının hükmünü sorar. İbnu Ömer, şu cevabı verir:

"Şuna bakın, neden sual etmekte! Resulullah *(aleyhissalâtu vesselâm)*'ın oğlunu öldürdüler, sivri sineğin kanından sual ediyorlar. Ben Resûlullah *(aleyhissalâtu vesselâm)*'ın: *"Hasan ve Hüseyin, dünyadaki iki reyhanım!"* dediğini işittim."

Hz. Hasan ve *Hz. Hüseyin* her ikisinin de Resûlullah *(aleyhissalâtu vesselâm)*'a benzediği rivayetlerde gelmiştir. Hz. Hasan baştan göğüse kadar kısmıyla, Hz. Hüseyin ise göğüsten ayaklara kadar olan kısmıyla Aleyhissalâtu vesselam'a benzemektedir. İbnu Hacer, bu vesile ile Aleyhissalâtu vesselâm'a benzerlik arzeden diğer bir kısım şahısların ismini kaydeder: *Ca'fer İbnu Ebi Tâlib,* oğlu *Abdullah İbnu Ca'fer, Kusâm İbnu Abbâs İbni Abdulmuttalib, Ebu Süfyan İbnu'l-Harîs İbni Abdilmuttalib,*

Müslim İbnu Akîl İbni Ebi Tâlib, Benî Hâşim dışından: *es-Sâîb İbnu Yezîd el-Muttalibî* (İmam-ı Şafiî'nin yukarı dedesi), *Abdullah İbnu Âmir İbnu Kereyz el-Ahşemî, Kâbis İbnu Rebî'a İbni Adiy;* Resûlullah'ın kızı Fatıma, oğlu *İbrahim, Ca'fer İbnu Ebi Tâlib*'in iki oğlu: Abdullah ve Avn, Resûlullah'a benzeyenlerin sayısı bazı tahkiklerde 15'e kadar çıkarılmaktadır.

Bazı rivayetler, *Hasan* ve *Hüseyin* isimlerinin cahiliye devrinde bilinmediğini, Araplardan kimsenin bu isimlerle tesmiye edilmediğini, ilk defa Resûlullah *(aleyhissalâtu vesselâm)*'ın bu isimleri torunlarına koyduğunu belirtir. Hatta rivayetler, doğdukları zaman, önce ilk oğulları olan Hz. Hasan'a, babaları Ali (radıyallahu anh) tarafından Harb isminin konduğunu, Resûlullah'ın bunu kabul etmeyip Hasan koyduğunu, ikinci oğullarına da, Ali efendimizin yine Harb ismini koyduğunu, Resûlullah'ın yine kabul etmeyip Hüseyin olarak tesmiye buyurduğunu belirtir.

Hz. Fatıma (radıyallahu anhâ), Hz. Hasan'ın doğumundan sonra sadece bir tuhur müddeti geçtikten sonra Hz. Hüseyin'e hamile kalmıştır. Dolayısıyla aralarında bir yaş farkı vardır. Katâde, ikisinin doğumları arasında bir yıl on gün fark olduğunu söyler.

Hz. Hasan (radıyallahu anh) halim, kerim ve verâ sahibi idi. Verâsı ve fazileti onu mülk ve dünyayı terke çağırmış, o da bu davete icabet etmiştir. İslâm tarihinde *Hz. Hasan*'ı takdirde yâd ettirecek örnek davranışı, bu vasıflarının gereği olarak ortaya çıkmıştır: *Hz. Muâviye* (radıyallahu anh)'ın ordusu ile kendisine bağlı askerlerden müteşekkil iki ordu karşılaşıp savaşa tutuşacakları bir hergâmda Hz. Muâviye ile anlaşarak hilafeti ona terketmiş, böylece dünya saltanatı için müslüman kanının dökülmesini önlemiştir. Der ki: "Bir avuç bile olsa kan akıtarak Muhammed ümmetine halife olmak istemem." Hz. Muâviye ile hilafet hususunda anlaşmak suretiyle Aleyhissalâtu vesselâm'ın bir mucizesini izhar etmiş oldu. Zira Aleyhissalâtu vesselam: انْ ابنِى هــذا سَيِّدٌ يُصلِحُ اللّٰهُ بِهِ بينَ فِئتينِ مِنَ المُسلِمين "*Bu oğlum seyyiddir. Allah onunla iki müslüman kitlenin arasını sulh edecektir*" buyurmuştu. Hilafeti Hz. Muâviye'ye teslim tarihi biraz ihtilâflıdır. Bu ihtilafa gore, Hz. Âli'nin vefatından hilafeti teslime kadar geçen halifelik müddeti altı aydan biraz fazla veya sekiz ay kadardır.

Hz. Muâviye ile Kûfe'ye vardıkları zaman ve halk *Hz. Muâviye*'ye biat edince, *Amr İbnu'l-Âs, Hz. Muâviye*'ye:

"Emret! Hasan da halka hitab etsin" der. Hz. Muâviye buna yanaşmak istemez, fakat Amr ısrar eder:

"Ancak ben arzu ediyorum. Zira o bu işlerden anlamaz, konuşsun da beceriksizliği ortaya çıksın!" der.

İkna olan Hz. Muâviye:

"Ey Hasan kalk, aramızda geçen (antlaşma)dan halka konuş!" der. Hz. Hasan (radıyallahu anh) kalkıp hamd ve senâdan sonra şu beliğ hitabette bulunur:

"Ey insanlar! Allah bizim evvelimizle (Hz. Peygamber'i kasteder) sizlere hidayet verdi, sonuncumuzla (kendini kasteder) kanlarınızın dökülmesini önledi. Bilesiniz, en zeki insan takva sahibi olandır, en âciz olan da fâcir kimsedir. Ben ve Muâviye'nin ihtilafa düştüğümüz bu işe gelince: Ya o buna benden daha çok hak sahibidir veya benim hakkımdır. Ben bu hakkı Allah için ve Muhammed ümmetinin salâhı ve sizlerin kanını dökmemek için ona terkettim!"

Sonra *Hz. Muâviye*'ye yönelir ve şu âyeti okur: وَإِنْ اَدْرِى لَعَلَّهُ فِتْنَةٌ لَكُمْ وَمَتَاعٌ اِلَــى حِينٍ **"Olur ki tehdid edildiğiniz şeyin gecikmesi, sizin için bir imtihan ve belli bir vakte kadar elinize verilmiş bir fırsattır, onu da ben bilemem"** (Enbiya 111).

Hz. Muaâviye (radıyallahu anh) bu belâgat karşısında bozulur ve hutbeyi kesmesini emreder. Amr'a da:

"Sen bunu istemiştin!" der.

Hz. Hasan (radıyallahu anh)'ın vefat tarihi ihtilaflıdır: Hicrî 49, 50, 51 yılları denmiştir.

Ölüm sebebi zehirdir. Hanımı Ca'de Bintu'l-Eş'as zehir içirmiştir. Zehrin tesiri hasıl olunca, kırk gün kadar altına leğen tutulmuştur. Öyle ki biri kaldırılınca diğeri konmuş. Bunun tesiriyle vefat etmiştir.

Kardeşi Hüseyin (radıyallahu anh): "Seni kim zehirledi?" diye sorunca:

"Onları öldürmek mi istiyorsun? Hayır. Ben Allah'a havale ediyorum!" der, söylemez. Öleceğine yakın Hz. Aişe'ye haber salarak Resûlullah'ın yanına gömülme izni ister. O da "Pekiyi' der. Ancak iktidarda bulunan Emevî ailesi buna razı olmaz. Hz. Hüseyin, huzursuzluk çıkmaması için bu meselede ısrar etmez. Hz. Hasan'ın vasiyeti esnasında sarfettiği: "Mani olurlarsa Bakî'u'l-Garkad'a defnedin" sözü esas alınarak Bakî'ul-Garkad'a defnedilir.

Ömer İbnu Ebî Seleme (radıyallahu anh) اِنَّمَا يُرِيــــــدُ اللّٰهُ لِيُذْهِبَ عَنْكُمُ الرِّجْسَ اَهْلَ الْبَيْتِ وَيُطَهِّرَكُمْ تَطْهِيــرًا **"Ey peygamber ailesi! Allah günahlarınızı giderip sizi tertemiz yapmak istiyor"** (Ahzâb 33) âyetinin

Ümmü Seleme (radıyallahu anhâ)'nın evinde indiğini, bu inince Aleyhissalâtu vesselâm'ın *Hz. Fâtıma, Hz. Hasan, Hz. Hüseyin* ve *Hz. Ali*'yi çağırtıp üzerlerine bir kisâ (örtü) gererek:

"Bunlar benim Ehl-i Beyt'imdir. Rabbim bunlardan ricsi (günahı) gider, bunları tertemiz kıl" dediğini belirtir.

Zeyd İbnu Erkâm (radıyallahu anh) Âl-i Beyt'in dindeki ve ümmet içerisindeki makamlarının yüceliğini belirten şu hadisi haber verir: "Resûlullah *(aleyhissalâtu vesselâm)* buyurdular ki:

"Ben size, temessük edip sıkı sarıldığınız takdirde dalâlete düşmekten korunacağınız iki şey bırakıyorum: Bunlardan her biri diğerlerinden daha büyüktür: Kitabullah. Bu, semadan arza uzanan Allah'ın ipidir. Diğeri Ehl-i Beytim olan yakınlarımdır. Bu iki şey, Kevzer havzının başında buluşuncaya kadar birbirlerinden ayrılmayacaktır. Bu iki şey hakkında benden sonra nasıl davranacağınıza iyi bakın."

Kurtubî, bu hadiste Ashab-ı Kisâ'nın kastedildiğini belirttikten sonra, hadîsi şöyle anlar: "Eğer kitaba uyup emirlerini tatbik eder, nehiylerinden kaçarsanız ve de Âl-i Beytimin hidayeti ile yolunuzu doğrultur, onların sîretine iktida ederseniz hidayeti bulursunuz ve dalaletine düşmezsiniz" *Kurtubî* devamla der ki: "Bu vasiyet ve bu büyük te'kid, Âl-i Beyt'e ihtiram'ın, itaatin, onları büyüklemenin ve sevmenin, tıpkı terkine, kimseye hiçbir özür olmayan müekked farzları yerine getirmenin vücubu derecesinde bir vâcîb olduğunu ifade eder. Bu hüküm onların Resûlullah'a olan malum yaknılıkları sebebiyledir. Nitekim Aleyhissalâtu vesselâm onları kendinden bir cüz ilan etmiştir. Çünkü onlar, Aleyhissalâtu vesselâm'dan neş'et eden usûlü ve fürûu idiler...

★ HZ. RESULULLAH'IN HZ. HASAN VE HZ. HÜSEYİN'E SEVGİSİ VE BUNUN SEBEBİ

Siyer ve hadis kitapleri, Resûlullah *(aleyhissalâtu vesselâm)*'ın *Hz. Hasan* ve *Hz. Hüseyin* (radıyallahu anhümâ)'ya karşı gösterdiği ilgi ve sevgi ile doludur.

Zaman olmuştur, yerde dört ayak olup sırtına bindirip eğlendirmiştir.

Zaman olmuş, sırtüstü yatıp karnına oturtmuş, bu sırada üzerine akıtmalarına bile seyirci olmuş, mâni olmak isteyenlere müdahele edip: "Oğlumun akıtmasını kestirmeyin!" diyerek engel olmuştur.

Pek çok seferler birini bir omuzuna öbürünü diğer omuzuna alıp gezdirmiştir.

Zaman olmuş, hutbe okurken tökezleyerek mescide giren torununu kaldırmak üzere kesip kucaklayarak minberin üzerine oturtmuş, hutbesine devam etmiştir.

Onları her fırsatta alınlarından, yanaklarından ve dudaklarından, göbeklerinden ve hatta üzümcüklerinden öpmüştür.

Onları öven, sevgisini ifade eden medh u senalarda bulunmuştur, dualar etmiştir.

Onların dünyevî ve uhrevî halleriyle ilgili ihbarlarda bulunmuştur.

Kısacası Kıyamete kadar insanlığa gerekli olan hidayeti sunmak, dünya ve ahiret saadetleri için muhtaç olacakları düsturları, esasları vaz'etmek gibi pek büyük işlerle meşgul olan Fahr-ı Âlem'in hayatında iki küçük torununun tuttuğu yer, gördüğü ilgi, mûtadın, alışılmışın ve olması gerekenin çok ötesinde olmuştur. Ancak tahkik göstermiştir ki, bu ilgi ve aläka, kan bağının, nesebî duyguların bir gereği ve sevki ile olmamış, *Aleyhissalâtu vesselâm*'ın bütün insanlığa müteveccih olan risalet vazifesinin gereği olarak meydana gelmiştir. Bu hususta *Bediüzzaman* merhumun nefis bir açıklamasını kaydediyoruz:

"Resul-i Ekrem aleyhissalâtu vesselâm, külli ve umumî vazife-i nübüvvet içide bazı hususî, cüz'i maddelere karşı azim bir şefkat göstermiştir.

Zahir hale göre o azim şefkati, o hususî cüz'î müddelere sarfetmesi, vazife-i Nübüvvetin fevkalâde ehemmiyetine uygun gelmiyor. Fakat hakikatta o cüz'î madde, küllî, umumî bir vazife-i Nübüvvetin medârı olabilecek bir silsilenin ucu ve mümessili olduğundan, o silsile-i azîmenin hesabına onun mümessiline fevkalâde ehemmiyet verilmiş. Meselâ: Resûl-i Ekrem (aleyhissalâtu vesselâm) Hazret-i Hasan ve Hüseyn'e karşı küçüklüklerinde gösterdikleri fevkkalâde şefkat ve ehemmiyet-i azîme, yalnız cibillî şefkat ve hiss-i karâbetten gelen bir muhabbet değil, belki vazife-i Nübüvvetin bir hayt-ı nuranîsinin bir ucu ve verâset-i Nebeviyenin gayet ehemmiyetli bir cemaatinin menşei, mümessili, fihristesi cihetiyledir. Evet, Resul-i Ekrem (aleyhissalâtu vesselâm), Hazret-i Hasan (radıyallahu anh)'ı kemal-i şefkatinden kucağına alarak başını öpmesiyle, Hazret-i Hasan (radıyallahu anh)'dan teselsül eden nuranî nesli, mübarekinden Gavs-ı Âzam olan Şâh-ı Geylanî gibi çok mehdi-misal veresе-i Nübüvvet ve hamele-i şeriat-ı Ahmediye (s.a.s) olan zatların hesabına Hazret-i Hasan (radıyallahu anh)'ın başını öpmüş ve o zatların istikbalde edecekleri hizme-i kudsiyelerini nazar-ı Nübüvvetle görüp takdir ve istihsan etmiş ve takdir ve teşvike alâmet olarak Hazret-i Hasan

(radıyallahu anh)'ın başını öpmüş. Hem Hazret-i Hüseyin'e karşı gösterdikleri fevkalâde ehemmiyet ve şefkat, Hazret-i Hüseyin (radıyallahu anh)'ın silsile-i nuraniyesinden gelen Zeynel-Âbidin, Câfer-i Sâdık gibi eimme-i âlişan ve hakiki verese-i Nebeviye gibi pek çok mehdi-misal zevât-ı nuraniyenin namına ve Din-i İslâm ve vazife-i risalet hesabına boynunu öpmüş kemal-i şefkat ve ehemmiyetini göstermiştir. Evet Zat-ı Ahmediyye'nin (s.a.s.) gaybâşina kalbiyle, dünyada Asr-ı Saadetten ebed tarafından olan Meydan-ı Haşri temâşâ eden ve yerden cenneti gören ve zeminden gökteki melâikeleri müşahede eden ve zaman-ı Âdemden beri mazi zulümatının perdeleri içinde gizlenmiş hadîsatı gören, hatta Zat-ı Zülcelâl'in rü'viyetine mazhar olan naraz-ı nuranîsi, çeşm-i istikbalbînisi, elbette Hazret-i Hasan ve Hüseyin'in arkalarında teselsül eden aktâb ve eimme-i verese ve mehdileri görmüş ve onların umumu namına başlarını öpmüş. Evet Hazret-i Hasan (radıyallahu anh)'ın başını öpmesinden Şâh-ı Geylânî'nin hisse-i azîmesi var."

Bediüzzaman, bahsin devamında *Resûl-i Ekrem*'in, ümmeti, *Âl-i Beyt*'i etrafında toplanmaya ehemmiyet verdiğini belirttikten, *Âl-i Beyt*'in "Sünnet-i seniyyenin menbaı ve muhafızı ve her cihetle iltizam etmesiyle mükellef olan Âl-i Beyt" olduğuna dikkat çektikten sonra şunu söyler: "İşte bu sırra binâendir ki, Kitap ve Sünnet'e ittiba ünvanıyla bu hakikat-ı hadisiye bildirilmiştir. Demek ki Âl-i Beyt'ten vazife-i risaletçe muradı Sünnet-i seniyyesidir. Sünnet-i seniyyeyi terkeden hakiki Âl-i Beyt'ten olmadığı gibi Âl-i Beyt'e hakiki dost da olamaz."

★ ZEYD İBNU HARİSE VE OĞLU ÜSAME (RADIYALLAHU ANHÜMA)

4435 ١ – عن ابنِ عُمَرَ رَضِيَ اللهُ عَنْهما قال: [بَعَثَ رَسُولُ اللهِ ﷺ بَعْثاً وَأَمَّرَ عَلَيْهِمْ أُسَامَةَ بْنَ زَيْدٍ رَضِيَ اللهُ عَنْهُما، فَطَعَنَ بَعْضُ النَّاسِ فِي إِمَارَتِهِ. فَقَالَ النَّبِيُّ ﷺ: إِنْ تَطْعَنُوا فِي إِمَارَتِهِ، فَقَدْ كُنْتُمْ تَطْعَنُونَ فِي إِمَارَةِ أَبِيهِ مِنْ قَبْلُ، وَأَيْمُ اللهِ إِنْ كَانَ لَخَلِيقاً لِلإِمَارَةِ، وَإِنْ كَانَ لَمِنْ أَحَبِّ النَّاسِ إِلَيَّ. وَإِنَّ هذَا لَمِنْ أَحَبِّ النَّاسِ إِلَيَّ بَعْدَهُ]. أخرجه الشيخان والترمذي.

يُقَالُ فُلاَنٌ «خَلِيقٌ بِهذَا الأَمْرِ» إِذَا كَانَ أَهْلاً لَهُ وَهُوَ لَهُ حَقِيقٌ.

1. (4435)- *İbnu Ömer* (radıyallahu anhümâ) anlatıyor: "Resulullah *(aleyhissalâtu vesselâm)* askeri bir sefere hazırlamış, askerlerin başına

da *Üsame İbnu Zeyd*'i komutan yapmıştı. (Üsâme siyahi bir azadlının oğlu olması hasebiyle) onun komutanlığından memnun kalmayan bazı kimseler dedikodu yaptılar. (Söylenen yersiz sözler kulağına ulaşmış olan) Resulullah *(aleyhissalâtu vesselâm)*:

"Onun komutanlığı hususunda dedikodu yapan sizler, aynı dedikoduyu daha önce babasının komutanlığı için de yapmıştınız. Allah'a yemin olsun! O komutanlığa layık idi. Ve o, bana, insanların en sevgililerindendi. Bu da, bana ondan sonra insanların en sevgili olanlarındandır" buyurdu." [Buhârî, Fezâilu'l-Ashab 17, Megâzî 42, 87, Eymân 2, Ahkam 33; Müslim, Fezailu's-Sahabe 63, (2426); Tirmizî, Menakıb, (3819).]

4436 ٢– وعنه رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُ قَالَ: [فَرَضَ عُمَرُ لأُسَامَةَ بنِ زَيْدٍ رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُمَا في ثَلاثَةِ آلافٍ وَخَمْسَمَائَةٍ، وَفَرَضَ لِي فِي ثَلاثَةِ آلافٍ. فَقُلْتُ: لِمَ فَضَّلْتَ أُسَامَةَ عَلَيَّ؟ فَوَاللّٰهِ مَا سَبَقَنِي إلى مَشْهَدٍ. فَقَالَ: يَا بُنَيَّ كَانَ زَيْدٌ رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُ أَحَبَّ إلى رَسُولِ اللّٰهِ ﷺ مِنْ أَبِيكَ، وَكَانَ أُسَامَةُ رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُ أَحَبَّ إلى رَسُولِ اللّٰهِ ﷺ مِنْكَ، فَآثَرْتُ حُبَّ رَسُولِ اللّٰهِ ﷺ على حُبِّي]. أخرجه الترمذي.

2. (4436)- Yine *İbnu Ömer* (radıyallahu anhümâ) anlatıyor: "Ömer, Üsame İbnu Zeyd'e (fey'den) üçbinbeşyüz (dirhemlik) pay ayırmıştı. Bana ise üçbin (dirhemlik) pay verdi.

"Niye Üsâme'yi benden üstün tuttun? Vallahi hiçbir savaşta benden ileri geçmiş değil (yani ben de onun katıldığı her savaşa katıldım) dedim. Bana şu cevabı verdi:

"Ey oğulcuğum! Zeyd (radıyallahu anh), Resulullah *(aleyhissalâtu vesselâm)* nezdinde babandan daha sevgili idi. Üsame (radıyallahu anh) da Resulullah *(aleyhissalâtu vesselâm)*'a senden daha sevgilidir. Ben Resulullah *(aleyhissalâtu vesselâm)*'ın sevgisini kendi sevgime tercih ettim." [Tirmizî Menâkıb, (3815).]

AÇIKLAMA:

Zeyd İbnu Harise, Resulullah *(aleyhissalâtu vesselâm)*'ın azadlısıdır ve azadlılarının en meşhurudur. Üsâme de onun oğlu olduğu için Ebu Üsame diye künyesi vardır. Resulullah her iksisini de çok sevdiği için Hubbu Resulullah (Allah Resulünün sevgilisi) bilinirlerdi.

Zeyd İbnu Harise, cahiliye devrinde bir baskınla kaçırılıp, Ukaz pa-

nayırında köle olarak satılmıştı. Hakim İbnu Hızam onu, halası Hatice Bintu Huveylid adına satın almıştı. Bilahare Hz. Hatice (radıyallahu anhâ), onu zevci Aleyhissalâtu vesselâm'a, Mekke'de daha peygamberlik gelmezden önce bağışlayacaktır. O sıralarda, henüz sekiz yaşında bir çocuktur.

Zeyd'in babası bir ara amcasıyla gelip onu kurtarmak ister. Resulullah, gitmek isterse serbest olduğunu bildirir. Zeyd babasıyla dönmektense Resulullah'ın yanında kalmayı tercih eder. Aleyhissalâtu vesselâm onu azad edip evlatlık edinir. Bu hadiseden sonra Mekkeliler ona Zeyd İbnu Muhammed (Muhammed'in oğlu Zeyd) diye isim takar. Ancak sonradan gelen bir vahiy bu tesmiyeyi yasaklar ve herkesin gerçek babalarıyla çağrılmasını emreder. (Mealen): **"Onları kendi babalarına (nisbet ederek) çağırın. Allah katında doğru olan budur..."** (Ahzab, 5).

Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) Zeyd'i, Hamza İbnu Muttalib ile kardeşlemişti.

Zeyd, Bedir savaşına katılanlardandı. Hatta Medine'ye zafer ve nusret haberini de ilk getiren o idi. Resulullah *(aleyhissalâtu vesselâm)* onu, azatlısı Ümmü Eymen ile evlendirmişti. Bu evlilikten Üsame (radıyallahu anh) dünyaya geldi. Zeyd ayrıca Resululah *(aleyhissalâtu vesselâm)*'ın hala kızı olan Zeyneb Bintu Cahş'la da evlenmiş, ancak imtizaç edemeyerek boşanmışlardır. Onun boşamasından sonra Zeyneb (radıyallahu anhâ) ile Resûl-i Ekrem, emr-i ilahi ile evlenmiştir (Ahzab 37). Münafıklar, o zamanın örfünü esas alarak "Oğlunun hanımıyla evlendi" diye dedikoduya girişirler. Haklı oldukları yön, Resulullah'ın, azadlısı olan Zeyd'e *"Oğlum!"* demekte olması, Zeyd'in de Zeyd İbnu Muhammed diye anılması idi. Mesele üzerine gelen vahiy dedikoduyu kesti: **"Muhammed sizden hiçbir erkeğin babası değildir. Lakin O, Allah'ın Resulü ve peygamberlerin sonuncusudur"** (Ahzab 40). Böylece peygamberlik sebebiyle veya üvey evlatlık yoluyla birbirlerine "baba-oğul" nazarıyla bakmakla hatta öyle tesmiye etmekle neseb bağının hükmü hasıl olmayacağı belirtilmiş ve bu evlilikte hiçbir eksik tarafın olmadığı anlaşılmış oldu.

Zeyd İbnu Harise'nin Resulullah'ın nezdindeki yerini belirtme zımnında Hz. Aişe der ki: "Resulullah *(aleyhissalâtu vesselâm)* Zeyd'i bir seriyye'ye göndermişse mutlaka komutan yapmıştır. Eğer sağ olsaydı, onu yerine halife tayin ederdi." Resulullah Suriye'ye ordu çıkardığı zaman Zeyd'i komutan yapmıştı. Mu'te savaşında Ca'fer'le birlikte şehid oldukları zaman onların ölümlerine Resulullah ağlamış, şehid olduklarına şahidlik etmiştir. Kur'an-ı Kerim'de peygamberler dışında hiçbir sahabi-

nin ismi geçmediği halde, Zeyd'in ismi bir yerde zikredilmiştir. Bu da onun için bir şereftir.

Zeyd İbnu Harise Hicri 8. senede Mu'te gazvesinde şehid düşmüştür, (radıyallahu anh).

2- *Üsâme İbnu Zeyd,* Resulullah'ın terbiyesinde yetişmiş bahtiyarlardandır. Hz. Aişe der ki: "Üsâme bir gün kapının eşiğine takılıp düştü, alnı kanadı. Aleyhissalâtu vesselâm bana: *"Şu kanı temizleyiver!"* dedi. Ben iğrenerek ağırdan almıştım. Resulullah o kanı emip püskürttü ve şöyle dedi: *"Eğer Üsâme kız olsaydı, (ona güzel elbiseler) giydirir, takılar takar (onu cazip kılar)dım."* Üsame'yi Resulullah kendi evladı gibi sever, öper, kucağına alır, hayvanının terkisine bindirirdi."

Babası gibi o da Aleyhissalâtu vesselâm'ın en çok sevdiği kimselerden bilinirdi. Resulullah nezdinde görülecek işler için halk Hz. Üsâme'ye müracaat edip onun tavassutunu te'mine çalışırlardı. Çünkü Aleyhissalâtu vesselâm onu hiç kırmak istemezdi. Hatta bir seferinde hırsızlığı sübut kazanan bir kadın için de, hadd tatbik edilmemesi için onu şefaatçi yaparlar. Ancak Resulullah, Üsame'ye:

"Allah'ın hududunda şefaat olmaz, kızım Fatıma da çalmış olsa ellerini keserdim." diyerek kızar.

Hz. Üsâme, bir savaşta, teke tek mubare ettiği kimsenin, sonunda kelime-i şehadet getirmesini, ölümden kurtulmak için yaptığına hükmederek kaale almayıp öldürmüştür. Resulullah bunu işitince: *"kalbini açıp baksaydın samimi olup olmadığını anlardın"* diye cidi şekilde azarlar. Üsâme bu işten öyle pişman olur ki, "Keşke o güne kadar müslüman olmasaydım da müslüman olarak öyle bir hatayı işlememiş olsaydım" der. Bu pişmanlık ona, Hz. Ali'nin katıldığı dahili fitnelerden dışarıda kalmaya yetmiştir. Hatta yanında yer almak teklifinde, Hz. Ail'ye şu cevabı vermiştir: "Sen elini yılanın ağzına soksan, elimi ben de sokmaya hazırım. Ancak Resulullah *(aleyhissalâtu vesselâm)*'ın o adamı öldürdüğüm zaman bana ne dediğini sen de işittin."

Bu rivayette Üsame der ki: "Ben o zaman Allah'a söz verdim. Lailâleillah diyen hiç kimse ile savaşmayacağım."

Hz. Üsâme, Hz. Muâviye (radıyallahu anh)'ın hilafetinin son demlerinde Hicri 58 veya 59'da vefat etmiştir, (radıyallahu anh).

★ AMMAR İBNU YASİR (RADIYALLAHU ANH)

4437 ١ – عن عليّ بنِ أبى طالبٍ رَضِيَ اللهُ عَنْه قال: [اِستأذَنَ عَمّارٌ رَضِيَ اللهُ عَنْه عَلى

رَسُولِ اللهِ ﷺ. فقَالَ: ائْذَنُوا لَهُ، مَرْحَباً بِالطَّيِّبِ الْمُطَيَّبِ]. أخرجه الترمذي.

1. (4437)- *Hz. Ali İbnu Ebi Talib* (radıyallahu anh) anlatıyor: "Ammar (radıyallahu anh), Resulullah *(aleyhissalâtu vesselâm)*'ın yanına girmek için izin istedi.

"Ona müsâde edin, girsin!" buyurdular. Ammâr girince de:

"Tayyib ve mutayyeb Ammar'a merhaba!" diyerek selamladılar. " [Tirmizî, Menakıb, (3799).]

AÇIKLAMA:

Tayyib, tahir (temiz) demektir. Mutayyeb de temizlenmiş demektir. Ammar (radıyallahu anh)'ın tayyib ve mutayyeb olarak tavsifi, onun fıtraten temizliğini, şeriatle ve onunla amel etmekle daha da temizlendiğini, böylece içiyle dışıyla temiz bir hal aldığını ifade etmektedir. Böylece Radıyallahu anh'ın temizliği mübalağa ile ifade edilmiş olmaktadır.

4438 ٢- وعن عِكْرِمة قال: [قَالَ لِي ابْنُ عَبَّاسٍ وَلابْنِهِ عَلِيٍّ انْطَلِقَا الى أبي سَعِيدٍ، فَاسْمَعَا مِنْ حَدِيثِهِ فَانْطَلَقْنَا فَإِذَا هُوَ فِي حَائِطٍ يُصْلِحُهُ. فَأَخَذَ رِدَاءَهُ فَاحْتَبَى. ثُمَّ أَنْشَأَ يُحَدِّثُنَا حَتَّى أَتَى عَلَى ذِكْرِ بِنَاءِ الْمَسْجِدِ. فَقَالَ: كُنَّا نَحْمِلُ لَبِنَةً لَبِنَةً، وَعَمَّارٌ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ يَحْمِلُ لَبِنَتَيْنِ لَبِنَتَيْنِ. فَرَآهُ النَّبِيُّ ﷺ، فَجَعَلَ يَنْفُضُ التُّرَابَ عَنْهُ وَيَقُولُ: وَيْحَ عَمَّارٍ؟ تَقْتُلُهُ الْفِئَةُ الْبَاغِيَةُ؛ يَدْعُوهُمْ إِلَى الْجَنَّةِ وَيَدْعُونَهُ إِلَى النَّارِ].

أخرجه البخاري، ولَمْ يَذْكُرْ تَقْتُلُهُ الفِئَةُ البَاغِيَةُ، وأخرجها ابو بكرٍ البَرْقَانِيُّ والإسْمَاعِيلِيُّ.

« وَيْحَ » كلمة تقال في حال الشفقة والتعطف.

« وَوَيْسُ » كلمةٌ تقال لِمَنْ يترحّم عليه ويترفّق به.

2. (4438)- *İkrime* (radıyallahu anh) anlatıyor: "İbnu Abbas (radıyallahu anh), bana ve oğlu Ali'ye:

"Ebu Said'e gidin, onun rivayet ettiği hadisi dinleyin! dedi. Biz de gittik. Onu, bakımını yapmakta olduğu bir bahçede bulduk." (Bizi görünce) ridasını alıp sarındı. Sonra bize (en baştan) anlatmaya koyularak, mescidin inşaasını zikretmeye kadar geldi ve:

"Biz kerpiçleri tane tane taşıyorduk. Ammar (radıyallahu anh) ise (biri

kendi, biri de Resulullah adına) ikişer ikişer taşıyordu. Resulllah *(aleyhissalâtu vesselâm)* onu gördü. Üzerindeki toprakları çırpmaya başladı ve:

"Vay Ammar'a! Onu bâği (asi) bir grup öldürecek. Bu, onları cennete çağırır, onlar da bunu ateşe çağırır!" buyurdu." [Buhârî, Salât 63, Cihad 17, (Buharî'nin rivayetinde *"Onu bağî bir grup öldürecek"* ibaresi mevcut değildi. Bu ibare Ebu Bekr el-Berkânî ve el-İsmaili'nin rivayetinde mevcuttur.]

AÇIKLAMA:

1- Hadis, *Ammar İbnu Yasir*'in din hizmetindeki şevkini göstermektedir.

★ Hadis rivayet ederken, ona saygı ifadesi olarak kılık-kıyafetçe hazırlık yapmanın, başka meşguliyeti terketmenin müstehab olduğunu da göstermektedir.

★ Bir kimse ilmin tamamını elde edemez. Bu sebeple *İbnu Abbas* (radıyallahu anhümâ), oğlunu *Ebu Said*'e gönderip ondan hadis dinlemesini söylemiştir. Bu gönderişten maksad, âli isnad talebi de olabilir. Çünkü *Ebu Said, İbnu Abbas*'tan sohbet itibariyle akdem, sema itibariyle de daha fazladır.

★ Selefin tevazusu da gözükmektedir. Bahçesinin bakımı ile bizzat meşgul olmak, Ebu Said'in şe'ni olmaktadır.

★ Fazilet ehlinin faziletini itiraf ve takdir örneği de görülmektedir.

★ İlim taliplerine ikram ve ihtiyaçlarının görülmesine öncelik tanınmaktadır. Nitekim *Ebu Said* kendi işini bırakıp, hadis taliplerine hadis rivayet edivermiştir.

★ Hayır işlerinde meşakkati ihtiyar etmek caizdir.

★ Reis'in işini yapmak gibi davranışlarla reise saygı ve onu büyüklemek caizdir.

★ Mescid inşaası faziletli bir ameldir.

2- Ammar, Sıffin'de öldürülmüştür. *Hz. Ali* cephesinde idi. Karşı tarafta ise *Hz. Muaviye* vardı. *Hz. Muaviye*'nin yanında bir kısım sahbe de vardı. Bu durumda şu soru hatıra gelebilir: "Onların ateşe çağırmaları nasıl caiz olur."

Bu soruya *İbnu Hacer* şu cevabı verir:

"Onlar, cennete çağırdıklarını zannediyorlardı. Onlar müçtehid oldukları için, zanlarına uymaları sebebiyle levm edilemezler. Cennete

çağırmaktan murad, onun sebebini çağırmaktadır. Bu da imama itaattır. Nitekim Hz. Ammar, onları Hz. Ali'ye itaat etmeye çağırıyordu. O sırada itaat edilmesi vacib olan imam da Hz. Ali idi. Öbürleri ise bunun hilafına çağrı yapıyorlardı. Lakin onlar da kendilerine zahir olan te'vil sebebiyle mazur durumda idiler."

İbnu Battal, Mühelleb'e uyarak der ki: "Bu mütâlaa, kendilerine Hz. Ali tarafından Ammar'ın gönderilip onunla cemaate uymaya çağırılan Havariç hakkında da caridir. Ashabtan hiçbiri hakkında sahih değildir." Bu mütalaaya şarihlerden bir cemaat katılmıştır. Ancak birkaç açıdan bu görüş mualleldir:

1) Hariciler, *Hz. Ali*'nin üzerine, Ammar'ın katlinden sonra yürüdüler. Bu hususta ehl-i ilim arasında bir ihtilaf yok. Zira Hariciler hadisesinin ibtidası Hakem (tahkim) vak'asının hemen arkasından başlar. Tahkim hadisesi ise, Sıffin'deki savaşın bitmesiyle vukua gelmiştir. Halbuki Ammar'ın katli, kesinlikle bu hadiselerden evvel meydana gelmiştir. Hal böyle iken, *Hz. Ali*'nin, onu ölümünden sonra göndermesi nasıl mümkün olur?

2) Hz. Ali'nin, Ammar'ı kendilerine gönderdiği kimseler, Kûfe ahalisi idi. Onu Hz. Aişe ve berberindekilere karşı, asker toplayıp savaşmak için, Cemel vak'asından önce göndermişti. Aralarında Sahabe'den bir cemaat vardı. Bunlar Hz. Muaviye ile beraber sahabiler gizli faziletli kimselerdi ve hatta efdal olanlar da vardı.

3) *İbnu Battal*, bu nakıs rivayette gelen haberi esas alarak, şerhte bulunmuştur. Halbuki, hadisi şöyle açıklamak mümkündür. Ateşe çağıranlardan murad, Kureyş kafirleridir. Nitekim bu hususu bazı şarihler belirtmiştir. Lakin Sahih-i Buharî'nin İbnu's-Seken ve Kerime nüshalarında gelen, Sağanî'nin, -Firebri'nin kendi el yazması nüshasıyla karşılaştırdığını zikrettiği- bir nüshasında da sabit olan bir ziyade, oradaki muradı tavzih eder ve açıklar ki, zamir katillere racidir, onlar da Suriyelilerdir. Bu açıklamaya göre "ateşe çağıranlar"dan Sahabe'yi anlamak münasib olmaz.

3- Hadiste geçen ve Buharî'nin yer vermediği belirtilen *"Ammar'ı bağî bir cemaat öldürecek"* ibaresinin, sahabeden bir çokları rivayet etmiştir. Katâde İbnu'n-Nu'man, Ümmü Seleme, (Müslim'de); Ebu Hüreyre (Tirmizî'de), *Abdullah İbnu Amr İbni'l-As* (Nesaî'de); *Osman İbnu Avfân, Huzeyfe, Ebu Eyyub Ebu Rafi, Huzeyme İbnu Sabit, Muâviye, Amr İbnu'l-As* v.s. (Taberani ve diğer eserlerde).

4- Bu hadis, *Resulullah*'ın bir mucizesini ortaya koymaktadır. Zira haber verdiği gibi, Ammar'ı bağî bir cemaat öldürmüştür.

5- Bu rivayetten, *Hz. Ali* ve *Hz. Ammar*'ın fazileti ve ayrıca ihtilaflarda Hz. Ali'nin haklı taraf olduğu anlaşılmakta, aksini iddia edenlerin haksızlığı gözükmektedir.

4439 ٣– وعن عائشة رَضِيَ اللهُ عَنْها قالت: [قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ: مَا خُيِّرَ عَمَّارٌ بينَ أمرينِ إلاَّ اختارَ أرْشَدَهُمَا]. أخرجه الترمذي.

3. (4439)- *Hz. Aişe* (radıyallahu anhâ) anlatıyor: "Resulullah *(aleyhissalâtu vesselâm)* buyurdular ki: *"Ammar hangi meselede muhayyer bırakılmışsa mutlaka en doğrusunu seçmiştir."* [Tirmizî, Menâkıb, (3800).]

AÇIKLAMA:

Ammâr'ın iki şeyden en doğruyu seçmiş olması, ihbar-ı nebevisinden hareketle, dahili ihtilaflarda Hz. Ali'nin isabet ettiğine ve *Hz. Muaviye*'nin hata ettiğine hükmedilmiştir. Zira Ammar, ihtilafta Hz. Ali tarafını seçmiştir.

4440 ٤– وعن عَمْرِو بْنِ شُرَحْبِيلَ عَنْ رَجُلٍ مِنْ أصْحَابِ النَّبِى ﷺ قَالَ: [قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ: مُلِئَ عَمَّارٌ رَضِيَ اللهُ عنه إيمَاناً إلى مُشَاشِهِ]. أخرجه النسائي.

«الْمُشَاشُ» جمع مشاشة، وهى رُؤُوسُ العِظَامِ اللَّيِّنَةِ الَّتِي يمكن بضعها.

4. (4440)- *Amr İbnu Şurahbil,* Resulullah'ın ashabından bir kişiden naklediyor: "Resulullah *(aleyhissalâtu vesselâm)* buyurdular ki: "Ammar kıkırdaklarına kadar iman doldurulmuştur." [Nesâî, İman 17, (8, 111).]

AÇIKLAMA:

Ammar İbnu Yâsir, kendisi, annesi ve babası Mekke'de ilk defa müslüman olanlardandır. Annesi *Sümeyye Hatun* (radıyallahu anhâ) Allah yolunda işkence çekenlerden olmakla kalmamış, İslam'ın ilk şehidi olma şerefini de elde etmiştir. Ammar da çok işkence görenler arasında yer alır. Ammar'ın babası Yasir, aslen Yemen'lidir. Diğer iki kardeşi, Haris ve Malik ile birlikte bir dördüncü kardeşlerini bulmak maksadıyla Mekke'ye gelirler. Yasir, Mekke'de kalır, öbür ikisi Yemen'e döner. Yasir, Mekke'de *Beni Mahzum*'dan Ebu *Huzeyfe İbnu'l Muğîre* halif olur, yani onlarla dostluk akdi yaparak himayelerini alır. Onun Sümeyye adındaki ca-

riyesi ile evlenir. Ammar, işte bu evlilikten dünyaya gelir. Ebu Huzeyfe, Ammar'ı azad eder. Böylece Amar Beni Mahzum'un mevlası (azadlısı) olur.

Ammar, Süheyb İbnu Sinan ile birlikte, Resulullah Daru'l-Erkâm'da iken müslüman olur. Bazı rivayetlerde Ammar, otuz küsuruncu müslüman olarak zikredilir ise de Mücâhid'in bir rivayetine göre müslümanlıklarını aleniyete vuran ilk yediden biridir:

1) *Hz. Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm),*

2) *Hz. Ebu Bekr* (radıyallahu anh),

3) *Hz. Bilal* (radıyallahu anh),

4) *Hz. Habbab İbnu Eret* (radıyallahu anh),

5) *Hz. Süheyb İbnu Sinan* (radıyallahu anh),

6) *Hz. Ammar İbnu Yasir* (radıyallahu anh),

7) *Hz. Sümeyye* (radıyallahu anhâ) (Ammâr'ın annesi).

Ammâr'ın Habeşistan'a hicret edip etmediği ihtilaflıdır. Ancak pek çok işkenceye maruz kaldığı bilinmektedir. Öyle ki bir gün müşrikler onu yakalayıp çokça işkence yaparlar ve Resulullah'a sebbedip putlarını hayırla yadetmesine kadar işkenceyi kaldırmazlar. Bunu yapınca bırakırlar. Ammar, Resulullah'a gelip durumu üzüntü ve mahcubiyet içinde anlatır. Resulullah *(aleyhissalâtu vesselâm)*:

"Kalbini nasıl buluyorsun?" diye sorar. Ammar:

"İman hususunda mutmain!" deyince, Aleyhissalâtu vesselâm:

"Onlar yine işkence yapacak olurlarsa sen yine aynı şekilde hareket et!" diye izin verir. Şu ayetin bu hadise üzerine nazil olduğu belirtilmiştir:

"Kalbi imanla dolu olduğu halde inkara zorlananlar müstesna, kim iman ettikten sonra tekrar kafir olur ve gönül rızasıyla küfrü kabul ederse, öylelerinin üzerine Allah'tan bir azab vardır. Onların hakkı pek büyük bir azabtır" (Nahl 106).

Yukarıda belirttiğimiz üzere, *Ammar*'ın Mekke'de sığıntı durumunda olması, onları ailevi ve kabilevi himayeden mahrum bırakıyordu. Bu sebeple müşrikler Yasir ailesinin ferdlerine diledikleri gibi işkence yapıyorlardı. Resulullah *(aleyhıssalâtu vesselâm)*, Ammar'a anesine, babasına zaman zaman uğrayıp teselli veriyor: صبرا آل ياسر موعد كم الجنة *"Ey Yasir ailesi, sabredin, size cennet vaadedilmiştir"* diyordu. Resulullah daha sonra: *"Benden sonra, Ebu Bekr ve Ömer ikilisine iktida edin, Ammar'ın istikametiyle istikametlenin, İbnu Ümmi Abd'in (İbnu Mes'ud'un) ahdine temesük edin"* diyecektir.

Ammar (radıyallahu anh) Medine'ye hicret etmiş, *Resulullah*'la birlikte *Bedir, Uhud, Hendek, Bey'atu'r-Rıdvan*'a iştirak etmiştir.

İlk mescidi Ammar (radıyallahu anh)'ın inşa ettiği belirtilir. Hakem İbnu Uteybe anlatıyor: "Resulullah *(aleyhissalâtu vesselâm)* Medine'ye ilk gelişinde bir kuşluk vakti inmişti. Ammar (radıyallahu anh):

"Biz Resulullah *(aleyhissalâtu vesselâm)*'a öğle sıcağına karşı gölgelenmek istediği zaman gölgeleneceği ve namaz kılacağı bir yer yapmalıyız!" dedi ve taş toplayarak Kuba Mescidi'ni inşa eti. Bu İslam'da inşa edilen ilk msciddi ve bunu Ammar inşa etmitşi."

İbnu Ömer anlatıyor: "Yemâme savaşında Ammar'ı (en önde) bir kayanın üstünde gördüm, mücahidleri şöyle teşci ediyordu.

"Ey müslümanlar! Cennetten mi kaçıyorsunuz! Bana doğru bana doğru gelin! Ben Ammâr İbnu Yasir'im. Bana gelin!"

İbnu Ömer devamla der ki: "Ben onun kulağını gördüm, (bir darbe ile) kopmuş sallanıyordu. O ise aldırmadan bütün şiddetiyle savaşıyordu."

Hz. Ömer, Ammar'ı Kufe'ye vali tayin etti ve halka şöyle yazdı: "Size Ammâr'ı emir olarak gönderiyorum, Abdullah İbnu Mes'ud'u da vezir ve muallim olarak. Bu ikisi Muhammed'in ashabının seçkinlerindendir, onlara iktida edin."

Ammar İbnu Yâsir bilahere Hz. Ali'ye refakat etmiş, Cemel ve Sıffin savaşlarında sahabenin bir alemi gibi hareketle, Hz. Ali'nin haklılığına inanarak savaşmıştır. Sıffin savaşında 93 veya 94 yaşında olduğu halde şehit düşmüştür, sene: 37 hicrî, Hz. Ali onu elbisesiyle, yıkamadan defneder.

Huzeyme İbnu Sabit Cemel savaşına Hz. Ammar'la birlikte Hz. Ali'nin safında katılmış, fakat hangi tarafın haklı olduğu hususunda mütereddid olduğu için kılıç çekmemiştir. Sıffin'e de katılmış, yine kılıç çekmemiştir. Ancak, Ammâr şehid edilince kılıcını çekip savaşmış, bu davranışının sebebini:

"Ben kulaklarımla *(aleyhissalâtu vesselâm)*'ın Ammar'a: *"Seni asi bir grup öldürecek!"* dediğini işittim" diyerek açıklamıştır. Ammar öldürülünce Huzeyme (radıyallahu anh): "Artık hakikat bana zahir oldu!" der, ilerler ve ölünceye kadar mukatelede bulunur.

★ ABDULLAH İBNU MES'UD (RADIYALLAHU ANH)

4441 ١ – عن عبدالرَّحمن بنِ يزيد قال: [سَأَلْتُ حُذَيْفَةَ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ عَنْ رَجُلٍ قَرِيبِ

السَّمْتَ وَالدَّلَّ وَالْهَدْيَ مِنْ رَسُولِ اللهِ ﷺ، حَتَّى نَأْخُذَ عَنْهُ. فَقَالَ: مَا نَعْلَمُ أَحَداً أَقْرَبَ سَمْتاً وَهَدْياً وَدَلاً بِالنَّبِيِّ ﷺ مِنِ ابْنِ أُمِّ عَبْدٍ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ حَتَّى يَتَوَارَى مِنَّا فِي بَيْتِهِ]. أخرجه البخاري والترمذي.

1. (4441)- *Abdurrahman İbnu Yezid* anlatıyor: "Huzeyfe (radıyallahu anh)'a, içiyle dışıyla, hal ve hareketleriyle Resulullah *(aleyhissalâtu vesselâm)*'a en çok benzeyen şahıs kimse, onu bize söyle de kendisinden hadis dinleyelim" diye sordum. Bize şu cevabı verdi:

"Biz içiyle dışıyla, hal ve hareketleriyle, evinin duvarlarıyla gizleninceye kadar Resulullah'a en çok benzeyen, *İbnu Mes'ud* (radıyallahu anh)'tan başka birisini tanımıyoruz: [Buharî, Fezailu'l-Ashab 27, Edeb 70; Tirmizî, Menâkıb, (3809).]

AÇIKLAMA:

1- Bu rivayette, *İbnu Mes'ud*'un bir menkıbesi olarak Resulullah *(aleyhissalâtu vesselâm)*'a siret ve suretiyle, hal ve davranışlarıyla çokça benzerliği ifade edilmektedir. Rivayette dikkatimizi çeken husus, dış hayatının benzerliği hususunda garanti verilmiş olmasıdır. Ravi: "Evine girdikten sonraki halini bilmiyorum, evinin duvarları iç hayatını görmemize manidir" diyerek özür beyan etmektedir. Hadisin bir başka veçhinde bu beznerlik "evinden çıkışı ile girişine kadarki müddet içinde" diye ifade edilir. Bu ifadeden, ev hayatında benzemediği manası çıkmaz, bilakis dışardaki yaşayışındaki benzerliğin katiyeti hususunda itminan ve kesinlik ifade eder. Evinin içinde ise, ailesine karşı Resulullah'ın davranışlarından fazla veya eksik olabilir. Huzeyfe bize gördüğü hususlarda garanti vermektedir.

2- Hadiste geçen *semt,* din işinde iyi görünüş demektir. Ancak işlerdeki iktisad ve orta yol da *semt*'le ifade edilmiştir. *Dell,* yürümede, konuşma ve sair davranışlarda güzel hareket etmek demektir. Yol'a da delil ıtlak olunur. Hedy de dell gibi iyi davranış, yol gibi manalara gelir. *Ebu Ubeyd,* "hedy" ve "dell"in birbirine yakın manalar ifade ettiğini, sekinet vakar, heybet ve manzar (görünüş) ve şemaili ifade etmede kullanıldığını, semt ile de hayır ve diyanet cihetinden iyi görünüşün ifade edildiğini, zinet ve maddi cihetten güzel manzaranın başka kelimelerle ifade edildiğini belirtir. Bu kelimelerle, daha ziyade, dıştan bakışla görülen ahlak ve davranış güzellikleri ifade edildiği için tercümemizi içiyle dışıyla, hal ve hareketleriyle diye daha umumi bir ifade ile yaptık.

3- *Abdullah İbnu Mes'ud*'un hayat tarzında, Resulullah'la fazla benzemesi şüyû bulduğu için ashabının O'na benzeme hususunda gayret ettiği belirtilmiştir. *Ebu Ubeyd*, Garibu'l-Hadis'inde şu rivayeti kaydeder: "Abdullah İbnu Mes'ud'un arkadaşları (ashabı), onun semt, hedy ve dell'ine dikkat ederler, kendilerini bu hususta ona benzetmeye çalışırlardı. Sanki bunları öyle davranmaya sevkeden husus, Huzeyfe hadisi idi."

Buhârî, el-Ebedü'l-Müfred'de Zeyd İbnu Vehb tarikinden şunu kaydeder: "İbnu Mes'ud'un: "Bilesiniz, ahir zamanda iyi davranış (hüsnü'l-hedy), bazı amelden daha hayırlıdır" اعلموا انّ حسن الهدي في آخر الزّمان خير من بعض العمل dediğini işittim."

Alimler, bu nevi sözler içtihada girmeyeceği için rivayet, İbnu Mes'ud'un şahsî sözü gibi görünse de, bu rivayetin Resulullah'ın sözü olduğuna hükmetmişlerdir. *İbnu Hacer, Abdullah İbnu Mes'ud* (radıyallahu anh)'ın bu bilgisi sebebiyle hal ve etvarını Resulullah'a benzetme hususunda hırs göstermiş olabileceği yorumuna yer verir. Şarih Davudî, Huzeyfe'nin bu sözü ile İmam Malik'in şu sözünü biraz müteanz bulur: "Resulullah'ın etvarına (hedyin) en çok benzeyen Ömer'di, Ömer'e en çok benzeyen de oğlu Abdullah'tı: Abdullah'a en ziyade benzeyen de oğlu Salim'di."

Davudî devamla: "Huzeyfe'nin sözü, İmam Malik'in sözüne takdim edilir" demiştir. Bazı şarihler: "İmam Malik diyanet yönünü kastetmiş olabilir. Huzeyfe de davranışlarını kasdetmiş olabilir" diyerek iki rivayeti cem' etmiştir. Mamafih, *Hz. Huzeyfe*'nin sözü, Hz. Ömer'in vefatından sonra varid olmuş olabilir. İmam Malik'in sözünü te'yid eden bir rivayet Buhârî' de Hz. Cabir'den gelmiştir: لم يكن احد منهم الزم لطريق النّبى ﷺ من عمر "Ashabtan hiçbiri, Resulullah'ın yoluna Hz. Ömer kadar sıkı bağlı değildir."

Hz. Aişe'nin bir şehadeti ise şöyle: ما رأيت احداً كان اشبه سمتاً وهدياً ودلاً برسول الله ﷺ من فاطمة عليها السّلام "Ben etvarıyla (semt, hedy, dell) Resulullah'a Fatıma (radıyallahu anhâ) kadar benzeyen birini görmedim."

Bu rivayet, "kadınlar arasında" denilerek öncekilerle cemedilebilir.

Hz. Ömer der ki: من سرّه ان ينظر الى هدي رسول الله ﷺ فلينظر الى هدي عمرو بن الاسود

"Resulullah'ın etvarını görmek kimi sürura garkedecekse *Amr İbnu'l-Esved*'in etvarına baksın.

Bu rivayet de öncekilerle, "Sahabeden sonra..." kaydı konularak te'lif

edilir. Rivayete göre *Amr İbnu'l-Esved*'i hacc sırasında gören İbnu Ömer (radıyallahu anh) da şöyle demiştir: مَا رَأَيْتُ أَشْبَهَ صَلاَةً وَلاَ هَدْياً وَلاَ خُشُوعاً وَلاَ لُبْسَةً بِرَسُولِ اللهِ ﷺ مِنْ هذَا الرَّجُلِ

"Ben namazıyla, etvarıyla, huşûuyla, giyinişiyle Resulullah'a bu adam kadar benzeyen birisini görmedim."

4442 ٢– وعن مسروق وشقيق قالا: [قَالَ عَبْدُاللهِ رَضِيَ اللهُ عَنْه: وَالَّذِى لاَ إلهَ غَيْرُهُ مَا نَزَلَتْ سُورَةٌ مِنْ كِتَابِ اللهِ إلاَّ وَأنَا أعْلَمُ أيْنَ أُنْزِلَتْ، وَلاَ أُنْزِلَتْ آيَةٌ مِنْ كِتَابِ اللهِ تَعَالى إلاَّ وَأنَا أعْلَمُ فِيمَ أُنْزِلَتْ، وَلَوْ أعْلَمُ أحَداً أعْلَمُ مِنِّي بِكِتَابِ اللهِ تَعَالى تَبْلُغُهُ الإبِلُ لَرَكِبْتُ إلَيْهِ]. أخرجه الشيخان والنّسائي.

2. (4442)- *Mesruk* ve *Şakik* (rahimehümallah) anlatıyorlar: "Abdullah İbnu Mes'ud (radıyallahu anh) dedi ki: "Kenisinden başka ilah olmayan Zat-ı Zülcelâl'e yemin olsun, Kur'an'dan nazil olan her bir surenin nerede indiğini, her bir ayetin de ne sebeple indiğini mutlaka biliyorum. Eğer bilsem ki, bir kimse Kitabullah'ı benden daha iyi bilmektedir ve ona da deve ulaşabilmektedir, mutlaka binip giderim." [Buharî, Fezâilu'l-Kur'ân 8; Müslim, Fezailu's-Sahabe 114, (2462) Nesâî, Zinet 10, (8, 134).]

4443 ٣– وعن أبي مُوسىٰ رَضِيَ اللهُ عَنْه قال: [قَدِمْتُ أنَا وَأخِي مِنَ اليَمَنِ فَمَكَثْنَا حِيناً وَمَا نَرَى ابْنَ مَسْعُودٍ وَأُمَّهُ إلاَّ مِنْ أهْلِ بَيْتِ رَسُولِ اللهِ ﷺ مِنْ كَثْرَةِ دُخُولِهِمْ عَلَى رَسُولِ اللهِ وَلُزُومِهِمْ لَهُ]. أخرجه الشيخان والترمذي.

3. (4443)- *Ebu Musa* (radıyallahu anh) anlatıyor: "Yemen'den ben ve kardeşim beraber (Medine'ye) geldik. Bir müdet kaldık. Bu esnada İbnu Mes'ud ve annesini, Resulullah *(aleyhissalâtu vesselâm)*'ın yanına çok girip çıkmaları ve beraberliklerinin fazlalığı sebebiyle Resulullah *(aleyhissalâtu vesselâm)*'ın aile efradından olduklarına hükmetmiştik." [Buharî, Fezailu'l-Ashab 27, Megazî 74; Müslim, Fezâilu's-Sahabe 110, (2460); Tirmizî, Menakıb, (3808).]

4444 ٤– وعن ابن مسعود رَضِيَ اللهُ عَنْه قال: [لَمَّا نَزَلَتْ لَيْسَ عَلى الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ جُنَاحٌ فِيمَا طَعِمُوا إذَا مَا اتَّقَوْا الآيَة. قَالَ لِي رَسُولُ اللهِ ﷺ: أنْتَ مِنْهُمْ]. أخرجه مسلم والترمذي.

4. (4444)- *İbnu Mes'ud* (radıyallahu anh) anlatıyor: "Şu ayet indiği zaman (mealen): **"İman edip güzel işler yapanlar, haramdan sakınıp iman ederek güzel işler yaptıkları, sonra yine haramdan kaçınmaya devam edip imanlarında sebat ettikleri, sonra da takvayı kalplerinde iyice kökleştirip iyilikte bulundukları takdirde, onların, haram şeyleri, henüz haram kılınmazdan önce tatmış olmalarından dolayı üzerlerine bir günah yoktur. Zira Allah iyilik yapanları ve iyi kullukta bulunanları sever"** (Maide 93) Resulullah *(aleyhissalâtu vesselâm)* bana: *"Sen bunlardan birisin"* buyurdu." [Müslim, Fezailu's-Sahabe 109, (2459); Tirmizî, Tefsir, Maide, (3056).]

AÇIKLAMA:

1- *Abdullah İbnu Mes'ud* (radıyallahu anh), Hz. Ömer'den de önce müslman olanlar arasında yer alır. *Said İbnu Zeyd* ve zevcesi *Fatıma Bintu'l-Hattab* ile beraber İslam'a girmiştir. Bir rivayette, ilk altının altıncısı olduğunu söyler.

Müslüman oluşuyla ilgili olarak şunu anlatır: "Ben henüz büluğa ermemiş bir çocuktum. *Ukbe İbnu Ebî Mu'ayt*'ın davarını otlatıyordum. Resulullah *(aleyhissalâtu vesselâm)*, yanında Ebu Bekr olduğu halde bana uğradılar.

"Ey oğlan, sütün var mı?" buyurdular.

"Evet var ama, bunlar bana emanettir (size veremem, ihanet olur), dedim."

"Öyleyse tekenin aşmadığı (kısır, sütsüz) bir keçi getir!" buyurdular. Ben de bir oğlak getirdim. Resûlullah *(aleyhissalâtu vesselâm)* onu tuttu, memesini meshetmeye ve dua etmeye başladı. Derken süt indi. Hz. Ebu Bekr (radıyallahu anh) çukur bir taş getirdi. Aleyhissalâtu vesselâm içine sağdı. Sonra *Ebu Bekr*'e: *"İç"* dedi. Ebu Bekr içti. Sonra da Aleyhissalâtu vesselam içti. Sonra memeye:

"Büzül!" diye emretti. Meme büzülüp eski haline döndü. Ben gelip:

"Ey Allah'ın Resûlü! Bana bu kelâmdan –bu Kur'ân'dan– öğret" dedim. Başımı meshedip:

"Sen muallem (yetiştirilmiş) bir çocuksun!" buyurdular."

İbnu Mes'ud der ki: "Ben bizzat Aleyhisssalâtu vesselam'ın ağzından yetmiş sure aldım. Bu hususta hiçbir insan benimle niza edemez."

Mekke'de, Kur'ân-ı Kerîm'i Resûlullah *(aleyhissalâtu vesselâm)*'dan sonra cehren ilk okuyan Abdullah İbnu Mes'ud'dur. Kendisi şöyle anlatır:

"Resûlullah'ın ashabı bir gün toplanıp şöyle dediler: "Vallahi Kureyş hâla şu Kur'ân'ı, birinin alenen okuduğunu işitmedi. Hangi babayiğit bunu onlara işittirecek?" Abdullah İbnu Mes'ud atılıp:

"Ben" dedi. Ashab:

"Biz sana kötülük yapmalarından korkarız, biz daha ziyade geride aşireti olan ve bu aşireti tarafından kötülük yapmak isteyenlere karşı korunacak olan birini kastettik!" dediler. Fakat O:

"Bana müsaade edin, Allah beni koruyacaktır!" diye ısrar etti. Ertesi gün kuşluk sıralarında Makam'a geldi. Kureyş de orada grup grup oturmaktaydı. *İbnu Mes'ud* Makam'ın yanına dikilip yüksek sesle: *"Bismillahirrahmanirrahim, er-Rahman, Alleme'l Kur'ân"* diye Rahman sûresini okumaya başladı. Müşrikler:

"İbnu Ümmî Abd ne diyor?" diye sormaya, düşünmeye başladılar. Sonradan farkına varıp:

"Galiba Muhammed'in getirdiği şeyden okuyor" dediler. Kalkıp yüzüne yüzüne vurmaya başladılar. O, Allah'ın dilediği kadar okuduktan sonra kaçıp arkadaşlarının yanına geldi. Darbeler yüzünde iz bırakmıştı. Arkadaşları:

"İşte hakkında korktuğumuz şey bu idi!" dediler. İbnu Mes'ud:

"Allah düşmanları, şu andaki kadar nazarımda küçülmemişlerdir. Dilerseniz yarın aynısını tekrar edeyim!" dedi. Onlar: "Bu kadarı yeter. Onlara hoşlanmadıklarını dinlettin" dediler.

Abdullah müslüman olur olmaz, Aleyhissalâtu vesselâm yanına almış, hizmetlenmiştir. Resûlullah, Abdullah'a Müslim'deki rivayete göre şu talimatı verir: *"Senin yanıma girmen için iznin, perdenin kaldırılması ve benim fısıltımı işitmendir. Bu seni yasaklayıncaya kadar böyle devam edecektir."*

İbnu Mes'ud, hem Habeşistan'a hem de Medine'ye hicret edenlerdendir. İki kıbleye de namaz kılmıştır. *Bedir, Uhud, Hendek, Bey'atu'r-Rıdvan* ve diğer gazvelerin hepsine Aleyhissalâtu vesselâm'la birlikte katılmıştır. Resûlullah'tan sonra Yermük'e de katılmıştır. *Ebu Cehl*'in kellesini Bedir'de Resûlullah'a o getirmiştir. Aleyhissalâtu vesselâm onu cennetle müjdelemiştir.

Bir seferinde *Aleyhissalâtu vesselâm*, İbnu Mes'ud'dan Nisa sûresini okumasını talep etmiş, "Kur'ân sana indi, benden okumak mı talep ediyorsun?" sualine de: *"Ben Kur'ân'ı başkasından dinlemeyi severim"* der.

İbnu Mes'ud okur ve... فكيف اذا جئنا من كل امة بشهيد âyetine gelince *Aleyhissalâtu vesselâm* ağlar.

Abdullah İbnu Mes'ud, Resûlullah'la hususiyeti olan sahabelerdendir. Nitekim 4443 numaralı hadiste de görüldüğü üzere dışardan bakan bir müşahid bu içli-dışlılığı, bu beraberliğin çokluğuna bakarak İbnu Mes'ud'un Resûlullah'ın aile efradından biri olduğuna hükmedebilmektedir. Resûlullah, Abdullah'daki ilmî kapasite ve öğrenme şevkini keşfedince, geleceğin bir Kur'ân ve sünnet üstadı olarak yetişmesi için kasd-ı mahsusla kendisi ile beraberliğine imkân tanımış olmalıdır. Bu beraberliğin bir neticesi olarak her sûrenin nerede indiğini, her âyetin ne sebeple, kimin hakkında indiğini bilecek kadar (4442. hadis) Kur'ân'la ilgili ilmini arttırmıştır. *Abdullah İbnu Mes'ud,* Ashab'ın âlim olanlarından ve ayrıca Allah'ın müyesser kıldığı talebelerle ilmi, her tarafa neşredilenlerdendir. Hz. Ömer (radıyallahu anh) onu Kûfe'ye muallim ve vezir olarak tayin etmiş, böylece Kûfe'de, bilahere inkişaf edip ayrı bir ekol halinde İslâm kültür tarihine ismini verecek olan *Kûfe mektebi*'nin ilk üstadı, belki de kurucu üstadı olmuştur. Hanefî mezhebi, esas itibariyle İbnu Mes'ud'un rivayetlerine, fetvalarına dayanacaktır. Hz. Ömer, Kûfelilere: "...Abdullah'ı size göndermekle, sizi kendime tercih etmiş olmaktayım" diyerek hem Abdullah'ın kadrini yüceltmiş, hem de oraya gitmesinin ehemmiyetini ifade etmiş oluyordu.

Bir gün Resûlullah, İbnu Mes'ud'a bir ağaca çıkıp kendisine oradan birşey getirmesini emreder. Ağaca çıkınca bacaklarının inceliğine Ashab güler. Aleyhissalâtu vesselam:

"Niye gülüyorsunuz? Kıyamet günü onun bir ayağı Mîzan'da Uhud dağından daha ağır olacak!" buyurur.

Bir gün *İbnu Mes'ud,* Hz. Ömer'in yanına gelir. Ancak, boyunun kısalağı sebebiyle oturanlar arasında neredeyse görünmez olur. Hz. Ömer onu görünce gülmekten kendini alamaz. *İbnu Mes'ud* yaklaşır, Hz. Ömer'e konuşur ve onu güldürür. Sonra ayrılır. Gözüyle görünmez oluncaya kadar onu takip eden Hz. Ömer (radıyallahu anhüma), "İlim dolu bir çıkın" der.

Abdullah hastalanır. Hz. Osman ziyaretine gelir. Aralarında şu konuşma geçer:

"Hastalığın nedir?"

"Günahlarım!"

"Canın neyi çekiyor?"

"Rabbimin rahmetini!"

"Sana bir tabib göndereyim mi?"

"Beni tabib hasta etti."

"Sana ihsan göndereyim mi?"

"İhsana ihtiyacım yok!"

"Kızlarına kalır."

"Kızlarımın fakra düşmesinden mi korkuyorsun? Hayır. Ben kızlarıma her gece Vâkı'a sûresini okumalarını söyledim. Ben Aleyhissalâtu vesselâm'ın: *"Kim Vâkı'a sûresini okursa asla fakirlik görmez"* dediğini işittim" der.

İbnu Mes'ud (radıyallahu anh), Hicrî 32 yılında Medine'de vefat etmiştir. Zübeyr'e vasiyet eder, Baki'e gömülür, namazını Hz. Osman kıldırır. *Zübeyr* veya *Ammâr İbnu Yâsir*'in kıldırdığı da söylenmiştir. Öldüğü zaman 60 küsur yaşında idi. Öldüğünü *Ebu'd-Derda* duyunca: "Yerine bir benzerini koymadan gitti" der.

★ EBU ZERR EL-GIFÂRÎ (RADIYALLAHU ANH)

4445 ١ – عن أبى ذَرٍّ رَضِيَ اللهُ عنه قال: [لَقَدْ صَلَّيْتُ قَبْلَ أَنْ أَلْقَى النَّبِىَّ ﷺ بِثَلاَثِ سِنِينَ. قِيلَ لِمَنْ؟ قَالَ: لله. قِيلَ: فَأَيْنَ تَوَجَّهْتَ؟ قَالَ: حَيْثُ يُوَجِّهُنِى رَبِّى، أُصَلِّى عِشَاءً، حَتَّى إذَا كَانَ آخِرُ اللَّيْلِ أُلْقِيتُ كَأَنِّى خِفَاءٌ حَتَّى تَعْلُونِى الشَّمْسُ. فَقَالَ أُنَيْسٌ: إنَّ لِى بِمَكَّةَ حَاجَةً فَاكْفِنِى، فَانْطَلَقَ، حَتَّى إذَا أَتَى مَكَّةَ فَرَاثَ عَلَيَّ، ثُمَّ جَاءَ فَقُلْتُ: مَا صَنَعْتَ؟ قَالَ: لَقِيتُ رَجُلاً بِمَكَّةَ عَلَى دِينِكَ يَزْعَمُ أَنَّ اللهَ تَعَالى أَرْسَلَهُ. قُلْتُ: فَمَا يَقُولُ النَّاسُ؟ قَالَ يَقُولُونَ: شَاعِرٌ كَاهِنٌ، سَاحِرٌ؛ وكَانَ أُنَيْسٌ أَحَدَ الشُّعَرَاءِ. فَقُلْتُ: مَا تَقُولُ أَنْتَ؟ قَالَ: لَقَدْ سَمِعْتُ قَوْلَ الْكَهَنَةِ فَمَا هُوَ بِقَوْلِهِمْ. وَقَدْ وَضَعْتُ قَوْلَهُ عَلَى أَقْرَاءِ الشِّعْرِ فَمَا يَلْتَئِمُ عَلَى لِسَانِ أَحَدٍ بَعْدِى أَنَّهُ شِعْرٌ. وَاللهِ إنَّهُ لَصَادِقٌ وَإِنَّهُمْ لَكَاذِبُونَ. قُلْتُ: فَاكْفِنِى حَتَّى أَذْهَبَ فَأَنْظُرَ، قَالَ: فَأَتَيْتُ مَكَّةَ. قَالَ: فَتَضَعَّفْتُ رَجُلاً مِنْهُمْ. فَقُلْتُ: أَيْنَ هذَا الرَّجُلُ الَّذِى تَدْعُونَهُ الصَّابِىءَ؟ فَأَشَارَ

إلَيَّ. فَقَالَ: الصَّابِئُ الصَّابِئُ. فَمَالَ عَلَيَّ أَهْلُ الْوَادِي بِكُلِّ مَدَرَةٍ وَعَظْمٍ حَتَّى خَرَرْتُ مَغْشِيًّا عَلَيَّ. قَالَ: فَارْتَفَعْتُ حِينَ ارْتَفَعْتُ كَأَنِّي نُصُبٌ أَحْمَرُ. فَأَتَيْتُ زَمْزَمَ فَغَسَلْتُ عَنِّي الدِّمَاءَ وَشَرِبْتُ مِنْ مَائِهَا، وَلَقَدْ لَبِثْتُ ثَلَاثِينَ مَا بَيْنَ لَيْلَةٍ وَيَوْمٍ، مَا كَانَ لِي طَعَامٌ إِلَّا مَاءُ زَمْزَمَ. فَسَمِنْتُ حَتَّى تَكَسَّرَتْ عُكَنُ بَطْنِي وَمَا وَجَدْتُ عَلَى كَبِدِي سُخْفَةَ جُوعٍ. فَبَيْنَا أَهْلُ مَكَّةَ فِي لَيْلَةٍ قَمْرَاءَ إِضْحِيَانٍ، إِذْ ضُرِبَ عَلَى أَصْمِخَتِهِمْ فَمَا يَطُوفُ بِالْبَيْتِ أَحَدٌ، وَإِذَا امْرَأَتَانِ مِنْهُمْ تَدْعُوَانِ إِسَافًا وَنَائِلَةَ. قَالَ: فَأَتَتَا عَلَيَّ فِي طَوَافِهِمَا. فَقُلْتُ: أَنْكِحَا إِحْدَاهُمَا الْأُخْرَى. قَالَ: فَمَا تَنَاهَتَا عَنْ قَوْلِهِمَا حَتَّى أَتَتَا عَلَيَّ فِي طَوَافِهِمَا. فَقُلْتُ: هَنٌ مِثْلُ الْخَشَبَةِ. فَانْطَلَقَتَا تُوَلْوِلَانِ وَتَقُولَانِ: لَوْ كَانَ هَاهُنَا أَحَدٌ مِنْ أَنْفَارِنَا؟ فَاسْتَقْبَلَهُمَا رَسُولُ اللَّهِ ﷺ وَأَبُو بَكْرٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ وَهُمَا هَابِطَانِ. فَقَالَا: مَا بِكُمَا؟ قَالَتَا: الصَّابِئُ بَيْنَ الْكَعْبَةِ وَأَسْتَارِهَا قَالَا: مَا قَالَ لَكُمَا؟ قَالَتَا: إِنَّهُ قَالَ كَلِمَةً تَمْلَأُ الْفَمَ فَجَاءَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ حَتَّى اسْتَلَمَ الْحَجَرَ. فَطَافَ بِالْبَيْتِ هُوَ وَصَاحِبُهُ. ثُمَّ صَلَّى. فَلَمَّا قَضَى صَلَاتَهُ. قَالَ أَبُو ذَرٍّ: فَكُنْتُ أَوَّلَ مَنْ حَيَّاهُ بِتَحِيَّةِ الْإِسْلَامِ فَقُلْتُ: السَّلَامُ عَلَيْكَ يَا رَسُولَ اللَّهِ. فَقَالَ: وَعَلَيْكَ وَرَحْمَةُ اللَّهِ. ثُمَّ قَالَ: مِمَّنْ أَنْتَ؟ قُلْتُ: مِنْ غِفَارٍ قَالَ: فَأَهْوَى بِيَدِهِ فَوَضَعَ أَصَابِعَهُ عَلَى جَبْهَتِهِ. فَقُلْتُ فِي نَفْسِي: كَرِهَ أَنْ انْتَمَيْتُ إِلَى غِفَارٍ فَذَهَبْتُ آخُذُ بِيَدِهِ فَقَدَعَنِي صَاحِبُهُ، وَكَانَ أَعْلَمَ بِهِ مِنِّي، ثُمَّ رَفَعَ رَأْسَهُ فَقَالَ: مَتَى كُنْتَ هَاهُنَا؟ قَالَ: قَدْ كُنْتُ هَاهُنَا مُنْذُ ثَلَاثِينَ بَيْنَ لَيْلَةٍ وَيَوْمٍ. قَالَ: فَمَنْ كَانَ يُطْعِمُكَ؟ قُلْتُ: مَا كَانَ لِي مِنْ طَعَامٍ إِلَّا مَاءُ زَمْزَمَ، فَسَمِنْتُ حَتَّى تَكَسَّرَتْ عُكَنُ بَطْنِي، وَمَا أَجِدُ عَلَى كَبِدِي سُخْفَةَ جُوعٍ. فَقَالَ: إِنَّهَا مُبَارَكَةٌ، وَإِنَّهَا طَعَامُ طُعْمٍ. فَقَالَ أَبُو بَكْرٍ: يَا رَسُولَ اللَّهِ، ائْذَنْ فِي طَعَامِهِ اللَّيْلَةَ. فَانْطَلَقَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ وَأَبُوبَكْرٍ وَانْطَلَقْتُ مَعَهُمَا. فَفَتَحَ أَبُو بَكْرٍ بَابًا فَجَعَلَ يَقْبِضُ لَنَا مِنْ زَبِيبِ الطَّائِفِ. فَكَانَ ذَلِكَ أَوَّلَ طَعَامٍ أَكَلْتُهُ بِهَا ثُمَّ

غَبَرْتُ مَا غَبَرْتُ ثُمَّ أَتَيْتُ رَسُولَ اللّٰهِ ﷺ فَقَالَ: إِنِّى قَدْ وُجِّهْتُ إِلَى أَرْضٍ ذَاتِ نَخْلٍ لاَ أُرَاهَا إِلاَّ يَثْرِبَ، فَهَلْ أَنْتَ مُبَلِّغٌ عَنِّى قَوْمَكَ؟ عَسَى اللّٰهُ أَنْ يَنْفَعَهُمْ بِكَ وَيَأْجُرَكَ فِيهِمْ؛ فَأَتَيْتُ أَخِى أُنَيْساً. فَقَالَ: مَا صَنَعْتَ؟ قُلْتُ: صَنَعْتُ أَنِّى قَدْ أَسْلَمْتُ وَصَدَّقْتُ. فَقَالَ: مَا بِى رَغْبَةٌ عَنْ دِينِكَ، وَإِنِّى قَدْ أَسْلَمْتُ وَصَدَّقْتُ. قَالَ: فَأَتَيْنَا أُمَّنَا فَقَالَتْ: مَا بِى رَغْبَةٌ عَنْ دِينِكُمَا، وَإِنِّى قَدْ أَسْلَمْتُ وَصَدَّقْتُ. فَاحْتَمَلْنَا حَتَّى أَتَيْنَا قَوْمَنَا غِفَاراً فَأَسْلَمَ نِصْفُهُمْ، وَكَانَ يَؤُمُّهُمْ أَيْمَاءُ بْنُ رَحْضَةَ الْغِفَارِىُّ، وَكَانَ سَيِّدَهُمْ؛ وَقَالَ نِصْفُهُمْ. إِذَا قَدِمَ رَسُولُ اللّٰهِ ﷺ الْمَدِينَةَ أَسْلَمْنَا. فَقَدِمَ رَسُولُ اللّٰهِ ﷺ الْمَدِينَةَ فَأَسْلَمَ النِّصْفُ الْبَاقِى. وَجَاءَتْ أَسْلَمُ فَقَالَتْ: يَارَسُولَ اللّٰهِ! إِخْوَانُنَا: نُسْلِمُ عَلَى الَّذِى أَسْلَمُوا عَلَيْهِ؛ فَأَسْلَمُوا. فَقَالَ ﷺ: غِفَارٌ، غَفَرَ اللّٰهُ لَهَا، وَأَسْلَمُ سَالَمَهَا اللّٰهُ تَعَالَى]. أخرجه مسلم، وهذا لفظه.

1. (4445)- *Hz. Ebu Zerr* (radıyallahu anh):

"Resûlullah *(aleyhissalâtu vesselâm)* ile karşılaşmazdan önce üç yıl ibadet ettim" demişti. Kendisine: "(Bu ibadeti) kimin için yaptın?" diye sordular.

"Allah için!" cevabını verdi. Tekrar:

"Pekiyi nereye yönelerek yaptın?" denildi.

"Rabbim beni nereye yöneltmiş idiyse oraya!" dedi ve açıklamaya devam etti: "Akşam vakti namaza başlıyor, gecenin sonuna kadar devam ediyordum. O zaman kendimi bir örtü gibi atıyor, güneş tepeme yükselinceye kadar öyle kalıyordum. (Bir gün kardeşim) Üneys bana:

"Benim Mekke'de görülecek bir işim var. Sen bana baş-göz ol (eksikliğimi duyurma) dedi ve Mekke'ye gitti. Oraya varınca bana dönmekte gecikti. Nihayet geldi.

"Ne yaptın?" dedim.

"Mekke'de bir adama rastladım, senin (gibi farklı bir) din üzerine yaşıyor. Ancak O, kendisini Allah Teâlâ'nın gönderdiğini zannediyor" dedi.

"Halk ne diyor?" diye sordum.

"Halk mı? Halk O'na şair diyor, kâhin diyor, sâhir (sihirbaz) diyor!" dedi. Esasen Üneys şâirlerden biriydi. Tekrar sordum:

"Pekâlâ sen ne diyorsun?"

"Ben dedi, kâhinlerin sözünü işittim, bilirim. Onun ki kâhin sözü değil. Onun söylediklerini şiir çeşitlerine tatbik ettim. Hiçbirine uygun gelmiyor. Benden sonra kimse O'na şiir diyemez. Vallahi O doğru sözlüdür, kâhinler ise hep yalancıdırlar!" dedi. Bu açıklama üzerine ben ona:

"Öyleyse benim işlerime de sen baş-göz ol, bir de ben gidip göreyim!" dedim."

Ebu Zerr, gerisini şöyle anlatır:

"Mekke'ye geldim. Halktan zayıf bir adam buldum. Ona: "Şu Sâbî (sapık) dediğiniz adam nerede? diye sormuştum. Adam, beni göstererek:

"Burada bir sâbiî var! Burada bir sâbiî var!" diye bağırmaya baladı. Derken vâdi halkı kesek ve kemiklerle üzerime hücum etti. Bayılarak yığılmış kalmışım.

Kendime gelip kalktığım zaman kırmızı bir dikili taş gibiydim. Zemzem'e kadar gittim. Kanlarımı yıkadım, suyundan biraz içtim.

Böylece otuz gün, gece ile gündüz arası kaldım. Bu esnada zemzem suyundan başka hiçbir taam almadım. Buna rağmen şişmanladım ve karnımın kavrımları arttı. Ciğerimde açlık hissi duymadım. Mekkeliler, ay ışığı olan bir gecede uyurken Beytullah'ı tavaf eden yoktu. Onlardan sadece iki kadar, İsâf ve Naile (adındaki putlarına) dua ediyordu. Tavafları sırasında bana kadar geldiler. (Dayanamayıp):

"Onları birbirlerine nikâhlayıverin bari!" dedim. Onlar dualarından vazgeçmeyip, tavaflarını yaparken yanıma kadar geldiler. Bu sefer:

"Onlar(a niye tapıyorsunuz)? Odundan farkları ne?" dedim. Kadınlar:

"(İmdat!) burada bir adam yok mu?" diye velvele koparak gittiler. Tam o sırada kadınları Resûlullah *(aleyhissalâtu vesselâm)* ve Ebu Bekr (radıyallahu anh), tepeden inerlerken karşılayıp:

"(Niye bağırdınız) başınıza ne geldi?" derler. Kadınlar (onları daha tanımadan):

"Kâ'be ile örtüsü arasında bir sâbiî (sapık) var!" derler. Onlar sorarlar:

"Size ne dedi?"

"Bize ağzı dolduran (ağza alınmaz) sözler söyledi" derler. Derken Resûlulah *(aleyhissalâtu vesselâm)* geldi, Haceru'l-Esved'e istilâmda bulundu, arkadaşıyla birlikte Beytullah'ı tavaf etti. Sonra namaz kıldı. Namazını bitirince, -Ebu Zerr der ki: "Aleyhissalatu vesselâm'ı İslâm selâmı

ile ilk selamlayan ben oldum.- "Esselâmu aleyke ya Resûlullah. (Ey Allah'ın Resûlü! Selam üzerine olsun)!" dedim. Bana:

"Ve aleyke ve Rahmetullah. (Selam senin üzerine olsun, Allah'ın rahmeti de)!" diye mukabele etti. Sonra:

"Sen kimlerdensin?" diye sordu.

"Gıfâr'danım!" dedim. Bunun üzerine eliyle eğilerek parmaklarımı alnına koydu. İçimdem: "Galiba kendimi Gıfâr'a nisbet etmemden hoşlanmadı" dedim. Elinden tutmak üzere ilerledim. Fakat arkadaşı bana mâni oldu. Onu benden iyi biliyordu. Sonra başını kaldırıp sordu:

"Buraya ne zaman geldin ?

"Otuz gündür burdayım!" dedim.

"Sana kim yiyecek verdi?" dedi.

"Zemzen suyundan başka bir yiyeceğim olmadı. Şişmanladım bile. Öyle ki karnımın kıvrımlları arttı. Ciğerimden açlık hissi de duymadım!" dedim.

"Zemzem suyu mübarektir. O hakikaten besleyici bir gıdadır!" buyurdu. Hz. Ebu Bekr (radıyallahu anh):

"Ey Allah'ın Resulü! Bana müsaade et, bu geceki yiyeceğini ben ikram edeyim!" dedi. Resulullah *(aleyhissalâtu vesselâm)* ve Ebu Bekr (radıyallahu anh) gittiler, onlarla ben de gittim.

Ebu Bekr bir kapı açtı. Taif kuru üzümünden benim için bir avuç çıkarmaya başladı. Bu, Mekke'de yediğim ilk yemekti. Orada kaldığım kadar kaldım. Sonra Resulullah'a geldim. Bana dedi ki:

"Ben hurmalıklı bir yere sevkedileceğim. Burasının Yesrib olduğu kanaatindeyim. Sen kavmine benden mesaj götür. Umarım, sayende Allah onları hayırla menfaatlendirecek ve onlar sebebiyle de sana sevap verecek."

Bundan sonra ben kardeşim Üneys'e geldim. Bana:

"Ne yaptın? diye sordu. Ben:

"Müslüman oldum ve (Muhammed'in hak bir peygamber olduğunu) tasdik ettim" dedim.

"Ben senin dinine karşı değilim. Ben de müslüman oldum ve tasdik ettim" dedi. Sonra kalkıp annemize geldik. (Durumu anlattık). O da bize:

"Ben sizin dininize karşı değilim. Ben de müslüman oldum ve tasdik ettim!" dedi. Sonra kalkıp hayvanlarımıza binip kavmimiz Gıfar'a geldik.

Resulullah *(aleyhissalâtu vesselâm)*'ın mesajını getirdik. İlk anda) yarısı müslüman oldu. *Eyma İbnu Rahza el-Gıfârî* müslüman olanların imamlığını yürütüyordu, bu onların efendisi idi. Diğer (müslüman olmayan) yarı:

"Resulullah *(aleyhissalâtu vesselâm)* Medine'ye gelince müslüman oluruz!" dediler. Derken *(aleyhissalâtu vesselâm)* Medine'ye geldi. O geri kalan yarı da müslüman oldu. Bir müddet sonra Eslem kabilesi de gelerek:

"Ey Allah'ın Resûlü! (Gıfarlılar) bizim kardeşlerimizdir. Onların müslüman oldukları şey üzere biz de müslüman oluyoruz!" dediler ve onlar da müslüman oldular. Resulullah *(aleyhissalâtu vesselâm)*:

"Gıfâr'a Allah mağfiretini bol kılsın. Eslem'i de Allah selamete kavuştursun!" diyerek o iki kabileden memnuniyetini ifade buyurdular."
[Müslim, Fezâilu's-Sahâbe 132, (2473). Metin Müslim'in metnidir.]

4446 ٢- وفي رواية له وللبخاري: [لَمَّا بَلَغَ أَبَا ذَرٍّ مَبْعَثُ النَّبِيِّ ﷺ. قَالَ لأَخِيهِ:
ارْكَبْ الى هذَا الْوَادِى فَاعْلَمْ لِى عِلْمَ هذَا الرَّجُلِ الَّذِى يَزْعَمُ أَنَّهُ نَبِىٌّ يَأْتِيهِ الْخَبَرُ مِنَ
السَّمَاءِ، وَاسْمَعْ مِنْ قَوْلِهِ ثُمَّ ائْتِنِى. فَانْطَلَقَ الأَخُ حَتَّى قَدِمَ وَسَمِعَ مِنْ قَوْلِهِ. ثُمَّ
رَجَعَ إِلَى أَبِي ذَرٍّ: فَقَالَ لَهُ: رَأَيْتُهُ يَأْمُرُ بِمَكَارِمِ الأَخْلاَقِ، وَكَلاَماً مَاهُوَ بِالشِّعْرِ.
فَقَالَ: مَا شَفَيْتَنِي مِمَّا أَرَدْتُ. فَتَزَوَّدَ وَحَمَلَ شَنَّةً لَهُ فِيهَا مَاءٌ حَتَّى قَدِمَ مَكَّةَ، فَأَتَى
الْمَسْجِدَ فَالْتَمَسَ النَّبِىَّ ﷺ، وَهُوَ لاَ يَعْرِفُهُ، وَكَرِهَ أَنْ يَسْأَلَ عَنْهُ حَتَّى أَدْرَكَهُ بَعْضُ
اللَّيْلِ فَاضْطَجَعَ فَرَآهُ عَلِيٌّ رَضِيَ اللّهُ عَنْهُ فَعَرَفَ أَنَّهُ غَرِيبٌ. فَلَمَّا رَآهُ تَبِعَهُ فَلَمْ يَسْأَلْ
وَاحِدٌ مِنْهُمَا صَاحِبَهُ عَنْ شَىْءٍ حَتَّى أَصْبَحَ. ثُمَّ احْتَمَلَ قِرْبَتَهُ وَزَادَهُ الَى الْمَسْجِدِ
فَظَلَّ ذلِكَ الْيَوْمَ وَلاَ يَرَاهُ النَّبِىُّ ﷺ حَتَّى أَمْسَىٰ. فَعَادَ الَى مَضْجَعِهِ. فَمَرَّ بِهِ عَلِيٌّ
رَضِيَ اللّهُ عَنْهُ. فَقَالَ: أَمَا آنَ لِلرَّجُلِ أَنْ يَعْرِفَ مَنْزِلَهُ؟ فَقَامَ وَتَبِعَهُ وَلاَ يَسْأَلُ وَاحِدٌ
مِنْهُمَا صَاحِبَهُ عَنْ شَىْءٍ حَتَّى إِذَا كَانَ يَوْمُ الثَّالِثِ فَعَمِلَ ذلِكَ فَأَقَامَهُ عَلِيٌّ رَضِيَ اللّهُ
عَنْهُ مَعَهُ. ثُمَّ قَالَ: أَلاَ تُحَدِّثُنِي مَا الَّذِى أَقْدَمَكَ هذَا الْبَلَدَ؟ قَالَ: إِنْ أَعْطَيْتَنِى عَهْداً
وَمِيثَاقاً لَتُرْشِدَنِّى فَعَلْتُ فَفَعَلَ فَأَخْبَرَتُهُ فَقَالَ: أَنَّهُ حَقٌّ، وَهُوَ رَسُولُ اللّهِ فَإِذَا
أَصْبَحْتَ فَاتَّبِعْنِى، فَإِنِّى إِنْ رَأَيْتُ شَيْئاً أَخَافُ عَلَيْكَ قُمْتُ كَأَنِّى أُبِقُ الْمَاءَ، فَإِنْ

مَضَيْتُ فَاتَّبِعْنِي حَتَّى تَدْخُلَ مَدْخَلِي. فَفَعَلَ فَانْطَلَقَ يَقْفُوهُ حَتَّى دَخَلَ عَلَى عَلَى النَّبِيِّ ﷺ فَدَخَلَ مَعَهُ وَسَمِعَ مِنْ قَوْلِهِ، وَأَسْلَمَ مَكَانَهُ. فَقَالَ لَهُ النَّبِيُّ ﷺ: ارْجِعْ الى قَوْمِكَ فَاخْبِرْهُمْ حَتَّى يَأْتِيكَ أَمْرِي، فَقَالَ: وَالَّذِي نَفْسِي بِيَدِهِ لأَصْرُخَنَّ بِهَا بَيْنَ ظَهْرَانَيْهِمْ. فَخَرَجَ حَتَّى أَتَى الْمَسْجِدَ فَنَادَى بِأَعْلاَ صَوْتِهِ: أَشْهَدُ أَنْ لاَ إِلَهَ اللَّهُ، وَأَنَّ مُحَمَّداً رَسُولُ اللَّهِ وَثَارَ الْقَوْمُ فَضَرَبُوهُ حَتَّى أَوْجَعُوهُ فَأَتَى الْعَبَّاسُ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ فَأَكَبَّ عَلَيْهِ. فَقَالَ: وَيْلَكُمْ، أَلَسْتُمْ تَعْلَمُونَ أَنَّهُ مِنْ غِفَارٍ؟ وَأَنَّ طَرِيقَ تُجَّارِكُمْ الَى الشَّامِ عَلَيْهِمْ، فَضأَنْقَذَهُ مِنْهُمْ. ثُمَّ عَادَ مِنَ الْغَدِ لِمِثْلِهَا فَثَارُوا عَلَيْهِ فَضَرَبُوهُ، فَأَكَبَّ عَلَيْهِ الْعَبَّاسُ فَأَنْقَذَهُ. فَكَانَ هذا أَوَّلَ إِسْلاَمِ أَبِي ذَرٍّ الْغِفَارِيِّ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ].

«الخِفَاءُ» بكسر الخاء المعجمة: كساءٌ يُطرَحُ على السِّقَاءِ.

وقوله: «قَرَاثَ» أى أَبْطَأَ.

و«أَقْرَاءُ الشعر» طرائقهُ وأنواعه، واحدُها: قَرءٌ بفتح القاف.

و«المَدَرَةُ» الطِّينَةُ الْمُسْتَحجرَةُ.

وقوله: «كأنِّى نُصُبٌ أحمرُ» أرَادَ أنَّهم ضَرَبُوهُ حتى أدْمَوهُ فصَارَ كأنّهُ نُصُبٌ أحمرُ، والنصب الحجر أو الصنم الذى كانوا ينصبونَهُ في الجَاهِلِيَّةِ وَيَذْبَحُونَ عَلَيهِ فَيَحْمَرُّ من دم القُربَانِ والذَّبَائح.

و«سخفَةُ الجوعِ» رِقته وهزاله.

و«لَيْلَةٌ إضحيَانٍ» أى مَضيئةُ لاَغَيْمَ فيها.

و«الأصمخَةُ» جمعُ صِمَاخٍ، وَهُوَ ثُقَبُ الأذُنِ.

و«الضَرْبُ» هَاهُنَا: الْمَنْعُ مِنَ الاِسْتِمَاعِ، وَكَنَّى بِهِ عَنِ النَّوْمِ الْمُفْرِطِ.

و«إِسَافٌ وَنَائِلَةُ» صَنَمَانِ يَزْعُمُ الْعَرَبُ أَنَّهُمَا كَانَا رَجُلاً وَامْرَأَةً فَزَنَيَا في الْكَعْبَةِ فَمُسِخَا.

و«الهَنُ» عُنِيَ بِهِ الذَّكَرُ.

و«الْوَلْوَلَةُ» الاِسْتِغَاثَةُ والصِّيَاحُ.

و« الأنفارُ » الجَمَاعَةُ: أى من أصْحَابِنَا وَجَمَاعَتِنَا، وَهُوَ مِنَ النَّفَرِ الَّذين مِنَ الثَّلاثَةِ الى العَشَرَةِ.

وَقَوْلُهُمَا: « كَلِمَةٌ تَمْلأُ الفَمَ » أرادَا أنَّهَا عَظِيمَةٌ لاتُقَالُ.

و« القَدْعُ » المَنْعُ وَالكَفُّ.

و« طَعَامُ طُعْمٍ » أى شِبَعٍ، يَعْنِى أنَّهُ يُشْبِعُ وَيَكُفُّ الجُوعَ وَيَكْفِى مِنْهُ.

و« الغَابِرُ » هَاهُنَا: البَاقِى وَهُوَ مِنَ الأضْدَادِ.

و« ظَهْرَانِى القَوْمِ وَالأمْرِ » أى وَسَطَهُ وَفِيمَا بَيْنَهُ.

2. (4446)- *Ebu Zerr*'in Buhari'de gelen bir rivayetinde şöyle denmiştir: "Resulullah *(aleyhissalâtu vesselâm)*'ın bi'set (peygamber olarak gönderildi) haberi Ebu Zerr (radıyallahu anh)'a ulaşınca, kardeşi (Üneys)'e:

"Devene bin! Şu vadiye (Mekke'ye) git! Kendisini peygamber zanneden ve semadan haber geldiğini söyleyen şu adam hakkında bana bilgi edin, sözlerini dinle ve bana getir!" dedi. Kardeşi gidip, Mekke'ye vardı. Onun sözlerinden dinledi. Sonra Ebu Zerr'in yanına döndü ve şu bilgiyi verdi:

"Onu gördüm. İnsanlara güzel ahlakı emrediyordu. (İnsanlara getirdiği) kelam da şiir değil."

Ebu Zerr (kardeşinin anlattıklarını tatminkar bulmayarak), kardeşine:

"Arzuladığım kadar merakımı gideremedim!" dedi. Azık hazırladı. İçerisine su olan dağarcığını yüklenip yola çıktı. Mekke'ye geldi. Mescide uğrayıp Resulullah *(aleyhissalâtu vesselâm)*'ı kolladı. Esasen O'nu tanımıyordu. Doğrudan sormayı da uygun görmedi. Böylece birkaç gece geçirdi. Tutup (bir kuytuya) yattı. Derken Ali (radıyallahu anh) onu görüp, bir yabancı olduğunu anladı. Onu görünce takip etti. Bu ikisinden hiçbiri diğerine herhangi bir şey sormadı. Bu suretle sabaha erdiler. Sonra kırbasını ve azığını Mescid'e taşıdı. O gün de öyle geçti ve Resulullah *(aleyhissalâtu vesselâm)*'ı akşama kadar göremedi. Bunun üzerine yattığı yere döndü. (Az sonra) Ali (radıyallahu anh) ona uğradı ve adama:

"Yerimi öğrenme zamanı gelmedi mi?" dedi. Böylece Ebu Zerr'i kaldırdı ve beraberinde götürdü. (Ebu Zerr onu geriden takip etti.) Birbirlerine hiçbir şey söylemediler. Üçüncü güne ermişlerdi. O gün de aynı şekilde hareket ettiler. Ali onu beraberinde ikamet ettirdi. Ve:

"Seni bu memlekete getiren sebebi bana söylemez misin?" diye sordu. Ebu Zerr:

"Bana yardımcı olup yol göstereceğin hususunda ahd-u misakda bulunur (kesin söz verir)sen açıklarım!" dedi. Ali söz verdi, o da açıkladı. Ali dedi ki:

"O haktır ve Allah'ın Resulüdür. Sabah olunca peşimi takip et. Ben, senin hakkında korktuğum bir şey görürsem, sanki su döküyorum gibi doğrulurum, değilse yürümeye devam ederim. Böylece girdiğim yere sen de girinceye kadar beni takip et!"

Ali böyle yaptı. O da onu takip edip geldi. Ali, Resulullah *(aleyhissalâtu vesselâm)*'ın yanına girdi. O da onunla birlikte içeri daldı. Resulullah'ın sözünü dinledi ve anında müslman oldu. Resulullah kendisine:

"Hemen kavmine dön. (Gördüklerini) onlara haber ver. Emrim sana gelinceye kadar (orada kal)" ferman etti. Ebu Zerr de:

"Nefsim elinde olan Zat'a yemin olsun, ben de haberi onlar arasında bağırarak söyleyeceğim!" dedi. Oradan çıkıp Mescid'e geldi. Yüksek sesle:

"Eşhedu en-lâ ilâhe illallah ve eşhedü enne Muhammeden Resulullah!" dedi. Halk üzerine atılıp, onu iyice dövdüler, canını pek yaktılar. derken Abbas (radıyallahu anh) gelip üzerine kapanarak (mani oldu).

"Yazık size! Bunun Gıfarlı olduğunu, Şam'a giden tüccarlarınızın yolunun oradan geçtiğini bilmiyor musunuz?" diyerek onu ellerinden kurtardı.

Ebu Zerr, ertesi günü aynı şeyi tekrarladı. Mekkeliler, üzerine atılıp tekrar dövdüler. Yine Abbas üzerine kapandı ve onu kurtardı.

(Ravi der ki): "Bu, Ebu Zerr el-Gıfârî'nin müslüman oluşunun başlangıcı oldu." [Buharî, Menâkıbu'l-Ensar 33, Menâkıb 10.]

AÇIKLAMA:

1- Hadisi anlatan İbnu Abbas'tır. Ancak İbnu Abbas (radıyallahu anh), vak'ayı Ebu Zerr el-Gıfarî'nin kendisinden naklen anlatmaktadır.

2- *Ebu Zerr el-Gıfârî* hazretleri, Ashab arasında müstesna bir şahsiyettir. Kendi anlatımından kaydedilen iki rivayetten de vazıh olarak anlaşılacağı üzere, herşeyden önce, kendisine islami davet yapılmadan, kendi kendine, içinden gelen merakla araştırıp, Resulullah'ı bulmuş ve hemen müslüman olmuştur. Onun İslam'a girişi bi'setin ikinci veya üçüncü yılı içerisinde olmalıdır. Bazı rivayetlerde ilk beş müslümandan beşincisi olduğu söylenebilecek kadar, müslümanlığı eskidir.

3- *Ebu Zerr*'in ismi hususunda çok ihtilaf edilmiştir. Cündeb İbnu Cünâde diyenler daha çoktur. Ancak *Büreyr İbnu Adillah, Büreyr İbnu*

Cünâde, Büreyre İbnu Işrıka, Cündeb İbnu Abdillah, Cündeb İbnu Seken gibi başka isimler de ileri sürülmüştür. Annesi *Remle bintu'l-Vukey*'a (radıyallahu anhâ)'dır.

Ebu Zerr (radıyallahu anh), Ashab'ın büyüklerindendir. Daha Resulullah'ın bi'setini duymazdan önce kendi kendine ibadete başlamış olması, duyar duymaz, tahkik için kardeşi Üneys'i Mekke'ye yollaması, onun getirdiği haberle tatmin bulmayıp bizzat kendisinin Mekke yollarına düşmesi, onun ne derece manevi bir potansiyel taşıdığını, nasıl bir maneviyat adamı olduğunu göstermektedir. İslam olduktan sonra büyük ekseriyete ters düşen nevi şahsına münhasır bir İslam anlayışına ermesi ve bu münferidlik içinde hayatının sona ermesi, hep onun yaratılıştan sahip olduğu bu manevi potansiyelin kesafet ve sikletinden ileri gelmektedir. Ekseriyete şaz, düşen bu Ebu Zerrî anlayış İslam'a garib mi kalmaktadır. diye bir soruya tereddütsüz verilecek cevap: "Hayır! Asla!"dır. Zira, onun hak olan teferrüdünü, tavizsizliğini fitrat-bin basîriyle keşfedip okuyan Resululah:

يرحم الله ابا ذرٍ يمشى وحده ويموت وحده ويحشر وحده. "*Allah Ebu Zerr'e rahmet buyursun, o tek başına yürür, (tek başına yaşar), tek başına ölür, tek başına haşr olur*" diyerek, münferid de olsa o yolun hak olduğunu beyan etmiş, tebcil buyurmuştur. İslam sünnete ters düşmeyen farklı anlayışların hepsini meşru addeder. Sünnet ise zengin mi zengin.

Ebu Zerr, zahid bir kimsedir. Ashab arasında dünyaya en az kıymet veren odur. Resulullah onun zühdünü: ابو ذرٍ في امّتي على زهد عيسى بن مريم "*Ebu Zerr, ümmetim içerisinde Hz.İsa'nın zühdünü yaşayan kimsedir*" sözleriyle ifade buyurmuştur.

Onun şahsiyetinde, ilmin de yüksek mertebede yer aldığını belirtmeliyiz. İlminin Abdullah İbnu Mes'ud'a denk olduğu kabul edilmiştir. Hz. Ali وعى ابو ذرٍ علماً عجز عنه النّاس ثم اوكى عليه فلم يخرج منه شيئا "Ebu Zerr, insanların öğrenmekten aciz kalacağı derecede ilim kesbetti. Ancak sonradan (dağarcığının) ağzını sımsıkı bağlayıp, dışarıya bir şey sızdırmadı" der. Böylece onun geniş ilmine rağmen, bu ilmi neşretme gayretine girmediğine dikkat çeker.

Ebu Zerr'i diğer sahabelerden farklı kılan zühdü, onu, birkaç dinar ve hatta birkaç dirhem biriktirmeyi Tevbe suresinde zikri geçen *"kenz"* kabul etmeye itmiştir. Bu sebeple, kendisine beytu'l-maldan verilen tahsisatı o gün fakirlere dağıtmayı prensip edinmiştir. Ebu Zerr, Resulullah'ın: *"Kıyamet günü, makamca bana en yakın olacak kimse, dünyayı*

terkettiği zaman, benim kendisini bıraktığım heyette olan kimsedir" hadisine uyarak, Resulullah zamanındaki heyetini ve hayat standardını değiştirmemeye gayret etmiş ve diğer sahabelerin hiçbiri buna riayet edemedikleri için, Kıyamet gününde Resulullah'a yakınlık kazanacağını ifade etmiştir.

Resulullah'ın vefatından sonra Şam'da yaşayan *Ebu Zerr, Hz. Muaviye*'nin sultanlar gibi debdebeli yaşayışını tenkid etmiş, bunun sünnete aykırı olduğunu, israf olduğunu söylemiş ve bu sözleri halk üzerinde te'sir halketmişti. Onun bu müessiriyetinden rahatsızlık duyan Hz. Muaviye, Halife Hz. Osman (radıyallahu anh)'a şikayet eder. Halife, Ebu Zerr'i Medine'ye çağırır, oradan da Rebeze'ye gönderir ve orada ikametini uygun görür. Hcri 31'de Rebeze'de vefat eder, (radıyallahu anh).

Resululah onun doğru sözlülüğünü takdiren: *"Onun gibi doğru sözlü birisini ne yer taşıdı, ne de gök gölgeledi"* buyurur (4370'de açıklandı). Bedir savaşına katılmamıştır ama Hz. Ömer, tahsisatta onu Ashab-ı Bedr'e ilhak etmiştir. İbnu İshak'ın Sire'sinde kaydedildiğine göre, Resulullah'a tebük seferine katılmayanlar haber verilip: "Falan da katılmadı" deninçe: *"Bırakın onu, eğer onda bir hayır varsa Allah onu size ilhak edecektir! Hayır yoksa, Allah ondan sizi selamette tutuyor demektir"* derdi. Ebu Zerr devesi ile yola çıkar, ancak deve bir türlü sür'at yapamayınca, deveyi bırakır, malzemesini sırtına alır, geriden tek başına yaya olarak orduya yetişmeye çalışır. Bir ara, Resulullah'a geriden birinin yaya gelmekte olduğu haber verilir. Efendimiz: *"Bu Ebu Zerr ola!"* buyururlar. Yaklaşınca gerçekten onun olduğu anlaşılır ve Aleyhissalâtu vesselâm'a Ebu Zerr diye haber verirler. Aleyhissalâtu vesselâm:

"Allah Ebu Zerr'e rahmet buyursun. O tek başına yaşar, tek başına ölür, tek başına haşrolunur" buyururlar.

Yukarıda belirtildiği üzere, Ebu Zerr pek çok hususta münferid kalmış, münferid yaşamış ve münferid ölmüştür.

★ HUZEYFE İBNU'L-YEMAN (RADIYALLAHU ANHÜMÂ)

4447 ١ – عَنْ حُذَيْفَةَ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ قَالَ: [سَألَتْنِى أُمِّى مَتَى عَهْدُكَ بِرَسُولِ اللهِ ﷺ؟ فَقُلْتُ: مَالِي بِهِ عَهْدٌ مُنْذُ كَذَا وَكَذَا، فَنَالَتْ مِنِّى. فَقُلْتُ لَهَا: دَعِينِى آتِى رَسُولَ اللهِ ﷺ فَأُصَلِّى مَعَهُ الْمَغْرِبَ وَأَسْألُهُ أَنْ يَسْتَغْفِرَ لِى وَلَكِ. فَأَتَيْتُهُ فَصَلَّيْتُ مَعَهُ الْمَغْرِبَ فَصَلَّى حَتَّى صَلَّى الْعِشَاءَ ثُمَّ انْفَتَلَ فَتَبِعْتُهُ فَسَمِعَ صَوْتِى فَقَالَ: مَنْ هٰذَا:

حُذَيْفَةُ؟ قُلْتُ: نَعَمْ قَالَ: مَا حَاجَتُكَ؟ غَفَرَ اللّهُ تَعَالى لَكَ وَلأُمِّكَ. إنَّ هذَا مَلَكٌ لَمْ يَنْزِلِ الأَرْضَ قَطُّ قَبْلَ هذِهِ اللَّيْلَةِ، اسْتَأْذَنَ رَبَّهُ أنْ يُسَلِّمَ عَلَيَّ وَيُبَشِّرَنِي أنَّ فَاطِمَةَ سَيِّدَةُ نِسَاءِ أَهْلِ الْجَنَّةِ، وَالْحَسَنَ وَالْحُسَيْنَ سَيِّدَا شَبَابِ أَهْلِ الْجَنَّةِ]. أخرجه الترمذي.

1. (4447)- *Hz. Huzeyfe* (radıyallahu anh) anlatıyor: "Annem bana: "'Resulullah *(aleyhissalâtu vesselâm)*'ı (en son) ne zaman gördün?" diye sordu. Ben:

"Şu şu zamandan beri görmedim!" dedim. Annem bana (kızdı ve) azarladı. Bunun üzerine:

"İzin ver Aleyhissalâtu vesselâm'a gideyim, akşam namazını O'nunla kılayım ve bana da sana da mağfiret dileyivermesini taleb edeyim!" dedim. (O gün) Aleyhissalâtu vesselâm'a gittim. Akşamı onunla kıldım. Yatsıyı da kılıncaya kadar (orada nafile) namaz kıldı. Sonra ayrıldı. Ben de peşine düştüm. Derken sesimi işitti.

"Bu kim? Huzeyfe değil mi?" dedi.

"Evet, Huzeyfe'dir!" dedim.

"Hacetin nedir? Allah Teala Hazretleri sana da, annene de mağfiret buyursun. Şu bir melektir. Bu geceden önce arza hiç inmemiştir. Bana selam vermek ve Fatıma'nın cennetteki kadınların efendisi olduğunu, Hasan ve Hüseyin'in de cennetteki gençlerin efendisi olduğun bana müjdelemek için Rabbinden izin istedi" buyurdu." [Tirmizî, Menâkıb, (3783).]

4448 ٢- وعنه رَضِيَ اللّهُ عَنْهُ قَالَ: [قَالُوا يَا رَسُولَ اللّهِ لَوِ اسْتَخْلَفْتَ؟ فَقَالَ: إنِّى إنِ اسْتَخْلَفْتُ فَعَصَيْتُمُوهُ عُذِّبْتُمْ وَلَكِنْ مَا حَدَّثَكُمْ بِهِ حُذَيْفَةُ فَصَدِّقُوهُ، وَمَا أَقْرَأَكُمْ عَبْدُ اللّهِ بْنُ مَسْعُودٍ فَاقْرَءُوهُ]. أخرجه الترمذي.

2. (4448)- Yine Huzeyfe (radıyallahu anh) anlatıyor: "Ashab:

"Ey Allah'ın Resulü! yerinize bir halife tayin etseniz!" demişti. Şu cevapta bulundu:

"Ben birini yerime koysam, sonra da siz ona isyan etseniz, azaba maruz kalırsınız. Velakin, siz, Huzeyfe'nin size rivayet edeceği sözleri tasdik edin, Abdullah İbnu Mes'ud'un okuyacağını okuyun." [Tirmizî, Menakıb, (3814).]

AÇIKLAMA:

1- *Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)*, bu hadislerinde ümmet için

her devirde, her mekanda ve her zamanda, her an ehemiyet taşıyan şeye dikkat çekmekte ve sanki şöyle demektedir: *"Benim yerime birini seçmem sizler için çok ehemmiyetli değil, ehemmiyeti olmayan meseleyi bırakın. Velakin kitapla ve sünnetle amel etmek sizin için çok daha ehemiyetlidir. Bunlara dört elle sarılın."* Bilhassa *Huzeyfe*'yi zikretmesi, onun Resulullah'ın sahib-i sırr'ı olmasından ileri gelir. *Hz. Huzeyfe* (radıyallahu anh) münafıklarla ilgili sırlara vakıf idi. Herkes hayırdan sorarken, o hep şerden ve arkadan çıkacak fitnelerden sorardı. Resulullah o hususlarla ilgili birçok malumatı kendisine sır olarak tevdi etmiş idi. Dünyevi fitnelere karşı halkı uyaran o idi. *Adullah İbnu Mes'ud* (radıyallahu anh) da uhrevi fitnelere karşı uyarma yapardı.

2- Bu hadiste, *Resulullah*'ın vefatından sonra halife seçimi esnasında *Abdullah İbnu Mes'ud*'un sarfettiği muknî sözlerle o meselenin hallindeki müsbet katkılarına da işaret etmiş olabilir. Zira o, hilafete *Hz. Ebu Bekr*'in seçilmesinin gerektiğini söyledikten sonra şu gerekçeyi ileri sürmüştü:

لاَ نؤخر من قدمه رسول الله صلى الله عليه وسلم الا نرضى لدنيانا من ارتضاه لديننا "Biz Resulullah'ın sağlığında öne geçirip, arkasında namaz kıldığı kimseyi, hilafet meselesinde geri atamayız. Nasıl olur da Aleyhissalâtu vesselâm'ın dinimizle ilgili olarak razı olduğu kimseden biz dünyamız hususunda razı olmaz, öne geçirmeyiz?"

Bu hususu te'yid eden bir Tirmizî hadisi şöyledir: *"Benden sonra, Ashabımdan Ebu Bekr ve Ömer ikilisine iktida edin. Ammar'ın istikametiyle istikametlenin, İbnu Mesud'un vasiyetine de yapışın."*(4371 numaralı hadise bakılsın.)

Bu hadisin başında *Hz. Ebu Bekr* ve *Ömer*'e iktida emredildikten sonra, aynı hadisin sonunda İbnu Mes'ud'un vasiyetine temessük (yapışma) emredilmiş olması, bu vasiyetin Hz. Ebu Bekr'e uyma hususundaki vasiyetiyle ilgili olduğu düşüncesine kuvvet veriyor. Efendimiz, mucize olarak istikbâl-bin nazarıyla İbnu Mes'ud'un o tavsiyesini görmüş ve ashabına ona uymalarını vasiyet etmiştir.

3- *Huzeyfe İbnu'l-Yeman*'ın adı, *Huzeyfe İbnu Hısl İbni Cabir*'dir. Yeman ismi babasınının lakabıdır. Kavminde bir kan davasına karıştığı için Yemen'den kalkıp Medine'ye gelmiş ve orada, Beni Abdu'l-Eşhel ile halif olup yerleşmiştir.

Uhud'a katılmış, o savaşta babasını kaybetmiştir.

Huzeyfe'nin en bariz vasfı Resulullah'ın münafıklar hakkında sahib-i sırr'ı olmasıdır. *Aleyhissalâtu vesselâm* kimlerin münafık olduğunu sa-

dece Huzeyfe'ye söylemiş idi. Bunu herkes biliyordu. Hatta, Hz. Ömer bir ara: "Benim memurlarım arasında münafık var mı." diye sormuş, "Evet! bir tane!" cevabını alınca, "O kimdir?" diyerek öğrenmek istemiş, ancak Huzeyfe: "Söylemem! demiştir. Huzeyfe, bir müddet sona Hz. Ömer'in onu azlettiğini söyler.

Hz. Ömer (radıyallahu anh), bir kimse öldüğü zaman, Huzeyfe'nin cenaze namazına katılıp katılmadığını sordurur, katılmış ise kendisi de iştirak edermiş.

Huzeyfe Nihavent savaşına katılmıştır. Komutan Nu'mân İbnu Mukaran şehid olunca, bayrağı alır. Bundan sonra Hamedan, Rey, Dinever onun eliyle fethedilir. el-Cezire'nin fethinde hazır bulunur. Nusaybin'e yerleşir ve orada evlenir.

Huzeyfe'nin diğer bir hususiyeti, sakınmak için şerden sormasıdır. "Herkes hayırdan sorarken ben kendimi korumak için şerden sorardım" der. Bu sebeple fitneye müteallik hadisleri çokça rivayet etmiştir. Müşrikler misak aldığı için Bedr'e katılmadığını daha önce belirtmiştik. Hendek savaşı sırasında küffar'dan haber getirmesi için geceleyin onların arasına gönderilmiştir.

Hz. Ömer, bir vali tayin ettiği zaman, tayin kararnamesine, gideceği yer ahalisine hitaben: "Size falancayı şu kadar ücretle gönderiyorum" diye yazardı.

Huzeyfe'yi Medâin'e vali olarak gönderince, karanameye: "...Ona itaat edin ve istediğini verin" diye yazar. Huzeyfe Medâin'e gelince köy muhtarları (Dehâkin) onu karşılayıp kararnameyi okurlar.

"Ne miktar itiyorsan söye!" derler. Huzeyfe (radıyallahu anh):

"Aranızda kaldığım müddetçe yiyeceğim ekmeğimi ve merkebimin yemini istiyorum" der. Hz. Ömer geri çağırdığı zaman, yolda karşılar. Bakar ki, gönderdiği zamanki kılık-kıyafeti içerisinde. Onun bu tevazuundan memnun kalarak kucaklar ve:

"Sen benim kardeşimsin, ben de senin kardeşinim!" der.

Hz. Huzeyfe (radıyallahu anh), Hz. Osman'ın şehadetinden kırk gün sonra, Hicrî 36 yılında vefat eder. Ölüm gelince çok fazla hayıflanır. Niçin ağladığı sorulunca:

"Dünyaya esef ederek ağlamıyorum, bilakis ölüm benim için daha sevgili. Ancak, ne üzerine öleceğimi bilemiyorum: Rıza üzerine mi, gadab üzerine mi?" der. Ölüm geldiği zaman:

"İşte dünyadaki en son ânım! Allahım, biliyorsun ki ben seni seviyorum, sana kavuşmamı mübarek kıl!" der ve ruhunu teslim eder, (radıyallahu anh).

★ SA'D İBNU MU'ÂZ (RADIYALLAHU ANH)

4449 ١- عن البراء رَضِيَ اللهُ عَنْه قال: [أُهْدِىَ لِرَسُولِ اللهِ ﷺ جُبَّةٌ مِنْ سُنْدُسٍ، وَكَانَ يَنهى عَنِ الْحَرِيرِ، فَعَجِبَ النَّاسُ مِنْهَا. وفي روايةٍ: ثَوبُ حَرِيرٍ فَجَعَلْنَا نَلْمِسُه وَنَتَعَجَّبُ مِنْهُ. فَقَالَ: وَالَّذِى نَفْسِى بِيَدِهِ لَمَنَادِيلُ سَعْدِ بْنِ مُعَاذٍ فِي الْجَنَّةِ خَيرٌ مِنْ هذَا]. أخرجه الشيخان والترمذي.

«السُّنْدُسُ» مَا رَقَّ مِنَ الابْرِيسِمِ.

و«الإسْتَبرَقُ» مَا غَلُظَ مِنْهُ.

1. (4449)- *Berâ* (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah *(aleyhissalâtu vesselâm)*'a sündüs bir cübbe hediye edildi, elimizle yoklamaya başladık, hepimiz hayran olmuştuk"

"Nefsim (kudret) elinde olan Zât'a yemin olsun, Sa'd İbnu Mu'âz'ın cennetteki mendilleri bundan hayırlıdır" buyurdular." [Buharî, Libas 26, Bed'ül-Halk 8, Menâkıbu'l-Ensâr 12, Eymân 3; Müslim, Fezail 126, (2468); Tirmizî, Menâkıb, (3846).]

4450 ٢- وعن جابرٍ رَضِيَ اللهُ عَنْه قال: [قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ: اهْتَزَّ الْعَرْشُ؛ وفي رواية: اهْتَزَّ عَرْشُ الرَّحْمٰنِ لِمَوْتِ سَعْدِ بْنِ مُعَاذٍ رَضِيَ اللهُ عَنْه]. أخرجه الشيخان والترمذي.

و«اهْتِزَازُ الْعَرْشِ» كِنَايَةٌ عَنِ ارْتِيَاحِهِ بِرُوحِهِ حِينَ صُعِدَ بِهَا لِكَرَامَتِهِ عَلَى رَبِّهِ، وكلُّ مَنْ خَفَّ لأمْرٍ وارْتَاحَ لَه فَقَدِ اهْتَزَّ لَهُ، والمعنَى فرحَ أهْلُ العَرْشِ لِقُدُومِهِ على اللهِ لِمَا رَأَوْا مِنْ مَنْزِلَتِهِ وَكَرَامَتِهِ وفَضْلِهِ.

2. (4450)– *Hz. Câbir* (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah *(aleyhissalâtu vesselâm)* buyurdular ki: *"Sa'd İbnu Mu'âz'ın vefatından Arş titredi.* –Bir rivayette *"Arş-ı Rahmân titredi"* buyurmuştur–" [Buharî, Menâkıbu'l-Ensâr 12; Müslim, Fezailu's-Sahâbe 125, (2467); Tirmizî, Menâkıb, (3847).]

4451 ٣- وعن أنسٍ رَضِيَ اللهُ عَنْه قال: [لَمَّا حُمِلَتْ جَنَازَةُ سَعْدِ بْنِ مُعَاذٍ رَضِيَ اللهُ عَنْه

قَــالَ الْمُنَافِقُونَ: مَا أَخَفَّ مَا كَانَتْ جِنَازَتُهُ؛ يَعْنُونَ لِحُكْمِهِ فِي بَنِي قُرَيْظَةَ. فَبَلَغَ ذَلِكَ رَسُولَ اللهِ ﷺ. فَقَالَ: إِنَّ الْمَلاَئِكَةَ كَانَتْ تَحْمِلُهُ]. أخرجه الترمذي.

3. (4451)- *Hz. Enes* (radıyallahu anh) anlatıyor: "Sad İbnu Mu'âz (radıyallahu anh)'ın cenazesi taşındığı zaman münafıklar: "Cenazesi ne kadar hafif!" dediler. (Bu sözleriyle) Benî Kureyza hakkındaki hükmünü kastediyorlardı. Bu, Resûlullah *(aleyhissalâtu vesselâm)*'ın kulağına ulaştı. Hemen şunu söyledi: *"Onun cenazesini melekler taşıyordu. (Bu sebeple insanlara hafif geldi)."* [Tirmizî, Menâkıb, (3848).]

AÇIKLAMA:

Sa'd İbnu Mu'âz, Ensâr'ın bir yarısını teşkil eden Evslilerin lideri idi. Müslümanlara muallim ve İslâm'ın neşri için Resûlullah tarafından Medine'ye gönderilen *Mus'ab İbnu Umeyr*'in eliyle İslâm'a girmiş idi. Müslüman olur olmaz kavmi Abdu'l-Eşhed'i toplayıp: "Müslüman oluncaya kadar erkeklerinizin de kadınlarınızın da bana konuşması haramdır" der. Derhal hepsi müslüman olur.

Sa'd İbnu Mu'âz (radıyallahu anh) İslâm'a fevkalâde hizmeti geçen zatlardan biridir. Medine'de İslâm'ın bidayette kökleşip inkişafında ve Resûlullah'ın himayesinde, katkısı büyük olmuştur. *Bedir, Uhud, Hendek* savaşlarına katılmıştır. Hendek'te koldaki ana damardan isabet alarak yaralanır. Yaralanan Sa'd şöyle dua eder: "Ey Allahım! Kureyş'le yapacak daha savaşımız varsa o savaş için ömrümü uzat! Ben, Resûlüne eza veren, onu yalanlayan ve yurdundan çıkaran bir kavimle savaşmaktan hoşlandığım kadar başka bir şeyden hoşlanmam. Eğer onlarla aramızdaki savaş sona erdiyse şu yaramı şehâdete vesile kıl. Benî Kureyza'dan içim rahata kavuşmadan canımı alma!" Resûlullah onun tedavisiyle daha yakından ilgilenebilmek için Mescid'in içerisine çadır kurdurarak, oraya yatırmış, kanı durdurabilmek için dağlama tatbik etmiştir. Bir ara kesilen kan, Benî Kureyza hakkındaki hükmünden sonra tekrar akmaya başlar. Bütün ihtimama rağmen kan durdurulamaz ve kan kaybından vefat eder. Ancak ölmezden önce, savaş sırasında müslümanlara ihanet ederek Kureyş'le işbirliği yapmaya kalkan Benî Kureyza yahudilerinin cezalandırılmasında hakem olmuş, onların hakettikleri ve "Allah'ın hükmüne muvafık düşen" cezayı vermiştir: "Mukatillerin öldürülmesi, kadın ve çocukların esir edilmesi, mallarının taksimi."

Sa'd İbnu Mu'âz'ın vefatı anında Cebrâil aleyhissalâm Resûllah *(aley-*

hissalâtu vesselâm)'a gelip: "Ey Allah'ın Resûlü! Kendisine sema kapıları açılan ve Arş'ı titreten bu zât kimdir?" der. Aleyhissalâtu vesselâm, elbisesini çekerek çarçabuk dışarı çıkar, Sâ'd'ın vefat etmiş olduğunu görür.

Resûlullah cenazesini defnedip dönerken sakallarının üstünden gözyaşları süzülür. *Resûlullah, Sa'd*'ın cenazesine, daha önce Arz'a ayak basmamış olan yetmiş bin meleğin indiğini, (onun gelmesinden duyduğu sevinç ve neşe ile) Arşu'r-Rahmân'ın ihtizaza gelip deprendiğini söylemiştir.

Sa'd'ın vefatı sebebiyle Arş'ın ihtizaza gelmesi ile ilgili hadis, bir çok Sahabî tarafından rivayet edilmiştir: *Câbir, Ebu Saîd el-Hudrî Esîd İbnu Hudayr, Rümeyse, Esmâ Bintu Yezîd, Abdullah İbnu Bedr, İbnu Ömer* (radıyallahu anhüm ecmâîn).

Tîbî, münafıkların sarfettiği "Sa'd'ın cenazesi ne kadar hafif" sözüyle, Sa'd'ı kötülemeyi gaye edindiklerini, Benî Kureyza hakkında verdiği hükümde adaleti gözetmeyip zulme yer verdiğine dair kanaatlerini izhar ettiklerini belirtir. İşte onların bu "hakaret niyetlerine", Resûlullah cevap maksadıyla anında: "Onun cenazesinin hafifliğinin, ona tazîmen meleklerin taşımasından ileri geldiğini" söylemiştir.

Sa'd'ı unutulmaz kılan hizmetlerinden biri olarak Bedir savaşı bidâyetindeki tavrı ve sözleri zikredilir: Resûlullah *(aleyhissalâtu vesselâm)*, Kureyş'in kervanının önünü kesmek gayesiyle Medine'den ayrılmış, müslümanlar hedefe doğru yol alırken, yarı yolda kervanın kaçtığı, Kureyşlilerin savaşmak üzere yola çıktıkları haberi gelince, Resûlullah, kendileriyle sadece kendisini ve müslümanları himaye etmeleri hususunda antlaşma yapmış olduğu Ensâr'ın bu yeni durumda isteyerek savaşa katılmalarını arzu ediyor, ancak açıktan söylemiyordu. Bu sebeple Ashâb'ın ve bâhusus muhacirlerin sözcüleri durumunda olan Hz. Ebu Bekr ve Hz. Ömer gibi büyüklerle istişare ederek mevzuya girer. İşte bu sırada Sa'd İbnu Mu'âz, zekavat ve ferasetiyle Aleyhissâlatu vesselâm'ın niyetini sezer ve Resûlullah'ı son derece memnun edecek şu konuşmayı yapar:

"Allah'a kasem olsun, sanki siz bizi (Ensârîleri) kastediyorsunuz!" der ve *"Evet!"* karşılığını alınca, sözlerine devam eder:

فَقَدْ آمَنَّا بِكَ وَصَدَّقْنَاكَ وَشَهِدْنَا اَنَّ مَا جِئْتَ بِهِ الْحَقُّ وَاَعْطَيْنَاكَ مَوَاثِقَنَا عَلَى السَّمْعِ وَالطَّاعَةِ فَامْضِ يَا رَسُولَ اللّٰهِ لِمَا اَرَدْتَ فَنَحْنُ مَعَكَ فَوَالَّذِى بَعَثَكَ بِالْحَقِّ لَوِ اسْتَعْرَضْتَ هٰذَا الْبَحْرَ لَخُضْنَاهُ مَعَكَ مَا تَخَلَّفَ مِنَّا رَجُلٌ وَاحِدٌ وَمَا نَكْرَهُ اَنْ تَلْقَى بِنَا عَدُوَّنَا غَداً اِنَّا لَصُبُرٌ عِنْدَ الْحَرْبِ صُدُقٌ عِنْدَ اللِّقَاءِ لَعَلَّ اللّٰهَ يُرِيدُ فِينَا مَا تَقَرُّ بِهِ عَيْنُكَ فَسِرْ بِنَا عَلَى بَرَكَةِ اللّٰهِ.

"Biz sana inanmış ve seni tasdik etmişiz, senin getirdiğin şeriatın hak olduğuna şehadet etmişiz. Seni dinleyip itaat edeceğimize dair garanti vermişiz. Öyleyse ey Allah'ın Resûlü, dilediğine karar ver, biz seninle beraberiz. Seni Hak ile gönderen Zât-ı Zülcelal'e yemin olsun şu denize yürüyecek olsan biz de seninle birlikte dalacağız ve bizden tek kişi geri kalmayacak. Bizi yarın düşmanla karşılaştırmandan rahatsız olmayacağız. Bizler harp sırasında sabırlı, karşılaşma esnasıda da sebatkâr kişileriz. Umulur ki, Allah sizi memnun kılacak şeyi aramızda murad edecektir. Bizi Allah'ın bereketiyle sevket!"

Resûlullah bu sözlere son derece memnun kalır ve düşmanla karşılaşma hususunda şevke gelir.

Hâdiseyi anlatan *İbnu'l Esîr:* "Sa'd İbnu Mu'âz'a fahr için bu vak'a kâfidir, gerisini terkediyoruz" der.

★ ABDULLAH İBNU ABBÂS (RADIYALLAHU ANHÜMÂ)

4452 ١ – عن ابنِ عبّاسٍ رَضِيَ اللهُ عَنْهما قالَ: [ضَمَّنِي رَسُولُ اللهِ ﷺ الى صَدْرِهِ، وَقالَ: اللّهُمَّ فَقِّهْهُ في الدِّينِ وَفي روايةٍ: اللّهُمَّ عَلِّمْهُ الْكِتابَ. وفي أُخْرى: الْحِكْمَةَ].

أخرجه الشيخان والترمذي.

1. (4452)- *İbnu Abbâs* (radıyallahu anhümâ) anlatıyor: "Resûlullah *(aleyhissalâtu vesselâm)* beni sinesine bastırdı ve: *"Allahım, bunu dinde fakîh kıl"* diye dua etti." Bir başka rivayette: *"Allahım ona Kitab'ı öğret!"*; bir diğer rivayette: *"Hikmeti öğret"* demiştir." [Buharî, Fezâil'l-Ashâb 24, İlm 17, Vudû 10, İ'tisam 1; Müslim, Fezâilu's Sahâbe 138, (2477); Tirmizî, Menâkıb, (3823, 3824).]

AÇIKLAMA:

Abdullah İbnu Abbâs (radıyallahu anhümâ) Resûlullah'ın en ziyade sevdiği amcalarından Abbâs İbnu Abdilmuttalib'in oğludur. Annesi *Lübâbetü'l-Kübrâ Bintu'l-Hâris*'tir. Aynı zamanda Hâlid İbnu Velîd'in teyzesinin oğludur. Habru'l Ümme denmiştir. İlminin genişliğine telmihen Bahr lakabı da verilmiştir. İbnu Ömer onun için: "Muhammed'e ineni en iyi bilen insan" demiştir.

İbnu Abbas hakkında yeterli bilgiyi birinci ciltte kaydettiğimiz için (s. 81 ve devamı) burada hayatı ve şahsiyeti hakkında teferruata girmeyerek, sadece sadedinde olduğumuz hadisle ilgili bazı açıklamalar kaydedeceğiz:

★ *İbnu Abbas* (radıyallahu anhümâ), bu duanın bereketine Kur'ân-ı Kerîm'i tefsir'de, ümmetin en büyük müfessir alimi olmuştur.

★ Burada, Resûlullah'ın İbnu Abbas'a yaptığı duanın üç veçhi kaydedilmiştir. Başka vecihler de farklı kitaplarda gelmiştir:

★★ اللّهمّ علّمه تأويل القرآن *"Allahım ona kurân'ın te'vilini öğret".*

★★ اللّهمّ اعط ابن عبّاس الحكمة وعلّمه التّأويل *"Allahım İbnu Abbâs'a hikmet ver ve te'vîli öğret".*

★★ اللّهمّ فقّهه في الدّين وعلّمه التّأويل *"Allahım onu dinde fakih (anlayışlı) kıl, Kurân'ın te'vilini öğret."*

★ Burada hikmetle ne kastedildiği hususunda da ülemâ ihtilaf etmiştir. Başlıca şu görüşler ileri sürülmüştür:

★★ Sözde isabetlilik denmiş.

★★ Allah adına anlama,

★★ Sıhhatine aklın şehadet ettiği şey denmiş,

★★ Vesveselerle ilham arasını tefrike yarayan nur denmiş,

★★ Bazıları, Kur'an demiştir.

★★ Kur'ân'la amel denmiştir.

★★ Sünnet denmiştir.

★★ Haşyet denmiştir.

★★ Akıl denmiştir.

Şarihler, *İbnu Abbâs* (radıyallahu anhüma)'nın izhar ettiği hal'e bakarak, *Aleyhissalâtu vesselâm*'ın onun için yaptığı duanın Allah indinde kabule mazhar olduğunu belirtirler. "Zîra derler, tefsir bilmek, din ilminde diğer sahabeler arasında mümtaz bir mevki tutmaktadır."

Fıkıh kelimesi de, fehim yani anlayış mânasına gelir. Şu halde dinde fakih olmak, "dinde anlayış sahibi olmak" mânasına da gelir. Bu mâna "din ilmini bilmek" manasına da şâmildir.

★ ABDULLAH İBNU ÖMER (RADIYALLAHU ANHÜMÂ)

4453 ١ — عن عبدالله بن عُمَرَ رَضِيَ اللهُ عَنْهما قال: [رَأَيْتُ كَأَنَّ بِيَدِى قِطْعَةً مِنْ اسْتَبْرَق وَلَيْسَ مَكَانٌ أُرِيدُهُ مِنَ الْجَنَّةِ الاَّ طَارَتْ بِى الَيْهِ. قَالَ: فَقَصَصْتُهَا عَلَى حَفْصَةَ:

فَقَصَّتْهَا عَلَى النَّبِيِّ ﷺ فَقَالَ لَهَا إِنَّ أَخَاكِ رَجُلٌ صَالِحٌ لَوْ كَانَ يَقُومُ مِنَ اللَّيْلِ قَالَ: فَمَا تَرَكْتُ قِيَامَ اللَّيْلِ بَعْدَ ذٰلِكَ]. أخرجه الشيخان والترمذي.

1. (4453)- *Abdullah İbnu Ömer* (radıyallahu anhümâ) anlatıyor: " (Rüyamda) elimde bir istirak parçası gördüm. Cennette her nereye istedi isem bu parça beni (bir kanat gibi) oraya uçuruyordu. Rüyamı (kızkardeşim) Hafsa'ya anlattım, O da Resûlullah *(aleyhissalâtu vesselâm)*'a anlatmış. Aleyhissalâtu vesselâm, Hafsa'ya:

"Kardeşin Abdullah (Allah'ın ve kulların hakkına riayet eden) sâlih bir insan, keşke geceleyin de namaza kalksa!" buyurmuş. Ben bu vak'adan sonra gece namazını hiç bırakmadım." [Buharî, Fezâilu'l-Ashab 19, Mesâcid 58, Teheccüd 2, 21, Tâbir 25, 35, 36; Müslim, Fezâilu's-Sahâbe 139, (2478); Tirmizî, Menâkıb, (3825).]

AÇIKLAMA:

Abdullah İbnu Ömer hakkında birinci ciltte yeterli bilgi verdiğimiz için burada tekrar etmeyeceğiz. (1. cilt, s. 71-74).

★ ABDULLAH İBNU'Z-ZÜBEYR (RADIYALLAHU ANHÜMÂ)

4454 ١ – عن عائشة رَضِيَ اللهُ عَنْهَا قالت: [أَوَّلُ مَوْلُودٍ وُلِدَ فِي الإِسْلَامِ عَبْدُ اللهِ ابْنُ الزُّبَيْرِ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ. فَأَتَوْا بِهِ النَّبِيَّ ﷺ فَأَخَذَ تَمْرَةً فَلَاكَهَا. ثُمَّ أَدْخَلَهَا فِيهِ. فَأَوَّلُ مَا دَخَلَ بَطْنَهُ رِيقُ رَسُولِ اللهِ ﷺ]. أخرجه الشيخان.

1. (4454)- *Hz. Aişe* (radıyallahu anhâ) anlatıyor: "İslâm'da doğan ilk çocuk *Abdullah İbnu'z-Zübeyr* (radıyallahu anhümâ)'dır. Doğunca onu *Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)*'a getirdiler. Bir hurma alarak ağzında gevdi, sonra (sevdiği şeyi) çocuğun ağzına soktu. Karnına ilk giren şey Resûlullah *(aleyhissalâtu vesselâm)*'ın tükrüğü oldu." [Buhârî, Menâkıbu'l-Ensâr 45; Müslim, Adâb 26, (2146).]

AÇIKLAMA:

Abdullah İbnu Zübeyr'in "ilk çocuk" olmasından maksad, hicretten sonra Medine'de doğan ilk çocuk olmasıdır. Değilse, Habeşistan'da *Abdullah İbnu Ca'fer* doğmuştur. Hicretten sonra Medine'de Ensâr'dan ilk doğan çocuk *Mesleme İbnu Mahled* olmuştur. *Nu'man İbnu Beşir*'in, ilk doğan çocuk olduğu da söylenmiştir. Sadedinde olduğumuz hadis *Abdul-*

lah İbnu Zübeyr'in, hicretin birinci yılı içinde doğduğunu ifade etmektedir. Vâkidî ise hicretten 20 ay sonra, ikinci yılda doğduğunu söylemiştir. Ancak önceki ifade esas kabul edilmiştir.

Abdullah'ın doğumu müslümanlar arasında büyük bir sevince ve ferahlamaya sebep olur. Çünkü yahudiler: "Biz muhacirlere sihir yaptık, artık onların çocuğu olmayacak" diye maneviyat bozucu propagandalar yapmışlardı. Memleketleri olan Mekke'den ayrılmış, malsız, mülksüz ve de maddî sıkıntı içinde olan ve üstelik Medine'nin rutubetli havasına henüz intibak edememiş olmakla birtakım rahatsızlıklara mâruz kalmış olan muhâcir kitle üzerinde bu propagandaların menfî tesirleri oluyordu. Şu halde Abdullah (radıyallahu anh)'ın doğumu, yahudi propagandasının yalandan ibaret olduğuna yakîn hasıl ederek menfi havayı fevkalâde kırmış olacak ki müslümanlar safında büyük bir sevinç ve rahatlama hasıl etmiştir.

4455 ٢– وعنها رَضِيَ اللهُ عنها قالت: [رَأَى رَسُولُ اللهِ ﷺ في بَيْتِ الزُّبَيْرِ مِصْبَاحاً. فَقَالَ يَا عَائِشَةُ، مَا أَرَى أَسْمَاءَ إلاَّ قَدْ نُفِسَتْ فَلاَ تُسَمُّوهُ حَتَّى أُسَمِّيَهُ. فَسَمَّاهُ عَبْدَاللهِ، وَحَنَّكَهُ بِتَمْرَةٍ بِيَدِهِ]. أخرجه الترمذي.

2. (4455)- Yine *Hz. Aişe* (radıyallahu anhâ) anlatıyor: "Resûlullah *(aleyhissalâtu vesselâm)* Zübeyr'in evinde bir kandil görmüştü:

"*Ey Aişe* dedi. *Ben Esmâ'yı nifas olmuş (doğum yapmış) zannediyorum. Sakın çocuğa isim koymayın, ben isim koyacağım.!*"

Sonra ona Abdullah ismini koydu ve elindeki bir hurma ile de tahnîk yaptı." [Tirmizî, Menâkıb, (3826).]

AÇIKLAMA:

1- *Tahîk:* Yeni doğan çocuğa süt vermezden önce yapılan bir muameledir. Şöyle ki hurma ağızda gevilir, sonra bu hurma gevişi ile çocuğun damağı ovulur. Böylece bebeğin midesine ilk giren şey hurma suyu olur. Bu, müstehabdır.

Hadis, yeni doğan çocuğa isim koymak, tahnîk yapmak gibi muamelelerle *Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)*'ın bizzat ilgilendiğini göstermektedir.

2- *Abdullah İbnu Zübeyr,* Resûlullah'ın baldızı olan *Esmâ Bintu Ebî Bekr*'in oğludur. Baba tarafından büyükannesi *Safiyye Bintu Abdilmutta-*

lib'tir -ki Resûlullah'ın halasıdır-. *Hz. Aişe* de teyzesidir. Annesi *Esma*'ya hamile olarak Medine'ye hicret etmiştir. Hicretten sonra hamile kaldığı da söylenmiştir.

Abdullah, çok oruç tutan, geceleri çok kalkan, uzun uzun namaz kılan, şecâ'at sahibi bir kimsedir. Zamanını üçe taksim etmiştir: Bir gece sabaha kadar kıyam eder, bir gece sabaha kadar rükû eder, bir gece de sabaha kadar secde ederdi. Müslim İbnu Yennâk der ki: "Bir gün İbnu'z-Zübeyr bir rükûda bulundu, ben, o sırada Bakara, Âl-i İmrân, Nisa ve Mâide sûrelerini okudum, o hâlâ doğrulmamıştı." Cum'a'dan cum'a'ya hiç iftar etmeden oruç tuttuğu, açınca da cüz'î bir şey yediği belirtilir. Daha yedi veya sekiz yaşında iken babası onu Resûlullah'a biat etmeye getirmiş, Aleyhissalâtu vesselâm tebessüm buyurarak biat almıştır.

Abdullah İbnu'z-Zübyer İfrikiye'nin fethinde bulunmuş ve gerçekleştirmiştir.

Hz. Muâviye (radıyallahu anh) vefat edince, oğlu Yezîd'e biat etmemiş, Yezîd onu itaate getirmek için Müslim İbnu Ukbe'yi göndermiş, Müslim de Medine'yi muhasara etmiş ve Medineliler meşhur Harra vak'asını yaşamışlardır. *İbnu'z-Zübyer*'le savaşmak için buradan Mekke'ye hareket eden Müslim yolda ölmüş komutayı Husayn İbnu Nümeyr es-Sekûfi almış, Hicrî 64 yılında Zübeyr'i muhasara etmiştir. Bu muhasara sırasında Ka'be yakılmış ve bu yangında Hz. İbrahim'in İsmail'e bedel kurban ettiği koçun boynuzu da yanmıştır. Yezîd ölünceye kadar muhasara sürmüş, o zaman Huseyn, Abdullah'a -aralarında cereyan eden sa-vaşta ölenlerin kanı heder olmak kaydıyla- biat etmeyi ve birlikte Şam'a gitmeyi ve orada hilafete oturtmayı teklif etmiş, ancak *Abdullah*: "Ben ölenlerin kanını heder edemem (cezasız bırakmam)" diyerek teklifi kabul etmemiştir. *Husayn* da: "Seni dâhi veya mâhir sayanı Allah çirkin kılsın. Ben seni hilafete çağırıyorum, sen ise beni katle!" demiştir.

Yezîd'in ölümünden sonra Abdullah'a biat edilir. Hicâz, Yemen, Irak, Horasan ahalisi ona itaat eder. *İbnu'z-Zübeyr, Abdulmelik İbnu Mervân* babasından sonra başa geçinceye kadar hilafette kalır. Şam ve Mısır'ı disipline sokunca ordu hazırlar. Irak'a yürür. Mus'ab İbnu'z-Zübeyr'i katleder. Hicaz'a *Haccac İbnu Yusuf*'u (Haccac-ı Zalim) gönderir. *Haccac Abdullah'ı Mekke*'de muhasara eder. Yıl 72, Zilhicce, *Ebu Kubeys* dağına mancınık kurar. Ka'be' ye taş atmaktan çekinmez. Muhasara 73 yılının Cemadiyelâhire ayında Abdullah'ın şehid edilmesine kadar sürer.

Abdullah hilafeti sırasında Ka'be'nin tamirini yeniler, Hıcr'ı ona dahil eder. Ancak şehid edildikten sonra, *Abdülmelik İbnu Mervan* Ka'be'yi önceki haline çevirtir ve Hıcr'ı binanın tekrar dışında bıraktırır.

Abdullah İbnu'z-Zübeyr'in annesi Esma, bu vesile ile zikri gereken bir dirayet ve şecaat örneğidir. Haccac'la savaş sırasında oğlu Abdullah'a fevkalade destek vermiştir: *Urve İbnu'z-Zübeyr* anlatıyor. "Abdullah (radıyallahu anh)'ın katlinden on gün kadar önce, muhasara şiddet kesbetmişti. Abdullah'ın yanına annesi Esma müsellah olarak girer. Abdullah:

"Ölümde rahat var!" der. Annesi:

"Belki de bunu benim için temenni etmiş olmalısın! Ama ben senin iki tarafından biri bana getirilmezden önce ölmek istemiyorum: Ya öldürüleceksin, bu durumda sevabını ümid edip sabredeceğim, yahut da düşmanına galebe çalacaksın ve için huzur bulacak!" der. Abdullah güler.

Öldürüldüğü gün gelince, annesinin yanına girdi. Annesi:

"Ey oğlum, sakın ölüm korkusuyla onlardan nefsine züll getireceğinden korktuğun bir mütareke kabul etmeyesin. Allah'a yemin olsun izzetle gelecek bir kılınç darbesi, zilletle gelecek bir kamçı, darbesinden daha hayırlıdır" der. Abdullah dışarı çıkar, Ka'be'de, saldırganlarla kahramanca çarpışır. Hangi köşeye hücum etmiş ise oradaki Şamlı askerleri hezimete uğratır. Ancak Safa tepesi cihetinden gelen bir taş iki gözünün arasına isabet eder ve yıkılmasına sebep olur. Şamlılar başına toplanıp şehid ederler."

Ya'la İbnu Harmele der ki: "İbnu'z-Zübeyr'in öldürülmesinden sonra Mekke'ye girdim. Annesi geldi. Uzun boylu, yaşlı bir kadındı. Gözleri kapanmıştı, başkası yediyordu. Haccac'a:

"Bu suvariye inme zamanı gelmedi mi?" dedi. Haccac ona:

"Münafık (oğlun) mu?" dedi. Esma:

"Hayır, vallahi o münafık değildi, bilakis çok oruç tutan, geceleri çok kalkan, (günlerce iftar etmeksizin) oruç tutan bir kimseydi" dedi. Haccac:

"Çekil buradan, sen bunamış bir ihtiyaresin!" diye bağırdı. Esmâ:

"Hayır, vallahi bunamadım! Ben muhakkak ki Resulullah'ın şöyle söylediğini işittim: "Sakif'ten bir yalancı, bir de mübir (insanları helak eden, yakıp yıkan) çıkacak." Yalancıyı gördük, mubir'e gelince, o mübir de sensin." Esma, yalancı sözü ile Muhtar İbnu Ebî Ubeyd'i kastediyordu."

Abdullah İbnu'z-Zübeyr İbnu Hacer'e göre 73 senesinin *Cemâdi'l-Ulâ* ayında şehid edilmiştir, (radıyallahu anh).

★ BİLAL İBNU RABAH (RADIYALLAHU ANH)

4456 ١ – عن أبى هريرة رَضِيَ اللهُ عَنْه قـال: [قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ: يَا بِلاَلُ حَدِّثْنِي

بِأَرْجَى عَمَلٍ عَمِلْتَهُ فِي الإِسْلاَمِ مَنْفَعَةً عِنْدَكَ فَإِنِّي سَمِعْتُ اللَّيْلَةَ خَشْفَ نَعْلَيْكَ بَيْنَ يَدَيَّ فِي الْجَنَّةِ. فَقَالَ: مَا عَمِلْتُ فِي الإِسْلاَمِ عَمَلاً أَرْجَى عِنْدِي مَنْفَعَةً مِنْ أَنِّي لاَ أَتَطَهَّرُ طُهُوراً تَامّاً فِي سَاعَةٍ مِنْ لَيْلٍ أَوْ نَهَارٍ إِلاَّ صَلَّيْتُ بِذَلِكَ الطُّهُورِ مَا كُتِبَ لِي أَنْ أُصَلِّي]. أخرجه الشيخان.

1. (4456)- *Hz. Ebu Hureyre* (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah *(aleyhissalâtu vesselâm)* buyurdular ki:

"Ey Bilal! İslâm olalıdan beri işlediğin ve sen çok menfaat ümid ettiğin ameli bana söyler misin? Çünkü ben, bu gece (rüyamda), cenette ön tarafımda senin ayakkabılarının sesini işittim!"

Bilal şu cevabı verdi:

"Ben İslam'da, nazarımda, daha çok menfaat umduğum şu amelden başkasını işlemedim: Gece olsun gündüz olsun tam bir temizlik yaptığım (abdest aldığım) zaman, mutlaka bana kılmam yazılan bir namaz kılarım." [Buharî, Teheccüd 17; Müslim Fezailu's-Sahabe 108, (2458).]

4457 ٢– وفي رواية للبخاري عن جابر قال: [كَانَ عُمَرُ رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُ يَقُولُ: أَبُو بَكْرٍ سَيِّدُنَا وَأَعْتَقَ سَيِّدَنَا، يَعْنِى بِلاَلاً رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُمَا].

«خَشْفَ نَعْلَيْكَ» أى تَحْرِيكَهُمَا.

2. (4457)- *Buhari*'nin bir rivayetinde Hz. Cabir (radıyallahu anh)'tan şu rivayet kaydedilmiştir: "Hz. Ömer (radıyallahu anh) derdi ki: "Ebu Bekir, efendimizdir, seyyidimizi azad etmiştir." Bundan, Bilal (radıyallahu anh)'ı kastederdi." [Buharî, Fezâilu'l-Ashab'ın-Nebi 23.]

AÇIKLAMA:

1- *Bilal İbnu Rabah, Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)*'ın, Bilal-i Habeşi olarak bilinen meşhur müezzinidir. İlk müslümanlardandır ve inancı için *Habbab İbnu'l-Eret, Ammar İbnu Yasir* gibi en çok işkence çekenler arasında yer alır. Resulullah'ın hususi sevgi, iltifat ve takdirine mazhar olmuş bahtiyarlardandır.

2- Birinci hadisteki, *Hz. Bilal*, "kılması yazılan namaz" tabiriyle, farz ve nafile, hepsine şamil olacak bir ifadeye yer vermiş olmaktadır. İbnu't-Tin der ki: "Bilal böyle itikad etmektedir, çünkü Resulullah *(aleyhis-*

salâtu vesselâm)'dan namazın en efdal amel olduğunu, sırrî yapılan amelin cehrî olandan efdal olduğunu öğrenmişti. Bu açıklama ile, zikredilenin dışında salih amel zikredecek olanın zikri ortadan kalkar. Zahir olan şu ki, Bilal'den sorulmuş olan en ümid verici amellerden murad, nafile amellerdir. Çünük farz olanların efdal olacağı açıktır."

3- BAZI FEVAİD:

★ Hadis, ibadet için vakit tayini hususunda içtihadın caiz olduğunu gösteriyor. Çünkü *Hz. Bilal,* zikredilen ibadeti şahsi istinbatı ile yapmış, Resulullah da bunu tasvib etmiştir.

★ *İbnu'l-Cevzî:* "Hadiste, abdestin arkasınadan namaz kılmaya teşvik var ta ki abdest, maksaddan hali kalmasın" der.

★ Salihlere, Allah'ın kendilerine hangi salih amelle hidayet nasib ettiği sorulabilir. Böylece, bu amellere başkalarının da uyması sağlanmış olur.

★ Şeyh, başkasını da teşvik maksadıyla tilmizine, güzel olan amelinden sorabilir. Güzel olmayan amelinden sormaz, ondan nehyeder.

★ Bu namazın mekruh vakitlerde de kılınabileceğine istidlal edilmiştir. Çünkü hadiste mutlak bir üslubla: "Her vakitte..." denilmiştir. Nitekim, rivayetin başka vecihleri bu hususta daha sarihtir: مَا اَصَابَنِى حَدَثٌ قَطُّ اِلاَّ تَوَضَّأْتُ عِنْدَهَا *"Bana bir hades arız oldu mu hemen anında abdest alırım"* veya مَا اَحْدَثْتُ اِلاَّ تَوَضَّأْتُ وَصَلَّيْتُ رَكْعَتَيْنِ *"Abdestim bozulunca mutlaka abdest alır iki rek'at namaz kılarım."* Bu ifadeler, hadesi abdestin, abdesti de iki rek'at namazın takip ettiğini ifade eder, vakit ne olursa olsun.

★ Devamlı abdestli olmak müstehabtir. Bunun mükafaatı cennete girmektir. Çünkü bir hadise göre, kişi yatıncaya kadar abdestli olur. Böylece geceye girerse ruhu yükselir ve Arş'ın altında secde eder. Şu halde bu sevap, zikredilen amel sebebiyle olmaktadır. Bu hadis لاَ يَدْخُلُ اَحَدُكُمُ الْجَنَّةَ بِعَمَلِهِ *"Kimse ameliyle cennete giremez"* hadisine muhalif değildi. Çünkü bu sonuncu hadisle اُدْخُلُوا الْجَنَّةَ بِمَا كُنْتُمْ تَعْمَلُونَ **"Yaptığınız ameller sebebiyle cennete girin"** (Nahl 32) âyeti arasını te'lifte şu meşhur mülahaza söylenmiştir: "Cennete giriş Allah'ın rahmetiyledir, fakat orada elde edilecek derece amele tabidir."

Hâdise rüyada cereyan etmiş olmalıdır. Çünkü, cennete dünyada iken girmek kimseye nasip olmaz. Rüya da olsa, rivayet Hz. Bilal'in faziletine delildir. Çünkü peygamberlerin rüyası vahiydir.

Bilâl'in Resûlullah'tan önde yürümesi yakaza halindeki adetinden ileri gelir. Çünkü *Hz. Bilâl,* yolda Resûlullah *(aleyhissalâtu vesselâm)*'ın önünde yürürdü. Şu halde aynı hali rü'yada da görmüş oldu. Bundan Bilâl' in cennete Aleyhissâlatu vesselâm'dan önce gireceği istidlal edilemez. Çünkü daima tâbi olma makamındadır. Resûlullah, bu hadisleriyle Bilâl' in hayatı boyunca bu hal üzere devam edeceğini müjdelemiş olmaktadır ki, bu, Bilâl (radıyallahu anh) için büyük bir menkîbe, fevkalâde bir şereftir.

★ Hadis, Mutezile'nin iddiası hilafına cennetin halen mahluk ve mevcut olduğuna delildir.

4- *Hz. Bilâl*'in hayatıyla ilgili bir kısım teferruata daha önce yer verdiğimiz için burada tekrar etmeyeceğiz (8. cilt, 351-354).

5- İkinci hadiste *Hz. Ömer*'in, Hz. Bilâl için *"efendimiz"* demesi, onun *Hz. Ömer*'den efdal olduğunu ifade etmez. Alimler, *Hz. Ömer*'in bunu tevazû gereği söylemiş olabileceğini belirtirler. Bilâl, seyyidlerden olsa da seyyidliğin efdaliyet gerektirmediği söylenmiştir.

★ UBEY İBNU KA'B (RADIYALLAHU ANH)

4458 ١ – عن أنسٍ رَضِيَ اللهُ عنْهُ قـال: [قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ لأُبَيِّ بنِ كَعْبٍ رَضِيَ اللهُ عنه: إنَّ اللهَ أمَرَنِي أنْ أقْرَأَ عَلَيْكَ لَمْ يَكُنِ الَّذِيـــنَ كَفَرُوا مِنْ أهْلِ الْكِتَابِ. قَالَ: وَسَمَّانِي اللهُ تَعالَى لَكَ؟ قَالَ: نَعَمْ. فَبَكَى أُبَيٌّ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ]. أخرجه الشيخان والترمذي.

1. (4458)- *Hz. Enes* (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah *(aleyhissalâtu vesselâm) Übey İbnu Ka'b* (radıyallahu anh)'a: "Allah bana, Lemyekünillezine keferû'yu sana okumamı emretti!" demişti. Ka'b:

"Yani Allah Teâla Hazretleri benim ismimi size zikir mi etti?" diye sual etti. Aleyhissalâtu vesselam:

"Evet!" buyurdular. Bunun üzerine Ubey (radıyallahu anh) ağladı". [Buhârî, Menâkubu'l-Ensar 16, Tefsir, Lem-Yekun 1; Müslim, Fezailu's-Sahabe 122, (799); Tirmizî, Menâkıb, (3894).]

AÇIKLAMA:

1- *Übey İbnu Ka'b İbnu Kays el-Hazreci en-Neccârî el-Ensârî:* Ensar'ın ilk müslümanlarındandır. Akabe biatına katılmıştır. Bedir ve diğer gazvelerin hepsine Resulullah ile birlikte iştirak etmiştir. Übey kaza yönüyle de öndedir. Mesrûk der ki: "Resûlullah'ın Ashabı içerisinde kaza

ehli altı idi: Ömer, Ali, Abdullah, Ubey, Zeyd ve Ebu Musa." Ubey, Resûlullah Medine'ye geldiği zaman kâtiplik yapan ilk kimse olmuştur. Mektupların sonuna: "Bunu falan oğlu falan yazdı" diye not düşme işini de ilk o başlatmıştır.

Sadedinde olduğumuz hadiste *Ubey İbnu Ka'b,* Resûlullah'a Allah ismimi zikretti mi, yoksa *"Ashabından birine oku"* dedi de sen mi beni tercih ettin? mânasıda Resûlullah'a sual tevcih etmiştir. Resûlullah, Cenab-ı Hakk'ın onu ismen zikrettiğini ifade edince, bu mazhariyete şükretmede kusur mu işlerim diye endişesinden veya böyle mazhariyetin verdiği ferah ve sürurdan ağlamış olmalıdır. İnsan bazı kere de neşesinden, sevincinden ağlar. *Übey İbnu Ka'b'*a Resûlullah'ın arzı, Übey'in Aleyhissalâtu vesselâm'dan kıraatı öğrenmesi ve o hususta hazâkat kazanması içindi. Ayrıca hadiste, Kur'ân'ı arzetmenin sünnet kılınması, Übey İbnu Ka'b'ın faziletini ilan, Kur'ân'ın hıfzında ve kıraatında üstünlüğünü ve otoritesini beyan gibi başka maksadlar da var.

Hadisten ayrıca, ehlinden ilim alırken kendi dûnunda bile olsa, talibin tevazû göstermesinin meşruiyeti anlaşılmıştır.

Kurtubî, Lemyekunillezine keferû suresinin zikredilmede imtiyazlı kılınmasını, onun muhtevasıyla açıklar: "Çünkü der, o sûre tevhid, risalet, ihlas ve peygamberlere inen suhuf ve kitaplara da şamildir, namaz, zekât, meâd (ahiret), cennet ve cehennem ehlinin kısaca zikirleri var."

Ubey İbnu Ka'b Hicrî 30 yılında vefat etmiştir. 32'de vefat ettiği de söylenmiştir. Başka rakamlar da ileri sürülmüştür, (radıyallahu anh).

★ EBU TALHA EL-ENSARÎ (RADIYALLAHU ANH)

4459 ١ — عن أبى هريرة رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُ قال: [جَاءَ رَجُلٌ الى رَسُولِ اللّٰهِ ﷺ. فَقَالَ: إِنِّى مَجْهُودٌ. فَأَرْسَلَ الى بَعْضِ نِسَائِهِ. فَقَالَتْ: والَّذى بَعَثَكَ بِالْحَقِّ مَا عِنْدَنَا إِلاَّ مَاءٌ. ثُمَّ أَرْسَلَ إِلى أُخْرَى؛ فَقَالَتْ مِثْلَ ذٰلِكَ. فَقَالَ ﷺ: مَنْ يُضَيِّفُهُ يَرْحَمُهُ اللّٰهُ. فَقَامَ رَجُلٌ مِنَ الأَنْصَارِ يُقَالُ لَهُ أَبُو طَلْحَةَ رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُ فَقَالَ: أَنَا يَا رَسُولَ اللّٰهِ، فَانْطَلَقَ بِهِ الى رَحْلِهِ. فَقَالَ لإِمْرَأَتِهِ: هَلْ عِنْدَكِ شَيْءٌ؟ فَقَالَتْ: لاَ إِلاَّ قُوتَ صِبْيَانِي. قَالَ: فَعَلِّلِيهِمْ بِشَيْءٍ ثُمَّ نَوِّمِيهِمْ فَإِذَا دَخَلَ ضَيْفُنَا فَأَرِيهِ أَنَا نَأْكُلُ فَإِذَا أَهْوَى بِيَدِهِ لِيَأْكُلَ فَقُومِي إِلى السِّرَاجِ كَيْ تُصْلِحِيهِ فَأَطْفِيهِ. فَفَعَلَتْ، وَقَعَدُوا وَأَكَلَ الضَّيْفُ وَبَاتَا

طَاوِيَيْنِ. فَلَمَّا أَصْبَحَ غَدَا عَلَى رَسُولِ اللّهِ ﷺ. فَـقَالَ لَهُ ﷺ لَقَدْ عَجِبَ اللّهُ الْبَارِحَةَ مِنْ صَنِيـعِكُمَا بِضَيْفِكُمَا. فَنَزَلَ قَوْلُهُ تعـالى: ﴿وَيُؤْثِرُونَ عَلَى أَنْفُسِهِمْ وَلَوْ كَانَ بِهِمْ خَصَاصَةٌ﴾]. أخرجه الشيخان.

«الْمجهودُ» الْمَهْزُولُ الجَائِعُ.

و«تَعليلُ الـطِّفْلِ» وَعْدُهُ وتَسْوِيـفُهُ وتَمْنِيتُهُ وصَرفُهُ عَمَّا يُرادُ صَرفُهُ عَنهُ، وإذَا نَامَ الـصَّائِمُ وَلَمْ يُفطِرْ فَهُوَ طَاوٍ.

و«الْخَصَاصَةُ» الحَاجَةُ والفَاقَةُ.

1. (4459)- *Hz. Ebu Hureyre* (radıyallahu anh) anlatıyor: "Bir adam Resûlullah *(aleyhissalâtu vesselâm)*'a gelerek:

"Ben açlıktan bitkinim!" dedi. *Aleyhissalâtu vesselâm* derhal hanımlarından birine (adam) (gönderip yiyecek istedi. Ama kadın):

"Seni hak ile gönderen Zâüt-ı Zülcelâl'e yemin olsun yanımızda sudan başka bir şey yok" diye cevap verdi. Aleyhissalâtu vesselâm bunun üzerine diğer bir kadına gönderdi. O da aynı şeyi söyledi. Aleyhissalâtu vesselâm sonunda:

"Bu (bitkin) açı kim misafir edip (doyurursa) Allah ona rahmet edecektir!" buyurdu. Ensardan Ebu Talha (radıyallahu anh) denen birisi kalkıp:

"Ey Allah'ın Resûlü! Ben misafir edeceğim!" buyurdu ve onu evine götürdü. Evde hanımına:

"Yanında yiyecek bir şey var mı." diye sordu. Hanım:

"Hayır, sadece çocukların yiyeceği var!" dedi. Bunun üzerine hanımına:

"Sen onları bir şeylerle avut, sonra da uyut. Misafirimiz girince, ona sanki yiyormuşuz gibi görünelim. Yemek için elini tabağa uzatınca lambayı düzeltmek üzere kalk ve onu söndür!" diye tenbihatta bulundu. Kadın söylenenleri yaptı. Beraberce oturdular. Misafir yedi. Karı-koca geceyi aç geçirdiler.

Saban olunca *Aleyhissalâtu vesselâm*'a geldiler. Resûlullah *(aleyhissalâtu vesselâm)*, *Ebu Talha*'ya:

"Dün gece misafirinize olan davranışınız sebebiyle Allah Teâla Hazretleri taaccüp etti (ve güldü)!" buyurdu ve şu âyet-i kerime nazil oldu. (Meâlen): **"...Ve kendileri ihtiyaç içinde olsalar bile, onları kendi**

nefislerine tercih ederler" (Haşr 9). [Buhârî, Menâkıbu'l-Ensâr 10, Tefsir, Haşr 6; Müslim Eşribe 172, (2054).]

AÇIKLAMA:

1- Bu hâdise, fetihlerin başlamadığı ilk yıllarda cereyan etmiş olabilir. Çünkü İslâm'ın ilk yıllarında fukaralık fazla idi. Başta Resûllah *(aleyhissalâtu vesselâm)* olmak üzere, Ashâb'tan birçoğunun yiyecek ve hatta giyecek yönüyle darlık çektiklerini ve hatta karınlarına taş bağladıklarını biliyoruz.

2- Buradaki *Ebu Talha*'nın şahsiyeti hususunda şârihler ihtilâf etmiştir. Bazıları, bunun Sâbit İbnu Kays İbnu Şemmâs (radıyallahu anh) olduğunu ileri sürmüştür. Çünkü benzer bir hâdisede ismi geçmektedir. ancak İbnu Hacer bunu hâdisenin taaddüdüne hamleder.

Bazıları bunun, *Ebu Talha Zeyd İbnu Sehl* olduğunu söylemiştir. *Hatibu'l-Bağdâdî,* bunun meşhur olduğunu, dolayısıyla hakkında "Ebu Talha denen bir Ensarînin..." tabirini kullanılmasının makul olmayacağını, bir de *Zeyd İbnu Sehl*'in, en çok malı olanlar arasında yer alması sebebiyle böyle bir vak'anın başından geçmesinin düşünülemeyeceği mülahazasıyla, hadisteki *Ebu Talha*'nın *Zeyd İbnu Sehl* olmaması gereğine hükmetmiş olmalıdır. Fakat İbnu Hacer bu gerekçeleri zayıf bulur. Keza *İbnu Beşkevâl* de herhangi bir rivayete dayanmaksızın bunun *İbnu Abdullah İbnu Ravâha* olduğunu söylemiştir. Hadisi rivayet eden *Ebu Hüreyre*'nin kendisi olduğunu söyleyen de olmuştur. İbnu Hacer buradaki Ebu Talha'nın kim olduğu hususunda açık bir beyanda bulunmaz ise de, Zeyd İbnu Sehl olduğu kanaatını ihsas eder.

3- Hadiste ifade edilen "Allah'ın taacüb etmesi ve gülmesi" mecâzidir. Allah'a nisbet edilen bu iki bereşrî hal ile kastedilen şey, karıkocanın yaptığından Allah'ın râzı olduğunu belirtmektir.

4- Âyet-i kerimenin nüzûlüne sebep olan hâdisenin zikredilen vak'a olduğu umumiyetle kabul edilmiş olmakla beraber, İbnu Merduye bir başka hâdise daha kaydeder: İbnu Ömer'in anlattığına göre, bir adama bir koyun başı hediye edilir. Adam bunu, kardeşim falanca, buna benden daha muhtaç diye bir başkasına hediye eder. O da aynı düşünce ile bir başkasına hediye eder. Böylece kelle tam yedi el değiştirdikten sonra birinci adama geri gelir. Bunun üzerine âyet nâzil olur. İbnu Hacer, âyetin bu sebeplerin hepsi için nâzil olmuş olabileceğini belirtir.

5- Ebu Talha'ya gelince: Bu zât *Zeyd İbnu Sehl İbni'l-Esved İbni Harâm el-Ensârî el-Hazrecî*'dir. Akabe ve Bedr'e iştirak etmiştir. Nakib'

dir. Annesi Ubâde Bintu Mâliktir. Künyesi ile meşhurdur. Hz. Enes'in annesi Ümmü Süleym'in ikinci kocasıdır.

Hicretten sonra, *Resûlullah Ebu Talha'yı Ebu Ubeyde İbnu'l-Cerrah* (radıyallahu anhüma) ile kardeşlemiştir. *Ebu Talha,* Resûlullah'ın bütün gazvelerine katılmış, bilhassa Uhud'da Resûlullah'ı himaye hususunda büyük kahramanlık göstermiştir: Resûlullah'ın önüne geçmiş, önden gelecek her çeşit darbeye karşı kendi sinesini siper etmiştir. Ashab arasında atıcılık ve şecâatiyle ün alanlardandır. Huneyn savaşında yirmi müşrik öldürüp seleb'lerini aldığı rivayet edilir. Uhud'da Resûlullah'ın önünde ok attıkça, Resûlullah doğrulup, hedefe ulaşıp ulaşmadığına bakmıştır. *Aleyhissalâtu vesselâm:* "Ebu Ubeyde'nin ordu içerisinde sesi yüz kişiye bedeldir" buyurmuştur.

Ümmü Süleym'e evlenme teklifi yapınca şu cevabı alır:

"Ey Ebu Talha, senin gibi birisinin telifi reddedilmez. Ancak sen kâfirsin ben ise müslüman. İslâm'a gir, bu senin mehrin olsun, bensenden mehir olarak başka bir şey istemiyeyim." der. Kabul eder, müslüman olur.

Resûlullah'ın kabrini kazan ve defneden Ebu Talha olmuştur.

Ebu Talha, Resûlullah hayatta iken, hayatı hep gazvelerle geçtiği için oruç tutamaz. Resûlullah vefat ettikten sonra kırk yıl ara vermeden oruç tutar, sadece bayramlarda oruç tutmaz.

Hicrî 51 yılında yetmiş yaşında olduğu halde vefat etmiştir. Başka tarihler de söylenmiştir. Rivayete göre, Beraet sûresini okuyup انفِرُوا خِفَافاً وَثِقَالاً âyetine gelince: "Görüyorum ki Rabbim beni gençken de yaşlı iken de cihada çağırıyor" der ve oğullarına, "Teçhizatımı hazırlayın!" emreder. Çocukları: "Siz Resûlullah'la birlikte, o ölünceye kadar savaştınız. Sonra *Hz. Ebu Bekir* ve *Hz. Ömer*'le de savaştınız. Artık senin yerine biz savaşalım (sen istirahat et, ibadet et)" derler. Ebu Talha ısrar eder, hazırlık yapar, gemi ile cihada çıkar. Deniz seferi sırasında ölür. Onu gömebilecekleri bir karaya, bir hafta boyu rastalayamazlar. Yedi gün sonra gömerler, cesedinde hiçbir değişme ve kokuşmanın olmadığı görülür. Medine'de vefat ettiği de söylenmiştir.

★ SELMÂNU'L-FÂRİSÎ (RADIYALLAHU ANH)

4460 ١- عن أبي هريرة رَضِيَ اللهُ عَنْه قال: [تَلاَ رَسُولُ اللهِ ﷺ هذه الآيَة: ﴿وَإنْ تَتَوَلَّوْا يَسْتَبْدِلْ قَوْماً غَيْرَكُمْ﴾. فَقَالُوا: مَنْ يَسْتَبْدِلُ بِنَا؟ فَضَرَبَ ﷺ عَلى مَنْكِبِ سَلْمَانَ

رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُ. ثُمَّ قَالَ: هٰذَا وَقَوْمُهُ، وَالَّذِى نَفْسِى بِيَدِهِ لَوْ كَانَ الإِيمَانُ مَنُوطاً بِالثُّرَيَّا لَنَالَهُ رِجَالٌ مِنْ فَارِسَ]. أخرجه الترمذي.

« المَنُوطُ » المُعَلَّقُ بِالشَّىْءِ.

1. (4460)- *Hz. Ebu Hüreyre* (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah *(aleyhissalâtu vesselâm)* şu âyeti okumuştu. (Meâlen): **"Siz Allah yolunda bağışta bulunmaya çağırılan kimselersiniz. Fakat içinizden bazıları cimrilik eder. Cimrilik eden ise, kendi zararına cimrilik etmiş olur. Allah ganîdir; muhtaç olan sizsiniz. Eğer yüz çevirirseniz,) O, sizin yerinize başka bir topluluk getirir ki, onlar sizin gibi Allah'a itaatsizlik etmezler"** (Muhammed 38).

(Orada bulunanlar):

"Bizim yerimize kimleri getirebilir?" dediler. Resûlullah *(aleyhissalâtu vesselâm)*, Selmân-ı Farisî'nin omuzuna vurdu, sonra da:

"Bu ve bunun kavmi!" deyip sözüne devam etti:

"Ruhum elinde olan Rab Teâla'ya yemin olsun! Eğer ilim, Süreyya yıldızına asılmış olsa Fâris'ten (yetişecek bir kısım) kimseler ona yine de ulaşırlar." [Tirmizî, Tefsir, Muhammed, (3256, 3257).]

AÇIKLAMA:

1- *Selmân-ı Fârisî* (radıyallahu anh), İran asıllı bir sahabidir. Ramâhürmüz'dendir. Isfahan'ın Cey şehrinden olduğu da söylenmiştir. Künyesi *Ebu Abdillah*'tır. *Selmânu'l-Hayr* diye bilinir. Resûlullah'ın mevlası (azadlısı)dır. Nesebi sorulduğu zaman *Selman İbnu İslâm* diye cevap vermiş; İslâm'da, imanda, peygamber sevgisinde fani olmuş bir bahtiyardır.

Müslüman olmazdan önce, İran'da iken mecusî idi ve ateş tapınağında hadimlik yapıyordu. Hıristiyanlarla karşılaşınca mecusiliği bırakıp hıristiyan olur ve hıristiyanlığın aslını Şam'da aramak üzere yola çıkar. Orada manastırda bir müddet kalır, arayışına devam ederek Musul'a gelir. Bir müddet de orada ruhbanların yanında kalır. Tavsiye üzerine Ammuriye'ye gelir. Orada yaşar, mal besler, servet edinir. Hep Hakk'ın arayıcısıdır. Yanında kaldığı rahip alim, ölümüne yakınca, "Hz. İbrahim'in dini Haniflik üzerine, hurmalıklı bir yerden yeni bir peygamber çıkacağını, onu bulmasını" tavsiye eder. Bu çıkacak şahsın bazı alametlerini, peygamberlik mührü taşıdığını vs. haber verir, hediye alıp sadaka kabul etmeyeceğini de söyler.

Alim kişi ölünce, bu tavsiye ile, Araplardan müteşekkil bir kafileye katılarak *Vâdi'l-Kura'*ya gelir. Maalesef yanındakiler onu orada "köle" diye bir yahudiye satarlar. Hurma ağaçlarını görünce aradığı memleketin orası olduğuna hükmeder. Orada bir müddet ikamet eder. Benî Kureyza'dan bir yahudi gelir ve onu satın alır. Medine'ye getirilir. Medine'yi görünce Ammuriyeli âlimin tavsifinden tanır, aradığı şahsın oradan çıkacağına hükmeder. Bu esnada Hz. Peygamber zuhûr eder, ama Selmân, Hicrete kadar ondan gafil kalır. Medine'ye Mekke'den gelen birisinin peygamberlik iddiasında olduğunu işitince, derhal ilgi kurar. Bir miktar hurma alarak Kuba köyüne gider, hurmayı sadaka olarak bu yeni gelen misafire vermek ister ama O, getirdiği sadakayı ashabına verir ve kendisi yemez. Selman kendi kendine: "Bu, birinci alamet!" der ve ayrılır. Tekrar bir miktar hurma ile gelir ve "Bu hediyemdir" diyerek takdim eder. *Aleyhissalâtu vesselâm* hurmadan yer ve ashabına da yemelerini emreder. Selmân: "Bu ikinci delil" der, kendi kendine. Sonra bir cenaze merasimi sırasında sırtındaki peygamberlik mührünü de görür, üzerine kapanıp öper ve ağlar. Aleyhissalâtu vesselâm yanına oturtur, konuşurlar. Sel-mân hayat hikâyesini anlatıverir.

Müslüman olan Selmân kölelik sebebiyle Bedir ve Uhud'a katılamaz. Resûlullah, efendisiyle mukâtebe yapmasını söyler. 300 hurma fidanı dikmek ve 40 okiyye altın vermek üzere mukâtebe yapar. Ashab ona hurma fidanı temininde yardımcı olur. Resulullah da dikimde yardımcı olur. İstenen altın da temin edilir.

Hürriyetine kavuşan Selmân, Hendek savaşına Reshulullah'la katılır. Sadece katılmakla kalmaz, Hendek yoluyla şehri koruma fikrini o telkin ve tavsiye eder. Hendek'ten sonra yapılan bütün gazvelere katılır. *Aleyhissalâtu vesselâm* da muvafık bulur. *Resûlullah, Selmân'ı, Ebu'd-Derdâ* ile kardeşler.

Selmân İslâm'ın tebliğinde, neşrinde elinden gelen gayreti geri bırakmamıştır. İran'ın fethinde ırkdaşlarına karşı seferlere katılmış hatta kamutanlık yapmıştır. Resûlullah onun ihlasını takdir eder ve onu severdi. Bir hadislerinde: انَّ الْجَنَّةَ تَشْتَاقُ إِلَى ثَلَاثَـــةٍ عَلَى وَعَمَّارٍ وَسَلْمَانَ *"Cennet üç kişiye iştiyak duymaktadır: Ali, Ammâr ve Selmân"* buyurmuştur, ayrıca onun Ehl-i Beyt'ten olduğunu söylemiştir.

Selmân Ashab'ın en zahid, en faziletli en hayırlılarındandır. Resûlullah'a yakınlığı vardır. Resûlullah'la geceleyin günlük hususî görüşme saati vardır.

Hz. Ali'ye Selmân'dan sorulunca: "Evvelki ve ahirki ilmi bilir, tükenmez bir denizdir, Ehl-i Beyt'tendir" diye cevap vermiştir.

Selman, Resûlullah'tan sona Irak'a yerleşir. Kardeşi *Ebu'd-Derdâ da-Şam'a*. *Ebu'd-Derdâ Selman*'a yazdığı mektupta: "Senden sonra Allah bana mal ve evlad nasib etti. Mukaddes beldeye yerleştim" der. Selman verdiği cevapta: "Bana, Allah'ın mal ve evlad verdiğini yazıyorsun. Bil ki esas olan hayırdır, hayır ise ne mal ne de evlat çokuğundadır. Hayır, ilmin artmasıda, amelinin sana fayda vermesindedir. Bana Mukaddes Belde'ye yerleştiğini yazıyorsun. Bilki belde, kimse için amelde bulunmaz. Ahireti görüyormuşsun gibi çalış ve nefsini ölülerden addet" buyurur. Kendisine bağlanan beşbin dirhemlik tahsisatı alır almaz fakirler arasında dağıtır, kendi eliyle kazandığından yerdi. Hurma dalından eşya dokuma sanatını biliyordu.

Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm), Selmân'ın teklifini kabul ederek hendek kazımını emrettiği zaman Ashab, Selmân'ı daha iyi takdir eder ve Ensâr'la Muhacirûn "Selmân bizdendir" diye aralarında paylaşamazlar. Resûlullah araya girip: *"Selman bizden, Ehl-i Beyti'tendir!"* buyurur ve ihtilafı halleder.

Selmân'ın İslâm'daki yüce yerini anlamaya, bu yeterli bir menkîbedir.

Selmân (radıyallahu anh)'ın da vefat tarihi ihtilaflıdır. Hz. Osman (radıyallahu anh)'ın hilafetinin sonunda, Hicrî 35'te vefat etmiştir. Hz. Ömer devrinde öldüğü de söylenmiştir. Bazı rivayetler 250 ve hatta 350 yıl yaşadığını belirtir, (radıyallahu anh).

★ EBU MUSA EL-EŞ'ARÎ (RADIYALLAHU ANH)

4461 ١ـ عَنْ أبى مُوسىٰ رَضِيَ اللهُ عَنْه قال: [قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ: لَوْ رَأيْتَنِى الْبَارِحَةَ وَأنَا أسْتَمِعُ لِقِرَاءَتِكَ؟ لَقَدْ أُعْطِيتَ مِزْمَاراً مِنْ مَزَامِيرِ آلِ دَاوُدَ]. أخرجه الشيخان والترمذي.

وزاد في رواية البَرْقَانِي عن مسلم: «لَوْ عَلِمْتُ واللهِ يَا رَسُولَ اللهِ أنَّكَ تَسْتَمِعُ لِقِرَاءَتِي لَحَبَّرْتُهُ لَكَ تَحْبِيراً».

قَوْلُه: «التَّحْبِيرُ» التَّحْسِينُ.

1. (4461)- Ebû Musa (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah *(aleyhissalâtu vesselâm)* buyurdularki: *"Keşke dün akşam senin kıraatini dinlerken beni bir görseydin! Gerçekten sana, Hz. Dâvud'un mizmarlarından bir mizmâr verilmiş."* [Buhârî, Fezâilu'l-Kur'ân 31; Müslim, Müsâfirin 236, (793); Tirmizî, Menâkıb, (3854).]

Müslim'in Berkânî'den kaydettiği bir rivayetteki ziyadede Ebû Musa demiştir ki: "Ey Allah'ın Resûlü! Bilseydim ki sen beni dinliyorsun, kıraatimi senin için daha da güzelleştirirdim."

AÇIKLAMA:

1- Bir başka rivayet, hadisin vürud sebebini belirtir: "Resûlullah *(aleyhissalâtu vesselâm), Hz. Aişe* ile *Ebû Musa*'ya uğramışlardı. O ise evinde Kur'an okuyordu. Durup onun kıraatını dinlediler. Sonra da yollarına devam ettiler. Ertesi gün *Ebû Musa,* Resûlullah'la karşılaştı. O zaman *Aleyhissalâtu vesselâm* yukarıda rivayet edildiği gibi buyurdu."

Hadis muhtelif vecihlerden gelmiştir. Bir kısmında Ebû Musa'nın sesinin güzel olduğu teyid edilir.

2- Hadiste *Âl-i Dâvud* tabiri geçer. Biz bunu Hz. Dâvud diye tercüme ettik. Çünkü şârihler, burada Âl-i Dâvud tabiri ile Hz. Dâvud aleyhisselâm'ın kendisinin kastedildiğini, Hz. Dâvud'un aile efradının veya diğer yakınlarının da seslerinin güzel olduğuna dair hiçbir rivayet bulunmadığını belirtmektedirler.

3- Hadiste geçen mizmar'dan maksad güzel sestir. Gerçi mizmâr, çalgı aleti manasına gelir. Ancak çalgı aletinin verdiği ses güzel olduğu için, insanlardaki güzel sese de aradaki benzerlik sebebiyle mizmâr ıtlak olunmuştur ve burada o mânada kullanılmıştır.

4- *Ebû Musa el-Eş'arî*'nin adı Abdullah İbnu Kays el-Eş'arî'dir. Kavminden bir grupla Mekke'ye gelmiş, orada Saîd İbnu'l-As ile müttefik (halif) olmuş, İslâm'a da girerek tekrar memleketine dönmüştür. Dolayısıyla müslümanlığı eskidir. Bazı rivayetler müslüman olup Habeşistan'a hicret ettiğini kaydeder. Ancak İbnu Abdilberr'e göre, o, elli kişilik bir grup Eş'arî ile gemiye biner. Fırtınaya tutulan gemileri bunları Habeşistan'a götürür. İşte bu geminin Habeşistan'dan dönüşü ile, Habeşistan' daki müslümanların *Ca'fer İbnu Ebî Tâlib* başkanlığında dönüşleri birbirine tevafuk eder. Bunlar beraberce Hayber'in fethi sırasında dönerler. Bunlara Ashâb-ı Sefiteyn denmiştir: Eş'arilerin sefînesi, Caferin sefînesi, (Sefîne, gemi demektir.) *İbnu İshak*'ın *Ebû Musa*'yı Habeşistan muhacirleri arasında zikretmesi, bu Eş'arî grubunun Habeşistan'da bir müddet ikametten sonra müslümanlarla beraber dönmelerinden ileri gelmiştir. Resûlullah, Ashâb-ı Sefîneteyn'e Hayber ganimetinden pay ayırmıştır.

Ebû Musa el-Eş'arî (radıyallâhu anh), Hicrî 17 yılında Basra'ya, Muğîre'nin yerine vali olmuştur. Hz. Ömer'in (radıyallahu anh) emri ile

Ahvâz, İsfahân gibi bellibaşlı merkezleri fethetmiştir. *Hz. Ömer*'den sonra *Hz. Osman* (radıyallahu anh) da onun Basra vâliliğini teyid etmiş, ancak bir müddet sonra oraya *İbnu Ömer*'i tayin ederek *Ebû Musa*'yı azletmiş, *Ebû Musa* da Kûfe'ye gidip yerleşmiştir. Halkın ısrarlı talebi üzerine *Hz. Osman, Said İbnu'l-As*'ın yerine O'nu Kûfe'ye vali yapmıştır. *Hz. Osman* (radıyallahu anha) şehid edilinceye kadar Kufe valisi olmuştur. *Hz. Ali* halife olunca, azledecektir.

Ebû Musa el-Eşarî, Hakemeyn hadisesinde *Hz. Ali*'nin hakemi olmuştur. *İbnu Abbâs* (radıyallahu anhüma), hakem olarak *Hz. Muaviye*' nin hakemi *Amr İbnu'l-Âs*'a denk birinin ve meselâ Ahnef'in olmasını teklif eder. Ancak *Hz. Ali* Yemenlilerin ısrarlı istekleri üzerine Ebû Musayı hakem tayin eder. Amr ve Ebû Musa'ya Hz. Ali: "Sizi Allah'ın kitabına muvafık olarak hüküm vermeniz şartıyla hakem tayin ediyorum. Allah'ın Kitabı ise tamamiyle benimle beraberdir. Allah'ın kitabıyla hükmetmezseniz hüküm yetkiniz yoktur" der.

Bilindiği üzere *Amr İbnu'l-Âs* (radıyallâhu anh), *Hz. Ali* ve *Hz. Muâviye*'yi her ikisini de hilafetten uzaklaştırıp şura yoluyla halife seçme işini müslümanlara bırakma"yı teklif eder. *Ebû Musa* da kabul eder. Varılan mutabakat üzerine yaşça büyük olan *Ebû Musa* (radıyallahu anh) önce söz alır ve *Amr İbnu'l-As*'ın telkini ile: "Ey insanlar biz bu ümmetin meselesini görüştük, en uygun çözümde fikirlerimiz birleşti. *Ali* ve *Muâviye*'yi azledip, halife seçme işini halka bırakmaya karar verdik. Ben Ali ve Muâviye'yi azlediyorum. Siz dilediğinizi seçin!" der ve huzurdan ayrılır.

Huzura gelen Amr: "Bu zâtın söylediklerini işittiniz, müvekkilini azletti. Onun müvekkilini ben de tıpkı onun gibi azlediyorum, kendi müvekkilim olan *Muâviye*'yi yerinde sabit tutuyorum. Çünkü *Hz. Osman*'ın yerini alan kimsedir ve Hz. Osman'ın kanının peşindedir. Bu makama da insanların en ziyade hak sahibi olanıdır" der.

Ebû Musa (radıyallahu anh) oyuna getirildiğini anlar ama iş işten geçmiştir. *İbnu Abbas:* "Burada senin kabahatin yok! Kabahat bu işi sana verende! der.

Biz burada, İslam alemini, müteakip bir kısım ızdıraplara atacak olan hadisenin teferruatına girmeyeceğiz. Ashab hakkındaki hürmet ve hüsn-i zannımıza halel verecek bazı münakaşalara da yer vermeyeceğiz. Kader-i ilâhînin bir cilvesi olarak, katıldıkları siyasi ihtilafta her biri İslam'ın menfaatini kendi nokta-i nazarının galebesinde görerek ihlasla, ısrarla, samimiyetle üzerine düşeni yapmıştır. Arkadan gelen ümmet de: "Hz. Ali haklı ve reyinde isabetli idi" demekte itttifak etmiştir.

Bu ciğersuz hadiselere *Hakemeyn* (veya Tahkim de denir) hadisesi sebebiyle, ismi karışmış olan *Ebû Musa* (radıyallahu anh), Kur'ân-ı Kerîm'i güzel okuyuşu ile tanınmıştı. Sesi güzeldi. Sadedinde olduğumuz hadis, o yönünü aksettirmektedir.

Ebû Musa 63 yaşında olduğu halde Kufe'de vefat etmiştir. Hicrî 42 yılında Mekke'de öldüğü de söylenmiştir. Ölüm tarihi ihtilaflıdır. Hicri 44, 49, 50, 52, 53 seneleri de söylenmiştir.

★ ABDULLAH İBNU SELAM (RADIYALLAHU ANH)

4462 ١ – عن سعيد بن أبى وقّاص رَضِيَ اللّهُ عَنْه قال: [مَا سَمِعْتُ رَسُولَ اللّهِ ﷺ يَقُولُ لأحَدٍ يَمْشِي عَلى الأرْضِ، إنّهُ أهْلُ الْجَنَّةِ إلاّ لِعَبْدِ اللّهِ بْنِ سَلاَمٍ؛ وَفِيهِ نَزَلَتِ الآيَةُ: وَشَهِدَ شَاهِدٌ مِنْ بَنِى إسْرَائِيلَ عَلى مِثْلِه]. أخرجه الشيخان.

1. (4462)- *Sad İbnu Ebî Vakkâs* (radıyallahu anh) anlatıyor: "Yeryüzünde yürüyen hiç kimseye Resûlullah *(aleyhissalâtu vesselâm)*'ın *"Cennetliktir"* dediğini duymadım. Ancak Abdullah İbnu Selam müstesna. Onun hakkında şu âyet indi. (Meâlen): **"(De ki: Söyleyin bana, eğer bu Kur'ân Allah tarafından gönderildiği halde onu inkar ettiyseniz ve) İsrailoğullarından bir şahit de, Tevrat'a dayanarak onu hak kitap olduğuna şahidlik edip iman ettiği halde, siz iman etmeyi büyüklüğünüze yediremezseniz, zalim olmaz mısınız? Muhakkak ki Allah zalimler gürûhuna yol göstermez"** (Ahkaf 10). [Buharî, Menâkibu'l-Ensâr 19; Müslim, Fezâilu's-Sahabe 147, (2483).]

AÇIKLAMA:

1- *Abdullah İbnu Selâm*'ın cahiliye devrindeki adı Husayn'dı. Resûlullah *(aleyhissalâtu vesselâm)* onu Abdullah diye tesmiye buyurmuştur.

Kendisi Hazreç ile halif (müttefik) olmuştu. Resûlullah *(aleyhissalâtu vesselâm)* Medine'ye gelir gelmez müslüman olmuştur. *Abdullah İbnu Selam*, yahudi âlimi idi. Resûlullah'ın simasını görünce: "Bu simada yalan olmaz" diyerek İslam'a girmiştir. Der ki: "Resûlullah *(aleyhissalâtu vesselâm)* Medine'ye geldiği zaman onu gormek için ben de çıktım. Yüzünü görür görmez hemen bu yüzün, yalancı yüzü olmadığını anladım. *Aleyhissalâtu vesselâm*'dan ilk işittiğim şu: أفْشُوا السَّلاَمَ وَأطْعِمُوا الطَّعَامَ وَصِلُوا الأرْحَامَ وَصَلُّوا بِاللَّيْلِ وَالنَّاسُ نِيَامٌ تَدْخُلُوا الْجَنَّةَ بِسَلاَمٍ *"Selamı yayın, yemek yedirin,*

sıla-i rahim yapın, insanlar uyurken gece namaz kılın, selametle cennete girin" demesi olmuştu."

2- Sadedinde olduğumuz rivayete göre, Resûlullah, Abdullah İbnu Selam'dan başkasına *"cennetlik"* olduğunu söylememiş olmalı. Halbuki başta *Aşere-i Mübeşşere* olmak üzere nicelerine cennetlik olduğunu tebşir buyurmuştur. Sa'd'ın da bunu duymamış olması mümkün değil denilerek tenakuza dikkat çekilmiş ise de, "Kendi nefsini tezkiyeyi hoş bulmadı, nitekim kendisi de *Aşere-i Mübeşşere*'dendir" diye açıklık getirilmiştir. Ancak bu izah tatminkar bulunmayıp: "Kendi hakkındaki tevazusu, aynı meselede başkası hakkında işittiğini de inkâr etmeyi gerektirmemeli" diye itiraz edilmiştir. *İbnu Hacer* şöyle bir izah teklif eder: "Sa'd, bunu, Aşere-i Mübeşşere'nin vefatından sonra söylemiş olmalı. Çünkü *Abdullah İbnu Selam*, onların vefatından sonra da yaşadı. Zira Abdullah'la birlikte Aşere-i Mübeşşere'den müteahhiren yaşayan sadece Sa'd ve Saîd var. Bu manayı "yeryüzünde yürüyen" ifadesi de te'yid eder."

3- *Abdullah İbnu Selam* (radıyallahu anh) şu ayetin de kendi hakkında indiğini söylemiştir. (Mealen): **"İnkâr edenler: "Sen Allah tarafından gönderilmiş bir peygamber değilsin" diyorlar. De ki: "Sizinle benim aramızda şahid olarak, Allah ile O'nun kitapları hakkında bilgi sahibi olanlar yeter"** (Ra'd 43).

Abdullah İbnu Selam, Hicrî 43 yılında vefat etmiştir, (radıyallâhu anh).

★ CERÎR İBNU ABDİLLAH EL-BECELÎ (RADIYALLAHU ANH)

4463 ١ – عَنْ جرير رَضِيَ اللّهُ عَنْهُ قال: [مَا حَجَبَنِى رَسُولُ اللّهِ ﷺ مُنْذُ أَسْلَمْتُ وَلاَ رَآنِى إلاَّ تَبَسَّمَ فِي وَجْهِى وَلَقَدْ شَكَوْتُ إلَيْهِ أنِّى لاَ أثْبُتُ عَلَى الْخَيْلِ، فَضَرَبَ فِي صَدْرِى وَقَالَ: اللَّهُمَّ ثَبِّتْهُ وَاجْعَلْهُ هَادِياً مَهْدِيّاً]. أخرجه الشيخان واللفظ لهما، والترمذي.

1. (4463)- *Cerîr* (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah *(aleyhissalâtu vesselâm)* müslüman olduğum günden beri beni yanına girmekten men etmedi. Beni görüp de yüzüme karşı tebessüm etmediği de olmadı. Ona at üzerinde duramamaktan dert yandım. Bunun üzerine eliyle göğsüme vurdu ve:

"Allahım, bunu (atın üzerinde) sabit kıl, onu hidayete eren ve hidayete erdiren kıl!" buyurdu." [Buharî, Menâkıbu'l-Ensâr 21; Müslim, Fezâilu's-Sahâbe 35, (2475); Tirmizî, Menâkıb, (3822).]

AÇIKLAMA:

Cerîr İbnu Abdillah İbni Câbir el-Becelî: Müslüman olduğu yıl ihtilaflıdır. *İbnu Hacer:* "Sahih olanı, Vüfûd senesi olan dokuzuncu senedir" der. *İbnu'l-Esîr*'in: "Resûlullah'ın vefatından kırk gün önce vefat etti" hükmünü vehim olarak değerlendirir. Delil olarak Resûlullah'ın ona Veda Haccında استنصت الناس *"İnsanları sustur"* demesine dair Buhârî'de gelen rivayeti gösterir. Veda Haccı ise Resûlullah'ın vefatından seksen günden fazla önce vukua gelmiştir.

Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) Cerîr'e, Zü'l-Halasa denen ve içinde put bulunan bir evin yakılması vazifesini verir. Bu maksadla emrine verilen yüzelli atlı ile sefere çıkar. Vazifeyi yapar gelir. Dönüşte Resûlullah kendilerine dua buyurur.

Cerîr, Resûlullah'ın huzuruna girince ona ikram etmiş ve إذا أتاكم كريم قوم فأكرموه *"Size bir kavmin kerîmi (kıymetlisi), büyüğü gelince ona ikram edin (değer verin)"* buyurmuştur.

Rivayetler, Resûlullah'ın Cerire iltifatta bulunduğunu, ayrı bir alaka gösterdiğini ifade eder. Cerîr daha huzuruna gelmezden önce onun geleceğini medihkâr sözlerle Ashab'a haber verir: يدخل عليكم رجل من خير ذي يمن على وجهه مسحة ملك *"Yanınıza uğurlu, hayırlı bir zât gelecek, yüzünde melek meshinin izi vardır"* buyurur. Bu sebeple Medine'ye yaklaşınca halkın etrafını sarıp dikkatle kendisine nazar ettiklerini müşahede eder ve "Yoksa Resûlullah benim geleceğimden mi bahsetti?" diye sormak zorunda kalır. Hakim'in bir rivayetinde, Ashabıyla oturmakta olan Resûlullah'a gelen Cerîr, her tarafı dolu bularak kapının eşiğine oturur. Aleyhissalâtu vesselâm, üzerinden ridasını çıkararak üzerine oturması için Cerîr'e atar. Ridayı alıp öpen Cerir (radıyallahu anh) duygulanıp ağlar ve: "Ridanıza oturmak bana yaraşmaz" diyerek geri atar. Resûlullah ona bir yer verilmesini iş'âren, sağa sola nazar edip: إذا أتاكم كريم قوم فأكرموه *"Size bir kavmin büyüğü gelince ona hürmet edin"* buyurur.

Cerir (radıyallahu anh) Irak'ta cereyan eden savaşlarda müessir roller oynamıştır. Kadisiye ve diğer fetihlerde büyük hizmeti geçmiştir. Dağınık halde bulunan Becîle kabilesini Hz. Ömer derleyip toparlar ve başlarına *Cerîr*'i koyar.

Cerîr Hicrî 50 yılında vefat etmiştir. 51 ve hatta 54 yılında vefat ettiği de söylenmiştir.

★ CÂBİR İBNU ABDİLLAH İBNU HARÂM (RADIYALLAHU ANHÜMA)

4464 ١ – عن جابر رَضِيَ الله عنه قال: [لَقَدْ اسْتَغْفَرَ لِي رَسُولُ الله ﷺ لَيْلَةَ الْبَعِيرِ خَمْساً وَعِشْرِينَ مَرَّةً]. أخرجه الترمذي وصححه.

1. (4464)- *Hz. Câbir* (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah *(aleyhissalâtu vesselâm)* (kendisine devemi sattığım) Leyletu'l-Baîr'de yirmibeş kere benim için istiğfar ediverdi." [Tirmizî, Menâkıb, (3851).]

4465 ٢ – وعنه رَضِيَ الله عنه قال: [لَقِيَنِي رَسُولُ الله ﷺ مَرَّةً وَأَنَا مُهْتَمٌّ فَقَالَ: مَالِي أَرَاكَ مُنْكَسِراً. فَقُلْتُ: اسْتُشْهِدَ أَبِي يَوْمَ أُحُدٍ وَتَرَكَ عِيالاً وَدَيْناً: فَقَالَ: أَلاَ أُبَشِّرُكَ بِمَا لَقِيَ الله بِهِ أَبَاكَ؟ قُلْتُ: بَلَى قَالَ: مَا كَلَّمَ الله أَحَداً قَطُّ إِلاَّ مِنْ وَرَاءِ حِجَابٍ، وَإِنَّهُ أَحْيَا أَبَاكَ فَكَلَّمَهُ كِفَاحاً. فَقَالَ: يَا عَبْدِي! تَمَنَّ عَلَيَّ أُعْطِكَ. قَالَ: يَا رَبِّ تُحْيِينِي فَأُقْتَلُ ثَانِيَةً. فَقَالَ سُبْحَانَهُ وَتَعَالَى: إِنَّهُ قَدْ سَبَقَ مِنِّي أَنَّهُمْ لاَ يَرْجِعُونَ، فَنَزَلَتْ: ﴿وَلاَ تَحْسَبَنَّ الَّذِينَ قُتِلُوا فِي سَبِيلِ الله أَمْوَاتاً﴾ الآية]. أخرجه الترمذي.

«كَلَّمَهُ كِفَاحاً» أي مُوَاجَهَةً لاَ مِنْ وَرَاءِ حِجَابٍ.

2. (4465)- Yine *Hz. Câbir* (radıyallahu anh) anlatıyor: "Bir defasında ben üzgün bir halde iken Resûlullah *(aleyhissalâtu vesselâm)*'la karşılaşmıştık. Bana:

"Seni niye böyle üzgün görüyorum." buyurdu.

"Babam Uhud'da şehid düştü. Geriye bakıma muhtaç horanta ve bir de borç bıraktı" dedim. Bunun üzerine:

"Allah'ın babana hazırladığı nimeti sana müjde edeyim mi?" dedi. Ben: "Evet!" deyince:

"Allah, hiç kimse ile yüz yüze konuşmuş değildir, daima perde gerisinde konuşur. Ancak, babanı ihya etti ve perdesiz konuştu:

"Ey kulum, dedi. Ne dilersen benden iste vereyim!"

"Ey Rabbim dedi baban, beni dirilt, senin yolunda ikinci sefer bir daha öldürüleyim!" Allah Teâla hazretleri:

"Ama ben daha önce şu hükmü koymuşum: "Ölenler artık geri dönmeyecekler!" buyurdu. Bunun üzerine şu âyet nazil oldu. (Meâlen):

"Allah yolunda şehid edilenleri ölü sanma. Onlar, Rabblerinin katında hayat sahibidirler ve O'nun nimetleriyle rızıklanırlar" (Âl-i İmrân 169). [Tirmizî, Tefsir Al-i İmran, (3013).]

AÇIKLAMA:

1- Birinci hadiste temas edilen Leyletü'l-Baîr (= deve gecesi) tabiri ile, *Hz. Câbir*'in bir sefer sırasında devesini Resûlullah'a satma hadisesine işaret edilmektedir. Mezkur hadise 276-280 numaralı rivayetlerde teferruatlı olarak geçtiği için burada tekrar etmeyeceğiz. Özeti şu: Resûlullah *(aleyhissalâtu vesselâm)*, bir gazve dönüşü, *Hz. Cabir*'in devesini, sırtı, yol boyu Câbir'e ait olmak üzere satın alır. *Cabir* deveye sefer ve antlaşma gereği Medine'ye gelinceye kadar biner. Medine'de Resûlullah *(aleyhissalâtu vesselâm)* devenin parasını verir, deveyi de Câbir'e iade eder.

İkinci rivayetten anlaşılacağı üzere *Aleyhissalâtu vesselâm, Hz. Câbir*'e, ihtiyacına binaen bu yolla maddi bir yardımda bulunmuş olmaktadır.

2- *Hz. Cabir İbnu Abdillah İbni Harâm,* Medinelidir, Ensardandır. Babasıyla birlikte ikinci Akabe Biatı'na katıldığı zaman henüz çocuktu. Bedir ve Uhud gazvelerine katıldığı söylenmiştir. Aksi de iddia edilmiştir. Bir rivayette kendisi, *Aleyhissalâtu vesselâm*'la birlikte 17 gazveye katıldığını söyler; Bedir ve Uhud'a katılmadığını, buna da babasının mâni olduğunu, Uhud'da babası şehid düşünce hiçbir gazveden geri kalmadığını belirtir. Sıffin'e, Hz. Ali'nin yanında yer alarak iştirak etmiştir. Ömrünün sonlarında gözleri görmez olmuştur. Akabe'ye katılanlardan Medine'de vefat edenlerin sonuncusu olmuştur.

Hz. Câbir, hadiste müksirun grubundandır. Sünneti iyi bilenlerdendir. 94 yaşında olduğu halde Hicrî 74 yılında vefat etmiştir, (radıyallahu anh).

★ HZ. ENES İBNU MÂLİK (RADIYALLAHU ANH)

4466 ١ – عن أنس رَضِيَ اللهُ عَنْهُ قال: [قَالَتْ أُمُّ سُلَيْمٍ رَضِيَ اللهُ عَنْهَا: يَا رَسُولَ اللهِ خَادِمُكَ أَنَسٌ ادْعُ اللهَ تَعالى لَهُ. فَقَالَ: اللَّهُمَّ أَكْثِرْ مَالَهُ وَوَلَدَهُ، وَبَارِكْ لَهُ فِيمَا أَعْطَيْتَهُ]. أخرجه الشيخان والترمذي.

1. (4466)- *Hz. Enes* (radıyallahu anh) anlatıyor: "Ümmü Süleym (radıyallahu anhâ) dedi ki:

"Ey Allah'ın Resûlü! Hadimin Enes için Allah Teâla Hazretlerine dua ediver!"

Bunun üzerine şu duayı yapıverdi:

"Allahım, onun malını, çocuklarını çoğalt ve ona verdiklerini hakkında mübarek kıl!" [Buhârî, Da'avât 19, 26, 47, Savm 61; Müslim, Mesâcid 268, (660), Fezâilu's-Sahâbe 141, 142, (2480, 2481); Tirmizî, Menakıb, (3827, 3828).]

4467 ٢– وعن أبى خلدة خالد بن دينار قال: [قُلْتُ لأبى الْعَالِيَةِ: سَمِعَ أَنَسٌ مِنْ رَسُولِ اللهِ ﷺ؟ قال خَدَمَهُ عشر سنين، ودعا له، وكان له بستان يحمل في السنة الفاكهة مرتين، وكان فيه ريحان يجيء منه ريح المسك]. أخرجه الترمذي.

2. (4467)- *Ebû Halde Hâlid İbnu Dinâr* anlatıyor: "Ebû'l-Aliye'ye: "Enes, Resûlullah *(aleyhissalâtu vesselâm)*'dan hadis işitti mi?" diye sordum. *Ebû'l-Âliye:*

"(Bu nasıl soru?) Hz. Enes on yıl Resûlullah'a hizmet etti, Resûlullah onun için duada bulundu. Enes'in bir bahçesi vardı, yılda iki sefer meyve verirdi. Bahçede bir reyhanı vardı, ondan misk kokusu gelirdi" diye cevap verdi." [Tirmizî, Menakıb, 3832).]

AÇIKLAMA:

Enes İbnu Mâlik (radıyallahu anh), Ümmü Süleym'in oğludur. Resûlullah *(aleyhissalâtu vesselâm)*'la hususiyeti olan bir aileye mensuptur. Okuma yazma da bilen Enes, Resûlullah'ın hizmetçiliği gibi şerefli bir hizmeti on yıl yürütme bahtiyarlığına ermiştir. Hadisleri yazmış, çokça rivayet edip müksirûn arasında yer almıştır.

★ BERÂ İBNU MALİK (RADIYALLAHU ANH)

4468 ١– عن أنس بن مالك رضي الله عنه قال: [قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ: كَمْ مِنْ أَشْعَثَ أَغْبَرَ ذِى طِمْرَيْنِ لاَ يُؤْبَهُ لَهُ؛ لَوْ أَقْسَمَ عَلَى اللهِ لأَبَرَّهُ، مِنْهُمُ الْبَرَاءُ ابْنُ مَالِكٍ]. أخرجه الترمذي.

«الأَشْعَثُ» البَعيدُ الْعَهْدِ بِالدُّهْنِ وَالتَّسْرِيحِ وَالْغَسْلِ.

«الطِّمْرُ» الثَّوْبُ الْخَلَقُ.

و«لاَ يُؤْبَهُ لَه» أى لاَ يُعْرَفُ وَلاَ يعلَمُ به لحقارته.

وقوله «لأبرّه» أي أبرّ قسمه: أيْ صَدَّقَهُ وجعله بارّاً لاَ يحنث.

1. (4468)- *Hz. Enes İbnu Mâlik* (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah *(aleyhissalâtu vesselâm)* buyurdular ki: *"Saçı sakalı birbirine karışmış, eski püskü elbiseler içinde, kimsenin itibar etmediği niceleri vardır ki, Allah'a kasemde bulunsa, Allah onun yeminini boşa çıkarmaz. İşte Berâ İbnu Mâlik öylelerindendir."* [Tirmizî, Menâkıb, (3853).]

AÇIKLAMA:

1- *Bera İbnu'n-Nadr el-Ensârî, Hz. Enes*'in ana-baba bir kardeşidir, (radıyallahu anhümâ). Bedr hariç, bütün gazvelere Resûlullah *(aleyhissalâtu vesselâm)*'la birlikte katılmıştır. Son derece şecaatli ve gözü kara idi. *Hz. Ömer* (radıyallahu anh) onun müslüman askerlere komutan yapılmamasını ilgililere yazmış, komutan olması halinde tehlikeli olacağına dikkat çekmiştir. Yemâme savaşında, Müseylime'nin bulunduğu bahçe çerçevesinde çarpışmaların fevkalâde kızıştığı bir anda:

"Ey müslümanlar! Beni bahçenin içine, onların üzerine atın!" demiş, duvarın üzerine kadar taşınmış ve duvardan içeriye atlamıştır. İçeride bahçe kapısı önünde mürtedlerle çarpışmış ve kapıyı açmaya da muvaffak olmuştur. Açılan kapıdan içeri dalan müslümanlar Müseylime'yi öldürerek nihai sonucu almışlardır. O gün Bera (radıyallahu anh) 80 küsur yara almıştır. Halid İbnu Velid (radıyallahu anh) bir ay kadar tedaviye tabi tutmuş ve yaraları iyileşmiştir.

2- Sadedinde olduğumuz hadis, Berâ'nın bir başka yönünü nazara vermektedir: Duasının makbuliyeti, yani Cenâb-ı Hakk'ın onun kasemini boş çevirmemesi. İran şehirlerinden Tüster'in fethi sırasında askerler arasında bir dağılma olur. Müslümanlar Berâ'ya:

"Ey Berâ! Rabbine kasemde bulun!" derler. O da, düşmanın hezimeti ve Resûlullah'a kavuşma hususunda Allah'a kasemde bulunur ve düşmana atılır. Askerler de onunla birlikte saldırıya geçerler. Fars büyüklerinden Merzûbanu'z-Za're'yi öldürür ve onun selebini alır. Fars askerleri bozguna uğrar. Ancak, Hürmüzan da onu öldürür. Tüster'in fethi sırasında Bera'nın teke tek çarpışma ile yüz kişi öldürdüğü, onun iştirakiyle öldürülenlerin bu sayının dışında olduğu belirtilir.

Berâ güzel sesli idi. *Resûlullah* sefer sırasında develerin yürüyüş ritmini onun nâmeleriyle ayarlatıyordu. Bazı rivayetler seferde erkekler için Bera'nın, kadınlar kafilesi için de Enceşe'nin nâme okuduğunu belirtir.

Berâ'nın ölüm yılı Hicrî 20'dir. Hicrî 19, 23 olduğu da söylenmiştir.

★ SABİT İBNU KAYS İBNU ŞEMMÂS (RADIYALLÂHU ANH)

4469 ١ – عن أنس بن مالك رضيَ اللهُ عنه قال: [افتقدَ رسولُ الله ﷺ ثابتَ بن قيس فقالَ رجلٌ يا رسولَ الله: أنا أعلمُ لكَ علمَه. فأتاهُ فوجدَهُ جالساً في بيته منكِّساً رأسَه يبكي. فقالَ: ما شأنُكَ؟ قالَ: شرٌّ، كانَ يرفعُ صوتَه فوقَ صوتِ النبيِّ ﷺ، فقدْ حبطَ عملُه وهوَ من أهلِ النارِ. فأتى الرجلُ النبيَّ ﷺ فأخبرَه. فقالَ: اذهبْ إليه فقلْ له إنَّكَ لستَ من أهلِ النارِ. ولكنَّكَ من أهلِ الجنَّةِ]. أخرجه الشيخان.

1. (4469)- *Hz. Enes İbnu Mâlik* (radıyallâhu anh) anlatıyor: "Resûlullah *(aleyhissalâtu vesselâm)*, Sabit İbnu Kays'ı kaybetmişti. Bir adam:

"Ey Allah'ın Resûlü! Ben onun yerini biliyorum!" dedi ve gidip evinde oturmuş, başı önde ağlıyor vaziyette buldu.

"Neyin var, (niye ağlıyorsun)?" dedi.

"(Sorma), Şerr var! Sesim, Resûlullah *(aleyhissalâtu vesselâm)*'ın sesinin üstüne çıkıyordu, bütün amelim gitti, cehennemliğim" dedi. Adam, Sâbit'in bu sözlerini işitince doğru *Aleyhissalâtu vesselâm*'a geldi ve durumu haber verdi.

"Ona git ve söyle buyurdular, sen cehennemlik değilsin, bilakis sen cennetliksin!" [Buhârî, Menâkıb 25, Tefsir , Hucurat 1; Müslim, İmân 187, (119).]

4470 ٢ – وفي رواية لمسلم: [لمَّا نزلَ قولُه تعالى: ﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لاَ تَرْفَعُوا أَصْوَاتَكُمْ فَوْقَ صَوْتِ النَّبِيِّ﴾ الآية: جلسَ ثابتٌ رضيَ اللهُ عنه يبكي في بيته فالتمسَه النبيُّ ﷺ، وذكرَ الحديثَ].

2. (4470)- *Müslim*'in bir rivayetinde: "Allah Teâla'nın şu ayeti indiği zaman (meâlen): **"Ey iman edenler! Seslerinizi, Peygamberin sesinden fazla yükseltmeyin!..."** (Hucurat 2), Sabit (radıyallahu anh) evinde oturup ağlamaya başladı. Resûlullah *(aleyhissalâtu vesselâm)* onu aradı..." şeklindedir." [Müslim, İman 187, (119).]

AÇIKLAMA:

1- *Sabit İbni Kays İbnu Şemmâs, Ensâr*'ın ve *Resûlullah*'ın hatibi idi, tıpkı *Hassan İbnu Sâbit*'in Resûlullah'ın şairi olduğu gibi. Uhud'a ve diğer bütün gazvelere iştirak etti. Yemame savaşında şehid düştü.

2- Sadedinde olduğumuz rivayetler, Hucurât suresinde mü'minlere hitab edilerek, seslerini Hz. Peygamberin sesinden daha fazla yükseltmemelerini, aksi takdirde amellerinin heba olacağı bildirilince, *Sabit*'in üzüldüğünü ve ağladığını göstermektedir. Çünkü Sâbit gür seslidir ve onun sesi Resûlullah'ın sesini bastıracak kadar güçlü çıkmaktadır". Onun bu üzüntüsüne muttali olan Hz. Peygamber, âyette bunun kastedilmediğini, bilakis ehl-i cennet olduğunu müjdeler. Burada kastedilen, haddini bilmemek, sünnette beyan edilen ölçülere uymayan ölçüler, değerler ortaya koymak, bid'a-yı seyyieye girmektir.

★ ADİYY İBNU HÂTİM (RADIYALLÂHU ANH)

4471 ١ – عن عديّ رضيَ اللهُ عنه قال: [أتيتُ عمرَ بنَ الخطَّاب في نفرٍ من قومي فجعلَ يفرِضُ للرَّجُلِ من طيّيءٍ في الفينِ ويُعرِضُ عنّي فاستقبلتُه فأعرضَ عنّي، ثمَّ أتيتُه من حِيَالِ وجهِه فأعرضَ عنّي فقلتُ يا أميرَ المؤمنينَ: أتعرفُني؟ فضحكَ، وقالَ: نعمْ؛ واللهِ إنّي لأعرفُكَ. آمنتَ إذْ كفروا، وأقبلتَ إذْ أدبروا، ووفيتَ إذْ غدروا، وإنَّ أوَّلَ صدقةٍ بيَّضتْ وجهَ رسولِ اللهِ ﷺ ووجوهَ أصحابِه صدقةُ طيّيءٍ جئتَ بها إلى رسولِ اللهِ ﷺ، ثمَّ أخذَ يعتذرُ. ثمَّ قالَ: إنَّما فرضتُ لقومٍ أجحفتْ بهمُ الفاقةُ وهمْ سادةُ عشائرِهمْ لِمَا ينوبُهمْ منَ الحقوقِ. قلتُ: فلا أُبالي إذاً]. أخرجه الشيخان.

« يفرِضُ » أي يوجبُ له هذا المقدارَ في العطاءِ.

و« حِيَالُ الشَّيءِ » تلقاؤه وما يواجهه.

و« أجحفتْ به الفاقةُ » إذا أفقرته وأذهبت ماله وجعلته محتاجاً إلى عشيرته.

و« الفاقةُ » الفقرُ والحاجةُ.

وأرادَ بقولِه: « لِمَا ينوبُهمْ » ما يتجدَّدُ لهمْ منَ الحوادثِ الَّتي يحتاجونَ الى الإنفاقِ فيها.

1. (4471)- *Hz. Adiyy* (radıyallahu anh) anlatıyor: "Kavmimden bir grupla Ömer İbnu'l-Hattab (radıyallahu anh)'ın yanına geldim. Tayy kabilesine mensup her bir adam için ikibin (dirhem) tahsisat ayırdı, benden ise yüz çevirdi. Ben karşısına geçtim, yine benden yüz çevirdi. Ben tekrar karşı tarafına geçtim. O yine bana tersini döndü. Bu durumda, ben:

"Ey mü'minlerin emiri! Beni tanıyor musun?" dedim. Güldü ve:

"Evet! Vallahi seni tanıyorum!" dedi ve ilave etti:

"Onlar kâfirken sen iman etmiştin. Onlar yüz çevirirken sen gelmiş (teslim olmuş)tun. Onlar ahdinden cayarken sen ahdinde sadık kalmıştın. Ayrıca, Resûlullah *(aleyhissalâtu vesselâm)*'ın yüzünü ve Ashab'ının yüzlerini ağartan ilk zekat parası da, senin Tayy kabilesinden Resûlullah'a getirdiğin zekât parası olmuştu."

(Hz. Ömer bu sözlerinden) sonra, (bana vermeyişinin) özrünü beyana geçti ve dedi ki:

"Ben, fakirlik sebebiyle yoksul duruma düşenlere tahsisat ayırdım. Onlar aşiretlerinin seyyidleridir. Temsil ettikleri adamlarının (arız olacak kıtlık hallerinde onlara infak gibi) hukuklarını üzerlerinde taşımaktadırlar. (Bu sebeple, geride kalan adamları adına onlara tahsisat verdim.)

Bu açıklama üzerine Adiyy, Hz. Ömer'e:

"Öyleyse tamam, bana vermemeni normal karşılarım" dedi."

[Bu rivayeti müellif, Buhârî ve Müslim'e nisbet etmektedir. Buhârî'de mevcut değildir. Müslim'de muhtasar olarak gelmiştir (Fezailu's-Sahabe 196, (2523), Rivayet, Ahmed İbnu Hanbel'in Müsned'inde yer almaktadır. (1, 45).]

AÇIKLAMA:

1- *Adiyy İbnu Hâtim İbni Abdillah et-Tâî,* Sehâveti ile meşhur olmuş Hâtim-i Tâî'nin oğludur. *Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)*'ın Tayy kabilesine yaptığı seferde, Suriye'ye kaçmış idi. Yakalanan esirler arasında Adiyy'in yaşlı kızkardeşi Seffâne de vardı. Resûlullah bütün esirlere iyi muamele yapmış, hususen Adiyy'in kızkadeşine, -babasının şöhreti ve kavminin ona olan sevgi ve saygısı sebebiyle- çok daha farklı bir muamele yapmıştı: Deriden mamul müstakil bir çadırda ağırlamak, bütün ihtiyaçlarını görmek, dilediği zaman en iyi şartlarda memleketine göndermek gibi. Şan ve şereflerine muvafık bu muamelelerden memnun kalan Seffane müslüman olmuş, kardeşi Adiyy'i, Resûlullah'la anlaşması için Medine'ye göndermiş idi. O da, ilk mülakatta hıristiyanlığı bırakıp müslüman olmuştur. Bu hadise hicretin dokuzuncu senesinde cereyan eder. Mamafih onuncu yılda olduğu da söylenmiştir. Adiyy, bu gelişini ve Resûlullah *(aleyhissalâtu vesselâm)*'la mülakatını, aralarında geçen konuşmaları ve müslüman oluşunu anlatır. Bazı mühim tesbitleri şöyle:

★ Medine'ye gelince müslümanlar kendisini ilgiyle karşılayıp: "Adiyy geldi! Adiyy geldi!" diye sevinç izhar ederler, halbuki henüz hıristiyandır.

★ *Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)* da Adiyy'i ilgiyle karşılar. Evine götürür. Tek minderini Adiyy'e verir, kendisi yerde oturur. Bu davranışlar Adiyy üzerinde fethedici tesirler hasıl eder.

★ *Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)* müslüman olmasını teklif eder. Adiyy: "Benim dinim var, hıristiyanım" der ise de, *Aleyhissalâtu vesselâm*: *"Ben senin dinini senden iyi bilirim"* der ve hıristiyanlıkta yasak olan bazı şeyleri sayar ve bunları Adiyy'in yaptığını söyler. Sonra: *"Ey Adiyy İslam'a gir, selameti bul!"* diye İslâm teklifini tekrarlar. Adiyy'in tereddüdü üzerine *Aleyhissalâtu vesselâm*: *"İslam'ı benimsemene mâni olan, etrafımdakilerin zayıflığı ise, şunu bil ki az bir müddet sonra bütün insanların tek bir cemaat olduğunu... Hir'den devesine binen bir kadının hiçbir himayeye muhtaç olmadan korkusuzca tek başına Beytullah'ı tavaf edeceğini göreceksin... Yine göreceksin ki yakında Kisra' nın hazineleri bize açılacak! Kisra'nın hazineleri bize açılacak! Kisrâ'nın hazineleri bize açılacak! Öyle ki kişi, "kime zekatımı vereyim?" diye sıkıntıda kalacak..."* buyurur. *Aleyhissalâtu vesselâm*'ın bu sözlerini anlatan Adiyy: "Resûlullah'ın ihbarlarından ikisini gördüm: Kadın, korkusuzca seyahat edip Beytullah'ı ziyaret edebilmektedir. Kisra'nın hazinelerine sefere çıkan ilk gazveye bizzat katıldım. Resûlullah'ın söylediği üçüncü şeyin de gerçekleşeceğine yemin ederim" diyecektir.

★ *Adiyy,* bu konuşmaların akabinde müslüman olur.

2- *Adiyy, Resûlullah*'ın vefatından sonra bir kısım bedevilerin irtidadı zamanında hiç sarsılmamış, *Hz. Ebû Bekr*'e kavminin zekatını getirip vermiştir. Kavmi de kendisi gibi İslam'da samimi ve sabit kalmıştır. Resûlullah'tan çok sayıda hadis rivayet etmiş olan Adiyy, babası gibi cömert ve şerefli bir insandı. Kavmi ve başkaları nezdinde daima hürmet görmüş, sayılmış ve büyüklenmiştir. Yanına girdiği zaman Aleyhissalâtu vesselâm'da ona ikram etmiş, değer vermiştir. Hazır cevaplılığı da onun menkîbeleri arasında yer alır.

3- *Adiyy* (radıyallahu anh) Irak'ın fethine iştirak eder. Kadisiye, Mihran, Yevm-i Cisr vs. mühim savaşlarda *Ebû Ubeyde* ile birlikte olur. Suriye'nin fethinde de *Halid İbnu'l-Velid* ile birlikte olur, bir kısım savaşlara katılır. Hâlid (radıyallahu anh), alınan ganimetlerin humus' larını Hz. Ebû Bekr'e onunla gönderir.

4- *Adiyy,* Kûfe'ye yerleşir. Şa'bi der ki: "Eş'as İbnu Kays, Adiyy İbnu Hâtim'e adam göndererek, baba Hatim'i Tâî'nin tencerelerini iareten ister. Adiyy tencereleri doldurup adamlarla gönderir. Eş'as geri çevirip: "Biz bunları boş istiyorduk!" der. Adiyy tencereleri tekrar dolu yollayıp:

"Biz bunları hiç boş olarak iare etmeyiz!" der. Adiyy karıncalara ekmek parçalayıp atar:

"Bunlar komşularımızdır, bunların, üzerimizde hakları var!" derdi. Adiyy Sıffîn'de Hz. Ali'nin yanında yer almıştır.

Adiyy (radıyallahu anh) Hicrî 67 yılında Kufe'de vefat etmiştir. Hicrî 68, 69 da denmiştir. Öldüğü zaman 120 yaşındaydı.

★ HZ. EBÛ HUREYRE (RADIYALLAHU ANH)

4472 ١ – عَنْ أبى هريرة رَضِيَ اللهُ عَنْهُ قال: [قُلْتُ يَا رَسُولَ اللهِ، أسْمَعُ مِنْكَ أشْيَاءَ فَلا أحْفَظُهَا. فَقَالَ: ابْسُطْ رِدَاءَكَ. فَبَسَطْتُهُ. فَحَدَّثَنِي حَدِيثاً كَثِيراً فَمَا نَسِيتُ شَيْئاً حَدَّثَنِي بِهِ]. أخرجه الشيخان والترمذي، وهذا لفظه.

1. (4472)- *Hz. Ebû Hureyre* (radıyallahu anh) anlatıyor: "Ey Allah'ın Resûlu! dedim, senden çok güzel şeyler işitiyorum, fakat ezberimde tutamıyorum!"

"Ridanı aç!" emrettiler. Ben de açtım [Dua buyurdu, sonra topladım]. Bundan sonra bana çok hadis söyledi. Ben söylediklerinden hiçbirini unutmadım." [Buhârî, İlim 42; Müslim, Fezâilu's-Sahâbe 159, (2492); Tirmizî, Menâkıb, (3833, 3834).]

AÇIKLAMA:

Bu rivayet, *Ebû Hureyre*'nin, Hz. Peygamber *(aleyhissalâtu vesselâm)*'ın dualarına nasıl mazhar olduğunu ve mazhariyetin bereketine, hâfızasına güç geldiğini, öyle ki, bundan böyle Resûlullah'tan dinlediği hiçbir hadisi unutmadığını göstermektedir.

★ CÜLEYBİB (RADIYALLAHU ANH)

4473 ١ – عن أبى برزة الأسْلَمِىَّ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ قَالَ: [كَانَ رَسُولُ اللهِ ﷺ فِي مَغْزىً لَهُ فَأفَاءَ اللهُ عَلَيْهِ. فَقَالَ لأصْحَابِهِ: هَلْ تَفْقِدُونَ مِنْ أحَدٍ؟ قَالُوا: نَعَمْ؛ فُلاناً وَفُلاناً وَفُلاناً. ثُمَّ قَالَ: هَلْ تَفْقِدُونَ مِنْ أحَدٍ؟ قَالُوا: نَعَمْ؛ فُلاناً وَفُلاناً وَفُلاناً. ثُمَّ قَالَ: هَلْ تَفْقِدُونَ مِنْ أحَدٍ؟ فَقَالُوا: لاَ. قَالَ: لَكِنِّي أفْقِدُ جُلَيْبِيباً. فَطَلَبُوهُ فَوَجَدُوهُ الى جَنْبِ سَبْعَةٍ قَدْ قَتَلَهُمْ ثُمَّ قَتَلُوهُ. فَأتَى النَّبِيُّ ﷺ فَوَقَفَ عَلَيْهِ. ثُمَّ قَالَ: قَتَلَ سَبْعَةً ثُمَّ

قَتَلُوهُ، هَذَا مِنِّي وَأَنَا مِنْهُ، هَذَا مِنِّي وَأَنَا مِنْهُ. ثُمَّ وَضَعَهُ عَلَى سَاعِدَيْهِ لَيْسَ لَهُ سَرِيرٌ إِلاَّ سَاعِدَ النَّبِيِّ ﷺ. قَالَ: فَحُفِرَ لَهُ وَوُضِعَ فِي قَبْرِهِ وَلَمْ يَذْكُرْ غَسْلاً]. أخرجه مسلم.

قوله: «فَأَفَاءَ اللّهُ عَلَيْهِ» الْفَيْءُ: مَا يَحْصُلُ لِلْمُسْلِمِينَ مِنْ أَمْوَالِ الْكُفَّارِ وَأَهْلِهِمْ وَدِيَارِهِمْ بِغَيْرِ قِتَالٍ وَلاَ حَرْبٍ.

1. (4473)- *Ebû Berze el-Eslemî* (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah *(aleyhissalâtu vesselâm)* gazvelerinden birinde idi. Allah Teâla Hazretleri ganimet nasib etti. Ashab'ına: *"Arkadaşlarınızdan herhangi bir kayıp verdiniz mi?"* diye sordu.

"Evet! dediler. Falanca, falanca ve falanca!" Resûlullah yine sordu:

"Başka bir kaybınız var mı?" Ashab:

"Evet! Falanca, falanca, falanca! dediler. Aleyhissalâtu vesselâm yine sordu:

"Başka bir kaybınız yok mu?"

"Hayır! Yok! dediler.

"Ama ben Cüleybib'i kaybettim [Onu arayın!]" emretti. Ashab onu aradı ve öldürmüş olduğu yedi kişinin yanında bulundu. Düşmanlar da onu öldürmüşlerdi. Aleyhissalâtu vesselâm gidip başucunda durdu ve:

"O, yedi kişiyi öldürmüş, onlar da onu öldürmüşler! Bu bendendir, ben de ondanım. Bu bendendir, ben de ondanım!" buyurdu. Sonra Cüleybib'i kolları arasına aldı. Ona, Resûlullah'ın kollarından başka yatak olmamıştı."

Ravi devamla der ki: "Ona bir mezar kazıldı. Kabrinin içine konuldu." Gusledildiğini zikretmedi." [Müslim, Fezâilu's-Sahâbe 131, (2472).]

AÇIKLAMA:

1- *Cüleybib* (radıyallahu anh) Ensârî'dir. Kısa boylu çirkince bir zattı. Resûlullah'ın, Ensar'dan bir zâtın kızıyla bunu evlendirmesi hikayesi kitaplara geçmiştir. *Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) Cüleybib*'i dilediği bir kızla evlendirmek üzere araya girdiği vakit, kızın annesi ve babası bu evlendirmeye razı olmak istemezler. Ancak kız, *Aleyhissalâtu vesselâm* arzusunu işitir işitmez şu ayeti okur: مَا كَانَ لِمُؤْمِنٍ وَلاَ مُؤْمِنَةٍ اِذَا قَضَى اللّهُ وَرَسُولُهُ اَمْرًا اَنْ يَكُونَ لَهُمُ الْخِيَرَةُ مِنْ اَمْرِهِمْ **"Allah ve Resulü bir mese-**

lede hükmünü verdiği zaman, bir mü'min erkeğin yahut bir mü'min kadının, artık işlerinde bir başka yolu seçme hakkı yoktur. Kim Allah'a ve Resûlüne isyan ederse, apaçık bir sapıklığa düşmüştür" (Ahzâb 36) ve ilave eder: "Resûlullah *(aleyhissalâtu vesselâm)*'ın benim için münasip görüp razı olduğuna ben de razıyım ve kabul ediyorum" der.

Bu davranıştan memnun kalan Aleyhissalâtu vesselâm, bu bahtiyar kıza dua buyurur:

اَللّهُمَّ اصْبُبْ عَلَيْهَا الْخَيْرَ صَبّاً وَلاَ تَجْعَلْ عَيْشَهَا كَدّاً

"Allahım, ona hayrı bol bol ver, geçimini de dar kılma!"

Bu duay-ı nebevî bereketine, kızın, Ensar kadınları arasında mal ve nafakaca en zengini olduğu belirtilir.

2- Sadedinde olduğumuz rivayet, *Cüleybib*'in bir başka menkîbesine yer vermekte, şehid oluşunu anlatmaktadır. 7 kişiyi öldürdükten sonra şehid edilir. Resûlullah'ın kolları arasında defnedilmek gibi bir bahtiyarlığa erer, (radıyallahu anh).

3- Rivayetin sonunda yer alan: *"Gusledildiğini zikretmedi"* sözü, Cüleybib'e şehid muamelesi yapıldığını ifade eder. Çünkü şehidler kabirlerine yıkanmadan konulurlar.

★ HÂRİSE İBNU SÜRAKA (RADIYALLAHU ANH)

4474 ١ – عن أنس رضي الله عنه قال: [أَتَتْ أُمُّ حَارِثَةَ النبيَّ ﷺ؛ فَقَالَتْ: يَا نَبِيَّ اللهِ حَدِّثْنِي عَنْ حَارِثَةَ، وَكَانَ قُتِلَ يَوْمَ بَدْرٍ أَصَابَهُ سَهْمٌ غَرْبٌ، فَإِنْ كَانَ فِي الْجَنَّةِ صَبَرْتُ، وَإِنْ كَانَ غَيْرَ ذٰلِكَ اجْتَهَدْتُ عَلَيْهِ فِي الْبُكَاءِ. فَقَالَ: يَا أُمَّ حَارِثَةَ إِنَّهَا جِنَانٌ فِي الْجَنَّةِ، وَإِنَّ ابْنَكِ أَصَابَ الْفِرْدَوْسَ الأَعْلَىٰ]. أخرجه البخاري والترمذي.

يُقَالُ «أَصَابَهُ سَهْمُ غَرْبٍ» بِالإِضَافَةِ وَتَرْكِهَا وَتَحَرُّكِ الرَّاءِ وَتُسَكَّنُ: إِذَا لَمْ يَدْرِ مِنْ أَيْنَ أَتَاهُ.

1. (4474)- *Hz. Enes* (radıyallahu anh) anlatıyor: "Ümmü Hârise (radıyallahu anhâ), Resûlullah *(aleyhissalâtu vesselâm)*'a geldi ve:

"Ey Allah'ın Resulu! Bana Hârise'den haber ver!" dedi. -Harise, Bedir günü isabet eden serseri bir ok sebebiyle ölmüştü.- (Kadın devamla): "Eğer cennetteyse sabredeceğim, değilse (dünya evinde olduğum müddetçe) ağlamaya devam edeceğim" dedi. *Aleyhissalâtu vesselâm:*

"Ey Ümmü Hârise! [Cennetin tek bir bahçe olduğunu mu sanırsın?]

Cennette bahçeler var. Senin oğlun ise, Firdevs-i a'lâ'ya kondu" buyurdular. [Bunun üzerine kadın gülerek geri döndü.]" [Buhârî, Cihad 14, Megâzî 9, Rikâk 51; Tirmizî, Tefsir, Mü'minun, (3173).]

AÇIKLAMA:

1- Hadisin bir başka veçhinde şu ziyade gelmiştir: *"Oğlun Firdevs-i A'lâ cennetindedir. Onun tavanı Arş-ı Rahmân'dır. Cennetteki nehirler buradan kaynar. Allah yolunda -Sabah veya öğleden sonra- atılan bir adım, dünya ve içindekilerden daha hayırlıdır. Sizden birinin yay veya okunun dünyada işgal ettiği yer kadar cennetteki bir yeri, dünya ve içindekilerden daha hayırlıdır.*[66] *Cennet ehlinin kadınlarından biri dünyada görünecek olsa, nuruyla yeryüzünü ve onda bulunan her şeyi aydınlatırdı. Kadının başörtüsü, dünya ve içindekilerden daha hayırlıdır."*

2- Hadiste, *Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)*'ın, ölenin arkasından matem tutmaya cevaz verdiği hükmü çıkmaktadır. Zira matem tutacağını söyleyen kadını tevbih etmemiş, bu sözü sebebiyle onu tenkid etmemiş, zecrde bulunmamıştır. Bu bir nevi takrir olmaktadır. Alimler, bu davranışın mensuh olduğunu, matem yasağının konmasından önceye ait olduğunu belirtirler. Nitekim hâdise Bedir gazvesinin akabinde vukûa gelmiştir. Halbuki matem yasağı Uhud savaşından sonra teşrî edilmiştir.

3- Hadiste cennetin çeşitli dereceleri olduğu belirtildiği gibi, Firdevs cennetinin en üst tabakayı teşkil ettiği belirtilmektedir. Başka hadislerde cennetin yüz derecesi olduğu, iki derece arasında arzla sema arasındaki mesafe kadar seviye farkı bulunduğu belirtilmiştir.

4- *Hârise İbnu Süraka* Medinelidir ve Hazrecîdir. Annesi, Rebî Bintu'n-Nadr'dır. Hz. Enes'in halasıdır. Annesine karşı son derece saygılı ve hayırhah idi, hukukunu elinden geldikçe yerine getiriyordu. Bu sebeple annesi onu çok seviyordu. Resûlullah *(aleyhissalâtu vesselâm)*: "Ben cennete girdim, Hârise'yi gördüm..." demiştir. Resûlullah'tan, şehid olması için dua talep etmiştir. Bedir savaşının bidayetlerinde, havuzdan su içerken atılan bir ok isabet eder ve şehid olur. Ensar'dan ilk şehidin o olduğu söylenmiştir, (radıyallahu anh).

★ HALİD İBNU'L-VELİD (RADIYALLAHU ANH)

4475 ١ — عن أبى هريرة رَضِيَ اللّٰهُ عَنْه قال: [نَزَلْنَا مَعَ رَسُولِ اللّٰهِ ﷺ مَنْزِلاً فَجَعَلَ النَّاسُ

69- Burada mübalağa yoktur. Çünkü o ebedîdir, dünya fânidir. Ebedî akan bir çeşme büyük bir denizden daha zengindir. Öyle ise ebedî olan kamçı kadar yer dünyadan daha hayırlıdır.

يَمُرُّونَ. فَيَقُولُ رَسُولُ اللهِ ﷺ: مَنْ هـٰذَا يَا أَبَا هُرَيْرَةَ؟ فَأَقُولُ: فُلاَنٌ. فَيَقُولُ: نِعْمَ عَبْدُاللهِ هـٰذَا؛ وَيَقُولُ مَنْ هـٰذَا؟ فَأَقُولُ: فُلاَنٌ. فَيَقُولُ: بِئْسَ عَبْدُاللهِ هـٰذَا. حَتَّى مَرَّ خَالِدُ بْنُ الْوَلِيدِ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ. فَقَالَ: مَنْ هٰذَا؟ فَقُلْتُ: خَالِدُ بْنُ الْوَلِيدِ. قَالَ: نِعْمَ عَبْدُ اللهِ، هٰذَا سَيْفٌ مِنْ سُيُوفِ اللهِ تَعَالَى]. أخرجه الترمذي.

1. (4475)- *Ebû Hureyre* (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah *(aleyhissalâtu vesselâm)* ile birlikte bir yere indik. Halk geçmeye başladı. Resûlullah *(aleyhissalâtu vesselâm)*:

"Ey Ebû Hureyre bu kim?" diye soruyordu. Ben de:

"Falanca!" diyordum.

"Bu, Allah'ın ne iyi kulu!" diyordu. Sonra tekrar soruyordu:

"Peki şu kim?"

"Falanca" diyordum.

"Bu Allah'ın ne kötü kulu!" diyordu. Bu hal, Halid İbnu'l-Velid (radıyallahu anh) geçinceye kadar devam etti. O zaman:

"Bu kim?" diye yine sordu. Ben:

"Hâlid İbnu'l-Velîd!" dedim.

"Bu Allah'ın ne iyi kulu! Bu Allah'ın kılınçlarından bir kılınç!" buyurdu." [Tirmizî, Menakıb, (3845).]

AÇIKLAMA:

1- Konuşma, hangi gazvede olduğu belirtilmeyen bir sefer sırasında cereyan eder. Bazı şarihlere göre *Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)* çadırda olmalıdır. Zira, aksi halde *Halid İbnu Velîd* gibi birisini tanıması gerekirdi.

2- Resûlullah burada, takdir edilecekleri *"Ne iyi kul!"* diye takdir ederken, kötülere de *"Ne kötü kul"* diyerek takbih etmiştir. Alimler bunu, yasak olan gıybet addetmezler. Çünkü insanlara gelecek zararından onları korumak için, fıskının, kötülüğünün beyan edilmesi tecviz edilmiştir. Buradaki takbih bu nevdendir.

3- *Hz. Hâlid İbnu Velid* (radıyallahu anh) üzerine gerekli açıklamayı, Hudeybiye Sulhü vesilesiyle 4269 numaralı hadisin akabinde yaptık. Burada tekrara hacet görmüyoruz.

★ AMR İBNU'L-AS (RADIYALLAHU ANH)

4476 ١ - عن عقبة بن عامر رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُ قال: [قَالَ رَسُولُ اللّٰهِ ﷺ : أَسْلَمَ النَّاسُ، وَآمَنَ عَمْرُو بْنُ الْعَاصِ]. أخرجه الترمذي.

1. (4476)- *Ukbe İbnu Âmir* (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah *(aleyhissalâtu vesselâm)* buyurdular ki: *"İnsanlar teslim oldu, Amr İbnu'l Âs ise iman etti."* [Tirmizî, Menâkıb, (3843).]

AÇIKLAMA:

1- Burada *Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm),* Mekke fethinde müslüman olan Mekkelilerin durumunu belirtmektedir. *en-Nâs*'dan murad, fetih sırasındaki Mekkelilerdir. Resûlullah hadiste: "Mekkeliler, gücümüz karşısında teslim oldular, Amr ise, kalbinden gelen bir tasdikle kendiliğinden gelip müslüman oldu. Onun İslam'a girişinde kuvvetin, maddenin bir rolü olmadı" demektedir. Böylece Amr'ın imanındaki ihlası övmektedir. Nitekim Amr, Mekke fethinden bir veya iki yıl önce kendi arzusuyla Medine'ye hicret ederek İslam'a girmiştir. Onun İslam'a girmesinde herhangi bir şahsın teşviki veya daveti müessir olmamıştır. *Habeşistan*'da *Necâşî*'nin Hz. Peygamber'in nübüvvetini te'yid etmesi ile kalbine iman zuhur etmiş, oradan dosdoğru Resûlullah'a gelerek müslüman olmuştur. Resûlullah da onu, aralarında *Hz. Ebû Bekr, Hz. Ömer* gibi büyüklerin de bulunduğu bir cemaate komutan yapmıştır. Bunun sebebi şöyle izah edilir: "O, müslüman olmadan önce Resûlullah *(aleyhissalâtu vesselâm)*'a adavette ve Ashab'a zarar vermede aşırı idi. İman edince, *Resûlullah,* onu kalbindeki kadim hasmane duyguların eserini izale etmeyi, eski yaptıklarından dolayı içinde yeredebilecek her çeşit korku ve endişeleri tamamen yok etmeyi arzulamış olmalıdır." Bu davranışta, Amr'ın Rahmet-i İlahiyeden ye'se düşmesini önlemek endişesini gören şârih de mevcuttur.

2- *Amr İbnu'l-Âs İbni Vâil el-Kureşî:* Annesi Nâbiğa Bintu Harmele' dir. Habeşistan'a sığınan müslümanları kendilerine teslim etmesi için Kureyşliler, Necâşî'ye elçi olarak Amr'ı göndermişlerdi. Necâşî, talebi reddetmekle kalmamış, Hz. Muhammed'in hak peygamber olduğunu söylemiş, Amr'a da müslüman olmasını tavsiye etmişti. Oradan ayrılan Amr, doğru Medine'ye gelir ve müslüman olur. Bu hadise Hayber'in fethedildiği senede cereyan eder. Bir başka rivayete göre de fetihden altı ay kadar önce, *Halid İbnu'l-Velîd, Osman İbnu Talha el-Abderî* üçü birlikte

gelip müslüman olurlar. Hâlid, bey'at yaparken "Daha önceki fiillerinin affi" şartını koşar. Resûlullah:

الاسلام والهجرة يجب ما قبله *"Müslüman olmak ve hicret etmek, daha önceki günahların hepsini örter"* der.

Resûlullah, Amr İbnu'l-Âs (radıyallahu anh)'ı babasının dayıları tarafına İslam'a davet etmek ve asker toplamak üzere gönderir. Bu sefere Zât-ı Selâsil seriyyesi denmiştir. Üçyüz kişilik seriyye hedefe varınca, Amr, Resûlullah'tan yardım kuvveti ister. *Ebû Ubeyde İbnu'l-Cerrâh* komutasında ilk muhacirlerden *Hz. Ebû Bekr, Hz. Ömer* gibi büyüklerin de bulunduğu bir birlik daha gönderir.

Resûlullah, Amr'ı Umman'a vali yapar ve *Aleyhissalâtu vesselâm*'ın vefatına kadar orada kalır. Sonra *Hz. Ebû Bekr,* onu Şam'a gönderir. *Hz. Ömer* önce Filistin'e, daha sonra ordu komutanı olarak Mısır'a gönderir. Mısır'ı fetheder ve *Hz. Ömer*'in hilafeti sırasında Mısır valisi olarak kalır. *Hz. Osman* da dört yıl kadar orada emir olarak bırakır, sona onu azlederek, yerine *Abdullah İbnu Sa'd İbni Ebî Sarh*'ı tayin eder. Amr Filistin'e çekilir. Hz. Osman'ın vefatından sonra Hz. Muaviye'ye gider ve destekcisi olur. Sıffin'de yardımcı olur. Hakemeyn hadisesinde Hz. Muâviye'nin temsilcisi olarak oynadığı rolü, *Hz. Ebû Musa el-Eş'arî*'yi anlatırken açıkladık, burada tekrar etmeyeceğiz.

Hz. Muâviye, Tahkîm hadisesinden sonra onu Mısır'a gönderir. Mısır' da *Hz. Ali*'nin valisi olan *Muhammed İbnu Ebî Bekr*'den valiliği alır. *Hz. Muâviye* onu oraya vali tayin eder ve Hicrî 43 yılında ölünceye kadar valiliğini sürdürür. Ölüm tarihi olarak Hicrî 47, 48, 51 rakamları da zikredilmiştir. Vefatı ramazan bayramı gecesine rastlar. Cenaze namazını, bayram namazı için gelen kalabalık cemaat bayamdan önce kılar.

Amr (radıyallahu anh), Arab'ın dahi, şecî, kahraman olanları arasında zikredilir. Sadedinde olduğumuz hadiste *Aleyhissalâtu vesselâm* onun imanını takdir etmiştir.

Amr, ölüm yaklaşınca ağlar. Oğlu Abdullah:

"Niye ağlıyorsun, ölümden ürktüğün için mi?" der.

"Hayır! der, ölümden sonrasından korkarak ağlıyorum!"

Oğlu teselli etmek için: "Sen hayır üzere yaşadın" der ve hayırlarını sayar. Resûlullah'la sohbetini, Şam ve Mısır'ı fethini vs. zikreder. Amr:

"Bunlardan daha hayırlı olanı terkettin: Allah'tan başka ilah olmadığına şehâdetim!"

Amr, en değerli amelinin kelime-i tevhidi ikrar olduğunu belirttikten sonra sözlerine şöyle devam eder:

"Ben üç hal yaşadım: Önce kâfirdim ve Resûlullah'ın en azılı düşmanı idim. O zaman ölüverseydim ateş bana vacib olmuştu. Resûlullah'a biat edince, (eski yaptıklarım sebebiyle) insanların ondan en çok haya edeni oldum. O zaman ölseydim, insanlar: "Amr'a ne mutlu, müslüman oldu, hayır üzere de yaşadı ve öldü, onun için cennet umulabilir" derlerdi. Sonra idarecilik ve başka şeylerle iştigal ettim. Bunlar lehime mi oldu aleyhime mi bilemiyorum. Bu halde ölsem kimse üzerime ağlamaz, matem tutmaz...."

★ EBÛ SÜFYAN İBNU HARB (RADIYALLAHU ANH)

4477 ١ – عن ابن عبّاس رَضِيَ اللهُ عَنْهما قال: [مَا سَألَ أبُو سُفْيَانَ رَسُولَ اللهِ ﷺ شَيْئاً إلاَّ قَالَ نَعَمْ]. أخرجه مسلم.

1. (4477)- *İbnu Abbâs* (radıyallahu anhümâ) anlatıyor: "Resûlullah *(aleyhissalâtu vesselâm)*'a Ebû Süfyan, her ne taleb etti ise, mutlaka *"Tamam!"* diye müsbet cevap almıştır." [Müslim, Fezailu's-Sahabe 168, (2501).]

AÇIKLAMA:

1- Bu hadisin Müslim'deki aslı uzuncadır. Müellifimiz buraya ihtisar ederek almış. Aslını aynen kaydediyoruz:

"Müslümanlar Ebû Süfyân'a bakmıyor, onunla oturmuyorlardı. Bunun üzerine Ebû Süfyan, Resûlullah *(aleyhissalâtu vesselâm)*'a:

"Ey Allah'ın Resûlü! Üç şey var, onları bana ver (de şerefleneyim)!" dedi. *Aleyhissalâtu vesselâm* da: *"Pekâla!"* buyurdu. Ebû Süfyan (radıyallahu anh):

"Bende Arab'ın en iyi ve de en güzeli olan Ümmü Habibe Bintu Ebi Süfyan var, onu sana nikahlıyorum!" dedi. *Aleyhissalâtu vesselâm:* "Pekâla (aldım!) buyurdu. Ebû Süfyan devamla:

"Bir de (oğlum) Muâviye var. Onu kendine katip yap!" dedi. Aleyhissalâtu vesselâm buna da *"Pekâla!* buyurdu. Ebû Süfyan:

"Bir de beni emîr yap da vaktiyle müslümanlarla çarpıştığım gibi, kâfirlerle çarpışayım!" dedi. Aleyhissalâtu vesselâm buna da: *"Pekâla!"* buyurdu."

Ravi Ebî Zümeyl der ki: "Eğer bunu, Ebû Süfyan, Resûlullah'tan taleb etmeseydi ona vermezdi. Çünkü *Aleyhissalâtu vesselâm*, kendisinden bir şey istenilecek olsa mutlaka "Pekâla!" derdi.

2- Bu hadis, tarihî vakalara zıt düştüğü için "müşkil" kabul edilmiştir. Şöyle ki:

1) *Resûlullah Ümmü Habîbe* ile evlendiği zaman *Ebû Süfyân* kâfirdi. Ümmü Habibe, Habeşistan'da muhacir hayatı yaşarken Hicrî altıncı-veya yedinci- yılda *Resûlullah*'a nikâhlanmıştır. Bu husus daha önce geçti. Halbuki *Ebû Süfyan*'ın müslüman oluşu Fetih esnasında meydana gelmiştir hatta müellefe-i kulubtandır.

Hadisteki bu zıtlık sebebiyle bazı alimler, hadisin mevzu olduğuna hükmetmiş, senedde yer alan *İkrime İbnu Ammâr*'a vaz'la itham etmiştir. Ancak bu zâtın sika birisi olduğu belirtilmiştir. Hadisi te'vil sadedinde bazı açıklamalar yapılmış ise de hiçbiri tam bir itminân vermiyor. Biz de müşkil deyip bırakacağız.

3- *Ebû Süfyan Sahr İbnu Harb İbni Ümeyye:* Hz. Muâviye (radıyallahu anh)'ın ve Yezid'in babasıdır. Resûlullah *(aleyhissalâtu vesselâm)*'ın zevce-i pâkleri Ümmü Habîbe de Ebû Süfyan'ın kızıdır. Fil yılından on yıl kadar önce doğmuştur. Kureyş'in eşrafındandı ve tüccardı. Kureyş'in ticaret kervanını Suriye, İran vs. yerlere götürür getirirdi. Sırf kendisi için de gittiği olurdu. *el-Ukâb* denilen bayrak onda idi, reisleri temsil ederdi. Savaş çıkınca Kureyş toplanır bu bayrağı reise teslim ederlerdi. Cahiliye devrinde Kureyş'in reyce en güzel olan üç kişisinden birinin Ebû Süfyan olduğu söylenmiştir. Diğer ikisi Ebû Cehl ve Utbe'dir. İslâm gelince reyleri tersine dönmüştür. Uhud savaşında Kureyş'in tamamını o sevketmiştir.

Ebû Süfyan Hz. Abbas'ın dostu idi. Huneyn seferine katıldı. *Aleyhissalâtu vesselâm*, ganimetten ona 100 deve ve 40 okiyye verdi. Oğulları *Muâviye* ve *Yezid*'e, her birine bir mislini verdi. *Ebû Süfyan, Resûlullah*'ın bol miktardaki bağışını görünce: "Vallahi sen kerimsin, anem babam sana feda olun, vallahi seninle savaştım, sen ne iyi hasım idin; seninle sulh da yaptım, en iyi sulh yapılan kimse idin; Allah sana hayırlı mükâafât versin" der. Taif seferine *Resûlullah*'la katılan *Ebû Süfyân*'ın bir gözü isabet aldı. Yermük savaşında da diğer gözü isabet aldı. Yermük seferinde İslâm ordusunun kâss'ı (teşvikci) olduğu ve askerleri şu sözleriyle teşcî ettiği belirtilir: "ey Allah'ın nusret ve yardımı, yaklaş! "Allah! Allah! Sizler Arab'ın hâmileri ve İslâm'ın yardımcılarısınız, karşınızdakiler ise Rumun hamileri ve müşriklerin yardımcılarıdır. Allahım, bu gün senin

günlerinden biridir. Allahım kullarına yardım ve nusretini indir." Her iki gözünü de kaybedince, onu bir azadlısı yedmiştir.

Resûlullah onu Necrân'a vali tayin etti. Aleyhissalâtu vesselâm vefat ettiğinde o burada vali idi. Bilahare Mekke'ye dönmüş, oradan Medine'ye geçerek orada ölmüştür. Bazı tarihçiler, Resûlullah'ın vefatı sırasında *Ebû Süfyan*'ın Mekke'de olduğunu, Necran'da vali olarak *Amr İbnu Haym*'ın bulunduğunu söylemiştir.

Ebû Süfyan hicrî 31 yılında 88 yaşında olduğu halde vefat etmiştir. Hicrî 32, hatta 34 yılında vefat ettiği, yaşının 93 olduğu da söylenmiştir.

Boyunun kısa, başının iri olduğu söylenir. Cenaze namazını Hz. Osman kıldırmıştır. İslam'a sonradan da girmiş olsa, müellefe-i kulûb arasında da yer alsa, müslümanlığı samimi olmuş, İslâm için ciddi çalışmıştır. Yermük'te gözünden isabet alması, bizzat savaştığına delil kabul edilmiştir, (radıyallahu anh).

★ HZ. MUÂVİYE (RADIYALLAHU ANH)

4478 ١ – عن أبي إدريسِ الْخَوْلاَنِي قَالَ: [لَمَّا عَزَلَ عُمَرُ بنُ الْخَطَّابِ رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُ عُمَيرَ بْنَ سَعْدٍ عَنْ حِمْصَ وَلَّى مُعَاوِيَةَ. فَـقَالَ النَّاسُ: عَزَلَ عُمَيْراً وَوَلَّى مُعَاوِيَةَ؟ فَـقَالَ عُمَيرٌ رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُ: لاَ تَذْكُرُوا مُعَاوِيَةَ إلاَّ بِخَيْرٍ، فَإنِّي سَمِعْتُ رَسُولَ اللّٰهِ ﷺ يَقُولُ: اللّٰهُمَّ اهْدِ بِهِ]. أخرجه الترمذي.

1. (4478)- *Ebû İdris el-Havlânî* anlatıyor: "Ömer İbnu'l-Hattâb (radıyallahu anh), *Umeyr İbnu Sa'd*'ı Humus valiliğinden azledince yerine Hz. Muâviye (radıyallahu anh)'ı tayin etti. Halk:

"Umeyr'i azledip Muâviye'yi mi tayin etti?" diye mırıldandı. Umeyr (radıyallahu anh):

"Muâviye'yi hayırla yâdedin. Zira ben Resûlullah *(aleyhissalâtu vesselâm)*'ın: *"Allahım, onunla (insanlara) hidayetini ulaştır!"* dediğini duydum!" dedi. [Tirmizî, Menâkıb, (3842).]

AÇIKLAMA:

1- Tirmizî'de gelen ve müteakiben 4480 numarada kaydedilen bir başka rivayette *Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) Hz. Muâviye*'ye şöyle dua etmiştir:

اَللّٰهُمَّ اجْعَلْهُ هَادِيًا مَهْدِيًّا وَاهْدِ بِهِ *"Allahım, onu (İnsanlara) hidayet edici ve kendisini de hidayete ermiş kıl, onunla (insanları) doğru yola sevket."*

Hz. Muâviye (radıyallahu anh) *Ebû Süfyân*'ın oğludur. *Annesi Hind Bintu Utbe'dir. Hz. Muâviye,* babası, kardeşi *Yezid* ve annesi, Mekke Fethi'nde müslüman olmuşlardır. Kendisi, Umretu'l-Kaza yılında müslüman olduğunu, annesinden ve babasından müslümanlığını gizlediğini, dolayısıyla Fetih senesinde Resûlullah'la müslüman olarak karşılaştığını söylemiştir.

Hz. Muâviye, Huneyn gazvesine Resûlullah'la birlikte katılmıştır. O da müellefe-i kulubtan sayılmış, babası gibi 100 deve ve 40 okiyye almıştır. İslam'a daima sadık kalmış ve Hz. Peygamber'e katiplik de yapmıştır.

Hz. Ebû Bekr (radıyallahu anh) Suriye cihetine ordu sevkedince *Hz. Muâviye* de kardeşi Yezid'le orduya katıldı. Yezid vefat edeceği zaman üzerindeki Dimeşk valiliğini kardeşi *Muâviye*'ye bıraktı, *Hz. Ömer* de bunu teyid etti. *Hz. Osman* halife olunca, Şam valiliğine ilaveten bütün Suriye bölgesinin valiliğini aldı. *Hz. Osman*'ın vefatından sonra *Hz. Ali*'ye biat etmedi ve Suriye bölgesinin müstakil hakimi durumuna geçti. *Hz. Osman*'ın kanını taleb etti. Böylece taraftar topladı. Sıffîn savaşı *Hz. Ali* ile Hz. Muâviye arasında cereyan etmiştir. *Hz. Ali* şehid edilip yerine oğlu Hasan halife olunca *Hz. Muâviye* Irak'a yürüdü. Hasan da onun üzerine yürüdü. Ancak *Hz. Hasan* fitne çıkıp kan döküleceğini görünce hilafeti *Hz. Muâviye*'ye terketti ve Medine'ye döndü. *Hz. Muâviye* Kufe'ye geldi. Halktan biat aldı. O seneye *Âmu'l-Cemaat* (cemaat yılı) dendi.

Hz. Muâviye 20 yıl vali, 20 yıl da halife olarak idarecilik yapmıştır.

Hz. Muaviye (radıyallahu anh), hastalandığı zaman, *Resûlullah*'ın kendine giydirdiği bir gömleği kefeninin altına giydirilmesini, *Resûlullah'*ın kesilmiş tırnaklarından muhafaza ettiklerini, iyice öğütülerek gözlerine ve ağzına konmasını vasiyet eder. Ölüm gelince: "Keşke Mekke'nin Zû-Tuva semtinde yaşayan sıradan bir Kureyşli olsaydım da, hiçbir idarecilik almasaydım" der.

Hz. Muâviye Hicrî 60 yılında 78 yaşında olduğu halde vefat etmiştir. Hicrî 59 yılında öldüğü, 86 yaşında olduğu da söylenmiştir.

3- *Hz. Muâviye*'nin Resûlullah'tan sonra en sehâvetli kimse olduğu söylenmiştir. Debdebeye de yer verdiğinden olacak, zühde ehemmiyet veren *Hz. Ebû Zerr* (radıyallahu anh) ile araları açılacak ve hatta, *Hz. Ömer* Şam'a geldiği zaman *Hz. Muâviye*'yi görünce هٰذَا كِسْرَى الْعَرَبِ "Bu, Arapların Kisrası olmuş" diyecektir.

Müteakip rivayette görüleceği üzere *Aleyhissalâtu vesselâm* çocuk olan *İbnu Abbâs*'ı göndererek *Hz. Muâviye*'yi çağırtır. İbnu Abbâs gider, onu yemekte bulur, dönüp: "Yemek yiyor" der. Aleyhissalâtu vesselâm İbnu Abbâs'ı ikinci, üçüncü sefer gönderir, dönüşte yine yemek yediğini söyler. Bunun üzerine: لا أشبع الله بطنه *"Allah onun karnını doyurmasın"* der. İmam Müslim, bu rivayeti, *Resûlullah*'ın, haketmeyen bir kimseye bedduasının o kimse hakkında rahmet olacağını belirten bir babta kaydeder. Bu babta Resûlullah'ın bazı "haksız beddua"larına örnekler kaydeder. Şu halde Müslim'e göre, *Hz. Muâviye* hakkındaki bu beddua da aynı mahiyettedir. Hz. Peygamber der ki: *"Ben Rabbime şart koşup dedim ki: "Ben bir insanım; insan razı olduğu gibi ben de razı olurum, insanın kızması gibi, kızarım da. Ümmetimden kime haksız bedduada bulunursam, bunu, onun hakkında bir temizlik vesilesi, bir paklanma ve Kıyamet günü Allah'a yakınlığa bir vasıta kıl."*

4- *Hz. Muâviye* (radıyallahu anh), İslâm'ın seçime dayalı hilafet sistemini babadan oğula geçen saltanata çevirmekle tenkid edilmiştir. Günümüzde, bu tenkidde ifrata kaçıp, Sahâbe hakkında caiz olmayan suizan ve ithamlara kadar ileri gidenler var. Biz ifrat görüşlere katılmıyoruz. Geçmiş hadiseleri değerlendirirken kader'in payını da ihmal etmemek gerekir. Hele Ashab'la, Resûlullah'la ilgili meselelerdeki değerlendirmelerde, çeşitli vesilelerle belirttiğimiz temel prensipleri daima gözönüne almalıyız. Unutmayalım ki, *Resûlullah (aleyhissalâtu vesse-lâm)* hiçbir ayırıma yer vermeden bütün Ashab'ı tebrie etmiş, hangisi olursa olsun herhangi birine dil uzatanı tel'in etmiştir. Bütün Ehl-i Sünnet ulemâsı, bunu mühim bir esas olarak kabul etmiştir.

Bu meselede teferruâta girmeden, *Hz. Muâviye* vefat ettiği zaman *Dahhâk İbnu Kays*'ın, minbere çıkarak yaptığı bir konuşmayı kaydedeceğiz. Bu konuşmada *Hz. Muâviye*'nin hizmetleri belirtilmektedir:

"Emîru'l-Mü'minîn Hz. Muâviye (radıyallahu anh) Arab'ın gücü ve Arab'ın dahisi idi. Allah onunla fitneyi önledi ve onu kulları üzerine hakim kıldı. Ordularını karada ve denizde ilerletti. Allah'ın ibadete düşkün kullarındandı. O dua etti, Allah da duasına icabette bulundu. Artık vefat etmiştir. İşte kefenleri. Biz kefenini sarıp, kabrine koyacağız. Allah'la kendi arasında ameli var. Dilerse rahmet eder, dilerse azab eder."

Hz. Muâviye devri İslâmî fetihlerin devam ettiği bir devirdir.

4479 ٢ – وعن ابن عبّاس رضيَ الله عنهما قال: [كُنتُ ألعَبُ معَ الصّبيانِ فجاءَ رسولُ الله

ﷺ، فتواريت خلف باب فجاء فحطأني حطأة وقال: اذهب الى معاوية فادعه لي قال: فجئت فقلت: هو يأكل. ثم قال: اذهب فادع لي معاوية. قال: فجئت فقلت هو يأكل. ثم قال: اذهب فادع لي معاوية، قال: فجئت فقلت هو يأكل. فقال: لاَ أشبع اللّٰه بطنه]. أخرجه مسلم.

«حَطَأَنِ» بالحاء المهملة جاء مفسراً في الحديث. قلت: ما خطأني. قال: قفدني، والقفد: صفع الرأس ببسط الكف من قبل القفا.

2. (4479)- *İbnu Abbâs* (radıyallahu anh) anlatıyor: "Ben çocuklarla birlikte oynuyordum. Derken *Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)* geldi. Ben hemen bir kapının arkasına saklandım. (Beni orada bulup) enseme dokundu.

"Muâviye'ye git! Onu bana çağır!" dedi. (Ben derhal gittim ve) geldim:

"O yemek yiyor! dedim. Resûlullah *(aleyhissalâtu vesselâm)*, tekrar:

"Git Muâviye'yi bana çağır!" emrettiler. Ben (yine gidip) döndüm ve:

"O yemek yiyor!" dedim. Resûlullah tekrar:

"Git! Muâviye'yi bana çağır!" emrettiler. Ben yine gidip geldim ve:

"O yemek yiyor!" dedim. Bunun üzerine: *"Allah onun karnını doyurmasın!"* buyurdular." [Müslim, Birr 96, (2604).]

4480 ٣– وعن عبدالرّحمٰن بن أبي عُمَيرة رضيَ اللّٰه عنه، وكَانَ من أصحاب النّبيّ ﷺ عَنِ النّبيّ ﷺ أنّهُ قال لِمُعَاوِيَةَ: [اللّهمّ اجعله هادياً مهديّاً واهد به]. أخرجه الترمذي.

3. (4480)- *Abdurrahman İbnu Ebî Umeyre* (radıyallahu anh) -ki Resûlullah *(aleyhissalâtu vesselâm)*'ın Ashabından idi- Resûlullah'ın *Muâviye* için şöyle dua ettiğini rivayet etmektedir: "Allahım, onu hidayet edici ve hidayeti bulmuş kıl ve onunla (insanlara) hidayet ver." [Tirmizî, Menâkıb, (3841).]

AÇIKLAMA:

Son iki hadisle ilgili açıklamaya, babın birinci hadisini (4478) açıklarken yer verdik.

KADIN SAHABİLERİN FAZİLETLERİ

★ HATİCE BİNTU HUVEYLİD (RADIYALLAHU ANHÂ)

4481 ١ – عن أبي هريرة رَضِيَ اللهُ عَنْهُ قال: [أَتَى جِبْرِيلُ عَلَيْهِ السَّلاَمُ النَّبِيَّ ﷺ فَقَالَ: يَا رَسُولَ اللهِ، هذِهِ خَدِيجَةُ قَدْ أَتَتْ وَمَعَهَا إِنَاءٌ فِيهِ إِدَامٌ أَوْ طَعَامٌ أَوْ شَرَابٌ. فَإِذَا هِيَ أَتَتْكَ فَاقْرَأْ عَلَيْهَا السَّلاَمَ مِنْ رَبِّهَا وَبَشِّرْهَا بِبَيْتٍ فِي الْجَنَّةِ مِنْ قَصَبٍ لاَ صَخَبَ فِيهِ وَلاَ نَصَبَ]. أخرجه الشيخان.

« الْقَصَبُ » هاهنا اللؤلؤ المجوف.

و« الصَّخَبُ » الضجة والجلبة. و« النَّصَبُ » التعب.

1. (4481)- *Hz. Ebû Hüreyre* (radıyallahu anh) anlatıyor: "Hz. Cebrâil aleyhisselâm Resûlullah *(aleyhissalâtu vesselâm)*'a gelerek:

"Ey Allah'ın Resûlü, dedi. İşte Hatice geliyor. Beraberinde bir kap var, içerisinde katık -veya yiyecek, veya içecek- mevcut. O yanınıza ulaştığı vakit, ona Rabbinden [ve benden] selam söyleyin ve onu gürültü ve yorgunluk bulunmayan cennette, içerisi oyulmuş inciden mamul bir evle müjdeleyin!" [Buhârî, Menâkıbu'l-Ensâr 20, Tevhîd 35; Müslim, Fezâilu's-Sahâbe 71, (2432).]

AÇIKLAMA:

1- Bu rivayette *Hz. Hatice*'nin fazileti beyan edilmektedir. Allah Teâla Hazretleri'nin Cebrail'le gönderilen hususî selâmına mazhar olmak, bir kul için şereflerin, menkibelerin en yücesine ermek olmalıdır. Hatta *Ebû Bekr İbnu Dâvud* gibi bazı âlimler, bu hadise dayanarak, Hz. Hatice'nin, Hz. Aişe'den faziletce üstün olduğuna hükmetmiştir. "Çünkü derler, *Hz. Aişe, Hz. Cibril*'in selamına mazhar olmuşsa da Allah'ın selamına olmamıştır." Hatice validemiz (radıyallahu anhâ)'nın Allah'ın hususi selamına mazhar olmakla ulaştığı şeref, yaratılıştan beri acaba kaç kula nasib oluştur? Onu hakiki bir valide bilip sevenlerin bu şereften nasibedar olacaklarını rahmet-i ilahiyeden umarız.

2- Rivayetin buradaki üslûbu, *Hz. Hatice*'nin, vak'a sırasında Resûlullah'ın zevceleri değilmiş gibi bir mübhemlik taşımaktadır. Ama gerçek

öyle değil. Bu sebeple dilimize aktarırken şârihlerin dikkat çektikleri manayı aksettirecek bir üsluba yer verdik.

3- Hadis muhtelif vecihlerde bazı farklı ziyadelerle gelmiştir. Bir ziyadeye göre *Hz. Hatice* (radıyallahu anhâ) bu ilahi selâma şöyle mukabele eder: هو السلام ومنه السلام وعلى جبريل السلام "O (şanı yüce Rab Teâla) Selâm'ın kendisidir, selâm ondandır, Cebrâil'e (de bizden) selam olsun."

Bir başka vecihte buna ilaveten وعليك يا رسول الله السلام ورحمة الله وبركاته "...Ey Allah'ın Resûlü, sana da selam ve Allah'ın rahmet ve bereketi olsun." Bir başka veçhinde ise: وعلى من سمع السلام إلا الشيطان "Şeytan hariç selamı işitenlere de (selam olsun)" demiştir.

Alimler bu cevaptan hareketle Hz. Hatice'nin derin ve vüs'atli bir anlayış sahibi olduğunu belirtirler. Çünkü, Allah'tan gelen selama mukabele ederken "Selam Allah'a olsun" dememiş, aksine "Allah selamın kendisidir" demiştir. Nitekim, teşehhüdde Ashab'tan bazıları es-selâmu alallâhi demiş, Resûlullah bunu yasaklamış ve: ان الله هو السلام فقولوا التحيات لله *"Allah'ın kendisi selamdır, öyleyse "ettahiyyatu lillahi (tahiyyât Allah) içindir" deyin"* emretmiştir. Şu halde Hz. Hatice anlayışlı olması haysiyetiyle, Cenab-ı Hakk'a selam verilmeyeceğini, selamın mahlukata verileceğini anlamış olmaktadır. "Selam" Allah'ın isimlerinden bir isimdir. Ayrıca bir selamet duasıdır. Öyleyse her iki noktadan da Allah'a selam söylenmesi muvafık değildir.

★ Şu halde, hadis Allah'a senânın muvafık düşeceğini göstermektedir. Hz. Hatice, selam makamında Allah'a senada bulunmuş, Rab'la mahluk arasını tefrik ederek Hz. Cebrail'e ve Resûlullah'a selam etmiştir.

★ Hadisten çıkarılan diğer bir faide şudur: Selam gönderene selamla mukabele edildiği gibi, selamı getirene de selamla mukabele edilir.

★ *Hz. Hatice'nin Cebrâil'*e iki sefer selam verdiği görülmektedir: Birinciyi ismen zikrederek hususî surette, ikinciyi de "işitenler" diyerek umumî bir üslubla söylemiştir. Umumî selamdan şeytanı hariç tutmuştur. Çünkü şeytan selamet duasına müstehak değildir.

4482 ٢- وعن عائشة رضي الله عنها قالت: [ما غرت على أحد من نساء النبي ﷺ ما غرت على خديجة رضي الله عنها، وما رأيتها قط، ولكن كان يكثر ذكرها وربما ذبح الشاة ثم يقطعها أعضاء ثم يبعثها في صدائق خديجة؛ وربما قلت له: كأنه

لَمْ يَكُنْ فِي الدُّنْيَا امْرَأَةٌ إلاَّ خَدِيجَةَ؟ فَيَقُولُ: إنَّهَا كَانَتْ وَكَانَتْ، وَكَانَ لِي مِنْهَا وَلَدٌ. قَالَتْ: وَتَزَوَّجَنِي بَعْدَهَا بِثَلاَثِ سِنِينَ]. أخرجه الشيخان والترمذي.

2. (4482)- *Hz. Aişe* (radıyallahu anhâ) anlatıyor: "Resûlullah *(aleyhissalâtu vesselâm)*'ın hanımlarından hiçbirine, Hz. Hatice (radıyallahu anhâ)'ya karşı duyduğum kıskançlığı hiç duymadım. Halbuki onu hiç görmüşlüğüm de yok. Ancak, *(aleyhissalâtu vesselâm)* onun yâdını çok yapardı. Ne zaman bir koyun kesip parçalara ayırsa Hatice'nin dostlarına da gönderirdi. Bazan ona: "Sanki dünyada Hatice'den başka kadın yok!" derdim de bana: *"(Onun gibisi var mıydı!) o şöyleydi, o böyleydi...! [Öbür kadınlar beni çocuktan mahrum ederken] benim çocuklarım ondan oldu"* diye karşılık verirdi. [Hz. Aişe der ki: İçimden "Bir daha Hatice hakkında kötü söz söylemeyeceğim" dedim.].

Hz. Aişe devamla der ki: "Resûlullah *(aleyhissalâtu vesselâm)*, Hatice'den üç yıl sonra benimle evledi." [Buhârî, Menâkıbu'l-Ensâr 20, Nikâh 108, Edeb 73, Tevhîd 32; Müslim, Fezâilu's-Sahâbe 73, 74, 77, 78, (2434, 2435, 2436, 2437); Tirmizî, Menâkıb, (3885, 3886).]

AÇIKLAMA:

1- Bu rivayette *Hz. Aişe, Hz. Hatice* (radıyallahu anhümâ)'yı kıskanış sebebini anlatıyor: "Buna göre, Resûlullah'ın onu çok zikretmesiyle ortaya çıkan fazla sevgisi.. Tirmizî'nin rivayetinde bir başka sebep daha kaydeder: "Hz. Hatice'nin, cennette inciden mamul bir evle müjdelenmiş olması."

2- *Hz. Aişe, Hz. Hatice*'yi görmediğini söyler. Aslında Hatice (radıyallahu anhâ) vefat ettiği zaman *Hz. Aişe* altı yaşında idi. Görmemesi söylenemez. Ancak "görmedim" sözüyle, "idrak haline ulaşmış yaşta görmedim" demeyi kastetmiş olacağı gibi, "Resûlullah'ın nikâhında beraber olmadık" manasını kastetmiş olması da mümkündür. Gerçekten de *Resûlullah Hz. Hatice* hayatta olduğu müddetçe başka bir kadınla evlenmemiştir. Nitekim hadisin bir vechinde *Hz. Aişe* وَلَقَدْ هَلَكَتْ قَبْلَ انْ يَتَزَوَّجَنِي "Hatice, Resûlullah benimle evlenmezden önce vefat etti" der.

3- *Hz. Hatice*'nin Resûlullah tarafından yâdedilmesiyle ilgili bir rivayette şu ziyade yer alır: وَكَانَ اذَا ذَكَرَ خَدِيجَةَ لَمْ يَسْأَمْ مِنْ ثَنَاءٍ عَلَيْهَا وَاسْتِغْفَارٍ لَهَا "Resûlullah *(aleyhissalâtu vesselâm)* Haticeyi anınca artık ne onu sena etmekten, ne de ona istiğfarda bulunmaktan usanırdı." Nitekim *"Onun*

*gibi var mıydı?"*diye tercüme ettiğimiz اِنَّهَا كَانَتْ وَكَانَتْ ibaresi "O şöyleydi, o böyleydi... diye faziletlerini sayardı" şeklinde anlaşılmalıdır. *Ahmed İbnu Hanbel*'in bir rivayeti bu hususu tavzih eder. Ona göre *Aleyhissalâtu vesselâm* bir seferinde: *"İnsanlar beni inkâr ederken, o inandı, herkes beni tekzib ederken o tasdik etti. Herkes bana haram ederken, o malıyla benim için harcadı. Allah onun vesilesiyle bana çocuk nasib etti, diğer kadınlardan çocuğum olmadı"* buyurmuştur. *Şurası muhakkak ki Resûlullah, Hz. Hatice hakkında daha nice faziletler saymıştır: "O akıllı idi, o faziletli idi, o ferasetli idi..."* gibi.

Nevevî, bu çeşit hadislerin, zevce olsun, arkadaş olsun kişinin sevdiklerine karşı ahdini, muhabbetini ve hürmetini, dostu hayatta da olsa ölmüş de olsa devam ettirmesi gereğini ifade ettiğini belirtir.

4483 ٣- وعن علي رَضِيَ اللهُ عَنْه قـال: [قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ : خَيْرُ نِسَائِهَا مَرْيَمُ بِنْتُ عِمْرَانَ، وَخَيْرُ نِسَائِهَا خَدِيجَةُ بِنْتُ خُوَيْلِدٍ، وَأَشَارَ الرَّاوِى الى السَّمَاءِ وَالأَرْضِ].

أخرجه الشيخان والترمذي.

وزاد رزين في رواية [قَالَ ﷺ : كَمُلَ مِنَ الرِّجَالِ كَثِيرٌ وَلَمْ يَكْمُلْ مِنَ النِّسَاءِ إِلاَّ مَرْيَمُ ابْنَةُ عِمْرَانَ، وَآسِيَةُ امْرَأَةُ فِرْعَوْنَ، وَخَدِيجَةُ بِنْتُ خُوَيْلِدٍ، وَفَاطِمَةُ بِنْتُ مُحَمَّدٍ، وَفَضْلُ عَائِشَةَ عَلَى النِّسَاءِ كَفَضْلِ الثَّرِيدِ عَلَى سَائِرِ الطَّعَامِ]. قُلْتُ: وَمَا زَادَهُ رزين أخرجه البخاري بدون ذكر خديجة وفاطمة رَضِيَ اللهُ عَنْهما. والله أعلم.

3. (4483)- *Hz. Ali* (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah *(aleyhissalâtu vesselâm)* buyurdular ki:

"(Ahiretin) en hayırlı kadını Meryem Bintu İmrân'dır. (Dünyanın) en hayırlı kadını Hatice Bintu Huveylid'dir." Ravi bunu söylerken, eliyle semaya ve arza işaret etti. [Buhârî, Menâkıbu'l-Ensâr 20, Enbiya 45; Müslim, Fezâilu's-Sahâbe 69, (2430); Tirmizî, Menâkıb, (3887).]

Rezîn bir rivayette şu ziyadeyi kaydetmiştir: "Resûlullah *(aleyhissalâtu vesselâm)* buyurdular ki: *"Erkeklerden pek çokları kemâle ermiştir. Kadınlardan ise İmrân'ın kızı Meryem, Firavun'un karısı Asiye, Huveylid'in kızı Hatice ve Muhammed'in kızı Fâtıma'dan başka kimse kemâle ermemiştir. Hz. Aişe'nin kadınlara üstünlüğü, tiridin diğer yiyeceklere üstünlüğü gibidir."* Bu rivayet Buhârî'de Ebû Musa hadisi olarak gelmiştir (Enbiya 45). [Müslim, Fezâuilu's-Sahabe 70, (2431); Tirmizî, Et'ime 31, (1835).]

AÇIKLAMA:

1- Bu hadiste بِهَا tabirindeki zamir nereye râci, ihtilaf edilmiştir. Hadisin, *Hz. Hatice*'nin sağlığında vürud etmiş olması halinde birinci zamirin "semâ"ya, ikinci zamirin *"dünya"*ya ait olması muhtemeldir. Tevili şöyle olur:

"Ölüp ruhu semaya yükselen kadınların en hayırlısı Meryem'dir. Yeryüzünde yaşamakta olan kadınların en hayırlısı da Hatice'dir." "Eliyle işaret etti" ziyadesi bu te'vili te'yid eder. Ancak Buhârî'nin rivayetinde bu ziyade mevcut değilir. Biz bu te'vili esas alarak (semâ) ve (dünya) kelimelerini parantez arasında kaydettik. Ancak bazı âlimler o zamirleri zamanlarıyla tevil ederek: "Meryem zamanının en hayırlı kadını *Hz. Meryem*'dir", "Hatice de kendi devrinin en hayırlı kadınıdır" şeklinde manayı tevcih etmişlerdir. İbnu Hacer, şârihlerin çoğunlukla bu ikinci te'vilde cezmettiklerini belirtir.

2- Rezin ilavesi olarak kaydedilen rivayette kadınlardan sadece dört tanesinin kemale erdiği belirtilmektedir. Hadisin Buharî ve Müslim'deki veçhinde ise kemâle erenler olarak sadece *Hz. Asiye* ile *Hz. Meryem* zikredilir, diğer ikisi zikredilmez. İslâm âlimleri bu hadisteki "kemâl"den murad nedir? münakaşa etmiştir. Bazıları bunu "nübüvvet" olarak yorumlayarak, kadınlardan da peygamber geldiğini ileri sürmüştür. "Çünkü derler, insan nevinin en kâmilleri peygamberlerdir; sonra veliler, sıddikler ve şehidler gelir. Asiye ile Meryem, peygamber olmasalar, kadınlar içerisinde hiçbir velî, sıddîk ve şehid bulunmamak lazım gelir. Hakikatte ise bu sıfatlar birçok kadınlarda bulunmaktadır. Resûlullah *(aleyhissalâtu vesselâm)* bu hadislerinde Asiye ile Meryem'den başka peygamber olan yoktur buyurmuşa benziyor."

Bu istinbatın oldukça su götüreceği açıktır. Peygamber bir tebliğ getiren insandır. Ne âyetlerde ve ne de hadislerde bunların tebliğ sahibi oldukları ifade edilmemiştir. Onların peygamber olma delili, yorumdan öte bir dayanağa sahip değildir. Nitekim bazı alimler de: "Kemâl sözünden onların peygamber olması lazım gelmez. Çünkü bu söz, birşeyin tamamını ve kendi nev'inde son dereceye ulaştığını ifade eder. Öyle ise burada murad, Asiye ile Meryem'in, kadınlar arasında faziletlerde, en üstün mertebeye ulaştıklarını anlatmaktır" demiştir. Kirmanî: "Kadınlardan peygamber gelmediğine icma naklolunmuştur" der. Ancak Eş'arî hazretleri kadınlardan altı peygamber gelmiştir der ve sayar: "Havva, Sâre, Hz. Musa'nın annesi, Hacer, Asiye ve Meryem."

Kurtubî: "Sahih kavle göre Hz. Meryem, Peygamberdir. Çünkü ona melek vasıtasıyla vahiy gelmiştir. Asiye'ye gelince onun peygamberliğine delalet eden bir rivayet yoktur" diyor.

Asiye Bintu Müzahim, Firavun'un karısıdır. Rivayete göre, Hz. Musa, Firavun'un sihirbazlarına galebe çalınca Asiye iman etmiştir. Firavun bunu anlayınca onun el ve ayaklarını kazıklarla yere çaktırarak güneşe karşı üzerine büyük bir kaya konmasını emretmiştir. Kaya getirildiği vakit Asiye: **"Ya Rabbi, benim için cennetinde bir ev yap"** (Tahrim 11) diye niyazda bulunmuş, o anda cennette inciden mamul evi kendisine gösterilmiş ve ruhu kabzedilmişti. Böylece getirilen kaya ruhsuz cesedinin üzerine konmuştu.

Hz. Meryem, İmran'ın kızıdır ve *Hz. İsa*'nın annesidir. Kur'ân bir çok defa ondan bahseder. Herhangi bir erkek kendisine temas etmeden mucize olarak Hz. İsa'yı dünyaya getirmiştir. Yahudiler onu bakire olduğu halde çocuk doğurduğu için iffetsizlikle itham etmişlerse de, beşikteki çocuk bir mucize eseri olarak konuşup annesini tebrie etmiştir.

3- HZ. HATİCE'NİN EFDALİYETİ'ne gelince: İlgili hadislerin şerhi sırasında alimler birkaç mesele üzerinde dururlar. Çünkü ilgili hadisler bir kaç probleme birden temas eder:

1- Fazilette *Hz. Hatice, Hz. Fatıma* veya *Hz. Aişe*'den (radıyallahu anhünne) hangisi mukaddemdir?

2- Kadınlardan peygamber gelmiş midir?

3- Hangi kadınlar peygamberdir? gibi. Şu halde nasların tabiatından çıkan bu meselelere burada yer vereceğiz.

Bezzâr'ın *Ammâr İbnu Yasir*'den kaydettiği bir rivayette: لَقَدْ فُضِّلَتْ خَدِيجَةُ عَلَى نِسَاءِ أُمَّتِي كَمَا فُضِّلَتْ مَرْيَمُ عَلَى نِسَاءِ الْعَالَمِينَ "*Hatice, ümmetinin kadınlarının hepsinden üstündür, tıpkı Meryem'in cihan kadınlarına üstün olduğu gibi*" buyrulmuştur. Âlimler bu rivayete dayanarak *Hz. Hatice*'nin *Hz. Aişe*'den üstün olduğunu söylemişlerdir. Ancak *İbnu't-Tîn* der ki: "Hz. Aişe'nin bu hadise dahil olmama ihtimali var, çünkü o, Hatice (radıyallahu anhâ) vefat ettiği zaman üç yaşlarında idi. Hadiste bülûğa ermiş kadınların kastedilmiş olmaları muhtemeldir." İbnu Hacer bu yorumu zayıf bulur: "Çünkü der, nisâ kelimesi bülûğa eren-ermeyen bütün kadınlara şâmildir. Ayrıca hadis, mevcut olan kadınları da, sonradan gelecekleri de içine almaktadır." İbnu Hacer devamla: Nesâî ve başka kaynaklarda İbnu Abbâs'tan gelen şu merfu rivayeti kaydeder: أَفْضَلُ نِسَاءِ أَهْلِ

الجَنَّة خَديـجَة وفَاطِمَة ومَريَم وآسِيَة *"Cennet kadınlarının en hayırlıları Hatice, Fatıma, Meryem ve Asiye'dir"* ve der ki: "Bu hadis sarih bir nasstır, tevile de ihtimali yoktur." *Kurtubî,* bu dört kadından Meryem hariç hiçbiri hakkında peygamber olduğuna dair sabit bir delil mevcut olmadığını, hadisin bir başka vechinin bu mevzudaki işkâli bertaraf edecek bir açıklıkta geldiğini belirtir: سيِّدَة نساء العالَمين مريم ثُمَّ فاطمة ثُمَّ خديـجة ثُمَّ آسِيَة *"Cihan kadınlarının efendisi Meryem'dir, sonra Fatıma, sonra Hatice, sonra Asiye gelir."* Arkadan şu neticeye varır: "Kim Meryem, peygamber değildir" derse bu hadisi ve başkasını hadiste mevcut olmadığı halde baziyyet ifade eden "min" var diye yoruma tabi tutmak zorunda kalır. Bu durumda mana: "Cihan kadınlarının efendilerinden biri Meryem'dir..." olur."

Görüldüğü üzere *Kurtubî,* efdaliyet meselesinde hep *Hz. Meryem*'i öne çıkarma, onun peygamber olduğuna dair kanaatini ispatlama cihetine gitmektedir. Kadın peygamberin varlığına meylettiği sezilen *İbnu Hacer, Kurtubî*'nin dayandığı delili kabul etmese de vardığı neticeye başka delillerle ulaşmaya çalışır. Şöyle ki: O önce *Kurtubî*'nin "işkali bertaraf edecek bir üslubta" olmamakla değerlendirdiği ikinci hadisin sabit olmadığını, hadisin *Ebû Davud* ve *Hâkim*'deki aslının tertib sigası ile gelmediğini belirtir. Sonra der ki: "Hz. Meryem'in, sadedinde olduğumuz babta *Hz. Hatice* ile fazilet yönüyle eşit olduklarını ifade eden bir üslubla zikredilmiş olmasını esas alarak: "Hz. Meryem peygamber değildir, çünkü Hz. Hatice ulemânın ittifakıyla peygamber değildir" diyenlere şu cevap verilir: "İkisinin hayırlılıkta eşitlikleri bütün sıfatlarda eşit olmalarını gerektirmez. Nitekim *Ehâdisu'l-Enbiya* bölümündeki tercüme-i halinde bu babta söylenenlere yer verdik." İbnu Hacer'in atıf yaptığı bahsi yukarıda kısmen vermiş isek de burada aynen alıyoruz: "Âyet-i kerîmede *Hz. Meryem*'le ilgili olarak geçen إنَّ اللهَ اصطَفَـاكِ وطَهَّرَكِ واصطَفَـاكِ **"Hani melekler Meryem'e şöyle demişlerdi: "Ey meryem, muhakkak ki Allah seni seçkin kıldı, tertemiz yaptı ve dünya kadınlarına üstün tuttu..."** (Âl-i İmran 42) ayetine dayanarak Hz. Meryem'in peygamber olduğuna hükmettiler. Ancak, ayet bu hükmü vermede çok sarih değil. Fakat Meryem Sûresinde onun peygamberlerle zikredilmiş olması bu hükmü te'yid eder. Onun sıddîka olarak tavsif edilmesi de peygamber olmasına mani değildir. Nitekim *Hz. Yûsuf* da sıddîk olmakla da mevsuftur. Eş'arî'den nakledildiğine göre, birçok kadın peygamber mevcuttur. İbnu Hazm onları altıya münhasır kılmıştır: Havva, Sâre, Hacer, Musa' nın annesi, Asiye ve Meryem. Kurtubî, Sâre ve Hacer'i iskât eder. İbnu

Abdilberr bunu *el-Tenkîd*'de fukahanın çoğunun görüşü olarak nakleder. Kurtubî der ki: "Sahih olan şu ki Hz. Meryem, peygamberdir." Kadı İyaz der ki: "Cumhur, bu görüşün hilafını söylemiştir." Nevevî, *el-Ezkâr*'da der ki: "el-İmam, Hz. Meryem'in peygamber olmadığı hususunda icma nakleder. Hasan Basrî'den nakle göre: "Ne kadınlardan ne de cinlerden peygamber gelmemiştir." es-Sübki el-Kebir der ki: "Benim nezdimde bu mesele ile ilgili hiçbir sabit rivayet yoktur." Bu görüşü Süheylî *Ravzu'l-Unf*'un sonunda fakihlerin çoğundan nakleder."

★ HZ. HATİCE (RADIYALLAHU ANHÂ)

Babası *Hüveylid İbnu Esed*'dir. Meşhur *Kusay*'da Hz. Peygamber *(aleyhissalâtu vesselâm)*'la nesebi birleşir. Hanımları arasında nesebce Aleyhissalâtu vesselâm'a en yakın olan Haticedir. Resûlullah, Kusay'ın zürriyetinden Hatice dışında bir Ümm-i Habîbe ile evlenmiştir.

Cumhura göre, *Resûlullah, Hz. Hatice* ile yirmibeş yaşında iken evlenmiştir. Hz. Peygamber'den önce *Ebû Hâle İbnu'n-Nebas*'ın nikâhında idi. Cahiliye devrinde kendisine Tahire deniyordu. *Ebû Hale*'den önce de *Atik İbnu Abid*'in nikâhında idi.

Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm), evlilikten önce Hz. Hatice adına mudarib olarak Suriye cihetine ticarete gitmiş idi. Bu vesile ile Hz. Hatice, *Aleyhissalâtu vesselâm*'ı daha yakından tanıma fırsatı bulmuş ve bu, evlenmelerine zemin hazırlamıştı.

Resûlullah Hz. Hatice ile evlendiğinde yirmibeş yaşında idi. Yirmibeş yıl süren beraberlikleri sırasında *(aleyhissalâtu vesselâm)* başka bir kadınla evlenmemiştir. *İbnu Hacer:* "Bu, Hatice'nin Resulullah nezdinde ne kadar kıymetli olduğunu ve faziletçe üstünlüğünü gösterir" der ve ilave eder: "Çünkü, o Resûlullah'ı başka kadınlardan müstağni kıldı." Resûlullah'ın 38 yıl süren evlilik hayatının üçte ikisi Hz. Hatice ile geçmiştir. Bu uzun süre içinde, Hz. Hatice'nin gönlünü kıskançlık ızdırabından korumuştur. Bu fazilete öbür hanımları iştirak edemezler.

Hz. Hatice, Resûlullah'ın peygamberliğine ilk iman eden kimsedir. Bu hadiseyi Hz. Hatice'nin yetişilemeyecek bir fazileti gören İbnu Hacer der ki: "Böylece kendisinden sonra İslam'a girecek bu tür kadınlar için çığır açmış oldu ve bu yolla Kıyamete kadar imana girenlerin sevabına iştirak etti. Bu hususta onun benzeri, erkeklere nisbetle de *Ebû Bekir*'dir. Bu sebeple o ikisinin kazanacağı sevabın miktarını Allah'tan başka kimse bilemez."

Hz. Hatice Resûlullah'ın hayatında cereyan eden hadiselerde hiçbir zaman sarsılmayarak büyük bir sebat, azim ve imanda yakîn örneği vermiştir. Sıkıntılı anlarda Resûlullah'a sağladığı teselli, ondaki akıl ve ferasetin derecesini göstermeye yeterlidir. *İbnu İshak:* "Resûlullah, kendisini üzen bir söz işitince Hz. Hatice'ye döndümü, o mutlaka teselli verir, takviye eder, kederini unuttururdu" der.

Kadınların efdali hususunda ihtilaf edilmiş ise de, râcih görüşe göre *Ümmühâtu'l-mü'minîn* arasında en efdali *Hz. Hatice*'dir. Hz. Peygamber'in Mısırlı cariyesi olan Mariye'den doğan İbrahim dışındaki bütün çocukları *Hz. Hatice*'dendir. Bu çocuklar: *Kasım, Zeyneb, Rukiyye, Ümmü Külsüm, Fatıma, Abdullah* -buna *Tâhir* ve *Tayyib* de denmiştir. Bunların Abdullah'ın kardeşleri olduğu da söylenmiştir- Erkekler küçükken ölmüşlerdir.

Hz. Hatice, Ebû Talib'ten üç gün sonra, Hicretten üç yıl önce Ramazan ayında vefat etmiştir. *Ebû Tâlib* ve Hatice'nin vefatından sonra Resûlullah'ın musibetleri artmıştır. Hz. Aişe: "Hatice namaz farz kılınmazdan önce vefat etti" der. Öldüğü zaman 65 yaşında idi, radıyallahu anhâ.

★ HZ. FATIMA (RADIYALLAHU ANHÂ)

4484 ١– عن جميع بنِ عُمَيْرٍ التَّيْمِيِّ قَالَ: [دَخَلْتُ مع عَمَّتِي عَلى عَائِشَةَ رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهَا فَسُئِلَتْ: أيُّ النِّسَاءِ كَانَ أَحَبَّ الى رَسُولِ اللّٰهِ ﷺ؟ قَالَتْ: فَاطِمَةُ. فَقِيلَ مِنَ الرِّجَالِ؟ قَالَتْ زَوْجُهَا، إنْ كَانَ مَا عَلِمْتُ صَوَّاماً وَقَوَّاماً]. أخرجه الترمذي.

1. (4484)- *Cemî' İbnu Umeyr et-Teymî* anlatıyor: "Halamla birlikte Hz. Aişe (radıyallahu anhâ)'nın yanına gittim. Hz. Aişe'ye:

"Hangi kadın Resûlullah *(aleyhissalâtu vesselâm)*'a daha sevgili idi?" diye soruldu.

"Fâtıma!" dedi.

"Ya erkeklerden?" dendi.

"Fâtıma'nın kocası! Zîra bildiğim kadarıyla Ali (radıyallahu anh) çok oruç tutar, çok namaz kılardı." [Tirmizî, Menâkıb, (3873).]

4485 ٢– وعن أُمِّ سَلَمَةَ رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهَا قَالَتْ: [دَعَا رَسُولُ اللّٰهِ ﷺ فَاطِمَةَ عَامَ الْفَتْحِ فَنَاجَاهَا، فَبَكَتْ. ثُمَّ نَاجَاهَا فَضَحِكَتْ قَالَتْ: فَلَمَّا تُوُفِّيَ رَسُولُ اللّٰهِ ﷺ سَأَلْتُهَا عَنْ

بُكَائِهَا وَضَحِكِهَا. قَالَتْ أَخْبَرَنِي رَسُولُ اللهِ ﷺ أَنَّهُ يَمُوتُ، فَبَكَيْتُ. ثُمَّ أَخْبَرَنِي أَنِّي سَيِّدَةُ نِسَاءِ أَهْلِ الْجَنَّةِ إِلاَّ مَرْيَمَ بِنْتَ عِمْرَانَ، فَضَحِكْتُ]. أخرجه الترمذي.

2. (4485)- *Ümmü Seleme* (radıyallahu anhâ) anlatıyor: "Resûlullah *(aleyhissalâtu vesselâm)* Fetih senesinde Fatıma'yı çağırarak hususi konuştular. Fatıma ağladı. Sonra tekrar hususî olarak konuştular. Fatıma bu sefer güldü. Resûlullah *(aleyhissalâtu vesselâm)* vefat edince, Fatıma'dan o ağlama ve gülmesi hususunda sordum. Dedi ki:

"Önce, Resûlullah *(aleyhissalâtu vesselâm)* bana öleceğini haber verdi, ben de ağladım. İkinci konuşmamızda benim, İmrân kızı Meryem hariç diğer kadınların cennette efendisi olacağımı müjdeledi, bunun üzerine güldüm." [Tirmizî, Menâkıb, (3872).]

AÇIKLAMA:

1- *Hz. Fâtıma* (radıyallahu anhâ), Resûlullah *(aleyhissalâtu vesselâm)*'ın kızıdır. Annesi *Hz. Hatice* (radıyallahu anhâ)'dır. Hz. Fatıma İslam'dan sonra doğmuştur, ancak "Bi'setten önce doğdu" diyen de olmuştur. Bedir savaşından sonra Hicretin ikinci yılında *Hz. Ali* (radıyallahu anh) ile evlenmiştir. Evlendiği zaman 15 yaşında idi.

Hz. Fâtıma'nın gerek muasırların ve gerekse kendinden sonra gelecek kadınların hepsinden faziletce üstün olduğu kabul edilir. Bu hususa en kavi delil şu hadistir: إنَّ فَاطِمَةَ سَيِّدَةُ نِسَاءِ الْعَالَمِينَ الاَّ مَرْيَمَ *"Fâtıma, Meryem hariç cihan kadınlarının efendisidir."* Resûlullah'ın diğer kızları, *Aleyhissalâtu vesselâm* daha hayatta iken vefat ettikleri halde; *Fatıma Resûlullah*'tan sonra vefat etmiştir ve Resûlullah'ın nesli *Hz. Fâtıma*'nın evlatları yoluyla devam etmiştir. Diğer kızlarından *Rukiyye* (radıyallahu anhâ)'dan doğan Abdullah küçükken ölmüş, Ümmü Külsüm'den doğum olmamış, *Zeyneb* (radıyallahu anhâ)'dan doğan Ali küçükken ölmüştür. Zeynep'ten doğan Ümâme'den de çocuk olmamıştır. Resûlullah'ın en ziyade sevdiği kimse Fatıma idi. Resûlullah'ın kızlarına olan sevgisi, onları kuma üzerine nikahlamaktan alıkoymuş, hatta, kızlarına kuma gelmesine de izin vermemiştir. Hz. Ali'ye kız vermek isteyenler olmuş, izin için başvurdukları vakit onlara izin vermemiş, hatta minberde alenen şöyle ilan etmiştir:

"Benî Hişâm İbnu'l-Muğîre, kızlarını Ali'ye vermek için benden izin taleb ettiler. İzin vermiyorum! İzin vermiyorum! İzin vermiyorum! Eğer Ali arzulu ise kızımı boşar, ondan sonra onların kızlarını nikahlar.

Çünkü Fâtıma benden bir parçadır. Onu ikrah ettiren şey beni de ikrah ettirir, ona eza veren şey bana da eza verir."

Resûlullah Fatıma'ya: *"Senin gadab ettiğin şeye Allah da gadab eder, razı olduğun şeyden Allah da razı olur"* demiştir.

Resûlullah seferden dönüşte kızı Fâtıma'yı öperdi.

Fâtıma (radıyallahu anhâ) tesettüre son derece ehemmiyet verirdi. Vefat ettiği zaman cenazesinin yıkanmasında iki kişinin bulunmasını (Esmâ Bintu Umeys ve Hz. Ali) ve küçük bir çadır içinde yıkanmasını, cenazesinin kimse tarafından görülmemesi için geceleyin defnedilmesini vasiyet etmiş ve öyle yapılmıştır. Resûlullah *(aleyhissalâtu vesselâm)* onun bu hassasiyetine muvafık olarak: *"Kıyamet günü olunca, perde gerisinden bir münâdi şöyle seslenecek; "Ey mahşer halkı, gözlerinizi kapayın Fâtıma Bintu Muhammed geçecek."*

Namazını *Hz. Ali* kıldırmıştır. Vefatı Hicrî 11. yılda Ramazan'ın üçündedir. *Resûlullah*'ın vefatından 6 ay sonradır. 8, 2, 1 ay sonra da denmiştir. Öldüğü zaman 24 yaşında idi. 25, 29, 30 ve hatta 35 yaşında olduğu da söylenmiştir.

★ HZ. AİŞE (RADIYALLAHU ANHÂ)

4486 ١– عن عائشة رَضِيَ اللهُ عَنْها قالت: [قَالَ لِي رَسُولُ اللهِ ﷺ يَا عَائِشَةُ هذَا جِبْرِيلُ يَقْرِئُكِ السَّلاَمَ. فَقُلْتُ وَعَلَيْهِ السَّلاَمُ وَرَحْمَةُ اللهِ وَبَرَكَاتُهُ. قَالَتْ: وَهُوَ يَرَى مَالاَ أَرَى]. أخرجه الخمسة.

1. (4486)- *Hz. Aişe* (radıyallahu anhâ) anlatıyor: "Resûlullah *(aleyhissalâtu vesselâm)* bana:

"Ey Aişe! İşte Cebrail! Sana selam ediyor" dedi. Ben de:

"Ve aleyhisselâmu ve rahmetullâhi ve berakâtuhu!" dedim. Resûlullah benim görmediğimi görürdü." [Buhârî, Fezâilu'l-Ashab 30, Bed'ül-Halk 6, Edeb 11, İsti'zân 16, 19; Müslim, Fezâilu's-Sahâbe 91, (2447); Ebû Dâvud, Edeb 166, (5232); Tirmizî, Menâkıb, (3876); Nesâî, İşretu'n-Nisa 3, (7, 69).]

AÇIKLAMA:

Önceki hadiste de belirttiğimiz üzere, alimler, bu rivayette de *Hz. Hatice*'nin *Hz. Aişe*'ye nisbetle efdal olduğu hususunda delil bulurlar. Zîra hadiste Hz. Aişe'ye Cebrail'in selamı mevzubahistir. Halbuki Hz.

Hatice ile ilgili rivayette, hem Cebrail'in ve hem de Hak Teâla'nın Hz. Hatice'ye selamı mevzubahistir. 4483 numarada Rezîn'in ziyadesi olarak kaydedilen ve esasen Buharî'de dahi yer alan Ebû Musa rivayetinde geçen وَفَضْلُ عَائِشَةَ عَلَى النِّسَاءِ كَفَضْلِ الثَّرِيدِ عَلَى سَائِرِ الطَّعَامِ *"Âişe'nin kadınlara karşı fazileti, tiridin diğer yemeklere karşı fazileti (üstünlüğü) gibidir"* ibaresini alimler kayıtlayarak anlarlar. Derler ki: "Bu ve benzeri hadisler "Resûlullah *(aleyhissalâtu vesselâm)*'ın hanımları" diye kayıtlıdır. Öyle ki bunlara Hz. Fatıma dahi girmez."

4487 ٢– وَعَنْ أَبِي مُوسَىٰ رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُ قَالَ: [مَا أَشْكَلَ عَلَيْنَا أَصْحَابَ رَسُولِ اللّٰهِ ﷺ حَدِيثٌ قَطُّ فَسَأَلْنَا عَائِشَةَ عَنْهُ إِلَّا وَجَدْنَا عِنْدَهَا مِنْهُ عِلْماً]. أخرجه الترمذي وصححه.

2. (4487)- *Hz. Ebû Musa* (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah *(aleyhissalâtu vesselâm)*'ın Ashabı olan bizlere her ne zaman bir hadis müşkilat arzedecek olsa, hemen Hz. Aişe'ye sorardık, o bize bu hususta mutlaka bir bilgi sunardı." [Tirmizî, Menâkıb, (3877).]

AÇIKLAMA:

Hadisin müşkilat arzetmesinden maksad, onu anlamakta karşılaşılan zorluk veya düşülen tereddüt gibi hususlardır. Karşılaşılan mühim bir meseleye açıklık getirecek bir hadisin bulunmayışı da buradaki müşkil zımnında kabul edilmiştir. Hadiste geçen: "Nezdinde bir ilim bulurduk" ifadesini: "O hususta bize bir bilgi sunardı" diye daha açık bir ifadeye döktük. Hz. Aişe'nin nezdinde bulunan "ilim"den maksad, sorulan hadisi açıklayan "bir başka hadis" veya, tarafından yapılan "bir te'vil", yahut da "meseleyle ilgili bir hadis"dir.

Bu ifade *Hz. Aişe* (radıyallahu anhâ)'nın hadis sahasındaki gücünü ve malumatının vüs'atini gösterir.

4488 ٣– وَعَنْ أَبِي وَائِلٍ قَالَ: [لَمَّا بَعَثَ عَلِيٌّ عَمَّاراً بْنَ يَاسِرٍ وَالْحَسَنَ بْنَ عَلِيٍّ رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُمَا إِلَى الْكُوفَةِ لِيَسْتَنْفِرَهُمْ، خَطَبَ عَمَّارٌ فَقَالَ: إِنِّي لَأَعْلَمُ أَنَّهَا زَوْجَةُ نَبِيِّكُمْ ﷺ فِي الدُّنْيَا وَالْآخِرَةِ، وَلَكِنَّ اللّٰهَ ابْتَلَاكُمْ لِتَتَّبِعُوهُ أَوْ إِيَّاهَا]. أخرجه البخاري.

3. (4488)- *Ebû Vâil* anlatıyor: "Hz. Ali (radıyallahu anh), asker toplamak için Ammâr İbnu Yâsir ve Hasan İbnu Ali (radıyallahu anhüm)'yi Kufe'ye gönderince, Ammâr halka şöyle hitab etti: "Ben de biliyorum. O (Hz. Aişe), dünyada da âhirette de Peygamberimiz *(aleyhissalâtu ves-*

selâm)'ın zevcesidir. Velâkin Allah sizleri imtihan ediyor. Kendisine mi, yoksa, Aişe'ye mi tabi olacaksınız?" [Buhârî, Fezâilu'l-Ashâb 30, Fiten 17.]

AÇIKLAMA:

1- Bu rivayet, Cemel vak'ası arefesinde cereyan eden bir hadiseyi aksettirmektedir: *Hz. Ali* için asker toplamaya Kûfe'ye gelen Ammâr'ın halka hitabını görmekteyiz. Konuşmasında Ammâr, Hz. Aişe'nin Resûlullah'a dünyada da âhirette de zevce olmak gibi yüce makamını, erişilmez faziletini dile getirmekle birlikte, halife olan ve itaat edilmesi farz olan Hz. Ali'ye karşı isyan etmesini de tasvib etmemekte bunu da Allah'a karşı gelmek olarak değerlendirmektedir. Yani burada, Allah'a uymaktan murad, şeriatın *"İmâma itaat etmek, isyan etmemek"* hükmüne itaattir. Şârihler, bu sözle Ammâr'ın وَقَرْنَ فِي بُيُوتِكُنَّ **"Evlerinizde oturun"** (Ahzâb 33) âyet-i kerîmesine işaret etmiş olabileceğini de söylerler. Zira ayette Resûlullah *(aleyhissalâtu vesselâm)*'ın zevcelerine müteveccih gerçek bir emir mevcuttur. Nitekim, Ümmü Seleme (radıyallahu anh) öyle anlamış ve لاَ يُحَرِّكُنِي ظَهْرُ بَعِيرٍ حَتَّى اَلْقَى النَّبِيَّ ﷺ **"Ben Resûlullah** *(aleyhissalâtu vesselâm)*'**a kavuşuncaya kadar, beni devenin sırtı kımıldatamaz"** (Ahzab, 33) diyerek evini terketmemiştir. *Hz. Aişe, Hz. Talha* ve *Zübeyr* âyeti te'vil etmişlerdir. Fakat yaptıkları te'vilde nefsânî hareket etmemişlerdi, İslâm'ın menfaatini güttükleri inancıyla ortaya çıkmışlardı. İbnu Hacer'in deyimiyle: "Muradları, insanlar arasına düzeltme (ıslah) getirmek, Hz. Osman'ı şehid edenleri kısasla cezalandırmaktı. Hz. Ali (radıyallahu anh)'ın görüşü ise itaat ederek birliği tesis ve Hz. Osman'ın yakınlarının, katledilmeleri kesinlik kazananlardan usulünce kısas taleb etmeleri" istikametindeydi.

2- Ammâr (radıyallahu anh)'ı, *Hz. Aişe* hakkında "Dünyada da ahirette de Peygamberimizin zevcesidir" demeye sevkeden husus, *Aleyhissalâtu vesselâm*'ın İbnu Hibbân'da gelen: اَمَا تَرْضِينَ اَنْ تَكُونَ زَوْجَتِى فِي الدُّنْيَا وَالآخِرَةِ *"(Ey Aişe) sen, dünyada da âhirette de zevcem olmaya razı değil misin?"* sözü olabilir. "Ammâr (radıyallahu anh)'ın, bu hadisi Resûlullah'tan işitmiş olması muhtemeldir" denmiştir.

★ SAFİYYE BİNTU HUYEY İBNU AHTAB (RADIYALLAHU ANHÂ)

4489 ١- عن أنس رَضِيَ اللهُ عَنْه قال: [بَلَغَ صَفِيَّةَ أَنَّ حَفْصَةَ قَالَتْ: إِنَّهَا بِنْتُ يَهُودِيٍّ،

فَبَكَتْ. فَدَخَلَ عَلَيْهَا النَّبِىُّ ﷺ وَهِىَ تَبْكِى. فَقَالَ: مَا يُبْكِيكِ؟ قَالَتْ لِى حَفْصَةُ: أَنْتِ ابْنَةُ يَهُودِىٍّ. فَقَالَ النَّبِىُّ ﷺ: إِنَّكِ لَابْنَةُ نَبِىٍّ، وَإِنَّ عَمَّكِ لَنَبِىٌّ، وَإِنَّكِ لَتَحْتَ نَبِىٍّ، فَبِمَ تَفْخَرُ عَلَيْكِ؟ ثُمَّ قَالَ: اتَّقِى اللّٰهَ يَا حَفْصَةُ]. أخرجه الترمذي وصححه، والنسائي.

1. (4489)- *Hz. Enes* (radıyallahu anh) anlatıyor: "Hz. Safiyye'ye, Hz. Hafsa (radıyallahu anhümâ)'nın "Yahudi kızı" deyip (istiskâl ettiği) ulaşıyor. Bu sözü işiten Safiyye ağlıyor. Tam o ağlarken *Aleyhissalâtu vesselâm* yanına giriyor ve: *"Niye ağlıyorsun?"* diye soruyor. Safiyye:

"Hafsa bana "Sen Yahudi kızısın!" dedi"der. Resûlullah *(aleyhissalâtu vesselâm)*:

"Sen bir peygamber kızısın. Senin amcan da bir peygamberdir, ayrıca bir peygamerin de nikâhı altındasın. Öyleyse o sana karşı neyi ile iftihar ediyor ki?" diyerek onu teselli etti. Sonra da öbürüne: *"Ey Hafsa! Allah'tan kork!"* dedi." [Tirmizî, Menâkıb, (3891); Nesâî'de bulunamamıştır. Belki de *Nesâî*'nin es-Sünenü'l-Kübrâ'sında mevcuttur. Hadise Tirmizî "sahih" demiştir.

AÇIKLAMA:

1- *Ümmühâtu'l-Mü'min*'in arasında zaman zaman kıskançlığın sevki ile, kumalar arasında her yerde görülen tatsızlıklar olmuştur. Sadedinde olduğumuz rivayet bunlardan biridir. İnsan fıtratını çok iyi bilen *Aleyhissalâtu vesselâm* bu çeşitten yaratılış ve kadınlık gereği haller ve hadiseleri fazla büyütmemiş ise de müdahalede bulunmuştur. Rivayette de görüldüğü üzere hem bed muameleye uğrayan mazlum tarafa gönül alıcı sözler söyleyerek onu takviye ve teselli etmiştir, hem de o muameleyi yapanı bundan zecretmiştir. *Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)*'ın aile hayatına temas eden siyer bahislerinde bunun farklı örnekleri mevcuttur. Aleyhissalâtu vesselâm hemen her gün ikindi namazından sonra, zevcelerini teker teker ziyaret eder, bu ziyaret sırasında onların bu çeşit mesele ve şikayetlerini de dinler ve ilgilenirdi.

Bu hadise farklı şekillerde rivayet edilmiştir. Bir vechine göre, *Hz. Safiyye* (radıyallahu anhâ)'ya böyle söyleyeceklere şu cevapta bulunmasını tavsiye etmiştir: *"Babam Hârun, Amcam Musa de!"* Bir başka rivayette, *Safiyye, Hz. Aişe* ve *Hafsa* her ikisinden şikayet eder. Aleyhissalâtu vesselâm da şöyle teselli eder: *"Sen onlara: "Siz nasıl benden daha hayırlı olabilirsiniz? Kocam Muhammed, babam Hârun, amcam Musâ!" demedin*

mi?" der. Bir sefer sırasında *Zeyneb Bintu Cahş*'ın da Safiyye'ye "Yahudi!" diyerek istiskaline şâhid olan Resûlullah kızar ve sefer boyu onunla konuşmaz. Hac sırasında, Mekke'den, Medine'ye dönüşte konuşmayan Resûlullah, küslüğü Muharrem ve Safer aylarında da devam ettirir.

2- *Safiyye Bintu Huyey İbnu Ahtab,* Hayber yahudilerinden Sellâm İbnu Mişkem'in karısı idi. Sonradan *Kinâne İbnu Ebi'l-Hukayk*'a zevce oldu. Hayber'in fethi sırasında Kinâne öldürüldü.

Hz. Enes, Resûlullah'ın *Safiyye* (radıyallahu anhâ) ile evlenmesini şöyle anlatır: "Hayber fethedilip esirler toplanınca, Dıhye İbnu Halife (radıyallahu anh), Resûlullah'a gelerek esirlerden kendisine bir cariye verilmesini taleb etti. *Aleyhissalâtu vesselâm*'ın *"Git bir cariye seç!"* demesi üzerine, o da gidip Safiyye'yi seçti. Derken Aleyhissalâtu vesselâm'a:

"Ey Allah'ın Resulü! O, Kureyza ve Nadir yahudilerinin seyyidesi (efendisi)dir! O size münasibtir! dediler. Bunun üzerine Aleyhissalâtu vesselâm Safiyye'yi kendisi aldı, tesettüre soktu, azad etti, kendine nikâhladı ve ona da bir gece ayırdı. *Hz. Safiyye*, akıllı kadınlardan biriydi."

Resûlullah'ın Safiyye'yi tesettüre sokması, onu kendine zevce seçmesinin alâmeti idi. *Safiyye*'nin hicab'a girip örtündüğünü gören müslümanlar onun ümmühât'a dahil edildiğini anladılar.

Safiyye, bu hadiseden bir müddet önce rüyasında, ayın kucağına düştüğünü görür ve bunu babasına anlatır. Babası: "Sen Arap melikine eş olacaksın!" diyerek yüzünü yaralayıp iz bırakan şiddetli bir tokat atar. Bu izi gören Resûlullah sebebini sorar. Safiyye vak'ayı anlatır.

Resûlullah, *Safiyye*'nin yahudilerle ilgili ricalarını yerine getirmiştir. Yahudi cemaatle Aleyhissalâtu vesselâm arasında râbıta rolü oynamıştır.

Hicrî 36 yılında vefat etmiştir. Vefat yılının 50 olduğu da söylenmiştir, radıyallahu anhâ.

★ SEVDE BİNTU ZEME'A (RADIYALLAHU ANHÂ)

4490 ١- عَنْ عِكْرِمَةَ قَالَ: [قِيلَ لاِبْنِ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُمَا بَعْدَ صَلاَةِ الصُّبْحِ: مَاتَتْ سَوْدَةُ رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهَا. فَسَجَدَ فَقِيلَ لَهُ فِي ذٰلِكَ. فَقَالَ رَسُولُ اللّٰهِ ﷺ: إِذَا رَأَيْتُمْ آيَةً فَاسْجُدُوا، وَأَىُّ آيَةٍ أَعْظَمُ مِنْ ذَهَابِ أَزْوَاجِ رَسُولِ اللّٰهِ ﷺ؟] أخرجه أبو داود والترمذي ولم يسمياها؛ وذكر رزين رواية وسماها.

1. (4490)- *İkrime* anlatıyor: "(Bir gün) Sabah namazından sonra, *İbnu Abbâs* (radıyallahu anhümâ)'ya, Hz. Sevde'nin vefat ettiği söylenmişti, hemen secdeye kapandı. Niye böyle davrandığı sorulunca şu cevabı verdi: "Resûlullah *(aleyhissalâtu vesselâm)*: *"(Allah'ın âyetlerinden) bir âyet gördüğünüz vakit secde edin!"* buyurmuştu. İmdi Resûlullah *(aleyhissalâtu vesselâm)*'ın zevcelerinin gitmesinden daha büyük bir âyet var mıdır?" [Ebû Dâvud, Salât 269, (1197); Tirmizî, Menâkıb, (3889).]

"Ebû Dâvud ve Tirmizî, hadisi kaydederler, ancak Resûlullah'ın zevcelerinden hangisinin vefat haberinin geldiğini zikretmezler. Sevde diye tesmiye, Rezin'in ilavesinde gelmiştir.

AÇIKLAMA:

1- Hadise, *Mizzî*'nin Tehzibu'l-Kemâl adlı eserinde İkrime tarafından şöyle anlatılır: "Resûlullah *(aleyhissalâtu vesselâm)*'ın zevcelerinden biri Medine'de vefat etmişti. -İshâk İbnu Rahûye der ki: "Zannedersem onu *Safiyye Bintu Huyey* diye tesmiye etmişti- ben hemen gidip İbnu Abbas'a haber verdim. O, haberi duyunca secdeye kapandı. Kendisine: "Güneş daha doğmadan secde mi ediyorsun?" dedim. İbnu Abbâs: "Anasız kalasıca! Sen Resûlullah *(aleyhissalâtu vesselâm)*'ın: *"Bir ayet gördüğünüz zaman hemen secdeye kapanın!"* dediğini bilmiyor musun" dedi.

2- Hadisteki "ayet"ten murad, korkutan bir alâmettir. *Tîbî* der ki: "Alimlere göre, bundan murad, bela ve sıkıntıların inişini haber veren inzar edici alametlerdir ki, Allah bunlarla kullarını korkutur. Resûlullah *(aleyhissalâtu vesselâm)*'ın zevcelerinin vefatı da bu çeşit ayetlerden sayılmıştır. Çünkü onlar zevcelik şerefine, sahabelik şerefini de eklediler. *Aleyhissalâtu vesselâm: "Ben ashabıma garantiyim, ben gittim mi, ashabıma vaadedilen (musibet ve fitneler) gelecektir; ashabım da arz ehline garantidir, onlar da gitti mi ümmetime vaadedilen gelecektir"* buyurmuştur."[73] Resûlullah'ın zevceleri bu manaya, diğerlerine nazaran daha çok hak sahibidirler, öyleyse onların vefatları mezkur garantiyi ortadan kaldırıcıdırlar, garantinin kalkması ise korkuyu gerektiren bir durumdur.

Resûlullah'ın zevcelerinin gitmesi en büyük âyet telakki edilmiştir. Çünkü onlar bereket sahipleri idiler. Hayatlarıyla halktan azabın define sebep oluyorlardı. Şu halde onların gitmesiyle azabın gelmesinden korkulmuş ve bereketlerinin kesilmesiyle Allah'ın zikrine iltica edip secde etmek gerekmiştir. Ta ki zikir ve namaz bereketine gelecek azab defedilmiş olsun" (Aliyyü'l-Kârî).

73- Bu hadis 4366 numarada geçmişti.

3- "Hadisteki secde emrine gelince, "Burada secde mutlaktır. "Ayet"le ay ve güneş tutulması murad edilmişse, secdeden maksad küsuf namazıdır. "Ayet" bir başka şeyse -söz gelimi şiddetli bir fırtınanın kopması, zelzelenin olması gibi- murad bilinen secdedir, ancak, korku veren bir hadise ile karşılaşıldığı zaman namaza yönelmeyi irşad eden rivayet sebebiyle namaza hamli de caizdir" (Tîbî).

4- *Sevde Bintu Zeme'a İbnu Kays:* Ümmühâtu'l-mü'minîndendir. *Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)* onunla, *Hz. Hatice*'nin vefatından sonra Mekke'de evlenmiştir. Bu evlilik *Hz. Aişe* ile olan evliliğe tekaddüm eder. Hz. Aişe'den sonra diyen de olmuştur. Sevde, daha önce amcasının oğlu *Sekrân İbnu Amr*'ın nikahında idi. *Sekrân* (radıyallahu anh) Habeşistan muhacirlerinden olup, orada vefat etmişti. *Aleyhissalâtu vesselâm* onu, İslâm'a bağlılığına mükâfaaten yalnızlıktan kurtarmak gayesiyle nikahlamış idi.

Sevde yaşlı bir kadın idi. Bir ara *Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)*'ın kendisini boşayacağı endişesine kapılarak, müracaat edip: "Beni boşama, nikahın altında tut, ben kendi günümü Aişe'ye vereyim" talebinde bulundu. Aleyhissalâtu vesselâm da kabul etti. Bunun üzerine şu meâldeki âyet nazil oldu: **"Eğer bir kadın, kocasının geçimsizliğinden veya kendisinden yüz çevirmesinden korkarsa, bazı fedakârlıklarla sulh olup aralarını düzeltmelerinde onlar için bir günah yoktur. Sulh ise daha hayırlıdır..."** (Nisa 128).

Hz. Sevde, nöbetindeki gününü *Hz. Aişe*'ye vermiş olarak ümmühâtu'l-mü'minîn arasındaki yerini muhafaza etmiş, Hz. Ömer'in hilafetinin sonuna kadar yaşamıştır, (radıyallahu anhâ).

★ ÜMMÜ EYMEN (RADIYALLAHU ANHÂ)

4491 ١ – عن أنس رَضِيَ اللهُ عَنْه قال: [قَالَ أَبُو بَكْرٍ لِعُمَرَ رَضِيَ اللهُ عَنْهما، بَعْدَ وَفَاةِ رَسُولِ اللهِ ﷺ: انْطَلِقْ بِنَا الى أُمِّ أَيْمَن رَضِيَ اللهُ عَنْهَا نَزُورُهَا كَمَا كَانَ رَسُولُ اللهِ ﷺ يَزُورُهَا. فَلَمَّا أَتَيَا إِلَيْهَا بَكَتْ. فَـقَالاَ لَهَا: مَا يُبْكِيكِ؟ أَمَا تَعْلَمِينَ أَنَّ مَا عِنْدَ اللهِ خَيْرٌ لِرَسُولِ اللهِ، قَالَتْ: بَلَىٰ إِنِّي لأَعْلَمُ أَنَّ مَا عِنْدَ اللهِ خَيْرٌ لِرَسُولِ اللهِ، وَلَـكِنْ أَبْكِي أَنَّ الْوَحْيَ قَدْ انْقَطَعَ مِنَ السَّمَاءِ، فَهَيَّجَتْهُمَا عَلَى الْبُكَاءِ، فَجَعَلاَ يَبْكِيَانِ مَعَهَا]. أخرجه مسلم.

1. (4491)- *Hz. Enes* (radıyallahu anh) anlatıyor: "Hz. Ömer, Resûlullah *(aleyhissalâtu vesselâm)*'ın vefatından sonra, Hz. Ebû Bekr (radıyallahu anh)'a:

"Gel beraber Ümmü Eymen (radıyallahu anhâ)'ya gidip ziyaret edelim, tıpkı *Aleyhissalâtu vesselâm*'ın onu ziyaret ettiği gibi" dedi ve gittiler. Ümmü Eymen onları görünce ağladı.

"Niye ağlıyorsun? Resûlullah'ın Allah nezdinde bulacağı (mükâfaatlar)ın daha hayırlı olduğunu bilmiyor musun?" dediler. Ümmü Eymen:

"Evet bilmez olur muyum? Allah indinde olan, Resûlullah için elbette daha hayırlıdır. Velâkin beni ağlatan, semadan gelen vahyin kesilmiş olmasıdır" dedi. Bu sözleri onları da hüzünlendirdi. Ümmü Eymen'le birlikte onlar da ağladılar." [Müslim, Fezâilu's-Sahâbe 103, (2453).

AÇIKLAMA:

Ümmü Eymen (radıyallahu anhâ) *Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)*'ın hem azatlısı hem de hadine'sidir, yani Resûlullah çocukken onun himayesinde büyümüştür. Onun bu hizmetine telmihen, *Aleyhissalâtu vesselâm* أمّ أيمنٍ أمّي بعد أمّي *"Ümmü Eymen annemden sonra annemdir"* diyecek, sıkça ziyaretine gidecektir. İslâm'ın başında ilk müslüman olanlar arasında yer alır. Habeşistan'a da, Medine'ye de hicret etmiştir.

Bir rivayete göre, *Hz. Hatice*'nin kızkardeşine ait bir köle idi. Resûlullah'a hibe etmiştir. Diğer bir rivayete göre ise, Resûlullah'ın annesine aitti. *Amine hâtun Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)*'ı dünyaya getirinceye, büyüyünceye kadar yetişmesi ile ilgilenmiştir. Bilahare *Aleyhissalâtu vesselâm* onu azad etmiş ve *Zeyd İbnu Hârise* ile evlendirmiştir. Bu mutlu evlilikten *Üsâme İbnu Zeyd* doğacaktır. Üsâme, Resûlullah'ın en ziyade sevdiği kimselerden ve ordu komutanlarından biri olması haysiyetiyle Ümmü Eymen, Üsâme (radıyallahu anhümâ)'nın annesi olmaktan da şereflenmiştir.

Ümmü Eymen, Aleyhissalâtu vesselâm'ın vefatından beş ay kadar sonra vefat etmiştir, (radıyallahu anhâ).

EHL-İ BEYT'İN FAZİLETİ

4492 ١ـ عن ابنِ عبّاسٍ رَضِيَ اللهُ عنهما قال: [قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ: أَحِبُّوا اللهَ لِمَا يَغْذُوكُمْ بِهِ مِنْ نِعَمِهِ، وَأَحِبُّونِي لِحُبِّ اللهِ. وَأَحِبُّوا أَهْلَ بَيْتِي لِحُبِّي]. أخرجه الترمذي.

1. (4492)- *İbnu Abbâs* (radıyallahu anhümâ) anlatıyor: "Resûlullah *(aleyhissalâtu vesselâm)* buyurdular ki:

"Nimetleriyle sizi beslediği için Allah'ı sevin. Beni de Allah sevgisi için sevin. Ehl-i Beytimi de benim sevgim için sevin." [Tirmizî, Menâkıb, (3792).]

AÇIKLAMA:

Bu hadiste, *Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)*, fıtrî ve tabiî bir sevgiden hareketle, Ehl-i Beyti'nin sevilmesi gereğini ifade ediyor. Şöyle ki İslâm ulemâsı, insan fıtratındaki "sevgi"nin üç şey sebebiyle hasıl olacağını belirtirler: 1- Kemâl, 2- İhsan, 3- Menfaat (4356. hadise bak).

Bu hadiste *Resûlullah*, hayatımızın devamını sağlayan gıdamızı Allah'ın verdiğini hatırlatarak, ihtiyaçlarımızı gören Rabbimizi sevmenin fıtrî ve tabiî birşey olduğunu bildiriyor. Allah'ı sevdik mi ister istemez kendisini yani Hz. Peygamber'i seveceğiz, çünkü O, Habîbullah'tır. Dostun dostu sevilir. Ayrıca Kur'an'da Allah'ı sevenlere, Resûlullah'a ittiba ve onu sevmek emredilmiştir. (Bu hususlar da 4356. hadiste açıklandı). *Resûlullah*'ı sevince, onun sevdikleri ve sevilmesini emrettikleri de sevilecektir. *Âl-i Beyt* bunlardandır: *Resûlullah* hem sevmiştir, hem de sevmemizi emretmiştir. *Âl-i Beyt Aleyhissalâtu vesselâm*'ın bu alâkası, akrabalık gayretinin bir sonucu olmayıp, risalet vazifesinin icabı olduğunu, ileride sayıca çok artacak ümmetinin, yeryüzünün her tarafına dağılarak İslâm'a fıtrî bağlarla bağlı ve ciddi taraftar bir cemaat teşkil edeceğini; ilim, maneviyat, cihad gibi cemiyetlerin dinamiği olan, milletlerin ayakta kalmasını sağlayan ve devamları için şart olan hususlarda onların daima önde olacakları ve onların sevilmesi ve sayılmasının ümmetî birliğe temel teşkil edeceği hikmetine dayandığını *Bediüzzaman* merhumdan kaydettiğimiz bir pasajda göstermiştik, burada tekrar etmeyeceğiz (4434. hadis).

4493 ٢– وعن سعد بنِ أبى وقّاص رَضِيَ اللّهُ عَنْهُ قال: [لَمَّا نَزَلَتْ هذهِ الآيَةُ: ﴿ تَعَالُوا نَدْعُ أبْنَاءَنَا وَأبْنَاءَكُمْ وَنِسَاءَنَا وَنِسَاءَكُمْ ﴾ الآيَــةَ؛ دَعَا رَسُولُ اللّهِ ﷺ عَلِيّاً وَفَاطِمَةَ وَحَسَناً وَحُسَيْناً وقَالَ: اللَّهُمَّ هٰؤُلاَءِ أهْلِى]. أخرجه الترمذي وصححه.

2. (4493)- *Sa'd İbnu Ebî Vakkas* (radıyallahu anh) anlatıyor: "Şu âyet indiği zaman, (meâlen): **"Sana bu ilim geldikten sonra, kim seninle bu hususta mücadele edecek olursa de ki: "Gelin, çocuklarımızı ve çocukarınızı, kadınlarımızı ve kadınlarınızı, kendinizi ve kendimizi çağırıp toplanalım, sonra niyaz edelim ki, Allah'ın laneti yalancılar üzerine olsun!"** (Âl-i İmrân 61), Resûlullah *(aleyhissalâtu vesselâm)* Aliyi, Fatıma'yı, Hasan ve Hüseyin (radıyallahu anhüm ecmaîn)'i çağırdı ve:

"Allah'ım, bunlar da benim ehlim (âilem)" buyurdu." [Tirmizî, Tefsir, Âl-i İmrân, (3002).]

AÇIKLAMA:

Bu rivayetle ilgili açıklama daha önce geçtiği için burada tekrar etmeyeceğiz (4407. hadis).

4494 ٣– وعن أمّ سلمة رضي الله عنها قالت: [نَزَلَتْ هذه الآيةُ وأنا جالسةٌ على باب بيْتِ النبيِّ ﷺ: ﴿إنَّمَا يُرِيدُ اللهُ لِيُذْهِبَ عَنْكُمُ الرِّجْسَ أهْلَ البَيْتِ وَيُطَهِّرَكُمْ تَطْهِيراً﴾؛ وفي البيْتِ رَسُولُ الله ﷺ وَعَلِيٌّ وفَاطِمَةُ والحَسَنُ والحُسَيْنُ فَجَلَّلَهُمْ بِكِسَاءٍ وقَالَ: اللَّهُمَّ إنَّ هؤُلاءِ أهْلُ بيْتِي، فأذْهِبْ عنهُمُ الرِّجْسَ وطَهِّرْهُمْ تَطْهِيراً. فَقُلْتُ: يا رَسُولَ الله ألَسْتُ مِنْ أهْلِ البَيْتِ؟ فَقَالَ: إنَّكِ الى خَيْرٍ. أنْتِ مِنْ أزْوَاجِ النَّبِيِّ ﷺ]. أخرجه الترمذي.

« الرِّجْسُ » النجس، وكل مستقذر، وقيل الأثم.

3. (4494)- *Ümmü Seleme* (radıyallahu anhâ) anlatıyor: "Ben Resûlullah *(aleyhissalâtu vesselâm)*'ın evinin kapısında iken şu âyet nazil oldu: **"...Ey peygamber ailesi! Allah günahlarınızı giderip sizi tertemiz yapmak istiyor"** (Ahzab 33). Evde Resûlullah *(aleyhissalâtu vesselâm)*, Ali, Fâtıma, Hasan ve Hüseyin vardı. Onlara bir örtü bürüdü ve:

"Allahım, işte bunlar benim ehl-i beytimdir, bunlardan günahı gider ve bunları kirlerden tertemiz kıl!" buyurdu. Ben atılıp:

"Ey Allah'ın Resûlü! Ben ehl-i beytten değil miyim?" dedim. Bana:

"Sen (yerinde dur, sen zaten) hayırdasın, sen Resûlullah'ın zevcesisin!" diye cevap verdi." [Tirmizî, Menâkıb, (3870).]

AÇIKLAMA:

1- Bu hadis, ehl-i beyt'in, ümmet arasındaki mümtaz yerini tesbit etmektedir. Ancak, Kur'an'da teşrif edilen bu *"Ehl-i Beyt"*e kimler dahildir? hususu âlimler arasında ihtilaflıdır.

★ *İbnu Abbâs, İkrime, Atâ* ve *Kelbî, Mukâtil, Saîd İbnu Cübeyr* (radıyallahu anhüm)'e göre ayette mezkur olan Ehl-i Beyte, hassâten *Aleyhissalâtu vesselâm*'ın zevceleri dahildir. Derler ki: "Beyt'ten murad, beytu'n-Nebî ve zevcelerinin meskenleridir. Zira ayette: وَاذْكُرْنَ مَا يُتْلٰى فِي بُيُوتِكُنَّ **"Evlerinizde okunan Allah'ın ayetlerini, ilim ve hikmeti tefekkür**

edin" (Ahzab 34) buyurulmaktadır. Keza Kur'an'da Resûlullah'ın zevceleri ile ilgili gelen şu kısımdaki âyetlerin siyakı da zevcât-ı tâhîrât'ın ehl-i beyte dahil olduğunu gösterir: يا ايها النبي قل لازواجك... لطيفا خبيرا **"Ey Peygamber! Hanımlarına de ki..."** den... **"Şüphesiz ki Allah'ın lütfu geniştir, O herşeyden haberdar"** (Ahzâb 28-34. âyetler) âyetine kadar."

★ *Ebû Sâidi'l-Hudrî, Mücâhid, Katâde* ise Kur'ân'da mezkur olan Ehl-i Beyt'i hassâten *Hz. Ali, Hz. Fâtıma, Hz. Hasan* ve *Hüseyin* (radıyallahu anhüm)'ün teşkil ettiğini söylemişlerdir. Onların bu hükme varmada delillerinden biri, ayetteki hitabın kadınlara değil, erkeklere yapılması sahih olacak şekilde gelmiş olmasıdır. Zira ayette erkekleri ifade eden عنكم ve وليطهركم denmiştir. Bu hitap sadece kadınlara olsaydı عنكن ويطهركن denmesi gerekirdi. Ancak önceki görüşte olanlar, bu iddiaya: "İfadenin müzekker muhataba göre gelmesi ehl kelimesini esas almaktan dolayıdır. Nitekim âyet-i kerîmede Cenab-ı Hak اتعجبين من امر الله رحمت الله وبركاته عليكم اهل البيت buyurmuştur. Arapçada kişi arkadaşına, zevcesine veya zevcelerini kastederek كيف اهلك der, o da هم بخير der, kastedilenler kadın olduğu halde erkek zamiri kullanılır" diye karşılık vermişlerdir.

Bu iki görüş sahiplerinin getirdikleri delilleri burada serdetmeye gerek görmüyor, bunlar arasında üçüncü mutavassıt bir görüş daha var, onu kaydediyoruz:

★ *Kurtubî, İbnu Kesîr* gibi bir kısım muhakkik ulemâya göre, âyette mezkur olan *Ehl-i Beyt*'e Resûlullah'ın zevceleri, *Hz. Ali, Fâtıma, Hasan* ve *Hüseyin* dahildirler. Bunlara göre, zevcât-ı tâhirat dahildir, çünkü işaret edilen ayetlerle kastedilenler onlardır, onlar Resûlullah'ın evlerinde sakindirler. Bu hususu te'yid eden bir kısım rivayetler *İbnu Abbas* ve başkaları tarafından rivayet edilmiştir. *Ali, Fatıma, Hasan* ve *Hüseyin* hazerâtının da dahil olması ise, neseb yönüyle yakınlıklarından ve ailesine dahil olmalarındandır. Keza âyetin onlar sebebiyle indiğini te'yid eden rivayetlerde bu görüşe delil kabul edilmiştir. Bu durumda ayet-i kerîmenin bu iki zümreden sadece birini kasdetmiş olduğunu iddia edenler, yapılması gereken bir şeyi yaparken, ihmali câiz olmayan bir hususu da ihmal etmiş olmaktadırlar.

2- Resûlullah'ın Ümmü Seleme (radıyallahu anhâ)'ya söylediği: *"Sen yerinde (dur, sen zâten) hayırdasın..."* sözü hususunda iki te'vil yapılmıştır.

Birine göre mana şudur: "Sen (zaten) hayırlısın. Benim ehl-i beytimden olman sebebiyle, bir de örtümün altına girmeye ihtiyacın yok." Onu girmekten men edişinin sebebi *Hz. Ali*'nin oradaki varlığıdır.

★ Diğer te'vile göre, mana şöyledir: "Sen ehl-i beytimden olmasan da sen hayırlısın." *Mübârekfûri,* önceki görüşün râcih ve hatta muteber görüş olduğunu belirtir.

4495 ٤- وعن أنس رَضِيَ اللّهُ عَنْهُ قَالَ: [كَانَ رَسُولُ اللّهِ ﷺ حِينَ نَزَلَتْ هذه الآيَةُ: ﴿إِنَّمَا يُرِيدُ اللّهُ لِيُذْهِبَ عَنْكُمُ الرِّجْسَ أَهْلَ الْبَيْتِ﴾ يَمُرُّ بِبَابِ فَاطِمَةَ رَضِيَ اللّهُ عَنْهَا إِذَا خَرَجَ الى الصَّلاَةِ قَرِيباً مِنْ سِتَّةِ أَشْهُرٍ. فَيَقُولُ: الصَّلاَةَ أَهْلَ الْبَيْتِ، إِنَّمَا يُرِيدُ اللّهُ لِيُذْهِبَ عَنْكُمُ الرِّجْسَ أَهْلَ الْبَيْتِ وَيُطَهِّرَكُمْ تَطْهِيراً]. أخرجه الترمذي.

4. (4495)- *Hz. Enes* (radıyallahu anh) anlatıyor: "Şu âyet indiği zaman (meâlen): "**...Ey peygamber ailesi! Allah günahlarınızı giderip sizi tertemiz yapmak istiyor**" (Ahzâb 33), Resûlullah *(aleyhissalâtu vesselâm)* sabah namazına giderken, altı aya yakın bir müddette, Hz. Fâtıma (radıyallahu anhâ)'nın kapısına uğrayıp:

"Namaz(a kalkın) ey Ehl-i Beyt "Allah günahlarınızı giderip sizi tertemiz yapmak istiyor!" buyurdu." [Tirmizî, Tefsîr, Ahzâb (3204).]

4496 ٥- وعن عائشة رَضِيَ اللّهُ عَنْهَا قَالَتْ: [خَرَجَ رَسُولُ اللّهِ ﷺ وَعَلَيْهِ مِرْطٌ مُرَحَّلٌ أَسْوَدُ، فَجَاءَ الْحَسَنُ فَأَدْخَلَهُ، ثُمَّ جَاءَ الْحُسَيْنُ فَأَدْخَلَهُ، ثُمَّ جَاءَتْ فَاطِمَةُ فَأَدْخَلَهَا، ثُمَّ جَاءَ عَلِيٌّ فَأَدْخَلَهُ. ثُمَّ قَالَ: إِنَّمَا يُرِيدُ اللّهُ لِيُذْهِبَ عَنْكُمُ الرِّجْسَ أَهْلَ الْبَيْتِ وَيُطَهِّرَكُمْ تَطْهِيراً]. أخرجه مسلم.

«المِرْطُ» كساء من خز أو صوف يتغطى به.

و«المُرَحَّلُ» الموشى المنقوش الذي فيه صور الرجال، وقال الجوهري: هو إزار خز فيه أعلام.

5. (4496)- *Hz. Aişe* (radıyallahu anhâ) anlatıyor: "Resûlullah *(aleyhissalâtu vesselâm)*, üzerinde siyah (yünden) nakışlı bir kumaş olduğu halde sabahleyin (evden) çıktı. O sırada Hasan geldi, onu örtünün altına soktu. Sonra Hüseyin geldi onu da soktu. sonra Fatıma geldi, onu da soktu. Sonra Ali geldi onu da örtünün altına soktu. Sonra da:

"**Ey Ehl-i Beyt Allah günahlarınızı giderip sizi tertemiz yapmak istiyor**" (Ahzâb 33) buyurdu" [Müslim, Fezâilu's-Sahâbe 61, (2424).]

4497 ٦- وعن يزيد بن حيّان عن زيد بن أرقم رَضِيَ اللّهُ عَنْهُ قَالَ: [قَالَ رَسُولُ اللّهِ ﷺ: أَلاَ

وَإِنِّى تَارِكٌ فِيكُمْ ثَقَلَيْنِ، أَحَدُهُمَا كِتَابُ اللّٰهِ تَعَالَىٰ، هُوَ حَبْلُ اللّٰهِ الَّذِى مَنِ اتَّبَعَهُ كَانَ عَلَـى الْهُدَىٰ وَمَنْ تَرَكَهُ كَانَ عَلَى الضَّلاَلَةِ، وَعِتْرَتِى: أَهْلُ بَيْتِى. قُلْنَا: مِنْ أَهْلِ بَيْتِهِ نِسَاؤُهُ؟ قَالَ لاَ أَيْمُ اللّٰهِ إِنَّ الْمَرْأَةَ تَكُونُ مَعَ الرَّجُلِ الْعَصْرَ مِنَ الدَّهْرِ فَيُطَلِّقُهَا فَتَرْجِعُ الَى أَبِيهَا وَقَوْمِهَا. أَهْلُ بَيْتِهِ: أَصْلُهُ وَعَصَبَتُهُ الَّذِينَ حُرِمُوا الصَّدَقَةَ بَعْدَهُ]. أخرجه مسلم.

سمى النبى ﷺ القرآن العزيز وأهل بيته ثقلين لأن الأخذ بهما والعمل بما يجب لهما ثقيل.

وقيل العرب تقول لكل نفيس خطير ثقل، فجعلهما ثقلين إعظاماً لقدرهما وتفخيما لشأنهما.

و« العَصبةُ » أهل الرجل من قبل الآباء والأجداد.

6. (4497)- *Yezid İbnu Hayyân, Zeyd İbnu Erkâm* (radıyallahu anh)'tan naklen anlatıyor: "Resûlullah *(aleyhissalâtu vesselâm)* buyurdular ki:

"Haberiniz olsun! Ben size iki ağırlık bırakıyorum. Bunlardan biri Allah Teâlâ'nın Kitabı'dır. O, Allah'ın (sema-arz arasına uzanmış) ipi olup, kim ona tutunursa hidayet üzere olur, kim de onu terkederse dalâlete düşer. İkincisi itretim, Ehl-i Beytim'dir." Biz, Zeyd İbnu Erkam'a sorduk:

"Kadınları da Ehl-i Beyt'inden midir?"

"Hayır! dedi, Allah'a yemin olsun, kadın bir müddet erkekle beraber olur. Sonra (kocası) onu boşar, o da babasına ve kavmine döner. Resûlullah *(aleyhissalâtu vesselâm)*'ın Ehl-i Beyt'i aslı ve kendinden sonra sadaka haram olan asabesi'dir." [Müslim, Fezâilu's-Sahâbe 37, (2408).]

AÇIKLAMA:

1- *Kur'an* ve *Âl-i Beyt* için sakaleyn (ağırlık) denmesi, onun kıymetce, şerefce üstünlüğündendir. Bazı rivayetlerde iki ağır halife خَلِيفَتَيْنِ ثَقَلَيْنِ diye gelmiştir.

2- *Münâvî, Âl-i Beyt*'le Ashâb-ı Kisâ'nın kastedildiğini belirtir. Zekat haram edilenlere ehl-i beyt diyenlerin zayıf görüşte olduklarına işaret eder. Hanefilere ve Şâfiîlere göre, bu hadiste zikri geçen Âl'den murad, Benî Hâşim'dir. Yani, *Hz. Ali, Akîl, Ca'fer* ve *Abbas* hazerâtının sülaleleri ve onların azatlılarıdır; bunlara zekât verilmez. İmam Mâlik yalnız Benî Hâşim'e zekat verilmeyeceği görüşündedir. Bütün Kureyş'e zekat verilmeyeceğini söyleyenler de olmuştur. Bu rivayette, Hz. Zeyd'in, Ezvâc-ı Tâhirât'ı Al-i Beyt'ten saymaması bütün Kureyş kabilesini Ehl-i beyt kabul edenlerin sözünü reddetmeye müteveccihtir. Gerçi onlardan Hz. Aişe,

Hafsa, Ümmü Habîbe, Ümmü Seleme, Sevde, Zeyneb Bintu Cahş gibi bir kısımları Kureyş'e mensup idiler.

3- *Kurtubî,* hadiste Kur'ân'ın emirlerine uyup yasaklarından kaçınmak, itreti'nin sîretine uymak, hayatı onların istikametine göre yönlendirmekle hidayete erilebileceğinin belirtildiğine dikkat çeker. Sonra der ki: "Bu vasiyet ve bu büyük te'kid, Resûlullah'ın ehline ihtiram, onları tebrie, tâzime ve sevginin vacib olduğuna, müekked farzların da vacib olduğuna, bunları terke hiçbir kimseye bir özür tanımadığına delalet eder."

4- Bu hadisin *Zey İbnu Sabit* (radıyallahu anh)'tan gelen bir başka vechi şöyle devam eder: وأنّهما لن يتفرّقا حتّى يردا على الحوض *"Bu iki şey (Ehl-i Beyt ve Kur'ân), (Kıyamet günü, Kevser) havuzunun başında toplanıncaya kadar birbirlerinden ayrılmayacaklar."*

Bir kısım alimler, bu ve benzeri ifadelere dayanarak, Kıyamete kadar, dünyanın her tarafında Kur'ân'la amel etmeyi terketmeyecek Ehl-i Beyt'e mensup kimselerin bulanacağına hükmetmişlerdir. Böylece onlar Arz ehline bir garanti teşkil etmişlerdir. Onların tamamen tükenmesi, Arz ehlinin sonu demektir.

5- Asabe, kişinin baba cihetinden gelen akrabalarına denir.

4498 ٧– وعن ابن عُمَرَ رَضِيَ اللهُ عَنهما: [أنَّ أبَا بَكْرٍ رَضِيَ اللهُ عَنْه قالَ: ارْقَبُوا مُحَمَّداً ﷺ في أهْلِ بَيْتِهِ]. أخرجه البخاري.

7. (4498)- *İbnu Ömer* (radıyallahu anh) anlatıyor: "Ebû Bekr (radıyallahu anh) buyurdular ki: "Muhammed *(aleyhissalâtu vesselâm)*'ı Ehl-i beytinde gözetin." [Buhârî, Fezâilu'l-Ashâb, 12, 22.]

AÇIKLAMA:

Hz. Ebû Bekr, bu sözüyle halka hitabederek, Resûlullah'ın hatırını akrabalarında gözetmeleri, *Aleyhissalâtu vesselâm*'ın gönüllerde yüce olan hatırı ve sevgisi sebebiyle, O'na neseben yakın olanlara hürmet etmeyi, onları incitip üzecek, gücendirecek söz ve davranışlardan kaçınmayı tavsiye etmektedir. "Gözetin" diye ifade ettiğimiz murâkabe "korumak ve kollamak" manalarına gelmektedir. Buhârî, *Hz. Ebû Bekr*'in bu tavsiyesinin peşinden, bunu açıklar ve tamamlar mahiyetteki şu hadisi kaydeder.

فاطمة بضعة منّي فمن أغضبها أغضبني *"Fâtıma benden bir parçadır, onu öfkelendiren beni öfkelendirmiş olur."*

DÖRDÜNCÜ FASIL

ENSARIN FAZİLETİ

4499 ١ – عن أبي هريرة رَضِيَ اللهُ عَنْهُ قال: [قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ: لَوْ أَنَّ الأَنْصَارَ سَلَكُوا وَادِياً أَوْ شِعْباً لَسَلَكْتُ وَادِيَ الأَنْصَارِ وَشِعْبَهُمْ، وَلَوْلاَ الْهِجْرَةُ لَكُنْتُ امْرَؤاً مِنَ الأَنْصَارِ. قَالَ أَبُو هُرَيْرَةَ: بِأَبِي هُوَ وَأُمِّي مَا ظَلَمَ: آوَوْهُ وَنَصَرُوهُ، أَوْ كَلِمَةً أُخْرَى].

أخرجه البخاري.

1. (4499)- *Hz. Ebû Hureyre* (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah *(aleyhissalâtu vesselâm)* buyurdular ki:

"Şayet Ensar vadiye veya geçide sülûk etse ben de mutlaka Ensar'ın gittiği vadiye ve geçide sülûk ederim. [Eğer hicret olmasaydı ben Ensâr'dan biri olurdum.]"

Ebû Hureyre der ki: "Ona annem ve babam feda olsun. (Bu sözüyle haddi aşmış, Ensarın hakkından fazlasını onlara vererek) zulmetmiş değildir. (Zira) onlar O'nu barındırdılar ve O'na yardım ettiler veya bir başka kelime (ile ifade edilecek) yardımlar yaptılar. Mallarıyla kendisine ve Ashabına muâvenette bulundular." [Buhârî, Menâkıbu'l-Ensâr 2, Temennî 9.]

4500 ٢ – وعن أبي سعيد رَضِيَ اللهُ عَنْهُ قال: [قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ: أَلاَ إِنَّ عَيْبَتِي الَّتِي آوِي إِلَيْهَا: أَهْلُ بَيْتِي وَإِنَّ كَرِشِي الأَنْصَارُ، فَاعْفُوا عَنْ مُسِيئِهِمْ وَاقْبَلُوا مِنْ مُحْسِنِهِمْ].

أخرجه الترمذي.

2. (4500)- *Ebû Saîd* (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah *(aleyhissalâtu vesselâm)* buyurdular ki:

"Benim kendisine sığındığım sırdaşım ehl-i Beyt'imdir, dayanağım da Ensâr'dır. Öyleyse onların (Ehl-i Beyt ve Ensâr'ın) kusurlularını affedin, faziletli olanlarına da sarılın." [Tirmizî, Menâkıb, (3900).]

4501 ٣- وعن ابن عبّاس رَضِيَ الله عنهما قالَ: [قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ: لاَ يُبْغِضُ الأَنْصَارَ أَحَدٌ يُؤْمِنُ بِاللهِ وَالْيَوْمِ الآخِرِ]. أخرجه الترمذي وصححه.

3. (4501)- *İbnu Abbâs* (radıyallahu anhümâ) anlatıyor: "Resûlullah *(aleyhissalâtu vesselâm)* buyurdular ki:

"Allah'a ve ahirete iman eden kimse Ensâr'a buğzetmesin." [Tirmizî, Menâkıb, (3903).]

4502 ٤- وعن أنس رَضِيَ الله عنه قال: [قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ: الأَنْصَارُ كَرِشِي وَعَيْبَتِي، وَإِنَّ النَّاسَ سَيَكْثُرُونَ وَيَقِلُّونَ، فَاقْبَلُوا مِنْ مُحْسِنِهِمْ وَتَجَاوَزُوا عَنْ مُسِيئِهِمْ]. أخرجه الشيخان والترمذي.

زاد البخاري في أخرى، عن ابن عباس بعد قوله: «وَيَقِلُّونَ حَتَّى يَكُونُوا كَالْمِلْحِ فِي الطَّعَامِ».

قوله «كَرِشِي وَعَيْبَتِي» أي موضع سرّي وأمانتي، فاستعارهما لأن المجترّ بجمع علفه في كرشه، والرجل يضع ثيابه في عيبته.

وقال أبو عُبَيْد: يقال للجماعة من الناس: كرش، كأنه أراد جماعتي وصحابتي الذين بهم أثق، وعليهم أعتمد.

4. (4502)- *Hz. Enes* (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah *(aleyhissalâtu vesselâm)* buyurdular ki:

"Ensâr dayanağımdır, sırdaşımdır. İnsanlar sayıca artarken onlar azalacaklar. Öyleyse onların iyilerine yapışın, kusurlularını da affedin." [Buhârî, Menâkıbu'l-Ensâr 11; Müslim, Fezâilu's-Sahâbe 176, (2510); Tirmizî, Menâkıb, (3901).]

Buharî, İbnu Abbâs (radıyallahu anhümâ)'dan kaydettiği bir diğer rivayette: "Onlar azalacaklar" lafzının peşinde şu ziyadeye yer verir: *"...Öyle ki yemekteki tuz gibi olacaklar."*

BEŞİNCİ FASIL

BEDİR, AKABE ve BEY'ATU'R-RIDVAN'A KATILANLARIN FAZİLETİ

4503 ١ـ عن رفاعة بن رافع الزرقي رضي الله عنه قال: [جاء جبريل عليه السلام الى النبي ﷺ: فقال: ما تعدون أهل بدر فيكم؟ قال: من أفضل المسلمين. قال: وكذلك من شهد بدراً من الملائكة عليهم السلام. وكان رفاعة من أهل بدر، وكان رافع من أهل العقبة، فكان يقول لابنه ما يسرني أني شهدت بدراً بالعقبة]. أخرجه البخاري.

1. (4503)- *Rifâ'a İbnu Râfi' ez-Züraki* (radıyallahu anh) anlatıyor: "Cibril aleyhisselâm, Resûlullah Aleyhissalâtu vesselâm'a gelerek:

"İçinizdeki Bedir ehlini ne addediyorsunuz?" diye sordu. Aleyhissalâtu vesselâm: *"Müslümanların en faziletlisi!"* buyurdu. Cebrail:

"Biz de Bedir'e katılan melekleri öyle (en faziletlimiz) biliyoruz!" dedi. Rifâ'a (radıyallahu anh) da Bedir ehlindendi. Râfi' ise Akabe ehlindendi ve oğluna:

"Akabe bey'atlerinde hazır bulunmam yerine Bedirde hazır bulunmuş olmam beni sevindirmez!" derdi." [Buharî, Meğâzî 11.]

4504 ٢ـ وعن أبي هريرة رضي الله عنه قال: [قال رسول الله ﷺ: اطلع الله على أهل بدر. فقال: اعملوا ما شئتم فقد غفرت لكم]. أخرجه أبو داود.

2. (4504)- *Hz. Ebû Hureyre* (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah *(aleyhissalâtu vesselâm)* buyurdular ki:

"Allah Teâlâ Hazretleri, Bedir Ehli(nin yaptığı fedakârlık ve ihlâsları)na muttali oldu da:

"Artık ne isterseniz yapın. Ben sizi affetmişim!" buyurdu." [Ebû Dâvud, Sünnet 9, (4654).]

4505 ٣- وعن جابر رَضِيَ اللهُ عنه قال: [قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ: لاَ يَدْخُلُ النَّارَ أَحَدٌ مِمَّنْ بَايَعَ تَحْتَ الشَّجَرَةِ]. أخرجه مسلم وأبو داود والترمذي.

3. (4505)- *Hz. Cabir* (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah *(aleyhissalâtu vesselâm)* buyurdular ki: *"(Hudeybiyede) ağaç altında Bey'at edenlerden hiç kimse ateşe girmeyecektir."*[Müslim, Fezâilu's-Sahâbe 163, (2496); Ebû Dâvud, Sünnet 9, (4653); Tirmizî, Menâkıb, (3859).]

AÇIKLAMA:

1- Daha önce birkaç firsatta temas edip açıkladığımız üzere, bazı vakitlerde yapılan ameller Allah nezdinde fevkalâde kıymetli olmakta ve amel sahibine tecelli ettirdiği feyiz ve bereket, o kimsenin geçmiş ömründe işlediği günahların affına yettiği gibi, gelecek hayatında işleyeceği günahların affina da yetebilmektedir. Ulemâmız meseleyi öyle değerlendirmiştir. İşte bu babta zikredilen gazveler, İslam tarihinin donum noktalarını teşkil edecek ehemmiyette olduğu için o gazvelere katılanların böylesi bir mağfiret ve berekete mazhar oldukları âyet ve hadislerde belirtilmiştir. Akabe Bey'atı: Ensar'ın Resûlullah'a ve müslümanlara himaye verdikleri bir akittir. Medine'ye hicret hadisesi bunun meyvesidir. İslâmî inkişafa hicretin katkısı, bu Akabe bey'atinin bir semeresidir. Bedir gazvesi neşvünema halinde olan İslâm filizinin koparılıp yok edilmesini önlemiştir. *Bey'atu'r-Rıdvan,* Feth-i Mübîn olan ve insanların fevc fevc İslâm'a girişini sağlamada zemin hazırlayan Hudeybiye Sulhü'ne sebep olmuştur. Bunlar Resûlullah'ın hayatında mühim dönüm noktalarıdır. Cenab-ı Hakk'ın rahmeti, bu gazvelere katılanları -ne yaparlarsa yapsınlar- bağışlayıp, ateşe girmeden cennetine koyacak vüs'attedir. Madem ki, Allah adına konuşan, hizb ve mücâzefe hakkında muhal olan Resûl-i Ekrem *(aleyhissalâtu vesselâm)* öyle haber vermiştir, dediği gibi, olacaktır. Nitekim Hâtıb İbnu Ebî Beltea ve başka bazı vak'alarda Resûlullah bu espriye uygun olarak onların hatalarını değerlendirme örneği de vermiştir."

2- Bu husus, sadedinde olduğumuz son hadisin Müslim'deki veçhinde daha açık görülmekte ve daha iyi anlaşılmaktadır. Rivayet şöyle: Ümmü Mübeşşir (radıyallahu anhâ) anlatıyor: "Resûlullah *(aleyhissalâtu vesselâm)*'ın birgün Hz. Hafsa'nın yanında: *"Ashab-ı şecereden hiç kimse inşaallah ateşe girmeyecektir"* buyurduğunu işittim. Hz. Hafsa bu söze itiraz etmek isteyerek:

"Hayır, olamaz! Ey Allah'ın Resûlü! dedi. Resûlullah (bu çıkışı sebebiyle) onu azarladı. Ama Hafsa (kanaatinde ısrarlı idi. Kendisine delil olarak şu ayeti okudu): وَإِنْ مِنْكُمْ اِلَّا وَارِدُهَا **"Sizden herkes mutlaka cehenneme gelecek"** (Meryem 71).]

Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) da *Hz. Hafsa*'ya ayetle cevap verdi: "Allah Teâla Hazretleri şöyle buyurmuştur: ثُمَّ نُنَجِّي الَّذِينَ اتَّقَوْا وَنَذَرُ الظَّالِمِينَ فِيهَا جِثِيًّا "Allah: **"Sonra Allah'tan korkan muttakileri kurtaracağız ve zâlimleri orada diz çökmüş halde bırakacağız"** (Meryem 72)" buyurdu."

Alimler burada *Hz. Hafsa*'nın istirşâd yani o babtaki hükmün Resûlullah tarafından açıklanmasını taleb maksadıyla itiraz ettiğini; gerçekte itiraz etmediğini belirtirler. Bu meselede gerçek bir itiraz haddi aşmak olur. Zira uhrevî gaybî meselelerde Resûlullah'tan başka hiç kimsenin söz hakkı ve yetkisi yoktur. Ashabın hele Hz. Hafsa gibi bir büyük şahsiyetin bunu bilmemesi düşünülemez. Ayetteki *"cehenneme gelmek"*ten murad Sırat'a gelmek denmiştir. Zira üstünden geçmek üzere herkes Sırat köprüsüne gelecektir. O ise cehennemin üzerindedir.

DÖRDÜNCÜ BAB

İSLÂM ÜMMETİNİN FAZİLETİ

4506 ١ – عن أبى موسى رضي الله عنه قال: [قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ: مَثَلُ الْمُسْلِمِينَ وَالْيَهُودِ وَالنَّصَارَى كَمَثَلِ رَجُلٍ اسْتَأْجَرَ قَوْماً يَعْمَلُونَ لَهُ عَمَلاً الى اللَّيْلِ عَلى أجْرٍ مَعْلُومٍ. فَعَمِلُوا لَهُ الى نِصفِ النَّهَارِ. فَقَالُوا: لاَ حَاجَةَ لَنَا الى أجْرِكَ الَّذى شَرَطْتَ لَنَا، وَمَا عَمِلْنَا بَاطِلٌ. فَقَالَ لَهُمْ: لاَ تَفْعَلُوا، أكْمِلُوا بَقِيَّةَ عَمَلِكُمْ وَخُذُوا أجْرَكُمْ كَامِلاً. فَأبَوْا وَتَرَكُوا وَاسْتَأْجَرَ آخَرِينَ بَعْدَهُمْ، فَقَالَ: أكْمِلُوا بَقِيَّةَ يَوْمِكُمْ هذَا وَلَكُمُ الَّذى شَرَطْتُ لَهُمْ مِنَ الأجْرِ. فَعَمِلُوا حَتَّى إذَا كَانَ حِينَ صَلاَةِ الْعَصْرِ، قَالُوا: لَكَ مَا عَمِلْنَا بَاطِلٌ، وَلَكَ الأجْرُ الَّذى جَعَلْتَ لَنَا فِيهِ فَقَالَ لَهُمْ: أكْمِلُوا بَقِيَّةَ عَمَلِكُمْ، فَإنَّمَا بَقِىَ مِنَ النَّهَارِ شَىْءٌ يَسِيرٌ، فَأبَوْا فَاسْتَأْجَرَ قَوْماً يَعْمَلُونَ بَقِيَّةَ يَوْمِهِمْ فَعَمِلُوا بَقِيَّةَ يَوْمِهِمْ حَتَّىٰ غَابَتِ الشَّمْسُ فَاسْتَكْمَلُوا أجْرَ الْفَرِيقَيْنِ كِلَيْهِمَا. فَذلِكَ مَثَلُهُمْ وَمَثَلُ مَا قَبِلُوا مِنْ هذَا النُّورِ]. أخرجه البخاري.

1. (4506)- *Hz. Ebû Musa* (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah *(aleyhissalâtu vesselâm)* buyurdular ki:

"Müslüman, yahudi ve hıristiyanların meseli şuna benzer: Bir adam var, bir grup kimseyi ücretli olarak tutmuş; kendisi için belli bir ücret mukabilinde, geceye kadar çalıştırıyor. Bunlar gündüzün yarısına kadar çalışıp:

"Bize şart koştuğun ücrete ihtiyacımız yok. (Biz gideceğiz) Şu ana kadar yaptığımız iş için de para istemiyoruz" derler. Adam onlara:

"Böyle yapmayın, işin geri kalan kısmını da tamamlayın ve ücre-

tinizi tam olarak alın!" diye rica eder. Ancak onlar buna yanaşmazlar ve terkedip giderler.

Adam onlardan sonra işi için başkalarını ücretle tutar. Onlara:

"Şu gününüzü tamamlayın, öncekilere vaadettiğim ücreti size tam olarak vereyim!" der. Bunlar ikindi vaktine kadar çalışırlar. O zaman:

"İşin senin olsun, yaptığımız çalışmanın ücretini de istemiyoruz. (Çalışmayı terkediyoruz)!" derler. Adam onlara da:

"İşinizin geri kısmını tamamlayın, şurada az bir zamanınız kaldı" diye rica eder, ancak onlar dinlemeyip giderler. Adam geri kalan zamanda çalışmaları için yeni işçiler tutar. Bunlar da geri kalan zamanda güneş batıncaya kadar çalışırlar ve önceki iki grubun ücretini de alırlar. İşte bu, onların ve bu nurdan kabul ettikleri miktarın meselidir." [Buharî, İcâre 11, Mevâkitu's-Salât 17.]

4507 ٢– وعن ابنِ عُمَرَ رَضِيَ اللهُ عَنْهما قال: [قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ إنَّمَا بَقَاؤُكُمْ فِيمَا سَلَفَ قَبْلَكُمْ مِنَ الأُمَمِ كَمَا بَيْنَ صَلاَةِ الْعَصْرِ الى غُرُوبِ الشَّمْسِ، أُوتِىَ أَهْلُ التَّوْرَاةِ التَّوْرَاةَ فَعَمِلُوا بِهَا حَتَّىٰ انْتَصَفَ النَّهَارُ. فَعَجَزُوا فَأُعْطُوا قِيرَاطاً قِيرَاطاً، ثُمَّ أُوتِىَ أَهْلُ الإنْجِيلِ الإنْجِيلَ فَعَمِلُوا الى صَلاَةِ الْعَصْرِ فَعَجَزُوا فَأُعْطُوا قِيرَاطاً قِيرَاطاً، ثُمَّ أُتِينَا الْقُرآنَ فَعَمِلْنَا الى غُرُوبِ الشَّمْسِ فَأُعْطِينَا قِيرَاطَيْنِ قِيرَاطَيْنِ. فَقَالَ أَهْلُ الْكِتَابَيْنِ: أَىْ رَبِّ، أَعْطَيْتَ هٰؤُلاَءِ قِيرَاطَيْنِ قِيرَاطَيْنِ، وَأَعْطَيْتَنَا قِيرَاطاً قِيرَاطاً، وَنَحْنُ كُنَّا أَكْثَرَ عَمَلاً مِنْهُمْ؟ قَالَ اللهُ عَزَّ وَجَلَّ: هَلْ ظَلَمْتُكُمْ مِنْ أَجْرِكُمْ شَيْئاً؟ قَالُوا: لاَ قَالَ: فَهُوَ فَضْلِي أُوتِيهِ مَنْ أَشَاءُ]. أخرجه البخاري والترمذي.

2. (4507)- *İbnu Ömer* (radıyallahu anhümâ) anlatıyor: "Resûlullah *(aleyhissalâtu vesselâm)* buyurdular ki:

"Sizden önce geçen ümmetlere nazaran sizin bekânız, ikindi vakti ile güneşin batması arasındaki müddet gibidir. Tevrat ehline Tevrat verildi, onlar gün ortasına kadar onunla amel ettiler. Daha fazla devam etmekten aciz kaldılar. Onlara kîrat kîrat ücretleri verildi. Sonra Ehl-i incil'e incil verildi. Onlar da ikindi namazına kadar çalıştılar. O zaman onlar da âciz kaldılar, kîrat kîrat onlara da ücretleri verildi. Sonra bize Kur'ân verildi. Biz güneşin batmasına kadar çalışacağız. Bize ücretimiz ikişer kîrat, ikişer kîrat verildi. İki kitap mensupları:

"Ey Rabbimiz, sen bunlara ikişer kîrat, ikişer kîrat olarak verdin. Halbuki bize birer kîrat, birer kîrat vermiştin. Halbuki biz, amel yönüyle onlardan ileriyiz!" dediler. Allah Teâla Hazretleri:

"Ben ücretlerinizde bir haksızlık yaptım mı?" buyurdu. Onlar "Hayır!" dediler.

"Öyleyse, bu benim lütfumdur, onu ben dilediğime veririm" buyurdu." [Buhârî, İcâre 8, 9, Mevâkitu's-Salât 17, Enbiya 50, Fezâilu'l-Kur'ân 17, Tevhîd 31, 47; Tirmizî, Emsâl 7, (2875).]

4508 ٣- وعن أنس رَضِيَ اللهُ عَنْهُ قال: [مَرَّ عَلَى رَسُولِ اللهِ ﷺ: بِجَنَازَةٍ فَأَثْنَوْا عَلَيْهَا خَيْراً. فَقَالَ: وَجَبَتْ. ثُمَّ مَرَّ بِأُخْرَى، فَأَثْنَوْا عَلَيْهَا شَرّاً. فَقَالَ: وَجَبَتْ. فَقَالَ عُمَرُ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ: مَا وَجَبَتْ يَا رَسُولَ اللهِ؟ قَالَ: هٰذَا أَثْنَيْتُمْ عَلَيْهِ خَيْراً فَوَجَبَتْ لَهُ الْجَنَّةُ، وهٰذَا أَثْنَيْتُمْ عَلَيْهِ شَرّاً فَوَجَبَتْ لَهُ النَّارُ. أَنْتُمْ شُهَدَاءُ اللهِ فِي الأَرْضِ]. أخرجه الخمسة إلاّ أبا داود.

3. (4508)- *Hz. Enes* (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah *(aleyhissalâtu vesselâm)*'ın yanından bir cenaze geçti. Oradakiler, cenaze hakkında hayırlı senada bulundular. Aleyhissalâtu vesselâm:

"Vacib oldu! [Vâcib oldu! Vacib oldu!]" buyurdular. Sonra bir cenaze daha geçti. Bunu kötü sözlerle yâdettiler. Resûlullah yine: *"Vâcib oldu!"* buyurdular. Hz. Ömer (radıyallahu anh):

"Ey Allah'ın Resûlü! Vâcib olan nedir?" diye sordu.

"Öncekini hayırla yâdettiniz ona cennet vacib oldu. İkincisini kötülükle yadettiniz ona da cehennem vâcib oldu. Sizler Allah'ın yeryüzündeki şâhidlerisiniz!" buyurdu. [Buhârî, Cenâiz 86, Şehâdet 6; Müslim, Cenâiz 60, (949); Tirmizî, Cenâiz 63, (1058); Nesâî, Cenâiz 50, (4, 49, 50); Ebû Dâvud, Cenâiz 80, (3233).]

AÇIKLAMA:

1- Bu hadis muhtelif vecihlerde rivayet edilmiştir. Hayatta olanların aksine ölmüş olanların senâ edilmesinin caiz olduğunu ifade etmektedir. Hadisin bazı vecihlerinde, yapılan sena da gelmiştir: "Ne iyi adamdı"; "İffetliydi, müslüman kişiydi"; "Annem, babam sana fedâ olsun" gibi. Şu halde hadis, bu çeşit sözlerin söylenmesini tecviz etmektedir.

2- Hadiste geçen *vâcib oldu* sözü, kesinlik ifade eder; değilse Allah hakkında hiçbir şey vacib değildir. Gerçek şu ki sevaplar O'nun fazlı, ikab-

lar da adaletidir. Rab Teâla yaptığından kimseye hesap verecek değil-dir, kimse de O'na niçin yaptın? diye sual soracak değildir.

3- *"Sizler Allah'ın yeryüzündeki şahidlerisiniz"* sözüne muhatap olanlar Sahabiler ve imanda onlarla aynı evsafı paylaşan kimselerdir. Hadis insanların verdiği hükme, bir kıymet atfediyorsa da âlimler bu insanların mü'min olması kaydını getirmiştir. Şârih Dâvudî der ki: "Bu meselede muteber olan, ehl-i fazl ve sıdk'ın şehadetidir, fâsıkların değil. Çünkü onlar kendileri gibi olanlara senada bulunurlar. Keza, ölenle arasında düşmanlık olan kimsenin sözlerine de itibar edilmez, çünkü düşmanın şehadeti makbul değildir." Nevevî bazılarının "cenaze arkasından yapılan övgünün müessir olması için söylenenin ölünün haline mutabık olmalıdır, o takdirde cennete girer, değilse giremez" dediğini nakleder. Ancak kendisi hükmün âmm olmasının daha muvafık olduğunu söyler.

Bazı alimler ise, buradaki hitabın sadece Sahabe'ye has olduğunu söylemiştir. "Çünkü, derler, onlar daha sonra gelenlerin aksine, hep hikmetle konuşurlardı." Ancak çoğunluk, burada kadın ve erkek bütün müttakilerin kastedildiğini kabul etmiştir. Nitekim bir başka Buhârî rivayetinde اَلْمُؤْمِنُونَ شُهَدَاءُ اللّٰهِ فِى الْاَرْضِ *Mü'minler Allah'ın yeryüzündeki şâhidleridir"* denmiştir. Keza *Ahmed, Hâkim* ve *İbnu Hibbân*'ın bir rivayetinde: "Bir müslüman ölünce, yakın komşularından dört tanesi, ondan hayırdan başka bir şey görmediklerini söyleyerek lehinde şehadette bulunurlarsa Allah Teâla'nın da: *"Sözlerinizi kabul ettim, sizin bilmediğiniz günahlarını da ben affettim"* diyeceği belirtilmiştir.

4- *Nevevî*, aleyhinde kötü vasıfları zikredilen cenazenin münafık olduğunu belirtir. Bunu te'yid eden bu husus, *Ahmed İbnu Hanbel*'in bir rivayetidir: "Resûlullah *(aleyhissalâtu vesselâm)* medh u sena edilenin cenazesine namaz kıldırmış, öbürüne kıldırmamıştır.

5- Hadis, bu ümmetin faziletini ifade etmekte ve zâhire göre amel etmek gerektiğini vurgulamaktadır.

6- Hadis, ihtiyaç halinde, kişinin lehine ve aleyhine olan her iki halinden de bahsedilebileceğini, bunun gıybet olmayacağını ifade eder.

4509 ٤ــ وعن حذيفة رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُ قال: [قَالَ رَسُولُ اللّٰهِ ﷺ: أَضَلَّ اللّٰهُ تَعَالَى عَنِ الْجُمُعَةِ مَنْ كَانَ قَبْلَنَا، فَكَانَ لِلْيَهُودِ يَوْمُ السَّبْتِ، وَكَانَ لِلنَّصَارَى يَوْمُ الأَحَدِ فَجَاءَ اللّٰهُ تَعَالَىٰ بِنَا فَهَدَانَا لِيَوْمِ الْجُمُعَةِ، فَجَعَلَ الْجُمُعَةَ وَالسَّبْتَ وَالأَحَدَ، وَكَذٰلِكَ هُمْ

تَبَعٌ لَنَا يَوْمَ الْقِيَامَةِ. نَحْنُ الآخِرُونَ مِنْ أَهْلِ الـــدُّنْيَا، الأَوَّلُونَ يَوْمَ الْقِيَامَةِ، الْمَقْضِيُّ لَهُمْ يَوْمَ الْقِيَامَةِ قَبْلَ الْخَلاَئِقِ]. أخرجه مسلم والنسائي.

4. (4509)- *Huzeyfe* (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah *(aleyhissalâtu vesselâm)* buyurdular ki:

"Allah Teâlâ hazretleri, bizden öncekileri cum'ayı bulma işinde şaşırttı. Bu sebeple cumartesi yahudilerin, pazar günü de hıristiyanların oldu. Allah Teâlâ hazretleri bizi yarattı ve bizlere cuma gününü bulma hususunda hidayet nasib etti: Cumayı da, cumartesiyi de, pazarıda (ibadet günleri) kıldı. Onlar Kıyamet günü de bize tabidirler. Biz, dünya ehli arasında sonuncuyuz, fakat Kıyamet günü birinciler olacağız ve bütün mahlukattan önce hesapları görülüp bitirilecekler olacağız." [Müslim, Cum'a 22, (856).]

AÇIKLAMA:

Ulemâ hadisi farklı şekillerde yorumlamıştır. *İbnu Battâl* ve *Kadı İyaz* gibi bir kısmı, hadisten maksadın, cuma belirlendiği halde, bizden öncekilerin o günü benimsemeyip başka bir günü seçtikleri manasına gelmez derler. Onlara göre, "Böyle bir tayinden sonra bir başka günün seçilmesi isyan olur. Ama, Allah, onları bu günü bulmada muhayyer bırakmıştır da onlar cum'aya isabet edemeyip, yahudiler cumartesine, hıristiyanlar da pazara isabet ettiler. Allah cum'ayı bulma hususunda bize yardımcı oldu, biz isabetle cum'ayı bulduk ve o günü ibadet günü yaptık..." Nitekim Abdurrezzak'ın Musannaf'ında gelen bir rivayet isabetli içtihadı gösterir. *İbnu Sîrîn* anlatıyor: "Medineliler, Resûlullah *(aleyhissalâtu vesselâm)* daha Medine'ye gelmeden ve Cum'a ayeti de inmeden önce, bir yerde toplandılar. Ensâr: "Yahudilerin haftada bir kere toplandıkları hususi bir günleri (cumartesi) var, hıristiyanların da öyle, (pazarları var); o halde biz de toplanıp Allah'ı zikredeceğimiz, ona şükürde bulunacağımız bir gün tayinedelim!" derler ve sonunda Arûbe gününü toplanma günü tayin ederler ve o gün *Es'ad İbnu Zürâre*'nin yanında toplanırlar. O gün ilk defa, onlara namazı Es'ad kıldırır (ve o güne cum'a derler). Sonra Cum'a suresi inerek, o günde eda edilen namazı farz kılar."

4510 ٥- وعن أبي سعيد رضي الله عنه قال: [قَالَ رَسُولُ اللّهِ ﷺ: يَقُولُ اللّهُ عَزَّ وَجَلَّ يَوْمَ الْقِيَامَةِ يَا آدَمُ. فَيَقُولُ: لَبَّيْكَ وَسَعْدَيْكَ وَالْخَيْرُ فِي يَدَيْكَ. فَيُنَادَى بِصَوْتٍ: إِنَّ اللّهَ يَأْمُرُكَ أَنْ تُخْرِجَ بَعْثاً الَى النَّارِ. قَالَ: يَا رَبِّ، وَمَا بَعْثُ النَّارِ؟ قَالَ: مِنْ كُلِّ أَلْفٍ

تسعمائة وتسعة وتسعون. فحينئذ تضع الحامل حملها، ويشيب الوليد، وترى الناس سكارى وماهم بسكارى ولكن عذاب الله شديد. فشق ذلك على الناس حتى تغيرت وجوههم. فقالوا: يا رسول الله. وأينا ذلك؟ فقال ﷺ من يأجوج ومأجوج تسعمائة وتسعة وتسعون ومنكم واحد. ثم أنتم في الناس كالشعرة السوداء في الثور الأبيض، أو كالشعرة البيضاء في الثور الأسود]. أخرجه الشيخان.

5. (4510)- *Ebû Saîd* (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah *(aleyhissalâtu vesselâm)* buyurdular ki:

"Kıyamet günü Azîz ve Celîl olan Allah: "Ey Adem!"diye seslenir. Adem:

"Ey Rabbim buyur, emrindeyim, bütün hayırlar senin elindedir!" der. Şöyle bir nidada bulunulur:

"Allah sana, cehennem hey'etini çıkarmanı emrediyor!" Adem sorar:

"Ey Rabbim, cehennem hey'eti ne kadardır?"

"Her binden dokuzyüzdoksandokuzu!"

İşte "hamilelerin çocuğunu düşürdüğü, çocukların ihtiyarladığı, insanların sarhoş olmadıkları halde, azabın şiddetinden sarhoşa döneceklerini göreceğin zaman bu zamandır."[74] Bu haber Ashab'a çok ağır geldi. Öyle ki yüzlerinin rengi değişti.

"Ey Allah'ın Resûlü! dediler, bu binde bir içine hangimiz gireceğiz?"

"Ye'cuc ve Me'cuc'dan binde dokuzyüzdoksandokuz, sizden ise bir olacak. Şunu da bilin: Siz insanlar arasında, beyaz bir öküzde siyah bir kıl veya siyah bir öküzde beyaz bir kıl durumundasınız." [Buhârî, Tefsîr, Hac 1, Enbiya 7, Rikak 46, Tevhid 32; Müslim, İman 379, (222).]

AÇIKLAMA:

1- Bu hadiste cennete girecek mü'minlerin binde bir olacağını, cehennemliklerin de binde dokuzyüzdoksandokuz olacağını görmekteyiz. Cennete gideceklerin bu azlığı Ashâb'ı fevkalâde korkutmuş ve renklerinin uçmasına sebep olmuştur. *Ancak Kirmanî*, rivayette geçen rakama itibar edilmemesi gerektiğini, verilen sayının ziyadeye mâni olmadığını belirtir ve "Burada zikredilen iki sayıdan birincisi, yani "bir" ile azlık, ikincsi

74– Bu kısım ayetten muktebestir (Hacc 2).

yani "dokuzyüzdoksandokuz" ile çokluk kasdedilmiştir" der. *İbnu Hacer* de, "Bütün Âdem evlatları nazarı itibara alındıkta mü'minlerin sayısı o kadar az olabilir" der. İkinci bir te'ville: "Cehennem hey'eti"nden muradın kâfirler ve ateşe girecek âsiler olabileceğini, bunların da binde dokuzyüzdoksandokuza ulaşabileceğini" belirtir.

2- Hadiste bir ifade müşkil bulunmuştur. Kıyamette çocukların ihtiyarlayacağı, hamile kadınların çocuk düşüreceği meselesi. Kıyamet günü kadınların hamile olmayacakları, çocukların ihtiyarlamayacağı gözönüne alınırsa ifadenin nasıl bir müşkil ortaya çıkardığı anlaşılır. Hatta bu müşkil sebebiyle bazı müfessirler, bu hadisenin Kıyametten önce olacağını söylemiştir. Fakat Kirmanî bu mütalaaya şu cevabı verir: "Hadisin ifadesi bir korkutma ve temsilden ibarettir." Kirmânî'den önce Nevevî de şunu söylemiştir: "Hadiste ulemâ için iki vecih var:

Birine göre şöyle takdir etmek gerekir: Kıyametin hali öyle bir dehşette olacak ki, o esnada eğer kadınlar hamile olsalardı çocuklarını düşürürlerdi. Nitekim Araplar: أَصَابَنَا أمرٌ يشيبُ منه الوليد "Bize öyle bir musibet vurdu ki, çocuğu ihtiyarlandıracak derecedeydi."

İkinciye göre: Hadîs, lafzın zahirine göre de anlaşılabilir. Şöyle ki herkes, Kıyamette, nasıl öldü ise öyle diriltilecektir. Bu durumda hamilelik üzere ölenler hamile olarak diriltilecek demektir, çocukken ölenler de çocuk olarak, süt emdirenler süt emdirici olarak diriltilecek demektir. Kıyametin zelzelesi vâki olup, hadiste belirtilen sözün Hz. Adem'e söylendiğini insanlar işitince, onlara hamilenin düşük yapmasına, çocuğun ihtiyarlamasına sebep olan korku çökecek. Bu hâl birinci nefhadan sonra ikinci nefhadan önce olacaktır."

4511 ٦ – وعن أبى أمامة رَضِيَ اللهُ عَنْهُ قال: [قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ: وَعَدَنِى رَبِّى أَنْ يُدْخِلَ مِنْ أُمَّتِى الْجَنَّةَ سَبْعِينَ أَلْفـــاً لاَ حِسَابَ عَلَيْهِمْ وَلاَ عِقَابَ، وَمَعَ كُلِّ أَلْفٍ سَبْعُونَ أَلْفاً وَثَلاَثُ حَثَيَاتٍ مِنْ حَثَيَاتِ رَبِّى]. أخرجه الترمذي.

و« الحثية » الغرفة بالكف.

6. (4511)- *Ebû Ümâme* (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah *(aleyhissalâtu vesselâm)* buyurdular ki:

"Rabim bana, ümmetimden yetmişbin kişiyi hesab ve ceza olmaksızın cennete koymayı vaadetti. Her bin ile birlikte yetmişbin ve Rabbimin avucuyla üç avuç daha." [Tirmizî, Sıfatu'l-Kıyâme 13, (2439); İbnu Mâce, Zühd 34, (4286).]

AÇIKLAMA:

Aliyyu'l-Kârî burada verilen sayının hakikat olabileceği gibi, kesretten kinaye de olabileceğini söyler. *Zerkeşî*'ye göre, *"üç avuç"* ibaresi yetmişe atıf olursa, bir defa olmak üzere üç avuç miktarını ifade etmektedir. Her bin ile birlikte yetmiş bin'e atıf olursa, yetmiş kere üç avuç manasına gelmektedir.

4512 ٧- وعن ابن عمر رضي الله عنهما قال: [قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ : بَابُ أُمَّتِي الَّذِي يَدْخُلُونَ مِنْهُ الْجَنَّةَ عَرْضُهُ يَسِيرُ الرَّاكِبِ الْمُجِدِّ الْمُسْرِعِ الْمُجَوِّدِ ثَلاثاً، ثُمَّ إِنَّهُمْ يَتَضَاغَطُونَ عَلَيْهِ حَتَّى تَكَادُ مَنَاكِبُهُمْ تَزُولُ، وَهُمْ شُرَكَاءُ النَّاسِ فِي سَائِرِ الأَبْوَابِ].

أخرجه الترمذي سوى قوله: وهم شركاء النّاس... إلخ، فهو من زيادة رزين.

7. (4512)- *İbnu Ömer* (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah *(aleyhissalâtu vesselâm)* buyurdular ki:

"Ümmetimin cennete gireceği kapının genişliği, iyi bir atlının üç gün (veya yıl) yürüme mesafesidir. Onlar (cennet ehli) kapıdan girerken sıkışırlar da omuzları ezilecek hale gelir." [Tirmizî, Cennet 14, (2551).]

AÇIKLAMA:

Alimler, burada geçen "üç" sayısını da mübalağaya hamletmenin daha muvafık olacağını belirtmişlerdir. Dolayısıyla "gün" yerine "yıl"la kayıtlamak da caizdir. Çünkü bir başka rivayette, "Cennetin kapı kanatlarının genişliği kırk yıl yürüme mesafesi" olarak ifade edilmiştir.

4513 ٨- وللترمذي في أخرى عن بريدة رضي الله عنه: [أَهْلُ الْجَنَّةِ عِشْرُونَ وَمِائَةُ صَفٍّ، ثَمَانُونَ مِنْ هٰذِهِ الأُمَّةِ، وَأَرْبَعُونَ مِنْ سَائِرِ الأُمَمِ].

« التضاغط » الازدحام.

8. (4513)- Tirmizî'nin bir diğer rivayetine Büreyde (radıyallahu anh) (Resûlullah *Aleyhissalâtu vesselâm*'ın şu sözünü) nakleder: *"Cennet ehli yüz yirmi saftır. Bunlardan seksen safı bu ümmetten, kırk safı da diğer ümmetlerdendir."* [Tirmizî, Cennet 13, (2549).]

AÇIKLAMA:

Bu hadis, Muhammed ümmetinin çokluğunu ifade etmektedir ki, ve-

rilen rakamlara göre cennet ehlinin üçte ikisine tekabül etmektedir. Tîbî der ki: "Bu hadisle Resûlullah'tan varid olan: *"Ruhumu kabza-i tasarrufunda tutan Zât-ı Zülcelal'e yemin olsun, cennet ehlinin dörtte biri olmanızı ümid ederim"* demişti. (Biz az bularak) tekbir getirdik. *Aleyhissalâtu vesselâm: "Ehl-i Cennetin üçte biri olmanızı ümid ederim"* dedi. Biz yine tekbir getirdik. *Aleyhissalâtu vesselâm: "Cennet ehlinin yarısı olmanızı ümid ederim"* dedi" hadisi arasındaki ihtilaf nasıl giderilir? dersen şunu söyleriz: "Resûlullah'a ikramen sayı yönüyle kırk safa eşit olan seksen saf olması ve dörtte bir ve üçte bire galebe çalması gibi yarıya da galebe çalması muhtemeldir." Şeyh Abdullah merhum Lemeât'da demiştir ki: "Bu hadis, Resûlullah *(aleyhissalâtu vesselâm)*'ın: *"Cennet ehlinin yarısı olmanızı ümid ederim"* hadisine münafi değildir. Zira Aleyhissalâtu vesselâm'ın ümit şeklinde ifade ettiği temennisini Cenab-ı Hakk'ın kabul edip, ümmetin sayısını artırıp neticeyi Resûlullah'a müjdelemiş olması muhtemeldir." Tîbî'nin *"Kırk safa eşit seksen saf olması muhtemeldir"* sözü uzak bir te'vildir. Çünkü *Aleyhissalâtu vesselâm*'ın: *"Cennet ehli yüzyirmi saftır"* hadisinin zahirine göre bu safların aralarında tesâvî (eşitlik) olması gereğini ifade eder.

4514 ٩- وعن أبي مُوسىٰ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ قَالَ: [قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ: لاَ يَمُوتُ رَجُلٌ مُسْلِمٌ إلاَّ ادْخَلَ اللهُ مَكَانَهُ النَّارَ يَهُودِيّاً أوْ نَصْرَانِيّاً]. أخرجه مسلم.

9. (4514)- *Ebû Musa* (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah *(aleyhissalâtu vesselâm)* buyurdular ki:

"Müslüman bir kimse öldü mü, Allah ona bedel bir yahudi veya hıristiyanı cehenneme koyar." [Müslim, Tevbe 50, (2767).]

AÇIKLAMA:

Bu hadis ilk nazarda وَلاَ تَزِرُ وَازِرَةٌ وِزْرَ أُخْرَىٰ **"Hiçbir günahkâr başkasının günahını yüklenmez"** (En'âm 164) ayetine muhalif gözükmektedir. Rivayetin uzun olan aslında *Ömer İbnu Abdilaziz*'in bu hadisi işitince, kendisine rivayet eden *Ebû Bürde*'ye, onu babasının Resûlullah'tan işittiğine dair üç sefer yemin ettirmiş olduğunun tasrih edilmesi mânidardır.

Şarihler, buradaki yüklemenin mecaz olduğunu söylemişlerdir. Yahudi ve hıristiyanların üzerlerine yüklenecek günah müslümanlarınki değil, kendilerininkidir. Bu günah da küfür ve zulümlerinden gelmektedir. Bu hususu anlamada, hadisin yine Müslim'de gelen bir başka veçhine ba-

kalım: *"Kıyamet gününde müslümanlardan birtakım kimseler dağlar kadar günahlarla gelecekler. Fakat Allah onların bu günahlarını bağışlayacak ve -zannıma göre- yahudilerle hıristiyanların üzerine yükleyecektir."*

Burada yahudi ve hıristiyan milletlerinin çeşitli entrikalarla müslümanları idlâl edip günahların her çeşidine attırdıklarını düşünmek gerek. İslâm âlemi asırlardır, onların tasallutu altındadır. Dâhildeki bir kısım fitne ve fesad komitelerinin gerilerinde onların destekleri, teşvik ve tahrikleri, teşkilatları ve sermayeleri vardır. Onların doğrudan veya dolaylı olarak bizzat kendilerinin veya satın aldıkları uşakları olan uzantılarının içki, kumar, müstehcen neşriyat ant-i İslam propagandalarla hazırladıkları bozuk ve mütefessih zeminde iman ve İslamına rağmen nice müslümanlar had ve hesaba gelmeyen günahlara, masiyetlere, gayr-i İslamî yaşayışa itiliyorlar. اَلسَّبَبُ كَالْفَاعِلِ sırrınca, مَنْ سَنَّ سُنَّةً سَيِّئَةً fehvasınca, bu mü'minlerin günahları bir mislince onlara gitmektedir. *Resûl-i Ekrem (aleyhissalâtu vesselâm)*, mü'min olarak kabre girenlere, *Cenâb-ı Hakk*'ın mağfiretini pek çok hadisleriyle müjdeler. Âyet-i kerîmelerde de Allah'ın mü'minlere karşı rahim olduğu belirtilir. Şu halde sadedinde olduğumuz hadisten, yahudi ve hıristiyanların hile ve iğfalatıyla günaha itilen müslümanların çoklukla affedileceği, günahlarının bir misli, sebep olanların sırtında kalacağı ifade edilmiş olmaktadır. Hadisi böyle anlamadığımız takdirde, haklı olarak وَلَا تَزِرُ وَازِرَةٌ وِزْرَ أُخْرَى ayetiyle müteârız bularak hakikatını görmekte zorluk çekebiliriz.

4515 ١٠ – وعن أبي هريرة رَضِيَ اللهُ عَنْهُ قال: [قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ: كُلُّ أُمَّتِي يَدْخُلُونَ الْجَنَّةَ إلاَّ مَنْ أَبَى. فَقَالُوا: مَنْ يَأْبَى؟ قَالَ: مَنْ أَطَاعَنِي دَخَلَ الْجَنَّةَ، وَمَنْ عَصَانِي فَقَدْ أَبَى]. أخرجه البخاري.

10. (4515)- *Hz. Ebû Hureyre* (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah *(aleyhissalâtu vesselâm)*:

"İmtina edenler hariç, bütün ümmetim cennete girecektir!" buyurmuşlardı.

"İmtina edenler de kim?" dediler.

"Kim bana itaat ederse cennete girer, kim asi olur (itaat etmezse) o imtina etmiş demektir!" buyurdular." [Buharî, İ'tisam 2.]

AÇIKLAMA:

Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm), cennete girecekleri, *"bütün üm-*

met" dedikten sonra, *"imtina edenler hariç"* diye kayıt koyuyor. Ancak, ister istemez cennete girmeyi kim istemez, kim bundan imtina eder, kaçınır? sorusu akla gelir. Bu sebeple ashab sormuştur:

"Kim bu imtina edenler?"

Resûlullah'ın verdiği cevaptan, cennete girmekten imtinanın mecaz olduğunu, asıl maksadın, sünnete uymaktan imtina olduğunu anlamaktayız. Nitekim *Resûlullah* مَنْ اَطَاعَنِى اَطَاعَ اللّٰهَ *"Bana itaat eden Allah'a itaat etmiş olur, bana isyan eden de Allah'a isyan etmiş olur"* buyurarak, sünnetine isyan etmenin nereye varacağını, ne manaya geleceğini daha açık bir üslubla beyan etmiştir. Ahmed İbnu Hanbel ve Hakim'in bir tahricinde Aleyhissalâtu vesselâm:

لَيَدْخُلَنَّ الْجَنَّةَ إلاَّ مَنْ أبَى وَشَرَدَ عَلَى اللهِ شِرَادَ الْبَعِيرِ *"Develer gibi kaçıp imtina edenler dışında, herkes mutlaka cennete girecektir"* buyurarak, sünnete uymamakta ısrar edenlerin cennete giremeyeceklerini vurgulamıştır.

Bu hadiste kâfirler mevzubahis değildir, zira kafir asla cennete girmeyecektir. Müslüman mevzubahis ise, murad, ilk girenlerle girmeyecek demektir, günahların cezasını çekerek temizlendikten sonra girecektir. Allah dilediği mü'mini günahına rağmen bağışlar ve ilk girenlerle cennetine koyar.

4516 ١١– وَعَنْ أبِى مَالِكٍ الأشْعَرِى رَضِيَ اللهُ عَنْهُ قال: [قَالَ رَسُولَ اللهِ ﷺ: قَدْ أجَارَكُمُ اللهُ مِنْ ثَلاَثِ خِلاَلٍ: أنْ لاَ يَدْعُو عَلَيْكُمْ نَبِيُّكُمْ فَتَهْلِكُوا جَمِيعاً، وَأنْ لاَ يُظْهِرَ اللهُ تَعالى أهْلَ الْبَاطِلِ عَلَى أهْلِ الْحَقِّ، وَأنْ لاَ تَجْتَمِعُوا عَلَى ضَلاَلَةٍ]. أخرجه أبو داود.

11. (4516)- *Ebû Malik el-Eş'arî* (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah *(aleyhissalâtu vesselâm)* buyurdular ki:

"Allah sizi üç hasletten himaye etti: "Hepinizi helak edecek olan peygamberinizin bedduasından, batıl ehlinin hak ehline (nurunu söndürecek kesin) bir galebesinden, dalalet üzerine birleşmenizden." [Ebû Davud, Fiten 1, (4253).]

4517 ١٢– وعن أبِى مُوسىٰ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ قال: [قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ: أُمَّتِى أُمَّةٌ مَرْحُومَةٌ لَيْسَ عَلَيْهَا عَذَابٌ فِي الآخِرَةِ؛ عَذَابُهَا فِي الدُّنْيَا الْفِتَنُ وَالزَّلاَزِلُ وَالْقَتْلُ]. أخرجه أبو داود.

12. (4517)- *Ebû Musa* (radıyallahu anh) anlatıyor: Resûlullah *(aleyhissalâtu vesselâm)* buyurdular ki:

"Şu ümmetim rahmete mazhar olmuş bir ümmettir. Ahirette azaba maruz kalmayacaktır. Onun azabı dünyadadır: Fitneler, zelzeleler ve katl." [Ebû Davud, Fiten, (4277).]

AÇIKLAMA:

"Şu ümmetim" diye kayıtlaması kendi devrindeki ümmetin yani sahabelerin kastedilmiş olması esastır. Ancak, hükmün bütün ümmete teşmili de muhtemeldir.

2- Ümmet-i merhum, rahmet mazhar olan ümet demektir. Muhammed ümmetinin ümmet-i merhume oluşu birkaç noktadan tezahür eder:

★ Ziyade bir rahmet mazhardır.

★ Nimet onda tamamlanmıştır.

★ Daha önceki ümmetlere yükletilmiş olan ağır teklifler hafifletilmiştir. Tevbede nefsin katli yoktur, zekat olarak malın dörtte biri değil kırkta biri verilmektedir. Temizlik için necaset bulaşan yer kesilip atılmaz yıkanması yeterlidir.

3- Ahirette azabın olmaması, kafirlerin maruz kalacağı şekilde bir azabın olmaması ile ifade edilmiştir. Sözgelimi ebedi azab yoktur, vücudun tamamına azab yoktur, nitekim abdest uzuvlarının azab görmeyeceği hadislerde gelmiştir." *Aliyyü'l-Kari,* Mirkatta: "Ümmetin çoğu, günahlarından dünyada temizlenir, sıkıntılar, hastalıklar, çeşitli bela ve musibetler onların günahlarını temizler. Nitekim bu husus ayetle sabittir."**"...Kim bir kötülük işlerse onun cezasını görür..."** (Nisa 123) der.

4- Günahlarından dolayı dünyada ceza da bir rahmettir, çünkü, dünyevi ceza ahirettekine nazaran pek hafif kalır. Üstelik bu cezalar çeşitli şekilde tezahür eden musibetlerdir. Hastalıklar, maddi sıkıntılar, belalar, birbirleriyle olan kavgalar. Münavî: "Daha önceki ümmetlerin cezalandırılmasında esas adalet ve rububiyet olmuştur. Bu ümmette ise fazl ve cûd-u ilahidir" der. *Aliyyu'l-Kari* bu hadisin büyük günah işlememiş olanlara has olma ihtimalinden de bahseder ve hatta daha has bir cemaate işaret edilmiş olabileceğini, bu cemaatin de Ashab'tan cennetlik olmakla haklarında şehadet vaki olanlar cemaati, yahut da اِنَّ اللّٰهَ لَا يَغْفِرُ اَنْ يُشْرَكَ بِهِ وَيَغْفِرُ مَادُونَ ذٰلِكَ لِمَنْ يَشَاءُ **"Allah şirk koşanlar dışında, dilediklerini affeder"** (Nisa 48) ayetinde belirtilen meşîet-i ilahiyeye mazhar olanlar cemaatinin kastedilmiş olabileceğini söyler. Bazı alimler, Resûlullah'ın büyük ve hatta küçük günah işleyenlerin ceza göreceğini beyan

eden hadisleri nazar-ı dikkate alarak bu hadisin mutlak bir üslubla kimsenin azab görmeyeceğini ifade etmesini müşkil olarak değerlendirmiştir. Bu görüş: "Ümmetten murad Resûlullah'ın emirlerini tam olarak yapıp yasaklarından tam olarak kaçan" diye tevil yapılarak cevaplandırılmıştır. *Tîbî* merhum da: "Bu hadisin, Muhammed ümmetinin medhini ve bu ümmetin diğer ümmetler arasında Allah'ın inayet ve rahmetine mazhar olmadaki hususiyetini, dünyada bir diken batmasına kadar maruz kaldığı her musibetin günahlarına kefaret olduğunu, Allah'ın bunlarla ahirete intikal eden bir günahını affettiğini, bu hususiyetlerin diğer ümmetlerde bulunmadığını, ümmetin merhume olarak tavsifinin bu söylenenleri teyid ettiğini" söyler ve islam ümmetinin mazhar olduğu bu hususi fazlın وَرَحْمَتِي وَسِعَتْ كُلَّ شَيْءٍ فَسَأَكْتُبُهَا لِلَّذِينَ يَتَّقُونَ **"Rahmetim her şeyi kuşatmıştır, onu, emir ve yasaklarımıza karşı gelmekten sakınan, zekatlarını veren ve ayetlerimize iman edenlere nasib edeceğim. O kimseler ki, yanlarındaki Tevrat ve İncil'de vasıflarını yazılı buldukları ümmi peygamber olan Resûlullah'a uyarlar..."** (Araf 156-157) ayetinde dile getirildiğini belirtir.

Aliyyu'l-Kari, bu nakilleri yaptıktan sonra bütün bu açıklamalara rağmen hadisteki "İskal"in kalkmadığını söyler ve hadiste asıl söylenmek istenen şeyin bu ümmetten de bir grubun ahirette ceza çekeceğini, ancak cezadan sonra gerek şefaat ve gerekse afv-ı ilahi ile cehennemden çıkacaklarını belirtmek olduğuna dikkat çeker.

Hadis üzerinde başkaca mütalaalar da yapılmıştır, kısa kesiyoruz.

4518 ١٣ – وعنه رضي الله عنه قال: [قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ: أَنْزَلَ اللهُ عَلَيَّ أَمَانَيْنِ لأُمَّتِي؛ وَمَا كَانَ اللهُ لِيُعَذِّبَهُمْ وَأَنْتَ فِيهِمْ، وَمَا كَانَ اللهُ مُعَذِّبَهُمْ وَهُمْ يَسْتَغْفِرُونَ. فَإِذَا مَضَيْتُ تَرَكْتُ فِيهِمُ، الإِسْتِغْفَارَ الى يَوْمِ الْقِيَامَةِ]. أخرجه الترمذي.

13. (4518)- Yine *Ebû Musa* (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah *(aleyhissalâtu vesselâm)* buyurdular ki:

"Allah Teala Hazretleri (şu ayetle) ümmetim için bana iki eman indirdi:

1) Sen aralarında olduğun müddetçe Allah onlara (umumi bir) azab vermeyecektir.

2) Onlar istiğfarda bulundukları müddetçe, Allah onlara azab vermeyecektir" (Enfal 33).

Ben aralarından ayrıldım mı, (Allah'ın azabını önleyecek ikinci eman olan) istiğfarı Kıyamete kadar aralarında bırakıyorum." [Tirmizî, Tefsir, Enfal (3082).]

AÇIKLAMA:

Bu rivayette *Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)* bir ayeti açıklıyor. Bir önceki ayet nazar-ı dikkate alınınca, muhatabın Mekkeli müşrikler olduğu görülür. Çünkü sadedinde olduğumuz ayet, onların önceki ayette belirtilen bir taleplerine cevap vermektedir. Taleb şu: **"Ey Allahımız, eğer bu Kur'an senin katından gelmiş olan hak bir kitap ise, üzerimize gökten taş yağdır veya bize acı bir azap getir"**(32. ayet) Resûlullah, Mekke müşriklerine verilen cevabın, ümmeti için Kıyamete kadar muteber oldu-ğunu, ümmeti, günahlarına tevbe ettiği müddetçe Allah'ın azab gönder-meyeceğini müjdeliyor.

4519 ١٤ – وعن عامر بن سعد عن أبيه رَضِيَ اللهُ عَنْهُ قال: [دَخَلَ رَسُولُ اللهِ ﷺ مَسْجِدَ بَنِي مُعَاوِيَةَ فَرَكَعَ فِيهِ رَكْعَتَيْنِ وَصَلَّيْنَا مَعَهُ وَدَعَا رَبَّهُ طَوِيلاً، ثُمَّ انْصَرَفَ إِلَيْنَا. فَقَالَ: سَأَلْتُ رَبِّي ثَلاثـــاً، فَأَعْطَانِي اثْنَيْنِ وَمَنَعَنِي وَاحِدَةً. سَأَلْتُهُ أَنْ لاَ يُهْلِكَ أُمَّتِي بِسَنَةٍ عَامَّةٍ فَأَعْطَانِيـــهَا. وَسَأَلْتُهُ أَنْ لاَ يُهْلِكَ أُمَّتِي بِالْغَرَقِ فَأَعْطَانِيـــهَا وَسَأَلْتُهُ أَنْ لاَ يَجْعَلَ بَأْسَهُمْ بَيْنَهُمْ فَمَنَعَنِيهَا]. أخرجه مسلم.

« السَّنَةُ » الجدب والقحط.

14. (4519)- *Amir İbnu Sa'd babası* (radıyallahu anh)'tan naklen anlatıyor: "Resûlullah *(aleyhissalâtu vesselâm)* Beni Muaviye Mescidine girdi. Orada iki rek'at namaz kıldı, biz de onunla berber kıldık. Sonra Rabbine uzun uzun dua etti. Sonra yanımıza döndü. Dedi ki:

"Rabbimden üç şey taleb ettim. İkisini verdi, birini geri çevirdi: Rabbimden ümmetimi umumi bir kıtlıkla helak etmemesini talep ettim, bunu bana verdi. Ümemtimi suda boğulma suretiyle helak etmemesini diledim, bana bunu da verdi. Ümmetimin kendi aralardında savaşmamalarını da talep etmiştim, bu geri çevrildi." [Müslim, Fiten 20, (2890).]

4520 ١٥ – وعن أبي سعيد رَضِيَ اللهُ عَنْهُ قال: [قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ: إِنَّ مِنْ أُمَّتِي مَنْ يَشْفَعُ فِـــي الْفِئَامِ مِنَ الـنَّاسِ، وَمِنْهُمْ مَنْ يَشْفَعُ فِـــي الْقَبِيـلَةِ، وَمِنْهُمْ مَنْ يَشْفَعُ فِـــي

الْعُصْبَةِ، وَمِنْهُم مَن يَشْفَعُ فِي الْوَاحِدِ حَتَّى يَدْخُلُوا الْجَنَّةَ]. أخرجه الترمذي.

15. (4520)- *Ebû Said* (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah *(aleyhissalâtu vesselâm)* buyurdular ki:

"Ümmetimden (alim, şehid, salih) bazıları var; bir(çok kabilelere şamil bir) cemaate şefaat eder, bazıları var bir kabileye şefaat eder; bazıları var bir bölüğe şefaat eder; bazıları da tek bir ferde şefaat eder ve cennete girmelerini sağlar." [Tirmizî, Kıyâmet 11, (2442).]

AÇIKLAMA:

1- *Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm),* bu hadisleriyle, şefaatin hak olduğunu ifade buyurmaktan başka, bunun peygamerlere has bir hususiyet olmayıp, bu ümmetten herkese böyle bir imtiyaz verildiğine dikkat çekiyor.

2- Ümmete verilen şefaat yetkisi, kişinin manevi ağırlığıyla paralellik taşımaktadır.Şefaati birçok kabilenin kurtuluşunu vesile olan yüce şahıslar olduğu gibi, ancak bir kişiyi kurtarabilen şahıslar da vardır. Hadiste bu tedrice en yüceden başlamak suretiyle yer verilmektedir.

3- Cenette girecekler hususunda iki tevil yapılmıştır.

1) Şefaate mazhar olanlar cennete girinceye kadar şefaat ederler.

2) Bütün ümmet cennete girinceye kadar şefaat ederler.

4521 ١٦- وزاد رزين: [وَإِنَّمَا شَفَاعَتِي فِي أَهْلِ الْكَبَائِرِ مِنْ أُمَّتِى، وَإِنَّهُ لَيُؤْمَرُ بِرَجُلٍ الَى النَّارِ فَيَمرُّ بِرَجُلٍ قَدْ سَقَاهُ شَرْبَةَ مَاءٍ عَلَى ظَمإٍ فَيَعْرِفُه فَيَقُولُ: أَلاَ تَشْفَعُ لِى؟ فَيَقُولُ: مَنْ أَنْتَ؟ أَلَسْتُ أَنَا سَقَيْتُكَ الْمَاءَ يَوْمَ كَذَا وَكَذَا؟ فَيَعْرِفُهُ. فَيَشْفَعُ لَهُ فَيَرُدُّ مِنَ النَّارِ الَى الْجَنَّةِ]. أخرجه الترمذي.

16. (4521)- *Rezin* şunu ilave etmiştir: *"Şefaatim, ümmetimden büyük günah işleyenler içindir. Bir adamın ateşe atılması için emir verilir. Giderken, (dünyada) susadığı zaman su vermiş olduğu adama rastlar, onu tanır ve ona:*

"Benim için şefaat etmeyecek misin?" der. Adam:

"Sen de kimsin?" diye sorunca:

"Ben sana falan gün su içirmedim mi?" der. Öbürü bunu tanır ve (Allah nezdinde) onun lehinde şefaatte bulunur. Adam da böylece geri çevrilir ve cennete gider." [Tirmizî, Kıyamet 11, (2437).]

AÇIKLAMA:

1-Rivayetin ilk cümlesi yani: *"Şefatim, ümmetimden büyük günahlar işleyenler içindir"* kısmı Tirmizî'de ve ayrıca Ebû Dâvud'da da [Sünnet, 23, (4739)] gelmiştir. Hadisin geri kısmı bu kaynaklarda mevcut değildir.

2- Bu hadiste, *Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)*'ın: *"Şefaatim, ümmetimden büyük günah işleyenler içindir"* buyurmuş olması, izah gerektiren bir durum ortaya koymaktadır. Zira başka rivayetlerde gelen bazı beyanlara teâruz arzetmektedir. *Münavi* merhumdan bazı açıklamalar kaydediyoruz:

★ Hadiste geçen *"şefaat"*ten murad: Allah'ın Resûlullah'a verdiği ve vaadettiği şefaat olup, Kıyamet günü kullanmak üzere saklamaktadır.

★ "Büyük günah sahibi" ile, işlediği kebireler sebebiyle cehennem kendisine vacib ve kesin hâle gelmiş büyük günah sahipleri kastedilmektedir.

★ Hadiste büyük günah işleyenlere şefaatin vaadedimesi *"Allah, mü'min kimseyi katleden hakkındaki şefaatimi kabul etmedi"* şeklinde gelen hadîse münafi değildir. Çünkü burada mü'minin öldürülmesini helal addeden kastedilmiştir veya bu hadisten asıl maksad o fiilden zecr ve tenfîr etmektir. *Hakîmu't-Tirmizî* müttaki ve verâ sahiplerine, istikametleri doğru olanlara, kurtuluşları için hayatta iken gönderdikleri hayırlı amellerin kafi geleceğini, ahirette onlara kavuşacaklarını söyler. Ancak, onlar da derecelerinin yükselmesi suretinde şefaatten istifade edeceklerdir.

3- ŞEFAAT HAKTIR: Eskiden beri şefaat mevzuu münakaşa edilmiştir. Bazı sapık fırkalar herhangi bir şer'î delile dayanmadan, şahsî te'villerle şefaati inkar cihetine gitmişlerdir. *Ehl-i Sünnet* ülemâsı şefaatın hak olduğunda ittifak eder. Bu polemik mevzuu üzerine Nevevî, Kâdı İyaz'dan şu açıklamayı kaydeder: "Ehl-i Sünnet'e göre şefaat aklen câizdir. Nakli deliller açısından da vacibtir, çünkü يَوْمَئِذٍ لَا تَنْفَعُ الشَّفَاعَةُ اِلَّا مَنْ اَذِنَ لَهُ الرَّحْمٰنُ **"O gün Rahmân'ın izin verip sözünden razı olduğu kimseden başkasının şefaati fayda vermez"** (Tâ-hâ 109) âyeti ile لَا يَشْفَعُونَ اِلَّا لِمَنِ ارْتَضٰى **"Allah'ın razı olduğu kimseden başkasına şefaat edemezler.."** (Enbiya 28) âyeti ve emsali âyetler açık bir surette şefaatten bahsetmektedir. Ayrıca *Resûlullah* da pek çok hadiste şefaatten bahsetmiş, haber vermiştir. Ahirette günahkâr müslümanlar hakkında şefaatin sıhhati hususunda gelen rivayetlerin toplamı tevatür derecesine ulaşır. Selef-i Salih ve ondan sonra gelen ehl-i sünnet ülemâsı bu hususta icma etmiştir. Ancak Mutezile'den bazıları ile Hâriciler şefaati inkar etmiştir. Onlar

günahkârların cehennemde ebedî kalacakları görüşündedirler. Bu hükme giderken فَمَا تَنْفَعُهُمْ شَفَاعَةُ الشَّافِعِينَ **"Onlara şefaat edicilerin şefaati fayda vermez"** (MüddeRissir 48) وَمَا لِلظَّالِمِينَ مِنْ حَمِيمٍ وَلاَ شَفِيعٍ يُطَاعُ **"Artık zalimler için ne bir candan dost vardır, ne de sözü dinlenir bir şefaatçi"** (Mü'min 18) gibi âyetlerle ihticac etmişlerdir. Halbuki bu âyetler kâfirler hak-kındadır. Onların, şefaat hadislerini derecelerin ziyadeleşmesi ile te'vil etmeleri bâtıldır. Hadislerin elfazı, onların görüşlerinin bâtıl olduğu ve kendilerine ateş vacib olanların şefaatte ateşten çıkarılacağı hususunda pek sarihtir."

Kâdı İyaz bu açıklamadan sonra şefaatin beş kısım olduğunu belirtir:

1) *Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)*'a has olan şefaat: Bu, Kıyamet günü Mevkif denen hesap bekleme yerinin korkusuna karşı rahatlama ve hesabın te'ciline müessir olan şefaat.

2) Birkısım mü'minlerin hesap görmeden cennete girmelerinde müessir olan şefaat. Bu da *Resûlullah*'a verilen bir şefaat yetkisidir.

3) Ateşe girmeleri vacib olanlara karşı şefaat. Bu şefaatı Peygamberimiz *(aleyhissalâtu vesselâm)* ve bir de Cenab-ı Hakk'ın dilediği kimseler yapacaktır.

4) Günahkârlardan cehenneme girenler hakkındaki şefaat. Bunların, Resûlullah *(aleyhissalâtu vesselâm)*'ın meleklerin, mü'min kardeşlerinin şefaatiyle ateşten çıkacaklarına dair hadisler gelmiştir. Sonra Allah, Lâilahe illallah diyen herkesi cehennemden çıkaracaktır, bu hususta da hadis gelmiş, لاَ يَبْقَى فِيهَا اِلاَّ الْكَافِرُونَ *"Cehennemde sadece kâfirler kalır"* diye haber vermiştir.

5) Cennete gidenlerin cennetteki dereclerinin yükselmesi için şefaat.

4- Şefaatle ilgili birkaç hadis:

شَفَاعَتِى لاَهْلِ الذُّنُوبِ مِنْ اُمَّتِى وَاِنْ زَنَى وَاِنْ سَرَقَ عَلَى رَغْمِ اَنْفِ اَبِى الدَّرْدَاءِ

"Ebû'd-Derdâ'ya rağmen, ümmetimden günâhkarlara şefaatim olacaktır. Onlar zâni de olsa, hırsız da olsa."

شَفَاعَتِى لاُمَّتِى مَنْ اَحَبَّ اَهْلَ بَيْتِى *"Ümmetimden Ehl-i Beytimi sevenlere şefaatim vardır."*

شَفَاعَتِى مُبَاحَةٌ اِلاَّ لِمَنْ سَبَّ اَصْحَابِى *"Ashabıma kötü söz sarfedenler dışında, herkese şefaatim mübahtır."*

شَفَاعَتِى يَوْمَ الْقِيَامَةِ حَقٌّ فَمَنْ لَمْ يُؤْمِنْ بِهَا لَمْ يَكُنْ مِنْ اَهْلِهَا *"Kıyâmet günü şefaatim haktır. Kim şefaatime inanmazsa ona layık olmaz."*

4522 ١٧ - وَعَنْ أنسٍ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ قَالَ: [قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ: أُمَّتِي مِثْلُ الْمَطَرِ لاَ يُدْرَى آخِرُهُ خَيْرٌ أمْ أوَّلُهُ]. أخرجه الترمذي وصححه.

17. (4522)- *Hz. Enes* (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah *(aleyhissalâtu vesselâm)* buyurdular ki:

"Ümmetim yağmur gibidir, evveli mi, ahiri mi daha hayırlıdır bilinemez." [Tirmizî, Emsâl 6, (2873).]

AÇIKLAMA:

Bu hadis, ümmeti yağmura benzeterek, ilk asır müslamanları mı, yoksa Kıyamete yakın gelecek olanlar mı daha hayırlı bilinemez buyurmaktadır. Yani arkadan gelenlerin de hayırlı olacağını belirtmektedir. *Türbüştî* der ki: "Bu hadis, ilk asırda gelenlerin, sonradan gelenlere efdaliyeti hususunda tereddüde hamledilmemelidir. Zira, ilk asrın sonradan gelenlere efdal olduğu hususu hiçbir şüpheye mahal bırakmayacak şekil-de beyan edilmiştir. Sonra takib eden iki nesil daha tafdil edilmiştir. Dör-düncü nesilde râvi şüpheye düşmüştür. Övülen evvelkilerden murad da İslâm'ın yayılması ve hakikatın küfre karşı korunmasında hizmeti geçenlerdir."

Bu hususta el-Kâdî de şu izahı yapar: "Hayırlı oluşta, ümmetin hangi neslinin öne geçtiği hususunun bilinmediği söylemedeki asıl maksad, nesiller arasında farklılığın olmadığını söylemektir, tıpkı şu âyette olduğu gibi:

قُلْ أتُنَبِّئُونَ اللهَ بِمَا لاَ يَعْلَمُ فِي السَّمٰوَاتِ وَلاَ فِي الأرْضِ

"...Sen de ki: "Göklerde ve yerde Allah'ın bilmediği bir şeyi mi O'na bildiriyorsunuz?" Allah onların ortak koştuğu şeylerden münezzeh ve yücedir" (Yunus 18). Yani ârz ve semavatta olmayan bir şeyi mi Allah'a bildiriyorsunuz? demektir. Sanki: "Eğer olsaydı bilirdi, çünkü olan bir şey ondan gizli kalmaz" demektedir. Resûlullah *(aleyhissalâtu vesselâm)*, ümmetinden her tabaka, hayırlı olmayı gerektiren ayrı bir hususiyete sahip oduğu için bu hususî fazilette hangisinin önde olduğunu bilemediğini söylüyor. Tıpkı yağmurda olduğu gibi: Her yağmur nöbeti, bitkilerin neşv-ü nemâsında faydalıdır. Bunu inkar edip faydasızlığını söylemek mümkün değildir. Bunun gibi ümmetin evvelkileri, gördükleri mucizelerle iman ettiler ve Resûlullah *(aleyhissalâtu vesselâm)*'ın davetini imanla icabetle kabul ettiler. Sondakiler ise kendilerine gelen mütevâtir âyetlerle gaybî olarak (görmeden) iman ettiler ve kendiliklerinden iyilikle ittiba ettiler. Keza öncekiler şeriatı tesis ve genişletmek için çalıştılar, sonrakiler ise, imkânlarını, şeriatın telhis ve tecrîdi ydunda

harcadılar, ömürlerini takrîr ve te'kidi için tükettiler. Hepsinin (evvelkiler ve âhirkiler) günahları mağfurdur, gayretleri meşkûrdur, ecirleri boldur." (*el-Kâdî*'nin açıklaması bitti.)

Tîbî der ki: "Ümmetin yağmurla temsili, hidayet ve ilimle olur. Tıpkı yağmurun hidayet ve ilimle temsil edilmesi gibidir. Böylece, yağmura teşbih edilen bu ümmet, bazısı mükemmel, kâmil alimlerle kendi dışındakilere karşı hususiyet arzeder. Bu açıklama, hadiste geçen "hayır'dan muradın "faydalı"lık olduğunu gösterir. Bundan fazilette eşitlik olduğu mânası çıkmaz. (Yani her nesil faydalı olmuştur, bu yönden hangisi daha faydalı oldu denemiyebilir.) Eğer "hayırlılık" meselesinin kastedildiğine hükmedilecek olsa, asıl muradın şu olduğu söylenir: Bu ümmetin tamamı, -geçenleriyle, gelecekleriyle, evvelkileriyle, sondakileriyle- hayırlıdır, her nesli birbiriyle kaynaşıp bir bütün ortaya koymuştur, tıpkı başı neresi olduğu bilinemeyen dökme bir halka halini, örülmüş bir bina vaziyetini almıştır. Bu sözün üslubuna uygun olarak Enmâriye der ki: "Onlar mükemmel olan", ucu bilinemeyen dökme bir halka gibidirler. Şairin şu sözü de bu mânaya telmihte bulunur:

"Kabilelerden hayırlı olanı bir tanedir,

Benî Hanîfe'den herkes hayırlıdır."

Hülasa: Ümmet hayırlılıkta birbiriyle yekvücut haldedir. Öyle ki, hangisinin daha hayırlı olduğu mübhemdir, aralarında bir tefrik mümkün değildir. Nefsülemirde biri diğerinden şayet efdal ise, bu, çok kapalı bir üslubla beyan edilmiştir ve hangisinin efdal olduğunu bilmek zordur."

4523 ١٨ – وعن المُغيرة رَضِيَ الله عنه قال: [قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ: لاَ يَزَالُ نَاسٌ مِنْ أُمَّتِي ظَاهِرِينَ حَتَّى يَأْتِيَهُمْ أَمْرُ اللهِ وَهُمْ ظَاهِرُونَ]. أخرجه الشيخان.

قَالَ البخاري: وهُمْ أَهْلُ الْعِلْمِ.

18. (4523)- *Hz. Muğire* (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah *(aleyhissalâtu vesselâm)* buyurdular ki:

"Ümmetimden bir grup, (hak üzerine) gâlip olmaktan hiç geri kalmaz. Allah'ın emri (Kıyamet) gelince de onlar galibtir." [Buhârî, İ'tisâm 10, Menâkıb 27, Tevhid 29; Müslim, İmâret 171, (1921).]

Buhârî: "Bu grup, âlimlerdir" demiştir.

AÇIKLAMA:

1- Bu hadis, müslaman ümmetin, Kıyamete kadar düşmanın kesin

bir zaferiyle mağlup düşmeyeceği müjdesini vermektedir. Kısmen mağlub duruma düşse bile, en azından diğer bir kısmın, bir zümrenin (bir bölgenin) daima İslâm üzere, galib olarak varlığını Kıyamete kadar devam ettireceğini müjdelemektedir. Bu paralelde gelen hadisler bazı farklı ziyadeler ihtiva eder:

لاَ يَضُرُّهُمْ مَنْ خَذَلَهُمْ حَتَّىٰ يَأْتِي أَمْرُ اللّٰهِ وَهُمْ كَــذٰلِكَ "...*Onlara yardım kesenler onlara zarar veremezler, onlar bu halde iken Allah'ın emri (kıyamet) gelir.*"

يُقَاتِلُونَ عَلَى الْحَقِّ ظَاهِرِينَ الى يوم القيامة "...*Onlar hak için, galibâne kıyamete kadar savaşırlar.*"

لَنْ يَبْرَحَ هٰذَا الدِّينُ قَائِمــاً تُقَاتِلُ عَلَيْهِ عِصَابَةٌ مِنَ الْمُسْلِمِينَ حَتَّىٰ تَقُومَ السَّاعَةُ "Bu din ilelebet ayakta kalacaktır. Bir grup müslüman, onun için Kıyamet kopuncaya kadar savaşmaya devam edecektir."

لاَ تَزَالُ عِصَابَةٌ مِنْ أُمَّتِي يُقَاتِلُونَ عَلَى أَمْرِ اللّٰهِ قَاهِرِينَ لِعَدُوِّهِمْ لاَ يَضُرُّهُمْ مَنْ خَالَفَهُمْ حَتَّىٰ تَأْتِيَهُمُ السَّــاعَةُ "*Ümmetimden bir grup Allah'ın emri üzerine savaşmaya devam eder. Bunlar düşmanlarına galiptirler. Muhalifleri onlara zarar veremez, bu hal Kıyamete kadar devam eder.*"

Bu hadisler لاَ تَقُومُ السَّاعَةُ الاَّ عَلَــى شِرَارِ النَّاسِ "*Kıyamet insanların şerîrleri üzerine kopacaktır.*" hadisi ile zıdlık arzederse de alimler: "Allah'ın emrinin gelmesi'nden muradın: Mü'minlerden bâki kalanların ruhlarının Şam cihetinden esecek bir rüzgârla kabzedilmesi, geriye sadece kâfirlerin kalması, onların tepesine de Kıyametin kopması" diye te'vil yaparlar. Bu hadise ise, güneşin batıdan doğmasından, Dabbetu'l-arz ve diğer büyük âlemetlerin zuhurundan sonra vukua gelecektir.(75)

Hemen kaydedelim ki Kıyametle ilgili büyük alametler, bir rivayete göre altı, diğer bir rivayete göre sekiz ay içerisinde olup bitecektir.

4524 ١٩ – وَعَنْ سعد بن أبي وقاص رضي اللّٰه عنه قال: [قَالَ رَسُولُ اللّٰهِ ﷺ: لاَ يَزَالُ أَهْلُ الْغَرْبِ ظَاهِرِينَ عَلَى الْحَقِّ حَتَّىٰ تَقُومَ السَّاعَةُ]. أخرجه مسلم.

19. (4524)- *Sa'd İbnu Ebî Vakkas* (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah *(aleyhissalâtu vesselâm)* buyurdular ki:

"Ehl-i garb hak üzere galib olmaya, kıyamet kopuncaya kadar devam ederler." [Müslim, İmâret 177, (1925).]

75- Kıyamet alametleri, Kıyametin vukû'u gibi meseleler kitabımızın Kıyamet Bölümünde gelecektir (5004-5056. hadisler.)

AÇIKLAMA:

Bu hadiste geçen Ehl-i garb'ın kimler olduğu hususunda âlimler farklı tahminler ileri sürmüşlerdi:

★ *Ali İbnu'l-Medinî*'ye göre bunlar Araplardır. Garb'tan maksad iri kova'dır. Araplar çoğunlukla bunu kullandıkları için onlar, hadiste ehl-i garb olarak tesmiye edilmiştir.

★ *Hz. Mu'az:* "Şam'da yaşayanlar" der.

★ *el-Kâdî:* Ehl-i Garbtan murad'ın şiddet ve sertlik ehli olduğunu söyleyenler oldu" der.

★ Bazıları: "Bu tabirle, arzın batısı kastedilmiştir" demiştir.

★ Bazıları: "Şam'da ve hatta Beytu'l-Makdis'te yaşayanlar" demiştir.

★ "Onlar Şam ve gerisinde yaşayanlardır" diyen de olmuştur.

4525 ٢٠ – وعن معاوية بن قُرة عن أبيه رَضِيَ اللّهُ عَنْه قال: [قَالَ رَسُولُ اللّهِ ﷺ إذَا فَسَدَ أهْلُ الشَّامِ فَلاَ خَيْرَ فِيكُمْ. وَلاَ يَزَالُ طَائِفَةٌ مِنْ أُمَّتِي مَنْصُورِينَ لاَ يَضُرُّهُمْ مَنْ خَذَلَهُمْ حَتَّى تَقُومَ السَّاعَةُ].

قالَ علي بن المدني رحمه اللّه: هم أصحاب الحديث، أخرجه الترمذي.

20. (4525)- *Muâviye İbnu Kurre,* babası (radıyallahu anh)'tan naklen anlatıyor: "Resûlullah *(aleyhissalâtu vesselâm)* buyurdular ki:

"Şam (Suriye) halkı fesada uğradımı artık (orada) sizin için hayır yoktur. Ümmetimden bir grup, Kıyamet kopuncaya kadar mansur (Allah'ın yardımına mazhar) olmaya devam edecek, onları mahrum bırakanlar onlara zarar veremeyecekler."

Ali İbnu'l-Medinî: "Bunlar hadis ashabıdır" demiştir. [Tirmizî, Fiten 27, (2193).]

AÇIKLAMA:

1- *Şam*'da hayrın olmayışı *"Orada ikamet etmenizde"* veya "oraya teveccüh etmenizde hayır yoktur" şeklinde tevil edilmiştir.

2- Hadiste geçen mansurin kelimesi "din düşmanlarına galibler olarak" şeklinde anlaşılmıştır.

3- Buradaki Kıyamet kopması, Kıyametin yaklaşması, bu da mü'

minlerin ruhunu kabzedecek olan hoş kokulu bir rüzgarın çıkması olarak izah edilmiştir.

4- Hadisin sonunda Ali İbnu'l-Medinî'nin, Kıyamete kadar kafirlerle muzafferane mücadeleye devam edecek olan cemaatın hadisçiler olduğuna dair yorumu kaydedilmiştir. Bu sözün sahibi *Ali İbnu'l-Medinî*, hakkında Nesai'nin: "Allah onu hadis için yaratmıştı" dediği, ilel ve hadisi çok iyi bilen meşhur bir muhaddistir. Buhari'nin hocalarındandır. Hocası *Süfyan İbnu Uyeyne:* "Onun benden öğrendiğinden çok ben ondan öğrendim" demiştir.

O Allah'ın yardımına uğrayacak mansur cemaat hakkında, Buhârî "Ehl-i ilim'dir" diye yorumda bulunmuştur. O devirde ehl-i ilim tabiri umumiyetle ehl-i hadis manasında kullanıldığı için Buhârî ile Ali İbnu'l-Medinî'nin aynı şeyi dedikleri de söylenebilir.

Ahmed İbnu Hanbel'in de "Bu cemaat ehl-i hadis değilse, başka hangi cemaat olabilir bilemiyorum" dediği rivayet edilir. Kadı İyaz: "Ahmed İbnu Hanbel, Ehl-i Sünnet ve'l-Cemaa'at ile ehl-i hadisin mezhebine itikad edenleri kastetmiştir" der.

Bu cemaat hakkında, *Nevevî* de şöyle der: "Bu taifenin mü'min gruplar arasında dağılmış olmaları da muhtemeldir. Şecaatle savaşanlar, fukaha, muhaddisler, zahidler, emr-i bi'l-ma'ruf yapanlar, münkerden nehyedenler ve diğer hayır grupları. Bunların bir arada toplanmaları da gerekmez. Yeryüzünün bütün kıt'alarına dağılmışlardır."

Bazı tamamlayıcı açıklamalar önceki hadiste geçti.

4526 ٢١ - وعن عِمْرَانَ بْنِ حُصَيْنٍ رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُمَا قال: [قَالَ رَسُولُ اللّٰهِ ﷺ: لاَ تَزَالُ طَائِفَةٌ مِنْ أُمَّتِي يُقَاتِلُونَ عَلَى الْحَقِّ ظَاهِرِينَ عَلَى مَنْ نَاوَأَهُمْ حَتَّىٰ يُقَاتِلَ آخِرُهُمُ الْمَسِيحَ الدَّجَّالَ]. أخرجه أبو داود.

« المُنَاوَأَةُ » المعاداة.

21. (4526)- *İmran İbnu Husayn* (radıyallahu anhümâ) anlatıyor: "Resûlullah *(aleyhissalâtu vesselâm)* buyurdular ki:

"Ümmetimden bir grup (taife), hak üzerine savaşmaya devam edeceklerdir. Onlar kendilerine meydan okuyanlara karşı muzafferdirler. Öyle ki, bunların sonuncuları Mesih-Deccal'le de savaşırlar." [Ebû Davud, Cihad 4, (2484).]

AÇIKLAMA:

Hattabî der ki: "Bu hadiste, cihadın ebediyyen kesilmeyeceğinin beyanı vardır. Bütün imamların adalet ve diyanet sahibi olmayacakları makul ise, demektir ki, küffara karşı zalim imamla da savaşmak vacibtir, tıpkı adalet sahibi imamlarla olduğu gibi. Onların zulmü, cihadda onlara itaati ortadan kaldırmaz, keza diğer maruf olan işlerle ilgili emirlerine de itaat gerekir."

4527 ٢٢- وعن أبي هريرة رَضِيَ اللهُ عَنْهُ قال: [قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ: إنَّ مِنْ أَشَدِّ أُمَّتِي لِي حُبّاً نَاسٌ يَكُونُونَ بَعْدِي، يَوَدُّ أَحَدُهُمْ لَوْ رَآنِي بِأَهْلِهِ وَمَالِهِ]. أخرجه مسلم.

22. (4527)- *Hz. Ebû Hüreyre* (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah *(aleyhissalâtu vesselâm)* buyurdular ki:

"Ümmetim içinde beni en çok sevenlerden bir kısmı benden sonra gelenler arasından olacak: Mallarını ve ailelerini feda pahasına, beni görmeyi arzu edecekler." [Müslim, Cennet (2832).]

4528 ٢٣- وعن عبدالله بن بُسر رَضِيَ اللهُ عَنْهُ قال: [قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ: أُمَّتِي يَوْمَ الْقِيَامَةِ غُرٌّ مِنَ السُّجُودِ مُحَجَّلُونَ مِنَ الْوُضُوءِ]. أخرجه الترمذي.

23. (4528)- *Abdullah İbnu Büşr* (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah *(aleyhissalâtu vesselâm)* buyurdular ki:

"Kıyamet gününde, ümmetimin (iki alameti olacak: Biri) secde sebebiyle alnındaki parlaklık, (diğeri de) abdest sebebiyle kolarındaki parlaklıktır." [Tirmizî, Salat 427, (607).]

4529 ٢٤- وعن أبي موسى رَضِيَ اللهُ عَنْهُ قال: [قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ: إنَّ اللهَ إذَا أَرَادَ رَحْمَةَ أُمَّةٍ قَبَضَ نَبِيَّهَا قَبْلَهَا فَجَعَلَهُ فَرَطاً وَسَلَفاً بَيْنَ يَدَيْهَا، وَإذَا أَرَادَ هَلاَكَ أُمَّةٍ عَذَّبَهَا وَنَبِيُّهَا حَيٌّ فَأَهْلَكَهَا وَهُوَ حَيٌّ يَنْظُرُ، فَأَقَرَّ عَيْنَهُ بِهَلاَكِهَا حِينَ كَذَّبُوهُ]. أخرجه مسلم.

24. (4529)- *Ebû Musa* (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah *(aleyhissalâtu vesselâm)* buyurdular ki:

"Allah bir ümmete rahmet diledi mi, peygamberlerini kendilerinden önce kabzeder ve onu ümmete bir öncü ve hazırlayıcı yapar. Bir ümmetin helakini de diledi mi, onları peygamberleri hayatta iken cezalandırır da onun gözünün önünde onları helak eder. Böylece, o ümmetin, inkâr ve tekzibleri sebebiyle- helakleriyle peygamberin içi rahatlar." [Müslim, Fezail 24, (2288).]

AÇIKLAMA:

İbnu'l-Kemal, hadiste temas edilen, "peygamberin önceden kabzedilmesi" hadisesinin rahmet olarak tavsifini, o ümmet hakkında cezanın ihmali (geriye bırakılması) ve tehiri olarak açıklar. Bu tehir onlara tevbe, istiğfar için imkan hazırlar. Bu ümmet, peygamberin davetine icabet eden ümmettir. Öbürü ise, peygamberi dinlemediği için cezalandırılan ümmettir. Nuh ve Lut kavmi bu ikinci gruba girer.

Bu hadiste *Ümmet-i Muhammed (aleyhissalâtu vesselâm)*'ın şerefine dikkat çekilmiş olmaktadır. Çünkü peygamberlerinin sağlığında herhangi bir ceza gelmemiştir. Ayrıca ümmetin ömrü uzundur, tevbe ve istiğfar imkânı mevcuttur.

BEŞİNCİ BAB
FARKLI CEMAATLERİN FAZİLETLERİ

(Bu babta beş fasıl var)

BİRİNCİ FASIL

KUREYŞ'İN FAZİLETİ

İKİNCİ FASIL

BAZI ARAP KABİLELERİNİN FAZİLETLERİ

ÜÇÜNCÜ FASIL

ARAPLARIN FAZİLETİ

DÖRDÜNCÜ FASIL

ACEM VE RUMLARIN FAZİLETİ

BEŞİNCİ FASIL

SAHABE DIŞINDA BİR GRUBUN FAZİLETİ

BİRİNCİ FASIL

KUREYŞ'İN FAZİLETİ

4530 ١ - عن جابر رضي الله عنه قال: [قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ : النَّاسُ تَبعٌ لِقُرَيْشٍ فِي الْخَيْرِ وَالشَّرِّ]. أخرجه مسلم.

1. (4530)- *Hz. Cabir* (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah *(aleyhissalâtu vesselâm)* buyurdular ki: *"İnsanlar hayırda da şerde de Kuryeş'e tabidir."* [Müslim, İmâret 3, (1819).]

AÇIKLAMA:

1- Hadisin yine Müslim'de gelen bir başka veçhi şöyledir: *"İnsanlar bu (emirlik) işinde Kuryeş'e tabidir. Müslümanları onların müslümanlarına, kafirleri de onların kafirlerine tabidirler."*

Şarihler, bu hadislerde *Resûlullah*'ın, Kureyşin İslam öncesi durumu ile İslam sonrası durumunu da zikrettiğine dikkat çekerler. Araplar cahiliye devrinde, Kureyş'in Ka'be'ye olan hizmetleri ve Mekke'nin merkezi oluşu gibi sebeplerle hep Kureyş'e tabi ola gelmişlerdi. İslam'da da bu durum değişmemiştir. *Resûlullah* bir Kureyşîdir. *Hz. Ebû Bekir, Hz. Ömer, Hz. Osman, Hz. Ali, Hz. Muaviye* vs. hep Kureyş asıllıdır.

İslam daveti başladığı zaman bütün taşra kabileleri hemen icabet etmemiş, Kureyş'in tavrını beklemiştir. Mekke'nin fethiyle Kureyş'in İslam'a tesliminden sonra bütün Araplar, Kur'an'ın tabiriyle fevç fevç gelip İslam'a dehalet etmiştir.

Hadiste geçen şer'den murad cahiliye devri, hayırdan murad da islam devresidir. İslam'dan önce olduğu gibi İslam'dan sonra da Kureyşlilerin hilafette kalmaları Resûlullah'ı fiilen tasdik etmiştir.

Nevevî der ki: "Bu hadiste, hilafetin Kureyş'e ait olduğunda delil vardır. Onu Kureyş'ten başkalarına vermek caiz değildir. Bunun üzerine

sahabe ve onlardan sonra gelenler zamanında icma mün'akid olmuştur. Ehl-i Bid'a'dan Hariciler gibi bazıları buna itiraz etmişse de icma karşısında mağlub olmuştur. Nitekim Resûlullah bir başka hadiste insanlardan iki kişi kaldığı müdetçe bu hilafet işinin Kureyş'te olacağını beyan etmiştir. Bu hadis hilafetin Kıyamete kadar Kureş'te kalması gerektiğine parmak basar. Söyledikleri, zamanımıza kadar zuhur etmiştir. Her ne kadar Kureyş'ten olmayanlar mütegallibe bir kısım beldelere hakim olmuş ve kulları kahretmişlerse de, yine hilafetin Kureyş'te olduğunu itiraf etmişlerdir. Hadisten murad müstakillen hükmetmek değil, sadece hilafet ismidir."

Kâdı İyaz: "Halife'nin Kureyş'ten olmasının şart kılınması, bütün ulemanın mezhebidir" demiştir.

İbnu Hacer, hilafete liyakat için Kureyşî olmanın yegane şart olmadığını, halifede aranacak şartlardan biri olduğunu, dolayısıyla adaletle hükmetmeyen, müttaki olmayan Kureyşî'nin hilafete de layık olmayacağını söyler.

4531 ٢ – وعن ابن عبّاس رَضِيَ اللهُ عَنْهما قال: [قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ: اللّٰهُمَّ أَذَقْتَ أَوَّلَ قُرَيْشٍ نَكَالاً فَأَذِقْ آخِرَهَا نَوَالاً]. أخرجه الترمذي وصححه.

« النَّكَالُ » اَلعَذَابُ وَالْمَشَقَّةُ. « النَّوَالُ » العطاء.

2. (4531)- *İbnu Abbas* (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah *(aleyhissalâtu vesselâm)* buyurdular ki:

"Ey Allahım, Kureyş'in ilkine azab tattırdın, hiç olsun, ahirine ihsanı tattır." [Tirmizî, Menakıb, (3904).]

AÇIKLAMA:

Bazı alimler hadisteki nekal (azab) ile İslam'ın bidayetinde, kafirlerin muhalefeti sebebiyle ilk müslümanların çektiği sıkıntıların ve öldürülmelerin vs. kastedildiğini, neval ile de, sonradan gelenlerin izzet, mülk, hilafet, imamet (komutanlık, başkanlık, amirlik) gibi dünyevi nimetlerin kastedilmiş olabileceğini belirtirler.

4532 ٣ – وعن أبي هريرة رَضِيَ اللهُ عَنْه قال: [قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ: نِسَاءُ قُرَيْشٍ خَيْرُ نِسَاءٍ رَكِبْنَ الإِبِلَ، أَحْنَاهُ عَلَى طِفْلٍ فِي صِغَرِهِ، وَأَرْعَاهُ عَلَى زَوْجٍ فِي ذَاتِ يَدِهِ، وَكَانَ

أَبُو هُرَيْرَةَ يَقُولُ: وَلَمْ تَرْكَبْ مَرْيَمُ بِنْتُ عِمْرَانَ بَعِيراً قَطُّ]. أخرجه الشيخان.

« أَحْنَاهُ » مِنَ الْحُنُوِّ، وَهُوَ الْعَطْفُ وَالشَّفَقَةُ.

وَ« أَرْعَاهُ » مِنَ الْمُرَاعَاةِ وَالْحِفْظِ وَالاحْتِيَاطِ وَالرِّفْقِ بِهِ وَتَخْفِيفُ الْكُلَفِ وَالأثقال عنه.

وَ« ذَاتُ يَدِهِ » مَا يَمْلِكُ مِنْ مَالٍ وَغَيْرِهِ.

3. (4532)- *Hz. Ebû Hüreyre* (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah *(aleyhissalâtu vesselâm)* buyurdular ki:

"Kureyş kadınları, deveye binen kadınların en hayırlılarıdır: Onlar küçük çocuklara karşı daha şefkatli, kocalarının mallarına karşı daha muhafızlardır."

Ebû Hureyre (radıyallahu anh): "Meryem Bintu İmran hiçbir zaman deveye binmedi" derdi." [Buharz, Nikah 12, Enbiya 46,l Nefahat 10; Müslim, Fezailu's-Sahabe 10, (2529.)]

AÇIKLAMA:

1- *Resûlullah* bu hadisi, evlenme teklif ettiği zaman "çocuklarım olmasaydı sizinle evlenmekten pek memnun olurdum" diye, ölen kocasından kalan beş altı tane çocuğu sebebiyle bu mutlu teklife müsbet cevap veremeyen Sevde [veya Ümmü Hânî Bintu Ebi Talib] adında bir kadının sözü üzerine takdiren irad etmiştir.

2- Hadiste *deveye binenlerle* "Araplar" kastedilmiştir. Çünkü , o devirde deveye çoklukla Araplar binmekte idiler. Şu halde hadis: *"Arap kadınlarının en hayırlıları Kureyş'e mensup olanlardır"* demiş olmaktadır.

3- *Daha şefkatli* diye tercüme ettiğimiz anha kelimesi, haniye'nin ism-i tafdilidir. Bunu, *Nevevî*, "Yetimlik halinde, çocuğu büyüyünceye kadar evlenmeyen kadın" olarak açıklar ve bu durumda evlenene anha denmeyeceğini belirtir. Kocası ölen bir kadının, küçük çocuğu olduğu halde evlenmesi, çocuk için bir felakettir. Çünkü, annenin üzerinden hidane hakkı düştüğü gibi, yeni koca, kadının eski kocasından yetim kalan çocuğun, ailesine girmesini kabul etmeyebilir. Böylece anne himayesinden de olan çocuk, yabancı ellerde kalır ve terbiyesi ciddi şekilde aksar. *Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)*, yetim çocuğu varken evlenmemeyi ananeleştirmiş olan Kureyşli kadınları takdir ve tafdil etmekle, bu adeti teşvik etmiş olmaktadır.

Kureyşli kadınların vasfı olarak takdir ve tebcil edilen kadınlara

mahsus ikinci bir vasıf, kocanın malını tasarrufta dikkatli olmak, israftan, saçıp savurmaktan kaçınmaktır.

Bu hadiste eşraf olanlarla ve bahusus *Kureyşli* olan kadınlarla evlenmeye teşvik mevcuttur. Bundan hareketle, evlenmelerde nesebce yüksek olanı aramanın müstehab olduğu söylenmiştir. Hadisten, nikahta itibar edilmesi gereken denklik'i (küfüv olmayı), öncelikle nesebte aramak gerektiği, diğer kadınların bu hususta Kureyşî olanlara yetişemeyecekleri hükmü de çıkarılmıştır.

Rivayet, çocuklara karşı şefkatli ve merhametli olmayı, onlara yakın ilgi gösterip bizzat anne tarafından terbiye edilmelerini, kocanın malının korunup idareli ve ölçülü harcanmasını tafdil etmektedir.

4533 ٤ - وعن عبدالله بن مُطيع عن أبيه رَضِيَ اللهُ عَنْه قال: [قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ يَوْمَ فَتْحِ مَكَّةَ:
لاَ يُقْتَلُ قُرَشِىٌّ صَبْراً بَعْدَ هٰذَا الْيَوْمِ الَى يَوْمِ الْقِيَامَةِ. وَلَمْ يَكُنْ أَسْلَمَ أَحَدٌ مِنْ عُصَاةِ
قُرَيْشٍ غَيْرَ مُطِيعٍ وَكَانَ اسْمُهُ الْعَاصِي، فَسَمَّاهُ رَسُولُ اللهِ ﷺ مُطِيعاً]. أخرجه مسلم.

قَوْلُهُ «لاَ يُقْتَلْ» بجزمِ اللامِ، وَرُوِىَ بِضَمِّهَا، وَوَجْهُ الْجَزْمِ أَنَّهُ ﷺ نَهَىٰ أَنْ يُقْتَلَ قُرَشِى
صبراً الى يَوْمِ الْقِيَامَةِ، وَوَجَّهَ الحميدى الضمّ بأن معناه لا يقتل قرشى بعد هذا اليوم صبراً الى
يوم القيامة وهو مرتد على الكفر.

4. (4533)- *Abdullah İbnu Mûtî,* babası (radıyallahu anh)'tan naklen anlatıyor: "Resûlullah *(aleyhissalâtu vesselâm)* Mekke'nin fethedildiği gün buyurdular ki:

"Bugünden sonra hiçbir Kureyşli, Kıyamete kadar sabren öldürülemez."

[Ravi der ki:] "Kureyş'in Âsi (isim)lerinden Mûti'den başka kimse müslüman olmadı. Mûti'nin ismi de Âsi idi. Resûlullah *(aleyhissalâtu vesselâm)* ona Mûti ismini taktı." [Müslim, Cihad 88-89, (1782).]

AÇIKLAMA:

1- *Sabren öldürmek,* kişiyi esir aldıktan sonra öldürmektir. Savaş sırasında öldürülene sabren öldürüldü denmez. Esir edildikten sonra boynunu vurmak sabren öldürmektir. Günümüzdeki, kurşuna dizmek, kılıçtan geçirmek, boynunu vurmak gibi, esir durumdaki kimseye tatbik edilen öldürme usulüdür. Sabr, lügat olarak *habs* manasına gelir ise de, sabren öldürmek, öldürülünceye kadar hapsetmek manasına gelmez.

2- Bu hadis Kureyşlilerin tamamen müslüman olacağını, *Aleyhissalâtu vesselâm*'dan sonra müslümanlara karşı savaş cephesi açmaları gibi bir durum olmayacağını ilan etmektedir. Zulüm veya ceza olarak sabren öldürülmeleri bu ihbarın dışında kalır. Nitekim, *Resulullah*'ın vefatıyla, bir kısım Araplar irtidad etmiş, fakat Kureyşlilerde isyan ve irtidad olmamıştır. İnşaallah olmayacaktır da.

3- *Kadı İyaz*, hadiste geçen "Âsî"lerin sıfat olmayıp isim olduğunu belirtir. Yani hadis demek ister ki: "İslam'dan önce Kureyş kabilesinden Âsi ismini taşıyanlardan sadece biri müslüman olmuştur, diğerleri İslam'a girmemiştir. Müslüman olan As İbnu Esved'in ismini, *Resûlullah, Mûtî* diye değiştirmiştir. İslam'a girmeden ölen diğer Âsi ismini taşıyanlardan *As İbnu Hişam, As İbnu Said* vs. var.

İKİNCİ FASIL

BAZI ARAP KABİLELERİNİN FAZİLETİ

4534 ١- عن أبي هريرة رَضِيَ اللهُ عَنه قال: [قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ: أَسْلَمُ سَالَمَهَا اللهُ، وَغِفَارٌ: غَفَرَ اللهُ لَهَا]. أخرجه الشيخان.

1. (4534)- *Hz. Ebû Hureyre* (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah *(aleyhissalâtu vesselâm)* buyurdular ki:

"Eslem kabilesini Allah selametli kılsın, Gıfar kabilesine de mağfiret buyursun!" [Buharî, Menakıb 6; Müslim, Fezailu's-Sahabe 183, (2515, 2516).]

AÇIKLAMA:

1- Hadiste *Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)* Gıfar kabilesine mağfiret duasında bulunmaktadır. İbnu't-Tin bunu, Gıfar'ın cahiliye devrindeki haline bağlar: Onlar, hacıların yolunu kesip soygunlar icra ederlerdi. Müslüman olduktan sonra, eski günahlarının arından kurtulmaları için mağfiretle dua etmiştir.

2- *İbnu Hacer*'in açıklamasına göre, dua-yı nebeviye'ye mazhariyetleri, onların İslam'a girişteki önceliklerinden ileri gelmektedir. *Eslem, Gıfar, Müzeyne, Cüheyne* ve *Eşca* kabileleri cahiliye devrinde, kuvvet ve itibar yönüyle *Beni Amir İbnu Sa'sa'a* ve *Beni Temim* gibi diğer bir kısım kabilelerden daha geri planda idiler. İslamiyet gelince, bunlar, belki de mezkur zaaflarının sevkiyle İslam'ı daha önce benimsediler ve böylece şeref onlara geçti.

4535 ٢- وعنه رَضِيَ اللهُ عَنه قال: [قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ: قُرَيْشٌ وَالأَنْصَارُ وَجُهَيْنَةُ وَمُزَيْنَةُ وَأَسْلَمُ وَأَشْجَعُ وَغِفَارٌ مَوَالِيَّ. لَيْسَ لَهُمْ مَوْلَى دُونَ اللهِ وَرَسُولِهِ ﷺ]. أخرجه الشيخان والترمذي.

2. (4535)- Yine *Ebû Hureyre* (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah *(aleyhissalâtu vesselâm)* buyurdular ki:

"Kureyş, Ensar, Cüheyne, Müzeyne, Eslem, Eşca' ve Gıfar benim dostlarımdır. Onların da Allah ve Resulünden başka dostları yoktur." [Buharî, Menakıb 6; Müslim, Fezailu's-Sahabe 189, 190, (2520-2521); Tirmizî, Menakıb, (3945).]

AÇIKLAMA:

Resûlullah burada öncelikle Kureyş ve Ensar'ı tafdil etmektedir. Zira İslam'ın ilk nüvesi Kureyş içerisinde atılmıştır: Öncelikle kenisi, *Hz. Ebû Bekr Hz. Ömer, Hz. Osman, Hz. Ali* gibi, sonradan halifeliği de deruhte edecek olan ilk büyükler ve ilk müslümanlar Kureyşî'dir. Ayrıca Mekke'nin fethinden sonra da İslam'a hizmette önde gidenler, küfür diyarlarını fetihte baş çekenler hep Kureyşli olmuşlardır. Bu sebeple takdir-i nebeviye'ye hakkıyla layıktırlar. Gerçi Resûlullah'ı en ziyade uğraştıranlar da Kureyş kafirleri olmuştur. Ancak o devre fetihle kapanmıştır.

Ensariler ise, Mekke müşriklerine karşı *Resûlullah*'a ve İslam'a himaye veren insanlık tarihinin bir daha görülmesi mümkün olmayan alicenab, fedakar bir neslidir. Rabbülalemin onları *kendileri ihtiyaç içinde olsalar bile muhacir kardeşlerini nefislerine tercih eden kimseler* olarak tavsif ve takdir etmektedir. Ensar (radıyallahu anhüm), Resûlullah *(aleyhissalâtu vesselâm)*'ın *"İnsanlar bir vadiye, Ensar bir vadiye gitse, ben Ensar'ın gittiği vadiye giderim"* diyerek tafdil ettiği, takdir ettiği insanlardır.

Diğer kabileler hakkındaki övgünün, onların İslam'a girişteki acele ve çabukluklarından ileri geldiği belirtilmiştir. Onların savaşmadan, mağlup olmadan, esaret altına girmeden, kendiliklerinden gelip müslüman olmaları sebeiyle *"Allah'ın dostu olmak"* gibi bir şerefe erdikleri de söylenmiştir.

Bazı alimler, "Bu hadisten murad, onların esir edilmelerini nehyetmektir" demiş ise de, bu görüş zayıf bulunmuştur.

4536 ٣- وعن أبي موسى رَضِيَ اللهُ عَنه قال: [قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ: إِنِّي لأَعْرِفُ أَصْوَاتَ رُفْقَةِ الأَشْعَرِيِّينَ بِالْقُرآنِ حِينَ يَدْخُلُونَ بِاللَّيْلِ، وَأَعْرِفُ مَنَازِلَهُمْ مِنْ أَصْوَاتِهِمْ بِاللَّيْلِ بِالْقُرآنِ، وَإِنْ كُنْتُ لَمْ أَرَ مَنَازِلَهُمْ بِالنَّهَارِ]. أخرجه الشيخان.

3. (4536)- *Ebû Musa* (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah *(aleyhissalâtu vesselâm)* buyurdular ki:

"Ben Eş'arî cemaatinin geceleyin evlerine girerkenki Kur'an okuyuş-

larını seslerinden tanırım. Gündüzleyin girerlerken evlerini gör-memiş de olsam, geceleyin Kur'an okuyuşları sebebiyle seslerinden evlerini tanırım. Onlardan biri Hakim'dir. Atlılara -yahut düşmana dedi- *rastlayınca, onlara:*

"Arkadaşlarım, kendilerini beklemenizi söylediler!" dedi." [Buharî, Megazî 38; Humus 15, Menakıbu'l-Ensar 37; Müslim, Fezailu's-Sahabe 166, (2499).]

AÇIKLAMA:

1- Bu rivayet, Eşarilerin mescid veya iş için geceleyin çıktıkları zaman eve dönüşte yüksek sesle Kur'an okuduklarını belirtmektedir. *Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)*'ın bunu takdir makamında söylemesi, bunun caiz olduğunu ifade eder. *İbnu Hacer:* "Riyadan emin olmak" ve "Kimseyi rahatsız etmemek" kaydıyla bunun müstahsen olacağını belirtir.

2- Hadiste geçen *Hakim*'in Eş'arilerden birinin ismi olduğu söylenmiştir, ancak bir zatın sıfatı olabileceği de söylenmiştir. Bu zat, düşmanla karşılaşınca, aşırı cesareti sebebiyle kaçmayıp onlara: "Askerlerimiz geliyor, bekleyin de boyunuzun ölçüsünü alın!.." manasında onlara tek başına morallerini bozucu hitapta bulunmuştur. Bu yorum, şekk'li olan ifadenin ikinci şıkkına yani düşmanla karşılaşmış olma haline uygundur. Şayet birinci şık sahih ise, yani karşılaşanlar atlılar ise mana şöyle olur: "Ey atlılar, bekleyin de geride kalan yayalar da gelsin, düşmanın karşısına beraber çıkın." Bu takdirde Hakim'in karşılaştığı atlılar müslümandır. *İbnu Hacer* bu yorumun daha doğru gözüktüğünü belirtir. *İbnu't-Tin:* "Hakîm'in sözünün manası şudur: Onun arkadaşları Allah yolunda savaşmayı severler, bu uğurda kendilerine gelecek musibete kıymet vermezler, aldırmazlar."

4537 ٤- وَلَهُمَا في رِوايَةٍ عنهُ: [قَالَ ﷺ: إنَّ الأشْعَرِيِّينَ إذَا أرْمَلُوا في الْغَزْوِ وَقَلَّ طَعَامُ عِيَالِهِمْ بِالْمَدِينَةِ جَمَعُوا مَا كَانَ عِنْدَهُمْ فِي ثَوْبٍ وَاحِدٍ، ثُمَّ اقْتَسَمُوهُ بَيْنَهُمْ بِإنَاءٍ وَاحِدٍ بِالسَّوِيَّةِ. فَهُمْ مِنِّى وَأنَا مِنْهُمْ].

«أرْمَلُوا» يعنى نفد زادهم.

4. (4537)- Yine *Buhari* ve *Müslim Ebû Musa*'dan şu hadisi kaydetmişlerdir. "Resulllah *(aleyhissalâtu vesselâm)* buyurdular ki: *"Eş'ariler, gazve sırasında azıkları tükenir, Medine'de de ailelerinin yiyecekleri azalırsa, yanlarında bulunanları bir yaygının üzerinde toplarlar sonra*

onu tek bir kabla eşit olarak paylaşırlar. Onlar bendendir, ben de onlardanım." [Buharî, Şirket 1; Müslim, Fezailu's-Sahabe 167, (2500).]

AÇIKLAMA:

1- *Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)* burada Eş'arilerin, memduh bir hasletlerini zikrederek övmektedir. Darlık zamanlarında seferde ve hatta hazerde yiyeceklerin birleştirilmesi, *Resûlullah: "Onlar benden, ben de onlardanım"* demekle onlardaki dayanışmayı övmüş, aynen benimsemiş ve dolayısıyle ümmetine de tavsiye etmiş olmaktadır. Nevevî: "Birbirinden olmanın manası "Yollarında birlikte ve Allah yolunda harcamadaki benzerlikte" mübalağadır" der.

2- Alimler bu rivayetten, kişinin kendi menkibesini zikretmesinin caiz olduğu, hibe-i meçhulun cevazı, dayanışma ve başkasını tercihin fazileti gibi başka faideler de çıkarmışlardır.

4538 ٥ – وعن أبى هريرة رَضِيَ اللّٰهُ عنه قال: [لاَ أزَالُ أُحِبُّ بَنِي تَمِيمٍ بعْدَ ثَلاَثٍ سَمِعْتُهَا مِنْ رَسُولِ اللّٰهِ ﷺ يَقُولُهَا فِيهِمْ، سَمِعْتُه يَقُولُ: هُمْ أشَدُّ أُمَّتِي عَلَى الدَّجَّالِ. وَجَاءَتْ صَدَقَاتُهُمْ، فَقَالَ ﷺ: هٰذِهِ صَدَقَاتُ قَوْمِنَا، وَكَانَتْ سَبِيَّةٌ مِنْهُمْ عِنْدَ عَائِشَةَ رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهَا. فَقَالَ ﷺ اعْتِقِيهَا فإنَّهَا مِنْ وَلَدِ إسْمَاعِيلَ]. أخرجه الشيخان.

5. (4538)- *Hz. Ebû Hureyre* (radıyallahu anh) anlatıyor: "Benî Temim'i, haklarında Resûlullah *(aleyhissalâtu vesselâm)* 'dan işittiğim üç şeyden sonra hep sever oldum. Demişti ki: *"Onlar Deccal'e karşı ümmetimin en şiddetlisidirler."* Onların zekatları gelmişti. Aleyhissalâtu vesselâm:

"Bu, kavmimizin zekatlarıdır!" buyurdular. Hz. Aişe (radıyallahu anhâ)'nın yanında onlardan bir esire kadın vardı.

"Onu azad et, çünkü o, Hz. İsmail evlatlarından!" buyurdular. " [Buharî, Itk 13, Megâzî 67; Müslim, Fezailu's-Sahabe 198, (2525).]

AÇIKLAMA:

Rivayette, Arapların büyük kabilelerinden olan Benî Temim onlarda bulunan üç güzel hasletle övülmüş olmaktadır. Bu üç hasletle onların *Aleyhissalâtu vesselâm* tarafından övüldüğünü işiten *Ebû Hüreyre,* Temîmlileri sevmeye başlar. Hadisin *Ahmed ibnu Hanbel*'de gelen vechindeki ziyadeyi de kaydedelim: وَمَا كَانَ قَوْمٌ مِنَ الأَحْيَاءِ أبْغَضَ الىَّ مِنْهُمْ فَاحْبَبْتُهُمْ "Kabi-

lelerden hiçbir kavme onlar kadar nefret duymuyordum, böylece onları sevmiş oldum."

Bu nefretin Cahiliye devrinde aralarında cereyan eden düşmanlıktan ileri geldiği belirtilir. Şu halde, bu rivayet *Resulullah*'ın bir kelamıyla eski kinlerin nasıl süngerlendiğine, *Aleyhissalâtu vesselâm*'ın gönüllerde sevilen ve nefret edilen şeyleri bile nasıl yönlendirdiğine güzel bir örnek olabilmektedir.

Mezkur üç hasletten biri onların Deccal'e karşı şiddetle mücadele edeceğidir. Bu vasıf bir başka rivayette *"Onların savaşta insanların en şiddetlisi olduğu"* şeklinde gelmiştir. Bu iki rivayet te'vil edilerek: "Deccal'e karşı yapılacak savaşta en şidetli savaşçılar olacaklar" denmiştir.

İkinci hasletleri, zekatlarının gelmesi vesilesiyle Resûlullah'ın nesebini onlarla birleştirip onlara *"kavmimiz"* demesidir. Şarihler Benî Temimle, Kureyş'in *İlyas İbnu Mudar*'da birleştiklerini belirtirler. Resûlullah, Benî Temim'in bir kolu olan, Beni Sa'd'ın zekatı geldiği zaman da هذه صدقة قومي *"İşte kavminin zekatı"* buyurmuştur.

Üçüncü faziletleri de Temimlilerin nesebce *Hz. İsmail*'e dayanmış olmasıdır. Bu hususla ilgili muhtelif rivayetler var. Şarihler bu rivayetlere dayanarak *Hz. İsmail* ahfadının azad edilmesinin efdal olacağına hükmetmişlerdir.

4539 ٦ – وعنه رَضِيَ اللهُ عَنْهُ قَالَ: [إنَّ رَجُلاً مِنْ قَيْسٍ قَالَ يَا رَسُولَ اللهِ ﷺ الْعَنْ حِمْيَراً فَأَعْرَضَ عَنْهُ. فَأَعَادَ عَلَيْهِ. فَقَالَ ﷺ: رَحِمَ اللهُ حِمْيَراً أَفْوَاهُهُمْ سَلاَمٌ، وَأَيْدِيهِمْ طَعَامٌ، وَهُمْ أَهْلُ أَمْنٍ وَإِيمَانٍ]. أخرجه الترمذي.

6. (4539)- Yine *Ebû Hureyre* (radıyallahu anh) anlatıyor: "Kays'tan bir adam:

"Ey Allah'ın Resulü! Hımyer'e lanet et!" dedi. *Aleyhissalâtu vesselâm* ondan yüzünü çevirdi. Adam aynı talebi tekrar edince, *Aleyhissalâtu vesselâm:*

"Allah Hımyer'e rahmet kılsın. Onların ağızları selam, elleri yiyecek, kendileri de emniyet ve iman ehli kimseler!" buyurdu." [Tirmizî, Menâkıb, (3985).]

AÇIKLAMA:

1- *Resûlullah* burda Hımyer halkını bazı mümtaz taraflarıyla tafdil ediyor:

★ Rastladıkları herkese selam veriyorlar, bunu terketmiyorlar.

★ Muhtaç, yolcu, misafir herkese yemek veriyorlar:

★ Onlardan kötülük beklenmez, güvenilen emniyetli kimselerdir:

★ Kalpleri de nur-u imanla doludur.

2- *Hımyer*, Yemen'deki kabilelerden birisidir.

4540 ٧- وعن أنس رضي الله عنه قال: [قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ الأَزْدُ أَزْدُ اللهِ في الأَرْضِ، يُرِيدُ النَّاسُ أنْ يَضَعُوهُمْ وَيَأبَى اللهُ إلاَّ أنْ يَرْفَعَهُمْ وَلَيَأتِيَنَّ عَلَى النَّاسِ زَمَانٌ يَقُولُ الرَّجُلُ فِيهِ: يَالَيْتَ أبِي كَانَ أزْدِيّاً، وَيَا لَيْتَ أُمِّي كَانَتْ أزْدِيَّةً]. أخرجه الترمذي.

وقال: قَدْ رُوِىَ مَوْقُوفاً على أنسٍ، وَهُوَ عَنْدَنا أصح.

7. (4540)- *Hz. Enes* (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah *(aleyhissalâtu vesselâm)* buyurdular ki:

"Ezd kabilesi, Allah'ın yeryüzündeki ordusu (ve dininin yardımcıları)dır. Halk onları alçaltmak ister, Allah ise onları yüceltir. İnsanlar üzerine öyle bir zaman gelecek ki, o zaman kişi:

"Keşke babam Ezdi olsaydı! Keşke anem de Ezdi olsaydı!" diye temennide bulunacak." [Tirmizî, Menâkıb, (3933).]

AÇIKLAMA:

1- *Ezd*, Yemen'de bir kabile adıdır. *Ezd-i Şenue* denir. Bir başka rivayette (4544. hadis) Ezd kelimesinden sonra *"yani Yemen"* ibaresine yer verilerek, hadiste geçen Ezd kelimesiyle *Aleyhissalâtu vesselâm*'ın Yemen'i kasdettiğine işaret edilir. Ezd'le ilgili olarak el-Kadi şu açıklamayı sunar: "Ezd'le *Aleyhissalâtu vesselâm* Ezd-i Şenu'e'yi murad eder. Bu, Yemen'de bir kabiledir.Ezd *İbnu'l-Gavs, İbnu Leys, ibni Malik, İbni Kehlan, İbni Sebe*'nin evladlarıdır. Onları Allah'a nisbet edişi , onların Hizbullah'tan ve Resulüne yardım edenlerden olmaları sebebiyledir." Tibi de şu açıklamayı sunar: "Ezdullah tabiri birkaç manaya muhtemeldir. Şöyle ki:

★ Bu isimle iştihar etmiş olanları. Çünkü onlar savaşta sebatkâr kimselerdir, asla kaçmazlar.

★ Onların Allah'a nisbeti, husisiyetlerini ortaya koyarak teşrif etmek içindir; Beytullah (Allah'ın evi), Nâkatullah (Allah'ın devesi) tabirlerinde olduğu gibi. Nitekim hadisin devamında halkın onları alçaltma arzuları ifade edilmiştir. Öyleyse buna karşı, onların teşrifi (şereflendirilmeleri) için Allah'a nisbet etmişlerdir.

★ *Ezd* kelimesi ile şecaat ifade edilmek istenmiştir. Bu durumda kelam teşbih olarak kullanılmıştır. Yani el-Esed (aslan), esedullah demektir. Bu durumda "Esed"în Ezd olarak gelmesi ya şekil benzerliğindendir veya sin harfinin (س) ze harfine (ز) kalbolmasındandır." *Aliyyu'l-Karî*, Tîbî' nin bu açıklamasını kaydettikten sonra der ki: "Bu yoruma, el-Mesabih şarihlerinden *Sahibu'l-Ezhar* da tabi oldu. Ne var ki bu yorumun sağlam olması için, *el-Ezd* kelimesinin lügat itibariyle *el-Esed*'den gelmesi gereklidir. Ancak, Kamus'tan anlaşıldığına göre mesele böyle değil."

4541 ٨- وعن أبي هريرة رَضيَ الله عَنه قال: [جَاءَ الطُّفَيْلُ بْنُ عَمْرٍو الدَّوْسِيُّ الَى رَسُولِ اللهِ ﷺ: فَقَالَ: إنَّ دَوْساً قَدْ هَلَكَتْ، عَصَتْ وَأَبَتْ، فَادْعُ اللهَ عَلَيْهِمْ فَظَنَّ النَّاسُ أنَّهُ يَدْعُو عَلَيْهِمْ. فَقَالَ: اللَّهُمَّ اهْدِ دَوْساً وَأْتِ بِهِمْ]. أخرجه الشيخان.

8. (4541)- *Hz. Ebû Hureyre* (radıyallahu anh) anlatıyor: "Tufeyl İbnu Amr ed-Devsî, Resûlullah *(aleyhissalâtu vesselâm)* 'a gelerek:

"Devs kabilesi helak oldu. (Allah'a) asi oldu (ve İslam'a girmekten) imtina etti. Onlara bir bedduada bulunun!" dedi. Orada bulunanlar, Aleyhissalâtu vesselam'ın beddua yapacağını zannetti. Ama O:

"Allah'ım, Devs'e hidayet ver, onları imana getir!" buyurdu." [Buharî, Megazî 75, Cihad 100, Da'avat 59; Müslim, Fezâilu's-Sahabe 197, (2524).]

AÇIKLAMA:

1- *Devs, Hz. Ebû Hüreyre*'nin mensup olduğu kabiledir. Yemen'dedir.

2- *Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)*'a müracaatta bulunan *Tufeyl İbnu Amr* (radıyallahu anh) da Devslidir. Mekke'de müslüman olmuş, memleketine dönerek Medine'ye hicret edinceye kadar, kabilesini İslam'a sokmaya çalışmıştır. Ancak yeterince dinleyen olmamış, bunun üzerine Resûlullah'a müracaat ederek onların faiz yediklerini, zina ettiklerini söylemiş ve beddua taleb etmiştir. Fakat *Aleyhissalâtu vesselâm* insanlara beddua ederek helaklerini değil, niyaz ve tazarru ile hidayetlerini taleb etmek için peygamberdi, Rahmeten li'l-alemin idi. Her seferinde olduğu üzere bu seferde onların hidayeti için Allah'a duada bulunmuştur.

Dua kabul edilecek ve Devs İslam'a girecektir.

4542 ٩- وعن جابر رَضيَ الله عَنه: [أنَّ الصَّحَابَةَ رَضِيَ اللهُ عَنْهُمْ قَالُوا يَا رَسُولَ اللهِ: أحْرَقَتْنَا نِبَالُ ثَقِيفٍ، فَادْعُ اللهَ عَلَيْهِمْ. فَقَالَ: اللَّهُمَّ اهْدِ ثَقِيفاً]. أخرجه الترمذي.

9. (4542)- *Hz. Cabir* (radıyallahu anh) anlatıyor: "Sahabeler (radıyallahu anhüm), Aleyhissalâtu vesselâm'a mürâcat ederek:

"Ey Allah'ın Resulü! Taiflilerin okları bizleri yaralayıp parçaladı. Aleyhlerine Allah'a bir bedduada bulunuverseniz! " dediler. *Aleyhissalâtu vesselâm:*

"Allahım, Taiflilere hidayet ver!" buyurdular!" [Tirmizî, Menakıb, (3937).]

AÇIKLAMA:

1- *Taif* şehrinde yaşayan halkın ismi, *Beni Sakif* veya kısaca *Sakif*'dir. Daha önce (4295. hadis) *Taif Gazvesi* bahsinde geçtiği üzere Taif'in kuşatılması sırasında müstahkem kalelerden atılan oklar şehrin müdâfasında müessir olmuş, müslümanlardan bazılarının ölümüne, birçoğunun da yaralanmasına sebep olmuştu. İşte bu başarısızlık üzerine, askerlerden bazıları Resûlullah'a mürâcatla beddua taleb ederlerse de *Aleyhissalâtu vesselâm,* sadedinde olduğumuz hadiste görüldüğü üzere, beddua yerine Allah'tan hidayet talebinde bulunur.

4543 ١٠ – وعن أبي بَرْزَةَ الأسْلَمِيِّ رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُ قال: [بَعَثَ رَسُولُ اللّٰهِ ﷺ الى حَيٍّ مِن أحْيَاءِ العَرَبِ رَجُلاً فَسبُّوهُ وَضَرَبُوهُ. فَجَاءَ الى رَسُولِ اللّٰهِ ﷺ فَأخْبَرَهُ. فَقَالَ ﷺ: لَوْ أنَّ أهْلَ عُمَانَ أتَيْتَ مَا سَبُّوكَ وَلاَ ضَرَبُوكَ]. أخرجه مسلم.

10. (4543)- *Ebu Berze el-Eslemî* (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah *(aleyhissalâtu vesselâm),* bir sahabiyi Arap kabilelerinden birine irşad vazifesiyle gönderdi. Ancak kabile halkı ona hakaretler edip bir güzel dövdüler. Sahabi, Resûlullah *(aleyhissalâtu vesselâm)*'a gelerek durumu haber verdi. *Aleyhissalâtu vesselâm:*

"Eğer Umman ahalisine gitmiş olsaydın onlar ne söverler ne de seni döverlerdi" buyurdu." [Müslim, Fezâilu's-Sahabe 228, (2544).]

AÇIKLAMA:

Bazı şarihler, *Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)*'ın bu sözleriyle, Umman halkının tahkik ehli ve araştırıcı kimseler olduğunu, Yemenliler gibi ince kalpli ve nazik kimseler olduğun söylemek istediğini belirtirler.

Hadiste Umman halkının fazileti ifade edilmiştir.

4544 ١١ – وعن أبي هريرة رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُ قال: [قَالَ رَسُولُ اللّٰهِ ﷺ: المُلْكُ فِي قُرَيْشٍ، وَالْقَضَاءُ

فِي الأَنْصَارِ، وَالأَذَانُ فِي الْحَبَشَةِ، وَالأَمَانَةُ فِي الأَزْدِ، يَعْنِي الْيَمَنَ]. أخرجه الترمذي.

11. (4544)- *Hz. Ebû Hureyre* (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah *(aleyhissalâtu vesselâm)* buyurdular ki:

"Mülk (saltanat, idare) Kureyş'tedir. Keza (davaları hükme bağlama) Ensar'dadır. Ezan Habeşlilerdedir, emanet (güven) Ezd'dedir, yani Yemen'dedir." [Tirmizî, Menâkıb, (3932).]

AÇIKLAMA:

1- Hadiste mülk yani hilafet, yani saltanatın Kureyş'e ait olduğu ifade edilmiştir. Bu bahis daha önce geçtiği için tekrar etmeyeceğiz (4530-4533).

2- *Resûlullah* Ensar'ın gönlünü hoş etmek için kaza işlerinin onlar vasıtasıyla yürüyeceğini ifade etmiştir. Ensar bu çeşit teşriflere fazlasıyla layık idi. Zira, İslam direğini kuranlar onlardı. Onların himaye ve fedakarlıkları olmasaydı, zahir hale göre, sayıca az ve zayıf olan ilk müslümanlar, ceberrut, zalim ve insafsız Kureyş müşrikleri karşısında yok olmaya mahkum idiler. Ensar (radıyallahu anhüm) himayesi İslam meşalesinin yanıp güçlenmesine gönülleri aydınlatıp, insanlığa ilahi hidayetin ulaşmasına vesile oldu.

3- *Kaza*'dan murad nedir? Bu hususta farklı görüşler ileri sürülmüştür.

★ Hüküm-ü cüz'idir. Nitekim *Resûlullah "Helal ve haram en iyi bileniniz Muaz'dır"* buyurmuştur. Muaz ise Ensar'dandır.

★ Nikâbettir, çünkü nâkibler onlardandı. Nâkib, bir cemaatin işlerinde, ahvaline nezaret eden mümessilleridir. Akabe bey'atında Resûlullah, kendisiyle hayatta bulunan müslüman gruplar için hepsi Ensar'dan olmak üzere birer nakib seçmişti. Bunların sayısı 12 idi. Şu halde bazı alimler, sadedinde olduğumuz hadiste *"Kaza Ensar'dadır"* buyrulmakla nikabet (nâkiblik işleri) Ensar'ın elindedir" dendiğini kabul etmiştir.

★ Kaza ile, mahkemelerde dava halletme işinin kastedildiğini söyleyenler de olmuştur. Nitekim *Hz. Muaz* kadı olarak Yemen'e gönderilmiştir.

Aliyyu'l-Kari bu son görüşün daha uygun olduğunu söyler.

4- Ezanın Habeşlilere ait olması, *Resûlullah*'ın baş müezzininin *Bilal-i Habeşi* olmasından ileri gelen bir keyfiyettir.

5- Emanetin Ezd'de olması, Ezd'le Yemen'in kastedilmiş olduğunu

ifade eder. Çünkü *Aleyhissalâtu vesselâm,* insanlığın ilk medeniyetinin beşiklerinden biri olması kuvvetle muhtemel olan bu belde ahalisini, muhtelif hadislerinde övmüş, ilmin, irfanın, yumuşak kalplilik ve sükunetin Yemenlilerde bulunduğunu ve hatta ilmin ve hikmetin Yemenli olduğunu söylemiştir. Bir rivayet şöyle:

اتاكم اهل اليمن هم اضعف قلوبا وارق افئدة الايمان يمان والحكمة يمانية "*Size Yemenliler geldi. Onlar kalpçe en zayıf, gönülce en hassas kimselerdir. İman Yemenlidir, hikmet de Yemenlidir." Bir müslim hadisinde "...Fıkıh da Yemenlidir"* ziyadesi gelmiştir.

İmanın Yemen'e nisbeti bazı farklı yorumlara sebep olmuştur. İbnu Hacer'in açıklamasına göre, İman Yemen'e nisbet edilmiştir. Zira, mebdei orasıdır. Mekke, Medine'ye nisbeten Yemenlidir.. "Murad-ı İmanı Mekke ve Medine'ye nisbettir", zîra bu iki yer Şam'a nisbetle Yemenlidir. Zîra, Resûlullah bu hadisi Terbük'te sarfetmiştir. Bu durumda Suriye'ye nisbetle Hicaz, Yemen'den sayılır. Nitekim bu tevili teyid eden bir rivayet Müslim'de gelmiştir:

والايمان في اهل الحجاز "*İman Hicaz ahalisindedir.*"

"Bir başka açıklamaya göre, bundan Ensar maksuddur, çünkü Ensar aslen Yemen'den gelmedir ve Yemenli sayılırlar. İman'ın onlara nisbeti pek muvafıktır, çünkü onlar, Resûlullah *(aleyhissalâtu vesselâm)*'ın getirdiği şeriata yardımda asıl ve temel oldular."

İbnu Salah Ebû Ubeyde'nin Garibu'l-Hadis'te yer verdiği bu açıklamaya katılmaz ve: "Kelamı zahiri üzere anlamaya bir mani yok! Hadisten murad Yemenlileri, Meşrik ehlinden olanlara tafdildir. Bunun da sebebi imana olan iz'an (ve yakinleridir). Çünkü onlar İsam'a girerken müslümanlara büyük bir müşkilat çıkarmadılar. Halbuki meşrik ahalisi ve başkaları böyle yapmadılar. Kim bir şeyle muttasıf olur ve o şeyin izharında ciddi davranırsa, o şeydeki kemalini göstermek için o kimsenin ona nisbet edilmesi adettendir. Öyleyse, imanın Yemenlilere nisbeti, başkalarından onu nefyetmemizi gerektirmez. Ayrıca, hadisin elfazında, bu hadisle muayyen şahısları kasdettiğini gösteren karineler de var. Aleyhissalâtu vesselâm bu sözüyle beldenin tamamını kasdetmemiş, onlardan kendisine gelenlere işaret buyurmuştur. Bunu söylerken hadisin bazı tariklerinde gelen: اتاكم اهل اليمن هم الين قلوبا وارق افئدة الايمان يمان والحكمة يمانية ورأس الكفر قبل المشرق "*Size Yemenliler geldi. Onlar kalpçe en yumuşak, gönülce en hassas kimselerdir. İman Yemenlidir. Hikmet de Yemenlidir. Küfrün başı da şark cihetindedir.*" Kelamı zahirine göre anlamaya ve ehl-i

Yemen tabirini hakikatına hamletmeye bir mani yok. Şurası da var: Bu sözle murad edilen, o zaman Yemenlilerden mevcut olanlardır. Heramanda yaşayacak olan bütün Yemen halkı değil, zira lafız böyle bir tamimi gerektirmiyor. "Fıkıh"dan kastedilen şey de dinde anlayıştır, "hikmet"ten murad da Allah'ın marifetine götüren ilimdir."

Böylece, *İbnu Salâh* hadisin anlaşılmasına daha pratik bir yorum kazandırmış olmaktadır.

4545 ١٢– وعن أبى سكينة (رَجُلٍ مِنَ الْمُحَرَّرِينَ) عَنْ رَجُلٍ مِنْ أَصْحَابِ النَّبِىِّ ﷺ قَالَ: [قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ: دَعُوا الْحَبَشَةَ مَا وَدَعُوكُمْ، وَاتْرُكُوا التُّرْكَ مَا تَرَكُوكُمْ]. أخرجه أبو داود

12. (4545)- *Ebû Sekîne* (ki Muharrerler'den bir kimsedir.) Resûlullah *(aleyhissalâtu vesselâm)*'ın bir sahabesinden naklen anlatıyor: "Resûlullah *(aleyhissalâtu vesselâm)* buyurdular ki:

"Sizi bıraktıkları müddetçe siz de Habeşîleri bırakın. Sizi terkettikleri müddetçe Türkleri terkedin." [Ebû Dâvud, Melâhim 8, (4302).]

AÇIKLAMA:

1- Şârihler, "Habeşiler sizi bıraktığı müddetçe onları bırakın" ifadesini: "onlar size saldırmadıkça siz de onlara karşı savaşı ilk başlatan olmayın" şeklinde anlamışlardır. Keza Türklerle ilgili cümleyi de: "Türkler sizi terkettiği, size savaş açmadığı müddetçe siz de onlara taarruz etmeyin, Türkler size taarruz etmede önce davranırsa siz o zaman onlara mukabele edin" şeklinde anlamışlardır. Hattabî (radıyallahu anh) der ki: "Bu hadisin قَاتِلُوا الْمُشْرِكِينَ كَافَّةً **"Müşriklerle topyekün savaşın..."** (Tebve 36) âyetiyle te'lifi şöyledir: Âyet mutlaktır, hadis ise mukayyeddir, mutlak mukayyede hamlonulur ve hadisle âyetin âmm olan hükmü tahsis edilir. Nitekim mecusiler hakkında da böyle yapılmıştır. Zira onlar da kâfir oldukları halde سُنُّوا بِهِمْ سُنَّةَ أَهْلِ الْكِتَابِ *"Mecusilere Ehl-i Kitap muamelesi uygulayın"* hadisi esas alınarak onlara ehl-i kitap muamelesi tatbik edilerek cizye alınmıştır." Tîbî merhum; nesh ihtimaline yer vererek: "Hadis İslâm'ın zayıflığı sebebiyle varid olmuştur da âyet onu nesh etmiş olabilir" der.

2- Habeşlilerin ve Türklerin terkedilmeleri ve savaş dışı bıkakılmalarının sebebini âlimler şöyle açıklamıştır: "Müslümanlarla Habeşliler arasında korkunç çöller, susuz sahralar var. Onlara ulaşmak yorucu, zor ve pek meşakkatli olduğu için, müslümanları bununla mükellef tutmadı. Türklere gelince; onların gücü şiddetlidir, memleketleri soğuktur. İs-

lâm'ın ordusu olan Araplar ise sıcak iklimin insanlarıdır, bu sebeple onları buralara gitmekle mükellef tutmadı. Bu iki sır sebebiyle onları diğer milletlerden ayrı mütâla etti. Ancak onlar zorla İslâm memleketlerine girerlerse, el-iyâzubillah hiçkimseye (hadis yasaklıyor diye) kıtali terketmek câiz olmaz. Zira böyle bir durumda cihâd farz-ı ayn olur. Önceki durumda ise farz-ı kifayedir." Âlimlerin bu görüşünü kaydeden *Aliyyu'l-Kâri* der ki: "Aleyhissalatû vesselâm, bu mânaya *"Onlar sizi terkettikçe..."* cümlesiyle işaret buyurmuştur.

4546 ١٣ – وعن عِمْرَانَ بنِ حُصَيْنٍ رَضِيَ اللهُ عَنهما قالَ: [مَاتَ رَسُولُ اللهِ ﷺ وَهُوَ يَكْرَهُ ثَلاثَةَ أَحْيَاءٍ: ثَقِيفاً، وَبَنِي حَنِيفَةَ، وَبَنِي أُمَيَّةَ]. أخرجه الترمذي.

13. (4546)- *İmran İbnu Husayn* (radıyallahu anhüma) anlatıyor: "Resûlullah *(aleyhissalâtu vesselâm)* üç kabileye ikrah eder halde vefat etti: Sakif, Beni Hanife, Beni Ümeyye." [Tirmizî, Menâkıb, (3938).]

AÇIKLAMA:

Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm), bu rivayete göre, üç kabileden hoşnutsuz olarak vefat etmiştir. Bunlardan *Benî Ümeyye* hânedanı Kureyş'e bağlı bir koldur. Şârihler, *Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)*'ın Benî Ümeyye'ye duyduğu nefretin *Ubeydullah İbnu Ziyâd* sebebiyle olduğunu belirtir. Daha önce de açıkladığımız üzere Fahr-i Âlem efendimizin reyhanesi olan *Hz. Hüseyin* (radıyallahu anh)'ın kesik başını bir leğen içerisine koyarak elindeki çubukla dürterek hakaret etmişti (4433, 4434. hadisler). Öldürülüp kellesi getirilince ilahî bir ceza olarak zuhûr eden ince bir yılan, herkesin göreceği şekilde İbnu Ziyâd'ın ağzına burnuna girmiş, çıkmıştı (4433, 4434. hadisler).

Resûlullah'ın Sâkif'ten nefreti, oradan zuhur eden Haccâc-ı Zâlim sebebiyledir. Bu herif de nice masumların kanına girmiş, Resûlullah *(aleyhissalâtu vesselâm)*'ın Ashab-ı güzîne, İslâm'ın o mübarek bânilerine etmedik hakaret ve işkence bırakmamıştı. Daha da ileri giderek mancınıklarla attığı taşlarla Kâ'be'yi yıkmaktan çekinmemişti.

Efendimiz *Aleyhissalâtu vesselâm*'ın Benî Hanîfe'ye iğbirarı da, oradan çıkan Müseylime adındaki yalancı sebebiyledir. Resûlullah'ın hayatının son demlerinde peygamberliğini ilan ederek irtidad etmiş, Hz. Ebû Bekir zamanında onun bertaraf edilmesi için müslümanlar epeyce bir uğraşmışlardır.

Aleyhissalâtu vesselâm bu sonuncuya sağlığında fiilen müşâede etti ise de, önceki ikisini Allah'ın bildirmesi ile keşfen görmüştür.

ÜÇÜNCÜ FASIL

ARAPLARIN FAZİLETİ

4547 ١- عن سلْمَانِ الفَارِسِيُّ رَضِيَ اللهُ عَنْه قَالَ: [قَالَ لِي رَسُولُ اللهِ ﷺ: لاَ تُبْغِضْنِي فَتُفَارِقَ دِينَكَ. قُلْتُ: وَكَيْفَ أُبْغِضُكَ يَا رَسُولَ اللهِ؟ وَبِكَ هَدَانِي اللهُ؟ قَالَ: تُبْغِضُ الْعَرَبَ فَتُبْغِضُنِي]. أخرجه الترمذي.

1. (4547)- *Selman'ı Farisî* (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah *(aleyhissalâtu vesselâm)* bana:

"Bana buğzetme, dinini terketmiş olursun!" buyurdular. Ben:

"Ey Allah'ın Resulü, ben size nasıl buğzederim? Allah hidayeti bana sizin elinizden ulaştırdı" dedim,

"Araba buğzedersin, böylece bana buğzetmiş olursun" buyurdular." [Tirmizî, Menâkıb, (3923).]

4548 ٢- وعن عثمان بن عفّان رَضِيَ اللهُ عَنْه قال: [قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ: مَنْ غَشَّ الْعَرَبَ لَمْ يَدْخُلْ فِي شَفَاعَتِي وَلَمْ تَنَلْهُ مَوَدَّتِي]. أخرجه الترمذي.

2. (4548)- *Osman İbnu Affân* (radıyallahu anh) anlatıyor: Resûlullah *(aleyhissalâtu vesselâm)* buyurdular ki:

"Kim Arab'ı aldatırsa şefaatime giremez ve sevgim de ona ulaşmaz." [Tirmizî, Menâkıb, (3924).]

AÇIKLAMA:

Bu iki hadis, Arap milletine karşı kötü his beslemenin tehlikesine dikkat çekmektedir. Müslümanlar kerdeştirler, birbirlerini sevecekler, aralarında buğz ve adavete yer vermeyecekler, birbirlerini aldatmayacak-

lar. Müslümanlar arasında bunlar haram olmakla birlikte, Araplara karşı yapılması daha büyük bir günahı gerektirmektedir. Zîra *Resûlullah* da Arap'tır. Şu halde meşru bir sebep olmadan Arab'a karşı alınan tavır İslâm'a karşı alınmış bir tavırdır. İkinci hadis böyle bir durumda kişinin kalbinde Resûl sevgisinin hasıl olmayacağını, dolayısıyla da Resûlullah'ın kendisini sevmeyeceğini haber vermektedir. Bunlar bir mü'min için büyük kayıptır. Allah korusun!

DÖRDÜNCÜ FASIL

ACEM VE RUM'UN FAZİLETİ

4549 ١- عن أبى هريرة رَضِيَ اللهُ عَنْهُ قال: [تَلاَ رَسُولُ اللهِ ﷺ سُورَةَ الْجُمُعَةِ، فَلَمَّا بَلَغَ: وَآخَرِينَ مِنْهُم لَمَّا يَلْحَقُوا بِهِمْ. قَالَ لَهُ رَجُلٌ: يَا رَسُولَ اللهِ، مَنْ هٰؤُلاَءِ الَّذِينَ لَمْ يَلْحَقُوا بِنَا؟ فَوَضَعَ ﷺ يَدَهُ عَلَى سَلْمَانَ رَضِيَ اللهُ عَنه وَقَالَ: وَالَّذِى نَفْسِى بِيَدِهِ لَوْ كَانَ الإِيمَانُ بِالثُّرَيَّا لَتَنَاوَلَهُ رِجَالٌ مِنْ هٰؤُلاَءِ، وَفِي أُخْرَى: رَجُلٌ مِنْ فَارِسَ]. أخرجه الشيخان والترمذي.

1. (4549)- *Hz. Ebû Hüreyre* (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah *(aleyhissalâtu vesselâm)* Cum'a sûresini tilavet buyurdu: وَآخَرِينَ مِنْهُم لَمَّا يَلْحَقُوا بِهِمْ **"Onlardan diğer bir grup gönderdi ki (faziletçe) birincilere yetişememişlerdir"** (Cum'a 3) âyetine gelince, bir sahabe:

"Ey Allah'ın Resûlü! Bize kavuşamayacak olan bunlar kimlerdir?" diye sordu. *Aleyhissalâtu vesselâm* elini Selman (radıyallahu anh)'ın üzerine koyarak:

"Ruhumu kudret elinde tutan Zat-ı Zülcelâl'e yemin olsun, eğer iman Süreyya yıldızında olsaydı, ona, bunun kavminden bazı kimseler yine de ulaşacaklardı." –Bir diğer rivayette: *"Fars'tan bazı kimseler"*- buyurdu. [Buharî, Tefsir, Cum'a 1; Müslim, Fezâilu's-Sahâbe (2546); Tirmizî, Menâkıb, (3229).]

AÇIKLAMA:

Acem kelimesi Arapçada, Arap olmayanlar için kullanılır ise de, sadedinde olduğumuz hadiste Farslar kastedilmektedir. Resûlullah eski bir imparatorluğa dolayısıyla köklü bir kültüre ve ilim an'anesine sahip bulunan İran milletini o yönüyle takdir etmektedir. Bu hadisin mefhu-

muna ilk mazhar olan zât Selmân-ı Fârisi'dir. Resûlullah'ın en güzide Ashabındandır. Hatta Efendimiz: *"Selman bizden, Ehl-i Beyt'tendir"* buyurmuştur. Ancak bir kısım şârihler, bu hadiste İmâm-ı Âzam'a da işaret edildiğini söylemiştir. İslâm'ın gelişmesinde ilmî katkıları olan daha nice İran asıllıların hadisin şümûlüne girdiğini söyleyebiliriz. Nevevî: "Hadiste Acemlerin faziletlerine ve yerine göre mecazla mübalağa-nın kulanılmalarının câiz olduğuna açık delil vardır" demiştir.

4550 ٢– وعنه رَضِيَ اللهُ عَنْهُ قال: [ذُكِرَتِ الأعَاجِمُ عِنْدَ رَسُولِ اللهِ ﷺ فَقَالَ ﷺ: لأنَا بِهِمْ، أوْ بِبَعْضِهِمْ أوْثَقُ مِنِّي بِكُمْ أوْ بِبَعْضِكُمْ]. أخرجه الترمذي.

2. (4550)- Yine *Ebû Hureyre* (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah *(aleyhissalâtu vesselâm)*'ın yanında Acemler zikredilmişti, şöyle buyurdular:

"Ben onlara -veya bazılarına- sizden -veya bazınızdan- daha çok güven duyuyorum!" [Tirmizî, Menâkıb, (3928).]

AÇIKLAMA:

Hadiste *Resûlullah*'ın "siz" diye hitap ettiği muhataplarının muayyen belli kimseler olduğuna dikkat çekilmiştir. Bunlar, Allah yolunda infak etmeye çağrıldıkları halde bundan geri durmuşlar, bunun üzerine Aleyhissalâtu vesselâm onlara: *"Ben Acemlere sizden daha çok güveniyorum...."* demiştir. Bu sözle: muhataplarına bir te'dib ve ta'yib (ayıplama) mevcuttur. Buna delalet eden şu âyti de kaydedebiliriz: إن تتولّوا يستبدل قوماً غيركم **"İşte siz Allah yolunda harcamanıza davet edilmekte olanlarsınız. İçzinizde cimrilik edenler var... Eğer yüz çevirirseniz Allah sizin yerinize bir başka kavim getirir"** (Muhammed 8). Zira bu âyet şu âyetin akabinde gelmişti.

هَاأنْتُمْ هؤُلاَءِ تُدْعَوْنَ لِتُنْفِقُوا فِى سَبِيلِ اللهِ فَمِنْكُمْ مَنْ يَبْخَلُ **"Eğer sizden onları(n tamamını) ister, bu suretle (talebte) ileri giderse cimri bulursunuz..."** (Muhammed 37). Yani: "Siz, çeşitli hallere bunca mümârese yaptınız ve Allah yolunda harcamanın kendiniz için daha hayırlı olduğunu bilen kimseler olduğunuz halde infaka çağrılınca ağır davranan, kaçınan kimselersiniz. Bu kaçkınlığınız devam ederse Allah sizin yerinize bir başka kavim getirir. Onlar Allah yolunda mallarıyla canlarıyla fedakârlıklarda bulunurlar, bol bol harcarlar, onlar aşırı cimrilikte sizin gibi olmazlar." Bu ifade onları infak etmeye teşvik ve tahrîk gayesini güder, bundan bir tafdil manası çıkmaz.

Aliyyu'l-Kârî de şunu söyler: "Bu hadisten murad, mutlak sürette tafdilin olmayacağını söylemek olsa, hadisin vürûdunun hususî sebebi değil, lafzın umûmiliği dikkate alındıkta, kitap ve sünnete aykırılık çıkar. Eğer murad, mutlak tafdilin gerekmediğini söylemek ise bu mâna sahihtir. Zira hadis, onların (Acemlerin), bazı vasıflarda Araplardan efdal olduklarına delalet ede. Nitekim mefdulde (faziletçe düşük olanda), fâzıldaki bazı faziletlere nisbet edilince üstünlük bulunmasında şaşılacak bir husus yoktur. Öyleyse Arap cinsinin Acem cinsinden efdal olduğunda şüphe yoksa da, hadise göre, bazı münferid faziletlerde Acem'in Arab'a üstünlüğü vardır."

4551 ٣- وعن المستورد القرشى رَضِيَ اللهُ عَنْه قال: [سَمِعْتُ رَسُولَ اللهِ ﷺ: يَقُولُ تَقُومُ السَّاعَةُ وَالرُّومُ أَكْثَرُ النَّاسِ. فَقَالَ عَمْرُو بْنُ الْعَاصِ: أَبْصِرْ مَا تَقُولُ. قَالَ: أَقُولُ مَا سَمِعْتُ مِنْ رَسُولِ اللهِ ﷺ: قَالَ: إِنْ قُلْتَ ذٰلِكَ إِنَّ فِيهِمْ لَخِصَالاً أَرْبَعَةً، إِنَّهُمْ لأَحْلَمُ النَّاسِ عِنْدَ فِتْنَةٍ، وَأَسْرَعُهُمْ إِفَاقَةً عِنْدَ مُصِيبَةٍ، وَأَوْشَكُهُمْ كَرَّةً بَعْدَ فَرَّةٍ، وَأَجْبَرُهُمْ لِمِسْكِينٍ وَيَتِيمٍ وَضَعِيفٍ، وَخَامِسَةٌ حَسَنَةٌ جَمِيلَةٌ، وَأَمْنَعُهُمْ مِنْ ظُلْمِ الْمُلُوكِ]. أخرجه مسلم.

3. (4551)- Müstevrid el-Kureyşî (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah *(aleyhissalâtu vesselâm)*'ı işittim, diyordu ki:

"Rumlar insanların ekserisi olduğu bir sırada Kıyamet kopar." (Bunu işiten) Amr İbnu'l-Âs (radıyallahu anh) atılarak:

"Söylediğine dikkat et!" dedi. Müstevrid:

"Ben Resûlullah *(aleyhissalâtu vesselâm)*'dan işittiğimi söylüyorum! diye te'yid etti. Amr:

"Sen bunu söylersen (bil ki) onlarda dört haslet vardı: Fitne sırasında, insanların en halîmidirler. Musibete uğrayınca da onu en çabuk atlatanıdırlar. Kaçtıktan sonra geri dönmede insanların en çabuğudurlar. Miskin, yetim ve zayıflara en hayırlı olanlarıdır. Beşinci olarak hoş ve güzel bir hasletleri de kralların zulümlerine en fazla karşı koyan kimseler olmalarıdır." [Müslim, Fiten 35, (2898).]

AÇIKLAMA:

Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) bu hadislerinde Kıyamet sıra-

sında Rumların insanların eksiriyetini teşkil edeceğini haber vermektedir. Bu hadiste Rum kelimesini, dilimizdeki "Yunanlı" manasında anlamamız isabetli bir te'vil olmaz. O zaman için Rum, Roma devletini, bir başka ifade ile hıristiyan âlemini ifade ediyordu. Bu mânadan hareketle hadisteki "Rum'dan Batı âlemini, hıritiyan dünyayı anlayabiliriz. *Amr İbnu'l-Âs*'ın Rum'a nisbet etitiği bir kısım hasletleri Batı âleminde bugün bile görmek mümkündür.

Bu hadis, bizi islâm düşmanlarını yakından tanımaya, iyi taraflarını, kendilerine has hususî yönleriyle birlikte araştırmaya, öğrenmeye tevşvik etmektedir. Hatta güzel hasletleri sebebiyle onları takdir etmeye de, rivayet örnek teşkil etmektedir.

BEŞİNCİ FASIL

SAHABE DIŞINDA BAZI KİMSELERİN FAZİLETİ

❑ ÜVEYS EL-KARANÎ

4552 ١ - عن أسير بْنِ جَابِرٍ رَضِيَ اللّٰهُ عَنْه قال: [كَانَ عمر رَضِيَ اللّٰهُ عَنْه إذَا أتَى عَلَيْه أمْدَادُ أهْلِ الْيَمَنِ سَألَهُمْ، أفِيكُمْ أُوَيْس بْنُ عَامِرٍ؟ حَتّىٰ أتىٰ عَلى أُوَيْسِ بْنِ عَامِرٍ. فَقَالَ: أنْتَ أُوَيْس بْنُ عَامِرٍ؟ قَالَ: نَعَمْ، قَالَ مِنْ مُرَادٍ، ثُمَّ مِنْ قَرَنٍ. قَالَ: نَعَمْ. قَالَ: فَكَانَ بِكَ بَرَصٌ فَبَرأْتَ مِنْهُ إلاَّ مَوْضِعَ دِرْهَمٍ. قَالَ: نَعَمْ. قَالَ: لَكَ وَالِدَةٌ؟ قَالَ: نَعَمْ. قَالَ: سَمِعْتُ رَسُولَ اللهِ ﷺ يَقُولُ: يَأتِي عَلَيْكُمْ أُوَيْس بْنُ عَامِرٍ مَعَ أمْدَادِ الْيَمَنِ مِنْ مُرَادٍ ثُمَّ مِنْ قَرَنٍ، كَانَ بِهِ بَرَصٌ فَبَرأَ مِنْهُ إلاَّ مَوْضِعَ دِرْهَمٍ، لَهُ وَالِدَةٌ، هُوَ بِهَا بَرٌّ. لَوْ أقْسَمَ عَلى اللهِ لأبَرَّهُ. فَإنِ اسْتَطَعْتَ أنْ يَسْتَغْفِرَ لَكَ فَافْعَلْ، فَاسْتَغْفِرْ لِي. فَاسْتَغْفَرَ لَهُ فَقَالَ لَهُ عُمَرُ: أيْنَ تُرِيدُ؟ قَالَ: الْكُوفَةَ. قَالَ: ألاَ أكْتُبُ لَكَ الى عَامِلِهَا؟ قَالَ: أكُونُ فِي غَبْرَاءِ النَّاسِ أحَبُّ اليَّ قَالَ: فَلَمَّا كَانَ مِنَ الْعَامِ الْمُقْبِلِ حَجَّ رَجُلٌ مِنْ أشْرَافِهِمْ فَوَافَقَ عُمَرَ، فَسَألَهُ عَنْ أُوَيْسٍ رَحِمَهُ اللّٰهُ. قَالَ: تَرَكْتُهُ رَثَّ الْبَيْتِ قَلِيلَ الْمَتَاعِ. فَأخْبَرَهُ عُمَرُ بِمَا سَمِعَ مِنْ رَسُولِ اللهِ ﷺ فَلَمَّا رَجَعَ الرَّجُلُ أتَى أُوَيْساً. فَقَالَ: اسْتَغْفِرْ لِي. فَقَالَ: أنْتَ أحْدَثُ عَهْداً بِسَفَرٍ صَالِحٍ. فَقَالَ: اسْتَغْفِرْ لِي. فَقَالَ: لَقِيتَ عُمَرَ؟ قَالَ: نَعَمْ. فَاسْتَغْفَرَ لَهُ. فَفَطِنَ لَهُ النَّاسُ. فَانْطَلَقَ عَلى وَجْهِهِ رَحِمَهُ اللّٰهُ]. أخرجه مسلم.

«الأَمْدَادُ» جمع مدَد، وهم الأعوانَ الّذين كانوا يجيئُونَ لنصر الإسلام.

و«غَبْرَاءُ النَّاسِ» بقاياهم؛ وأراد أن يكون مع المتأخرين، لامن المتقدمين المشهورين.

1. (4552)- *Üseyr İbnu Câbir* (radıyallahu anh) anlatıyor: "Hz. Ömer (radıyallahu anh)'a Yemenlilerin takviye kuvveti geldikçe her defasında onlara:

"Aranızda Üveys İbnu Âmir var mı?" diye sorardı. Nihayet Üveys İbnu Âmir'e rastladı. Aralarında şu konuşma geçti:

"Sen Üveys İbnu Âmir misin?"

"Evet!"

"Murad'dan, sonra da Karan'dan?"

"Evet!"

"Sende alaca hastalığı vardı, bir dirhem kadar bir yer hariç tamamını atlattın, deği mi?"

"Evet!"

"Senin bir annen olacak?"

"Evet!"

"Ben Resûlullah *(aleyhissalâtu vesselâm)*'dan işittim. Şöyle diyordu: *"Size, önce Muradî sonra da Karanî olan Üveys İbnu Âmir, Yemen imdat kuvvetiyle gelecek. Onun alaca hastalığı vardı, dirhem kadar yer hariç atlattı. Onun bir annesi var. O annesine karşı saygılıdır. O, (bir şey için) yemin edecek olsa Allah (dilediğini yerine getirmek suretiyle) onun yeminden halâs eder. Eğer ondan kendin için istiğfar talep edebilirsen et."*

Benim için istiğfar ediver" dedi. O da istiğfar ediverdi. Bunun üzerine Hz. Ömer ona:

"Nereye gidiyorsun?" diye sordu.

"Kûfe'ye!"

"Senin için vâlisine mektup yazayım mı?"

"Ben (hususî muamele istemem, herkesle bir olmayı), avamdan biri olmayı tercih ederim."

Ravi der ki: "Müteakip sene Kûfe'nin eşrafından biri hacc yaptı ve Ömer'le karşılaştı. Ona Üveys rahimehullah'ı sordu.

"Ben onu, dedi, evi perişan, eşyası az bir halde bıraktım!"

Hz. Ömer, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'dan işittiğini ona da söyledi. Adam hacc'dan dönünce Üveys'e geldi ve:

"Benim için istiğfar ediver!" dedi.

"Sen hayırlı bir seferden yeni döndün, sen benim için istiğfar et" dedi ve:

"Ömer'e mi rastladın?" diye sordu.

"Evet!" dedi. Bunun üzerine Üveys ona da istiğfarda bulundu. Böylece halk onun ne olduğunu anladı. Bir müddet sonra da (Kûfe'yi terkedip) geri gitti, (rahimehullah)." [Müslim, Fezâilu's-Sahâbe 225, (2542).]

AÇIKLAMA:

1- *Üveys İbnu Âmir el-Karanî*, halkımız tarafından Veysel Karanî olarak bilinen zâttır. İsmi, zaman içerisinde biraz değişikliğe uğramış.

2- Tâbiîn'in büyüklerindendir. *Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)*'ın sağlığında müslüman olmuştur. Annesine olan saygısı Resûlullah'la karşılaşmasına mâni olmuştur. Bu hususta menkîbeleri var. Resûlullah onu önceden haber vermiş, *"Tabiîn'in en hayırlısıdır, duası makbuldür, gören, ondan istiğfar edivermesini talep etsin"* şeklinde takdirlerini ifade etmiştir. Zühdü ile şöhret bulmuştur. Üstü başı öylesine perişan haldedir ki, arzettiği garâbet sebebiyle dikkatleri üzerine çekmiş, birçoklarının istihzasına sebep olmuştur. Hacc sırasında *Hz. Ömer*'in karşılaşıp Üveys hakkında bilgi sorduğu kimsenin de onunla alay edenlerden olduğu, Üsdü'l-Gâbe'nin rivayetinde belirtilir. Hatta o zât, *Hz. Ömer*'den *Resûlul-lah*'ın *Üveys* hakkındaki söylediklerini işitince, Kûfe'ye dönüşte, kendi evine uğramadan Üveys'e uğrar ve kendisi için istiğfar talep edivermesi ricasında bulunur. Üveys, bir daha alay etmeyeceği ve Hz. Ömer'den işittiğini kimseye söylemeyeceği hususlarında söz alarak, istiğfar ediverir.

Yine Üsdü'l-Gâbe'nin bazı rivayetlerinde görüldüğü üzere, sonradan kedisine bir bürde giydirildiği halde, onunla alay etmekten vazgeçilmez. Görenler "Üveys kim, bu bürdeyi giymek kim!" diye alay ederler. Resulullah'tan merfu bir rivayete göre: *"Ümmetimde öyleleri var ki, mescide ve musallaya elbise bulamadığı için gelemezler. Hayaları sebebiyle halktan da isteyemezler. İşte böylelerinden biri de Üveys el-Karanî'dir"* buyurmuştur.

Üveys, Sıffin savaşında Hz. Ali'nin cephesinde savaşmış ve bu savaşta şehid olmuştur, (rahimehullah).

Sadedinde olduğumuz hadis, Üveys'in Allah'a yakınlığı ermiş hal sahibi bir zât olduğunu, ancak halini halktan gizlemeye itina gösterdiğini

ifade etmektedir. Salih kimselerden istiğfar taleb etmek müstehaptır; talep eden, *Hz. Ömer* gibi mertebece öbüründen üstün bile olsa. Hadis ayrıca anne ve babaya itaatin, iyi muamelenin kişiye kazandıracağı yüce mertebeye de delil olmaktadır.

❑ NECAŞİ (REHİMEHULLAH)

4553 ١ – عن عائشة رَضِيَ اللهُ عَنْهَا قالت: [لَمَّا مَاتَ النَّجَاشِيُّ رَحِمَهُ اللهُ كُنَّا نَتَحَدَّثُ أَنَّهُ لاَ يَزَالُ يُرَى عَلَى قَبْرِهِ نُورٌ]. أخرجه أبو داود.

1. (4553)- *Hz. Aişe* (radıyallahu anhâ) anlatıyor: "Necaşi (rehimehullah) öldüğü zaman biz onun kabrinin üzerinde uzun müddet bir nur görüldüğünü konuşurduk." [Ebû Dâvud, Cihâd 29, (2523).]

AÇIKLAMA:

Necaşi, kelime olarak Habeşce'de kral demektir. Tıpkı, dilimizde hâkan, sultan, padişah, devlet reisi kelimeleri gibi. Ancak İslâmî kaynaklarda, *Resulullah* devrindeki Habeş kralı kastedilir. Asıl adı Ashame' dir. *Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)*'ın sağlığında müslüman olmuş, kendisine iltica eden müslümanları himaye etmiştir. Mekkeli müşriklerin, mültecileri iade taleplerini reddetmiştir.

Mekke fethinden önce vefat etmiş, Aleyhissalâtu vesselâm, o öldüğü gün, *"Bugün sâlih bir kul vefat etti. Adı Ashame'dir, kalkın Asham'e üzerine namaz kılın!"* buyurur ve gıyabında, Medine'de dört tekbir getirerek cenaze namazı kıldırır. Bilahere gelen haber, onun namazı kılındığı günde vefat ettiğini te'yid etmiş, bu vesile ile Efendimizin bir mucizesi zâhir olmuştur.

Bazı rivayetler şu âyetin Necaşi hakkında nâzil olduğunu belirtir. "وانّ من اهل الكتاب لمن يؤمن بالله" **"Şüphesiz ehl-i kitaptan öyleleri var ki, Allah'a da, size indirilmiş olana da, kendilerine indirilmiş olana da iman ederler. Onlar Allah huzuruda tevazu ve teslimiyet içindedirler. Allah'ın âyetlerini az bir menfaatle değiştirmezler. İşte onların Rableri katıda mükâfaatları vardır. Muhakkak ki Allah pek çabuk hesap görür"** (Âl-i İmran 199).

❑ ZEYD İBNU AMR İBNU NÜFEYL

4554 ١ – عن ابن عُمَرَ رَضِيَ اللهُ عنهما: [أَنَّهُ كَانَ يُحَدِّثُ عَنْ رَسُولِ اللهِ ﷺ: أَنَّهُ لَقِيَ

زَيْدَ بْنَ عَمْرِ بْنِ نُفَيْلٍ بِأَسْفَلِ بَلْدَحٍ، وَذٰلِكَ قَبْلَ أَنْ يَنْزِلَ الْوَحْيُ عَلَى النَّبِيِّ ﷺ. فَقُدِّمَ الَى رَسُولِ اللّٰهِ ﷺ سُفْرَةٌ فِيهَا لَحْمٌ فَأَبَىٰ أَنْ يَأْكُلَ مِنْهَا فَقَدَّمَهَا الَى زَيْدٍ فَأَبَىٰ. ثُمَّ قَالَ زَيْدٌ: إِنِّي لاَ آكُلُ مِمَّا تَذْبَحُونَ عَلَى أَنْصَابِكُمْ. وَلاَ آكُلُ إِلاَّ مِمَّا ذُكِرَ اسْمُ اللّٰهِ عَلَيْهِ، وَكَانَ يَعِيبُ عَلَى قُرَيْشٍ ذَبَائِحَهُمْ وَيَقُولُ: الشَّاةُ خَلَقَهَا اللّٰهُ، وَأَنْزَلَ لَهَا مِنَ السَّمَاءِ الْمَاءَ، وَأَنْبَتَ لَهَا مِنَ الأَرْضِ، وَأَنْتُمْ تَذْبَحُونَهَا عَلَى غَيْرِ اسْمِ اللّٰهِ. إِنْكَاراً لِذٰلِكَ].

1. (4554)- *İbnu Ömer* (radıyallahu anhümâ) Resûlullah *(aleyhissalâtu vesselâm)*'dan anlatarak der ki: "Aleyhissalâtu vesselâm, *Zeyd İbnu Amr İbnu Nüfeyl*'e, Beldah'ın aşağı kısmında rastladı. Bu karşılaşma, Aleyhissalâtu vesselâm'a hünez vahiy gelmeye başlamazdan önce idi. Resûlullah *(aleyhissalâtu vesselâm)*'a bir sofra ikram edildi, sofrada et de vardı. Aleyhissalâtu vesselâm sofradan yemekten kaçındı ve onu Zeyd'e sundu. O da yemekten kaçındı. Sonra Zeyd şunları söyledi:

"Ben sizin putlarınıza kestiğiniz etten yemem. Ben sadece Allah'ın ismi zikredilerek kesilenden yerim."

Zeyd, Kureyş'i kestikleri sebebiyle ayıplar ve şöyle derdi:

"Koyunu Allah yarattı. Onun için gökten yağmur indirdi, yerden de bitki çıkardı. Ama siz onu Allah'ın ismini zikretmeden kesiyorsunuz."

Böylece, Zeyd onların bu davranışlarının münker olduğunu ortaya koyuyordu."

4555 ٢– وفي رواية: [أَنَّ زَيْدَ بْنَ عَمْرِو بْنِ نُفَيْلٍ خَرَجَ الَى الشَّامِ يَسْأَلُ عَنِ الدِّينِ وَيَتْبَعُهُ. فَلَقِيَ عَالِماً مِنَ الْيَهُودِ فَسَأَلَهُ عَنْ دِينِهِمْ؛ وَقَالَ: لَعَلِّي أَنْ أَدِينَ دِينَكُمْ. فَقَالَ: لاَ تَكُونُ عَلَى دِينِنَا حَتَّىٰ تَأْخُذَ بِنَصِيبِكَ مِنْ غَضَبِ اللّٰهِ. قَالَ زَيْدٌ: مَا أَفِرُّ إِلاَّ مِنْ غَضَبِ اللّٰهِ، وَلاَ أَحْمِلُ مِنْ غَضَبِ اللّٰهِ شَيْئاً أَبَداً، وَأَنَا أَسْتَطِيعُهُ، فَهَلْ تَدُلُّنِي عَلَى غَيْرِهِ؟ فَقَالَ: مَا أَعْلَمُهُ إِلاَّ أَنْ يَكُونَ حَنِيفاً. قَالَ زَيْدٌ: وَمَا الْحَنِيفُ؟ قَالَ دِينُ إِبْرَاهِيمَ عَلَيْهِ السَّلاَمُ، لَمْ يَكُنْ يَهُودِيّاً وَلاَ نَصْرَانِيّاً وَلاَ يَعْبُدُ إِلاَّ اللّٰهَ. فَخَرَجَ زَيْدٌ فَلَقِيَ عَالِماً مِنْ عُلَمَاءِ النَّصَارَى، فَذَكَرَ لَهُ مِثْلَ ذٰلِكَ. فَقَالَ: لَنْ تَكُونَ عَلَى دِينِنَا

حَتَّىٰ تَأْخُذَ بِنَصِيبِكَ مِنْ لَعْنَةِ اللّٰهِ. قَالَ: مَا أَفِرُّ الاَّ مِنْ لَعْنَةِ اللّٰهِ، وَلاَ أَحْمِلُ مِنْ لَعْنَةِ اللّٰهِ شَيْئاً أَبَداً وَأَنَا أَسْتَطِيعُ فَهَلْ تَدُلُّنِي عَلى غَيْرِهِ؟ فَقَالَ: لاَ أَعْلَمُهُ إلاَّ أنْ يَكُونَ حَنِيفاً. قَالَ: وَمَا الْحَنِيفُ؟ قَالَ: دِينُ إبْرَاهِيمَ، لَمْ يَكُنْ يَهُودِيّاً وَلاَ نَصْرَانِيّاً وَلاَ يَعْبُدُ إلاَّ اللّٰهَ. فَلَمَّا رَأَى زَيْدٌ قَوْلَهُمْ فِي إبْرَاهِيمَ خَرَجَ. فَلَمَّا بَرَزَ رَفَعَ يَدَيْهِ. فَقَالَ: اللَّهُمَّ إنِّى أُشْهِدُكَ أنِّى عَلَى دِينِ إبْرَاهِيمَ عَلَيْهِ السَّلاَمُ]. أخرجه البخاري.

«الْحَنِيفُ» اَلْمَائِلُ، وَهُوَ فِي الْوَضْعِ الشَّرْعِي: اَلْمَائِلُ عِنَ الأَدْيَانِ كُلِّهَا الى دِينِ الإسْلاَمِ.

3. (4555)- Bir başka rivayette ise şöyle gelmiştir: "Zeyd İbnu Amr İbnu Nüfeyl hakiki dini sorup, ona tabi olmak üzere [Varaka İbnu Nevfel ile birlikte] Şam'a gitti. Orada bir yahudi âlimine rastladı. Ona dinleri hakkında sordu ve:

"Belki de dininize gireceğim, (bana onu tanıtın)!" dedi. Yahudi:

"Sen, Allah'ın gadabından nasibini almadıkça bizim dine giremezsin!" diye cevap verdi. Zeyd:

"Ben Allah'ın gadabından kaçarak buralara geldim, (gadap değil, rıza ve rahmet arıyorum), elimden geldiğince, Allah'ın gadabından herhangi bir pay almaya asla niyetim yok. Sen bana bir başkasını göster (de ona gideyim)!" der. Yahudi âlim:

"Ben haniflikten başka bir şeyi tanımıyorum!" cevabını verir. Zeyd:

"Haniflik nedir?" der. Yahudi âlim açıklar:

"Hz. İbrahim aleyhisselam'ın dinidir. O, ne yahudi ne de hıristiyandı, Allah'tan başka bir şeye tapmıyordu."

Zeyd onun yanından çıkınca hıristiyan âlimlerden biriyle karşılaşır. Ona da aynı şeyleri söyler. O da:

"Sen Allah'ın lânetinden nasibini almadıkça bizim dinimize giremezsin!" der. Zeyd ona da:

"Ben zaten Allah'ın lanetinden kaçarak bu diyarlara geldim. Elimden geldiğince, ebediyyen Allah'ın lanetinden bir şey yüklenmeyeceğim. Sen bana bir başkasını gösterebilir misin?" der. O âlim de:

"Hayır ben haniflikten başka bir şey bilmem!" cevabını verir. Zeyd ona da: "Haniflik nedir?" diye sorar. Âlim:

"Hz. İbrahim aleyhisselâm'ın dinidir. O ne yahudi ne de hıristiyandı,

o sadece Allah'a tapardı" cevabını verir. Zeyd onların Hz. İbrahim hakkındaki sözlerini işitince, oradan ayrılır. Dışarı çıkınca ellerini kaldırıp:

"Allahım, seni şahid kılıyorum: Ben İbrahim aleyhisselâm'ın dini üzereyim!" der." [Buhari, Menâkıbu'l-Ensâr 24, Zebâih 16.]

4556 ٣– وعن أسْمَاءَ بِنْتُ بكْرٍ رَضِيَ اللهُ عَنْهما قَالَتْ: [رَأَيْتُ زَيْدَ بْنَ عَمْرِو ابْنِ نُفَيْلٍ قَائِماً مُسْنِداً ظَهْرَهُ الى الْكَعْبَةِ يَقُولُ: يَا مَعْشَرَ قُرَيْشٍ، واللهِ مَا مِنْكُمْ عَلَى دِينِ ابراهِيمَ غَيْرِى، وَكَانَ يُحْيِي الْمَوْؤُدَةَ. يَقُولُ لِلرَّجُلِ إذَا أرَادَ أنْ يَقْتُلَ ابْنَتَهُ: لاَ تَقْتُلْهَا، أنَا أكْفِيكَ مُؤْنَتَهَا، فَيَأْخُذُهَا فَإِذَا تَرَعْرَعَتْ قَالَ لأبِيهَا: إنْ شِئْتَ دَفَعْتُهَا إلَيْكَ وَإنْ شِئْتَ كَفَيْتُكَ مُؤْنَتَهَا]. أخرجه البخاري.

«الْمَوْؤُدَةُ» الطِّفْلَةِ، كَانُوا إذَا وَلَدَ لأحَدِهِمْ بِنْتٌ حَفَرَ لَهَا حُفْرَةً وَدَفَنَهَا وَهِيَ حَيَّةٌ غَيْرَةً وَأنَفَةً، فَحَرَّمَ اللهُ ذلِكَ.

3. (4556)- *Esma Bintu Ebi Bekr* (radıyallahu anhumâ) anlatıyor: "Zeyd İbnu Amr İbnu Nüfeyl'in ayakta dikilip sırtını Ka'be'ye dayayarak şöyle söylediğini işittim:

"Ey Kureyş topluluğu! Vallahi ben hariç hiçbiriniz Hz. İbrahim aleyhisselâm'ın dini üzere değilsiniz!"

Zeyd diri diri toprağa gömülecek kızları (kurtarıp) hayatını bağışlardı. Kızını öldürmek isteyen adama:

"Onu öldürme, onun külfetini ben üzerime alıyorum" der ve kızı alırdı. Kız büyüyüp serpilince, babasına:

"Dilersen sana teslim edeyim, dilersen külfetini ben çekeyim" der, (bakımına devam eder)di". [Buhârî, Menâkıbu'l-Ensâr 24.]

AÇIKLAMA:

1- *Zeyd İbnu Amr İbnu Nüfeyl,* Aşere-i Mübeşşere'den *Saîd İbnu Zeyd*'in babası, *Ömer İbnu'l-Hattâb* (radıyallahu anh)'ın da amcasının oğlu idi. Nüfeyl, Hz. Ömer ve Amr her ikisinin de ceddi olması hasebiyle onda birleşirler. Kaydedilen rivayetlerden de anlalışacağı üzere, Zeyd Resûlullah'la Mekke'nin Beldah denen vadisinde karşılaşmış, ancak peygamberlik gelmezden önce vefat etmiştir. Bazı rivayetlerde Şam'da iken Hz. Peygamber'in nübüvvetini işitmiştir. Ona iman etmek niyetiyle yola

çıkar, fakat yol sırasında öldürülür. Diğer bazı rivayetlere göre henüz peygamberlik gelmezden beş yıl önce, Kureyş'in Ka'be'yi inşaası sırasında vefat eder.

Zeyd, cahiliye devrinde Haniflik denen *Hz. İbrahim* aleyhisselâm' dan intikal eden bir din üzere yaşıyordu. Onun gibi aynı ananeyi devam ettirmeye çalışan başkaları da vardı. Zeyd cahiliye devrinde Allah'ı bir bilir, ona ibadet eder, putlara kesilen hayvanların etini yemez, faizi de yasaklardı. "Faizden kaçının, fakra sebeptir" der; sonra "Benim ilahım, Hz. İbrahim'in ilahı, dinim *Hz. İbrahim*'in dini"derdi. Resûlullah onun hak dini arayışını, elinden geldikçe tevhid ve taabbüd izharını bilahere takdir edecek ve onun *"Kıyamet günü Hz. İsa ile kendi arasında tek başına bir ümmet olarak diriltileceğini"* söyleyecektir.

2- Yukarıda kaydedilen birinci hadis (4555), Buhârî'deki aslına tıpa tıp uymuyor. Ancak *İbnu Hacer*'in şerhte kaydetti başka vecihlere daha muvafık. Rivayetlerde: Resûlullah mı ona sofra sundu, yoksa Resûlullah'a mı sofra sunuldu? İfadeler ihtilaf eder. Sadedinde olduğumuz rivayette *Zeyd*'e, *Resûlullah*'ın etde bulunan bir sofra sunduğu, *Zeyd*'in bu sofrayı kabul etmediği ve: "Ben sizin putlarınıza kestiğiniz etten yemem" dediği görülmektedir.

Bu ifadeden *Resûlullah*'ın, peygamberlikten önce putlara kesilen hayvanlardan yediği hükmü çıkar. Bu mâna da peygamberlerin ismetine ters düşmekle müşkilata sebep olmaktadır. *Hattâbi* der ki: "Resûlullah *(aleyhissalâtu vesselâm)* Kâ'be'nin etrafına yerleştirilen ve ensab denen taşlar üzerinde putlar için kesilen etlerden yemezdi, ama bunlar dışındaki etlerden, Allah'ın adını zikretmeksizin kesseler de yerdi. Zira şeriat henüz gelmemişti, dahası, üzerine Allah'ın ismi anılmaksızın kesilen şeylerden yeme yasağı Resûlulah'a peygamberlik geldikten uzun müddet sonra teşrî edilecektir."

İbnu Hacer, Hattâbî'nin bu açıklamasını, "O sofrayı Resûlullah'a Kureyş hediye etmişti, Reshulullah yemekten imtina edip *Zeyd İbn-i Amr*'a hediye etti, o da imtina edip Kureyşlilere hitaben: "...." dedi" şeklindeki yoruma nazaran da makul ve muvafık bulur. Öbürünü de "Rivayetlerde, böyle kesin bir üslub kullanmaya imkân verecek karine yok" diyerek reddeder. Ancak kendi yorumu biraz daha farklı: "Resûlullah'ın sofrasındaki eti, Aleyhissalât vesselâm'ın hizmetçisi Zeyd İbnu Harise (radıyallahu anh)'ın Ka'be'nin etrafındaki taş (ensab) üzerinde kesmiş olduğu takdirine göre, bu hali, onun putlar için kesilmediğine hamlederiz. Ayet-i kerime'de gelen: وَمَا ذُبِحَ عَلَى النُّصُبِ "... **dikili taşlar üzerinde kesilen hay-**

vanların etinden yemek de... size haram kılındı" (Maide 3) âyetindeki yasaktan murad "bu taşlar üzerinde putlar adına kesilenlerdir." Hattâbî devamla, bazı âlimlerin: "Bu taşlar üzerinde putlar adına kesilmeyen hayvanlar hakkında hiçbir vahiy inmemiştir" dediklerini kaydeder.

Mevzu üzerine gelen başka hadisleri kaydederek tahlili derinleştiren *İbnu Hacer,* Dâvudî'nin sadedinde olduğumuz müşkille ilgili şu yorumunu da kaydeder: "Resûlullah *(aleyhissalâtu vesselâm)* bisetten önce, müşriklerin adetlerinden kaçınırdı. Ancak kesim meselesiyle ilgili olan hükmü bilmiyordu. Zeyd İbnu Amr ise, bunu karşılaştığı Ehl-i Kitap'tan öğrenmişti." Süheylî der ki: "Eğer "Resululah *(aleyhissalâtu vesselâm)* bu fazilete sahip olmaya Zeyd'den evladır" denecek olsa cevabımız şudur: "Hadiste Resûlullah'ın bu etten yediğine dair bir sarahat yok. Yemiş olma takdirinde: "Bunu, kendine ulaşan bir şeriatla değil, şahsî re'yi ile yapmıştır" diye açıklarız" der ve devam eder: "Cahiliye halkı nezdinde Hz. İbrahim'in dininden bazı bekaya vardı. Hz. İbrahim'in şeriatında meyte' nin (yani leş'in) yenmesi haramdı, ama üzerine Allah'ın ismi zikredilmeden kesilen hayvanın etini yeme haramı yoktu. Bunun tahrimi İslam'da indi. Gerçek şu ki, her ne kadar, kesilenlerin helal olduğuna dair (eski) şeriatta bir aslın bulunmasına ve bunun Kur'an'ın nüzulune kadar devam etmesine rağmen, şeriat gelmezden önce bir şey helal veya haram diye tavsif edilemez. Bi'setten sonra, ayet ininceye kadar herhangi bir kimsenin, kesilenleri yemekten vazgeçtiğine dair rivayet gelmemiştir." İbnu Hacer bu noktada: "Davudi'nin, "Zeyd bunu Ehl-i Kitap'tan öğrendi" iddiasını ileri sürünceye kadar "Zeyd bunu şahsî re'yi ile yaptı" demek evladır" der. Buradan, Hz. Resûlullah *(aleyhissalâtu vesselâm)*'ın henüz peygamber değilken, kendisinden önce gelen herhangi bir şeriata tabi olmamış bulunmasına atıf yapılarak "(kesilenlerle ilgili) yasaklar henüz yok olduğuna göre bu, onun hakkında muteber demektir" neticesine varır.

İbnu Hacer, Zeyd İbnu Harise (radıyallahu anh)'tan kaydettiği ذَبَحْنَا شَاةً عَلَى بَعْضِ الأَنْصَابِ "Ensabtan biri üzerinde bir koyun kestik" ifadesini de şöyle tevil eder: "Burada ensab taş demektir. Bu taş put değildir, ona ibadet de yapılmaz. Bu, (kesimde kulanılan) kasap aletlerinden biridir. Üzerinde kesim yapılır. Zira nusub, aslında büyük taş demektir. Bir kısmı vardır, müşriklerin tapındığı putlardır, onun için ve onun adına kurban kesilir. Bir kısmı var onlara ibadet edilmez, kesim aleti olarak kullanılır: Kurban kesecek kimse putu adına bunun üzerinde kurbanını keser. *Zeyd İbnu Amr* da meseleyi kökten kesmek için bu meselede imtina göstermiş olabilir."

3- Zeyd İbnu Amr'ın fazileti meyanında babası tarafından diri diri toprağa gömülecek kız çocuklarını (mev'ude) kurtarması zikredilmektedir. Bu Arapların eski bir geleneği idi. İki maksadla yapılıyordu:

★ Kızlara karşı duyulan kıskançlık. Araplar birbirlerine yaptıkları baskında kızları kaçırıp köleleştirerek istifraşda bulunurlardı. Kızın babası fidye-i necatla kızını kurtarmak istediği vakit, kız muhayer bırakılırdı. Babasını veya kendini kaçırmış olan efendiyi tercih. Kız çoğu kere efendiyi tercih ederek babaya büyük bir ar getirirdi. İşte babalar, bu duruma düşmek korkusuyla kızlarını diri diri gömmeyi adet haline getirmişlerdir.

★ İkinci sebep de geçim korkusuydu. Kızların aile bütçesine yük olacağı korkusu, onların diri diri gömülmesine sebep oluyordu. Sadedinde olduğumuz hadiste *Zeyd*'in, bu maksadla gömülecek kızları kurtardığını görmekteyiz. Hatta hadiste, tenbihli bir üslubla "Zeyd mev'udeleri (toprağa diri gömülen kızları) diriltirdi" denmşitir. Bundan maksad, onların gömülmesine mani olmasıdır.

Kru'an-ı Kerim, Arapların bu çocuk öldürme adetlerine birçok ayette temas eder ve yasaklar: (Tekvir 8-9, En'am 151, İsra 31).

4- *Zeyd İbnu Amr*'ın, Hak dini aramasıyla ilgili menkibeler kitaplarda gelmiştir. *Varaka İbnu Nevfel* ile birlikte bu maksadla Suriye'ye yaptıkları bir seyahatta Varaka hıristiyan olur ise de, Zeyd olmaz. O'nun bir peygamber beklediği, bazı yakınlarına "Ömrünüz kalırsa siz göreceksiniz" dediği belirtilir. Bir rivayette Zeyd'in "Allahım, sana en iyi ibadet tarzını bilsem öyle ibadet ederdim, ancak bilmiyorum" deyip avuçlarını yere koyarak içine secde ettiği belirtilir.

❑ EBU TALİB

4557 ١– عن المسيب بن حزن قال: [لَمَّا حَضَرَتْ أَبَا طَالِبٍ الْوَفَاةُ جَاءَهُ رَسُولُ اللهِ ﷺ فَوَجَدَ عِنْدَهُ أَبَا جَهْلٍ وَعَبْدَاللهِ بْنَ أَبِي أُمَيَّةَ بْنِ الْمُغِيرَةِ. فَقَالَ: أَيْ عَمِّ، قُلْ لاَ إِلَهَ إِلاَّ اللهُ كَلِمَةً أُحَاجُّ لَكَ بِهَا عِنْدَ اللهِ. فَقَالَ أَبُو جَهْلٍ وَعَبْدُاللهِ: أَتَرْغَبُ عَنْ مِلَّةِ عَبْدِ الْمُطَّلِبِ؟ فَلَمْ يَزَلْ رَسُولُ اللهِ ﷺ يَعْرِضُهَا عَلَيْهِ، وَيَعُودَانِ لِتِلْكَ الْمَقَالَةِ، حَتَّىٰ قَالَ أَبُو طَالِبٍ آخِرَ مَا كَلَّمَهُمْ: أَنَا عَلَى مِلَّةِ عَبْدِ الْمُطَّلِبِ، وَأَبَىٰ أَنْ يَقُولَ: لاَ إِلَهَ إِلاَّ اللهُ. فَقَالَ ﷺ: وَاللهِ لأَسْتَغْفِرَنَّ لَكَ مَالَمْ أُنْهَ عَنْكَ؛ فَأَنْزَلَ اللهُ عَزَّ وَجَلَّ: ﴿مَا كَانَ

لِلنَّبِيِّ وَالَّذِينَ آمَنُوا أَنْ يَسْتَغْفِرُوا لِلْمُشْرِكِينَ وَلَوْ كَانُوا أُولِي قُرْبَى ﴾. الآيَة؛ وَأَنْزَلَ فِي أَبِي طَالِبٍ: ﴿ إِنَّكَ لاَ تَهْدِي مَنْ أَحْبَبْتَ وَلكِنَّ اللهَ يَهْدِي مَنْ يَشَاءُ ﴾ الآيَة]. أخرجه الشيخان والنسائي.

1. (4557)- *Müseyyeb İbnu'l-Hazn* anlatıyor: "Ebû Talib'in ölüm anı gelince, Resûlullah *(aleyhissalâtu vesselâm)* yanına geldi. Başucunda Ebû Cehil ile Abdullah İbnu Ebi Umeyye İbni'l-Muğîre'yi buldu.

"Ey Amcacığım! bir kelimelik Lailahe illallah de! Onunla Allah indinde senin lehine şehadette bulunayım!" dedi. Ebû Cehil ve Abdullah atılarak (Ebû Talib'e):

"Sen Abdulmuttalib'in dininden yüz mü çevireceksin?" diye müdahale ettiler. Resûlullah *(aleyhissalâtu vesselâm)*, (kelime-i şehadeti) ona arzetmeye devam etti. Onlar da kendi sözlerini aynen tekrara devam ettiler. Öyle ki bu hal Ebû Talib'in son söz olarak, onlara:

"Ben Abdulmuttalib'in dini üzereyim!" demesine kadar devam etti. Ebû Talib Lâilahe illallah demekten kaçınmıştı. Resûlullah *(aleyhissalâtu vesselâm)*:

"Yasaklanmadığı müddetçe senin için istiğfar edeceğim!" dedi. Bunun üzerine aziz ve celil olan Allah şu vahyi indirdi. (Mealen): **"Akraba bile olsalar, onların cehennemlik oldukları ortaya çıktıktan sonra müşrikler hakkında Allah'tan af dilemek ne Peygmaber'e ve ne de iman edenlere uygun düşmez"** (Tevbe 113).

Cenab-ı Hak şu ayeti de Ebû Talib hakkında indirmiştir. (Mealen): **"Sen, sevdiğin kimseyi hidayete erdiremezsin. Ancak Allah dilediğine hidayet verir. Doğru yolda olanları en iyi bilen de O'dur"** (Kasas 56). [Buharî, Menâkıbu'l-Ensar 40, Cenaiz 81, Tefsir, Beraet 16, Kasas 1, Eyman 19; Müslim, İman 39, (34); Nesâî, Cenaiz 102, (4, 90, 91).]

4558 ٢ – وعن أبى سعيد رَضِيَ اللهُ عَنْه قال: [ذُكِرَ أَبُو طَالِبٍ عِنْدَ رَسُولِ اللهِ ﷺ فَقَالَ: لَعَلَّهُ تَنفعهُ شَفَاعَتِي يومَ القِيَامَةِ بِأَنْ يُجعَلَ فِي ضَحْضَاحٍ مِنْ نَارٍ يَبْلُغُ كَعْبَيْهِ يَغْلِي مِنْهُ دِمَاغُهُ]. أخرجه الشيخان.

« الضَّحْضَاحُ » الماء القليل، استعارة للنار وشبه به في القلة ما يكون فيه أبو طالب من النار القليلة.

2. (4558)- *Ebû Sa'id* (radıyallahu anh) anlatıyor: "Ebû Talib Resûlullah *(aleyhissalâtu vesselâm)*'ın yanında zikredilmişti.

"Umulur ki, Kıyamet günü şefaatim ona fayda eder de, böylece ateşten, topuklarına kadar yükselen sığ bir yere konur, yine de beyni kaynar." [Buharî, Menakıbu'l-Ensar 40, Rikak 51; Müslim, İman 360, (210).]

4559 ٣- وعن العبّاس رضي الله عنه قال: [قُلْتُ يَا رَسُولَ اللهِ. هَلْ أَغْنَيْتَ عَنْ عَمِّكَ؟ فَـإِنَّهُ كَانَ يَحُوطُكَ وَيَغْضَبُ لَكَ. قَالَ: نَعَمْ هُوَ فِي ضَحْضَاحٍ مِنْ نَارٍ، وَلَوْلاَ أَنَا لَكَانَ فِي الدَّرْكِ الأَسْفَلِ مِنَ النَّارِ]. أخرجه الشيخان.

«يَحُوطُكَ» يَحفُكَ وَيَصُونكَ وَيَذُبُّ عَنْكَ وَيتفرغ على مصالحك.

3. (4559)- *Hz. Abbas* (radıyallahu anh) anlatıyor: "Ey Allah'ın Resulü dedim, amcana (istiğfarla yardım)dan seni alıkoyan nedir? O seni koruyor, senin için kafirlere kızıyordu."

"Evet! dedi, *olacak. O ateşin sığ bir yerindedir. Eğer ben olmasaydım cehenemin en derin yerinde olacaktı."* [Buhârî, Menakıbu'l-Ensar 40, Edeb 115, Rikak 51; Müslim, İman 357, (209).]

AÇIKLAMA:

1- *Ebû Talib, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)*'ın cedd-i emcedleridir. Künyesi ile meşhur olmuştur. Adı *Abdu Menaf*'tır. Rafizilerden bazıları إِنَّ اللهَ اصْطَفَى آدَمَ وَنُوحاً وَآلَ إِبْرَاهِيمَ وَآلَ عِمْرَانَ ayetindeki Âl-i imran tabiriyle *Âl-i Ebi Talib*'in kastedildiğini iddia edebilmek için pek fahiş bir teville *Ebû Talib*'in adının İmran olduğunu iddia etmiştir. Halbuki ulema onun Abdu Menaf olduğunda hiç ihtilaf etmemiştir.

Ebû Talib, (aleyhissalâtu vesselâm)'ın muhterem pederleri Abdullah'ın anne-baba bir kardeşi idi. Bu sebeple babaları Abdulmuttalib ölürken yetim Muhammed'in himayesini Ebû Talib'e vasiyet etmiş idi.

Ebû Talib bu himayeyi, o büyüyünceye kadar en iyi şekilde yapmıştır. Peygamberlik geldikten sonra da yardım ve desteğini devam ettirmiş, ölene kadar elinden gelen himayeyi vermiş, bu uğurda nice sıkıntılara katlanmıştır. Bu meyanda en büyük sıkıntıyı, Kureyş'in Beni Haşim'e üç yıl boyu uyguladıkları boykot sırasında çekmiş idi. Resûlullah'ı kendilerine teslim edinceye kadar sürdürmek kararıyla başlatılan bu boykotu bir yazıya da dökerek Ka'be'ye asarlar. Beni Haşim her çeşit beşeri

münasebetlerden tecrid edilir: Alış-veriş, evlenme, konuşma vs. hepsi durur. Onların çekildikleri Şı'b'tan sıkıntı büyük olur. Fevkalede kıtlık yaşanır. *Ebû Talib*, müslüman olmadığı halde, aile kaygusuyla Resûlullah'ı sonuna kadar himaye eder. Boykotun kaldırılmasından birkaç gün sonra *Ebû Talib*, arkasından da Hz. Hatice vefat ederler. Aleyhissalâtu vesselâm'ın üzüntüsü büyük olur. O yıla Resûlullah, hüzün yılı manasında amu'l-hüzn der. Bu yıl bi'set'in onuncu senesine müsadiftir.

İbni Hacer, Ebû Talib'in Resûlullah'a himayesini belirtme sadedinde şu rivayeti kaydeder: "...Ebû Talib vefat edince, Kureyş, Ebû Talib'in sağlığında yapamadıkları kötülükleri yaptı. Öyle ki, Kureyş'in sefih takımını Resûlullah'ın üzerine saldılar. İstihkar etmek için başına toprak saçtılar." Resûlullah *(aleyhissalâtu vesselâm)* (bir seferinde): *"Kureyş, Ebû Talib vefat edinceye kadar hoşlanmadığım bir şeyi bana yapamamıştı, (onun vefatından sonra yaptı)"* demiştir.

Resûlullah'a ve dolayısıyla İslam'ın kuruluşuna böylesine hizmeti sebkat eden bir zatın ömrünün küfür üzerine kapanması bütün mü'min gönülleri üzen bir hadisedir. Resûlullah da üzülmüştür. Hatta bir kısım alimler bu meselenin fazla medar-ı bahs edilmesini temenni etmiştir. Resûlullah'ın sevgisine mazhar olması gibi hususi durumları sebeiyle "Cenab-ı Hakk'ın, rahmetinden ona, cehenem içinde bir cenneti yaratabileceği umulur" şeklinde Resûlullah'ı ve onun sevdiğini seven gönülleri rahatlatıcı yorumlar yapmıştır.

Cenab-ı Hak, *Ebû Talib* kıssası ile insanlığa mühim bir hakikatı ders vermektedir: Allah rızası için yapılmayan hiçbir amelin, insanlığa fevkalade fayda sağlayacak çeşitten bile olsa, Allah nazarında hiçbir değeri yoktur. İlahi ölçüler açısından, iman ve rıza yolunda bir zerrecik amel, nefis ve heva yolunda yapılan dünyalar dolusu hayırlı amelden daha üstündür. Kurtuluş için peygambere kan yakınlığının da insana bir faydası olmayacağını bu hadis açık olarak göstermektedir.

❑ MALİK İBNU ENES (RAHİMEHULLAH TEALA)

4560 ١ – عن أبى هُرَيرة رَضِيَ اللهُ عَنْه قـال: [قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ: يُوشِكُ أنْ يَضْرِبَ النَّاسُ أكْبَادَ الإبِلِ في طَلَبِ الْعِلْمِ فَمَا يَجِدُونَ أعْلَمَ مِنْ عَالِمِ الْمَدِينَةِ]. قَالَ عَبدالرَّزاق في حَديثه: هو مالك بْنُ أنَسٍ أخرجه الترمذي.

1. (4560)- *Ebû Hüreyre* (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah *(aleyhissalâtu vesselâm)* buyurdular ki:

"İnsanların ilim taleb etmek üzere seferlere çıkacakları zaman yakındır. (O zaman) Medine aliminden daha bilginini bulamazlar."

Abdurrezzak, rivayetinde: "Bu (hadiste haber verilen alim) Malik İbnu Enes'dir" demiştir. [Tirmizî, İlim 18, (2682).]

AÇIKLAMA:

İmam Malik hakkında geniş bilgi, birinci cilltte geçti (s. 150-154).

ALTINCI BAB

BAZI ZAMANLARIN ve MEKANLARIN FAZİLETİ

(Bu babta iki fasıl var)

BİRİNCİ FASIL

ZAMANLARIN FAZİLETİ

❑ BAYRAM

4561 ١ — عن عبدالله بْنِ قرط قال: [قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ : إنَّ أعْظَمَ الأيَّامِ عِنْدَ اللهِ يومُ النَّحرِ ثُمَّ يومُ النَّفْرِ]. أخرجه أبو داود.

« يومُ » النَّفْرِ » هو اليوم الثاني من أيام التشريق.

1. (4561)- *Abdullah İbnu Kurt* anlatıyor: "Resululah *(aleyhissalâtu vesselâm)* buyurdular ki:

"Allah indinde günlerin en büyüğü Kurban bayramı günüdür, bunu, fazilette Nefr günü (teşrik günlerinin ikinci günü) takib eder." [(Ebû Davud, Menâsik 19, (1765).]

4562 ٢ — وعن أنس رَضِيَ اللهُ عَنْهُ قال: [قَدِمَ رَسُولُ اللهِ ﷺ وَلَهُمْ يوْمَانِ يَلْعبُونَ فيهِمَا فَقَالَ: مَا هذَانِ الْيوْمَــانِ؟ قَالُوا: كُنَّا نَلْعَبُ فيــهِمَا في الْجَاهِلِيَّةِ. فَــقَالَ ﷺ: قَدْ أبْدَلَكُمُ اللهُ خَيْراً منهُمَا: يَومَ الأضْحىٰ وَيومَ الْفِطْرِ]. أخرجه أبو داود والنسائي.

2. (4562)- *Hz. Enes* (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah *(aleyhissalâtu vesselâm)* Medine'ye geldiğinde Medinelilerin iki (bayram) günleri vardı. O günlerde oynayıp eğlenirlerdi.

"Bu iki gün(ün mana ve mahiyeti) nedir?" diye sordu.

"Biz cahiliye devrinde bu günlerde eğlenirdik!" dediler. *Aleyhissalâtu vesselâm:*

"Allah, bu iki bayramınızı onlardan daha hayırlı diğer iki günle değiştirdi: Kurban bayramı, Fıtır bayramı" buyurdu." [Ebû Davud, Salât 245, (1134); Nesâî, Iydeyn 1, (3, 179).]

AÇIKLAMA:

Hadiste temas edilen *"Medine'ye geliş"*ten murad Hicrettir. Medinelilerin kutlayıp eğlendikleri iki bayram da Nevruz ve Mihrican bayramlarıdır. Nevruz, Farsça olup, yeni gün demektir. Güneş o gün, Haml burcuna girer. Eski şemsî takvimde yılbaşıdır.

Mihrican ise, nevruzun mukabilidir, son bahara tekabül eder. Güneş mizan burcuna o gün girer. Gece ile gündüz bu günlerde eşittir. Bu günler hava yönüyle de mutedildir, ne fazla soğuk ne de sıcak. Eski astronomların bu iki günü bayram seçmiş oldukları, müneccimlerin halk üzerindeki itibarları sebebiyle diğer insanlara da taklid edilip benimsendikleri, böylece o iki günün bayram olarak kutlanmasının umumi bir gelenek haline geldiği tahmin edilmiştir.

İslam dini, her bir medeni müessesesinde istiklâliyeti, orijinaliteyi esas alması haysiyetiyle bu cahiliye adetini de kaldırıp, bütün mü'minlerin ilahi menşeli iki bayram getirmiştir. Bayramların *daha hayırlı olanlarla değiştirilmesi* ayrı bir ehemmiyet taşır. Böylece o günlerin kutlanış ve o günlerdeki eğlence tarzı kökten değiştirilmiş oluyor. Resûlullah, eski kutlamalardan ayrı olarak İslamî bir kutlama teşrî etmiştir. Böylece mü'minlerin eğlencesi de bayramı da İslamca olmuştur. Mü'minlerin bayramı ibadetle başlar. Zira hakiki sürur ibadettedir. Ayet-i kerimede Cenab-ı Hak mü'minlere lütf-i ilahi ile ferahlanmalarını emreder: **"Onlara söyle ki, ancak Allah'ın lütfuyla ve rahmetiyle ferahlansınlar..."** (Yunus 58). Bazı alimler: "Ayette, Nevruz, Mihrican ve diğer kâfir bayramlarının kutlanmasının yasak kılındığına delil vardır" demiştir. Hanefi fukahadan *Ebû Hafsı'l-Kebir:* "Bir mü'min nevruz bayramında, o günü tazimen bir müşriğe bir yumurta hediye etse Allah'a küfretmiş olur, bütün amelleri düşer" görüşündedir. Yine Hanefi fukahadan *el-Kadı Ebû'l-Mehasin el-Hasan İbnu Mansur* der ki: "O günde kim, başka vakit satın almadığı bir şeyi satın alır veya kafirlerin yaptığı gibi o günü ta'zimen bir başkasına bir şey hediye ederse küfretmiş olur. Eğer kendisi yemek veya tenezzüh etmek için satın almış ise bu mekruhtur. Keza adet olduğu için gönül almak maksadıyla hediye olarak bir şey satın alsa o da mekruhtur. Çünkü bu davranışta kefereye benzeme vardır."

❑ ZİLHİCCEDE ON GÜN

4563 ١ – عن ابن عبّاس رَضِيَ اللهُ عَنْهما قال: [قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ مَا مِنْ أَيَّامِ الْعَمَلِ

الصَّالِحُ فِيهِنَّ أَحَبُّ الى اللهِ مِنْ هذه الأَيَّامِ الْعَشْرِ. قَالُوا: وَلاَ الْجِهَادُ في سَبِيلِ اللهِ؟ قَالَ: وَلاَ الْجِهَادُ؛ إلاَّ رَجُلٌ خَرَجَ يُخَاطِرُ بِنَفْسِهِ وَمَالِهِ فَلَمْ يَرْجِعْ بِشَيْءٍ]. أخرجه البخاري وأبو داود والترمذي.

1. (4563)- *İbnu Abbas* (radıyallahu anhümâ) anlatıyor: "Resûlullah *(aleyhissalâtu vesselâm)*:

"Salih amellerin Allah'a en ziyade sevgili olduğu günler bu on gündür!" buyurmuştu. Cemaatten:

"Allah yolundaki cihaddan da mı?" diye soran oldu.

"Cihaddan da! buyurdu. *Ancak bir kimse, canını, malını muhataraya atarak çıkar, hiçbir şeyle dönmezse (yani cihad arasında ölürse) o kimse hariç."* [Buharî,] Iydeyn 11; Ebû Davud, Savm 61, (2438); Tirmizî, Savm 52,] (7577.]

4564 ٢- زاد الترمذي في أخرى، عن أبي هريرة رَضِيَ اللهُ عَنْه: [يَعْدِلُ صِيَامُ كُلِّ يَومٍ مِنْهَا بِصِيَامِ سَنَةٍ، وَقِيَامُ كُلِّ لَيْلَةٍ مِنْهَا بِقِيَامِ لَيْلَةِ الْقَدْرِ].

2. (4564)- *Tirmizî,* bir diğer rivayette *Ebû Hureyre* (radıyallahu anh)' tan şu ziyadeyi kaydetmiştir: *"Ondaki her bir günün orucu bir yıllık oruca (sevabca) eşittir. Ondaki bir gece kıyamı (ibadetle ihya edilmesi) Kadir gecesinin kıyamına (ihyasına) eşittir."* [Tirmizî, Savm 52, (758).]

AÇIKLAMA:

1- Hadiste bahsi geçen on gün, Zilhicce ayının ilk on günüdür. Bu on günün efadliyeti belirtilmektedir. Ulema hadisle ilgili olarak birkaç noktada ihtilaf etmiştir:

1) Zilhicce'nin on günü mü efdal, yoksa Ramazan'ın son on günü mü? Zira, Ramazan'ın son on gününü tafdil eden hadisler de var. Bazı alimler bu hadise dayanarak Zilhicce'nin on günü daha hayırlı derken, diğer bazıları: "Ramazan'ın on günü, -içinde Kadir gecesi ve oruç da bulunması sebebiyle, daha hayırlıdır" demiştir. Bu ihtilaf şöyle bir telife kavuşturulmuştur: "Zilhicce'nin on günü içerisinde arafe günü sebebiyle, Ramazan'ın son on günü de oruç ve Kadir gecesi sebebiyle efdaldir." Bu makul te'life göre, mü'mine düşen bu on günlere kavuştukça, onlarda vadedilen sevab ve mağfiret nevinden feyiz ve bereketlere ermek için onları ibadetlerle, istiğfarlarla ihya etme gayretine girmesidir. İman ve ihtisabla yapılan ameller makbuldür, zira Cenab-ı Hak, bir kudsî hadiste: "Kulum

hakkımda nasıl bir zanla hareket ederse ona öyle muamele ederim" vâdetmiştrir.

2) Zilhicce'nin on günü ile ilgili bir ihtilaf, eyyam-ı teşrik'in ve hatta yevm-i îd denen bayram gününün buna dahil olup olmadığıdır. Burada teferruata girmeden şu kadarına dikkat çekelim: "Alimler Kur'an'da ziyade zikrullah'ın teşvik edildiği, **eyyamu'l-ma'dudat** (Bakara 203) ile *eyyamu't-Teşrik'in* **eyyamu'l-ma'lumat** (Hacc 38) ile de eyyamu'l-aşr'ın kastedilip kastedilmediği hususunda farklı yorumlar yapmışlardır.

İbnu Abbas'tan gelen bir açıklamaya göre: Eyyamu'l-Malumat terviye gününden önceki günle başlayıp terviye gününü ve arafe gününü de içine alan günlerdir. *Eyyamu'l-ma'dudat* ise *eyyamu teşrik*'dir, bu durumda bayram günü teşrik günlerine dahil olmaktadır.

İbnu Abbas'tan gelen bir başka veche göre "Eyyamu'l ma'lumat Kurban günü ve bunu takib eden üç gün"dür. Kur'an'da *eyyamu'l-ma'lumat*'ta ziyade zikir talep edildiğine göre, bu zikir teşrik tedbirleri olmaktadır.

İbnu Ebi Cemre, sadedinde olduğumuz hadisin teşrik günlerinde yapılacak amelin, başka günlerde yapılacak olanlardan üstün olduğunun beyan ediliğine dikkat çekerek, bu hususu kabulde zorluk çekenlere karşı şu açıklamayı yapar: "Hadis, teşrik günlerindeki amelin başka günlerde yapılan amellerden efdal olduğuna delalet eder. Teşrik günlerinin bayram günleri olması ve bayram günlerinin de "yeme ve içme günleri" olarak tarif edilmiş bulunması bu söylenene aykırı düşmez. Çünkü, bayramın öyle tarif edilmesi, o günlerde hayırlı amel yapmaya mani değildir. Bilakis, o günlerde ibadetlerin en alası teşri edilmiştir, bu da Allah'ın zikridir. Bayramda sadece oruç yasaklanmıştır. Bayram gününde ibadetin diğer günlerdekinden efdal oluşunun sırrı şuradan ileri gelir: "Gaflet vakitlerinde ibadet, diğerlerinden üstündür. Teşrik günleri ise umumiyetle gaflet günleridir. Bu sebeple o günlerde ibadet yapana, diğer günlerde yapana nazaran ziyade bir sevap vardır. Bu tıpkı, insanların çoğunluğu uykuda iken geceleyin kalkıp ibadet yapan kimse gibidir. Teşrik günle-rinin efdaliyeti meselesinde bir başka nükte var: O da şudur: "Hz. İbrahim'e oğlu sebebiyle imtihan bu günlerde vaki oldu ve sonunda Rab Teala oğluna bedel bir kurbanlık gönderdi. Bu sebeple o günler faziletli kılındı."

2- Zilhicce'nin on gününde tutulacak bir günlük orucun bir yıllık oruca bedel olması meselesinde alimler iki hususa dikkat çekerler: "Bu "bir yıl"a *"Zilhicce'nin on günü"* dahil olmadığı gibi "Ramazan ayı" da dahil değildir. Aksi takdirde hesap yönüyle tezad çıktığı gibi farzla nafile karıştırılmış olur. Halbuki farzın yerini hiçbir nafile -ne kadar çok, ne kadar faziletli olursa olsun- tutamaz."

❑ ARAFE GÜNÜ

4565 ١- عن عائشة رَضِيَ اللّهُ عَنْها قالت: [قَالَ رَسُولُ اللّهِ ﷺ: مَا مِنْ يَوْمٍ أَكْثَرَ أَنْ يَعْتِقَ اللّهُ فِيهِ عَبْداً مِنَ النَّارِ مِنْ يَوْمِ عَرَفَةَ، وَإِنَّ اللّهَ لَيَدْنُو، ثُمَّ يُبَاهِي بِهِمُ الْمَلاَئِكَةَ. فَيَقُولُ: مَا أَرَادَ هٰؤُلاَءِ]. أخرجه مسلم والنسائي.

1. (4565)- *Hz. Aişe* (radıyallahu anhâ) anlatıyor: "Resûlullah *(aleyhissalâtu vesselâm)* buyurdular ki:

"Allah, hiçbir günde, arafe günündeki kadar bir kulu ateşten çok azad etmez. Allah (mahlukata rahmetiyle) yaklaşır ve onlarla meleklere karşı iftihar eder ve:

"Bunlar ne istiyorlar?" der." [Müslim, Hacc 436, (1348); Nesâî, Hacc 194,] (5, 251, 252).]

4566 ٢- وعن طلحة بن عبيدالله بن كُرَيْزٍ رَضِيَ اللّهُ عَنْه قال: [قَالَ رَسُولُ اللّهِ ﷺ أَفْضَلُ الأَيَّامِ يَوْمُ عَرَفَةَ وَافَقَ يَوْمَ جُمُعَةٍ. وَهُوَ أَفْضَلُ مِنْ سَبْعِينَ حَجَّةً فِي غَيْرِ يَوْمِ جُمُعَةٍ، وَأَفْضَلُ الدُّعَاءِ دُعَاءُ يَوْمِ عَرَفَةَ، وَأَفْضَلُ مَا قُلْتُ أَنَا وَالنَّبِيُّونَ مِنْ قَبْلِي: لاَ إِلَهَ إِلاَّ اللّهُ وَحْدَهُ لاَ شَرِيكَ لَهُ]. أخرجه مالك من قوله: أفضَلُ الدُّعَاءِ الى آخِرِهِ. وأخرجه بطوله رزين.

2. (4566)- *Talha İbnu Ubeydillah İbni Keiz* (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah *(aleyhissalâtu vesselâm)* buyurdular ki:

"Günlerin en efdali arafe günüdür. (Faziletçe) cuma'ya muvafakat eder. O, cum'a günü dışında yapılan yetmiş haccdan efdaldir. Duaların en efdali de arefe günü yapılan duadır. Benim ve benden önceki peygamberlerin söylediği en efdal söz de: "Lailahe illallah vahdehu lâ-şerikelehu" (Allah birdir, ondan başka ilah yoktur, O'nun ortağı da yoktur) sözüdür."

İmam Malik "Duaların en efdali..." ibaresinden sonraki kısmını Muvatta'da tahric etmiştir. Rezin ise rivayeti baştan sona kadar tam olarak tahric etmiştir. [Muvatta, Hacc 246, (1, 422.]

AÇIKLAMA:

1- Önceki hadis Müslim'de muhtasar olarak kaydedilmiştir. Abdurrezzak, bu hadisi *İbnu Ömer*'den daha mufassal olarak kaydeder: *"Şüphesiz ki Allah(ın rahmeti) alt semaya iner de Allah hacılarla meleklere ifti-*

har eder ve "Bunlar benim kullarımdır. Bunlar hakir bir kıyafetle toz toprağa bulanmış olarak geldiler, rahmetimi umuyorlar, azabımdan da korkuyorlar. Halbuki onlar beni görmüş de değiller. Acaba görseler ne yaparlardı!" der.

Âlimler bu hadisin arefe gününün faziletine delil teşkil ettiğini belirtirler. Hatta Nevevî merhum: "Bir adam "en faziletli günde karım boş olsun" diye talak verse, *Şâfiî* ulemasının bir kavline göre, hanımı arefe günü boş olur. Diğer bir kavline göre cum'a günü boş olur" der.

2- İkinci hadis, arafe gününü cum'a ile kıyaslar. Cum'a'nın da fazileti teyid edilir. 4568 numaralı hadiste de görüleceği üzere, bir kısım hadislerde cum'a gününün fazileti de hadislerde teyiden, tekiden beyan edilmiştir. Bazı alimler haftanın en efdal günü cum'adır diye "hafta" ile kayıtlamak suretiyle bu iki hadis arasını telif etmiştir.

Cum'a günü le ilgili bir kısım açıklamayı, az ileride yer verilecek olan *cum'a günü* ile ilgili bahse bırakıyoruz.

❑ NISF-U ŞA'BAN

4567 ١ – عن عائشة رَضِيَ اللهُ عَنْها قالت: [قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ يَنْزِلُ اللهُ تَعَالى لَيْلَةَ النِّصْفِ مِنْ شَعْبَانَ الى سَمَاءِ الدُّنْيَا فَيَغْفِرُ لأكْثَرَ مِنْ عَدَدِ شَعْرِ غَنَمِ كَلْبٍ]. أخرجه الترمذي؛ وزاد رزين: «مِمَّنِ اسْتَحَقَّ النَّارَ».

1. (4567)- *Hz. Aişe* (radıyallahu anhâ) anlatıyor: "Resûlullah *(aleyhissalâtu vesselâm)* buyurdular ki:

"Allah Teâla Hazretleri, Nısf-u Şa'ban gecesinde dünya semasına iner ve Kelb Kabîlesinin koyunlarının tüyünün adedinden daha çok sayıda günahı affeder." [Tirmizî, Savm 39, (739); Rezin bu rivayete "Ateşe müstehak olanlardan" ziyadesini kaydetmiştir.]

AÇIKLAMA:

1- Bu hadis nısf-ı Şaban gecesinin faziletini beyan etmektedir. Nısf, "yarı" demek olduğuna göre, *nısf-u Şa'ban,* Şa'ban ayının ortasındaki günün gecesi demek olur. Bu gece Şaban'ın onbeşinci gecesidir, Bereat gecesi de denir.

2- Hadis metin olarak: *"...Kelb kabilesinin koyunlarının tüyünden daha çok sayıda insana mağfiret eder"* şeklinde anlaşılmaya elverişlidir.

Hatta Rezin'in ibaresi de bu manayı teyid eder. Ancak alimler o miktarda Ashabın bulunmayışını gözönüne alarak tercümede kaydettiğimiz üzere "Kelb kabilesinin koyunlarının tüyünün adedinden daha çok sayıda günahı affeder" şeklinde anlamayı tercih etmişlerdir. Kelb kabilesinin koyunlarının zikri, "Onlar, koyun beslemede diğer kabilelerden ileri oldukları içindir" denmiştir. Böylece Allah'ın rahmet ve mağfiretinin çokluğu daha iyi ifade edilmiş olmaktadır.

❑ CUMA GÜNÜ

4568 ١- عن أوس بن أوس رَضِيَ اللهُ عَنْهُ قَالَ: [قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ: إنَّ مِنْ أفْضَلِ أيَّامِكُمْ يَوْمَ الْجُمُعَةِ، فِيهِ خُلِقَ آدَمُ عَلَيْهِ السَّلاَمُ، وَفِيهِ قُبِضَ، وَفِيهِ النَّفْخَةُ، وَفِيهِ الصَّعْقَةُ، فَأكْثِرُوا عَلَيَّ مِنَ الصَّلاَةِ فِيهِ، فَإنَّ صَلاَتَكُمْ مَعْرُوضَةٌ عَلَيَّ. قَالُوا: وَكَيْفَ تُعْرَضُ عَلَيْكَ صَلاَتُنَا؟ وَقَدْ أرِمْتَ [أىْ بَلِيتَ] فَقَالَ: إنَّ اللهَ تَعَالَىٰ حَرَّمَ عَلَى الأرْضِ أنْ تَأكُلَ أجْسَادَ الأنْبِيَاءِ]. أخرجه أبو داود والنسائي.

1. (4568)- *Evs İbnu Evs* (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah *(aleyhissalâtu vesselâm)* buyurdular ki:

"Cum'a, en hayırlı günlerinizden biridir. Hz. Adem aleyhisselam(ın toprağı) o gün yaratıldı, o gün kabzedildi. (Kıyamette Sur'a) o gün üflenecek, sayha da o günde olacak. Öyleyse o gün bana salavatı çok okuyun. Zira salavatlarınız bana arzedilir."

Orada bulunanlar:

"Salavatlarımız size nasıl arzedilir? Siz çürümüş olacaksınız!" dediler. Aleyhissalâtu vesselâm:

"Allah Teala Hazretleri, Arz'a peygamberlerin cesetlerini yemeyi haram kıldı!" buyurdular." [Ebû Davud, Salat 207, (1047); Nesaî, Cum'a 5, (3, 91, 92).]

AÇIKLAMA:

1- Bu hadiste, cum'a gününün, en hayırlı günlerden biri olduğu ifade edilir, "en hayırlı gündür" denmez. *Aliyyu'l-Karî,* bu ifadeye dayanarak: "Hadiste, arafe gününün en efdal veya cum'a'ya müsavi olduğuna bir işaret vardır" der.

2- Bazı alimler, hadiste geçen nefha (üfleme)dan muradın ikinci nef-

ha, yani iyileri ebedi cennete ulaştıracak olan nefha olduğunu söylemiştir. Bazıları da "Birinci nefhadır, çünkü o, Kıyametin başlangıcı, ikinci yaratılışın bidayetidir" denmiştir.

3- *Sayha*'dan maksad, insanları korkudan öldürecek bir çığlıktır. Bu çığlık birinci nefhanın adıdır. Bir bakıma az önce "nefha" diye söylenen hadise sa'ka (sayha) diye tekrar edilmiş olmaktadır. Önceki, ikinci nefha kabul edilince sa'ka ile birinci nefhayı anlamak muvafık olur. Resûlullah cum'a gününün faziletli oluşunun sebebini açıklama sadedinde, o gün cereyan etmiş ve edecek başka durumlar da zikreder: "Onda duaların mutlaka kabul gördüğü bir saat var. Cum'a *Resûlullah*'ın vakfe yaptığı gündür. O gün dünyanın her tarafında insanlar hutbe ve namaz için toplanırlar, bu haccdaki toplanmaya ve Kıyamet günündeki hesap vermek üzere vukua gelecek toplanmaya da muvafık düştüğünden cum'a günü bayram günüdür. Bu sebeple cuma günü toplanmak, hutbe okumak teşri edilmiştir. Ta ki, o vesile ile mebde' ve meâd, cennet ve cehennem hatırlanmış olsun. Bu sebeple, cum'a sabahı Secde ve Hel etaâ (insan) surelerinin okunması sünnettir. Çünkü bu surelerde bu günde olmuş ve olacak olan şeylerin zikri var: Hz. Adem'in yaratılışı, mebde ve mead gibi. Bu sebeple cum'a'da yapılan ibadetler diğer günlerde yapılanlardan efdaldir. Hatta, facir kimseler bile cum'a gününe ve gecesine hürmet ederler. Ayrıca cum'a günü, cennetteki *Yevmü'l-Mezid*'e dahi muvafakat etmektedir. [Bu gün cennet ehlinin misk tepeleri üzerinde toplanacakları müstesna bir gündür.] Bu sebeplerle cum'a vakfesi diğer vakfelere üstündür. Ne var ki "cum'a'ya rastlayan vakfenin 72 hacca bedel olduğu" şeklinde şüyû bulan haber batıldır, hadiste bir dayanağı yoktur. أفضَلُ الأيامِ عند الله يوم الجمعة "Allah indinde ünlerin en hayırlısı cum'a günüdür" hadisi haftanın en hayırlı gününü tesbit eder. Yılın en efdal günü arafe ve kurban günüdür. Şâfiî'ye göre bunlardan en efdali arafe'dir. Zira o gün tutulan oruç iki yıllık günaha kefaret olur. Ayrıca Allah o gün en fazla azadda bulunmakta ve vakfede duranlarla melâikeye iftihar etmektedir. Bazıları da: "Kurban günü efdaldir, o gün tazarru ve tevbe edilir, ziyaretler, gidip-gelmeler icra edilir" demiştir." [Münavî]

4- Salâvatın Resulullaha'a arzı, onun cum'a günü makbul olarak arzedilmesi demektir. Cum'a günü ve gecesi salavat okumanın faziletli ile igili rivayetler çoktur. Aslında salavat her zaman için makbul bir duadır, melekler vasıtasıyla *Aleyhissalâtu vesselâm*'a ulaşmaktadır. Cum'a günü bu amel daha çok fazilet kazanmaktadır.

5- Hadisin sonunda Resûlullah peygamberlerin kabirlerinde çürü-

mediğini ifade etmektedir. Alimler bu mesele üzerinde tahkike dayalı olarak: Peygamberlerin, tıpkı melekler gibi yiyip içmeye muhtaç olmaksızın kabirlerinde diri olduğunu, ibadet ve namazla meşgul bulunduklarını kabul ederler. Bu cümleden olarak resulullah da kabrinde sağdır ve ümmetinin taatiyle sürur duymaktadır. Alimler, diğer ölülerin de kabirlerinde ilim ve işitme gibi mutlak bir idrak sahibi olduklarını söylerler. Nitekim *İbnu Abbâs*, Resûlullah'ın şu sözünü rivayet etmiştir. "مَا مِنْ أَحَدٍ يَمُرُّ عَلى قَبْرِ أَخِيهِ الْمُؤْمِنِ كَانَ يَعْرِفُهُ فِي الدُّنْيَا فَيُسَلِّمُ عَلَيْهِ إِلاَّ عَرَفَهُ وَرَدَّ عَلَيْهِ "*Bir kimse, dünyada iken tanıdığı mü'min bir kardeşinin kabrine uğrayıp selam verse kabirdeki onu mutlaka tanır ve selamına mukabele eder.*" Resûlullah'ın, Baki mezarlığına sıkça uğrayıp ölülere selam verdiği bilinmektedir. Kur'an-ı Kerim şehidlerin bile diri olduklarını, rızıklandırıldıklarını söylemektedir. Bu durumda peygamberlerin kabirdeki hayatlarını istib'ad etmek abes olur. Resûlullah الأَنْبِيَاءُ أَحْيَاءٌ فِي قُبُورِهِمْ "*Peygamberler kabirlerinde diridirler*" hadisi sabit rivayetlerdendir.

4569 ٢- وعن ابنِ عُمَرَ رَضِيَ اللهُ عَنْهما قال: [قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ مَا مِنْ مُسْلِمٍ يَمُوتُ لَيْلَةَ الْجُمُعَةِ أَوْ يَوْمَ الْجُمُعَةِ إِلاَّ وَقَاهُ اللهُ فِتْنَةَ الْقَبْرِ]. أخرجه الترمذي.

2. (4569)- *İbnu Ömer* (radıyallahu anhümâ) anlatıyor: "Resûlullah *(aleyhissalâtu vesselâm)* buyurdular ki:

"*Cum'a gecesi veya cum'a günü vefat eden hiçbir müslüman yoktur ki, Allah onu kabir fitnesinden korumamış olsun.*" [Tirmizî, Cenaiz 72, (1074).]

AÇIKLAMA:

1- Fitne kelimesi ayet ve hadislerde pekçok manada kullanılmıştır: Kargaşa, fesad, azab, sual ve imtihan, cünun gibi. Sadedinde olduğumuz hadiste azab ve sual manası daha muvafık gözükmektedir.

2- Hadis, Tirmizî'nin diğer Kütüb-i Sitte imamlarına teferrüd ettiği bir rivayet ise de bu manayı te'yid eden şevahid dediğimiz başka rivayetler diğer kaynaklarda gelmiştir. *Aliyyu'l-Karî*, Mirkat'da hadisi açıklarken ulemanın bazı yorumlarına yer verir. Kurtubî'den kaydedilen bir açıklama şöyle: "Bu (ve bunu te'yid eden) ve kabir sualini nefyeden hadisler, kabir suali üzerine daha önce kaydettiğimiz hadislere muaraza etmez. Yani bunlar onlara zıtlık arzetmezler, belki tahsis ederler ve kabrinde kimlerin hesaba çekilmeyeceğini ve azab görmeyeceğini, kimlere sual icra edilip sıkıntılı hallere maruz kalacağını açıklar. Bu meselelerin

hiçbiri kıyasa girmez, içtihadla, ferdi mülahaza ile hükme medar edilemez, (sadece vahiyle söz söylenebilir). Öyleyse o hususlarda Sadıku'l-Masduk olan *Resul-i Ekrem (aleyhissalâtu vesselâm)*'ın söylediğini aynen kabul ve tasdik etmek gerekir." Hakimu't-Tirmizî de şöyle demiştir: "Kim cum'a günü vefat ederse, onun Allah indinde mevcut olan (esrarındaki) kapak açılır. Çünkü cum'a günü cehennem yakılmaz, kapıları kapatılır, o gün ateşin sultanı, diğer günlerde yaptığını yapmaz. Öyleyse Allah bir kulunun ruhunu Cum'a gününde kabzederse bu onun saadetine ve iyi bir âkibete erdiğine delil olur. Zira Allah Teala Hazretleri bu günde, yanında ehl-i saadet diye yazdığı kimselerin ruhunu kabzeder. Bu sebepledir ki onu kabir fitnesinden korur. Bunun da sebebi, münafığı mü'minden ayırdetmektedir." Suyutî buna ilaveten der ki: "Cum'a günü ölene şehid ecri verilecektir. Şehidlerle ilgili kaideye göre onlara sual yoktur, nitekim hadiste: مَن مَاتَ يَوْمَ الْجُمُعَةِ أو لَيْلَةَ الْجُمُعَةِ أُجِيرَ مِنْ عَذَابِ الْقَبْرِ وجاءَ يَوْمَ الْقِيَامَةِ وعَلَيْهِ طَابَعُ الشُّهَدَاءِ *"Kim cuma günü veya gecesi ölecek olsa kabır azabından korunur, kıyamet günü de, üzerinde şehid mühürü olduğu halde gelir"* buyrulmuştur."

Cum'a günü ölenin şehid sayılacağı, kabir fitnesinden korunacağı hususunda başka rivayetler de var. Bu kadarı ile yetiniyoruz.

4570 ٣ – وعن أبي هريرة رَضِيَ اللهُ عَنه قَالَ: [ذَكَرَ النَّبِيُّ ﷺ يَوْمَ الْجُمُعَةِ فَقَالَ: فِيهِ سَاعَةٌ لاَ يُوافِقُهَا عَبْدٌ مُسْلِمٌ وَهُوَ قَائِمٌ يُصَلِّي يَسْأَلُ اللهَ تَعَالَى شَيْئاً إلاَّ أعْطَاهُ إيَّاهُ وأشَارَ بِيَدِهِ، يُقَلِّلُهَا]. أخرجه الثلاثة والنسائي.

3. (4570)- *Hz. Ebû Hureyre* (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah *(aleyhissalâtu vesselâm)* cum'a gününden bahis açıp dedi ki:

"Onda bir saat vardır; müslüman bir kul namaz kılar olduğu halde, o saate erse, Allah'tan her ne istemişse onu Allah kendisine mutlaka verir." Bunu söylerken [Resûlullah] eliyle o vaktin azlığını işaretliyordu." [Buharî, Cum'a 37, Talak 24, Da'avat 61; Müslim, Cum'a 13, (852); Muvatta, CUm'a 15, (1, 108); Nesaî, Cum'a 45, (3, 115, 116).]

AÇIKLAMA:

1- Bu hadis cum'a gününün en mümtaz yönlerinden birini nazara vermektedir: Duaların kabul edildiği bir saat. O saat yakalandığı takdirde kişi, "hayır nevinden" veya "Allah'tan talep edilmesi meşru olan", "günaha, harama girmeyen" her ne isterse Allah o duayı yerine getirecektir.

Bu kıymeti ve bereketi büyük vaktin kısalığına hadiste dikkat çekilmiştir. Esasen hadis metninde geçen saat kelimesi, bugün anladığımız gibi altmış dakikalık bir zaman dilimini ifade etmez. "Müddet, "kısa bir zaman" manasına gelir. Kısalığına ayrıca dikkat çekilmesi, o anı yakalamak için son derece dikkatli ve uyanık olması gereğini tebarüz ettirir.

2- Diğer bir husus, bu vaktin yirmidört saatlik günün hangi vakitlerine rastlamaktadır. O da belli değil; gecede mi, gündüzde mi, bunların hangi vakitlerinde? Seherde mi, kuşluk, öğle, ikindi, akşam veya yatsıda mı? Belli değil.

İbnu Hacer, bu hususta -bir kısmı merdud olan- tam 42 ayrı görüşü kaydeder ve münakaşasını yapar. Gece ve gündüzün nerdeyse belli başlı bütün vakitlerine yer veren bu görüşlere burada yer vermeyeceğiz. Umumiyetle kabul gören iki rivayetten birine göre bu saat hatibin minbere oturması ile namazdan çıkması arasında geçen müddettir; diğerine göre ise, ikindi vaktinden sonra güneşin batmasına kadar geçen zamandır. Bu ikinci görüşte olan *Ebû Hureyre, Abdullah İbnu Selam*'ın: "O saat namaz vakti değildir. Halbuki "namaz halinde olan mü'minin duası makbuldür" şeklinde yaptığı itiraza bir başka nassla cevap vermiş, "namaz bekleyen kişinin, namaz kılan (musalli) hükmünde olacağı"nı hatırlatmıştır.

Hutbe esnasında *"namazda olunmadığı"* ileri sürülerek, birinci görüşe de itiraz yapılmıştır. Ancak bu itiraza da "namaz" manasına kullanılmış olan *salat* kelimesinin dua manasına da geldiği belirtilerek cevap verilmiştir. Keza metinde geçen kıyam (namaza durmuş olma hali) tabiri de devam'a hamledilmiştir. Böyle olunca "kaim"le "musalli"nin ifade edilme hadisesi bir parça ile onun bütününün (cüz ile küllü) ifade edilmesi nevinden bir hadise olmaktadır. Çünkü kıyam hali de namazın bir parçasıdır; tıpkı, rükü, sücud ve teşehhüdün de namazın diğer halleri olması gibi.

Kayda değer bir görüşe göre, bu saat cum'a gününün tamamına gizlenmiştir, tıpkı, *Kadir Gecesi*'nin son onda gizlenmesi, *İsm-i A'zam*'ın esmau'l-Hüsna'da gizlenmesi gibi, *İbnu Ömer:* "Bir hacetin bir gün içinde talebi kolay bir iştir" der ve ilave eder: "Bunun manası, cum'a gününün tamamında duaya devam gereğidir; duanın kabul edildiği ana rastlamak için bütün gün dua edilmiş olur." Ka'b İbnu Malik, "bir grup, anlaşarak cum'a gününü dua etmek üzere taksim etseler, bu saate daha kolay erişirler der. Birçok alim de hadisi: "Cum'a günü, icabet saatine tesadüf etme ümidiyle çok dua etmek müstehabtır" diye yorumlamıştır.

3- *İbnu Hacer,* yapılabilecek bir itirazı kaydeder ve cevaplandırır: "Şayet: "Hadisin zahiri, her duaya, zikri geçen şartlar tahtında icabet edi-

leceğini ifade ediyor. Halbuki, vakit, beldeden beldeye değişmektedir. Bu durumda namaz kılanların bir kısmı diğerine nazaran erken davranacaktır. Dualara icabet saati ise vakte bağlıdır. Öyleyse bu zaman ihtilafı ile farklı beldelerdeki duaların makbuliyeti nasıl tahakkuk eder?" denirse cevabımız şudur: "İcabet saatini her musallinin kendi fiiline bağlı olması muhtemeldir. Nitekim benzer hüküm mekruh vakitler için de söylenir."

4571 ٤ – وعن أبي بُرْدَةَ عن أبيه أبي مُوسىٰ الأشعَرى رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُ قال: [سَمِعْتُ رَسُولَ اللّٰهِ ﷺ يَقُولُ: هِيَ مَا بينَ أنْ يَجْلِسَ الإمَامُ الى أنْ تَنْقَضِيَ الصَّلاَةُ]. أخرجه مسلم وأبو داود.

4. (4571)- *Ebû Bürde*, babası *Ebû Musa el-Eş'arî* (radıyallahu anh)' tan naklediyor: "Resûlullah *(aleyhissalâtu vesselâm)*'ın: *"Cum'adaki icabet saati imamın minbere oturduğu anla, namazdan çıkması anına kadar geçen vakittir"* dediğini işittim." [Müslim, Cum'a 16, (853); Ebû davud, Salat 208, (1049).]

4572 ٥ – وعن أنس رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُ قال: [اِلْتَمِسُوا السَّاعَةَ الَّتِي تُرجىٰ يَوْمَ الْجُمُعَةِ بعْدَ الْعَصْرِ الى غَيْبُوبَةِ الشَّفَقِ]. أخرجه الترمذي.

5. (4572)- *Hz. Enes* (radıyallahu anh) demiştir ki: "Cuma günü, (duaların kabul edileceği) ümit edilen saati, ikindi namazından sonra güneşin ufuktan kaybolması anına kadar arayın." [Tirmizî, Salat 354, (489).]

AÇIKLAMA:

Cuma günündeki saat-i icabenin hangi vakitte olduğu hususunda ileri sürülen kırkı mütecaviz görüş içerisinde iki tanesinin en meşhur ve en makbul addedildiğini yukarıda kaydetmiş idik. Yukarıda kaydedilen iki hadis mezkur iki görüşün delillerini teşkil ederler. *İbnu Hacer* bu iki görüş haricinde kalanların ya bunlara muvafık olduğunu, yahut da isnadının zayıf olduğunu, yahut da görüş sahibinin, onu merfu hadise dayandırmadan şahsî içtihadına nisbet ettiğini belirtir. *Ebû Said* (radıyallahu anh)'ın bir rivayetinde, *Aleyhissalâtu vesselâm*, soru üzerine bu saat-i icabenin kendisine öğretildikten sonra unutturulduğunu söylemiştir. Şarihler sadedinde olduğumuz bu iki hadisle *Ebû Said* hadisi arasında tearuzdan bahsedilemeyeceğini belirtirler. "Çünkü der Beyhakî, bu iki hadisin ravileri, o vakti, *Aleyhissalâtu vesselâm*'dan unutturulmazdan önce öğrenmiş olmaları mümkündür."

Selef ulamâsı, ayrıca bu iki vakitten hangisinin müreccah olduğu hususunu da araştırmıştır. İmam Müslim: "Ebû Musa hadisi, bu babtaki ri-

vayetlerin en sahihidir" demiştir. *Bayhakî, İbnu'l-Arabî, Kurtubî, Nevevî* vs. pek çok alim bu görüşü tercih etmiştir.

Bir kısım alimler de *Abdullah İbnu Selam*'ın tercihini kabul etmiştir. *Ahmed İbnu Hanbel, İbnu Abdi'l-Berr, Said İbnu Mansur, İshak İbnu Rahuye* bunlardandır. *İbnu Abdilberr,* bu saat-ı icabeyi yakalama şansını kuvvetlendirmek için mezkur iki vaktin her ikisinde de dua hususunda gayret göstermek gerekir kanaatini beyan etmiştir. Buna muvafık olarak bazı alimler: "Saat-i icabet bu iki vakitten birindedir. Bunlar birbirlerine muarız da değiller. Zîra *Aleyhissalâtu vesselâm*'ın, o iki sahabiden her birine, ayrı ayrı vakitlerde, mezkur irşadda bulunmuş olması ihtimalden uzak değildir" demiştir.

❑ MUHARREM

4573 ١ – عن أبى هريرة رَضِيَ اللهُ عَنْهُ قال: [قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ: أَفْضَلُ الصِّيَامِ بَعْدَ رَمَضَانَ شَهْرُ اللهِ الْمُحَرَّمُ، وَأَفْضَلُ الصَّلاَةِ بَعْدَ الْمَكْتُوبَةِ صَلاَةُ اللَّيْلِ]. أخرجه الخمسة إلا البخاري.

1. (4573)- *Ebû Hüreyre* (radıyallahu anh) enlatıyor: "Resûlullah *(aleyhissalâtu vesselâm)* buyurdular ki:

"Ramazan ayından sonra en faziletli oruç (ayı) şehrullah olan Muharrem ayıdır. Farz namazdan sonra en efdal namaz da gece namazıdır." [Müslim, Sıyam 202, (1163); Ebû Davud, Savm 55, (2429); Tirmizî, Salat 324, (438); Nesâî, Kıyamu'l-Leyl 7, (3, 207, 208).]

AÇIKLAMA:

1- *Muharrem* ayına, *Şehrullah* yani Allah'ın ayı denmesi, onun şanını yüceltmek ve tazim içindir. *Tıbî, şehrullah* orucu ile kastedilen şeyin, Aşura orucu olduğunu söyler. Ancak *Aliyyu'l-Karî,* bununla Muharrem ayının tamamının kastedildiğini ileri sürer. Hadisin ıtlâkı *Aliyyu'l-Kari*'nin haklı olduğunu göstermektedir.

2- Bu hadis, ayrıca geceleyin kılınan teheccüd namazının diğer nafilelerden ve hatta farz namazlarla birlikte kılınan *revatib* nafilelerden daha faziletli olduğunu ifade etmektedir. *Şafiî* alimlerinden *Ebû İshak el-Mervezî* ve ona tabi olan bir grup alim, sadedinde olduğumuz hadisin zahirini esas alarak bu görüşü benimsemişlerdir. Ancak çoğunluk "Revatib nafileleri efdaldir" demiştir. Nevevî, bu hadisin hükmüne göre önceki

görüşün akva ve evfak olduğunu söyler.Tîbî de Nevevî'yi teyid eden bir değerlendirme ile der ki: "Hayatıma yemin olsun, teheccüt namazının hiçbir fazileti olmasa bile, ona fazilet olarak şu ayetlerdeki ifade kâfidir. (Meâlen): **"Gece vakti de uyanıp, sadece sana mahsus fazladan bir ibadet olarak teheccüd namazını kıl. Umulur ki, Rabin, seni övülmüş bir makam olan en büyük şefaat makamına kavuşturur"** İsra 79). **"Onlar ibadet etmek için gece vakti yataklarından kalkar. Rablerinin azabından korkarak ve rahmetini ümid ederek O'na dua ederler..."** (Secde 16).

Teheccüd namazına daha önce temas ettik (3002-3015. hadisler. En sonda genişçe açıklama yapıldı).

4574 ٢- وعن علي رَضِيَ اللهُ عَنه، وَسَأَلَهُ رَجُلٌ [أَيُّ شَهرٍ تَأْمُرُنِي أَنْ أَصُومَ بَعْدَ رَمَضَانَ؟ فَــقَالَ: مَا سَمِعْتُ أَحَداً يَسْأَلُ عَنْ هذَا إلاَّ رَجُلاً سَأَلَ رَسُولَ اللهِ ﷺ وَأَنَا عِنْدَهُ. فَقَالَ يَا رَسُولَ اللهِ: أَيُّ شَهرٍ تَأْمُرُنِي أَنْ أَصُومَ بَعْدَ رَمَضَانَ. فَقَالَ: إنْ كُنْتَ صَائِماً بَعْدَ رَمَضَانَ فَصُمِ الْمُحَرَّمَ فَإِنَّهُ شَهرُ اللهِ، فِيهِ يَوْمٌ تَابَ اللهُ فِيهِ عَلَى قَوْمٍ، وَيَتُوبُ اللهُ فِيهِ عَلَى قَوْمٍ آخَرِينَ]. أخرجه الترمذي.

2. (4574)- *Hz. Ali* (radıyallahu anh)'ın anlattığına göre bir adam ona sorar:

"Ramazandan sonra hangi ayda oruç tutmamı tavsiye edersiniz?"

Ali (radıyallahu anh) şu cevabı verir:

"Ben bu soruyu Resûlullah'a soran kimseye rastlamamıştım. Nihayet bir adam sordu. O zaman ben de yanlarında idim. Dedi ki: "Ey Alah'ın Resulü! Ramazandan sonra hangi ayda oruç tutmamı tavsiye edersiniz?" Şu cevabı lutfettiler:

"Ramazan dışında da oruç tutmak istersen Muharrem ayında tut. Çünkü o Şehrullah (Allah'ın ayı)dır. O ayda bir gün vardır ki, Allah onda bir kavmin günahlarını affetti, bir başka kavmin günahını da affedecek." [Tirmizî, Savm 40, (741).]

AÇIKLAMA:

Burada, Allah'ın mağfiret ettiği belirtilen kavim, *Hz. Musa (aleyhissalâtu vesselâm)*'ın kavmidir. Beni İsrail'in *Firavun*'dan kurtarılışı, *Firavun* ve ordusunun denizde boğulması maksuddur.

❑ GECE

4575 ١ - عن جابر رَضِيَ اللهُ عَنْهُ قال: [سَمِعْتُ رَسُولَ اللهِ ﷺ يَقُولُ: إنَّ فِي اللَّيْلِ سَاعَةً لاَ يُوافِقُهَا رَجُلٌ مُسْلِمٌ يَسْأَلُ اللهَ خَيْراً مِنْ أَمْرِ الدُّنْيَا أَوِ الآخِرَةِ إلاَّ أَعْطَاهُ إيَّاهُ، وذلِكَ كُلَّ لَيْلَةٍ]. أخرجه مسلم.

1. (4575)- *Hz. Câbir* (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah *(aleyhissalâtu vesselâm)* buyurdular ki: *"Gecede bir saat vardır ki, müslüman bir kimsenin Allah'tan, dünya veya ahirete müteallik bir hayır talebi, o saate rastlarsa, Allah dilediğini ona mutlaka verir. Bu saat her gecede vardır."* [Müslim, Müsafirin 166, (757).]

AÇIKLAMA:

Bu hadis, her gecede bir saat-ı icabe olduğunu ifade etmektedir. Bir saatin vakti belli değildir. Ancak bazı rivayetlerde, bu saatin gecenin yarısından sonra veya son üçte birinde olduğuna karine teşkil eder. Zira *Aleyhissalâtu vesselâm* bu zamanlarda gece ibadeti yapmıştır. Kimin duası bu saate rastlarsa mutlaka kabul edileceğini hadis garanti etmekte ve gece ibadetine teşvik buyurmaktadır. Gecenin gündüzden efdal olduğunu söyleyen alimlerin delillerinden biri de bu hadistir. Müzzemmil sûresi de mü'minleri gece ibadetine teşvik etmekte, değişik şartlara göre gece ibadetinin zamanını, miktarını belirtmektedir. Gündüzde saat-ı icabe sadece cum'a günü mevzubahis olduğuna göre, ibadet açısından gecenin efdaliyeti inkar edilemez.

İKİNCİ FASIL
FAZİLETLİ MEKANLAR

(Bu fasılda üç fer' vardır.)

BİRİNCİ FER'

MEKKE'NİN FAZİLETİ

İKİNCİ FER'

MEDİNE-İ MÜNEVVERE'NİN FAZİLETİ

★ KUBA MESCİDİ

★ UHUD DAĞI

★ AKİK VE ZÜ'L-HULEYFE

ÜÇÜNCÜ FER'

YERYÜZÜNDE FAZİLETLİ YERLER

★ HİCAZ

★ ARAP YARIMADASI

★ YEMEN-ŞAM

★ BEYTU'L-MAKDİS (KUDÜS)

★ VECC (TAİF)

★ MESCİDÜ'L-İŞÂR

★ BAZI NEHİRLER

BİRİNCİ FER'

MEKKE'NİN FAZİLETİ

4576 ١ – عن أبى ذرٍّ رَضِيَ اللهُ عنه قال: [قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ: إنَّ أوَّلَ بيْتٍ وُضِعَ لِلنَّاسِ لَلَّذى بِبَكَّةَ مُبَارَكاً يُصَلَّى فيه الْكَعْبَةُ. قُلْتُ: ثُمَّ أىٌّ؟. قَالَ: الْمَسْجِدُ الأقْصىٰ. قُلْتُ: كَمْ كَانَ بيْنَهُمَا؟. قَالَ أرْبَعُونَ عَاماً]. أخرجه الشيخان والنسائي.

1. (4576)- *Hz. Ebû Zerr* (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah *(aleyhissalâtu vesselâm)*: *"Şurası muhakkak ki, (yeryüzündeki) ilk ev, mübarek olsun ve içinde namaz kılınsın diye Mekke'de inşâ edilen Kâ'be'dir"* buyurdular.

Ben: "Sonra hangisi?" diye sordum. *"Mescid-i Aksa"* buyurdular. Ben: "İkisi arasında ne kadar fark var?" dedim. *"Kırk yıl!"* buyurdular." [Buharî, Enbiyâ 8, 40; Müslim, Mesâcid 2, (520); Nesâî, Mesâcid 3, (2, 32).]

AÇIKLAMA:

1- Bu hadis, Kâ'be'nin, yeryüzünde inşâ edilen ilk mâbed olma hususiyetini taşıdığını belirtmektedir. Bu mânâ hadisin sadedinde olduğumuz veçhinde sarîh olarak görülmez ise de, *İshak İbnu Râhuye* ve *İbnu Ebî Hâtim*'in rivayetlerinde sarahatle ifade edilmişti: "Kâ'be'den önce evler vardı. Ancak Kâ'be, ibadet için yapılan ilk ev idi."

2- Mescid-i Aksa, Beyt-ü Makadîs'in adıdır. Aksâ, uzak mânâsına gelir. Kâ'be'ye uzaklığı sebebiyle ona bu isim verilmiştir. "Ondan sonra ibadet mahalli olmadığı için de böyle tesmiye edildiğini" söyleyen de olmuştur. Kezâ: "Kazurât ve pisliklerden uzak olduğu için de bu adı aldığı" söylenmiştir. Nitekim, makdis "pislikten arınmış" mânasına da gelir.

3- Kâ'be'nin inşaatı ile Beytu'l-Makdis'in inşaatı arasnıda kırk yıl olmasını *İbnu'l-Cevzî* müşkil bulur. "Zira der, Kâ'be'yi Hz. İbrahim, öbürü-

nü Hz. Süleyman inşâ etmiştir. İkisi arasında ise bin yıllık zaman farkı vardır." Âlimler, başka rivayetlerdeki sarahatleri de değerlendirerek, Kâ'be'nin *Hz. Âdem* aleyhisselâm, *Mescid-i Aksa*'nın da Adem'in oğulları tarafından yapıldığını ve ikisi arasında kırk yıl bulunduğunu söylemişlerdir. Öyleyse *Hz. İbrahim* ve *Hz. Süleyman*'ın inşaatları muahhardır ve önceki temel üzerine bir imar veya bir genişletme ameliyesidir, seferden başlama ameliyesi değildir. Bu yoruma ihtimal verdikçe *Hz. İbrahim*'le *Hz. Süleyman* arasında varlığı söylenen bin yıllık fark, ehemmiyetini kaybeder.

Kâ'be'nin inşaatı meselesine daha önce genişçe yer verdik.

4577 ٢– وعن ابْنِ عبَّاسٍ رَضِيَ اللهُ عَنْهما قال: [قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ: نَزَلَ الْحَجَرُ الأَسْوَدُ مِنَ الْجَنَّةِ، وَهُوَ أَشَدُّ بَيَاضاً مِنَ اللَّبَنِ، وَإِنَّمَا سَوَّدَتْهُ خَطَايَا بَنِي آدَمَ]. أخرجه الترمذي وصححه والنسائي، وهذا لفظُ الترمذي.

ولفظُ النسائي «الْحَجَرُ الأَسْوَدُ مِنَ الْجَنَّةِ».

2. (4577)- *İbnu Abbâs* (radıyallahu anümâ) anlatıyor: "Resûlullah *(aleyhissalâtu vesselâm)* buyurdular ki:

"Haceru'l-Esved, cennetten indi. İndiği vakit sütten beyazdı. Onu insanların günahları kararttı." [Tirmizî, Hacc, 40, (877).]

AÇIKLAMA:

Aliyyu'l-Kârî, hadisin zahirine hamledilmesi gerektiğini belirterek, "Hacerü'l-Esved'in, kendisine değen insanların günahları sebebiyle siyahlaştığını" söyler ve "Buna ne aklî ne de naklî yönden bir engel yok" der. Ancak bazı Hanefî âlimleri de şöyle demiştir: "Bu hadisle, Hacerü'l-Esved'in şânını yüceltme, hata ve günahları da kötülemede mübalağa murad edilmiş olması muhtemeldir. Öyleyse mana şöyledir: "Hacerü'l-Esved, kendisinde bulunan şeref, keramet, uğur ve bereketle cennetin cevâhirine iştirak etmiş olmaktadır. Sanki o, cennetten bu hal üzere indi. İnsanoğlunun günahları cansızlara tesir ederek, beyazı siyaha çevirecek durumdadır. Durum böyle olunca insanların kalplerine ne yapmaz?" Veya: "Madem ki o taş hataları örtücü, günahları mahvedicidir, öyleyse sanki cennettendir. Keza insanoğlunun günahlarını çokça yüklenmesi sebebiyle, sanki aslen şiddetli beyaz olduğu halde, hatalar onu karattı. Bu söylenen durumu teyid eden hususlardan biri şudur: Onda beyaz noktalar vardı. Siyahlar birikerek galebe çaldı. Hadiste gelmiştir ki: "Kul

günah işleyince kalbinde siyah bir leke hasıl olur. Günah işledikçe başka siyah noktalar meydana gelir. Bu hal böyle devam eder ve kalbi tamamen siyahlaşır ve o kimse şu âyetin haber verdiği takımdan olur: ﴿كَلَّا بَلْ رَانَ عَلَى قُلُوبِهِمْ مَا كَانُوا يَكْسِبُونَ﴾ **"Asla! Doğrusu onların kazandıkları günahlar, birike birike kalplerini kaplayıp karartmıştır"** (Mutaffifin 14). Velhasıl, *Hacerü'l-Esved,* son derece saf, beyaz ayna menzilesindedir. Eşyadan münasib olmayanların temasıyla hemen değişikliğe uğrayıp bütün cüzlerini siyahlaştırmaktadır. Akıl sahiplerini icmaı ile sohbet bile Hacerü'l-Esved'e tesir etmektedir."

İbnu Hacer der ki: "Bazı mülhidler bu hadise itiraz ederek: "Nasıl olur da müşriklerin hatası bu taşı siyahlandırırken, ehl-i tevhidin taatı beyazlatmıyor?" Bu itiraza İbnu Kuteybe'nin sözüyle cevap verilir:" Allah dileseydi bu da olurdu. Allah âdetini şöyle icra ediyor: "Siyah, boyuyor, beyazla bilakis boyanıp beyazlaşmıyor?" Muhibbu't-Taberî de şöyle demiştir: "Onun siyah olarak kalmasında basiret sahiplerine ibret var. Zira, eğer hatalar sert taş üzerinde tesir halkederse, kalp üzerindeki tesiri daha şiddetli olur. *İbnu Abbâs*'tan rivayet edilir ki, o siyaha çevrilmiştir; ta ki, dünyada ehl-i cennet zinetine bakmasınlar. Eğer bu rivayet sâbit (sahîh) ise gerçek cevap budur."

4578 ٣- وعن ابنِ عمرو بنِ العَاصِ رَضِيَ اللهُ عَنهما قال: [قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ: إنَّ الرُّكْنَ وَالْمَقَامَ يَاقُوتَتَانِ مِن يواقيتِ الجنَّةِ طَمَسَ اللهُ نورَهما، ولو لم يطمِس نورَهما لأضاءَتَا ما بينَ الْمَشْرِقِ وَالْمَغْرِبِ]. أخرجه الترمذي.

3. (4578)- *İbnu Amr İbnu'l-Âs* (radıyallahu anhümâ) anlatıyor: "Resûlullah *(aleyhissalâtu vesselâm)* buyurdular ki:

"Rükn ve makam iki cennet yakutu idiler. Allah onların nurlarını aldı. Eğer onların nurlarını almamış olsaydı, o ikisi mağrible maşrık arasını aydınlatırdı." [Tirmizî, Hacc 49, (878).]

AÇIKLAMA:

1- Rükn den maksad Hacer-i Esved'dir. Makamdan maksad da Makam-ı İbrahîmdir. Hadis bu iki mukaddesin cennet yakutlarından olduğunu ifade etmektedir.

Bunların nurunun alınmasını, *Aliyyu'l-Kârî* "Müşriklerin onlara temasları sebebiyle" diye izah eder ve "Buradaki hikmet de imanın aynî değil, gaybî olması için" der.

4579 ٤ - وعن الخدري رضي الله عنه قال: [قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ: لَيُحَجَّنَّ هذَا الْبَيْتُ وَلَيُعْتَمَرَنَّ بَعْدَ يَأْجُوجَ وَمَأْجُوجَ]. أخرجه البخاري.

4. (4579)- *el-Hudrî* (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah *(aleyhissalâtu vesselâm)* buyurdular ki:

"Bu Beyt'e Ye'cüc ve Me'cüc'den sonra da hacc yapılacak umre icra edilecek." [Buharî, Hacc 47).]

AÇIKLAMA:

Bu hadis, Kıyamet alametlerinden olan Ye'cüc ve Me'cüc'ün zuhurundan sonra da Kâ'be'ye hacc ve umre ziyaretlerinin devam edeceğini, Kâ'be'nin Kıyamete kadar ziyaret edilmekten mahrum kalmayacağını belirtmektedir. Ancak لاَ تَقُومُ السَّاعَةُ حَتَّى لاَ يُحَجَّ الْبَيْتُ *"Kıyamet, Beyt'e haccın terkine kadar kopmaz"* hadisi ile bu hadis tearuz eder. Bunu *İbnu Hacer*, "Halkın, Ye'cüc ve Me'cüc'den sonra da haccetmesi, kıyametin kopmasına yakın haccın terkedilmesine mâni değil" diyerek açıklığa kavuşturur.

4580 ٥ - وعن أبى هريرة رضي الله عنه قال: [قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ: لَيُهِلَّنَّ ابْنُ مَرْيَمَ مِنْ فَجِّ الرَّوْحَاءِ حَاجّاً أوْ مُعْتَمِراً أوْ لَيَثْنِيَنَّهُمَا مَعاً]. أخرجه مسلم.

5. (4580)- *Hz. Ebû Hureyre* (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah *(aleyhissalâtu vesselâm)* buyurdular ki:

"Vallahi Meryem oğlu (Hz. İsa aleyhisselâm), Feccu'r-Ravhâ nam mevkide, hacc yapmak veya umre yapmak yahut da her ikisini de yapmak için telbiye getirecektir." [Müslim, Hacc 216, (1252).]

AÇIKLAMA:

İslâmî nasslara göre, *Hz. İsa aleyhisselâm* hayattadır, cism-i dünyevîsi semadadır. Ahir zamanda Deccal'i öldürmek üzere yeryüzüne inecek ve adaleti tesis edecektir Onun getireceği adaletle bolluk artacak, insanlığa refah ve sul-ü umumî gelecektir. Öyle ki zekât alacak fakir kalmayacaktır.

Şu halde, *Hz. İsa* o zaman hacc yapacaktır. Onun telbiye getireceği Feccu'r-Ravha Mekke-Medine yolu üzerinde, Mekke'ye altı mil kadar uzaklıkta bir yerin adıdır. *Resûl-i Ekrem (aleyhissalâtu vesselâm)*, Bedir gazvesi, Fetih gazvesi ve Veda haccına giderken buradan geçmiştir.

4581 ٦ - وعن عائشة رَضِيَ اللهُ عَنْها قالت: [قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ: يَغْزُو جَيْشٌ الْكَعْبَةَ فَـإِذَا كَانُوا بِبَيْدَاءَ مِنَ الأَرْضِ يُخْسَفُ بِـأَوَّلِهِمْ وَآخِرِهِمْ. قُلْتُ: يَا رَسُولَ اللهِ كَيْفَ يُخْسَفُ بِأَوَّلِهِمْ وَآخِرِهِمْ وَفِيـــهِمْ أَسْوَاقُهُمْ وَمَنْ لَيْسَ مِنْهُمْ. قَالَ: يُخْسَفُ بِأَوَّلِهِمْ وَآخِرِهِمْ ثُمَّ يُبْعَثُونَ عَلَى نِيَّاتِهِمْ]. أخرجه الشيخان. واللّفظ للبخاري.

«الْبَيْدَاءُ» الأرض الواسعة القفر، وقد جاء أنَّ الْمُرَادَ به الْبَيْدَاءُ الَّتِي بالقرب من المدينة، وهي معروفة بقرب ذي الحليفة.

6. (4581)- *Hz. Aişe* (radıyallahu anhâ) anlatıyor: "Resûlullah *(aleyhissalâtu vesselâm)* buyurdular ki:

"Kâ'be'ye karşı bir ordu, saldırı tertipleyecek. Yerin bir çölüne geldikleri vakit en öndekileri de en sondakileri de (tamamiyle) yere batıracak!" Ben söze girip: "Ey Allah'ın Resûlü, onların içerisinde çarşı-pazar (ehli) olanlar, onlardan olma(dığı halde katılan)lar da var. Nasıl olur da hepsi birden yere batırılıp (cezalandırılır)?" dedim. *Aleyhisselâtu vesselâm:*

"Öndekileri de, arkadakileri de batırılır. Ancak, herbiri niyetlerine göre diriltilir" buyurdular." [Buharî, Büyu 49; Müslim, Fiten 8, (2884).]

AÇIKLAMA:

1- *Beydâ* çorak, geniş arazi demektir. Ayrıca Beydâ, Medine civarında bir yerin adıdır ve *Zü'l-Huzeyfe*'ye yakındır. Müslim'in bir rivayetinde, *Ebû Ca'fer el-Bâkır* hadiste geçen beydâ kelimesiyle Medine yakınlarındaki el-Beydâ'nın kastedildiğini söyler. *Müslim*'in *Hz. Ümmü Seleme* (radıyallahu anhâ)'dan kaydettiği bi rivayet, bu hadisin *Abdullah İbnu Zübeyr* (radıyallahu anhümâ) hadisesine işaret eder. Muhteva da anlaşılmaya muvafık olduğunu göstermektedir. Üstelik o hâdise sırasında *Ümmü Seleme*'den hadis sorulmuştur. *Ümmü Seleme*, Resûlullah'ın şöyle söylediğini anlatır: "Kâ'be'ye biri sığınacak ve ona karşı bir ordu gönderilecek. Bu ordu (bütün efradıyla), yerin bir çölüne gelince, yere batırıla-caktır." Yine *Müslim*'de *Hz. Hafsa*'nın rivayetinde farklı bir ziyade yer alır: *"...Yerin bir çölüne geldikleri zaman, ortada olanlar batırılacaklar, öndekiler sondakilere bağıracaklar bilahare onlar da batırılacaklar ve onlardan haber veren serseriden başka kimse sağ kalmayacak..."* Yine Müslim'in aynı babta zikrettiği bir başka rivayetten, birkısım insanların *İbnu Zübeyr*'in üzerine yürüyen Şam ordusunun, hadiste ha-

ber verilen ordu olduğunu ileri sürdüğü anlaşılmaktadır. Çünkü rivayette şu ziyade var: "...Yusuf İbnu Mâhhek dedi ki: "Şamlılar o gün Mekke'ye yürüyorlardı. Bunun üzerine Abdullah İbnu Safvân: "Vallahi o, bu ordu değildi" dedi." *İbnu't-Tîn* der ki: "Yere batırılacak olan bu ordunun, Kâbe'yi yıkacak olanların olması muhtemeldir. Onlardan intikam alarak yere batırılır." Ancak bu görüşe itiraz edilerek: "Kâ'be'yi yıkacak olanların Habeşliler olduğu hadislerde gelmiştir. Halbuki bu hadisin Müslim'deki bir veçhinde yere batırılacak olanlar hakkında: أنَّ نَاساً مِنْ أُمَّتِي *"Ümmetimden bir grup..."* demiştir. Ayrıca, *İbnu't-Tîn*'in sözünden yere batırma hadisesinin, Kâ'be'yi yıkıp döndükten sonra vukua geleceği anlaşılmaktadır. Halbuki haberin zâhiri, daha yıkmadan yolda giderken batırılacaklarını ifade etmektedir."

2- HADİSTEN ÇIKARILAN BAZI FEVAİD:

★ Ameller niyetlere göre değerlendirilir.

★ Zulüm ehli ile beraberlikten, onlarla düşüp kalkmaktan ve onların sayısını artırmaktan yasaklama var. Ancak buna mecbur olanlar hariç.

★ Günah işleyen bi kavme iradî olarak katılıp onların sayısını artıran kimse -o günahı bizzat işlemese bile- onlarla birlikte cezaya hak kazanır.

★ Tüccarın fitne ehline katılması, yaptıkları zulümde onlara bir yardım mıdır, yoksa beşerî bur zaruret midir? Bu hususta tereddüt hasıl olmuştur.

4582 ٧- وعن شقيق أن شيبة بن عثمان قال: [دَخَلَ عُمَرُ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ الْكَعْبَةَ فَرَأَى مَا فِيهَا مِنَ الْمَالِ. فَقَالَ: لاَ أَخْرُجُ حَتَّى أَقْسِمَ مَالَ الْكَعْبَةِ. قُلْتُ: مَا أَنْتَ بِفَاعِلٍ. قَالَ: بَلَى. قُلْتُ: مَا أَنْتَ بِفَاعِلٍ. قَالَ: لِمَ؟ قُلْتُ: بِأَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ قَدْ رَأَى مَكَانَهُ وَأَبُو بَكْرٍ، وَهُمَا أَحْوَجُ مِنْكَ الَى الْمَالِ وَلَمْ يُخْرِجَاهُ. فَقَامَ فَخَرَجَ]. أخرجه البخاري وأبو داود، وهذا لفظ أبي داود.

7. (4582)- *Şakîk*'in bir riayetine göre *Şeybe İbnu Osman* şöyle anlatmıştır: "Hz. Ömer (radıyallahu anh) Kâ'be'ye girdi. Orada bulunan emvali görünce:

"Kâ'be'nin malını taksim etmedikçe çıkmayacağım" dedi. Ben de: "Sen bunu yapamazsın" dedim. O: "Hayır, yaparım!" dedi. Ben tekrar: "Sen onu yapamazsın!" dedim. O: "Niye?" diye sordu. Ben de: "Çünkü

onun yerini *Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)* da, Hz. Ebû Bekir de gördü. Onlar mala senden daha fazla muhtaç idiler. Buna rağmen o malı çıkarmadılar" dedim. Bunun üzerine kalkıp çıkıp gitti." [Buhârî, İ'tisam 2, Hacc 48; Ebû Dâvud, Menâsik 96, (2031).]

AÇIKLAMA:

1- *Hz. Ömer* (radıyallahu anh)'ın taksim etmeyi düşündüğü Kâ'be' deki mal hususu biraz münakaşalıdır:

★ Bazıları: "Bundan murad, Kâ'be'deki ziynet eşyalarıdır" demiştir.

★ Bazıları: "Onun içindeki hazine kastedilmiştir. Bu, oraya bağışlanan maldan, ihtiyaçlar için harcandıktan sonra artanlardan hasıl olan meblağdır" der.

" İbnu'l-Cevzî der ki: "Kâ'be'ye tazimen Cahiliye devrinde bağışlarda bulunulurdu. Bunlar orada birikip büyük bir yekün tutuyordu."

İşte, *Hz. Ömer* bu malı (fakir) müslümanlara dağıtmayı düşünür. Kendisine, *Resûlullah* ve *Hz. Ebû Bekr* gibi seleflerinin bunu yapmadıkları, binaenaleyh onun yapmasının da muvafık olmayacağı hatırlatılır. O da bundan vazgeçer.

2- Bazı âlimler, Hz. Peygamber *(aleyhissalâtu vesselâm)*'ın, Kâ'be'de biriken emvali vakıf sayarak, vakfın başka maksatla kullanılmasının câiz olmayacağı gerekçesiyle harcamadığını ileri sürmüştür. Ancak *İbnu Hace* bunu mâkul bulmaz ve "hadisin zahirinde böyle bir mâna mevcut değildir" der ve Müslim'de gelen bir rivayete dayanak *Resûlullah*'ın Kureyşlilerin düşünce ve aksülamellerini gözönüne alarak bu hazîneye dokunmamış olacağını belirtir. Nitekim *Hz. Aişe*'den gelen bir rivayette, kavminin, tamir sırasında Ka'be'yi *Hz. İbrahim*'in attığı temellerin üzerine inşa etmediğini, şirkten yeni çıkmış olmaları sebebiyle, (onlarla cedelleşmeye düşmek endişesiyle) eski temelleri üzerine yeniden inşaata teşebbüs etmediğini belirtir. Bu hadisin bir veçhinde: لَوْلاَ اَنْ قَوْمَكِ حَدِيثُ عَهْدٍ بِكُفْرٍ لاَنْفَقْتُ كَنْزَ الْكَعْبَةِ فِي سَبِيلِ اللّٰهِ وَلَجَعَلْتُ بَابَهَا بِالاَرْضِ *"Eğer kavmin küfürden yeni kurtulmuş olmasaydı, Ka'be'nin hazinesini Allah yolunda harcardım ve kapısını da yer seviyesine indirirdim"* denmiştir.

İbnu Hacer bu açıklamanın mutemed (güvenilebilir) olduğunu belirtir.

4583 ٨— وعن أبى سعيد رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُ قال: [قَالَ رَسُولُ اللّٰهِ ﷺ لاَ تَشُدُّ الرِّحَالُ إلاَّ الى

ثَلاثَةِ مَسَاجِدَ: الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ، وَمَسْجِدِ الرَّسُولِ ﷺ، وَالْمَسْجِدِ الأَقْصَى].

أخرجه الشيخان والترمذي.

والْمُرَادُ: لا يقصدُ موضعُ من المواضع بنية العبادة والتقرّب الى الله إلاّ هذه الأماكن الثلاثة تعظيماً لشأنها وتشريفاً.

9. (4583)- *Ebû Said* (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah *(aleyhissalâtu vesselâm)* buyurdular ki:

"(Ziyaret için) sadece üç mescide seyahat edilebilir: Mescid-i Haram, Mescid-i Resûlullah, Mescid-i Aksa." [Buharî, Fezâilu's-Salât 6, Hacc 26, Savm 67; Müslim, Hacc 288, (827); Tirmizî, Salat 243, (326).]

AÇIKLAMA:

1- Bu hadiste *Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)* sadece üç mescid için seyahat yapılabileceğini ifade buyurmakta ve bu üç mescide seyahat yapmayı teşvik etmektedir. Alimler, bu hadisten başka mescidlere seyahat etme yasağı bulunduğunu belirtirler. Hatta *Tîbî:* "Bu tarz yasaklamanın sarih olarak "Başka mescidler için seyahat etmek yoktur" şeklindeki bir yasaklamadan daha baliğ olduğunu" belirtir.

2- Hadiste seyahat, *"şeddü'r-rihâl"* tabiriyle ifade edilmiştir. Bu, deve semeri bağlamak manasına gelir. Zira rihal "rahl"ın cem'idir ve binek devesine vurulan semere ıtlak olunur. O devirde Araplar seyahati çoğunlukla deve ile yaptıklarından, ekseriyet gözönüne alınarak deve semerlemek denmiştir. Değilse at, katır, merkeb vs. yol vasıtalarıyla da ifade edilebilirdi veya günümüzde olduğu gibi uçak, otomobil vs. her çeşit vasıtalar aynı değerdedir.

3- Hadis, üç mescidin mübarek, mukaddes ve kıymetli yerler olduğunu ifade etmektedir.

★ *Mescid-i Haram:* Bununla Harem bölgesinin tamamının kastedildiği kabul edilmiştir. Ancak, bazı alimler: "Harem içerisindeki namaz kılınabilen yerler maksuddur. Harem'de yer alan evler vesair, ibadet dışı yerler hariçtir" demiştir. Bazı alimler de: "Mescid-i Haram'dan maksad Ka'be'dir" demiştir ve delil olarak, hadisin *Nesaî*'deki veçhinde إلاّ الْكَعْبَة denmiş olması gösterilmiştir. Hatta İbnu Huzeyme der ki: "Allah Teala'nın سَوَاءً الْعَاكِفُ فِيهِ وَالْبَادِ "**...Yerli yahut taşradan gelen bütün insanlar için müsavi kıldığımız Mescid-i Haram'ı ziyaretten alıkoyanlara...**"

(Hacc 25) kavlinde Harem bölgesinin tamamı kastedilmiş olsa ve Mescid-i Haram ismi Harem'in bütününe denmiş olsa, orada ne bir kuyu ne de bir kabir kazmak, ne bir büyük ve küçük abdest bozmak, ne de bir pislik atmak caiz olmazdı." Devamla: "Bu söylediklerimizi yasaklayan bir tek alim bilmiyoruz. Keza, Mekke'ye hayızlı kadın veya cünüb erkeğin girmesini, orada münasebet-i cinsiyenin yasak olduğunu söyleyen bir fakih de bilmiyoruz. Böyle olsaydı, Mekke evlerinin hepsinde itikaf caiz olurdu. Bunu da iddia edene rastlamadık." *İbnu Hacer, İbnu Huzeyme*'nin bu mütalaasını kaydettikten sonra: "el-Mescidü'l-Haram'la, Harem bölgesi-nin tamamının kastedildiği görüşünün İbnu Abbâs, Ata ve Mücahid'den varid olduğunu" belirtir. Ancak, Harem'in tamamı mescid olması haysiyetiyle, kaydettiğimiz ilk görüş esas kabul edilmiştir.

★ *Mescid-i Resûlullah:* Bu, Medine'de Resûlullah Muhammed Mustafa tarafından inşa edilen mesciddir. Hadisin bazı vecihlerinde مسجدى *"benim mescidim"* şeklinde de ifade edilmiştir.

Yeri gelmişken şu hususu belirtmede fayda var: "Mescidim" tabiri sadece, *Resûlullah* zamanında namaz kılınan makamı ifade etmez. Alimler, delile dayanarak, genişletmelerle sonradan mescide dahil edilen kısımların da aynen mescid olduğunu belirtirler. *Ebu Hureyre*'nin bir rivayetinde *Aleyhissalâtu vesselâm:* لَوْ زِيدَ فِي هٰذَا الْمَسْجِدِ مَا زِيدَ كَانَ الْكُلُّ مَسْجِدِي *"Bu mescide sonradan ilave yapılacak olsa, o da mescidim olur"* buyurmuştur. Bir başka rivayette لَوْ بُنِيَ هٰذَا الْمَسْجِدُ اِلَى صَنْعَاءَ كَانَ مَسْجِدِي *"Bu mescid San'a'ya kadar uzatılsa da benim mescidim olur"* buyrulmuştur.

★ *Mescidü'l-Aksa:* Bu Kudüs'teki mesciddir. Aksâ diye sıfatlanmıştır. Aksa uzak demektir. Niye uzak (aksa) dendiği hususunda farklı yorumlar yapılmıştır:

★ Mescid-i Haram'dan mesafe itibaryle uzak olması sebebiyledir.

★ *Mescid-i Haram*'dan inşaatındaki zaman itibariyle uzak olması sebebiyledir. Bu görüşe itiraz edilmiş ve: "Salih haberler ikisi arasında kırk yıl fark olduğunu söylemiştir. Bu ise, fazla sayılmaz" denmiştir.

★ Zemahşerî: "Aksâ denmesi, o vakit onun geri tarafından başka mescidin olmamasından ileri gelmiştir" demiştir.

Beytu'l-Makdis'in başka isimleri de var. Bunlar yirmiye ulaşır: *İlya, Beytu'l-Mukaddes, Beytu'l-Kuds, Şellem, Şelam, Selim Evri, Kure, Beytâil* gibi.

5- Alimler, belirtilen bu üç yer dışında, başka mukaddes yerlere, ölü

veya sağ salihlere namaz ve teberrük maksadıyla ziyarette bulunmak üzere seyahata çıkılıp-çıkılamayacağı hususunda ihtilaf etmiştir.

★ *Eş-Şeyh Muhammed el-Cüveyni:* "Bu hadisin zahiriyle amel edince, bu üç mescid dışına seyahat etmek haramdır" der. el-Kadı Hüseyn bu görüşü tercih ettiğine işarette bulunmuştur. *İyaz* ve başka bir grup alim de bunu benimsemiştir. Bazı alimler hadisteki yasağın, sadece mescidlerle ilgili hükmü tesbit ettiğini, ilim talebi, ticaret, tenezzüh, salihleri ve meşhedleri (şehitlikler) ziyaret, arkadaşarı ziyaret gibi maksadlarla yapılan seyahatleri ilgilendirmediğini belirtirler.

Nevevî, cumhurdan naklen bu hadise göre, zikri geçen üç mescid dışındaki mescidlere seyahat etmede hiçbir fazilet olmadığını söylemiştir.

★ *İbnu Battal'*a göre bu hadis, ülema nazarında nezirle ilgili olarak varid olmuştur. Yani, bir kimse, bu üç mescidin dışında kalan herhangi bir mescidde namaz kılmak üzere nezretse, bu nezre uymak gerekir mi? İşte bu meseleyi sadedinde olduğumuz hadis halletmektedir:

★★ *İmam Malik* der ki: "Bir kimse ancak seyahatle ulaşabileceği bir mescidde namaz kılmak üzere nezretse, gitmesine gerek yok, bulunduğu yerin mescidinde kılar. Ancak, adı geçen üç mescidden birinde namaz kılmak üzere nezretmişse, onlara gitmesi vacip olur."

★★ *İbnu Battal* der ki: "Kim salihlerin mescidinde namaz kılıp onlarla tatavvu olarak teberrükte bulunmak arzu ederse bu mübahtır." *İbnu Battal* ilave eder: "Dendi ki: "Bu üç mescidden başka bir mescide namaz veya bir başka şey (İtikaf) yapmak için gitmeyi nezretse, bu nezre uymak gerekmez. Çünkü, diğer mescidlerin birbirine üstünlüğü yoktur. Herhangi bir mescidde kılacağı namaz ona kafi gelir. "Nevevî: "Bu hususta ihtilaf yok" demişse de, Leys'den: "Nezre uymak vacip olur" dediği rivayet edilmiştir. Hanbelilerden bir rivayete göre, "Bu kimseye kefaret-i yemin gerekir, nezri mün'akid olmaz."

★★ Bir kimse mezkur üç mescidden birinde namaz kılmaya nezretse, oraya gitmek *İmam Malik, Şafii* ve *Ahmed'*e göre vaciptir. *Ebû Hanife'*ye göre vacip değildir. Şafiî, el-Ümm'de "sadece Mescid-i Haram'la ilgili nezir vacip olur. Çünkü, hacc menâsiki onunla ilgilidir" demiştir. *İbnu'l-Münzir:* "Harameyn'le ilgili nezirler vacib olur, Mescid-i Aksa ile ilgili olanlar vacib olmaz" demiştir. Bu meseleyle ilgili bir hadisi Hz. Cabir rivayet etmiştir: "Bir adam Resûlullah'a: "Allah size Mekke'nin fethini müyesser ederse, Beytu'l-Makdis'te namaz kılmayı nezrettim" demişti. Aleyhissalâtu vesselâm: *"Burada kıl!"* buyurdular."

★★ *İmam Şafii,* Mescid-i Hayf'ta namaz kılmayı nezredene de oraya gitmenin vacip olacağını söyler. Çünkü, orası da Harem'e dahildir. Ancak Mekke'ye diyerek nezretse vacip olmaz. Haccı kasdetmişse vacip olur. Bazı alimler Harem'e dahil olan her tarafı bir bütün kabul ederek, böyle bir ayırımı uygun görmezler. *er-Rafii:* "Bir kimsenin "Harem'e gideceğim veya Mescid-i Haram'a gideceğim veya "Mekke'ye" veya "Harem içinde bir yer olan "Safa", "Merve", "Mescid-i Hayf" gibi herhangi bir noktaya gideceğim" demesi arasında fark yoktur. Tıpkı "Beytullahı'l-Haram'a gideceğim" demesi gibidir. Hatta "Ebû Cehil'in evine gideceğim" dese de hüküm aynıdır" der. Ebû Hanife bu meselede: "Beytullah'a veya "Mekke"ye veya "Ka'be"ye veya "Makam-ı İbrahim'e diye açıkça menasike dahil yerleri zikretmedikçe, oralara gitmek vacip olmaz" demiştir.

6- Bu mescidlerin diğer msecidlere üstünlük nisbeti, müteakip hadiste rakamla belirtilecektir.

4584 ٩ـ وعن أبي هريرة رَضِيَ اللهُ عَنْهُ قال: [قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ صَلاَةٌ فِـي مَسْجِدِي هذَا أَفْضَلُ، وفي رواية: خَيْرٌ مِنْ أَلْفِ صَلاَةٍ فِيـمَا سِوَاهُ مِنَ الْمَسَاجِدِ إلاَّ الْمَسْجِدَ الْحَرَامَ]. أخرجه الستّة إلاّ أبا داود.

9. (4584)- *Hz. Ebû Hureyre* (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah *(aleyhissalâtu vesselâm)* buyurdular ki:

"Şu mescidimdeki namaz efdaldir." -Bir başka rivayette- "Bu mescidimdeki bir namaz), Mescid-i Haram hariç bütün mescidlerde kılınan bin namazdan daha hayırlıdır." [Buharî, Fazlu's-Salât 1; Müslim, Hacc 505, (1394); Muvatta, Kıble 9, (1, 196); Tirmizî, Salât 243, (325); Nesâî, Mesâcid 7, (2, 35).]

AÇIKLAMA:

İbnu Hacer'in şerhte kaydettiği başka hadislerde *Mescid-i Haram* ve hatta Mescid-i Aksa'da kılınan namazların üstünlük miktarları da rakamlarla ifade edilmiştir. Müsned'de gelen bir rivayete göre: *"Bu mescidimdeki bir namaz, Mescid-i Haram hariç diğer bir mescidde kılınan bin namazdan hayırlıdır. Mescid-i Haram'da kılınan bir namaz bu mescidde kılınan yüz namazdan hayırlıdır"* buyrulmuştur. Bezzar'ın bir rivayetinde: الـصَّلاَةُ فِـي الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ بِمِائَةِ أَلْفِ صَلاَةٍ وَالـصَّلاَةُ فِـي مَسْجِدِي بِأَلْفِ صَلاَةٍ وَالصَّلاَةُ فِي بَيْتِ الْمَقْدِسِ بِخَمْسِـمِائَةِ صَلاَةٍ *"Mescid-i Haram'da kılınan bir namaz, yüzbin namaza bedeldir. Mescidimde kılınan bir namaz bin namaza bedeldir. Beytü'l-Makdis'te kılınan bir namaz beşyüz namaza bedeldir."*

4585 ـ ١٠ وعن أبي شريح العدوي رَضِيَ اللهُ عَنْه قال: [قُلْتُ لِعَمْرِو بْنِ سَعِيدٍ وَهُوَ يَبْعَثُ الْبُعُوثَ الى مَكَّةَ: ائْذَنْ لِي أَيُّهَا الأَمِيرُ أُحَدِّثْكَ قَوْلاً قَامَ بِهِ رَسُولُ اللهِ ﷺ الْغَدَ مِنْ يَوْمِ الْفَتْحِ، سَمِعَتْهُ يَقُولُ بَعْدَ حَمْدِاللهِ وَالثَّنَاءِ عَلَيْهِ: إِنَّ مَكَّةَ حَرَّمَهَا اللهُ تَعَالىٰ وَلَمْ يُحَرِّمْهَا النَّاسُ. فَلاَ يَحِلُّ لاِمْرِىءٍ يُؤْمِنُ بِاللهِ وَالْيَوْمِ الآخِرِ أَنْ يَسْفِكَ بِهَا دَماً، أَوْ يَعْضِدَ بِهَا شَجَرَةً. فَإِنْ أَحَدٌ تَرَخَّصَ لِقِتَالِ رَسُولِ اللهِ ﷺ فِيهَا، فَقُولُوا: إِنَّ اللهَ قَدْ أَذِنَ لِرَسُولِهِ وَلَمْ يَأْذَنْ لَكُمْ، وَإِنَّمَا أَذِنَ لِي فِيهَا سَاعَةً مِنْ نَهَارٍ، ثُمَّ عَادَتْ حُرْمَتُهَا الْيَوْمَ كَحُرْمَتِهَا بِالأَمْسِ وَلْيُبَلِّغِ الشَّاهِدُ مِنْكُمُ الْغَائِبَ. فَقِيلَ لأَبِي شُرَيْحٍ: مَاذَا قَالَ لَكَ عَمْرٌو؟ قَالَ: قَالَ أَنَا أَعْلَمُ بِذلِكَ مِنْكَ يَا أَبَا شُرَيْحٍ، إِنَّ الْحَرَمَ لاَ يُعِيذُ عَاصِياً وَلاَ فَاراً بِدَمٍ، وَلاَ فَاراً بِخَرْبَةٍ]. أخرجه الخمسة إلا أبا داود.

«الْعَضْدُ» القطع بالحديدة.

و«الفارُّ» الهارب.

و«الخربة» العيب، والمراد بها هاهنا التفرّد بالشئ والتغلب عليه مما لا تجيزه الشريعة، وقد جاء في سياق الحديث عن البخاري أن الخربة: الجناية والبلية.

10. (4585)- *Ebû Şüreyh el-Adevî* (radıyallahu anh) anlatıyor: "Mekke' ye asker sevkeden Amr İbnu Sa'id'e dedim ki:

"Ey emir, bana müsaade et. Fethin ferdası gününde Resûlullah *(aleyhissalâtu vesselâm)*'ın söylemiş bulunduğu bir hadisi hatırlatayım: Allah'a hamd ve senadan sonra şöyle buyurmuştu: *"Mekke'yi insanlar değil, Allah haram kılmıştır. Allah'a ve ahirete inanan hiçbir mü'mine orada kan dökmek helal olmaz. Ağaç sökmek de helal olmaz. Eğer biri çıkıp da Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın oradaki savaşını göstererek kan dökmeye ruhsat vermeye kalkarsa kendisine şunu söyleyin: "Allah, Resulüne izin vermişti, ama size izin vermiyor!" Mekke'de bana bir gündüzün bir müddetinde [gün doğumundan ikindiye kadar] izin verildi. Sonra bugün tekrar eski hürmeti (haramlığı) ona geri döndü. Bu hususu, sizden burada hazır olanlar, hazır olmayanlara ulaştırsın."*

Ebû Şüreyh'e: "Amr sana ne dedi?" diye soruldu.

"Ey Ebû Şureyh bunu ben, senden daha iyi biliyorum. "Harem", asi

olana, kan döküp kaçana, cinayet işleyip kaçana sığınma tanımaz!" diye cevap verdi" dedi. [Buharî, İlm 37, Cezau's-Sayd 8, Megazî 50; Müslim, Hacc 446, (135); Tirmizî, Hacc 1, (809), Diyat 13, (1406); Nesâî, Menâsik 11, (5, 205, 206).]

AÇIKLAMA:

1- *Amr İbnu Said, İbnu'l-Âsî İbnu Said İbni'l-Âsî İbni Ümeyye*'nin oğludur. Sahabi değildir. Sahabeye "ihsan"la tabi olanlardan da değildir. Yezid'in Medine valisi idi. Mekke'de halifeliğini ilan edip, Şam'da hilafete geçen *Yezid İbnu Muaviye*'ye beyat etmeyi reddeden *Abdullah İbnu Zübeyr*'e karşı Mekke'ye askeri birlikler göndermekte idi. Meşhur hadisenin özeti şudur: "Hz. Muaviye (radıyallahu anh) vefat ederken, yerine oğlu *Yezid*'i halife ilan etmişti. *Hz. Hüseyin İbnu Ali* ile *Abdullah İbnu Zübeyr* dışında pekçokları Yezid'e biat ettiler. Ashabın büyüklerinden *Abdullah İbnu Ömer* de *Yezid*'e biat etmişti. Kûfe halkı, kendisine biat etmek üzerez. Hz. Hüseyin'i çağırınca, o , Kûfe'ye gitti. İşte bu gidiş onun katledilmesine sebep olacaktır.[8] *İbnu'z-Zübeyr* ise Mekke'nin hurmetine sığındı ve ona *Âizu'l-Beyt* (Beytullah'ın mültecisi) denildi. Mekke'de duruma hakim oldu. Yezid İbnu Muaviye Medine'deki yetkililerine haber göndererek *Abdullah İbnu'z-Zübeyr*'e karşı asker göndermelerini emretti.[9] Bunun sonucu olarak Medineliler Yezid'in hilafetten azli hususunda görüş birliğine vardılar.

2- *Amr, Ebû Şureyh*'e verdiği cevapta "Mekke haramdır ama hadd suçu işleyeni hadd tatbik etmeye karşı korumaz. *Abdullah İbnu Zübeyr* kan döküp oraya sığınmış, kısastan kurtulmak istemiştir. Onun cezalandırılması gerekir" demek istemiştir. Aslında Amr'ın sarfettiği sözün zahiri haktır. Ama o, hak sözle batıl bir gayeye delil getirmiştir. Şöyle ki: Sahabî, onun Mekke'ye harp açmasını uygun bulmamış ona "Mekke'nin haram olması orada kısas uygulanmasını önlemez" demiştir, bu doğrudur. Ancak *Abdullah İbnu Zübeyr,* kısası gerektiren bir fiilde bulunmamıştır. O sahabi olmanın ötesinde ilim ve takva gibi mümtaz sıfatları nefsinde cem ettiği için *Ehl-i Sünnet* üleması hilafete Yezid'den elyak ve ehak olduğunu söylemiştir. Üstelik ona ötekilerden önce bey'at edilmişti. Dolayısıyla hilafete o layık idi.

3- Harem'de savaş meselesi münakaşa edilmiştir. Orada savaşın haram olduğunu söyleyenlerin delillerinden biri de bu hadistir. Bunu teyid eden başka rivayetler de var. Birkısım fukaha Mekke'de yaşayanların

---

8- Bu hadisenin teferruatı daha önce geçti. (4432-4434. hadisler)

9- Bu hadisenin teferruatı da daha önce geçti (4454, 4456. hadisler.)

adil hükümdara isyan etmeleri halinde bu asilere silahla mukabele ederek, Mekke'de savaş yapmanın haram olduğuna hükmetmiştir. Onlara yapılacak meşru muamele, taate dönünceye kadar tazyiktir; abluka edip sıkıntıya düşürüp taate mecbur bırakmak gibi; Ancak fukahanın cumhuru, harpsiz taate dönmemeleri halinde savaşın caiz olacağına hükmetmiştir. "Çünkü derler, asilerle savaşmak, terki caiz olmayan Allah haklarındandır. Bu hakkı Harem-i Şerif'te de olsa müdafaa etmek, terkinden evladır." Nevevî bu hükme iştirak eder.

4- Harem'e iltica ayrı bir konudur. İdamını gerektiren bir suç işleyerek Mekke'ye iltica eden kimse orada öldürülmez. İmam A'zam, sadedinde olduğumuz hadisle istidlal ederek, Harem'e iltica eden kimsenin orada öldürülmemesi gereğine hükmetmiştir. İbun Abbas, Ata, Şa'bi gibi bir kısım ulema aynı kanaattedirler. Bunlar ayet-i kerimede geçen وَمَنْ دَخَلَهُ كَانَ آمِنًا **"..O'na giren (her türlü tecavüzden) emniyette olur"** (Al-i İmran 97) ibaresine dayanarak, "Mekke'ye girene Cenab-ı Hakk'ın emniyet vaadettiğini" söyleyerek, bir had suçu işleyen kimse Mekke'ye iltica ettiği takdirde, had vurulamaycağına hükmederler. Bunlar mezkur imtiyazın, "sadece oraya girenlere" tanındığını belirterek, Mekke'de had işleyenlere ceza verileceğini belirtirler.

★ Bazı alimler, "Mekke dışında hadd işleyip oraya iltica edenler, dışarı çıkarılarak cezalandırılır" diye hüketmişlerdir. Abdullah İbnu'z-Zübeyr, Hasan Basrî, Mücahid bu görüştedir.

★ *İbnu'l-Cevzînin* kaydına göre, Harem dışında cinayet işleyen bir kimseye hadd tatbik edileceğinde icma mevcuttur. Dışarıda cinayet işledikten sonra Harem'e sığınan kimseye *Ebû Hanife* ve *Ahmed İbnu Hanbel*'e göre hadd tatbik edilemez. Malik ve Şafii'ye göre ise, böylelerine hadd tatbik edilir. *İbn Hazm,* sahabeden bir cemaatin böylelerine had tatbik edilmeyeceğine hükmettiğini, diğer sahabelerin de bunlara muhalefet etmediğini, Tabiin'den bir cemaatin de aynı hükme katıldığını belirttikten sonra, aksi hükümde bulunan Şafii ve Malik hazretlerine müteşeddid üslubuyla hücumda bulunmuş, onları ashaba, kitaba ve sünnete muhalefet etmekle itham etmiştir.

Bazı alimler, *İmam Şafii* ile *İmam Malik*'in görüşlerini, hadiste birkısım tatbikatı göstererek müdafaa etmek istemişlerdir. Bunlara göre *Aleyhissalâtu vesselâm,* Fetih günü herkesi affederken, bazılarını af dışı tutarak Ka'be'nin örtüsü arsında bile olsa nerede yakalanırsa öldürülmelerini emretmiştir. Nitekim *İbnu Hatal,* Harem dahilinde yakalanmış ve öldürülmüştür. Öyle ise canilere harem dahilinde hadd tatbik edilebilir.

Bu iddiaya şu cevaplar verilmiştir:

★ *İbnu Hatal* hem mürted ve hem de katildi. Ayrıca, Resûlullah'ı hicvediyordu.

★ Bu herif, eman dışında tutulmuş, bizzat Şari tarafından Ka'be örtüsü arasında yakalansa da öldürülmesi emredilmişti.

★ İbnu Hatal muhariblerdendi.

4586 ١١ - عن ابن عبّاس رَضِيَ اللهُ عَنْهما قال: [قَالَ رَسُولَ اللهِ ﷺ يومَ الْفَتْحِ: لاَ هجرةَ بعدَ الْفتحِ، ولٰكِنْ جِهادٌ ونيّةٌ، وإذا استنفرتم فانفروا. ثُمَّ قال: إنَّ هٰذا الْبَلَدَ حَرَّمَهُ اللهُ يومَ خلقَ السَّمٰواتِ والأرضِ، وهُوَ حرامٌ بحرمةِ اللهِ الى يومِ القيامةِ، وإنَّهُ لم يَحِلَّ الْقِتالُ فيهِ لأحدٍ قَبْلِي، ولَمْ يَحِلَّ لِي إلاَّ ساعةً من نهارٍ. فَهُوَ حرامٌ بحرمةِ اللهِ تعالى الى يومِ الْقِيامَةِ، لاَ يُعْضَدُ شوكُهُ، ولاَ يُنفّرُ صيدُهُ، ولاَ يَلْتَقِطُ لُقَطَتَهُ إلاَّ مَنْ عَرَّفَهَا وَلاَ يُخْتَلَى خَلاهُ. قَالَ الْعَبّاسُ يَا رَسُولَ اللهِ إلاَّ الإذْخِرَ. فَقَالَ ﷺ: إلاَّ الإذْخِرَ]. أخرجه الخمسة إلا الترمذي.

قوله: «ولاَ تَحِلُّ لُقَطَتُهَا إلاَّ لِمُعَرِّفٍ» أى عَلَى الدوامِ بِخِلاَفِ غَيْرِهَا فإنَّهُ محدود بِسَنَةٍ وَاحِدَةٍ.

11. (4586)- *İbnu Abbas* (radıyallahu anhümâ) anlatıyor: "Resûlullah *(aleyhissalâtu vesselâm)* Fetih günü buyurdular ki:

"Fetihten sonra artık hicret yoktur. Ancak cihad ve niyet vardır. Öyleyse askere çağrıldığınız zaman hemen asker olun!"

Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) sözlerine şöyle devam etti: *"Allah, bu beldeyi semavat ve arzı yarattığı zaman haram kıldı. Burası, Kıyamete kadar Allah'ın haramıyla haramdır (onu insanlar haram kılmamıştır). Benden önce kimseye orada kıtal helal olmadı. Bana da günün bir müddetinde helal kılındı. Burası Kıyamete kadar Allah'ın haramıyla haramdır. [Allah'a ve ahirete inanan hiçkimseye, orada kan dökmesi helal değildir]. Ayrıca onun dikeni koparılmaz, av (hayvan)ı ürkütülmez, buluntusu da alınmaz (yerinde bırakılır). Ancak ilan edip sahibini arayacak olanlar alabilir. Mekke'nin otu da biçilmez!"*

Abbas (radıyallahu anh) atılarak: "Ey Allah'ın Resûlü! İzhir otu hariç olsun" dedi. *Aleyhissalâtu vesselâm: "İzhir hariç!"* buyurdu." [Buharî,

Cezau's-Sayd 9, Hacc 43, Cenâiz 77, Büyû 28, Megazî 52; Müslim, Hacc 445, (1353); Nesâî, Hacc 110, (5, 203, 204); Ebû Davud, Menâsik 90, (2017, 2018).]

AÇIKLAMA:

1- *Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)* Mekke'yi fethettiği gün bazı temel prensipleri vazetmiştir. Sadedinde olduğumuz hadis, Mekke fethinden sonra hicretin sona erdiğini ilan etmektedir. Yani, burada yasaklanan hicret Medine'ye hicrettir. Zira bu hicret her müslümana farz idi. Müslüman olduğu halde hicret etmeyenlerin imanı makbul değildi. Bu husus ayet-i kerime ile ilan edilmişti (Enfal 72, Nisa 89).

Şu halde sadedinde olduğumuz hadis, bu manadaki hicretin kaldırıldığını ilan etmekte, hicret üzerine en son biatı Hz. Abbas İbnu Abdilmuttalib ile yapmış olmakta idi. Fetih gününden sonra "hcret üzere biat etmek üzere yapılan müracaatlar" kabul edilmemiştir.[10]

Öyleyse, bazı hadislerde de ifade edildiği üzere, düşmanla cihad edildiği müddetçe Kıyamete kadar diyar-ı küfürden daru'l-İslam'a muhaceret devam edecektir ve meşrudur.

2- Mekke'nin haram kılınması, muhtelif rivayetlerde ifade edilmiştir. Sadedinde olduğumuz rivayet, bunun semavat ve arzın yaratıldığı an, ilahi irade ile kesinleştiğini ifade etmektedir. Bazı hadislerde ise Mekke'yi ilk defa haram ilan eden kimsenin *Hz. İbrahim* olduğu tasrih edilir. Bu rivayetler arasında tearuz olmadığını belirten İbnu Hacer der ki: "Bunun manası, "Hz. İbrahim Mekke'yi şahsî içtihadıyla değil, Allah'ın emriyle haram etti" demektir. Veya: "Allah semavat ve arzı yarattığı gün, Hz. İbrahim'in onu haram edeceğine hükmetti" demektir. Veya mana: "Hz. İbrahim, Mekke'nin haram kılındığı insanlara ilan eden kimsedir. Bundan önce Allah nezdinde haramdı" demektir. Veya "Tufandan sonra bunu ilk ilan eden Hz. İbrahim'dir" demektir."

Kurtubî ise şöyle bir açıklama dermeyan etmiştir: "Hadisin manası: "Allah Teala Hazretleri, Mekke'yi bidayette herhangi bir sebebe dayanmaksızın herhangi bir kimsenin bunda bir medhali, bir rolü olmaksızın haram kılmıştır." Kurtubî devamla der ki: "Bu sebeple, bu manayı tekiden *Resûlullah: "Onu insanlar haram kılmadı"* demiştir." *İbnu Hacer*'e göre, "Onu insanlar haram kılmadı" ibaresinden murad: "Mekke'nin tahrimi şeriatle sabittir. Aklın bunda bir rolü yoktur" veya "Bu, Allah'ın ha-

10– Hicret ve "hicret üzerine biat" hadisesinin risalet-i Muhammediye'deki geniş manası Hicretle ilgili bölümün (5775-5779) sonunda müstakilen tahlil edilecektir.

ramlarındandır. Bu yasağa riayet gereklidir; bu Cahiliye devrinde insanlar tarafından hevaya uyarak vazedilen haramlardan değildir; öyleyse mezkur yasağın terki istikametinde içtihad yapmak caiz değildir" demektir." *İbnu Hacer* bu hususta şöyle denmiş olduğunu da kaydeder: "Bunun manası, onun haramlığı ilk yaratılıştan itibaren devam etmektedir. *Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)*'ın şeriatına mahsus bir yasak değildir."

3- Fakihler, kesilmesi yasak olan ağaçları "hüday-ı nabit olanlar" veya Allah tarafından bitirilenler diye kayıtlamışlardır. Yani insan emeğiyle yetiştirilenlerin kesileceğinde ihtilaf edilmiş, cumhur cevazına kail olmuştur.

★ *İmam Şafii* Harem bölgesinden kesilen bütün ağaçlar için ceza terettüp ettiğini söylemiştir. *İbnu Kudame* de bu görüşü tercih etmiştir. Hüda-yı nabit olanı kesenin cezası nedir, bu da ihtilaflıdır.

★★ *İmam Malik* "cezası yoktur, ama günah işlemiş olur" demiştir.

★★ Atâ: "İstiğfar etmesi gerekir" demiştir.

★★ *Ebû Hanife:* "Kesilen şeyin kıymeti alınır" demiştir.

★★ *Şâfiî:* "Büyük ağaçlar için sığır keser, küçükler için davar" demiştir.

★★ *İbnu'l-Arabî:* "Harem bölgesinin ağacını kesmenin haram olduğu hususunda ülemâ ittifak etmiştir. Ancak Şafii, misvak kesmenin caiz olacağını söylemiştir. Keza, Şâfiî, ağaca zarar vermemesi halinde yaprak ve meyvesinin koparılmasını caiz görmüştür. Atâ, Mücahid ve başkaları da bu görüştedir" der.

★★ Bazıları zarar verdiği için dikenin koparılabileceğine hükmetmiştir. Cumhur bunu reddeder.

★★ *İbnu Kudâme,* "kendiliğinden kopup dökülen dallardan veya yapraklardan istifade etmede bir beis yok" demiştir.

★★ *İmam Şâfiî* ve ona uyanlar, Harem'de hayvan otlatmada mahzur görmezlerse de, *İmam A'zam Ebû Hanife* ve *İmam Muhammed* caiz bulmazlar. Üstelik bunlar nazarında ot yaş da olsa kuru da olsa hüküm aynıdır.

4- *Resûlullah*'a Mekke'nin helal kılınması Fetih gününde olmuştur: "Güneşin doğuşu ile ikindi namazına kadar. Amr İbnu Şuayb an ebini an ceddihi tarikinden gelen bir rivayette denir ki: "Mekke fethedilince Aleyhissalâtu vesselâm şöyle buyurdu: *"Benî Bekr'e karşı Huza'a hariç, silahları durdurun."* Huza'alılara ikindi namazını kılıncaya kadar izin verdi.

Sonra onlara da: "Silahları durdurun!" emretti. Ertesi gün Huzâ'a'dan bir kişi, Benî Bekr'den birine Müzdelife'de rastladı ve onu öldürdü. Hadise Resûlullah'a ulaşınca kalkıp şu hitabede bulundu: "Allah'a karşı adavette en ileri giden kimse, Harem bölgesinde düşmanlık yapan kimsedir.."

Huzâ'alılara verilen, 4269 numaralı hadiste Hudeybiye Sulhü'nün Bozulması ile alakalı açıklamada geçtiği üzere, Benî Bekr'in, Hudeybiye Sulhü'nü bozarak Huzâ'alılara saldırmış olmaları idi. *Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)*, müttefiki olan Huzâ'alıların, bu fırsatta Benî Bekr'den intikam almasına müsaade etmiştir.

5- *Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)*'ın amcası Hz. Abbas'ın yasaktan istisna kılınmasını istediği izhir otu, Mekke'de yetişen bir bitkidir. Geniş yapraklı ve güzel kokulu bir ot olup, hayvanlara yem olarak verildiği gibi, evlerde ve kabirlerde günlük olarak kullanılmaktadır.

4587 ١٢- وعن جابر رَضِيَ الله عَنْهُ قَال: [قَالَ رَسُولُ الله ﷺ: لاَ يَحِلُّ لأَحَدٍ أنْ يَحْمِلَ السِّلاَحَ بِمَكَّةَ]. أخرجه مسلم.

12. (4587)- *Hz. Câbir* (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah *(aleyhissalâtu vesselâm)* buyurdular ki: "Mekke'de silah taşımak hiç kimseye helal değildir." [Müslim, Hacc 449, (1356).]

AÇIKLAMA:

Hadisin zahiri, mutlak olarak Mekke'de silah taşımayı yasaklamakta ise de, Nevevî'nin açıklamasına göre, cumhur ihtiyaç halinde orada silah taşınabileceğine hükmetmiştir. Hiçbir ihtiyaç yokken silah taşımak caiz değildir. Hasan Basrî, hadisin zahirini esas alarak "mutlak kerahet"e kail olmuştur.

4588 ١٣- وعن ابنِ عبّاسٍ رَضِيَ الله عَنْهما قال: [قَالَ رَسُولُ الله ﷺ لِمَكَّةَ: مَا أطْيَبَكِ مِنْ بَلَدٍ وَأحَبَّكِ إلىَّ، وَلَوْلاَ أنَّ قَوْمِي أخْرَجُونِي مِنْكِ مَا سَكَنْتُ غَيْرَكِ]. أخرجه الترمذي.

13. (4588)- *İbnu Abbas* (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlulah *(aleyhissalâtu vesselâm)* Mekke'ye hitaben şöyle buyurdular:

"Sen ne hoş beldesin. Seni ne kadar seviyorum! Eğer kavmim beni buradan çıkmaya mecbur etmeseydi, senden başka bir yerde ikamet etmezdim." [Tirmizî, Menakıb, (3922).

4589 ١٤- وعن يَعْلَى بنِ أُمَيَّةَ رَضِيَ الله عَنْهُ قال: [قَالَ رَسُولُ الله ﷺ: احْتِكَارُ الطَّعَامِ

فِي الْحَرَمِ إِلْحَادٌ فِيهِ]. أخرجه أبو داود.

« الاحْتِكَارُ » ادخار الطعام والأقوات لتغلو أسعارها وتباع على المسلمين.

و« الإلحادُ » الظلم، وأصله: الميل والعدول عن الشيء.

14. (4589)- *Ya'la İbnu Ümeyye* (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah *(aleyhissalâtu vesselâm)* buyurdular ki: *"Harem'de mal ihtikarı orada işlenen bir zulümdür."* [Ebû Davud, Menâsik 90, (2020).]

AÇIKLAMA:

İhtikar, dilimize girmiş bir kelimedir; fiyatını artırmak üzere mal toplamaktır. Bir bakıma, ucuzken malı alıp satışa sürmemek, fiyatlanmasını bekleyip, piyasada hasıl olan kıtlık sebebiyle fiyatlar yükselince satışa arzetmek diye de tarif edilebilir. Bu davranış, bi'l-icma haramdır. Hadis, bunu ilhâd olarak tavsif etmektedir. İlhâd ise, haktan ayrılıp, bâtıla sapmaktır, zulümdür. Ayet-i kerimede: وَمَن يُرِدْ فِيهِ بِإِلْحَادٍ بِظُلْمٍ نُذِقْهُ مِنْ عَذَابٍ أَلِيمٍ **"..ve orada haktan saparak zulme yeltenen kimseye pek acı bir azabı taddırırız"** (Hacc 25) buyrulmuştur.

Aslında ihtikar, sadece Mekke'de değil, her tarafta aynı şekilde haramdır. Hadi, aynı fiilin Mekke'de daha şiddetli bir haram olduğunu ifade etmektedir. Orası, ekime elverişli olmayan bir yer olması sebebiyle, ihtikarın hasıl edeceği zarardan daha çok etkileneceği zahirdir.

4590 ١٥- وعن عائشة رَضِيَ اللهُ عَنْها قالت: [قَالَ لِي النَّبِيُّ ﷺ أَلَمْ تَرَى أَنَّ قَوْمَكِ حِينَ بَنُوا الْكَعْبَةَ اقْتَصَرُوا عَنْ قَوَاعِدِ إِبْرَاهِيمَ. فَقُلْتُ يَا رَسُولَ اللهِ أَلاَ تَرُدُّهَا عَلَى قَوَاعِدِ إِبْرَاهِيمَ. فَقَالَ: لَوْلاَ حِدْثَانُ قَوْمِكِ بِالْكُفْرِ لَفَعَلْتُ. فَقَالَ ابْنُ عُمَرَ رَضِيَ اللهُ عَنْهُمَا لَئِنْ كَانَتْ عَائِشَةُ سَمِعَتْ هذَا مِنْ رَسُولِ اللهِ ﷺ مَا أُرَى أَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ تَرَكَ اسْتِلاَمَ الرُّكْنَيْنِ اللَّذَيْنِ يَلِيَانِ الْحِجْرَ إِلاَّ أَنَّ الْبَيْتَ لَمْ يُتَمَّمْ عَلَى قَوَاعِدِ إِبْرَاهِيمَ]. أخرجه الستة إلاّ أبا داود.

« حِدْثَانُ الشَّيْءِ » أوّله، والمراد به قرب عهدهم بالجاهلية وأن الإسلام لم يتمكن بعد، فكأنهم كانوا ينفرون لو هدمت الكعبة وغيرت هيئتها.

15. (4590)- *Hz. Aişe* (radıyallahu anhâ) anlatıyor: "Resûlullah *(aleyhissalâtu vesselâm)* buyurdular ki:

"Biliyor musun, senin kavmin Ka'be'yi yeniden inşa ederken Hz. İbrahim'in atmış bulunduğu temellere (tam riayet etmeyip) inşaatı kısa tuttu."

Ben: "Ey Allah'ın Resulü dedim, inşaatı Hz. İbrahim'in temellerine oturtmayacak mısın?" dedim.

"Kavmin küfre yakın olmasa mutlak yapardım!" buyurdu.

İbnu Ömer (radıyallahu anhümâ) dedi ki: "Hz. Aişe (radıyallahu anhâ)'nın, bunu *Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)*'dan işitmesine göre, ben Resûlullah *(aleyhissalâtu vesselâm)*'ın, Hıcr'ı takip eden iki rüknün istilâmını terketmesini Ka'be'nin inşaatının *Hz. İbrahim (aleyhissalâtu vesselâm)*'ın temelleri üzerine tamamlanmamış olmasıyla izah ederim."[Buharî, İlm 48, Hacc 42, Enbiya 8, Tefsir, Bakara 10, Temenni 9; Müslim, Hacc 399, (1333); Muvatta, Hacc 104, (1, 363, 364); Nesaî, Hacc 125, (5, 214-216); Tirmizî, Hacc 47, (875).]

AÇIKLAMA:

1- Bu hadiste *Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)*, Ka'be'nin Cahiliye devrindeki tamiri sırasında, *Hz. İbrahim*'in temelleri üzerine oturtulmayıp, biraz kısa tutulduğunu ifade etmektedir. Hatta, yine Müslim'de gelen bir başka rivayette *Aleyhissalâtu vesselâm: "Ey Aişe, eğer kavmin şirkten yeni çıkmış (yani henüz İslam kalplerine yeterince yerleşmemiş) olmasaydı, Ka'be'yi yıkar, yere yakın (alçak) olarak inşa eder, biri doğu biri de batı tarafında olmak üzere iki kapı koyardım. Ayrıca Hıcr tarafından da altı arşın genişliği ona katardım. Çünkü Kureyş, Ka'be'yi (tamir sırasında yeniden) inşa ederken onu küçültmüştür"* buyurmuşlardır.

Bu rivayet, *Abdullah İbnu Zübeyr*'e, Şam ordusunun attığı taşlarla harab olan Ka'be'nin tamiri sırasında yön vermiştir. Çünkü o, "yıkılan yerleri tamir" ederek önceki şekline getirmekle, tamamen yıkıp yeni baştan inşa etme hususlarında tereddüt etmiş, hatta *İbnu Abbas* (radıyallahu anhümâ) "yıkılan yerlerin tamiri"ni tavsiye etmişir. Ancak *İbnu Zübeyr*, üç gün istihare yaptıktan sonra tamamen yıkıp yeni baştan, *Resûlullah*'ın tavsifine uygun şekilde inşa etmeye karar verir ve öyle yapar. Abdullah'ı bu karara sevkeden başka nebevi irşadlar da mevcuttur. Bunlardan Müslim'in kaydettiği bir rivayette *Aleyhissalâtu vesselâm* Hz. Aişe'ye şunu da söyler: *"...Şayet benden sonra kavmin Ka'be'yi yeniden inşa etmeyi düşünürlerse, gel onların bıraktığı yeri sana göstereyim."* Sonra *Hz. Aişe*'ye yedi arşına yakın bir kısmı gösterir. Resûlullah, Ka'be'

nin kapısının yüksekte bırakılışının sebebini de şöyle açıklar: *"O'na istediklerinden başka kimseyi sokmamak için. Bir kimse Ka'be'ye girmek istese, onun kapıya kadar çıkmasına müsaade ederler, (girmesi istenmiyorsa) tam gireceği sırada adamı iterek düşürürlerdi."*

Abdullah İbnu'z-Zübeyr, bu rivayetleri nazar-ı dikkate alarak Ka'be'yi *Resûlullah*'ın tavsifine uygun olarak inşa eder. Zemin seviyesindeki iki kapı açar: Biri giriş, diğeri çıkış kapısı olur ve içeride izdiham olmaz. Hıcr'ı Ka'be'ye dahil eder, boyunu da uzatır. Bu inşaata geçmeden önce hafriyat yaptırır. *Hz. İbrahim*'in temellerine kadar inilir. Temelde devenin arka kısmını andıran birbirine merbut taşlar görülür. *İbnu Zübeyr* hafriyatı ziyarete açar. Halk günlerce gelip o taşları seyredip giderler. Ata'nın rivayetinde bu temelin onsekiz zirâ olduğu görülür. *İbnu'z-Zübeyr* uzunluğa on arşın daha ilave eder.

İbnu'z-Zübeyr, Ka'be'nin harabesinden artan enkazı Kabe'nin iç kısmına açtırdığı çukura gömer.

Şunu da kaydedelim: *İbnu'z-Zübeyr,* hacıların vaziyeti görerek Emevilere karşı nefret ve gayrete gelmeleri için, Ka'benin inşaatını hemen ele almaz. Hacc mevsimi boyunca harab halde bırakır. Mevsim'den sonra Hicri 64 tarihinde inşaat başlar, 65'te tamamlanır.

Abdullah İbnu'z-Zübeyr'in şehadetiyle neticelenen savaşı Emeviler kazanıp Mekke'ye hakim olunca, *Haccâc,* Ka'be'nin durumunu Halife *Abdülmelik*'e rapor eder. Abdulmelik: "İbnu'z-Zübeyr'in kirletmesine razı olamayız" mealinde tamim göndererek Ka'be'nin yıkılıp eski haline göre yeniden inşâ edilmesini emreder. Bunun üzerine Haccâc, Ka'beyi yıkar. Kapının birini iptal eder, diğerini eskiden olduğu gibi yükseltir. Hıcr'ı tekrar duvarın dışına alır, *İbnu'z-Zübeyr*'in ilavesini iptal eder.

Müslim'in bir rivayetine göre, *İbnu'z-Zübeyr*'in Ka'be ile ilgili icraatının gerçek bir rivayete dayandığı hususunda ikna olan Halife *Abdülmelik,* Ka'be'yi yıktırdığına pişman olur. Rivayet aynen şöyle:

Ebû Kaza'a anlatıyor: "Abdulmelik İbnu Mervan, bir gün Beytullah'ı tavaf ederken birden şöyle dedi:

"Allah İbnu'z-Zübeyr'in belasını versin! Hz. Aişe'yi yalanına alet ediyor ve: "Ben Aişe'nin şöyle söylediğini işittim" deyip şu yalanı söylüyor: "Aişe dedi ki: "Resûlullah *(aleyhissalâtu vesselâm)*: *"Ey Aişe buyurdular. Eğer kavmin küfürden yeni çıkmış olmasaydı Ka'be'yi yıkar, ona Hıcr'ı dahil ederdim. Zira kavmin, onu inşa sırasında kısalttı."* *Abdülmelik*'e (yanında bulunan) *el-Haris İbnu Abdillah İbni Ebi Rebia* müda-

hale edip: "Ey mü'minlerin emiri, bunu söyleme! (Bu söz yalan değildir.) Ben de aynı şeyleri Hz. Aişe'den işittim" dedi. Bunun üzerine *Abdülmelik:*

"Keşke bunu Ka'beyi yıktırmadan önce işitseydim; onu *İbnu'z-Zübeyr*'in yaptırdığı şekilde bırakırdım" der."

2- HADİSTEN ÇIKARILAN FEVAİD

★ Bu hadis, fitne ve fesad ve daha büyük zararı önlemek için maslahattan vazgeçmeye örnektir. Zira, *Aleyhissalâtu vesselâm,* Ka'be'nin inşaatında bazı eksiklikler bulunmasına rağmen, onunla ilgili bir tadilatın, Cahiliye devrinden intikal eden Ka'be'ye karşı aşırı hürmet sebebiyle Kureyşlilerde hasıl edeceği menfi aksülamelleri düşünerek durumunu düzeltme cihetine gitmiyor.

★ İdareciler, halkın durumlarını gözönüne alarak icraatlarında tezaddan kaçınmalıdır. Yapılan işin doğruluğu kafi değildir. Halk da onun doğruluğuna ikna edilmelidir.

★ Halkın memnun edilmesi esastır. Onun zıddına, rağmen icraat akilâne değildir.

★ İmam halkın salahı için haram olmadıkça mefdûlü (az iyiyi), efdale (çok iyiye) tercih edebilir.

★ Daha kötüye düşme korkusuyla, kötünün varlığı sineye çekilebilir.

4591 ١٦ - وعن عمرو بْنُ دينارٍ قال: [سَمِعْتُ جَابِرَ بْنَ عَبْدِ اللهِ رَضِيَ اللهُ عَنْهما يَقُولُ لَمَّا بُنِيَتِ الْكَعْبَةُ ذَهَبَ رَسُولُ اللهِ وَالْعَبَّاسُ يَنقُلانِ الْحِجَارَةَ. فَــقَالَ الْعَبَّاسُ لِلنَّبِىِّ ﷺ: اجْعَلْ إزَارَكَ عَلى رَقَبَتِكَ يَقِيكَ الْحِجَارَةَ. فَفَعَلَ، وكانَ ذلِكَ قَبْلَ أنْ يُبْعَثَ، فَخَرَّ الى الأرْضِ، فَطَمَحَتْ عَيْنَاهُ الى السَّمَاءِ. فَقَالَ: ازارى إزَارى فَشَدَّهُ عَلَيْهِ].

أخرجه الشيخان.

وفي رواية: «فَسَقَطَ مَغْشِيًّا عَلَيْهِ، فَمَا رُؤِىَ بَعْدَ عُرْيَاناً».

16. (4591)- *Amr İbnu Dinar* anlatıyor: "Cabir İbnu Abdillah (radıyallahu anh)'ı işittim. Demişti ki: "Ka'be inşâ edilirken Resûlullah *(aleyhissalâtu vesselâm)* ve (amcası) Abbas taş taşımakta idiler. Bir ara Abbas (radıyallahu anh), Aleyhissalâtu vesselâm'a: "İzarını omuzuna koy da taşın incitmesine mani olsun" dedi. O da öyle yapmıştı. Bu hadise pey-

gamberlik gelmezden önce idi. Birden yere yığıldı. Gözleri semaya dikilmiş kalmıştı.

"İzarım! İzarım! dedi ve derhal onu üzerine bağladı."

Bir rivayette şu ziyade var: "...Bayılıp düştü. Bundan sonra hiç üryan görülmedi." [Buhari, Hacc 42, Salât 8, Menakıbu'l-Ensar 25; Müslim, Hayz 76, (340).]

AÇIKLAMA:

1- *Hz. Cabir* hadisenin müşahidi gibi vak'ayı anlatmaktadır. Halbuki o vakte erişememiştir. Bu çeşit rivayetlere *sahabe mürseli* denir. Bu vak'ayı kimden işittiğini belirtmemektedir. *Resûlullah*'tan işitmiş olması kuvvetli ihtimaldir. Mamafih Ka'be'nin inşa hadisesine şahid olan ashabtan birini de dinlemiş olabilir.

2- Hadiste, bi'setten bazı rivayetlere göre 5, bazılarına göre de 15 yıl önce, Ka'be'nin tamiri sırasında cereyan eden bir hadise anlatılmaktadır. Bir rivayete göre Ka'be'nin yakınlarında ateş yakan bir kadından sıçrayan kıvılcım Ka'be'nin örtüsünü tutuşturur. Bina bundan ziyade zarar görür. Kureyş Ka'be'yi yıkıp yeniden yapmaya karar verir. O sıralarda Cidde yakınlarında karaya vuran bir geminin enkazı bu maksadla taşınır. Rumi bir de usta temin edilir. Herkes, bu arada Resûlullah da Ecyad mevkiinden omuzlarında taş taşır. İşte sadedinde olduğumuz rivayette *Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)*'ın, omuz üzerine konan taşların omuzlarını incitmemesi için, vücudun göbekten aşağısını örten ve izar denen peştemalini belden çıkartarak katlayıp, omuzu üzerine koyması mevzubahistir. Bu sıralarda henüz peygamberlik gelmemiş olsa da ilahi murakabe altında olan genç Muhammed'in avretinin açılmasına müsade edilmez ve aniden üzerine çöken bir baygınlıkla yere düşer ve derhal izarını isteyerek avret yerlerini örter. Bazı rivayetlerde gaybtan bir tokat yediği, üzerini örtmesi emredildiği vs. ifade edilmiştir.

Bu vak'a *Hz. İbnu Abbas*'ın ve *Resûlullah*'ın ağzından da değişik şekillerde rivayet edilir.

4592 ١٧– وعن عمرو بن دينار وعبيد الله بن أبي يزيد قالا: [لَمْ يَكُنْ لِلْمَسْجِدِ عَلَى عَهْدِ رَسُولِ اللهِ ﷺ حَائِطٌ، كَانُوا يُصَلُّونَ حَوْلَ الْبَيْتِ حَتَّى كَانَ عُمَرُ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ فَبَنَى حَوْلَهُ حَائِطاً جَدْرُهُ قَصِيرٌ فَعَلاَّهُ ابْنُ الزُّبَيْرِ]. أخرجه البخاري.

17. (4592)- *Amr İbnu Dinar* ve *Ubeydullah İbnu Ebi Yezid* dediler ki:

"Resûlullah zamanında Ka'be'nin (etrafında ihata) duvarı yoktu. İnsanlar Beytullah'ın etrafında namaz kılıyorlardı. Bu hal, *Hz. Ömer* zamanına kadar devam etti. Ömer (radıyallahu anh) etrafına duvar çektirdi. Bu duvarın boyu alçaktı. *İbnu'z-Zübeyr* yükseltti." [Buharî, Menakıbu'l-Ensar 25.]

4593 ١٨ – وعن أبي هريرة رَضِيَ اللّهُ عَنْهُ قال: [قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ: يُخَرِّبُ الْكَعْبَةَ ذُو السُّوَيْقَتَيْنِ مِنَ الْحَبَشَةِ]. أخرجه الشيخان والنسائي.

18. (4593)- *Hz. Ebû Hureyre* (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah *(aleyhissalâtu vesselâm)* buyurdular ki:

"Ka'be'yi, Habeşlilerden bacakları ince bir adam tahrip edecektir." [Buhari, Hacc 49 Müslim, Fiten 57, (2909); Nesaî, Hacc 125, (5, 216).]

AÇIKLAMA:

1- Hadiste geçen suveykateyn iki bacakcık demektir; zü's-suveykateyn, bacakları ince olan kimseye denir. Bundan murad, zayıf bir Habeşlidir. Yani zayıf bir Habeşlinin Ka'beyi yıkacağını ifade eder.Bu hususa temas eden başka hadisler de var. Bunlara göre, Ka'be'yi, Kıyamete yakın, yani *Hz. İsa* da indikten sonra, başlarında ince bacaklı şiş karınlı bir kimsenin yer aldığı Habeşliler gelip yıkacaklar, müteakip hadiste de görüleceği üzere taş taş sökecekler, taşlarını da denize atacaklardır.

4594 ١٩ – وفي أخرى للبخاري عن ابنِ عبّاس: [كَـأَنِّي بِهِ أَسْوَدَ أَفْحَجَ يَقْلَعُهَا حَجَراً حَجَراً].

ويعني الكعبة. إنما صغر السويقتين لأنه أراد ضعفهما ودقتهما، وذلك غالب في سوق الحبشة.

و« الفحجُ » بعد ما بين الساقين.

19. (4594)- *Buhârî*'nin *İbnu Abbas*'tan kaydettiği diğer bir rivayete göre, *Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)* şöyle buyurmuştur: *"Kâ'be'yi yıkacak olan o ayrık iri ayaklı, güdük kafalı (koyu siyah) Habeşli'yi Kâ'be' nin taşlarını birer birer söker halde görür gibiyim!"* [Buharî, Hacc 49.]

4595 ٢٠ – وعن ابن عمرو بن العاص رَضِيَ اللّهُ عَنْهما قال: [قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ: اتْرُكُوا الْحَبَشَ مَا تَرَكُوكُمْ فإِنَّهُ لاَ يَسْتَخْرِجُ كَنْزَ الْكَعْبَةِ إِلاَّ ذُو السُّوَيْقَتَيْنِ]. أخرجه أبو داود.

« الكنزُ » المال المخبوء، والمراد به مال الكعبة الذي كان معداً لها من النذور القديمة وغيرها.

20. (4595)- *İbnu Amr İbni'l-As* (radıyallahu anhüma) anlatıyor: "Resûlullah *(aleyhissalâtu vesselâm)* buyurdular ki: *"Habeşliler sizi terkettikçe onları terkedin. Zira, Kâ'be'nin hazinesini sadece zü's-süvaykateyn (ince bacaklı olan kimse) çıkaracaktır."* [Ebû Dâvud, Melâhim 11, (4309).]

AÇIKLAMA:

Burada, Habeşliler müslümanlara dokunmadıkça onlara dokunulmaması tavsiye edilmektedir. Onlara dokunmamak, şerlerinden azâde kalmak içindir. Zira hadisin devamı onlardan gelecek şerre dikkat çekiyor: *"Kâ'be'de gömülü olan hazineyi Habeş asıllı ve Zü's-Suveykateyn lakabında biri çıkaracaktır."* Süveyka'nın "ince bacaklı" demek olduğunu yukarıda kaydettik.

Suyutî der ki: "Halîmî ve başka bazı âlimlerin zikrine göre, Süvaykateyn'in zuhuru, İsa aleyhisselâm'ın zamanında, Ye'cüc ve Me'cüc'ün helâkinden sonradır. Hz. İsa ona bir öncü kuvvet gönderir. Bu birlik yedi-sekizyüz kişiliktir. Birlik ona doğru yürürken Allah Teâla Hazretleri Yemânî olan güzel kokulu bir rüzgâr gönderir. Bu rüzgârla bütün mü'minlerin ruhu kabzedilir."

İKİNCİ FASIL

MEDİNE'NİN FAZİLETİ

4596 ١– عن أنس رضي الله عنه قال: [حَرَّمَ رَسُولُ الله ﷺ الْمَدِينَةَ مَا بَيْنَ كَذَا الى كَذَا. فَمَنْ أَحْدَثَ فِيهَا حَدَثاً فَعَلَيْهِ لَعْنَةُ الله وَالْمَلَائِكَةِ وَالنَّاسِ أَجْمَعِينَ. لَا يَقْبَلُ الله مِنْهُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ صَرْفاً وَلَا عَدْلاً]. أخرجه الشيخان.

1. (4596)- *Hz. Enes* (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah *(aleyhissalâtu vesselâm)* Medine'yi şu şu yer arasında kalan kısımlarıyla haram ilan etti. *"Kim bu haramı ihlâl edecek bir davranışta bulunursa, Allah'ın meleklerin ve bütün insanların lâneti onun üzerine olsun. Allah Kıyamet günü o kimseden ne farz ne nafile (hiçbir hayır) kabul etmesin"* (buyurdu)." [Buhârî, Fezailu'l-Medine 1, İ'tisâm 6; Müslim, Hacc 462, 463, 464, (1365, 1366, 1367).]

4597 ٢– وفي رواية لهما: [أَنَّهُ ﷺ أَقْبَلَ حَتَّى بَدَا لَهُ أُحُدٌ. فَقَالَ: هذَا جَبَلٌ يُحِبُّنَا وَنُحِبُّهُ. فَلَمَّا أَشْرَفَ عَلَى الْمَدِينَةِ قَالَ: اللَّهُمَّ إِنِّي أُحَرِّمُ مَا بَيْنَ جَبَلَيْهَا مِثْلَ مَا حَرَّمَ إِبْرَاهِيمُ مَكَّةَ. اللَّهُمَّ بَارِكْ لَهُمْ فِي مُدِّهِمْ وَصَاعِهِمْ].

« الْحَدَثُ » الأمرُ الْحَادثُ الْمنكر الّذى ليس بمعتاد ولا معروف في السّنة.

2. (4597)- Yine Sahiheyn'in bir rivayetinde anlatıldığına göre, Resûlullah *(aleyhissalâtu vesselâm)* (Medine'nin dışına doğru) yürüdü. Önünde Uhud görünmüştü:

"Bu dağ var ya, o bizi çok seviyor, bizde onu seviyoruz" buyurdular. Medine'ye yönelince de:

"Ey Allahım! Hz. İbrahim Mekke'yi haram kıldığı gibi, ben de [Medine'yi] iki dağı arasıyla haram kılıyorum. Allahım, (Medine halkını) müdd ve sa'larınla mübarek kıl" buyurdular." [Buhâri, Fezâilu'l-Medine 6; Müslim, Hacc 462, (1365).]

4598 ٣- وعن علي رَضِيَ اللهُ عنه قال: [مَا كَتَبْنَا عَنْ رَسُولِ اللهِ ﷺ إلاَّ الْقُرْآنَ وَمَا فِي هذه الصَّحِيفَةِ. قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ: الْمَدِينَةُ حَرَامٌ مَا بين عيرٍ الى ثورٍ. فَمَنْ أَحْدَثَ فِيهَا حَدَثاً أَوْ آوَى مُحْدِثاً فعليه لَعْنَةُ اللهِ وَالْمَلاَئِكَةِ وَالنَّاسِ أَجْمَعِينَ، لاَ يَقْبَلُ اللهُ مِنْهُ صَرْفاً وَلاَ عَدْلاً. ذِمَّةُ الْمُسْلِمِينَ وَاحِدَةٌ، يَسْعَىٰ بِهَا أَدْنَاهُمْ. فَمَنْ أَخْفَرَ مُسْلِماً فِي ذِمَّتِهِ فَعَلَيْهِ لَعْنَةُ اللهِ وَالْمَلاَئِكَةِ وَالنَّاسِ أَجْمَعِينَ، لاَ يُقْبَلُ مِنْهُ صَرْفٌ وَلاَ عَدْلٌ]. أخرجه الخمسة، وهذا لفظ الشيخين.

زاد أبو داود: [لاَ يُخْتَلَى خَلاَهَا، وَلاَ يُنَفَّرُ صَيْدُهَا، وَلاَ تُلْتَقَطُ لُقَطَتُهَا إلاَّ مَنْ أَشَادَهَا، وَلاَ يَصْلُحُ لِلرَّجُلِ أَنْ يَحْمِلَ فِيهَا السِّلاَحَ لِقِتَالٍ، وَلاَ يُقْطَعُ مِنْهَا شَجَرَةٌ إلاَّ أَنْ يَعْلِفَ الرَّجُلُ بَعِيرَهُ].

«عيرٌ وثورٌ» جَبَلاَنِ الْمَدِينَةِ، وَقِيلَ لَيْسَ بِهَا ثور وَلَكِنَّهُ بِمَكَّةَ، ولعل الحديث ما بين عير الى أحد، والصحيح أن بها ثورا.

و«الْمُحْدَثُ» بكسر الدال: فاعل الحدث، وبفتحها: الأمر المبتدع.

و«خَفَرْتُ الرَّجُلَ» إذا أمنته، وأخفرته: إذا نقضت عهده.

و«الصَّرْفُ» النافلة.

و«الْعَدْلُ» الفريضة.

و«الإِشَادَةُ» رفع الصوت بالشيء، والمراد تعريف اللقطة وافشاؤها.

3. (4598)- *Hz. Ali* (radıyallahu anh) anlatıyor: "Biz Resûlullah *(aleyhissalâtu vesselâm)*'dan Kur'ân-ı Ker'îm ve bir de şu sahifede olandan başka bir şey yazmadık.. (Bu sahifede bulunana gelince) *Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)* buyurmuştu ki:

"Medine Ayr dağı ile Sevr dağı arasında kalan hudud içerisinde haramdır. Kim orada bir bid'atte bulunur veya bid'atçiyi himaye ederse, Allah, melekler ve bütün insanların lâneti onun üzerine olsun. Allah onun farz, ne nafile hiçbir hayrını kabul etmesin. Müslümanların garantisi birdir, en düşükleri de bu garantiye sahiptir. Kim bir müslümana garantisinde ihanet ederse, Allah'ın, meleklerin ve bütün insanların laneti üzeri-

ne olsun. Onun (Kıyamet günü) ne farz ve ne nafile hiçbir hayrı kabul edilmez." [Buhârî, Fezâilu'l-Medine 1, Cizye 10, 17, Ferâiz 21, İ'tisam 5; Müslim, Hacc 467, (1370); Ebû Dâvud, Menasik 99, (2034, 2035), Tirmizî, Vela ve'l-Hibe 3, (2128). Bu rivayetin metni Sahiheyn'e uygundur.

Ebû Dâvud'da şu ziyade var: *"Otu yolunmaz, av hayvanı ürkütülmez, yitik malı, onu ilan edecek olan alabilir. Hiç kimseye kıtal maksadıyla orada silah taşımak caiz olmaz. Oradan ağaç kesilmez. Kişi devesini otlatabilir."]*

AÇIKLAMA:

1- Bu üç rivayet, Medine'nin *Resûlullah* tarafından haram kılındığını belirtmekte ve kabaca sınırını da vermektedir: Ayr dağı ile Sevr dağı arasında kalan kısımlar. Ayr dağı güney, Sevr dağı ise kuzey hududu teşkil eder. Başka rivayetlerde doğuda *Lâbetu Şarkiyye*'nin, batıda da *Lâbetu Garbiyye*'nin diğer hudutları teşkil ettiği belirtilmiştir.

Ağaçlarının kasilmekten, hayvanlarının öldürülmekten yasaklanması ile çevrenin canlı örtüsünü koruma altına alma işi, Mekke'ye has olan bir tatbikattır. Mekkeliler buna Hz. İbrahim aleyhisselâm'dan beri rivayet etmekte idiler. Resûlullah bunu Medine için de aynen ilan etmiş ve bunun müesseseleşmesi için maddi ve manevî müeyyideler koymuştur. Medine'nin haram kılınmasıyla ilgili açıklamayı bu bahsin sonuna yani 4615 numaralı hadisten sonra müstakilen koyacağımız için, burada fazla açıklamaya girmeyeceğiz.

Ancak şunu belirtmekte fayda var: "İmam-ı A'zam Ebû Hanîfe Hazretleri, Medine'nin haram kılınması meselesinde, Hz. Enes'in kardeşi *Ebû Umeyr*'in bir kuşla oynaması ve o kuşun ölmesiyle ilgili يا أبا عمير ما فعل النغير؟ hadisi ile ihticac ederek Medine'nin haram olmadığına hükmetmiştir. *Şâfiî* ve *Mâlik* başta olmak üzere cumhur ise haram olduğuna hükmetmiştir. Şâfiî'ler, Hanefî görüşe iki suretle cevap verirler:

★ *Ebû Umayr*'la ilgili hâdise tahrimden önceye ait olabilir.

★ O kuş, haram bölgeden değil, helal bölgeden tutulup getirilmiş olabilir. Bu ikinci cevap Hanefîleri ilzam etmez. Çünkü, onlara göre helal bölgenin hayvanı haram bölgeye geçti mi o da haram olur.

Bir diğer husus da şu: *Şâfiî, Mâlik* ve cumhura göre Medine'nin hayvan ve ağacı haramdır. Fakat bu haram ihlal edilecek olsa, Mekke'deki ihlâl gibi ağır bir ceza gerekmez. Tazminatı olmayan bir haramdır. İbnu

Ebî Zi'b ve İbnu Ebi Leylâ "tıpkı Mekke gibi buna da ceza gerekir" demişlerdir. Mâlikî ve Şâfiî fukahâdan bazıları da böyle hükmetmiştir. Şâfiî'nin kavl-i kadîmine göre *Sa'd İbnu Ebi Vakkas*'ın -ilerdeki açıklamamızda kaydedilen- bir rivayeti mucibince bu yasağı ihlal edenin giyecek dahil bütün malzemesi müsadere edilir.

4599 ٤- وعن أبي هريرة رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُ قال: [قَالَ رَسُولُ اللّٰهِ ﷺ: لاَ يَصْبِرُ على لأْوَاءِ الْمَدِينَةِ وَشِدَّتِهَا أَحَدٌ مِنْ أُمَّتِي إلاَّ كُنْتُ لَهُ شَفِيعاً وَشَهِيداً يَوْمَ الْقِيَامَةِ]. أخرجه مسلم والترمذي.

وزاد مسلم: [لاَ يَدَعُهَا أَحَدٌ رَغْبَةً عَنْهَا إلاَّ أَبْدَلَ اللّٰهُ فِيهَا مَنْ هُوَ خَيْرٌ مِنْهُ].

«اللأواء» الشدة وما تعظم مشقته على الإنسان من ضيق أو قحط أو خوف ونحوه.

4. (4599)- *Ebû Hureyre* (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah *(aleyhissalâtu vesselâm)* buyurdular ki:

"Medine'nin sıkıntı ve meşakkatlerine ümmetimden sabır gösteren herkese, Kıyamet günü şefaatçi ve (hayır ameline) şahid olacağım." [Müslim, Hacc 484, (1378); Tirmizî, Menâkıb, (3920).]

AÇIKLAMA:

Bu hadis Medine'de mücavir kalmaya teşvik etmektedir. Yani birkısım sıkıntılara katlanarak Medine'de kalmak büyük bir fazilet kaynağıdır. Öyle ki *Resûlulah* Kıyamet günü, ona şefaat edecek ve lehinde şahidlik yapacaktır. Aslında Resûlullah bütün ümmete şefaat edeceğini belirtmiştir. Medinelilere hususî bir şefaat vaadi, şefaatinin bunlara daha çok olacağı veya hesaplarının kolay olacağı mânasında anlaşılmıştır.

Şunu da belirtelim ki âlimler, Mekke ve Medine'de mücavir kalmanın cevazı hususunda ihtilaf ederler. Meselâ *Ebû Hanîfe* ve diğer bazı alimler mekruh olduğu görüşündedirler. Sebep olarak orada fazla kalanın ülfet ve alışkanlıkla oralara karşı hürmette kusur edeceğini ve günaha gireceğini söylerler. Zira orada yapılan hatalar başka yerlere nazaran daha çok günaha vesiledir. *Ahmet İbnu Hanbel* ve bir kısım âlimler de orada mücâveretin bilakis müstehab olduğunu söylemişlerdir. Sadedinde olduğumuz rivayet de bu görüşü teyid etmektedir. Ayrıca Mekke ve Medine'de yapılacak ibadetin sevabının çok olacağını ifade eden rivayetler de onlara delil olmaktadır. Bu durumda buralarda kaldığı taktirde günah işlemekten korkanların kalmamaları evladır. Kalanlar günahtan kaçındıkları takdirde manevî kazançları büyük olacaktır.

4600 ٥ - وعن سُفْيَانِ بْنِ أبي زُهَيْرٍ رَضِيَ اللّهُ عَنْهُ قَالَ: [قَالَ رَسُولُ اللّهِ ﷺ يُفْتَحُ الْيَمَنُ فَيأتِي قَوْمٌ يَبِسُّونَ فَيَتَحَمَّلُونَ بِأهْلِيهِمْ وَمَنْ أطَاعَهُمْ، وَالْمَدِينَةُ خَيْرٌ لَهُمْ لَوْ كَانُوا يَعْلَمُونَ. وَتُفْتَحُ الشَّامُ فَيأتِ قَوْمٌ يَبِسُّونَ فَيَتَحَمَّلُونَ بِأهْلِهِمْ وَمَنْ أطَاعَهُمْ، وَالْمَدِينَةُ خَيْرٌ لَهُمْ لَوْ كَانُوا يَعْلَمُونَ، وَتُفْتَحُ الْعِرَاقُ فَيأتِي قَوْمٌ يَبِسُّونَ فَيَتَحَمَّلُونَ بِأهْلِيهِمْ وَمَنْ أطَاعَهُمْ وَالْمَدِينَةُ خَيْرٌ لَهُمْ لَوْ كَانُوا يَعْلَمُونَ]. أخرجه الثلاثة.

ومعنى «يَبِسُّونَ» يَسُوقُونَ بِهَائِمَهُمْ سَائِرِين عن المدينة الى غيرها، والأصل فيه أن بِس بَس: كلمة زجر للابل.

5. (4600)- *Süfyân İbnu Ebi Züheyr* (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah *(aleyhissalâtu vesselâm)* buyurdular ki:

"Yemen fethedilecek. Bir grup insan, Medine'den oraya aileleri ve kendilerine tâbi olanlarla gidecekler. Halbuki bilselerdi, Medine onlar için hayırlıydı. Şam da fethedilecek. Bir kavim Medine'den aileleri ve kendilerine tâbi olanlarla oraya göç edecekler. Bilselerdi Medine onlar için hayırlı idi. Irak da fetholacak. Bir grup kimse ailesi ve kendilerine tâbi olanlarla Medine'den oraya taşınacaklar. Halbuki bilselerdi Medine onlar için hayırlı idi." [Buharârî, Fezailu'l-Medine 5; Müslim, Hacc 497, (1388); Muvatta, el Câmi' 7, (2, 887, 888).]

AÇIKLAMA:

Resûlullah bu hadislerinde bir mucize oarak, fethedilecek yerleri haber vermiştir. Nitekim dediği şekilde aynı tertiple, zikredilen yerler birer birer İslâm'a kazandırılmıştır. Yine *Aleyhissalâtu vesselam*'ın haber verdiği üzere, Medine'den bir grup insan her seferinde bu fethedilen yerlere aileleriyle göç edip yerleşmişlerdi. Bu göçlerin temelde yatan sebebi, oralarda Medine'ye nazaran daha parlak maddî imkanların zuhurudur. İşte Aleyhissalâtu vesselâm, Medine'nin maddî mülâhazalarla terkedilmemesi gerektiğini hatırlatıyor. Fazileti sebebiyle seyahat edilmeye layık üç mescidden biri Medine'dedir.

Hadîse verilen bu mânada bazı ihtilaflar olmuş ise de, âlimleri bu tevcihi esas almaya sevkeden *Ahmet İbnu Hanbel*'in *Hz. Câbir*'den kaydettiği şu rivayettir: *"Öyle bir zaman gelecek ki Medine halkı, zenginliğe ermek için civar karyelere dağılacak, oralarda gerçekten bolluk bulacaklar. Sonra geri dönüp ailelerini de oraya götürecekler. Halbuki bilselerdi*

Medine onlar için daha hayırlı idi." Resûlullah sadedinde olduğumuz hadiste, Medine'de kalmayı, sırf servet çoğaltmak için Medine'yi terketmemeyi tavsiye etmektedir. Alimler ticarî maksatla veya cihad maksadıyla yapılacak ayrılmaların bu yasağa girmediğini belirtirler.

Öyleyse hadis, darlık, açlık gibi maddî sıkıntıları sineye çekerek Medine'de kalmayı tavsiye etmiş olmaktadır.

4601 ٦– وعن أبي هريرة رَضِيَ اللهُ عَنْهُ قال: [قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ: أُمِرْتُ بِقَرْيَةٍ تَأْكُلُ الْقُرَى. يَقُولُونَ: يَثْرِبُ، وَهِيَ الْمَدِينَةُ، تَنْفِي النَّاسَ كَمَا يَنْفِي الْكِيرُ خَبَثَ الْحَدِيدِ]. أخرجه الثلاثة.

وفي رواية لمسلم: [خَبَثَ الفضةِ].

ومعنى: «تَأْكُلُ الْقُرَى» أنَّ اللهَ يَنصر الإسْلامَ بأهلها وَهُمْ الأنْصَارُ وَتفتح القرى على أيديهم ويغنِمهُمْ إياها فيأكلونها، وهذا من باب الاتساع والاختصار وحذف المضاف، والتقدير يأكل أهلها أموال القرى. وغيّر ﷺ اسم يثرب بطيبة وطابة كراهة التثريب، وهو المبالغة في اللوم والتعنيف والتعيير.

6. (4601)- *Hz. Ebû Hureyre* (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah *(aleyhissalâtu vesselâm)* buyurdular ki:

"Ben karyeleri yiyen karye(ye hicret)le emrolundum. Buna Yesrib diyorlar. Burası Medine'dir. Medine, tıpkı körüğün curufu ayırması gibi insanları(n kötüsünü) defedip ayırır." [Buhârî, Fezâilu'l-Medine 2; Müslim, Hacc 488, (1382); Muvatta, el-Câmi' 4, (1, 886).]

AÇIKLAMA:

1- Medine'nin *"Karyeleri yiyen bir karye"* olarak tavsifi, bir kısım mahzufları ihtiva eden teşbihli bir ifadedir. Bu ifadede Allah'ın, Medine halkı ile İslâm'a hizmet sunacağını, onların eliyle karyelerin yani pekçok memleketlerin fethedilip İslâm'a dahil edileceğini, Medine ahalisinin bu fethedilen yerlerdeki ahaliye galebe çalarak malını ganimet vs. şeklinde yiyeceğini haber verir. Hadiste "yemek" fiili ile galebe çalmak ifade edilmiştir. *İbnu'l-Münîr* Medine'nin, diğer şehirlerin faziletine galebe çalacağı da anlaşılabilir. Çünkü faziletler onun büyük fazileti karşısında öylesine söner ki, sanki yok hükmünü alır." Ancak bazı âlimler "en faziletli

olma" iddiasını Medine hakkında reddederler ve Mekke'nin Ümmü'l-Kurâ diye vasfedilerek faziletçe en önde olduğunu belirtirler.

2- Medine'nin eski ismi *Yesrîb* idi. *Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)* bu ismi önce *Taybe* ve *Tâbe* diye değiştirdi. Sebebi de tesrîb, levm ve ayıplamada mübalağa mânasına gelmesidir. Hadisten hareketle, bazı âlimler Medine'ye Yesrib demenin mekruh olduğunu, Kur'ân'daki bu şekilde tesmiyesinin, gayr-i müslimlerden öyle dediklerini hikaye etme sebebinden ileri geldiğini söylerler. Bir rivayette Resûlullah مَنْ سَمَّى الْمَدِينَةَ يَثْرِبَ فَلْيَسْتَغْفِرِ اللّٰهَ هِيَ طَابَةُ هِيَ طَابَةُ *"Kim Medine'ye Yesrib derse Allah'a istiğfar etsin. O Medine'dir, o Medine'dir"* buyurmuştur.

3- *İbnu Hacer,* hadisin iki kısım ihtiva ettiğini, birinci kısmı Aleyhissalâtu vesselâm'ın Mekke'de iken söylemiş olacağını; ikinci kısmı da Medine'de söylemiş olacağını belirtir.

4- Hadiste Medine'nin kötüleri dışarı attığı ifade edilmektedir. Tıpkı körüğün madenin cevheriyle curufunu birbirinden ayırması gibi. Bazı âlimler bunu zâhiri üzere alırlar. Zira *Resûlullah,* Medine'nin havası sebebiyle hastalandığı için uğursuzluk verdiği inancıyla yaptığı beyât akdini bozmak üzere gelen bedevi vesilesiyle: الْمَدِينَةُ كَالْكِيرِ تَنْفِي خَبَثَهَا وَتَنْصَعُ طِيبَهَا *"Medine körük gibidir. İnsanların kötüsünü atar (ve sinesinde barındırmaz), iyisini tutar"* buyurmuştur.

Hadisteki bu hükmün Deccal'ın zuhuru zamanıyla ilgili olduğu da söylenmiştir. Zira Resûlullah başka hadislerinde ahir zamanda Deccal'ın Medine civarına ineceğini, Medine'nin ahalisini üç kere titreteceğini, bu vesileyle Allah'ın oradaki kâfir ve münafık herkesi Medine'den çıkaracağını, bunların Deccal'e giderek Medine'yi terkedeceğini haber vermiştir.

4602 ٧- وعن ابن عمر رضي الله عنهما قال: [قَالَ رَسُولُ اللّٰهِ ﷺ: مَنِ اسْتَطَاعَ أَنْ يَمُوتَ بِالْمَدِينَةِ فَلْيَمُتْ بِهَا فَإِنِّى أَشْفَعُ لِمَنْ يَمُوتُ بِهَا]. أخرجه الترمذي وصححه.

7. (4602)- *İbnu Ömer* (radıyallahu anhüma) anlatıyor: "Resûlullah *(aleyhissalâtu vesselâm)* buyurdular ki:

"Medine'de ölmeye muktedir olan orada ölsün. Zira ben, orada ölene şefaat ederim." [Tirmizî, Menâkıb, (3913).]

AÇIKLAMA:

Hadiste, ölünceye kadar Medine'de ikamet etmek tavsiye edilmekte-

dir. Çünkü orada ölmeye muktedir olmak demek, ölünceye kadar orada ikamete muktedir olmak demektir. Bu, orada ikamete teşviktir. Orada oturanlara ikram olarak, ***Resûlullah,*** bütün ümmetine yapacağı umumî şefaatinde ayrı olarak hususî bir şefaatte bulunacağını belirtmektedir.

4603 ٨- وعن عائشة رَضِيَ اللّٰهُ عنها قالت: [لَمَّا قَدِمَ النَّبِيُّ ﷺ الْمَدِينَةَ وَعِكَ أَبُو بَكْرٍ وَبِلَالٌ رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُمَا فَدَخَلْتُ عَلَيْهِمَا. فَقُلْتُ: يَا أَبَتِ، كَيْفَ تَجِدُكَ؟ وَيَا بِلَالُ، كَيْفَ تَجِدُكَ، وَكَانَ أَبُو بَكْرٍ رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُ. إِذَا أَخَذَتْهُ الْحُمَّى يَقُولُ:

كُلُّ امْرِئٍ مُصَبَّحٌ فِي أَهْلِهِ وَالْمَوْتُ أَدْنَى مِنْ شِرَاكِ نَعْلِهِ

وَكَانَ بِلَالٌ رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُ إِذَا أُقْلِعَ عَنْهُ يَرْفَعُ عَقِيرَتَهُ، وَيَقُولُ:

أَلَا لَيْتَ شِعْرِي هَلْ أَبِيتَنَّ لَيْلَةً بِوَادٍ وَحَوْلِي إِذْخِرٌ وَجَلِيلُ

وَهَلْ أَرِدَنْ يَوْماً مِيَاهَ مِجَنَّةٍ وَهَلْ يَبْدُوَنْ لِي شَامَةٌ وَطَفِيلُ

قَالَتْ: فَأَخْبَرْتُ رَسُولَ اللّٰهِ ﷺ بِذَلِكَ. فَقَالَ: اللَّهُمَّ حَبِّبْ إِلَيْنَا الْمَدِينَةَ كَحُبِّنَا مَكَّةَ أَوْ أَشَدَّ. اللَّهُمَّ وَصَحِّحْهَا وَبَارِكْ لَنَا فِي مُدِّهَا وَصَاعِهَا، وَانْقُلْ حُمَّاهَا، وَاجْعَلْهَا بِالْجُحْفَةِ]. أخرجه الثلاثة.

«الْوَعْكُ» الألم، وقيل: هو ألم الحمى.

و«الْعَقِيرَةُ» الصوت.

و«الْجَلِيلُ» الثمام وهو من نبت البادية.

و«مِجَنَّةٌ» موضع معروف بينه وبين مكة ستة أميال، وكان للعرب فيه سوق.

و«شَامَةٌ وَطَفِيلٌ» جبلان بأرض مكة وما والاها.

8. (4603)- *Hz. Aişe* (radıyallahu anhâ) anlatıyor: "Resûlullah *(aleyhis-salâtu vesselâm)* Medine'ye geldiği vakit Ebû Bekr ve Bilâl (radıyallahu anhümâ) hastalandılar. Ben yanlarına gittim:

"Ey babacığım, dedim. Kendini nasıl hissediyorsun? Ey Bilâl sen nasılsın?" diye sordum. Hz. Ebû Bekr (radıyallahu anh) hummaya yakalanınca: "Her insana "sabahın hayırlı olsun" denmiştir. Halbuki ölüm ona ayakkabısının bağından daha yakındır" derdi. Hz. Bilal (radıyallahu anh)

da humma nöbetinden çıkınca sesini yükseltir ve (Mekke'ye hasretini ifade eden şu beyitleri) terennüm ederdi:

"Bilmem ki! Mekke vadisinde etrafımı izhir ve celil otları sarmış olarak bir gece daha geçirebilecek miyim? Macenne suyuna ulaşacağım bir gün daha gelecek mi? (Mekke'nin) Şâme ve Tafil dağları bana bir kere daha görünecek mi?"

[Sonra Bilâl şöyle beddua etti: "Allahım, bizi yurdumuzdan çıkarıp bu vebalı diyara süren Şeybe İbnu Rebî'a, Utbe İbnu Rebî'a ve Umeyye İbnu Halef'e lanet et!]

Hz. Aişe der ki: "(Ben gidip, bunlardaki Mekke hasretini) Resûlullah *(aleyhissalâtu vesselâm)*'a haber verdim. O, şöyle dua buyurdu:

"Allahım bize Medine'yi sevdir. Tıpkı Mekke'yi sevdiğimiz gibi, hatta fazlasıyla! Allahım onun havasını sıhhatli kıl. Onun müddünü, sâ'ını hakkımızda mübarek eyle. Onun hummasını al, Cuhfe'ye koy!" [Buhârî, Fezailu'l-Medine 11, Menakıbu'l-Ensâr 46, Mardâ 8, 22, 43; Müslim, Hacc 480, (1376); Muvatta, Câmi' 14, (2, 890, 891).]

AÇIKLAMA:

1- Hadis, Mekke'den Medine'ye hicret eden muhacirlerden bazılarının, Medine'de hava değişikliği sebebiyle hastalandıklarını ve bu halin onlarda dâussıla denen memleket hasretini tahrik ettiğini göstermektedir. Mekke dağlarında bir gece geçirmek Hz. Bilâl'e büyük bir hayal olur. Hasret ateşi sadece Mekke için değil, Mekke'nin civar yöreleri ve oralarda yetişen bitkiler için de tutuşur:

İzhir: Daha önce geçtiği üzere bir ottur.

Celîl: Bu da bir kır otudur.

Mecenne: Mekke'ye altı mil mesafede bir yer olup, Cahiliye devrinde orada panayır kurulurdu.

Şâme ve Tafîl: Mekke civarında iki dağ adıdır.

Müdd ve *sa'* daha önce mükerrer seferler geçtiği üzere iki hacim ölçeğidir.

2- *Hz. Aişe*'nin durumdan Resûlullah'ı haberdar etmesi üzerine, *Aleyhissalâtu vesselâm*'ın, meseleleriyle ilgilendiğini görmekteyiz: O hususta yaptığı dua buna delalet eder. Sadedinde olduğumuz hadisin Buhârî'deki veçhinin devamında, Hz. Aişe'nin: "Biz Medine'ye hicret edip geldiğimizde, Medine Allah'ın en vebalı, en hastalıklı arazisi idi. Medine'nin But-

hân sahrasındaki vadiden acı bir su akardı" demesi, Aleyhissalâtu vesselam'ın duasından sonra Medine'nin havasının düzelerek sağlıklı bir yere dönüştüğü anlaşılmaktadır.

3- Hadis, *Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)*'ın humma hastalığının Medine'den Cuhfe'ye havâlesini talep ettiğini göstermektedir. Bunun sebebi, o sıralarda Cuhfe'nin müşriklerle meskûn olmasıdır.Hattabî, orada yahudilerin yaşadığını söyler. Şarihler bu duanın indallah kabul gördüğünü, Medine bereket ve sağlığa kavuşurken *Cuhfe*'nin humma yatağı haline geldiğini, o günden beri *Cuhfe*'nin bu hastalıktan kurtulamadığını söylerler. Mesela Nevevî der ki: "Bu duada Resûlullah'ın zâhir bir mucizesi var. Zira *Cuhfe* o günden beri herkesin kaçındığı bir yer olmuştur. Onun suyundan kim içerse hummaya (sıtmaya) yakalanır."

4- Hadis, bazı sufilerin: "Velayette kemale ermek için kadere razı olma gerekir. Musibetlerin, hastalıkların def'i için dua edilmez" şeklideki iddialarının sünnete aykırı olduğunu gösterir. Keza, Mutezile'den bazılarının "dua ezelî kadere tesir etmez" şeklindeki iddialarını da bu hadis reddeder. Çünkü dua ile Medine'de istenen değişiklikler hasıl olmuştur.

4604 ٩– وعن أنس رَضِيَ اللهُ عَنْهُ قَالَ: [قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ: اللّهُمَّ اجْعَلْ بِالْمَدِينَةِ ضِعْفَيْ مَا جَعَلْتَ بِمَكَّةَ مِنَ الْبَرَكَةِ]. أخرجه الثلاثة.

9. (4604)- *Hz. Enes* (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah *(aleyhissalâtu vesselâm)* şöyle dua buyurdular: *"Allahım! Mekke'ye verdiğin bereketi iki katıyla Medine'ye de ver!"* [Buhârî, Büyu' 53, Kefâret 5, İ'tisâm 16; Müslim, Hacc 465, (1368); Muvatta, Câmi' 1, (2, 884, 885).]

AÇIKLAMA:

Bu hadis, Medine'nin Mekke'den daha fazla faziletli olacağını ifade eder. Ancak âlimler başka hisleri de gözönüne alarak, bu bereket ve üstünlüğün dünyevî berekete yönelik olduğunu, uhrevî amellerde Mekke'nin üstünlüğünün esas olduğunu belirtirler. "Medine'nin bir cihetle efdal olması, her cihette Mekke'den efdal olmasını gerektirmez" derler. Nevevî, bereketin ölçekte fiilen hasıl olduğunu, başka yerlerde bir müdd zâhirenin az geldiği pek çok kimseye, Medine'de ölçülen bir müdd zahirenin kâfi geldiği sıkça görülüp tecrübe edildiğini, bu durumun Mekke'de yaşayanlarca bilmüşahede malum bulunduğunu söyler.

4605 ١٠– وعن أبى هريرة رَضِيَ اللهُ عَنْهُ قال: [كَانَ رَسُولُ اللهِ ﷺ إِذَا أُتِيَ بِأَوَّلِ الثَّمَرِ.

قَالَ: اللَّهُمَّ بَارِكْ لَنَا فِي مَدِينَتِنَا وَفِي ثِمَارِنَا وَفِي مُدِّنَا وَفِي صَاعِنَا بَرَكَةً مَعَ بَرَكَةٍ. اللَّهُمَّ إِنَّ إِبْرَاهِيمَ عَبْدُكَ وَنَبِيُّكَ وَخَلِيلُكَ، وَإِنِّي عَبْدُكَ وَنَبِيُّكَ. وَإِنَّهُ دَعَاكَ لِمَكَّةَ، وَأَنَا أَدْعُوكَ لِلْمَدِينَةِ بِمِثْلِ مَا دَعَاكَ لِمَكَّةَ وَمِثْلِهِ مَعَهُ ثُمَّ يُعْطِيهِ أَصْغَرَ مَنْ يَحْضُرُ مِنَ الْوِلْدَانِ]. أخرجه مسلم ومالك والترمذي.

10. (4605)- *Ebû Hureyre* (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah *(aleyhissalâtu vesselâm)*'a (yılın turfanda) ilk meyvesi getirildiği zaman şöyle buyururlardı:

"Allahım, bize Medine'mizi, meyvelerimizi, müddümüzü, sa'ımızı bereket üzerine bereketle mübarek kıl. Allahım, İbrahim senin kulun, peygamberin ve halîlindir. Ben de senin kulun ve peygamberinim. O sana Mekke için dua etti. Ben de Medine için, onun Mekke hakkında yaptığı duayı bir misli ziyadesiyle aynen yapıyorum" Resûlullah bu şeklide dua ettikten sonra getirilen meyveyi, orada hazır olan çocuklardan en küçüğüne veerirdi." [Müslim, Hacc 473, (1373); Muvatta, Câmi' 2, (2, 885); Tirmizî, Da'avât 55, (3450).]

4606 ١١ – وعنه رضي الله عنه قال: [قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ عَلَى أَنْقَابِ الْمَدِينَةِ مَلاَئِكَةٌ لاَ يَدْخُلُهَا الطَّاعُونَ وَلاَ الدَّجَّالُ]. أخرجه الثلاثة والترمذي.

وزاد مسلم: [قَالَ ﷺ: يَأْتِي الْمَسِيحُ الدَّجَّالُ مِنْ قِبَلِ الْمَشْرِقِ وَهِمَّتُهُ الْمَدِينَةُ حَتَّى يَنْزِلَ دُبُرَ أُحُدٍ ثُمَّ تَصْرِفُ الْمَلاَئِكَةُ وَجْهَهُ قِبَلِ الشَّامِ، وَهُنَاكَ يَهْلِكُ].

«النَّقْبُ» المضيق بين الجبلين.

وقوله «ينزلُ دبر أحدٍ» أي خلفه.

11. (4606)- Yine *Ebû Hureyre* (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah *(aleyhissalâtu vesselâm)* buyurdular ki:

"Medine'ye geçit veren dağ gediklerinde [birbiriyle kenetlenmiş] melekler var. [Her gedikte (kınından çekilmiş) kılıçlarıyla bekleyen iki meleğin korumaları sebebiyle] Medine'ye ne veba ve ne de Deccâl giremez." [Buhârî, Fezailu'l-Medine 9, Tıbbı 30, Fiten 27; Müslim, Hacc 485, 486, (1379), 1380); Muvatta, Câmi' 16, (2, 892); Tirmizî, Fiten 51, (2244).]

Müslim'in rivayetinde şu ziyade var: "Resûlullah *(aleyhissalâtu vesselâm)* buyurdular ki: *"Mesih Deccal, doğu tarafından gelir. Kasdı Me-*

dine'dir. Uhud'un arka tarafına iner. Derken (Medine'yi bekleyen) melekler, onun yüzünü Şam tarafına çevirirler ve orada helak olur."

AÇIKLAMA:

Medine'nin melekler tarafından Deccal ve tâuna karşı korunduğu hususu *Fatıma Bintu Kays, Mihcen, Üsema İbnu Zeyd, Semüre İbnu Cündeb* gibi başka sahabeler tarafından rivayet edilen hadislerde de teyid edilmiş, güç kazanmıştır. Müslim'in kaydettiği Fatıma Bintu Kays (radıyallahu anhâ)'nın rivayetinde, Deccal kendisinden bahseder: "...Ben Mesih Deccal'ım. Yeryüzünü dolaşırım. Kırk günde Mekke ve Medine hariç inmediğim köy bırakmaksızın hepsine uğrarım."

4607 ١٢ – وعن أنس رضي الله عنه قال: [قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ: لَيْسَ مِنْ بَلَدٍ إلاَّ سَيَطَؤُهُ الدَّجَّالُ إلاَّ مَكَّةَ وَالْمَدِينَةَ، لَيْسَ نَقْبٌ مِنْ أنْقَابِهَا إلاَّ عَلَيْهِ الْمَلاَئِكَةُ صَافِّينَ يَحْرُسُونَهَا. فَيَنْزِلُ السَّبِخَةَ ثُمَّ تَرْجُفُ الْمَدِينَةُ بِأهْلِهَا ثَلاَثَ رَجَفَاتٍ فَيَخْرُجُ إلَيْهِ كُلُّ كَافِرٍ وَمُنَافِقٍ]. أخرجه الشيخان.

12. (4607). *Hz. Enes* (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah *(aleyhissalâtu vesselâm)* buyurdular ki:

"Mekke ve Medine hariç Deccal'ın çiğnemeyeceği memleket yoktur. Mekke ve Medine'ye geçit veren yolların herbirinde saf tutmuş melekler var, buraları korurlar. (Deccal) es-Sebbiha nâm mevkie iner. Sonra Medine ahalisini üç sarsıntı ile sarsar. Bunun üzerine (şehirde bulunan) bütün kâfir ve münafıklar (şehri terkederek Deccal'e) gelirler." [Buhâri, Fezailu'l-Medine 9; Müslim, Fiten 123, (2943).]

4608 ١٣ – وعن أبي هريرة رضي الله عنه قال: [قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ: مَا بَيْنَ بَيْتِي وَمِنْبَرِي رَوْضَةٌ مِنْ رِيَاضِ الْجَنَّةِ، وَمِنْبَرِي عَلَى حَوْضِي]. أخرجه الثلاثة.

13. (4608)- *Hz. Ebû Hureyre* (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah *(aleyhissalâtu vesselâm)* buyurdular ki:

"Evimle minberim arası cennet bahçelerinden bir bahçedir. Minberim havuzumun üzerindedir." [Buharî, Fazlu's-Salât 5, Fezâilu'l-Medine 11, Rikak 53, İ'tisam 16; Müslim, Hacc 502 (1392); Muvatta, Kıble 10, (1, 197).]

AÇIKLAMA:

1- Sadedinde olduğumuz hadis, Medine Mescidi'nin faziletini beyan

etmekte, ancak mescidin bazı kısımlarının diğer yerlere nazaran efdal olduğunu belirtmektedir.

Bazı rivayetlerde *"hücrem"* ve hatta *"kabrim"* denmiştir. Şarihler kabr kelimesinin "ev"in tefsiri olduğunu belirtir. Çünkü Resûlullah evine gömülmüştür.

2- Âlimler bu hadisi iki surette açıklamıştır:

★ Belirtilen bu yer, olduğu gibi cennete nakdelilecektir.

★ Orada yapılan ibadet, sahibini cennete götürecektir.

3- Alimlerden bazıları, bir başka yerin, hadislerde cennetin bir parçası olarak tavsif edilmemiş olmasından hareketle, bu hadisi, *"Medine'nin en faziletli yer olduğu"* hususunda delil kılmıştır.

4- Havuzdan murad, *Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)*'a verilmiş olan Kevser haczı'dır. Şu halde, minberi ahirette onun üzerinde kurulacaktır. Bâtıl fırkalardan Mutezile ve Hariciler havz, şefaat ve Deccal'e inanmazlar ise de *Ehl-i Sünnet*'e göre bunlar haktır ve inanmak farzdır.

Hadis, Medine'de yaşamaya teşvikte bulunmaktadır.

4609 ١٤ – وعن الخدري رضي الله عنه قال: [تَمَارَى رَجُلاَنِ فِي الْمَسْجِدِ الَّذِى أُسِّسَ عَلَى التَّقْوى. فقال رَجُلٌ: هُوَ مَسْجِدُ قُبَا. وَقَالَ رَجُلٌ: هُوَ مَسْجِدُ رَسُولِ الله ﷺ. فقَالَ ﷺ: هُوَ مَسْجِدِى هذَا]. أخرجه مسلم والترمذي، وهذا لفظه والنسائي.

14. (4609)- *el-Hudrî* (radıyallahu anh) anlatıyor: "İki kişi "takva üzerine kurulmuş olan mescid" hakkında münakaşa ettiler. Biri: "Bu Kuba mescididir!" derdi. Diğeri de: "O, Resûlullah *(aleyhissalâtu vesselâm)*'ın mescididir!" dedi.

(Bu münakaşayı işiten) *Aleyhissalâtu vesselâm:*

"Şu benim mescidimdir!" buyurdular." [Müslim, Hacc 514, (1398); Tirmizî, Tefsir, Tevbe, (3098); Nesâî, Mesâcid 8, (2, 36).]

AÇIKLAMA:

Burada, Kur'ân-ı Kerîm'in takva üzerine kurulmuş olmakla tebcil ettiği mescidin Medine Mescidi olduğu takrir edilmektedir. Ayet şöyle: "لَمَسْجِدٌ أُسِّسَ عَلَى التَّقْوى مِنْ أَوَّلِ يَوْمٍ أَحَقُّ أَنْ تَقُومَ فِيهِ**...Senin namaz kılmana layık olan mescid, ilk günden beri takva üzerine kurulu bulunan mesciddir"** (Tevbe 108).

İşte iki sahâbî bu mescidle hangi mescidin kastedildiğini münakaşa etmiştir. Çünkü, *Resûlullah*'ın Medine'ye gelir gelmez yaptırdığı mescid Kuba Mescidi'dir. Zira önce oraya inmiş, bir müddet orada ağırlanmış, sonra Medine'nin içerisine gelinmiştir. Kuba, o zaman Medine'nin dışında idi. *Resûlullah* oradaki ikameti sırasında derhal Kuba Mescidi'ni inşâ ettirmişti. Medine'ye yerleştikten sonra da cumartesi günleri Kuba'ya gidip orayı ziyaret ettiği, mescidinde iki rek'at namaz kıldığı rivayetlerde belirtilmiştir.

Bu hadis de Medine'nin ve Mescid-i Nebevî'nin faziletini teyid eden rivayetlerdendir.

4610 ١٥ – وعن أبي هريرة رَضِيَ اللّهُ عَنْهُ قال: [قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ: آخِرُ قَرْيَةٍ مِنْ قُرَى الإِسْلاَمِ خَرَاباً الْمَدِينَةُ]. أخرجه الترمذي.

15. (4610)- *Hz. Ebû Hureyre* (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah *(aleyhissalâtu vesselâm)* buyurdular ki:

"İslâm şehirlerinden en son harap olacak olan Medine'dir." [Tirmizî, Menâkıb, (3915).]

4611 ١٦ – وعنه رَضِيَ اللّهُ عَنْهُ قال: [قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ: يَتْرُكُونَ الْمَدِينَةَ عَلَى خَيْرِ مَا كَانَتْ، لاَيَغْشَاهَا إلاَّ الْعَوَافِي، يُرِيدُ عَوَافِيَ السِّبَاعِ والطَّيْرِ، وَآخِرُ مَنْ يُحْشَرُ رَاعِيَانِ مِنْ مُزَيْنَةَ يُرِيدَانِ الْمَدِينَةَ يَنْعِقَانِ بِغَنَمِهِمَا فَيَجِدَانِهَا مُلِئَتْ وُحُوشاً حَتَّى إذَا بَلَغَا ثَنِيَّةَ الْوَدَاعِ خَرَّ عَلَى وُجُوهِهِمَا]. أخرجه الثلاثة.

« الْعَوَافِي » جَمْعُ عَافِيَةٍ، وهِيَ: كُلُّ طَالِبٍ من سبع وطير ودابة وغير ذلك إلا أنه كثر استعماله وغلب على السباع والطير.

و« نَعَقَ الرَّاعِي بالغنم » إذا دعاها لتعود عليه.

16. (4611)- Yine *Ebû Hureyre* (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah *(aleyhissalâtu vesselâm)* buyurdular ki:

"Medine'yi, taşıdığı yüce hayra rağmen terkedecekler. Onu rızık arayanlar yani kuşlar ve kurtlar istila edecek. Oraya [en son gelecek] iki çoban bu maksadla Müzeyne'den çıkıp koyunlarını azarlayacaklar. Fakat Medine'yi vahşî hayvanlarla dolmuş bulacaklar. Seniyyetü'l-Vedâ'ya ulaştıkları vakit yüzüstü düşe(rek ölecek)ler." [Buharî, Fezâilu'l-Medine 5, Müslim, Hacc 499, (1389); Muvatta, Câmî 8, (2, 888).]

AÇIKLAMA:

1- Bu rivayetin bazı vecihlerinde تتركون yani "...*tekredeceksiniz*" şeklinde gelmiştir.

2- Hadis hakkında *İbnu Hacer,* İyaz'dan naklen şu açıklamayı kaydeder: "Bu ihbar aynen görülmüştür. Şöyle ki Medine bidayette hilafet merkezi olmuş, bu suretle çok kimseleri kendine celbetmiş, bir toplanma yeri olmuştur. Yeryüzünün serveti âdeta oraya akmış en mamur beldelerden biri olmuştu. Hilafet merkezi oradan alınıp önce Şam'a, sonra da Irak'a nakledilince oraya bedailer hakim oldu ve fitneler kol gezdi. Sakinleri birer birer orayı terkettiler. Derken şehir, vahşi kuşların ve yırtıcı hayvanların istilasına uğradı." Hadiste geçen "avâfî", âfie'nin cem'idir; gıdasını arayan hayvan mânasına gelir.

Nevevî, bu terke uğrama halinin, Medine'nin başına Kıyamete yakın, ahir zamanda geleceği kanaatindedir ve "Medine'ye en son gelecek ve orada vahşi hayvanlarla karşılaşacak iki çoban"la ilgili ihbarın da bu hususu te'yid ettiğini söyler.

Nevevî'yi haklı bulan *İbnu Hacer, İmam Mâlik*'in *Ebû Hureyre*'den kaydettiği şu hadisi de delil gösterir:

لَتُتْرَكَنَّ الْمَدِينَةُ عَلَى أَحْسَنِ مَا كَانَتْ حَتَّى يَدْخُلَ الذِّئْبُ فَيُغَذِّى عَلَى بَعْضِ سَوَارِى الْمَسْجِدِ وَعَلَى الْمِنْبَرِ فَقَالُوا: فَلِمَنْ تَكُونُ ثِمَارُهَا قَالَ: لِلْعَوَافِى الطَّيْرِ وَالسِّبَاعِ.

"Medine, üzerinde bulunduğu şu en güzel haline rağmen terkedilecek. Öyle ki ona kurtlar [veya köpekler] girerler ve mescidin bazı sütunları üzerinde veya minberi üzerinda gıdalanırlar [ulurlar]." Ashab sordu: "[Ey Allah'ın Resûlü!] Bu durumda (Medine'nin) meyveleri kime kalacak?" Aleyhissalâtu vesselâm: *"Yiyecek arayanlara: Kuşlara ve vahşi hayvanlara!"* cevabını verdi."

İbnu Hacer'in *Ebû Hureyre*'den kaydettiği bir başka rivayet, Medine ile ilgili olarak zikri geçen iki çobanın, en son haşredilecek kimseler olacağını belirtir. Şu halde Medine'nin vahşiler tarafından istilası âhir zaman alametleri meyanında anlaşılmalı diyenlere bu hadis destek vermektedir: *"En son haşredilecek iki kişi var. Bunların biri Müzeyne'den, diğeri de Cüheyne'dendir. Bu iki şahıs acaba insanlar nereye gitti diye arayarak Medine'ye gelecekler. Fakat orada tilkilerden başka birşey görmeyecekler. Bunların yanına iki melek iner, onları yüzleri üzerine yere yatırır ve canlarını alarak diğer insanlara kavuştururlar."* Şu halde bunların haşri ölümlerinden sonra meydana gelir.

Mühelleb, bu hadisten, Medine'nin Kıyamete kadar meşhur bir yer olarak kalacağına delil bulur.

4612 ١٧ – وعنه رَضِيَ الله عَنْه قال: [قَالَ رَسُولُ الله ﷺ: إنَّ الإيمَانَ لَيَأْرِزُ الى الْمَدِينَةِ كَمَا تَأْرِزُ الْحَيَّةُ الى جُحْرِهَا]. أخرجه الشيخان.

« يَأْرِزُ » أي ينضم ويلتجى.

17. (4612)- Yine *Ebû Hureyre* (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah *(aleyhissalâtu vesselâm)* buyurdular ki:

"İman Medine'ye çekilecek, tıpkı yılanın deliğine çekilmesi gibi." [Buhârî, Fezailu'l-Medine 6; Müslim, İman 233, (147).]

AÇIKLAMA:

İslâm'ın ilk neşir merkezi Medine olması haysiyetiyle teşbihe yer verilmiştir. Yılan, yiyecek aramak üzere çıkıp dolaşır. Herhangi bir şey onu korkutunca kaçıp deliğine girer. İslâm da bunun gibi Medine'den intişar etmiştir. Bütün mü'minler Medine'ye gitmek hususunda içlerinde bir müşevvik, bir sâik bulurlar. Çünkü bu, *Resûlullah* sevgisinin bir neticesidir. Sağlığında zât-ı şeriflerini görmek, kendisinden İslâm'ı öğrenmek için; vefatından sonra da mescidini, kabrini ve bıraktığı diğer maddî hatıralarını görmek için Medine'ye gelmek isterler.

Kurtubî, bu hadiste, Medine halkını gittiği yolun doğruluğuna delil görür. Nitekim İmam Malik'in mezhebinin esası da bu görüşe dayanır; Medine ehlinin yaşayışı, sünneti temsil eder, haber-i vahide tercih edilir, onların ameli hüccettir.

İbnu Hacer, Kurtubî'nin bu umumî hükmünü "Resûlullah'ın devri ve Hülefa-i Râşidin'in devri" ile kayıtlayarak benimser. "Fitnelerin zuhurundan ve sahabelerin her tarafa dağılmasından ve hususan ikinci Hicri asrın sonlarından itibaren doğru olmayacağını, bizzat müşahadenin bu kaydı getirmeyi gerektirdiğini" söyler.

4613 ١٨ – وعن جابر بنِ سَمُرَةَ رَضِيَ اللهُ عَنْه قال: [قَالَ رَسُولُ الله ﷺ: إنَّ اللهَ سَمَّى الْمَدِينَةَ طَابَةَ]. أخرجه مسلم.

18. (4613)- *Cabir İbnu Sümere* (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah *(aleyhissalâtu vesselâm)* buyurdular ki:

"Allah Teâla hazretleri Medine'yi Tâbe diye tesmiye buyurdu." [Müslim, hacc 491, (1385).]

4614 ١٩ – وعن أنس رضي الله عنه قال: [كَانَ رَسُولُ اللهِ ﷺ إذَا قَدِمَ مِنْ سَفَرٍ فَنَظَرَ الى جُدْرَانِ الْمَدِينَةِ أوْضَعَ رَاحِلَتَهُ، وإنْ كَانَ على دَابَّةٍ حَرَّكَهَا مِنْ حُبِّهَا]. أخرجه البخاري والترمذي.

«أوْضَعَ» أى أسْرَعَ.

19. (4614)- *Hz. Enes* (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah *(aleyhissalâtu vesselâm)* bir seferden dönünce, Medine'nin duvarlarına bakar, develerini hızlandırırdı. Eğer bir bineğin üzerinde ise, onu tahrik ederdi. Bu davranışı Medine'ye sevgisinden ileri gelirdi." [Buhâri Fezâilu'l-Medine 10, Umre 17; Tirmizî Da'avâtı 44, (3437).]

AÇIKLAMA:

Bu rivayette, *Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)*'ın Medine sevgisini ve ona bir an önce kavuşmak için izhar ettiği aceleyi görmekteyiz. Alimler buna dayanarak vatan sevgisinin ve ona duyulan hasretin meşru olduğuna delil bulmuşlardır.

Resûlullah'ın Medine sevgisi, Medine'nin kendisi veya Medine ahalisi için olabilir. Her iki sevgi de mümkündür ve meşrudur denmiştir.

4615 ٢٠ – وعن سعيد رضي الله عنه قال: [لَمَّا رَجَعَ النَّبِيُّ ﷺ مِنْ تَبُوكَ تَلَقَّتْهُ رِجَالٌ مِنَ الْمُتَخَلِّفِينَ فَأثَارُوا غُبَاراً فَخَمَّرَ بَعْضُ مَنْ كَانَ مَعَهُ أنْفَهُ، فَأزَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ اللِّثَامَ عَنْ وَجْهِهِ، وَقَالَ: وَالَّذِى نَفْسِى بِيَدِهِ إنَّ غُبَارَهَا شِفَاءٌ مِنْ كُلِّ دَاءٍ وَأرَاهُ ذَكَرَ، وَمِنَ الْجُذَامِ وَالْبَرَصِ]. أخرجه رزين.

20. (4615)- *Sa'd* (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah *(aleyhissalâtu vesselâm)* Tebük'ten dönünce, (sefere katılmayıp Medine'de kalmış olan) mütehallifînden bazıları onu karşıladılar. Bu sırada toz kaldırdılar. Bunun üzerine beraberinde bulunanlardan bazıları burunlarını sardı. Resûlullah *(aleyhissalâtu vesselâm)* yüzündeki sargıyı çıkardı ve: *"Nefsimi kudret elinde tutan zâta yemin olsun. Medine'nin tozu, her hastalığa şifadır!"* buyurdu ve O'nun devamla *"Cüzzamdan, barastan (ala terlikten)" diye saydığını gördüm."* Rezîn tahric etmiştir.

İÇİNDEKİLER